

TRONDHEIM KOMMUNE

Rådmannen

Rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan 2019-2022

Budsjett 2019

Rådmannens forslag til handlings-
og økonomiplan 2019-2022
Budsjett 2019

Innhold

1	Innstilling	10
2	Felles innsats for en bedre kommune	11
2.1	Innledning	11
2.2	Utfordringer, mål og strategier	11
2.3	Innsats for et bedre miljø.....	12
2.4	Sykefravær	13
2.5	Kommunesammenslåing.....	15
2.6	Planstrategi	15
2.7	Overordnede mål.....	16
2.8	Strategier	16
2.9	Hovedtrekk i det økonomiske opplegget	20
2.10	Investeringer og gjeld	23
3	Klimabudsjett	25
3.1	Hovedprioriteringer 2019-2022	25
3.2	Om området.....	25
3.3	Periodemål.....	28
3.4	Driftsbudsjett	28
4	Økonomiske rammebetingelser	31
4.1	Innledning	31
4.2	Kommunens økonomi	32
4.3	Økonomiske handlingsregler og målsettinger	35
4.4	Forslag til driftsbudsjett og økonomiplan	39
4.5	Endring i utgifter	42
4.6	Handlingsrom.....	46
4.7	Forslag til investeringer, finansiering og gjeldsutvikling	47
4.8	Investeringer i anleggsmidler	48
4.9	Finansiering.....	50
4.10	Kommunens låneopptak og eksterne finanstransaksjoner.....	51
4.11	Eksterne finanstransaksjoner.....	52
4.12	Samlet oversikt over finansielle transaksjoner i investeringsbudsjettet	56
4.13	Budsjettekniske merknader	57
4.14	Generelt effektiviseringskrav	58
4.15	Forutsetninger om vekst i frie inntekter	58
4.16	Forutsetninger om rente.....	59
5	Tilleggsbevilgninger og sentralt plasserte bevilgninger	60
5.1	Tilleggsbevilgninger.....	60
5.2	Sentralt plasserte bevilgninger	60
5.3	Andre formål	62
6	Eiendomsskatt, gebyrer og brukerbetaling	64
6.1	Innledning	64
6.2	Eiendomsskatt.....	64
6.3	Gebyr- og avgiftsfinansierte områder	65
6.4	Sammenligning med andre storbyer.....	66
6.5	Skolefritidsordning, barnehage og kulturskole	68
6.6	Helse og velferd	69
6.7	Kultur og idrett.....	69
6.8	Hva koster eiendomsskatt, gebyrer og brukerbetaling for en familie?	70
7	Barnehage	71
7.1	Hovedprioriteringer 2019-2022	71
7.2	Om området.....	72
7.3	Periodemål.....	76
7.4	Driftsbudsjett	79
7.5	Investeringsbudsjett	83
8	Skole	88
8.1	Hovedprioriteringer 2019-2022	88
8.2	Om området.....	88
8.3	Periodemål.....	92

8.4	Driftsbudsjettet	96
8.5	Investeringsbudsjett	99
9	Barne- og familietjenesten	106
9.1	Hovedprioriteringer 2019-2022	106
9.2	Om området	106
9.3	Periodemål	114
9.4	Driftsbudsjett	117
9.5	Investeringsbudsjett	121
10	Kvalifisering og veferd.....	123
10.1	Hovedprioritering 2019-22	123
10.2	Om området	123
10.3	Mål for tjenesteområdet	126
10.4	Periodemål	126
10.5	Driftsbudsjett	127
10.6	Investeringsbudsjett□	129
11	Psykisk helse og rus	132
11.1	Hovedprioritering 2019-2022	132
11.2	Om området	132
11.3	Periodemål	137
11.4	Driftsbudsjett	138
11.5	Investeringer	141
12	Bo- og aktivitetstilbud	143
12.1	Hovedprioritering 2019-2022	143
12.2	Om området	143
12.3	Periodemål	146
12.4	Driftsbudsjett	147
12.5	Tiltak	148
13	Helse- og omsorgstjenester	152
13.1	Hovedprioriteringer 2019-2022	152
13.2	Om området	152
13.3	Periodemål	158
13.4	Driftsbudsjett	161
13.5	Investeringsbudsjett	170
14	Flyktninger	174
14.1	Hovedprioriteringer 2019-2022	174
14.2	Om området	174
14.3	Periodemål	177
14.4	Økonomi	177
15	Kultur og kirke	179
15.1	Hovedprioriteringer	179
15.2	Om området	179
15.3	Sykefravær	183
15.4	Periodemål	183
15.5	Driftsbudsjett	184
15.6	Forslag til driftsbudsjett for perioden 2019-2022	185
15.7	Investeringsbudsjett	188
16	Idrett og friluftsliv.....	195
16.1	Hovedprioriteringer 2019-2022	195
16.2	Om området	195
16.3	Sykefravær	197
16.4	Driftsbudsjett	199
16.5	Investeringsbudsjett	205
16.6	Forslag til investeringsbudsjett 2019-2022	205
17	Næring og samfunn.....	215
17.1	Hovedprioriteringer	215
17.2	Om området	215
17.3	Periodemål	219
17.4	Driftsbudsjett	221
18	Plan- og bygningstjenester	222

18.1	Hovedprioriteringer 2019-2022	222
18.2	Om området.....	222
18.3	Periodemål.....	224
18.4	Periodemål 2019-2022.....	224
18.5	Driftsbudsjett	225
18.6	Forslag til driftsbudsjett for perioden 2019-2022	226
19	Miljø-, landbruks- og laboratorietjenester	228
19.1	Hovedprioriteringer 2019-2022	228
19.2	Om området.....	228
19.3	Driftsbudsjett	231
20	Tekniske tjenester	233
20.1	Hovedprioriteringer 2019-2022.....	233
20.2	Om området.....	233
20.3	Periodemål.....	236
20.4	Driftsbudsjett	237
20.5	Forslag til driftsbudsjett for perioden 2019-2022	240
20.6	Investeringsbudsjett	244
20.7	Lekeplasser	252
20.8	Lillegårdsbakken, oppstramming av areal for parkeringsplass	253
21	Eiendomstjenester	256
21.1	Hovedprioriteringer 2019-2022	256
21.2	Om området.....	256
21.3	Periodemål.....	258
21.4	Driftsbudsjett	259
21.5	Investeringsbudsjett	263
21.6	Administrasjonsbygg og byrom.....	265
21.7	Ubebygde bolig- og næringsareal	266
21.8	Formålstomter – Kjøp og utvikling av areal til formålsbygg.....	269
22	Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og revisjonen	271
22.1	Hovedprioriteringer 2019-2022	271
22.2	Om området.....	271
22.3	Driftsbudsjett	272
23	Rådmannen og strategisk ledelse	274
23.1	Hovedprioriteringer	274
23.2	Om området.....	274
23.3	Strategiske hovedgrep 2019-2022	275
23.4	Driftsbudsjett	275
24	Interne tjenester og arbeidsgiverområdet.....	277
24.1	Hovedprioritering 2019-2022	277
24.2	Om området.....	277
24.3	Periodemål.....	279
24.4	Driftsbudsjett	280
24.5	Tiltak	281
24.6	Investeringsbudsjett	282
25	Programområder	285
25.1	Innledning	285
25.2	Miljøpakken	285
25.3	Områdeløft Saupstad-Kolstad	286
25.4	Universitetskommune TRD 3.0	289
25.5	Digitalt førstevalg.....	293
26	Kommunens eierinteresser.....	295
26.1	Innledning	295
26.2	TRV Gruppen AS (eierandel 100 prosent)	295
26.3	Trondheim Kino AS (eierandel 100 prosent).....	296
26.4	Olavshallen AS (eierandel 100 prosent).....	298
26.5	Kunsthall Trondheim AS (eierandel 63,3 prosent).....	298
26.6	Leutenhaven AS (eierandel 100 prosent).....	299
26.7	Labtjenester AS (eierandel 100 prosent)	300
26.8	Trondheim Spektrum AS.....	300
26.9	Prima AS (eierandel 60 prosent)	301

26.10	Trondheim Stasjonscenter AS (eierandel 20 prosent)	302
26.11	Centro de rehabilitacion Vistamar SL.....	302
26.12	Stavne Trondheim KF.....	303
26.13	Trondheim Parkering KF.....	304
26.14	Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS.....	305
26.15	Midt-Norge 110-sentral IKS	306
26.16	Trondheim Havn IKS.....	306
26.17	Trondheim kommunale pensjonskasse	307
26.18	Stiftelser.....	308
27	Hovedoversikter og tallbudsjett	312
28	Kjøp fra andre, overføringer og tilskudd	313
29	Forslag til investeringer og finansiering i 2019-2022	314
30	Avgiftsbalanse vann, avløp, renovasjon, feiing og slam	315
31	Samlet oversikt over driftstiltak i økonomiplanen.....	319
32	Befolkningsutvikling og demografikostnader	320
32.1	Befolkningsendringer og prognose på befolkningsutvikling	320
32.2	Befolkningsprognose	322
32.3	Demografikostnader	324
32.4	Beregnete demografikostnader i 2019	324
33	Sykefravær	326
33.1	Innledning	326
33.2	Utvikling i sykefravær.....	326
33.3	Områder.....	327
33.4	Økonomiske konsekvenser av sykefravær	329
33.5	Beregning av kostnader	330
33.6	Produksjonstap	330
33.7	Fordeling av kostnader mellom stat og kommune	330
33.8	Budsjettmessige effekter av sykefravær	330
33.9	Et eksempel.....	331
33.10	Oppsummering	331

1 Innstilling

Rådmannen foreslår at bystyret forelegges følgende innstilling:

1 Skattevedtak 2019

- 1.1 For inntekts- og formuesskatt skal høyeste tillatte skattesats legges til grunn.
- 1.2 Eiendomsskatt utskrives med kroner 6,15 for hver kroner 1 000 av takstverdien på eiendommer. Alle godkjente boligenheter for eiendomsskatt gis et bunnfradrag på kroner 500 000.

2 Budsjettvedtak 2019

- 2.1 Rådmannens forslag til budsjett for bykassen vedtas slik det går fram av det spesifiserte drifts- og investeringsbudsjettet, jamfør kapittel 27-29.
- 2.2 Gebyrer, avgifter, kontingenter og egenbetalinger vedtas slik det framgår av budsjettforslaget, jamfør kapittel 6.
- 2.3 Investeringer forutsettes finansiert i samsvar med oversikt i budsjettforslaget, jamfør kapittel 29.
- 2.4 Bystyret vedtar å ta opp følgende lån i 2019:
 - 2.4.1 Lån til investeringer på inntil 2 047 millioner kroner
 - 2.4.2 Lån for videreutlån til startlånsordningen på inntil 300 millioner kroner
 - 2.4.3 Lån for videreutlån til Trondheim Parkering KF på inntil 13,5 millioner kroner.
- 2.5 Rådmannen gis fullmakt til å avtale nærmere lånetidspunkt og lånevilkår, og til å inngå de nødvendige låneavtaler for kommunens innlån og utlån. Rådmannen gis videre fullmakt til å gjennomføre refinansiering av lån.
- 2.6 Bystyret gir rådmannen fullmakt til å ta opp likviditetslån på inntil 500 millioner kroner i 2019, dersom drifts- eller finansieringsmessige forhold skulle gjøre det nødvendig.

3 Handlings- og økonomiplanen 2019-2022

- 3.1 Bystyret vedtar rådmannens forslag til periodemål.
- 3.2 Bystyret vedtar rådmannens forslag til økonomiske rammer.

Rådmannen i Trondheim, 25. september 2018

Morten Wolden

Olaf Løberg

Rådmannen i Trondheim, 25.09.2018

2 Felles innsats for en bedre kommune

2.1 Innledning

Dette kapitlet handler om hvordan rådmannen ønsker å innrette kommunens virksomhet for å møte utfordringer, søke løsninger og oppnå mål de nærmeste årene. Kapitlet gir også en oversikt over forslag til økonomisk opplegg for perioden 2019-2022; hvordan rådmannen får balanse mellom inntekter og utgifter, og hvilke endringer rådmannen foreslår i tjenestetilbudet.

Forslaget til handlings- og økonomiplan 2019-2022 viser at vi får lavere inntektsvekst, mens behovene og ambisjonene for det kommunale tjenestetilbudet øker.

“Flere spår svakere inntektsutvikling, samt at rentene vil øke framover. – Jeg håper norske kommuner er forberedt, sier forsker ved NTNU Ole Henning Nyhus.” (Kommunal Rapport 5.9.2018)

Lavere inntektsvekst er en av de store strategiske utfordringene i årene fremover, og krever nye modeller og metoder for hvordan kommunen skal utøve sine ulike roller i velferdssamfunnet og i samarbeid med andre aktører. *Universitetskommune TRD 3.0* er et eksempel på hvordan vi fornyer tankesett og måten vi utfører våre oppgaver på. Her forenes erfaring og praksis med oppdatert kunnskap, innovasjon og forskning.

Trondheim kommune er en omfattende og sammensatt organisasjon med mange ulike tilbud og aktiviteter til beste for byens befolkning:

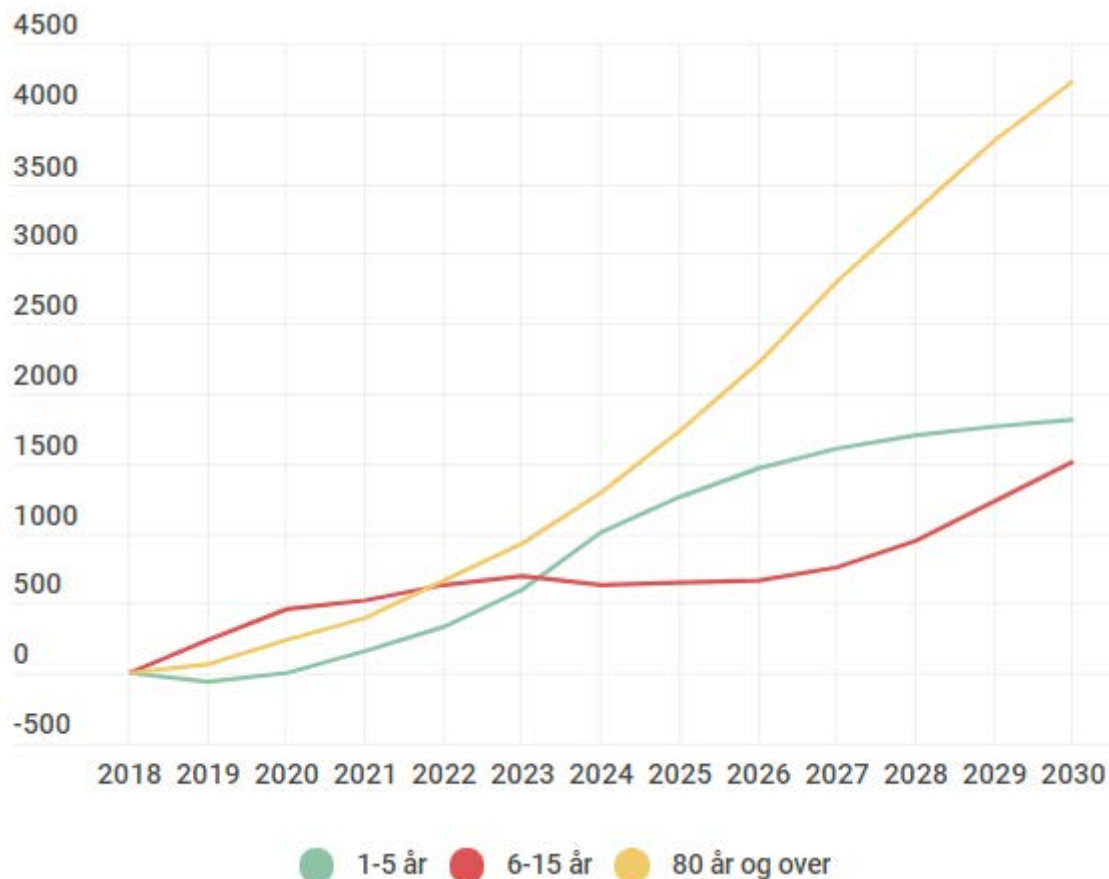
- 10 750 barn har daglig tilbud i kommunale og private barnehager
- 20 300 elever får opplæring i 53 offentlige grunnskoler
- 1 400 barn har tiltak fra barnevernet i løpet av året
- 1 371 plasser med heldøgns omsorgstjeneste for eldre fordelt på 24 helse- og velferdssentra og omsorgsboliger
- 4800 mottakere av hjemmetjenester
- 1 000 000 fysiske besøk i bibliotekene
- 325 lag og foreninger mottar kommunalt tilskudd
- 600 km med tilrettelagte turstier og -veier
- 220 km med preparerte skiløyper
- 2 000 kilometer vann- og avløpsledninger skal driftes og vedlikeholdes
- 2 000 byggesaker per år
- 1 000 mål park og 10 000 trær i byen skal skjøttes
- 800 kilometer veg og sykkelveg skal driftes og vedlikeholdes
- 1 200 000 kvm brutto bygningsareal skal driftes og vedlikeholdes

2.2 Utfordringer, mål og strategier

2.2.1 Vekstkraftig kommune

Trondheim er en kommune i vekst og utvikling. Befolkningsprognosen viser at vi vil være 203 000 innbyggere ved utgangen av 2021 og 223 000 i 2030. Dette gir en årlig gjennomsnittlig vekst i folketallet på om lag 2 300 personer i perioden 2018-2030.

I figuren nedenfor er det vist hvordan den forventede befolkningsutviklingen slår ut for de befolkningsgruppene som i størst grad benytter kommunale tjenester.

Figur 2.1 Vekst i antall personer i utvalgte aldersgrupper i perioden 2018 til 2030. Kilde: TR2017M_T2018

Figuren viser at antallet skolebarn forventes å øke med om lag 800 i løpet av planperioden 2018-2021. Forventet vekst i antallet barn i barnehagealder er på tilnærmet samme størrelse. Utviklingen i de yngste aldersgruppene er vanskelig å prognostisere. Byplan vil i oktober presentere en oppdatert befolkningsprognose. En foreløpig versjon av denne prognosen indikerer at veksten kan bli lavere, og som videre betyr færre barn i skolealder lengre frem i tid.

Antallet personer over 80 år øker også i planperioden, men veksten skyter for alvor fart i 2024/2025.

Frem mot 2030 er det veksten i antallet eldre over 80 år som er den store utfordringen. I 2030 er det vel 4 000 flere eldre over 80 år enn i 2018. Dette innebærer nesten en fordobling. I tillegg viser altså figuren at både antallet barn i barnehagealder og skolealder forventes å øke hver med om lag 2 000 personer mot 2030.

At kommunens befolkning vokser er positivt for bysamfunnet, selv om veksten gir utfordringer. Det blir krevende å utvide kapasiteten for å yte et tilstrekkelig tjenestetilbud de nærmeste 10 årene, men veksten innebærer også økte muligheter for utvikling av et attraktivt bysamfunn og et vekstkraftig næringsliv.

Kapittel 32 har mer informasjon om befolkningsveksten og de økonomiske konsekvensene de kommende årene.

2.3 Innsats for et bedre miljø

I dette forslaget til handlings- og økonomiplan legges det for andre gang frem et klimabudsjett. Klimabudsjettet skal bidra til satsingen på grønn verdiskaping og utvikling av klimavennlig teknologi og

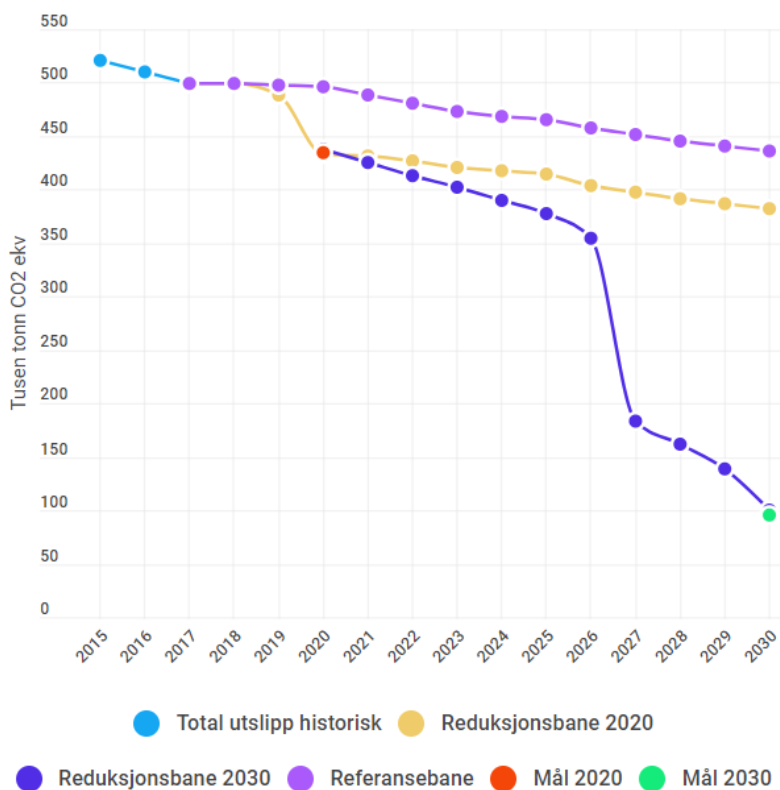
levemåter i Trondheim. Klimabudsjettet bygger på vedtatt *Kommundelplan for energi og klima 2017-2030*.

Trondheim kommunes energi- og klimapolitikk støtter opp om Parisavtalen og FNs bærekraftsmål. Utslippsmålet i Trondheim for 2030 ligger i forkant av EUs og Norges tallfestede forpliktelser. Klimabudsjettet bidrar til at Trondheim kommune er i stand til å ta globalt ansvar og stiller forberedt i møte med en verdensøkonomi hvor en forventer store utslippskutt i det 21. århundret.

Viktige hendelser og oppgaver de kommende årene for å kunne gjennomføre vedtatt energi og klimapolitikk i Trondheim kommune:

- I en femårsperiode skal Trondheim gjennom Smart City prosjektet +CityExchange prøve ut framtidsrettede energi- og mobilitetsløsninger i samarbeid med seks europeiske byer
- Forventet oppstart av næringsnettverket "Klimapartnere for Trøndelag" i 2019. Trøndelag fylke og Trondheim kommune står for oppstarten av nettverket etter modell fra andre deler av landet og i samarbeid med Norsk klimastiftelse
- Trondheim kommune vil feie for egen dør for å redusere utslipp fra kommunens egen drift og investering, bruke rollen som markedsdriver for klimavennlige løsninger og redusere utslipp som følger av kommunens vedtak

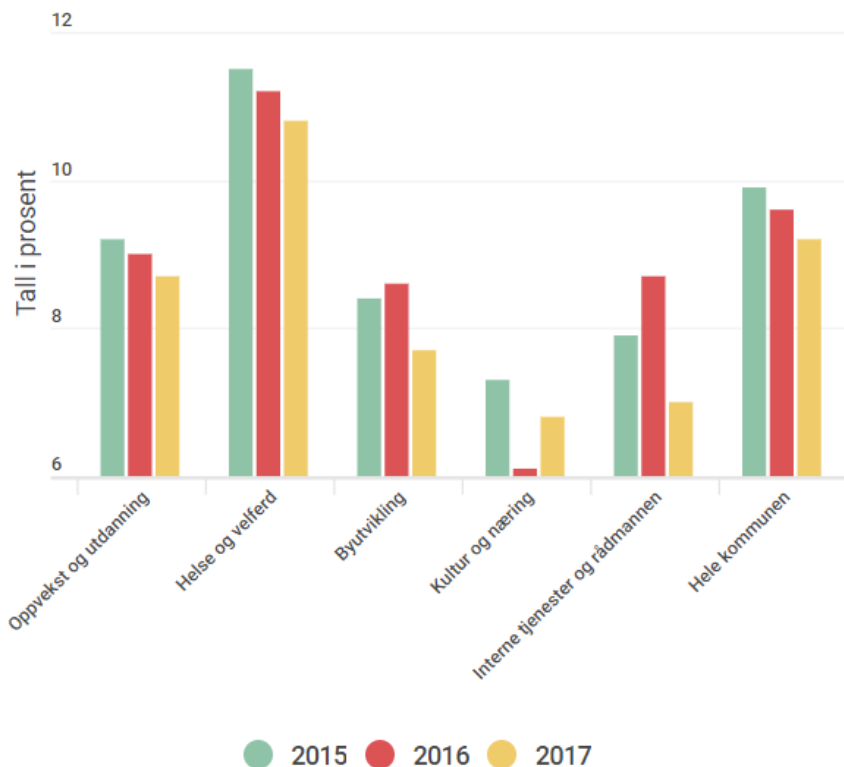
Figur 3.2 viser en framskriving av utslippene fram mot 2030. Framskrivningen er basert på gjennomføring og videreføring av tiltakene som er nødvendig for å nå 2020-målet. Det er behov for nye virkemidler og tiltak for å nå 2030-målet om å redusere klimagassutslippene med 80 prosent sammenlignet med 1991-nivå. Nye tiltak bør ta utgangspunkt i de store utslippskildene, som er fjernvarmeproduksjon og utslipp fra transportsektoren.

Figur 2.2 Tre scenarier for klimautslipp for Trondheim mot 2030.

2.4 Sykefravær

Figuren nedenfor viser utvikling i sykefraværet de tre siste årene både for kommunen som helhet og for sektorene.

Figur 2.3 Utvikling av sykefravær 2015-2017 i prosent.

Sykefraværet i kommunen er for høyt, og iverksatte tiltak har ikke virket godt nok. Figuren ovenfor viser imidlertid en positiv trend. I 2015 lå sykefraværet i gjennomsnitt på 9,9 prosent, mens det i 2017 lå på 9,2 prosent, en reduksjon på sju prosent. Både “Oppvekst og utdanning” og “Helse og velferd” viser samme tendens.

En reduksjon av sykefraværet gir budsjettmessige og tjenstemessige konsekvenser. Nedenfor ligger en kort beskrivelse av hvordan sykefravær og økonomi henger sammen. I kapittel 33 er det gjort en mer utførlig beskrivelse av dette.

Beregning av kostnader

Kostnader som følge av sykefravær kan deles opp i tre dimensjoner:

- Kostnader som følge av produksjonstap
- Kostnader fordelt mellom kommune og stat
- Budsjettmessig effekt av sykefravær

Produksjonstap

I utgangspunktet har Trondheim kommune et potensial for produksjon av velferdstjenester og andre kommunale oppgaver tilsvarende 12 000 årsverk. Dette tilsvarer en verdi målt i lønnskostnader, inkludert sosiale utgifter, på om lag sju milliarder kroner. Et sykefravær på 10 prosent representerer en kostnad for samfunnet på 700 millioner kroner. Reduseres fraværet med ett prosentpoeng, kan vi produsere flere tjenester og utføre flere oppgaver tilsvarende 70 millioner kroner.

Fordeling av kostnader mellom stat og kommune

Sykefraværet deles mellom korttids- og langtids sykefravær. Korttidssykefraværet omfatter fravær inntil 16 dager og hvor kostnader i sin helhet bæres av kommunen. Kommunen får refusjon fra staten fra og med dag 17. Refusjonen fra staten utgjør om lag 70 prosent. Statistikken viser at om lag 70 prosent av sykefraværet er langtidsfravær og 30 prosent er korttidsfravær. Ut fra dette gir beregninger at staten tar om lag 370 millioner kroner (53 prosent) av kostnaden, mens kommunens andel er på om lag 330 millioner kroner (47 prosent).

Budsjettmessige effekter av sykefravær

Beregningen ovenfor viser at kommunens totale kostnad for et sykefravær på 10 prosent, og med de forutsetninger som er lagt til grunn, er på om lag 330 millioner kroner. Dette ville også vært den budsjettmessige effekten, altså det beløp vi måtte legge inn til dekning av utgifter til sykefravær, hvis alt sykefravær skulle dekkes inn. Det er imidlertid ikke slik at sykefravær dekkes inn fra dag en, og det er også grunn til å understreke at innleie av vikarer for sykefravær varierer mye mellom tjenesteområdene.

Ved langtidsfravær anslås det at det for kommunen totalt leies inn vikarer for 2/3 av sykefravær. Med dette som forutsetning vil sykepengerefusjonen tilnærmet være lik de merutgifter vikarinneleien medfører.

Korttidsfraværet utgjør om lag 30 prosent av det totale sykefraværet. Hvis vi forutsetter at det leies inn vikarer for halvparten av de som er har et korttids sykefravær, vil utgiften være om lag 100 millioner kroner på årsbasis.

Innleie av vikarer ved korttidsfravær blir ikke refundert. For vikarer ved korttidsfravær kommer en utgift i tillegg til kostnaden ved at en ansatt er syk.

Oppsummering

I sum vil dette gi en kostnad ved sykefravær på om lag 100 millioner kroner for kommunen totalt sett.

Det presiseres at estimatene er veldig usikre, siden innleie i de ulike tjenesteområdene varierer. Når det gjelder administrative kostnader som følge av sykefravær har vi ikke kostnadsanslag på dette. Vi har et refusjonsteam som jobber med å sikre at kommunen mottar korrekte sykepengerefusjoner og en IA-seksjon (IA=inkluderende arbeidsliv) som gjennomfører tiltak på enheter for å redusere fraværet. I tillegg kommer administrasjonstid for ansatte med personalansvar til oppfølging, tilrettelegging og organisering.

2.5 Kommunesammenslåing

Kommunesammenslåingen mellom Klæbu og Trondheim kommune ble vedtatt av Stortinget 8. juni 2017, jf Prop. 96 S (2016-2017) *Endringer i kommunestrukturen*. 1. januar 2020 er Klæbu og Trondheim slått sammen til Trondheim kommune. Arbeidet med kommunereform pågår innenfor alle virksomhetsområder i tråd med intensjonsavtalen, omstillingsavtalen og prosjektplanen. I 2019 vil arbeidet med kommunesammenslåing være i innspurten frem mot den store virksomhetsoverdragelsen ved årsskiftet.

Rådmannen har i samsvar med intensjonsavtalen for kommunesammenslåingen lagt inn midler i investeringsbudsjettet til bygging av tursti langs Nidelva og til skiløype fra Tiller til Vassfjellet, og til utbygging av Klæbu helse- og velferdssenter.

2.6 Planstrategi

Bystyret vedtok Kommunal planstrategi 2016-2019 den 8. desember 2016. I planstrategien beskrives utfordringer og utviklingstrekk for kommunen og byen. Vedtaket innebærer at rådmannen frem til 2019 skal utarbeide 33 planer. 23 av disse er innenfor byutviklingsområdet, fem innenfor kultur- og næringsområdet, to innenfor helse- og velferdsområdet, én innenfor oppvekstområdet, én innenfor finansområdet og én innenfor organisasjonsområdet.

Bystyret vedtok også at arbeidet med ny kommuneplanens samfunnsdel og arealdel skal starte etter valget i 2019, slik at nytt bystyre etter kommunesammenslåingen får anledning til å definere hovedmål og hovedtema for den nye kommunen.

Det ble i tillegg vedtatt at rådmannen skal legge fram en årlig statusoversikt og prioriteringsliste for planarbeidet for formannskapet.

6. mars 2018 la rådmannen frem rapport til formannskapet om status 2017 for arbeidet med Planstrategi 2016-2019. Her fremgikk at per 1. januar 2018 er ni av de 33 planene vedtatt og 19 planprosesser er igangsatt. Fem av planene i planstrategien er ikke igangsatt. I tillegg har rådmannen igangsatt seks planer av overordnet karakter som ikke inngikk i planstrategien slik den ble vedtatt i 2016.

Formannskapet tok statusrapporten til orientering. I tillegg ble det vedtatt at rådmannen skal gjøre en særskilt vurdering angående byplankontorets plankapasitet i budsjettet 2019, for å sikre at det er nok ressurser tilgjengelig til å følge opp politiske prioriteringer.

Det blir lagt frem en ny statusrapport for Planstrategi 2016-2019 for formannskapet februar 2019.

2.7 Overordnede mål

Kommuneplanens samfunnsdel (KPS) er retningsgivende for all planlegging i Trondheim kommune. Gjeldende samfunnsdel ble vedtatt av bystyret i 2010 med følgende hovedmål:

1. I 2020 er Trondheim en internasjonalt anerkjent teknologi- og kunnskapsby
2. I 2020 er Trondheim en bærekraftig by, der det er lett å leve miljøvennlig
3. I 2020 er Trondheim en inkluderende og mangfoldig by
4. I 2020 er Trondheim en aktiv samfunnsutvikler og attraktiv arbeidsgiver

Hvert av hovedmålene har fra fem til åtte delmål.

Hovedmålene og delmålene i samfunnsdelen har et 12-års perspektiv. I handlings- og økonomiplanen konkretiseres disse til periodemål med tilhørende indikatorer for den neste fireårsperioden. Denne konkretiseringen fremgår i del 2 under de ulike virksomhets- og tjenestoområdene.

Enhetsavtalene som blir inngått mellom rådmannen og kommunens enheter er kommunens verktøy for å implementere gjeldende periodemål. I enhetsavtalen, som gjelder for fire år, fremgår hvilke indikatorer, tiltak og aktiviteter den enkelte enhet skal iverksette.

Vår planstruktur ivaretar vår styringsfilosofi; *fasthet på mål* – vi har en tydelig retning, *frihet på tilnærming* – profesjonsfaglig utvikling og faglig ansvar og *tillit i ressursbruk* – handlingsfrihet i bruk av kompetanse og økonomi.

2.8 Strategier

Rådmannen har ovenfor pekt på noen utviklingstrekk og utfordringer som vil være førende for kommunens utvikling i årene fremover. Det er viktig å understreke at det fireårige planperspektivet er kort, vi må skue lengre fremover. Om bare seks til syv år starter den sterke veksten i antallet eldre over 80 år, og samtidig må behov for vekst i andre tjenestetilbud håndteres.

Både befolkningsvekst, endringer i befolkningsstrukturen og andre drivere som medfører behov for utvikling og endring fordrer at kommunen er både "mentalt" og "fysisk" forberedt. For å ha tilstrekkelig med ressurser til å møte fremtiden må vi tenke og jobbe annerledes.

Vi må utvikle oss sammen med resten av bysamfunnet for å kunne møte og utforme fremtiden, og da blir dette viktige overordnede grep:

- **Relasjonell velferd, samskaping og kommune 3.0.** Kvaliteten på relasjonene mellom folk påvirker både den enkeltes livskvalitet og samfunnets evne til å takle omstilling. Relasjonell velferd omfatter tiltak og virkemidler der hensikten er å fremme inkludering, mangfold, tilhørighet og kreativitet hos innbyggerne. Gjennom en helhetlig og tverrfaglig tilnærming, med brukerens egne behov i sentrum, kan vi utvikle mer effektive og treffsikre tiltak og tjenester
- **"Smart" bærekraftig byutvikling, digitalisering og demokrati.** Trondheim er en "smart" by når vi bruker teknologi og tilgjengelige data til å involvere byen i en bærekraftig prioritering av ressurser.

Smartby omfatter tiltak og virkemidler knyttet til å åpne kommunen opp (åpne data / åpne grensesnitt), fatte bærekraftige beslutninger, og fremme økt innbyggerinvolvering i beslutningsprosesser og utviklingsarbeid

- **Samfunnslæring og Universitetskommunen TRD 3.0.** Kommunen må ta et betydelig ansvar for å utvikle den kunnskap og kompetanse og de løsninger kommunesektoren trenger. Dette skal skje i et tett samspill med innbyggere, forskningsmiljøer og næringsliv. Universitetskommunen omfatter tiltak og virkemidler som støtter opp under kunnskapsbasert innovasjon og omstilling

Relasjonell velferd, bærekraftig utvikling og samfunnslæring vil være vesentlig for utformingen av fremtidens bysamfunn, og dette må knyttes nært til det vi faktisk skal oppnå og utføre. Tidlig innsats må til på alle områder. Vi må utdanne og forberede alle ansatte, blant annet gjennom lederutvikling, og vi må utvikle og ta i bruk nye arbeidsmåter og ny teknologi. Nedenfor følger en beskrivelse av disse mer operative strategiene.

2.8.1 Tidlig innsats

Tidlig innsats som strategi innebærer at innsats settes inn ved problemer i ung alder eller tidlig i problemutviklingen. Strategien er viktig, fordi problemene mest sannsynlig *vil øke dersom innsatsen utsettes*. Jo tidligere et problem oppdages og innsats settes inn, desto større er sannsynligheten for en positiv utvikling. Gevinsten av tidlig innsats er høy, fordi færre vil utvikle alvorlige problemer. For enkeltmennesker og for familier kan tidlig innsats ha stor betydning for resten av livet. For kommunen har innsatsen både en etisk og en samfunnsøkonomisk dimensjon. Etisk er det riktigere å gripe inn og hjelpe til tidlig enn å risikere uheldig utvikling. Samfunnsøkonomisk vet vi at det over et livsløp er rimeligere å forebygge enn å reparere.

Tidlig innsats omfatter ikke bare tjenester og tiltak som retter seg mot enkeltpersoner og grupper av personer, men også av fysiske tiltak som forebygger uheldige effekter av klimaendring, stimulerer til økt fysisk aktivitet eller etablerer møteplasser for inkludering.

Overordnet perspektiv - styrke folkehelsen

Vi vil at innbyggerne i Trondheim skal ha en god helse og trives. Det er dette tidlige innsats i folkehelsearbeidet handler om. I Folkehelselovens § 3 er kommunene pliktig til å ha oversikt over befolkningens helsetilstand. Kommunen har ansvar både for forvaltningsoppgaver og utviklingsarbeid på folkehelseområdet. Dette omfatter ikke bare innsats innenfor helsetjenestene, men også andre samfunnsforhold og faktorer som påvirker innbyggernes levekår og helse. Eksempler på slike faktorer kan være lys, støy, stråling, klima, kosthold, utfartsområder, boligstruktur og sosiale nettverk. Dette innebærer blant annet at vi i planlegging og prioritering vektlegger omgivelser som fremmer god helse og trivsel gjennom tiltak som sikrer tilgang til sjø, strandsoner, parkanlegg og andre friluft- og utfartsområder.

Et overordnet mål for folkehelsearbeidet i Trondheim kommune er å bidra til innbyggernes mulighet for å leve et godt liv og minske sosiale ulikheter i kommunen. Folkehelsearbeid er et tverrfaglig og tverrsektorielt arbeid. Det betyr at alle fagområdene i kommunen jobber med å gjøre Trondheim til en god kommune å bo i.

Kommunen har gjennom folkehelseloven plikt til å iverksette nødvendige tiltak for å møte kommunens folkehelseutfordringer.

Trondheim kommune har fått økonomisk støtte av Trøndelag fylkeskommune, som koordinerer arbeidet "Program for folkehelse" i Trøndelagskommunene. Kommunens innsats er prosjektet "Liten og ny i barnehagen". Prosjektet startet opp i august 2018 ved barnehagestart for ettåringer fra fire barnehager, en fra hver bydel, og utvides med flere barnehager i 2019 og 2020. Foreldre til barna og ansatte samarbeider om tilvenningen i barnehagen. Målet er å utarbeide en god praksis ved oppstart for alle barn i Trondheimsbarnehagene. Det legges opp til et tettere samarbeid mellom barnehagene og helsestasjonene. NTNU v/Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU) forsker på prosjektet.

Flere eldre - nye arbeidsmåter

Helse- og velferdssektoren er sannsynligvis den sektoren som først vil merke de demografiske utfordringene, siden eldreomsorgen påvirkes så sterkt av denne. Her forventes det også at kommunen skal ta et utvidet ansvar for helsetjenester, og da særlig for rehabilitering. Sektoren er stor, og det vil derfor være særlig krevende å skape forståelse for og gjennomføre endringer. Nye måter å organisere og utføre arbeidet på har derfor vært et sentralt tema i mange år.

En viktig satsing vil være helsefremmende og forebyggende tiltak for personer med risiko for funksjonstap for å bidra til at den enkelte kan bo lengst mulig i eget hjem. I dette ligger aktivitetstilbud, tidlig innsats for å styrke den enkeltes evne til å mestre sin egen livssituasjon, utvikling og bruk av velferdsteknologi, satsing på hjemmebaserte tjenester og rehabilitering. Samarbeid med ideelle organisasjoner vil også være et ledd i dette.

Hverdagsmestring som strategi er innført i alle bydeler. Fra 2018 inkluderes personer med kognitiv svikt og demens. Trondheimsmodellen (tillitsmodellen) for hjemmebaserte tjenester styrkes og videreutvikles gjennom en pilot, der Nidarvoll og Nidelven hjemmetjenester i 2018/19 utvikler og prøver ut en modell for identifisering og styrket oppfølgingen av de mest sårbare brukerne. Det er her en klar premiss at den enkelte bruker skal forholde seg til noen få ansatte.

Vi har et mål om at alle hjemmetjenestens brukere som opplever negative endringer i sitt funksjonsnivå, skal få en tverrfaglig vurdering sammen med fysio- og ergoterapitjenesten for vurdering av tiltak som kan styrke egenmestringen.

Det satses på aktivitetstilbud for hjemmeboende eldre både i form av lavterskeltilbud og vedtaksfestede dagsentertilbud. Sosiale møteplasser for eldre og møteplasser på tvers av generasjoner utprøves i flere bydeler, og skal videreutvikles som oppfølging av arbeidet med "Livsglede for hjemmeboende eldre". Det er også startet et arbeid for å differensiere og tilrettelegge ulike aktivitetstilbud i bydelene for hjemmeboende personer med demens. Et eget kulturtiltak (BABA) er etablert i samarbeid mellom Kulturenheten og Helse- og velferd for eldre innbyggere med innvandrerbakgrunn, se kapittel 14.2 (Flyktninger).

Idretts- og kulturarenaer

Innenfor idretts- og kulturområdet er det igangsatt en rekke tiltak for å styrke tilbudet, spesielt til dem som av ulike grunner ikke deltar i de ordinære idretts- og kulturtilbudene:

- Det legges spesielt til rette for at barn og minoritetsgrupper får møte et mangfold av kunst- og kulturuttrykk tidlig, slik at de blir trygge på egen identitet, på egne interesser og preferanser. Trondheim kommune samarbeider med Idrettsrådet i Trondheim om inkluderingstiltak innenfor idretten
- Trondheim kommune tilbyr åpen halltid i [Ranheim friidrettshall og Blussuvollhallen](#), og igangsetter det byomfattende prosjektet [Åpen hall og sal](#)
- Trondheim kommune etablerer kontinuerlig nye nærmiljøanlegg for egenorganisering uten voksenstyring
- Stadig flere mennesker ønsker å være utendørs på fritiden ved fysisk aktivitet, mosjon og sport. Kommunen har et pågående prosjekt med etablering av trimparker
- Trondheim kommune etablerer ny kultur- og fritidsarena for barn og unge på Lade/Lilleby, i tillegg til barne- og ungdomsbibliotek i det samme området

Bygninger i god stand

Godt vedlikehold av bygninger er høyt prioritert. De kommunale byggene i Trondheim er generelt i god stand, noe som er viktig for kvaliteten på kommunens tjenester. En godt vedlikeholdt bygning forebygger helseskader, og bidrar til gode og trivselsfremmende omgivelser og godt arbeidsmiljø for blant annet skole- og barnehagebarn, beboere og ansatte. Et godt vedlikehold er også avgjørende for å bevare kommunens verdier og redusere miljøbelastningen. Jo lengre funksjonell og økonomisk levetid en bygning får, dess mindre blir miljøbelastningen. I en stadig voksende by må kommunen også øke

kapasiteten ved å bygge nytt. Lade skole er ett eksempel på et nybygg som legger til rette for et godt læringsmiljø, og som gir et positivt bidrag til nærmiljøet blant annet med gode rekreasjonsområder.

Bedre infrastruktur for avløpshåndtering

Mer ekstremvær, økt nedbør og større temperaturforskjeller gjør at rørsystemet må rustes opp. Klimaendringer i kombinasjon med at byen vokser og fortettes øker belastningen på avløpsnett. Større mengder overvann fører til oversvømmelser, med tilhørende forurensningsutslipp. For å møte disse utfordringene pågår det omfattende ombygging av avløpsnett. Rør for kloakk og regnvann separeres.

Trondheim kommune er deltager i forskningscenteret Klima2050 som handler om hvordan vi møter klimaendringene. Nye torvet er et pilotprosjekt med et underjordisk anlegg for håndtering av store nedbørmengder. Vannet føres bort fra gateplan slik at vi unngår ødeleggende og kostbare oversvømmelser.

God luftkvalitet

Dårlig luftkvalitet kan gi helseplager. Hovedkilden til luftforurensing i Trondheim er bruk av piggdekk på bar asfalt. I tillegg forurenses eksos, særlig fra dieslbiler, og røyk fra ved- og oljefyring. I de siste årene har kommunen lyktes med å redusere antall dager med svevestøv over de tillatte verdiene. Det har vært svært få brudd, noe som skyldes tidlig og målrettet innsats med renhold og støvdemping fra Trondheim kommune og Statens Vegvesen. I tillegg har gjeninnføring av piggdekkgebyr høsten 2016 senket piggdekkandelen og bidratt til å finansiere renhold, støvdemping og andre tiltak for renere luft.

Redusere matsvinn

Som en del av klimasatsningen ønsker rådmannen å sette inn tiltak som er med på å forebygge matsvinn. En undersøkelse fra høsten 2017 viste at hele 17 prosent av avfallet i noen kommunale enheter var matsvinn. Derfor har rådmannen arrangert seminar om temaet med over 80 deltagere fra flere virksomheter i kommunen, og arbeidet med å sette inn tiltak er i gang. Ernæringsrådgivere er koblet inn for å lage menyer som både er sunne og appetittvekkende. Grønn barneby vil også tilby skolene et nytt undervisningsopplegg om mat og matsvinn høsten 2018 for å øke bevisstheten rundt tema for kommende generasjon. Matsvinnprosjektet er støttet av det statlige klimatiltaksprogrammet Klimasats.

2.8.2 Helhetlig ledelse

Bystyret vedtok i forbindelse med behandlingen av ny arbeidsgiverpolitikk ([PS 0022/16](#)) en styrking av lederskapet. Dette skulle blant annet skje gjennom et nytt ledernivå under enhetsleder, kalt "avdelingsleder", med et helhetlig lederansvar for fag, folk og penger. Arbeidet med å innføre det nye ledernivået ble prosjektorganisert ([Prosjekt helhetlig ledelse](#)). Prosjektet startet sommeren 2016 og i løpet av 2017 tilsatte kommunen ca 500 ledere i de nye avdelingslederstillingene, samtidig som rollen som fagleder ble faset ut der avdelingsledelse ble innført

I løpet av 2018 har de nye lederne gjennomført et omfattende ledelsesutviklingsprogram sammen med resten av sitt lederteam. Ledelsesutviklingen dekker tema knyttet til blant annet arbeidsgiverrollen og personalledelse, kommunens plan- og styringssystem, endrings- og medvirkningsprosesser, og ledelse av innovasjonsprosesser.

I 2019 går Helhetlig ledelse over fra prosjekt til normal drift. Rådmannen har gjennom 2018 testet ut en helt ny opplæringspakke for medarbeidere, og i 2019 vil denne pakken bli tilbudt større grupper. Hensikten med denne pakken på "medarbeiderskap", som gir en innføring i Trondheim kommunes organisering, medarbeiderrollen og medvirkning, samt medarbeiderdrevet innovasjon, er å styrke samhandlingen mellom leder og ansatt. I tillegg foregår en fortløpende utprøving av nye enkeltmoduler i hovedprogrammet for ledere i samarbeid med eksterne kompetansemiljøer. Teorier og verktøy testes ut på mindre grupper, for deretter å bli evaluert og eventuelt tilpasset større grupper. Dette gjør at innholdet i kommunens opplegg for leder- og medarbeiderutvikling holdes levende og relevant over tid.

2.8.3 Innovasjon og nyskaping

I januar 2018 signerte NTNU og Trondheim kommune avtale om Universitetskommunen TRD 3.0. Både Trondheim kommune og NTNU har nedfelt universitetskommune som et strategisk grep i sine respektive strategier.

Målet er at TRD 3.0 prosjektet skal gi byen og landet en langsiktig tilgang på kunnskap, kompetanse og teknologi av strategisk betydning for utvikling av gode og bærekraftige samfunn.

Etter modell fra forskrift om bruk av betegnelsen universitetssykehus definerer partene "universitetskommunen 3.0" med følgende hovedmålsettinger:

- Sikre tilgang på relevant og oppdatert kunnskap og kompetanse som kommunesektoren trenger gjennom et forpliktende langsiktig samarbeid mellom universitetskommunen og universitetet
- Etablere en arena for forskningsbasert utdanning, etter- og videreutdanning, relevant praksis for studenter, forskerutdanning og forskning og innovasjon innenfor områder av strategisk betydning for sektoren
- Etablere en ny modell for kontinuerlig toveis kompetanse- og kunnskapsoverføring mellom akademia og kommune

"Universitetskommune 3.0" skal konkret bidra til å fremme innovasjon og nyskaping for å utvikle kommunen både som tilbyder av tjenester og partner sammen med andre aktører i bysamfunnet innen fem temaområder:

- **Oppvekst og utdanning:** Problemstillinger som særlig knytter seg til behovene hos barn- og unge og deres familier.
- **Helse og velferd:** Problemstillinger vedrørende folkehelse, helse- og velferdstjenester, og problemstillinger rundt mangfold og integrering
- **Byutvikling:** Problemstillinger med utvikling og vedlikehold av den fysiske byen og dens infrastruktur, byrommets betydning for gode liv, og problemstillinger om energi, miljø og bærekraft
- **Innovasjon og omstilling:** Problemstillinger vedrørende kommunens rolle som samfunns- og næringsutvikler og kommunal organisasjon og ledelse. Forskning på hva som hemmer/fremmer innovasjon i offentlig sektor står sentralt
- **Smart kommune:** Gjennomgående problemstillinger innen digitalisering og teknologi: informasjons- og kommunikasjonsteknologi, energi- og miljøteknologi, transport og mobilitet, velferdsteknologi, læringsteknologi, finans- og virksomhetsstyringsteknologi. Området dekker også problemstillinger med kommunen som demokratisk institusjon og aktør på kulturfeltet

Det henvises til kapittel 25 "Programområder" for mer utfyllende informasjon om planlagte prosjekter for innovasjon og nyskaping.

2.9 Hovedtrekk i det økonomiske opplegget

2.9.1 Drift

Forslaget til driftsbudsjett tilsier at det skal utføres forvaltning og produseres tjenester for om lag 40 millioner kroner i gjennomsnitt per dag hele året. Av dette utgjør lønn- og sosiale kostnader om lag 29 millioner kroner (65 prosent).

Antall nye flyktninger blir betydelig redusert i årene fremover. Dette gir både lavere inntekter og lavere utgifter. Rådmannen har i sitt forslag til handlings- og økonomiplan 2019-2022 lagt til grunn at dette lar seg tilpasse uten store utfordringer for de tjenesteområder som blir berørt.

Arbeidet med å bringe det økonomiske opplegget for perioden i balanse har gitt utfordringer. I tabell 2.1 er anslag på handlingsrom i perioden vist.

2019	2020	2021	2022
------	------	------	------

Endring i inntekter	-132	-159	-221	-250
Endring i utgifter	219	285	424	492
Sum	86	127	203	242

Tabell 2.4 Anslag på handlingsrom i perioden 2019-2022. Tall i millioner kroner.

I 2019 øker inntektene med 132 millioner, mens utgiftene øker med 219 millioner kroner - altså en utfordring med å komme i balanse på 86 millioner kroner. På overordnet nivå er dette foreslått løst som vist i tabell 2.2.

	2019	2020	2021	2022
Handlingsrom, jf tabell over	86	127	203	242
Effektiviseringskrav 0,3 prosent	-28	-64	-100	-136
Rammereduksjon	-58	-62	-103	-106
Sum	0,0	0,0	0,0	0,0

Tabell 2.5 Forslag til saldering. Tall i millioner kroner.

I kommende periode er det lagt inn et generelt effektiviseringskrav for tjenesteområdene på 0,3 prosent.

For å komme i mål med et økonomisk opplegg i balanse er det lagt et innsparingskrav på tjenesteområdene på til sammen 58 millioner kroner i 2019. Dette øker til 106 millioner kroner i 2022, sammenlignet med 2018.

2.9.2 Konsekvenser for tjenesteområdene

Tabell 2.2 ovenfor viser at innsparingskravet på tjenesteområdene for å komme i balanse er på 58 millioner kroner, gitt en beregnet utgiftsvekst i 2019 på 219 millioner kroner. Her er det viktig å presisere at beregnet utgiftsvekst er en størrelse bestående av flere komponenter; konsekvenser av vedtak i tidligere års handlings- og økonomiplaner, forslag til nye tiltak, befolkningsendringer og endring i kostnader. Sammenligner vi derimot utviklingen med vedtatt budsjett 2018, viser forslaget at det er en vekst i de samlede budsjettrammer.

For å vise hvordan ulike måter å fremstille vekst og reduksjon på, og hvilke konsekvenser dette kan få for tjenestene, trekker vi frem syv tjenesteområder med varierende profil i forslaget til budsjett for 2019. Rådmannen presiserer at fremstillingen nedenfor ikke gir et fullstendig bilde av endringene som foreslås på de enkelte tjenesteområdene. Det henvises til kapitlene om tjenesteområdene for fullstendig informasjon.

	Endring budsjett 2019	Befolkningsvekst	Annen rammeendring
Barnehage	-18	-15	-3
Skole	3	16	-13
Barne- og familietjenesten	-36	5	-40
Bo- og aktivitetstilbud	2	6	-4
Helse- og omsorgstjenester	49	45	4
Idrett og friluftsliv	27	2	25
Tekniske tjenester	8	4	4

Tabell 2.6 Endring i netto driftsbudsjett 2019 sammenlignet med netto driftsbudsjett 2018. Tall i millioner kroner

Tabellen viser forslaget til endring av netto driftsbudsjett for syv sentrale tjenesteområder sammenlignet med budsjett 2018. Kolonnene "Befolkningsvekst" og "Annen rammeendring" utgjør i sum den foreslåtte budsjettendringen.

Barnehage

For barnehagen foreslår rådmannen en reduksjon i budsjetttrammen. Hovedårsaken er at antall barn i barnehagealder forventes å gå ned i 2019. Annen rammeendring består av flere komponenter; konsekvenser av vedtatt handlings- og økonomiplan 2018-2021, andel av innsparingskrav, redusert antall flyktninger og noen andre justeringer. Forslaget til budsjett viser altså en reduksjon, men dette gir ikke negative konsekvenser for tjenestetilbudet. Innenfor forslaget til budsjetttramme for barnehage ligger det midler til gjennomføring av bemanningsnormen i løpet av planperioden. Dette vil gi økt budsjetttramme for barnehage fra og med 2020.

Skole

Budsjettet til skole er på tilnærmet samme nivå som i 2018. Sett opp imot anslått befolkningsvekst innebærer dette en reduksjon sammenlignet med utgiftsbehovet. Skole tilføres imidlertid statlige øremerkede midler til finansiering av lærernormen (12 millioner kroner i 2019, 27 millioner kroner i 2020). Med disse midlene økes utgiftsbudsjettet tilsvarende, men uten at det slår ut på foreslått netto budsjetttramme. Skole har i likhet med de andre områdene fått et innsparingskrav. Innsparingskravet håndteres gjennom tiltaket "bedre tilpasset undervisning". Dette innebærer å endre dagens ordning for tilpasset opplæring, slik at alle barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging i skolen skal få nødvendig hjelp og støtte der de er. Statlig tilskudd til finansiering av lærernormen, og ressurser som i dag brukes til tilpasset opplæring, gjør det mulig å vri innsatsen i denne retningen. Rådmannen mener endringen kan gi reduserte kostnader og økt kvalitet.

Barne- og familietjenesten

Rådmannen foreslår å redusere budsjetttrammen til barne- og familietjenesten med 36 millioner kroner. Reduksjonen skyldes nedgang i antall bosettinger av enslige mindreårige flyktninger. Dette gir en reduksjon i utgiftsbehovet på 40 millioner kroner i 2019, økende til 140 millioner kroner i 2022. Området blir styrket som følge av forventet befolkningsvekst. Konklusjonen blir at området kan styrke tjenestetilbudet, selv om budsjetttrammen reduseres. Forslaget til budsjetttramme gir rom for å styrke jordmortjenesten, helsestasjoner og skolehelsetjeneste.

Bo- og aktivitetstilbud

Forslaget til budsjett for bo- og aktivitetstilbud innebærer i rene tallstørrelser tilnærmet samme nivå som i 2018. Det som imidlertid ikke kommer frem her er at området har en betydelig ubalanse mellom aktivitet og budsjett i 2018, og som de drar med seg inn i 2019. Dette området stiller altså med et stort

“minus” ved inngangen til året, som må håndteres innenfor rammen. Dette innebærer at aktiviteten på området må reduseres, selv om budsjetttrammen ikke endres vesentlig.

Helse- og omsorgstjenester

Forslaget til budsjett for helse- og omsorgstjenestene innebærer en vekst som i hovedsak forklares av befolkningsveksten. Innenfor forslaget til budsjetttramme gjøres det omprioriteringer for å øke ressursinnsatsen til hjemmetjenestene. Rådmannen foreslår å redusere dekningsgraden for heldøgns omsorg for å styrke tilbudet til hjemmeboende eldre. Det ligger inne forslag til opptrapping av budsjetttrammen til området utover i planperioden.

Idrett og friluftsliv

Budsjetttrammen til idrett og friluftsliv øker relativt mye fra 2018 til 2019. Veksten skyldes i hovedsak tilskudd til idrettslag som bygger idrettshaller og kommunens leiekostnader i disse, og at leid areal i Trondheim Spektrum utvides fra andre halvdel av 2019.

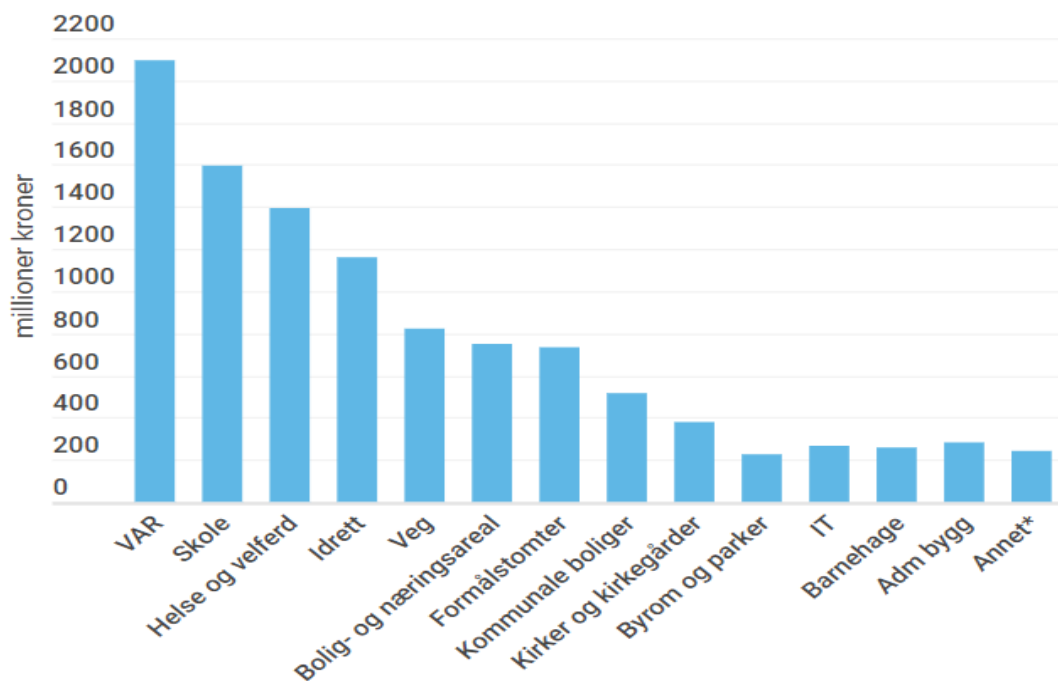
Tekniske tjenester

Budsjetttrammen til tekniske tjenester foreslås økt med 8 millioner kroner fra 2018. Rent budsjettmessig bidrar dette til at innsatsen på drift og vedlikehold av veier, parker, byrom og møteplasser kan opprettholdes. En tilleggsutfordring er imidlertid at driften av veger vinterstid har hatt et aktivitetsnivå som er høyere enn budsjettet i 2018. Dette betyr at selv om budsjettet til tekniske tjenester øker fra 2018 til 2019 så må aktivitetsnivået til området reduseres. I forslaget til løsning av denne ubalansen er det foreslått at deler av innstramningen også tas på andre områder innenfor byutvikling.

2.10 Investeringer og gjeld

I planperioden 2019-2022 foreslår rådmannen å investere for 10,7 milliarder kroner. Av dette er investeringer for om lag 6,5 milliarder kroner finansiert av bykassen. Dette er investeringer til skoler, barnehager, sykehjem, idrettsanlegg og andre investeringer knyttet til kommunens tjenesteproduksjon. Her inngår også midler til å oppgradere kommunens bygningsmasse og til å skaffe tomter til fremtidige nye kommunale bygg. Resten av investeringene dreier seg om vann, avløp, renovasjon, feiing, boliger, tilrettelegging av bolig- og næringsareal. Dette omtales som eksternfinansierte investeringer, fordi finansieringskostnaden ikke belaster bykassen. Miljøpakken inngår som en del av de eksternfinansierte investeringene og utgjør 600 millioner kroner. Detaljer om de ulike prosjektene beskrives i kapitlene til tjenesteområdene.

Figur 2.3 under viser fordelingen av investeringer for perioden 2019 - 2022 på områder.

Figur 2.3 Fordeling av investeringer for perioden 2019 - 2022 på områder.

3 Klimabudsjett

3.1 Hovedprioriteringer 2019-2022

Kommunedelplan energi og klima, 2017-2030 har som visjon at Trondheim kommune skal være en internasjonal foregangskommune for utvikling av gode klima- og miljøløsninger.

Trondheim kommunes energi- og klimapolitikk støtter opp om Parisavtalen og FNs bærekraftsmål . Utslippsmålet i Trondheim for 2030 ligger i forkant av EUs og Norges tallfestede forpliktelser. Klimabudsjettet bidrar til at Trondheim kommune er i stand til å ta globalt ansvar og stiller forberedt i møte med en verdensøkonomi hvor en forventer store utslippskutt i det 21. århundret.

Foruten reduserte klimagassutslipp, gir det grønne skiftet nye muligheter for byen vår. I en 5-årsperiode skal Trondheim gjennom Smart City prosjektet +City Exchange prøve ut framtidsrettede energi- og mobilitetsløsninger i samarbeid med 6 europeiske byer. Arbeidet ledes av NTNU og skjer i samarbeid med næringsliv og innbyggere og er støttet av EUs Horisont 2020-program .

Rådmannen venter også at næringsnettverket Klimapartnere for Trøndelag lykkes med sin etablering i 2019. Trøndelag fylke og Trondheim kommune står for oppstarten av nettverket etter modell fra andre deler av landet og i samarbeid med Norsk klimastiftelse. Klimapartnere skal bidra til at både private og offentlige virksomheter kan ta del i det grønne skiftet .

Trondheim kommune vil også feie for egen dør for å redusere utslipp fra kommunens egen drift og investering, bruke rollen som markedsdriver for klimavennlige løsninger, og redusere utslipp som følger av kommunens vedtak. Ikke minst vil kommunen legge til rette for at alle kan ta klimavennlige valg som både gir gode opplevelser og er lønnsomme. Det er summen av alle enkeltvalgene som er "litt smarter" som i praksis gjør Trondheim til en bedre by i lavutslippssamfunnet.

3.2 Om området

500.000

tonn klimagassutslipp i Trondheim i 2016

280.000

tonn klimagassutslipp fra transport og anleggsmaskiner

190.000

tonn klimagassutslipp fra bygg, energi og industri

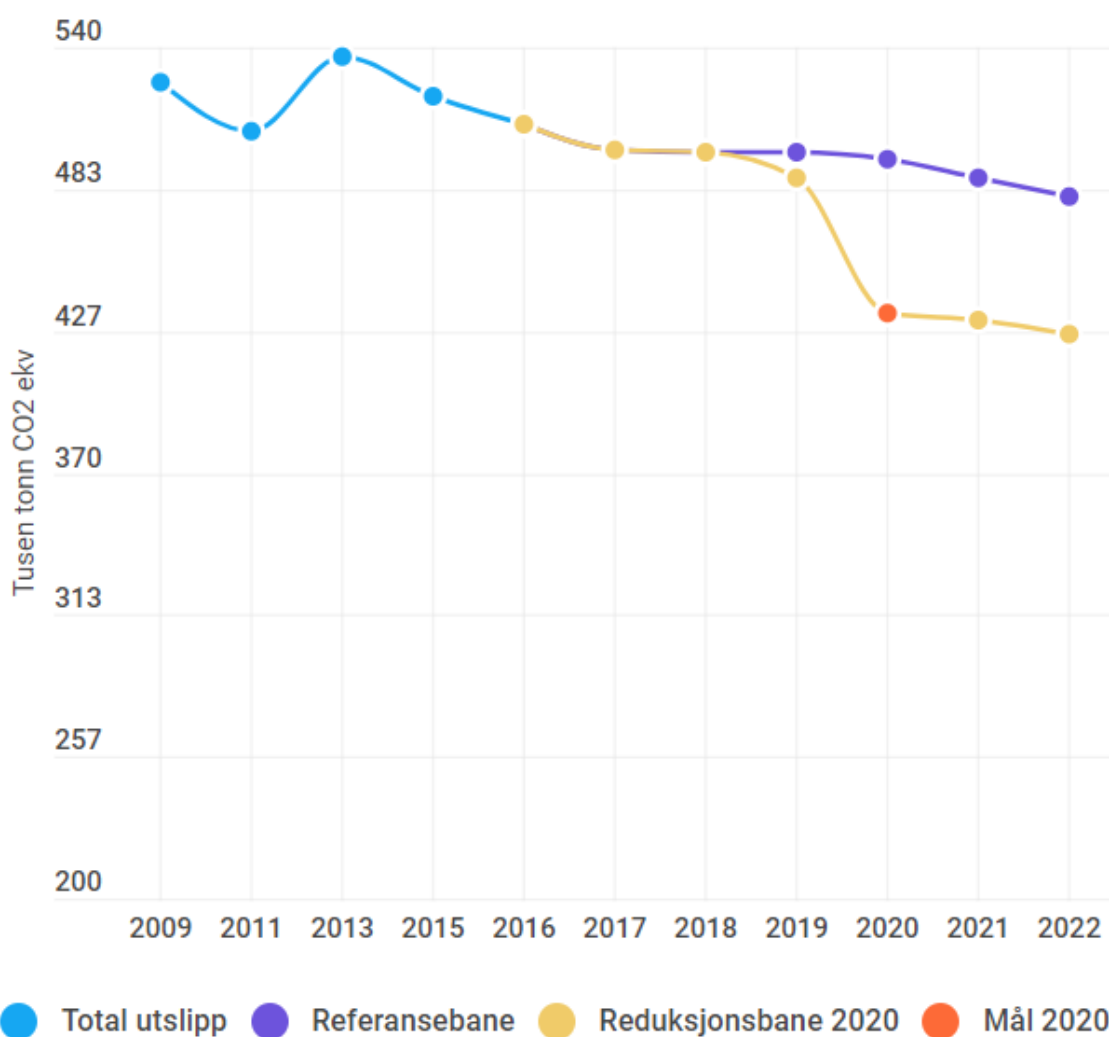
100.000

tonn klimagassutslipp i Trondheim i 2030 hvis vi når klimamålet!

Historiske utslipp og forventet utvikling i økonomiplanperioden

De direkte klimagassutslippene innenfor kommunegrensen er i størrelsesorden 500 000 tonn CO₂-ekvivalenter per år. De fire største utslippskildene er veitransport, avfallsforbrenning og produksjon av fjernvarme, anleggsmaskiner og utslipp fra brenning av olje i bygg og industrianlegg. Utslippene av klimagasser i Trondheim har økt noe siden 1991. I perioden har innbyggertallet også økt, slik at utslippene per person har blitt redusert fra ca. 3 tonn CO₂-ekvivalenter per person i 1991 til ca. 2,5 tonn CO₂-ekvivalenter per person i 2016.

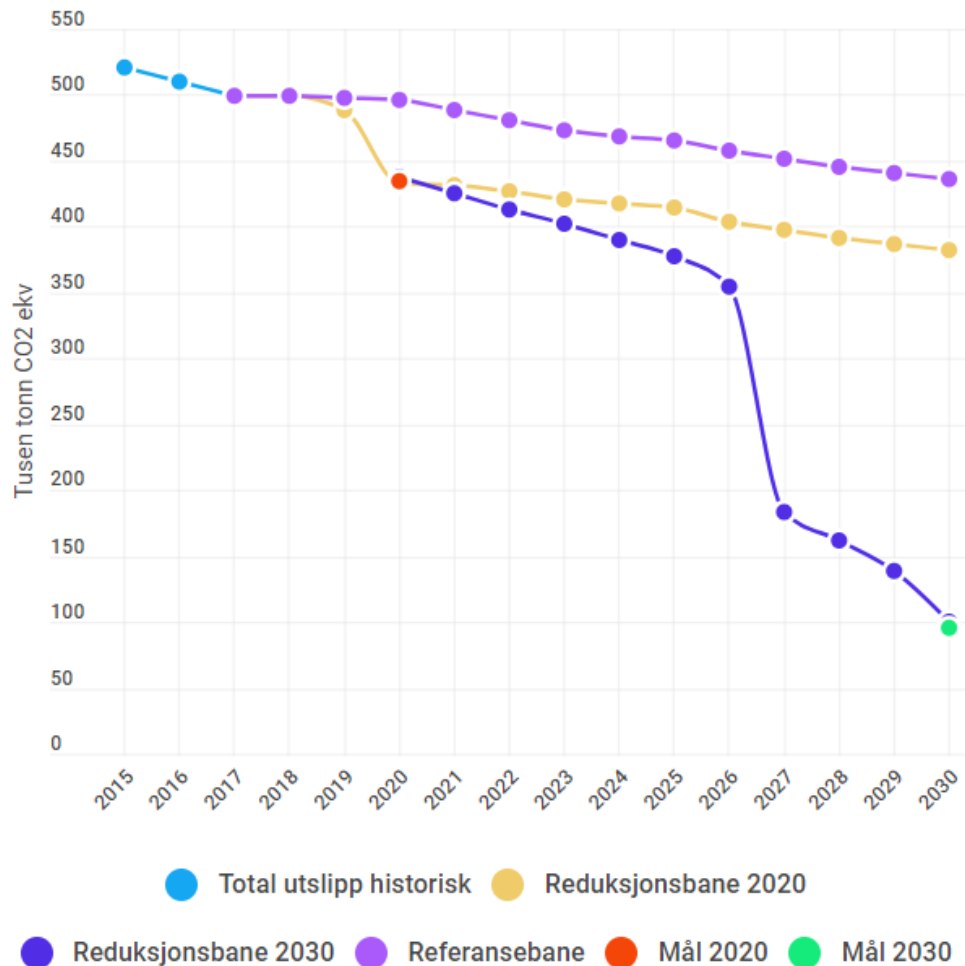
En utslippsprognose for klimagassutslippene i Trondheim kommune fram mot 2022 er beskrevet i figur 3-1. Årets prognose er oppdatert med utgangspunkt i Miljødirektoratets nye statistikk for klimagassutslipp fra kommunene. En detaljert gjennomgang av tallgrunnlaget for Klimabudsjettet finnes i notatet [Beregning av klimagassutslipp i Klimabudsjett 2019-2022](#). Figuren viser to scenarier for klimagassutslipp i perioden 2019-2022. Den øverste linjen er en referansebane uten gjennomføring av nye utslippsreducerende tiltak. Den nederste linjen er en reduksjonsbane for måloppnåelse i 2020, som forutsetter at utslippene skal være 10 prosent lavere enn 1991-nivået. Scenariet som ligger til grunn for reduksjonsbanen er presentert i tabell 3-1. Tiltakene som inngår i reduksjonsbanen er beskrevet i detalj i handlingsprogrammet 2017-2020 for kommunedelplan energi og klima 2017-2030.

Figur 3-1 Direkte klimagassutslipp i Trondheim 2009-2022, referansebane og reduksjonsbane 2020

Utslipp mot 2030 og behovet for nye tiltak og virkemidler

Figur 3.2 viser en framskriving av utslippene fram mot 2030. Framskrivningen er basert på gjennomføring og videreføring av tiltakene som er nødvendig for å nå 2020-målet, som beskrevet i figur 3.1 og tabell 3.1. Det er tydelig at er det behov for nye virkemidler og tiltak for å nå 2030-målet om å redusere klimagassutslippene med 80 % sammenlignet med 1991-nivå. Nye tiltak bør ta utgangspunkt i de store utslippskildene, som er fjernvarmeproduksjon og utslipp fra transportsektoren.

Figur 3.2 Tre scenarier for klimagassutslipp i Trondheim mot 2030

Figuren forutsetter at fossil olje og naturgass er faset ut i fjernvarmeproduksjon til 2020. Det er sannsynlig at utfasingen er gjennomført i 2021-22. På lengre sikt er vi avhengige av å enten fase ut avfall med fossilt innhold i avfallsforbrenningen eller iverksette karbonfangst i forbrenningsanlegget på Heimdal. Rammebetingelsene som følger av den nasjonale politikken for CO₂-håndtering er avgjørende for om CO₂-håndtering kan la seg realisere på mellomlang sikt.

For veitrafikken er utslippene antatt å gå ned som følge av den nasjonale politikken for innfasing nullutslippsbiler. I dag skjer ikke innfasingen raskt nok til å nå Trondheim kommunes utslippsmål for 2030. Nye tiltak er derfor nødvendig tidlig på 2020-tallet for å sette fart på overgangen til nullutslippsteknologi innenfor både person- og tungtransport. Tilsvarende kan det også være nødvendig å ta i bruk nye tiltak for å redusere biltrafikken. Tidlig i 2019 vil rådmannen legge fram en sak om bilrestriktive tiltak i samsvar med bystyrets tidligere bestilling.

3.3 Periodemål

Målene i klimabudsjettet er hentet fra Kommunedelplan: energi og klima 2017-2030

1. I 2020 er Trondheim et forbilde og en samarbeidsarena for grønn verdiskaping og utvikling av klimavennlige teknologi og levemåter
2. I 2020 er de direkte klimagassutslippene i Trondheim redusert med ti prosent i forhold til 1991
3. I 2025 er Trondheim robust for å møte framtidige klimaendringer
4. I 2030 er stasjonær energibruk i bygg og anlegg på samme nivå som i 2013 (ca 3,5 TWh). Dette tilsvarer en 20 % reduksjon i forbruk per person
5. I 2030 er de direkte klimagassutslippene redusert med 80 % i forhold til 1991
6. Trondheim kommune skal starte innfasingen av klimanøytral kjøretøypark for tyngre kjøretøy så snart de er tilgjengelige
7. I 2020 er energiforbruket i egen virksomhet redusert med sju prosent i forhold til 2017
8. Ved rullering av planen i 2020 fastsettes måltall for indirekte utslippskutt.
9. Klimafotavtrykket til større investeringsprosjekter i Trondheim kommune skal reduseres med 30 prosent i forhold til sammenlignbare referansebygg, forutsatt at livssyklusutslippene ikke øker vesentlig
10. I 2030 er Trondheim kommune en nullutslippsvirksomhet

3.4 Driftsbudsjett

Den årlige driftsrammen for Klimabudsjettet i økonomiplanperioden er 15,2 millioner kroner. Midlene er et bidrag til gjennomføringen av Kommunedelplan: Energi og klima 2017-2030. Det ligger til grunn at dette er katalyserende midler for omstillingen til lavutslippsløsninger i bysamfunnet og i kommunens egen virksomhet. Trondheim kommunes rolle er i mange tilfeller å være en pådriver, samarbeidspartner, og tilrettelegger, ettersom flere store utslippskilder ikke er i kommunal besittelse. Foruten å sikre gjennomføringen av prioriterte utslippsreducerende tiltak, er driftsrammen for Klimabudsjettet innrettet mot aktiviteter som styrker beslutningsgrunnlaget for og koordineringen av klimaarbeidet i Trondheim kommune.

I økonomiplanperioden er følgende de prioriterte områdene for Klimabudsjettets driftsramme:

- Styrke bemanningen til koordinering og gjennomføring av tiltak i tråd med ISO14001-sertifikatets krav til mulighets- og risikostyring
- Styrke gjennomføringen av kommunikasjons- og medvirkningstiltak overfor bysamfunnet.
- Utvikle egnede verktøy for å ivareta energi- og klimahensyn i kommunale beslutningsprosesser, for eksempel i helhetlig mobilitets- og energiplanlegging og beregninger av indirekte klimagassutslipp (såkalt klimafotavtrykk).
- Bidra til det grønne skiftet og klimavennlig verdiskaping i næringslivet, blant annet ved å stille klimakrav i Trondheim kommunens innkjøp og investeringer.
- Gjennomføre utvalgte tiltak i handlingsprogrammet for 2017-2020 innen transport, bygg og anlegg, og forbruk og avfall.

Rådmannen vil i tillegg styrke budsjettet for gjennomføringen av klimatiltak ved å søke ekstern prosjektfinansiering, slik som fra EU og staten. Deler av driftsrammen for Klimabudsjettet er derfor planlagt brukt som egenandel til eksternt finansierte tiltak.

Tabell 3.2 viser hvordan driftsrammen for Klimabudsjett for 2019 er disponert. Gitt driftsrammens omfang og innretting beskrevet over, er det en forutsetning at eventuelle merkostnader forbundet med nødvendige klimaløsninger i investeringsprosjekter ivaretaes i prosjektenes egne budsjetter. Tilsvarende er ikke kutt i kommunens egne utslipp fullfinansiert av klimabudsjettet, men må delvis dekkes over tjenesteområdenes budsjetter.

Tabell 3.2 Driftsrammen for Klimabudsjettet 2019

Tematiske satsingsområder i kommunedelplan energi og klima 2017-2030	Tiltak i handlingsprogram 2017-2020	Beløp
Budsjettposter	Tiltaksnummer	Millioner kroner
Koordinering, rapportering og kommunikasjon		3,3
Kommunikasjon- og medvirkningstiltak	O1	2,1
Analysetjenester	E2-4	1,2
Energi og bygg		2,2
Rådgivning til energi- og klimavennlige løsninger for eksisterende bygg i Trondheim	B1-B3	0,4
Energi- og klimatiltak i egne bygg	B7-B13	0,8
Styrke energi- og klimahensyn i områdeplanlegging i bysamfunnet	T1-16	1
Areal og transport		5,5
Planleggings- og gjennomføringsressurser for transporttiltak i bysamfunnet	T16-32	2
Tiltak for å fremme nullutslippskjøretøyer både for person- og næringstransport, samt bildeling.	T18, T22-T23, T27-T28	3,5
Avfall og forbruk		1
Tiltak innen avfall og forbruk	F5-F6, F8	1
Næringsliv, teknologi og det grønne skiftet		2,2
Fremme grønnverdiskaping i næringslivet	N1-2	1,2
Stille klimakrav i innkjøp og markedspåvirkning	N6/T25, N7	1
Klimatilpasning		1
Utvikle og gjennomføre tiltak for klimatilpasning		1

Tabell 3.3 viser en overordnet fordeling av driftsrammen for klimabudsjettet for økonomiplanperioden 2019-2022. Ettersom det er tiltak innen transportsektoren som raskest kan gi store utslippsreduksjoner, er transporttiltak prioritert i begynnelsen av perioden. Disse inkluderer eksempelvis tilrettelegging for utfasing av fossile kjøretøy i Trondheim kommunes virksomhet. Senere i økonomiplanperioden er en større andel av midlene forbeholdt innovasjon og miljøvennlig teknologi og levemåter. Rammen for klimabudsjettet er redusert med 0,8 millioner i 2019, se kapittel 19. Miljø-, landbruks- og laboratorietjenester for ytterligere omtale av dette.

Tabell 3.3 Oppsummering av planlagt driftsramme for Klimabudsjett 2019-2022

	2019	2020	2021	2022
Energi og bygg	2,2	2	2	2
Transport	5,5	4,2	5,2	5,2
Tverrsektorielle satsinger - klimavennlig teknologi og levemåter	7,5	9	8	8
<i>SUM</i>	<i>15,2</i>	<i>15,2</i>	<i>15,2</i>	<i>15,2</i>

4 Økonomiske rammebetingelser

4.1 Innledning

Rådmannen forventer at Trondheim kommune får en vekst i skatt og rammetilskudd på 216 millioner kroner i 2019. Deler av veksten må brukes på å dekke økte pensjonsutgifter og merutgifter som følger av at vi blir flere innbyggere. Rådmannen foreslår at vi i tillegg prioriterer å øke pedagog- og bemanningstettheten i barnehagene, styrke eldreomsorgen, bedre hallkapasiteten, finansiere økte sosialhjelpsutgifter og kvalifiseringstiltak for flyktninger og nedbetale gjeld.

Kommunen må innstille seg på lavere inntektsvekst framover. Inntektsveksten strekker ikke til for å finansiere alle satsinger. Foreslått styrking av eldreomsorgen er derfor lavere enn tidligere signalisert. Rådmannen foreslår også et innsparings- og effektiviseringskrav på tjenesteområdene på 86 millioner kroner i 2019, økende til 242 millioner kroner i 2022.

Lavere bosetting av flyktninger fører til en reduksjon i inntektene i perioden, anslagsvis 80 millioner kroner i 2019 økende til 280 millioner kroner i 2022. Rådmannen har lagt til grunn at tilbudet av tjenester knyttet til bosetting av flyktninger kan reduseres tilsvarende inntektsreduksjonen i perioden.

Rådmannen foreslår å gjennomføre investeringer for til sammen 10,7 milliarder kroner i planperioden 2019-2022. Dette gir en gjeldsgrad på om lag 70 prosent i hele perioden.

14,7

milliarder kroner i drifts- og finansutgifter i 2019

2,9

milliarder kroner i investeringsutgifter i perioden 2019

70%

gjeldsgrad i perioden 2019-2022

2%

korrigert netto driftsresultat i perioden 2019-2022

4,6%

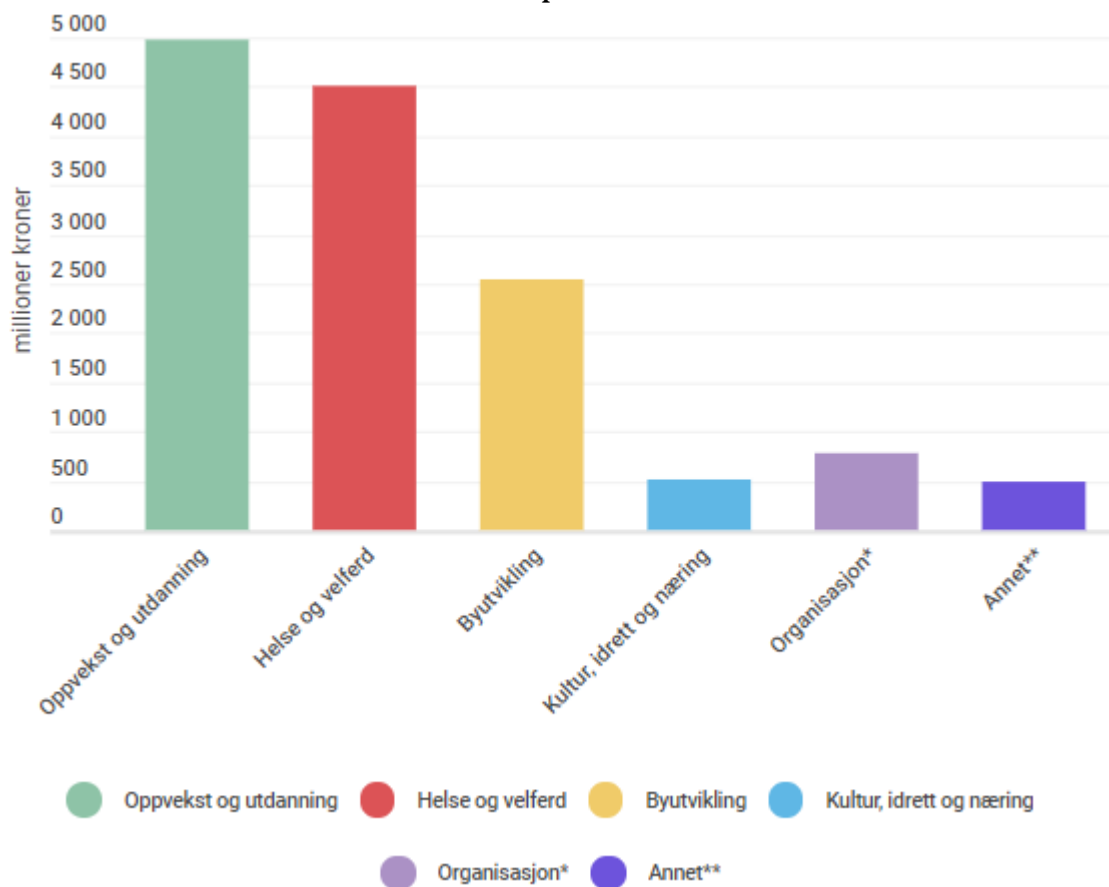
disposisjonsfond av driftsinntektene i 2022

8%

kapitalutgifter av frie disponible inntekter fra 2021

4.2 Kommunens økonomi

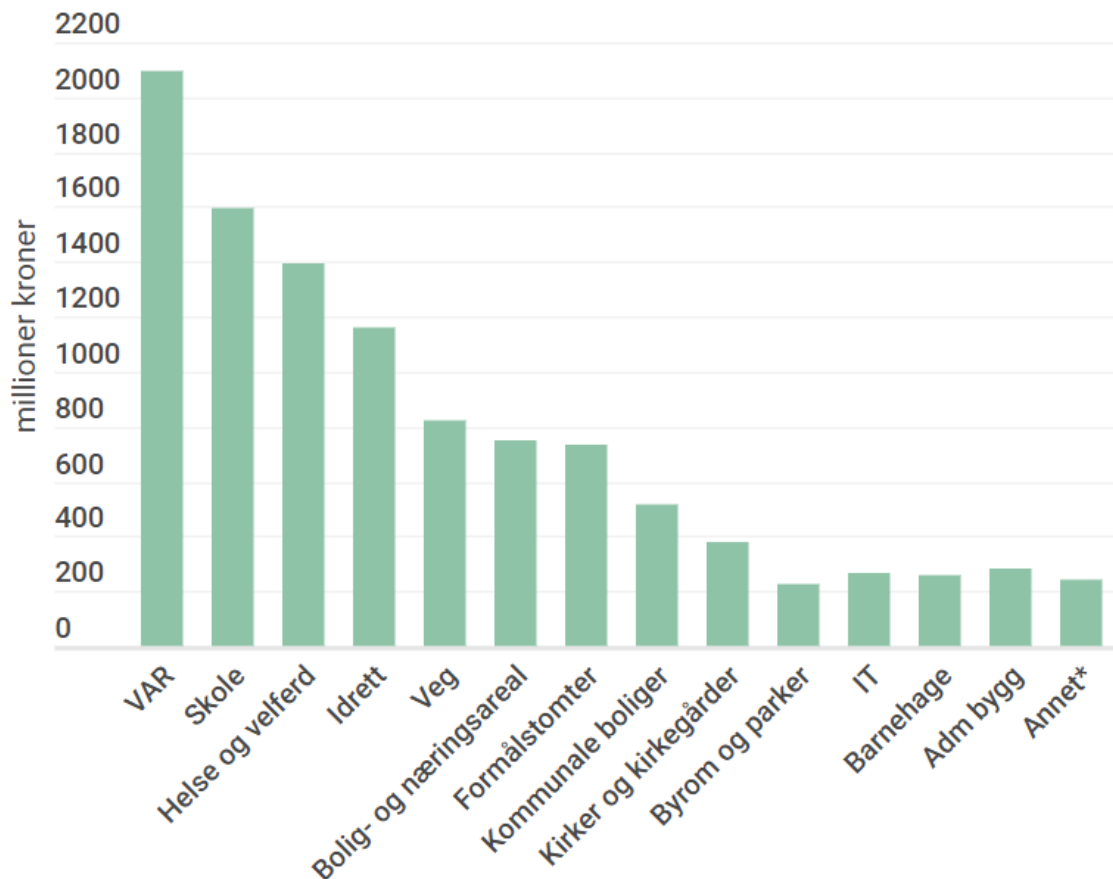
4.2.1 Hovedstørrelsene i økonomiplanen

Figur 4.1 Fordeling av driftsutgifter på ulike områder, 2019

*Organisasjon omfatter her interne tjenester, rådmannen og strategisk ledelse, bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og Trondheim kommunerevisjon.

**Annet omfatter tilleggsbevilgninger og sentralt plasserte bevilgninger.

Figur 4.2 Fordeling av brutto investeringsutgifter på ulike områder, 2019-2022

*Annet: Barne- og familietjenesten, kultur og kunst og eiendomsinvesteringer.

4.2.2 Oversikt over kommunens driftsinntekter og utgifter

Tabell 4.1 viser endring i kommunens driftsinntekter, driftsutgifter, kapitalutgifter og driftsresultat i perioden 2017-2022. Tabellen er en komprimert utgave av hovedoversikt drift. For komplett oversikt over hovedoversikter vises det til kapittel 27. Endringer i utgifter og inntekter er nærmere beskrevet i avsnittet om driftsbudsjettet.

Tabell 4.1 Oppsummering av hovedoversikt drift. Tall i millioner kroner.

	Regnskap 2017	Budsjett 2018	Budsjett 2019	Budsjett 2020	Budsjett 2021	Budsjett 2022
Sum driftsinntekter	-14 527	-14 075	-14 644	-14 716	-14 816	-14 882
Sum driftsutgifter	14 007	13 112	13 571	13 605	13 621	13 580
Brutto driftsresultat	-520	-963	-1 073	-1 111	-1 195	-1 302
Sum eksterne finansinntekter	-440	-309	-340	-359	-384	-398
Sum eksterne finansutgifter	925	996	1 161	1 258	1 362	1 399
Resultat eksterne finanstransaksjoner	485	687	820	899	979	1 001
Netto driftsresultat	-650	-276	-253	-212	-216	-301
Sum bruk av avsetninger	-639	-83	-100	-171	-207	-157
Sum avsetninger	849	359	353	383	424	458
Regnskapsmessig driftsresultat	-440	0	0	0	0	0

4.2.3 Økonomiske nøkkeltall

Kommunens økonomiske handlingsrom er avhengig av kommunens økonomiske situasjon, hvilke mål kommunen styrer mot og hvordan inntekter og utgifter endrer seg. I dette avsnittet presenteres økonomiske nøkkeltall som sier noe om kommunens utgangspunkt. Tallene er basert på konsernregnskapsstatistikken til SSB og ASSS statistikk og analyser. ASSS er et nettverk som består av de ti største kommunene i landet, og som har drevet et systematisk sammenligningsarbeid siden 2001. For nærmere informasjon om ASSS, se asss.no.

Tabell 4.2 Økonomiske nøkkeltall. Trondheim og ASSS. Konserntall. Kilde: SSB.

	Trondheim		Oslo	Stavanger	Bergen	ASSS
	2016	2017	2017	2017	2017	2017
Netto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter	5,2	4,8	4,3	5,5	5,3	5,2
Disposisjonsfond i prosent av brutto driftsinntekter	5,2	6,2	6,6	16,7	8,4	14,4
Langsiktig gjeld eksklusive pensjonsforpliktelser i prosent av brutto driftsinntekter	115,1	107,9	77	105	86,9	100,4
Investeringsutgifter i prosent av driftsinntekter	14,3	15,0	14,9	14,9	11,4	14,7

Netto driftsresultat

Netto driftsresultat er en av de viktigste indikatorene for økonomisk balanse. Netto driftsresultat viser overskuddet på årets drift fratrukket avdrag og netto renteutgifter. [Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi \(TBU\)](#) anbefaler at kommunene samlet bør ha et netto driftsresultat på 1,75 prosent. Trondheim kommune hadde i 2017 et netto driftsresultat på 4,8 prosent av driftsinntektene, mens ASSS-kommunene utenom Oslo hadde et resultat på 5,2 prosent.

Disposisjonsfond

Det gode driftsresultatet i 2017 bidro til at Trondheim kommune kunne styrke disposisjonsfondet. Disposisjonsfondet økte fra 5,2 prosent av driftsinntektene i 2016 til 6,2 prosent i 2017. Til tross for økningen har Trondheim kommune fortsatt et disposisjonsfond som er lavere enn andre storbyer. Alle tall i tabell 4-1 er konserntall. Det betyr at tallene inkluderer tall for foretak og interkommunale selskap (IKS). Trondheim kommune, unntatt foretak og IKS, hadde et disposisjonsfond på 5,1 prosent av driftsinntektene per 31.12.2017.

Langsiktig gjeld

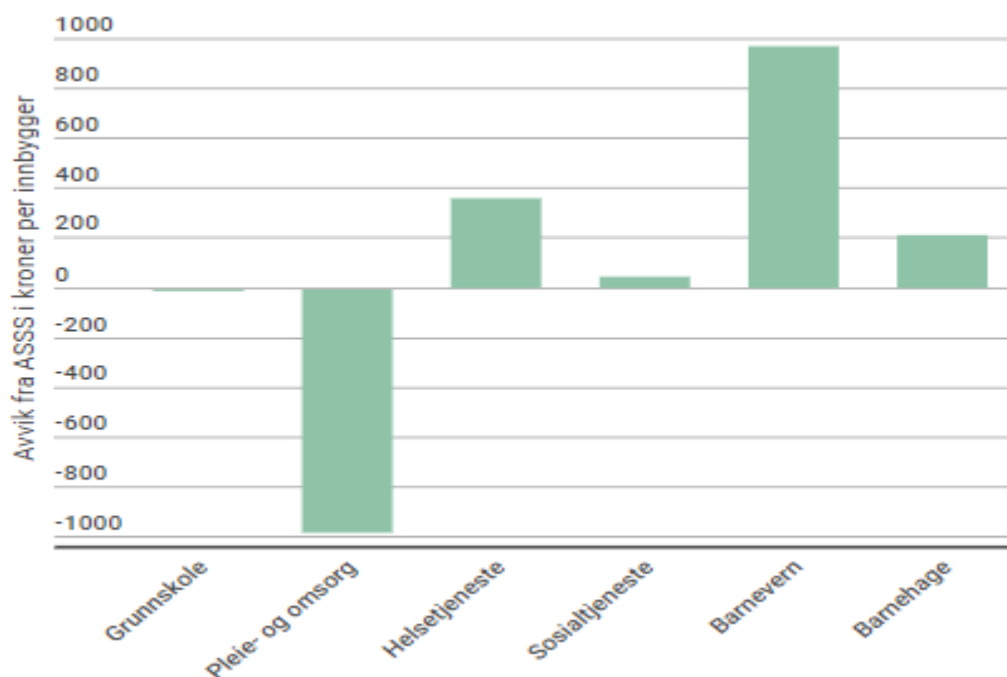
Langsiktig gjeld er kommunens investeringslån og innlån til videre utlån. Kommunens langsiktige gjeld som andel av brutto driftsinntekter falt fra 115,1 til 107,9 prosent fra 2016 til 2017. Sammenlignet med andre kommuner er gjeldsnivået fortsatt høyt. Trondheim har vært gjennom en periode med høye investeringer, hvor det meste er lånefinansiert. De tre siste årene har gjeldsveksten avtatt.

Investeringsutgifter

Investeringsutgiftene i Trondheim har vært høyere enn ASSS-gjennomsnittet i flere år. Dette gjelder også i 2016 og 2017, men forskjellen er redusert de siste årene. I 2017 tilsvarte investeringsutgiftene i Trondheim 15 prosent av driftsinntektene, mens gjennomsnittet blant ASSS-kommunene var på 14,7 prosent.

Driftsutgifter på ulike tjenester

Figur 4.3 viser ressursbruken Trondheim kommune hadde på velferdstjenester i 2017, sammenlignet med ASSS-gjennomsnittet. Tallene for de ulike kommunene er forsøkt gjort sammenlignbare ved at det er korrigeret for at kommunene har ulikt utgiftsbehov (blant annet som følge av variasjoner i alderssammensetning, sosiale forhold og bosettingsmønster i kommunene).

Figur 4.3 Ressursbruk, korrigert for variasjoner i utgiftsbehov på ulike tjenester. Avvik fra ASSS-snippet i kroner per innbygger 2017. Kilde: KS

Figur 4.3 viser at Trondheim brukte mer enn ASSS-snippet på helsetjenester, sosialtjenester, barnevern og barnehage i 2017. En av årsakene til at Trondheim har høye utgifter til barnevern er at Trondheim har bosatt flere enslige mindreårige flyktninger enn andre kommuner i ASSS-nettverket. Rådmannen antar at dersom man hadde korrigert for variasjoner i antall enslige mindreårige flyktninger ville Trondheim hatt en ressursbruk på barnevern som var 400-450 kroner per innbygger høyere enn ASSS-snippet. Trondheims ressursbruk på grunnskole var om lag på linje med ASSS-snippet, mens Trondheim hadde lavere ressursbruk enn ASSS på pleie- og omsorgstjenester. Pleie- og omsorg omfatter omsorgstilbud til alle aldersgrupper og både hjemmebaserte- og institusjonsbaserte tilbud.

I kapitlene om tjenesteområdene er det presentert flere indikatorer på tjenestetilbudet i Trondheim, sammenlignet med ASSS-kommunene. Vi viser til asss.no for mer informasjon om tjenestetilbudet i de store kommunene, og for en nærmere analyse av regnskapene til ASSS-kommunene. På nettsiden er det også gjort rede for hvordan kommunenes utgiftsbehov til ulike tjenester er beregnet.

4.3 Økonomiske handlingsregler og målsettinger

I ny kommunelov, § 14-2, er det nedfelt at kommunestyret skal vedta finansielle måltall for utviklingen av kommunens økonomi. Trondheim kommune har alt vedtatt slike måltall.

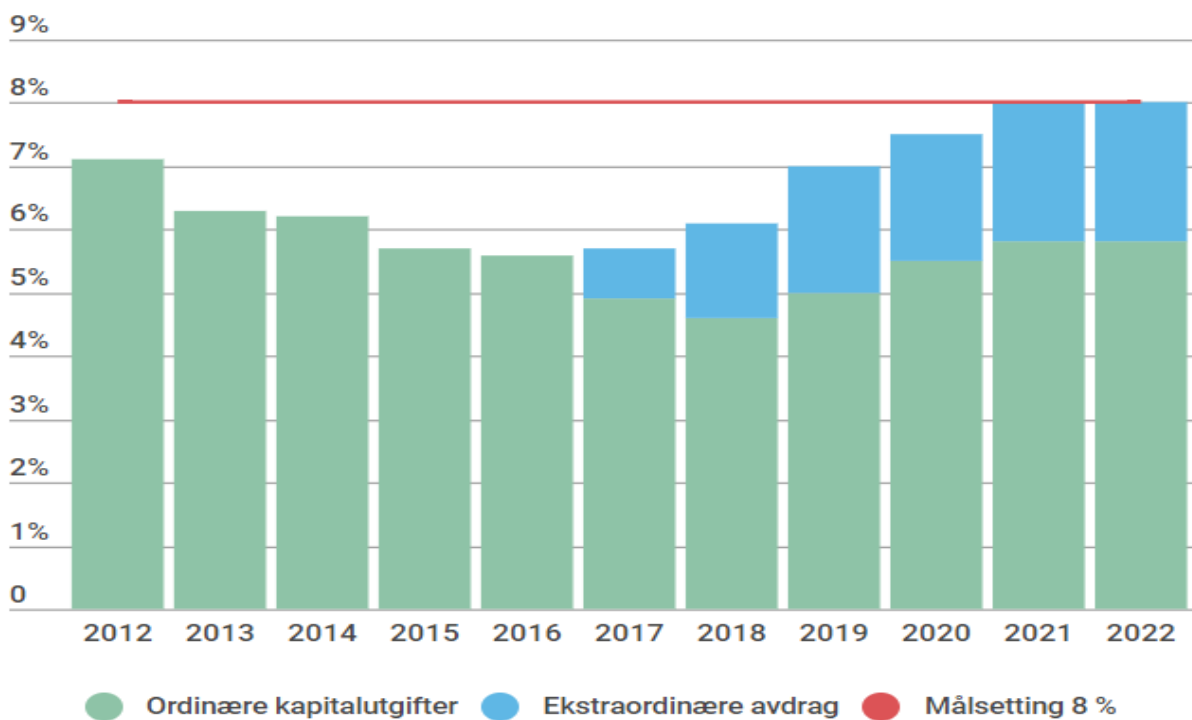
Bystyret vedtok ved behandlingen av [handlings- og økonomiplanen for 2017-2020](#) følgende økonomiske handlingsregler og målsettinger:

- Handlingsregel for kapitalutgifter: Renter og avdrag skal utgjøre åtte prosent av frie disponible inntekter
- Målsetting for gjeldsgrad: Bykassefinansiert gjeld skal over tid ikke utgjøre mer enn 70 prosent av driftsinntektene
- Målsetting for netto driftsresultat: Kommunen bør ha et korrigert netto driftsresultat mellom 2,0 og 2,5 prosent av driftsinntektene
- Målsetting for disposisjonsfond: Disposisjonsfondet bør over tid utgjøre fem prosent av driftsinntektene

- Handlingsregel for bruk av avkastning fra kraftfondet: Realavkastning fra kraftfondet skal brukes etterskuddsvis til finansiering av kommunens budsjett. All realavkastning skal fra og med 2018 gå til å finansiere investeringer.

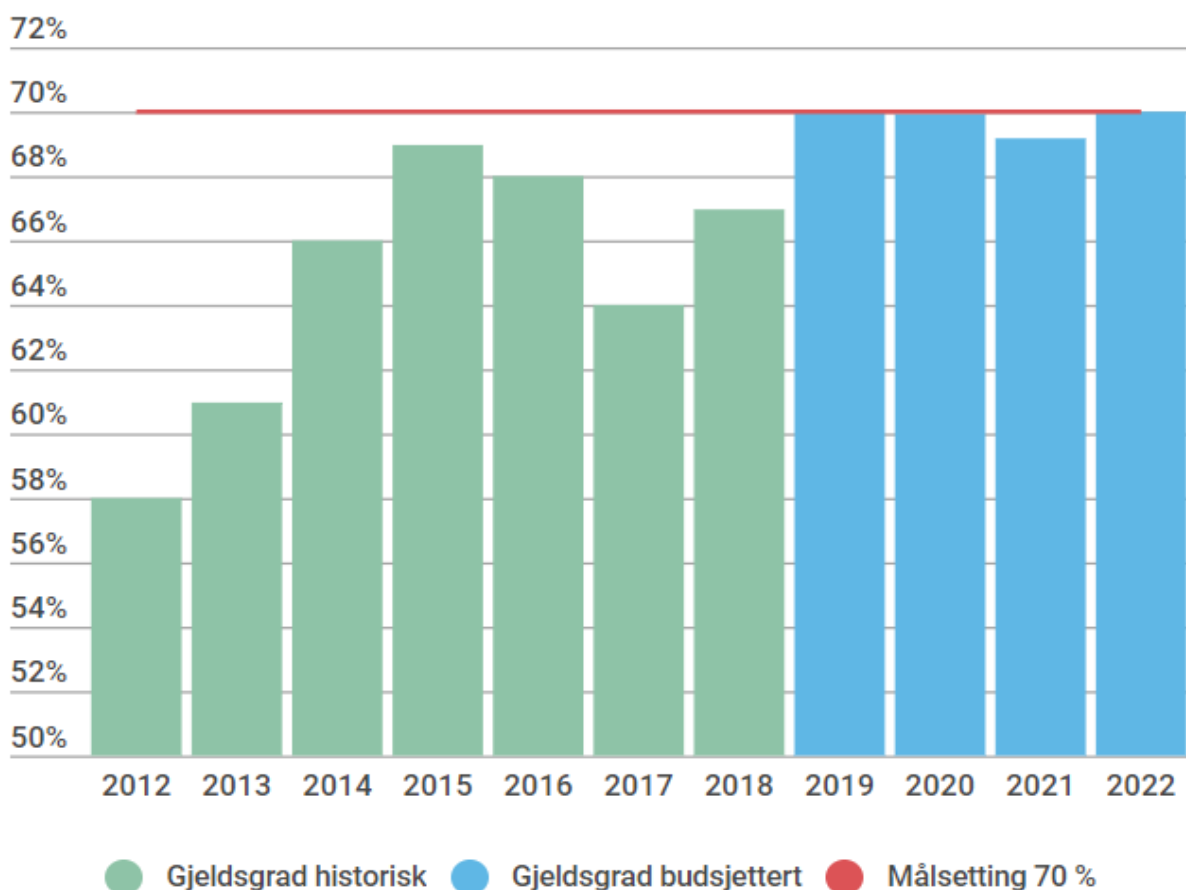
Handlingsreglene og målsettingene skal bidra til å sikre sunn kommuneøkonomi og trygge det finansielle grunnlaget for tjenestene kommunen har ansvar for å levere til innbyggerne.

Rådmannen har lagt de vedtatte handlingsreglene og målsettingene til grunn for arbeidet med handlings- og økonomiplanen for 2019-2022. Rådmannen foreslår å øke avdragsbetalingene med 129 millioner kroner i planperioden, slik at kapitalutgiftene fra 2021 utgjør åtte prosent av frie disponible inntekter. Dette er ett år senere enn det opprinnelige målet, men opptrappingsplanen er om lag den samme som i økonomiplan for 2018-2021. Figur 4.4 viser hvor mye kapitalutgiftene utgjorde av frie disponible inntekter i perioden 2012-2017, og hvor mye de vil utgjøre med rådmannens forslag til økonomiplan.

Figur 4.4 Kapitalutgiftenes andel av frie disponible inntekter i perioden 2012-2022

Figur 4.5 viser hva gjeldsgraden var i perioden 2012-2017, og hva den vil ligge på med rådmannens forslag til økonomiplan. Økte avdrag og rådmannens forslag til investeringsplan bidrar til å holde gjeldsgraden på 70 prosent av driftsinntektene.

Figur 4.5 Gjeldsgrad. Bykassefinansiert gjeld i prosent av driftsinntektene i perioden 2012-2022

Netto driftsresultat

Netto driftsresultat viser overskuddet på årets drift fratrukket renter og avdrag.

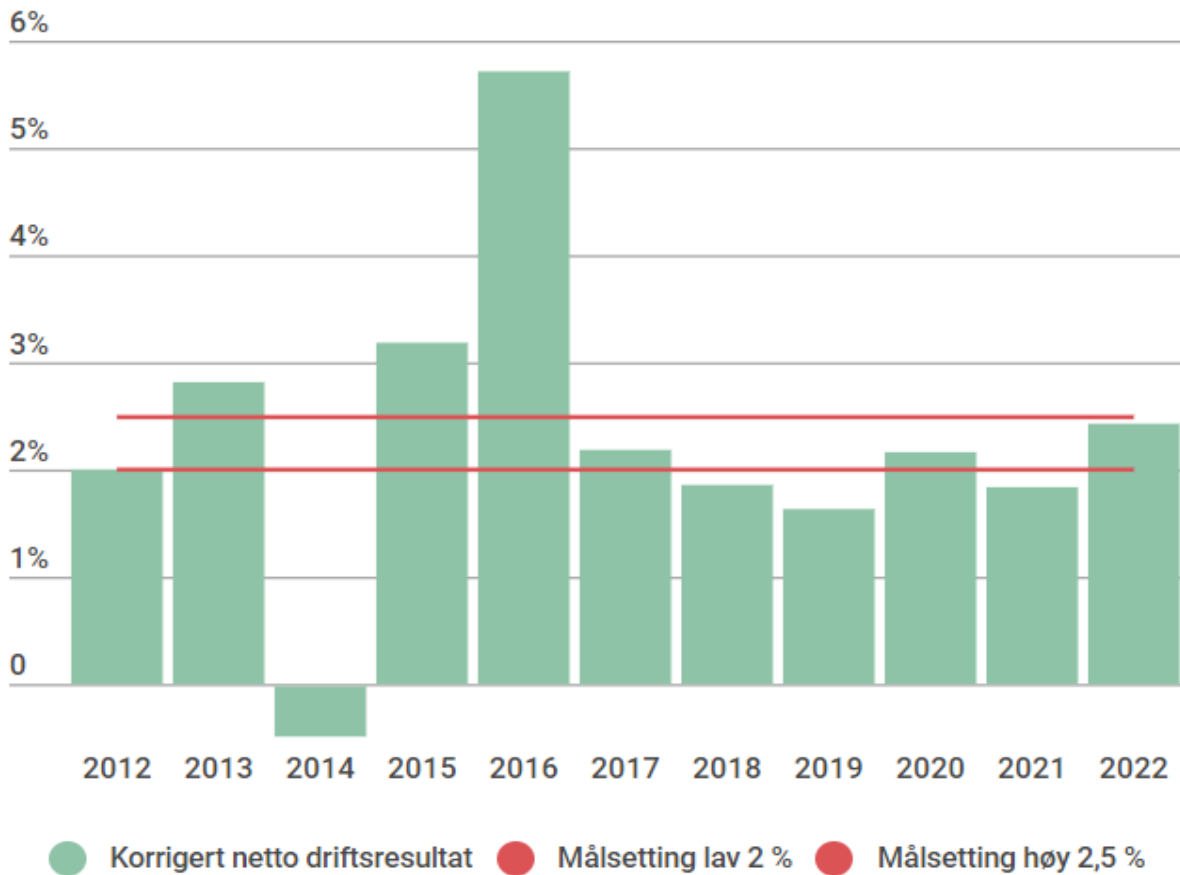

Korrigert netto driftsresultat

For å vurdere kommunens økonomiske handlefrihet viser vi korrigert netto driftsresultat. Det beregnes med grunnlag i netto driftsresultat korrigert for bundne avsetninger og periodisering av pensjonskostnader.

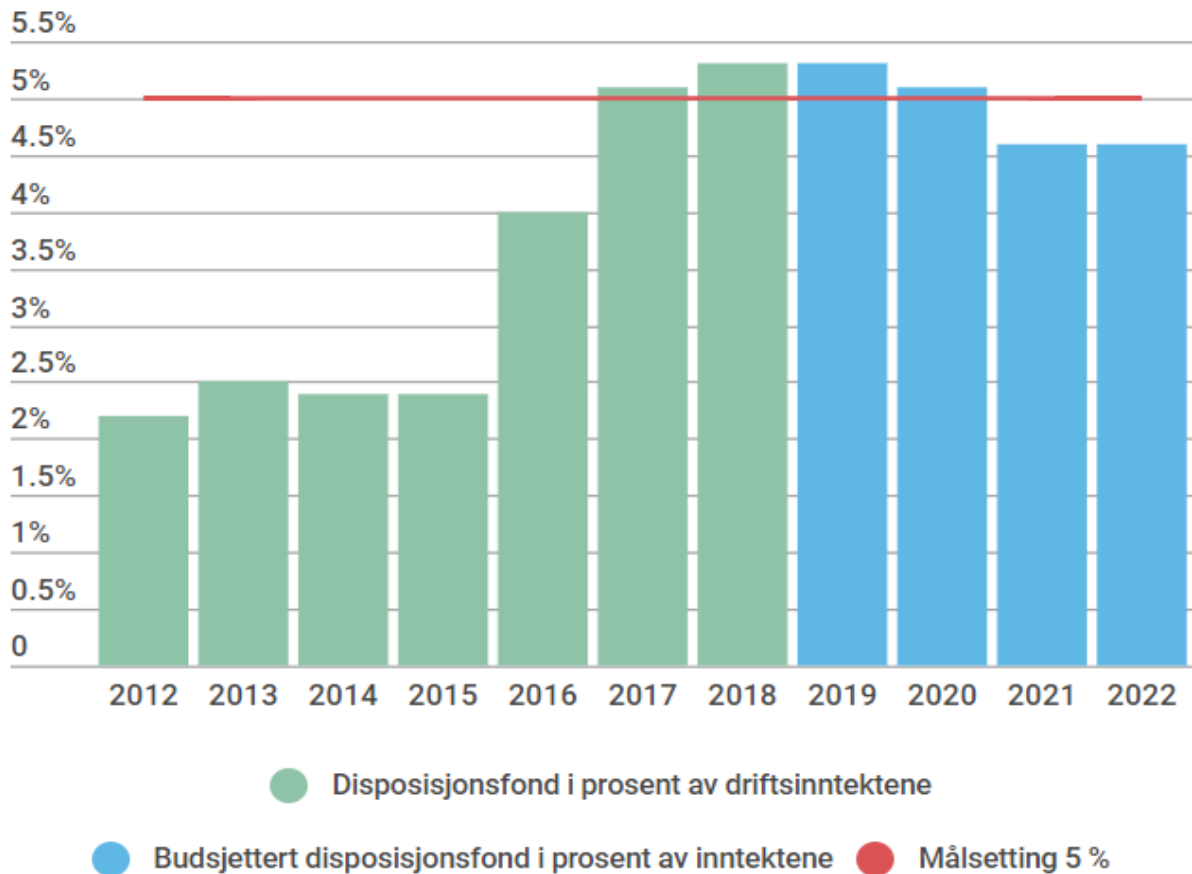
Trondheim kommune har som målsetting at korrigert netto driftsresultat skal ligge mellom 2,0 og 2,5 prosent av driftsinntektene. Et driftsresultat på dette nivået anslås å gi tilstrekkelig egenkapital til å finansiere investeringer og til å sikre bevaring av kommunens verdier.

I rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan for perioden 2019-2022 er det lagt opp til et korrigert netto driftsresultat som i gjennomsnitt ligger på 2,0 prosent. Figur 4.6 viser hva korrigert netto driftsresultat var i perioden 2012-2017, og hva det forventes å bli med rådmannens forslag til økonomiplan i perioden 2019-2022. Hovedårsaken til at korrigert netto driftsresultat svekkes fra 2018 til 2019 er et høyt premieavvik på pensjon.

Figur 4.6 Korrigert netto driftsresultat i perioden 2012-2022

Disposisjonsfondet forventes å være om lag 800 millioner kroner, eller 5,3 prosent av driftsinntektene, ved utgangen av 2018. Målet om at disposisjonsfondet skal utgjøre fem prosent av driftsinntektene er dermed oppfylt ved inngangen til planperioden. Disposisjonsfondet forventes imidlertid å reduseres noe utover i perioden fordi rådmannen foreslår å bruke fondet til å dekke deler av de økte pensjonskostnadene, sosialhjelpsutgifter og kvalifiseringstiltak til flyktninger, jf omtale i kapittel 4.3. Figur 4.7 viser utviklingen av disposisjonsfondet i perioden 2012-2017, og hva det forventes å bli med rådmannens forslag til ny økonomiplan.

Figur 4.7 Disposisjonsfond i prosent av driftsinntektene i perioden 2011-2022

Rådmannen foreslår, i tråd med tidligere vedtak, at all realavkastning fra Trondheim kommunes kraftfond skal brukes til å finansiere investeringer. Dette sikrer at tjenesteproduksjonen i kommunen blir mindre utsatt for variasjoner i avkastningen i kraftfondet. Når hele realavkastningen benyttes til å finansiere investeringer, vil en eventuell sviktende framtidig avkastning kunne finansieres med økte låneopptak eller ved å utsette investeringer.

4.4 Forslag til driftsbudsjett og økonomiplan

4.4.1 Innledning

I dette delkapitlet presenteres anslag på endring i driftsinntekter og driftsutgifter i perioden 2019-2022. Kapitlet inneholder også rådmannens forslag til tiltak og disposisjoner i kommende økonomiplanperiode. Videre presenteres oversikter over hva som foreslås innarbeidet av størrelser som gjelder flere tjenesteområder, for eksempel pensjonskostnader, finanskostnader, kompensasjon for merutgifter på grunn av befolkningsendringer, effektiviserings- og innsparingskrav. For nærmere beskrivelse av tiltak innenfor de ulike tjenesteområdene vises det til kapitlene for de ulike tjenesteområdene.

I kapittel 4.7 er det gjort nærmere rede for budsjettekniske forhold, som anslag på lønns- og prisvekst, inntektsanslagene som er lagt til grunn for rådmannens forslag til økonomiplan, anslag på renteutvikling med mer. Hovedoversikter er vist i kapittel 27.

Alle tallene i driftsbudsjettet er i 2019-kroner. Det betyr at vedtatt budsjett 2018 er prisjustert til 2019-nivå (med en anslått deflator på 2,7 prosent). Alle endringer som beskrives er i forhold til vedtatt budsjett for 2018.

4.4.2 Frie disponible inntekter

Kommunesektoren har flere inntektskilder; skatteinntekter fra inntekt og formue, statlige overføringer (rammetilskudd, øremerkede tilskudd mv.), gebyrinntekter, renteinntekter og eiendomsskatt. Store deler av kommunesektorens samlede inntekter bestemmes av skatteinntekter og rammetilskudd. Dette begrenser kommunens muligheter til å påvirke inntektsgrunnlaget.

Mulighetene knytter seg i første rekke til:

- eiendomsskatten
- utbytte fra eierposter
- brukerbetalinger (begrenset mulighet på noen områder)

Kommunen har større handlingsrom på utgiftssiden enn på inntektssiden. Kommunen kan, så lenge vi overholder lover og forskrifter, selv prioritere hvordan ressursene skal brukes. I de siste årene er handlingsrommet noe redusert. Det skyldes blant annet innføringer av bemanningsnormer og at deler av de frie inntektene tildeles med "bruksanvisning".

Tabellen under viser anslag på utviklingen i frie disponible inntekter i perioden 2019-2022. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2018. Rådmannen anslår at kommunens frie disponible inntektene vil øke med 132 millioner kroner i 2019. De øker med 250 millioner kroner i 2022. Lavere inntektsvekst enn tidligere år har dels sammenheng med at kommunen bosetter færre flyktninger enn før. Vi forventer i tillegg lavere vekst i de frie inntektene framover. Det har dels sammenheng med at regjeringen i kommuneproposisjonen 2019 signaliserte at handlingsrommet i økonomien vil bli klart mindre enn det som har vært tilfelle de siste ti årene. Dels har det sammenheng med at lavere befolkningsvekst gir lavere demografikostnader framover. Endringene i de ulike inntektskildene er nærmere beskrevet under tabellen.

Tabell 4.3 Utvikling i inntekter. Budsjett 2018 og 2019. Endring sammenlignet med budsjett 2018. Tall i millioner kroner. Negative tall er økte inntekter, mens positive tall er reduserte inntekter.

	Budsjett 2018	Budsjett 2019	2019	2020	2021	2022
Frie inntekter (skatt og rammetilskudd)	-9 705	-9 921	-216	-337	-424	-521
Eiendomsskatt	-677	-685	-8	-8	-8	-8
Flyktningeinntekter	-585	-505	80	180	210	280
Refusjonsordning ressurskrevende tjenester	-212	-184	28	25	22	19
Rentekompensasjonsordninger	-39	-41	-3	-6	-8	-7
Trondheim parkering	-82	-95	-13	-13	-13	-13
Sum	-11 300	-11 432	-132	-159	-221	-250

4.4.3 Frie inntekter

Kommunens frie inntekter består av skatteinntekter og rammetilskudd. Frie inntekter er midler kommunene kan disponere uten andre føringer fra staten enn lover og regler.

Regjeringen gir hvert år signaler om de samlede inntektene i kommunesektoren for neste budsjettår. Ved behandlingen av kommuneproposisjonen i juni 2018, sluttet Stortinget seg til regjeringens forslag om en vekst i kommunenes frie inntekter på mellom 2,6 og 3,2 milliarder kroner. Regjeringen begrunnet inntektsveksten med at kommunene får økte demografikostnader og økte pensjonskostnader. I tillegg ble deler av veksten begrunnet med opptrappingsplaner innenfor rus og habilitering og rehabilitering. Rådmannen har i forslag til budsjett 2019 forutsatt at kommunene får en vekst i de frie inntektene på

2,6 milliarder kroner i 2019. Veksten antas å bli lavere i perioden 2020-2022, jf omtale under beregningstekniske forutsetninger. Trondheims frie inntekter anslås å utgjøre om lag 9,92 milliarder kroner i 2019. Sammenlignet med budsjettet for 2018, er dette en økning på 216 millioner kroner.

SSB publiserte nye befolkningsframskrivninger i juni 2018. Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi presenterte i [juni-rapporten](#) beregninger som indikerer at kommunenes demografikostnader som skal dekkes innenfor veksten i de frie inntektene vil utgjøre 1,6 milliarder kroner i 2019. Trondheim anslås å få en økning i demografikostnadene på 80 millioner kroner i 2019.

Den varslede inntektsveksten i 2019 har også sammenheng med at kommunene anslås å få en økning i pensjonskostnadene på 650 millioner kroner. Trondheim kommunes pensjonskostnader er beregnet å øke med 19 millioner kroner i 2019.

100 millioner kroner av veksten i de frie inntektene har regjeringen begrunnet i opptrappingsplanen for habilitering og rehabilitering og 200 millioner kroner i opptrappingsplanen på rusfeltet. Trondheims andel av regjeringens uttalte satsinger på habilitering og rehabilitering og rusfeltet anslås å utgjøre henholdsvis 3,4 og 6,8 millioner kroner. Rådmannen ser behov for økt ressursbruk på de områder regjeringen peker på. Kommunens totale situasjon gjør likevel at rådmannen ikke fullt ut har funnet rom for å møte forventningene på områdene som er nevnt. De satsingene som gjøres innenfor eldreplanen, blant annet på Olavsgården, vil styrke tilbudet innen habilitering og rehabilitering.

4.4.4 Eiendomsskatt

Rådmannen anslår at kommunen vil få en reell økning i eiendomsskatten på åtte millioner kroner i 2019 sammenlignet med budsjett 2018. Økningen har sammenheng med at skattegrunnlaget ble høyere enn lagt til grunn for budsjett 2018, jf andre økonomirapport.

Rådmannen foreslår at eiendomsskatten økes med 0,1 promillepoeng årlig i planperioden. Dette er i samsvar med bystyrets vedtak ved behandlingen av handlings- og økonomiplanen 2018-2021. En økning på 0,1 promillepoeng er, sammen med volumvekst i eiendommer, nødvendig for å opprettholde realverdien på eiendomsskatten.

Stortinget vedtok ved behandlingen av statsbudsjettet 2018 å avvikle eiendomsskatt på produksjonsutstyr og installasjoner over en periode på fem år fra og med 2020. Endringen anslås isolert sett å gi Trondheim kommune et årlig inntektstap på 15-20 millioner kroner. Rådmannen foreslår at inntektstapet i perioden dekkes opp av økt eiendomsskatt på den øvrige eiendomsmassen. Rådmannen vil komme tilbake til dette i forslaget til budsjett 2020.

4.4.5 Flyktningeinntekter

Flyktningeinntektene anslås å bli om lag 80 millioner kroner lavere i 2019 enn i 2018. Reduksjonen har sammenheng med langt lavere antall bosatte i 2018 og 2019 enn tidligere år. Sammenlignet med perioden 2015-2017 med en årlig bosetting på ca 650 personer er anslaget i 2018 på rundt 250 nye flyktninger, og fra 2019 og utover om lag 200 flyktninger årlig. Dette innebærer videre fall i inntektene for årene 2020-2022.

4.4.6 Refusjonsordning ressurskrevende brukere

Alle kommuner som yter helse- og omsorgstjenester til særlig ressurskrevende brukere kan søke om delvis refusjon av direkte lønnsutgifter til disse tjenestene. Kommunene får i 2018 kompensasjon for 80 prosent av lønnsutgiftene ut over 1 235 000 kroner per bruker. Lønnsutgifter per bruker under dette nivået belastes kommunen i sin helhet.

Rådmannen har budsjettet med at kommunen vil motta 184 millioner kroner i refusjon i 2019. Det er en reduksjon på 28 millioner kroner sammenlignet med budsjettet inntekter for 2018. Reduksjonen har dels sammenheng med at inntektene i 2018 anslås å bli 20 millioner kroner lavere enn budsjettet, jf andre økonomirapport 2018. I inntektsanslaget har vi i tillegg tatt høyde for at staten kan stramme inn

på ordningen i statsbudsjettet. Mot slutten av økonomiplanperioden forventer vi at tilskuddet øker som følge av en økning i antall brukere.

4.4.7 Rentekompensasjonsordninger

Kommunene får dekket deler av sine rentekostnader til investeringer i ulike formålsbygg. Dette gjelder skolebygg, omsorgsboliger, sykehjem og kirker. Tilskuddet til ordningene for omsorgsboliger og sykehjem kompenserer også for kommunens avdragsutgifter. De statlige rentekompensasjonsinntektene har rådmannen anslått til 41 millioner kroner i 2019, tre millioner kroner høyere enn i 2018.

4.4.8 Trondheim Parkering KF

Rådmannen har i forslaget til økonomiplan budsjettet med at kommunen vil motta 95 millioner kroner i overføring fra Trondheim Parkering KF i 2019. Dette er en økning på 13 millioner kroner i forhold til budsjettet for 2018 og skyldes økt omsetning i foretaket i 2018. Inntektsanslaget er noe usikkert. Usikkerheten har blant annet sammenheng med mulig etablering av parkeringskjeller på Gryta og mulig omorganisering av Trondheim Parkering.

4.5 Endring i utgifter

Tabell 4.4 gir en oppsummering av rådmannens forslag til utgiftsendringer som omfatter flere tjenesteområder. Dette er for eksempel utgifter som følger av befolkningsvekst, pensjonskostnader og kapitalkostnader. I tillegg vises rådmannens forslag til endringer på tjenesteområdene.

Tabell 4.4 Utvikling i utgifter. Endring sammenlignet med vedtatt budsjett 2018. Tall i millioner kroner. Negative tall er reduserte utgifter eller økte inntekter, mens positive tall er økte utgifter eller reduserte inntekter.

	2019	2020	2021	2022
Befolkningsvekst	80	150	259	365
Redusert antall flyktninger	-80	-180	-210	-280
DIA	5	0	0	0
Kapitalkostnader	108	158	217	217
Pensjonskostnader	19	63	91	57
Endret bruk av/avsetning til disposisjonsfond	-53	-81	-103	-31
Reduserte lønnskostnader 2018	-15	-15	-15	-15
Klæbu	0	10	29	36
Effektivisering kommunesammenslåing		-5	-10	-15
Forsikring	2	2	2	2
Oppgaveendringer/tekniske endringer	27	18	17	6
Buffer	20	20	20	20
Tiltak på tjenesteområdene				
Pedagog- og bemanningsnorm barnehager	13	41	52	67
Styrking av eldreomsorgen	5	20	25	30
Idrett (tilskudd til private haller m.m)	26	34	19	21
Universitetskommune	4	4	4	4
IT-utgifter	2	3	5	3
Kvalifiseringstiltak og sosialhjelpsutgifter flyktninger	45	30	15	

Omstillingsmidler helse- og velferd	5	5	5	5
Tiltak i vedtatt økonomiplan mm	6	10	2	2
SUM	219	285	424	492

4.5.1 Befolkningsvekst

Befolkningsvekst og demografiske endringer vil føre til økte utgifter i økonomiplanperioden. Det er praksis i Trondheim kommune at tjenesteområdene kompenseres for kostnadene som følger av befolkningsvekst og endringer i befolknings sammensetningen.

Med utgangspunkt i befolkningsprognoser fra mars 2018 og august 2018 har rådmannen anslått at befolkningsendringer vil gi kommunen en merutgift på 80 millioner kroner i 2019. Tallet øker til 365 millioner kroner i 2022. Dette er nærmere omtalt i kapittel 32.

4.5.2 Redusert antall flyktninger

Som nevnt under omtalen av inntekter vil flyktningeinntektene reduseres betydelig i perioden. Rådmannen forutsetter at innteksreduksjonen dekkes opp av tilsvarende reduksjon i utgiftene. For omtale av hvordan reduksjonen fordeles mellom tjenesteområdene vises det til kapittel 14 om flyktninger.

4.5.3 Det interne arbeidsmarkedet (DIA)

Tilbudet av tjenester knyttet til bosetting av flyktninger må reduseres når bosettingen av flyktninger går ned. Det kan føre til at vi i en periode får en økning i antall overtallige i kommunen. Rådmannen foreslår derfor at budsjettet til det interne arbeidsmarkedet økes med fem millioner kroner i 2019.

4.5.4 Kapitalkostnader

Kapitalkostnadene vil med rådmannens forslag øke med 108 millioner kroner i 2019. I 2022 øker de med 217 millioner kroner. Økningen skyldes at forventet rentenivå stiger, gjeldsnivået stiger og avdragene trappes opp slik at kapitalutgiftene utgjør åtte prosent av driftsinntektene fra 2021. Kapitalutgiftene forventes å utgjøre seks prosent av driftsinntektene i 2018, syv prosent i 2019 og åtte prosent i 2021 og 2022.

4.5.5 Pensjonskostnader

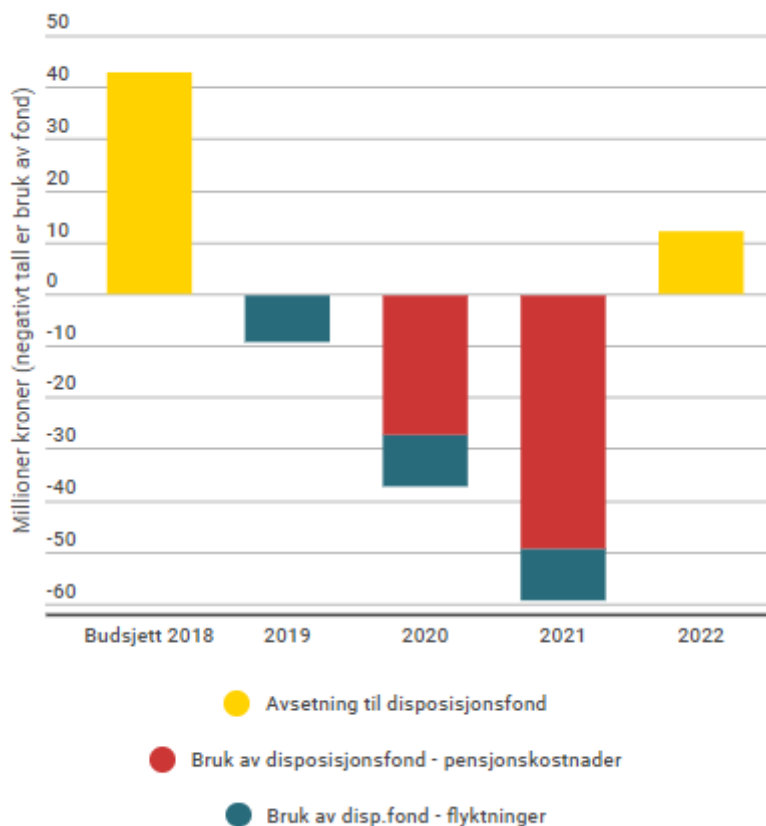
Pensjonskostnadene forventes å øke med 19 millioner kroner i 2019. Det har de siste årene vært en sterk vekst i pensjonskostnadene. Dette må ses i sammenheng med høyt lønnsnivå, lavt rentenivå og behov for å styrke soliditeten til pensjonskassene.

Innbetalte pensjonspremier har de siste femten år vært høyere enn de regnskapsførte pensjonskostnadene. Differansen mellom hva kommunen har innbetalt i pensjonspremie og det kommunen har regnskapsført som pensjonskostnader har bygd seg opp til et såkalt akkumulert premieavvik. Ved utgangen av 2017 er avviket på 1 267 millioner kroner. Dette akkumulerte premieavviket er en regnskapsmessig forpliktelse som kommunen kostnadsfører en andel av årlig. Den årlige kostnaden som belaster regnskapet (amortiseringskostnaden) forventes å øke vesentlig de neste årene, for så å falle igjen fra 2022. Det er knyttet usikkerhet til utviklingen i pensjonskostnadene.

4.5.6 Avsetning til og bruk av disposisjonsfond

I de siste årene er det satt av midler på disposisjonsfondet for å finansiere fremtidige økninger i pensjonskostnadene og framtidige utgifter til flyktninger. Rådmannen foreslår at kommunen i 2020 og 2021 bruker 28 og 49 millioner kroner av disposisjonsfondet for å finansiere pensjonskostnader. Rådmannen foreslår at kommunen i perioden 2019-2021 disponerer om lag ti millioner kroner av disposisjonsfondet hvert år for å finansiere økte sosialhjelpsutgifter og kvalifiseringstiltak for flyktninger. Figuren under illustrerer endring i avsetning til og bruk av disposisjonsfond i perioden fra 2018 til 2022.

Med rådmannens forslag vil disposisjonsfondet utgjøre 4,6 prosent av driftsinntektene i 2022. Dette er noe lavere enn vedtatt målsetting om et disposisjonsfond på 5,0 prosent av driftsinntektene.

Figur 4.8 Avsetning til og bruk av disposisjonsfond i perioden 2018-2022. Tall i millioner kroner.

4.5.7 Reduserte lønnskostnader i 2018

Anslaget på lønnsveksten i 2018 ble i revidert nasjonalbudsjett 2018 nedjustert fra 3,0 til 2,8 prosent. Rådmannen anslår at dette vil gi en besparelse for Trondheim kommune på 15 millioner kroner.

4.5.8 Klæbu kommune

Klæbu kommune har i perioden 2019-2022 høyere driftsutgifter enn driftsinntekter, og det budsjetteres fram mot kommunesammenslåingen med bruk av disposisjonsfond for å finansiere driftsutgifter. Disposisjonsfondet antas å være brukt opp i 2020. Rådmannen i Klæbu kommune forventer at kommunen vil ha et udekket merforbruk på 9,5 millioner kroner i 2020. Dette øker til 35,6 millioner kroner i 2022. Deler av merforbruket har sammenheng med utbyggingen av Klæbu helse- og velferdscenter.

Fylkesmannen i Trøndelag har varslet at de vil godkjenne et budsjett for Klæbu som er i ubalanse, dersom det innarbeides en tilsvarende utgift i Trondheim kommunes økonomiplan for samme periode. Økonomiplanen for den sammenslåtte kommunen vil da være i balanse. For å balansere merforbruket i Klæbu, foreslår rådmannen i Trondheim at det settes av 9,5 millioner kroner i 2020, som øker til 35,6 millioner kroner i 2022. Det vises til kapittel 5 for nærmere omtale.

4.5.9 Effektivisering kommunesammenslåing

Rådmannen antar at kommunesammenslåingen med Klæbu vil føre til effektiviseringsgevinster på sikt. Rådmannen har foreløpig budsjettert med en effektiviseringsgevinst på 5 millioner kroner i 2020, som øker til 15 millioner kroner i 2022. Effektiviseringsgevinsten er blant annet knyttet til reduserte kostnader til IT-drift og administrasjon.

4.5.10 Forsikring

Utgiftene til forsikring antas å bli høyere enn budsjettert i 2018, jf andre økonomirapport 2018. Rådmannen foreslår at dette tas hensyn til i budsjettet for 2019 og foreslår at budsjetterte utgifter til forsikring økes med tre millioner kroner.

4.5.11 Oppgaveendringer/ tekniske endringer

I rådmannens forslag til driftsrammer til tjenesteområdene er det tatt høyde for endringer i oppgaver og tekniske endringer fra et år til et annet. I rådmannens forslag til økonomiplan er det blant annet tatt hensyn til at kommunal betalingsplikt for utskrivingsklare pasienter fra 2019 også vil omfatte pasientgruppene i psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert behandling av rusavhengighet.

4.5.12 Buffer

Forslaget til statsbudsjett som blir lagt fram 8. oktober kan føre til endringer av forutsetningene rådmannen har lagt til grunn i forslaget til handlings- og økonomiplan. For å håndtere denne usikkerheten og andre usikkerheter i budsjettoplegget, foreslår rådmannen å budsjettere med en buffer på 20 millioner kroner.

4.5.13 Pedagog- og bemanningsnormer i barnehagene

Innføringen av pedagog- og bemanningsnormer i barnehagene anslås å gi Trondheim kommune en merutgift på 96 millioner kroner. Bystyret vedtok i handlings- og økonomiplanen 2018-2021, budsjett 2018, en delvis opptrapping mot pedagog- og bemanningsnorm. Bystyret la inn 26,5 millioner kroner i 2018, som øker til 39 millioner kroner i 2019. Rådmannen foreslår å legge inn midler til å innføre begge normene i både kommunale og private barnehager i løpet av planperioden. Samlet gir dette kommunen en merutgift på 70 millioner kroner i perioden 2019-2022. 67 millioner kroner av dette må finansieres av kommunens frie inntekter. For nærmere omtale se kapittel 7 om barnehage.

I forbindelse med behandlingen av bemanningsnormen i slutten av mai 2018 ba Stortinget regjeringen komme tilbake i statsbudsjettet for 2019 med en plan. Planen skal si noe om hvordan økte kostnader til bemanning skal dekkes for både offentlige og private barnehageeiere, for å sikre at alle barnehager oppfyller normen innen august 2019. I vedtaket står det at planen må sørge for en rettferdig økonomisk fordeling mellom kommunene og sikre bærekraftig økonomi i de små private barnehagene. Rådmannen vil etter statsbudsjettet komme tilbake med mer informasjon om dette. Rådmannen har foreløpig forutsatt at Trondheim kommune får 3,2 millioner kroner i øremerket tilskudd som delfinansiering av opptrappingen av bemanningsnormen i kommunale barnehager. Dette er samme beløp som kommunen har fått i 2018.

4.5.14 Styrking av eldreomsorgen

I eldreplanen ble det vedtatt en strategi som innebærer å styrke eldreomsorgen med 20 millioner kroner per år frem til Trondheim kommune er kommet opp på samme ressursbruk som gjennomsnittet av ASSS kommunene. Som nevnt innledningsvis strekker ikke inntektene til for å finansiere alle satsingsområder. Rådmannen foreslår derfor en lavere opptrapping enn hva det er lagt opp til i eldreplanen og i økonomiplanen for 2018-2021. Rådmannen foreslår en styrking av eldreomsorgen på fem millioner kroner i 2019, som øker til 30 millioner kroner i 2022. For nærmere omtale se kapittel 13 om helse- og omsorgstjenester.

4.5.15 Idrett

I vedtatt økonomiplan for 2018-2021 ligger det inne en økning i utgiftene til idrett- og friluftsliv på 16 millioner kroner i 2019. Rådmannen foreslår i tillegg til dette en økning på 9,6 millioner kroner i 2019.

Den samlede økningen på idrett er knyttet til:

- økt husleie til Trondheim spektrum
- tilskudd til bygging av nye private idrettshaller og leie av disse hallene
- leie i SK Trondheims Ørn sin tribune og

- midler til å drifte nytt snøproduksjonsanlegg og ny rulleskiløype i Granåsen Øst.

For nærmere omtale se kapittel 16 om idrett og friluftsliv.

4.5.16 Universitetskommune

I januar 2018 signerte NTNU og Trondheim kommune avtale om Universitetskommunen TRD 3.0. Både Trondheim kommune og NTNU har nedfelt universitetskommune som et strategisk grep. Avtalen mellom NTNU og Trondheim kommune er den første av sitt slag i Norge. Partene har påtatt seg et delt ansvar for å dokumentere modeller og oppnådde resultater. Det er partenes ambisjon at arbeidet skal inngå i et grunnlag for nasjonale føringer (forskrift) og ordninger for en universitetskommune. I arbeidet blir det stilt krav til innhold og leveranser, og samtidig skapt rammebetingelser (for eksempel grunnfinansiering) for å opprettholde forsknings-, undervisnings- og innovasjonsaktivitet på høyt nivå. Rådmannen foreslår å bevilge til sammen 8,2 millioner kroner til satsingen. Rådmannen foreslår at fire millioner kroner legges inn som en styrking av rammen og at det resterende beløpet dekkes gjennom å samle og koordinere allerede eksisterende tiltak opp mot universitetet.

4.5.17 IT-utgifter

Hovedårsaken til at IT-utgiftene øker er innføring av ny løsning for saksbehandling. Dette gir en økning i driftskostnadene på to millioner kroner fra 2019, som øker til 2,5 millioner kroner i 2020. I tillegg til dette vil det i 2021 bli økte kostnader til serverlisenser, anslått til 2,4 millioner kroner.

4.5.18 Kvalifiseringstiltak og sosialhjelpsutgifter flyktninger

Trondheim kommune har hatt en økning i sosialhjelpsutgiftene i 2018, jf omtale i [sak 137/18](#).

Rådmannen foreslår derfor en styrking av budsjettet til kvalifisering og velferd. Rådmannen foreslår en økning i 2019, 2020 og 2021 på 45, 30 og 15 millioner kroner. Økningen skal dels brukes på å finansiere økningen i sosialhjelpsutgifter, dels på å styrke kvalifiseringstiltak for flyktninger. Deler av økningen forutsettes som nevnt over finansiert med bruk av disposisjonsfond.

Omstillingsmidler helse- og velferd

Bo- og aktivitetstilbud (BoA) antas å få et merforbruk på 35 millioner kroner i 2018, jf andre økonomirapport ([sak 121/18](#)). Rådmannen har foreslått tiltak for å få samsvar mellom budsjett og aktivitet i 2019, jf omtale i kapittel 12. Det er blant annet under vurdering å overføre en del brukere fra BoA til enhetene innen psykisk helse. De økonomiske konsekvensene er foreløpig usikre. Det er usikkert hvor raskt tiltakene vil få effekt og om områdene vil ha behov for omstillingsmidler i en periode. Rådmannen foreslår derfor at det budsjetteres med en reserve på fem millioner kroner under sentralt plasserte bevilgninger.

4.5.19 Ulike tiltak i vedtatt økonomiplan m.m

I handlings- og økonomiplanen for 2018-2021 er det vedtatt tiltak, utover de som er nevnt over, som både gir økte og reduserte utgifter på tjenesteområdene i planperioden. Vedtatte tiltak i økonomiplanen, unntatt tiltak knyttet til eldreplanen, pedagog- og bemanningsnormen og idrett, gir en utgiftsøkning på tre millioner kroner i 2019, som øker til ti millioner kroner i 2020. Rådmannen foreslår at det i tillegg settes av 2,8 millioner kroner i 2019 for å styrke kommunens brannberedskap. Hoveddelen av beløpet gjelder en større rekruttering og opplæring av nye brannkonstabler i regi av det interkommunale selskapet TBRT IKS.

4.6 Handlingsrom

Ved å sammenstille anslaget på utviklingen i kommunens utgifter og inntekter får vi et anslag på kommunens handlingsrom i perioden 2019-2022.

Tabell 4.5 Anslag på handlingsrom i perioden 2019-2022. Tall i millioner kroner.

2019	2020	2021	2022
------	------	------	------

Endring i inntekter	-132	-159	-221	-250
Endring i utgifter	219	285	424	492
Sum	86	127	203	242

Tabellen viser at utgiftsøkningen er høyere enn veksten i inntektene. Etter at vekst i utgifter og inntekter er sammenstilt har kommunen en ubalanse på 86 millioner kroner i 2019 som øker til 242 millioner kroner i 2022.

I samsvar med tidligere praksis foreslår rådmannen at det legges inn et generelt effektiviseringskrav på alle enhetene. Dette anslås å gi en innsparing på 28 millioner kroner i 2019 som øker til 136 millioner kroner i 2022.

For å oppnå balanse er rådmannen i tillegg nødt til å fordele et innsparingskrav på 58 millioner kroner mellom tjenesteområdene i 2019. Innsparingskravet økes til 106 millioner kroner i 2022. Dette vil innenfor alle tjenesteområder føre til omstillingsbehov og tvinge fram en mer effektiv bruk av ressursene utover det generelle effektiviseringskravet.

Tabell 4.6 Forslag til saldering. Tall i millioner kroner.

	2019	2020	2021	2022
Handlingsrom, jf tabell over	86	127	203	242
Effektiviseringskrav 0,3 prosent	-28	-64	-100	-136
Rammereduksjon	-58	-62	-103	-106
Sum	0,0	0,0	0,0	0,0

For omtale av utviklingen av netto driftsrammer på de ulike tjenesteområdene vises det til kapitlene om tjenesteområdene.

4.7 Forslag til investeringer, finansiering og gjeldsutvikling

Trondheim kommune har i en periode hatt høy befolkningsvekst. For å kunne tilby gode kommunale tjenester er det foretatt betydelige investeringer. Til tross for dette er investeringsbehovet fortsatt stort.

Tabell 4.7 viser rådmannens forslag til investeringer i perioden 2019-2022. Rådmannen foreslår investeringer for 10,7 milliarder kroner i planperioden. Av dette utgjør investeringer i regi av Miljøpakken 600 millioner kroner. Sett bort fra investeringene i Miljøpakken, som er tatt hensyn til for første gang i handlings- og økonomiplanen, er det er en reduksjon på om lag 90 millioner kroner sammenlignet med opprinnelig vedtatt investeringsplan for 2018 - 2021.

Tabell 4.7 Forslag til investeringer. Tall i millioner kroner. Løpende priser.

	2019	2020	2021	2022	Sum 2019 - 2022
Barnehage	122	94	22	21	259
Skole	334	372	350	538	1 595
Barne og familietjenesten	11	6	6	16	39
Helse og velferd	409	365	323	297	1 394
Bolig	156	125	127	112	519
Idrett og friluftsliv	336	154	313	360	1 163
Kultur og kunst	15	25	10	8	58
Kirker og kirkegårder	141	86	81	73	380
IT	88	82	74	20	264
Formålstomt	145	198	200	190	733
Ubebygde bolig- og næringsareal	139	142	221	246	748
Eiendomsinvesteringer	41	35	35	34	145
Veg	225	200	198	203	826
Vann	270	214	228	200	911
Avløp	388	287	260	238	1 173
Avfall	2	2	2	2	8
Byrom, parker og grøntanlegg	108	86	15	20	229
Adm bygg/byrom	17	215	47	0	279
Sum investeringer	2 947	2 688	2 510	2 578	10 724

I dette avsnittet gis det en omtale av rådmannens forslag til investeringer i kommende fireårsperiode. Avsnittet inneholder også forslag til finansiering av investeringene og forventet gjeldsutvikling.

4.8 Investeringer i anleggsmidler

I planperioden 2019-2022 foreslår rådmannen å investere for 10,7 milliarder kroner. Av dette er investeringer for om lag 6,5 milliarder kroner finansiert av bykassen. Dette er investeringer til skoler, barnehager, sykehjem, idrettsanlegg og andre investeringer knyttet til kommunens tjenesteproduksjon. Her inngår også midler til å oppgradere kommunens bygningsmasse og til å skaffe tomter til fremtidige nye kommunale bygg. Resten av investeringene dreier seg om vann, avløp, renovasjon, feiing, boliger, tilrettelegging av bolig- og næringsareal. Dette omtales som eksternfinansierte investeringer, fordi finansieringskostnaden ikke belaster bykassen. Miljøpakken vises som en del av de eksternfinansierte investeringene og utgjør 600 millioner kroner. Detaljer om de ulike prosjektene beskrives i kapitlene til tjenestoområdene.

Rådmannen foreslår å sette av 82 millioner kroner til å ferdigstille skolene Lade, Sjetne og Okstad i planperioden. Det foreslås videre å legge inn om lag 1,1 milliarder kroner til barneskole og ungdomsskole på Saupstad/Huseby og barne- og ungdomsskole på Nidarvoll/Sunnland. Rådmannen foreslår å starte opp arbeider på Granås ungdomsskole og Jakobsli skole med hall og en omdisponering ved Lilleby slik at hele skoleanlegget kan benyttes til skoledrift. Ombygging av Ranheim og Stabbursmoen skoler foreslås også i hovedsak å bli gjennomført i perioden.

Rådmannen foreslår å bevilge 174 millioner kroner til å ferdigstille Ranheimsfjæra barnehage, Risvolla barnehage og Kolstad/Saupstad barnehage i 2020. Ranheimsfjæra er foreslått fremskyndet med ett år, og blir dermed ferdig i 2019.

Rådmannen foreslår å legge inn 522 millioner kroner til å ferdigstille Risvolla helse- og velferdssenter i 2020/2021. Nytt helsehus på Nidarvoll foreslås også lagt inn i planperioden med hovedaktivitet i slutten av planperioden og ferdigstilling i 2023.

Antall utflyttinger fra kommunale utleieboliger har økt de siste årene. Dette fører til flere disponible boliger, og betydelig tapt husleie i perioder hvor boligene står tomme på grunn av klargjøring og ny tildeling (jf sak [0156/17](#)). Rådmannen foreslår å anskaffe færre kommunale utleieboliger. Det skjer ved å kjøpe færre boliger og stoppe planlagte byggeprosjekt som omfatter ordinære utleieboliger. Byggeprosjekt for spesielle målgrupper med behov for tjenester utsettes ikke. Rådmannen foreslår å anskaffe 229 boliger i planperioden, 201 færre boliger sammenlignet med gjeldende planperiode. I tillegg forventes det salg av ca 20 kommunale utleieboliger årlig. Dette utdypes nærmere under tjenesteområdet kvalifisering og velferd. I august satte kommunen i gang et større arbeid med å utrede behovet for nye boliger med bakgrunn i endret etterspørsel. Rådmannen vil forberede en sak til formannskapet om resultatet av dette arbeidet.

I planperioden foreslår rådmannen å sette av 223 millioner kroner for å øke antall gravplasser og 66 millioner kroner til å rehabilitere kirker.

Rådmannen foreslår investeringer innenfor idrettsområdet for om lag 1,2 milliarder kroner i planperioden. Det største prosjektet er utbygging av Granåsen. Rehabilitering av Husebybadet og Lade idrettspark utgjør også en stor del av investeringene. I tillegg har rådmannen i driftsbudsjettet foreslått støtte til å bygge ut idrettshaller i regi av private idrettslag.

Som følge av at byen vokser foreslår rådmannen å sette av 733 millioner kroner til å kjøpe tomter til kommunale bygg i planperioden. Dette inkluderer også strategiske tomtekjøp med 50 millioner kroner årlig. Strategiske tomtekjøp skal bidra til å sikre at kommunen i framtiden har tilstrekkelig areal for å bygge nødvendige formålsbygg.

Rådmannen foreslår å sette av midler for å tilrettelegge bolig- og næringsareal for om lag 750 millioner kroner. Disse investeringene forutsettes finansiert med salg og refusjoner fra utbyggere av arealene over tid.

Rådmannen foreslår investeringer i byrom, parker og grøntanlegg, inkludert grøntanlegg rundt Spektrum og fornyelse av Torvet, for 230 millioner kroner i planperioden.

Rådmannen foreslår investeringer i veg for 826 millioner kroner i planperioden. De største investeringene er fornying av gatelysnettet og oppgradering av Klostergata. I tillegg ligger prosjektene Trondheim kommune gjennomfører på vegne av Miljøpakken inne på vegområdet med en anslått totalsum på 600 millioner kroner. Disse prosjektene er lagt inn med refusjon, og påvirker ikke gjeldsgraden, men viser volumet på vegbyggingen.

Investeringer til vann, avløp og renovasjon finansieres med gebyrer, og rådmannen foreslår å investere for i underkant av 2,1 milliarder kroner i perioden 2019-2022. De største investeringene er ny vanntunnel gjennom Vikåsen og rehabilitering av vann- og avløpsanlegg som tilsammen utgjør om lag 700 millioner kroner.

Rådmannen foreslår å investere for drøyt 260 millioner kroner i informasjonsteknologi. Utskiftning av PC-er til ansatte i kommunen og til elever, oppgradering av trådløse nettverk i skoler, og nytt arkiv- og saksbehandlingssystem er de største investeringene. Disse utgjør i overkant av 150 millioner kroner.

Trondheim kommune skal samarbeide med inntil 74 nærliggende kommuner gjennom selskapet SESAM Ressurs AS om å etablere ettersorteringsanlegg for avfall. Dette er nødvendig for å oppfylle nasjonale mål om at 50 prosent av alt husholdningsavfall og lignende avfall skal gjenbrukes eller materialgjenvinnes innen 2020. Rådmannen foreslår å etablere et bygg som skal huse ettersorteringsanlegget. Investeringsutgiften på om lag 270 millioner kroner skal finansieres av husleieinntekter fra driftsselskapet.

Rådmannen foreslår å sette i stand gamle Breidablikk skole for ti millioner kroner, i tråd med vedtak i formannskapssak [23/18](#).

4.9 Finansiering

I planperioden 2019 - 2022 er 62 prosent av investeringene finansiert med lån. Øvrige finansieringskilder er salg, tilskudd, refusjoner og overføring fra driftsregnskapet (realavkastning fra kraftfondet).

Tabell 4.8 Finansiering av investeringer i anleggsmidler. Tall i millioner kroner. Løpende priser.

	2019	2020	2021	2022	Sum 2019 - 2022
Bruk av lån-bykassefinansierte	1 360	784	857	1 097	4 098
Bruk av lån-eksternfinansierte	687	744	582	505	2 518
Salg av anleggsmidler	105	166	195	115	581
Tilskudd	95	354	159	94	702
Refusjoner	344	317	360	367	1 387
Kompensasjon for merverdiavgift	299	237	237	268	1 041
Overføringer fra driftsregnskapet	58	87	119	132	397
Sum finansiering	2 947	2 688	2 510	2 578	10 724

Samlet låneopptak i planperioden er anslått til 6 616 millioner kroner. Av dette utgjør bykassefinansierte låneopptak 4 098 millioner kroner og eksternfinansierte låneopptak 2 518 millioner kroner. Kapitalkostnadene knyttet til bykassefinansierte lån finansieres av kommunenes frie disponible inntekter, mens kapitalkostnadene til eksternfinansierte lån dekkes av gebyr, avgifter og husleie.

Eventuelle forsinkelser av investeringer fra 2018 til 2019 vil øke låneopptaket i 2019, men redusere forventet gjeldsnivå ved inngangen til 2019. Forskyvninger av investeringer vil omtales i tredje økonomirapport, og effekten for låneopptak i 2019 vil tas med i tilleggsinnstillingen som legges fram etter statsbudsjettet.

Som tabell 4.8 viser foreslår rådmannen at salg av anleggsmidler skal finansiere 581 millioner kroner av investeringene i perioden. Salg av tomteareal og salg av omsorgsboliger organisert som borettslag utgjør den største andelen.

Ulike former for tilskudd utgjør 702 millioner kroner. Den største andelen er tilskudd fra Husbanken til sykehjem og boliger. I tillegg har Kulturdepartementet gitt tilsagn om statlig tilskudd på 180 millioner kroner til utbygging av Granåsenanleggene dersom Trondheim blir tildelt VM på ski i 2025. Det er også innarbeidet ulike tilskudd fra Miljøpakken, tippemidler og private aktører i perioden.

Investeringsstilskuddet fra Husbanken skal stimulere kommunene til å fornye og øke tilbudet av plasser i sykehjem og omsorgsboliger for personer med behov for heldøgns helse- og omsorgstjenester. I 2017 ble det gjort endring i ordningen som krever netto tilvekst for å få tildelt tilskudd. Ordningen skal gradvis innføres slik at 40 prosent av tilsagnsrammen i 2018 er forbeholdt plasser som gir netto tilvekst. Dette øker til 60 prosent i 2019 og 80 prosent i 2020.

Stortinget vedtok å øke tilsagnsrammen for investeringstilskudd med 1,19 milliarder kroner i behandlingen av revidert nasjonalbudsjett 2018. Dette tilsvarer 700 heldøgns omsorgsplasser. Den samlede tilsagnsrammen blir etter dette 4,24 milliarder kroner. Det tilsvarer 2500 plasser.

Stortinget har vedtatt å be regjeringen sørge for at investeringstilskuddet til sykehjem og heldøgns omsorgsboliger likebehandler *nybygg og oppgradering og modernisering av eksisterende bygningsmasse* i [anmodningsvedtak nr. 462 av 13. februar 2018](#). Regjeringen kommer tilbake til oppfølgingen av vedtaket i statsbudsjettet for 2019 når tilsagnsrammen skal tildeles. Tilsagnsrammen er det beløpet som regjeringen har satt av til å bygge nye sykehjem og omsorgsplasser. Trondheim kommune søkte om tilskudd til Risvollan HVS fra tilsagnsrammen i 2017, men fikk ikke behandlet tilskuddssøknaden innenfor det året. Kommunens søknad om tilskudd til Risvollan HVS vil derfor bli vurdert av Husbanken mot tilsagnsrammen i 4. kvartal 2018, der det etter dagens regelverk er forbeholdt 40 prosent til netto tilvekst. Prosjektene med høyest antall nye plasser blir prioritert først. Det er budsjettet med 236 millioner kroner i tilskudd for Risvollan, noe som tilsvarer fullt tilskudd for alle plassene.

Momskompensasjon inngår i sin helhet som finansiering av investeringene, og forventes å utgjøre 299 millioner kroner i 2019, og 1 041 millioner kroner i perioden. Andre refusjoner på 1387 millioner kroner er knyttet til anleggsbidragsmodellen, Miljøpakken og diverse mindre prosjekter på bolig- og næringsområdet og selvkostområdet.

4.9.1 Gjeldsutvikling

Med rådmannens forslag til investeringer forventes kommunens gjeld å øke fra 15,2 milliarder kroner ved inngangen til 2019 til 18,5 milliarder kroner ved utgangen av 2022. Tabell 4.9 viser forventet utvikling i gjeldsnivå, låneopptak og avdrag.

Tabell 4.9 Gjeldsutvikling. Løpende priser

	2019	2020	2021	2022
Gjeld til investeringsformål per 1.1	15 151	16 461	17 200	17 793
Låneopptak	2 047	1 527	1 440	1 602
Avdrag	497	540	565	585
Ekstraordinære avdrag	229	236	269	265
Sum gjeld til investeringsformål per 31.12	16 472	17 212	17 806	18 545

Låneopptakene er høye i planperioden, men de ekstraordinære avdragene bidrar til å holde gjeldsveksten nede. Gjeldsgraden forventes å være om lag 70 prosent i hele økonomiplanperioden, jf figur 4.5.

4.10 Kommunens låneopptak og eksterne finanstransaksjoner

4.10.1 Låneopptak

Tabell 4.10 viser rådmannens forslag til låneopptak i økonomiplanperioden.

Tabell 4.10 Låneopptak. Beløp i millioner kroner. Løpende priser

	2019	2020	2021	2022
Investeringslån	2 047	1 527	1 440	1 602
Startlån	300	300	300	300
Konserninterne utlån	14	10	7	5
Sum låneopptak	2 361	1 837	1 747	1 907

Investeringslån

For å møte investeringsbehovet i økonomiplanperioden foreslår rådmannen låneopptak på

2 047 millioner kroner i 2019. Rådmannen foreslår samlet låneopptak til investeringer i økonomiplanperioden på 6 616 millioner kroner.

Videre utlån – startlån

Rådmannen foreslår en økning av lånerammen for startlån fra 250 til 300 millioner kroner. Trondheim ligger noe under den nasjonale målsettingen for startlån om at minimum 50 prosent av antall utlån skal gå til barnefamilier. Dersom kommunen skal nå målet om høyere andel barnefamilier må kommunen ha en større ramme for innlån av startlånsmidler. Barnefamilier trenger relativt dyrere boliger enn andre startlånsøkere, og dette gir behov for mer lånemidler i 2019. Rådmannen foreslår å låne inn inntil 300 millioner kroner for videre utlån.

Konserninterne utlån – investeringslån

Rådmannen foreslår låneopptak for konserninternt utlån til Trondheim Parkering KF på inntil 13,5 millioner kroner i 2019. Dette er lån til å etablere nye ladepunkter for el-bil, bomløse parkeringshus og diverse mindre investeringsprosjekter.

Likviditetslån

Dersom drifts- eller finansieringsmessige forhold skulle gjøre det nødvendig ønsker rådmannen fullmakt til å ta opp likviditetslån på inntil 500 millioner kroner. Dette kan være aktuelt i korte perioder innenfor kalenderåret. Kommunen har hovedbankavtale med DNB som inneholder en trekkrettighet på 500 millioner kroner.

4.11 Eksterne finanstransaksjoner

Eksterne finanstransaksjoner er finansutgifter fratrukket finansinntekter. Disse forventes å øke med 101 millioner kroner i 2019, og 281 millioner kroner i 2022. En forventning om høyere rentenivå gir økte budsjetterte renteutgifter og renteinntekter. Avdragene øker både som følge av økt gjeld og fordi ekstraordinære avdrag øker. Kapitalutgiftene trappes opp slik at de utgjør åtte prosent av driftsinntektene fra 2021, i tråd med vedtatt økonomiplan.

Tabell 4.11 Finansinntekter og utgifter. Beløp i millioner kroner. 2019-kroner

	Vedtatt 2018	2019	2020	2021	2022
Eksterne finansinntekter	-318	-341	-360	-385	-399
Eksterne finansutgifter	1 037	1 161	1 259	1 362	1 399
Resultat eksterne finanstransaksjoner	719	820	899	978	1 000

4.11.1 Finansinntekter

Den viktigste finansinntekten er utbytte fra Trondheim kommunes kraftfond (TKK). Andre finansinntekter er renteinntekter fra bykassens likviditet, videre utlån, startlån, byggelån og utbytte fra kommunens selskaper. De ulike inntektskildene er omtalt under tabellen.

Tabell 4.12 Finansinntekter. Beløp i millioner kroner. 2019-kroner

	Vedtatt 2018	2019	2020	2021	2022
Nominell avkastning TKK	-238	-254	-263	-271	-276
Renteinntekter likviditet	-9	-16	-20	-23	-25
Utbytte kommunale selskaper	-9	-12	-11	-11	-11
Renteinntekter startlån	-31	-36	-43	-55	-63
Renteinntekter videre utlån	-8	-5	-5	-5	-5
Interne renteinntekter byggelån	-21	-15	-15	-15	-16
Sum finansinntekter	-315	-338	-357	-382	-396

Trondheim kommunes kraftfond (TKK)

Etter en lang periode med svært lavt rentenivå, har Norges Bank nå signalisert stigende renter i tiden fremover. Den budsjetterte avkastningen i TKK, der investeringene i stor grad er i rentebærende investeringer, foreslås derfor økt.

I løpet av 2018 er TKKs aksjeandel økt fra 15 til 17 prosent, noe som kan forventes å bidra til høyere avkastning i TKKs samlede investeringsportefølje. Det legges til grunn at aksjeinvesteringene gir en årlig avkastning på 6,5 prosent, noe det er naturlig å forvente over tid - men som likevel er beheftet med stor usikkerhet på kort sikt.

Rådmannen foreslår at TKKs budsjetterte nominelle avkastning i 2019 settes til i underkant av 3,7 prosent. Dette tilsvarer 254 millioner kroner.

Et grunnleggende prinsipp ved forvaltningen av TKK er at fondets realverdi bør opprettholdes over tid. Dette gjøres ved at den delen av avkastningen som tilsvarer endringen i konsumprisindeksen (KPI) holdes tilbake i fondet. Rådmannen har frem til og med 2018 lagt til grunn en årlig økning i KPI på 2,5 prosent. Det tilsvarer den inflasjonen Norges Bank har søkt å oppnå gjennom sin pengepolitikk. I 2018 endret Norges Bank inflasjonsmålet fra 2,5 til 2,0 prosent. For å opprettholde realverdien i TKK, legger rådmannen til grunn en KPI i 2019 på 2,3 prosent, og 2,0 prosent i årene deretter. Dette som en gradvis tilpasning til Norges Banks nye inflasjonsmål.

En nominell avkastning på 3,7 prosent og en KPI 2,3 prosent gir en realavkastning i 2019 på av 1,4 prosent. Fratrasket TKKs driftskostnader gir dette et budsjettert utbytte for 2019 på 91 millioner kroner.

Det er rådmannens estimat at TKKs nominelle avkastning vil stige til 4,1 prosent i 2022. Dette er basert på den renteoppgangen Norges Bank prognostiserer i årene fremover.

TKKs budsjetterte avkastning og forslag til disponering fremgår av tabell 4.13.

Tabell 4.13 Disponering av budsjettert avkastning i TKK. Beløp i millioner kroner. 2019-kroner

	Vedtatt 2018	2019	2020	2021	2022
Nominell avkastning	-238	-254	-263	-271	-276
Driftskostnader	4	4	4	4	4
KPI-avsetning	172	159	138	137	136
Utbytte til investeringer i kommunen, til bruk året etter	59	87	116	126	131
Utbytte til kultur-, nærings- og kollektivfondet året etter	3	4	5	5	6

Likviditet

Kommunen får renteinntekter fra bankinnskudd på egne konti og rente fra skattetrekkskonto. Kommunen disponerer renteinntektene, men ikke midlene på skattetrekkskonto. Rådmannen budsjetterer med en gjennomsnittlig likviditet på 700 millioner kroner og et gjennomsnittlig nivå på skattetrekkskonto på 225 millioner kroner. Dette gir budsjetterte renteinntekter på 16 millioner kroner i 2019, som øker til 25 millioner kroner i 2022.

Utbytte

Rådmannen foreslår at det budsjetteres med utbytte fra Trondheim kino AS på seks millioner kroner. Dette er en økning på 2,5 millioner kroner fra vedtatt handlingsplan. Videre foreslår rådmannen at det budsjetteres med et utbytte på 1,5 millioner kroner fra Leüthenhaven AS og fire millioner kroner fra TRV Gruppen AS. Forslaget er basert på bystyrets vedtak ved behandlingen av handlings- og økonomiplanen for 2018-2021, og de konkrete eierstrategier for selskapene. Det vises forøvrig til kapittel 26.

Startlån

Rådmannen foreslår at renteinntekter fra startlånsordningen budsjetteres til 36 millioner kroner i 2019. Det er lagt til grunn utlån på om lag 1,5 milliarder kroner. Renteinntektene finansierer kommunens renteutgifter knyttet til ordningen.

Videre utlån

Dette er utlån til Stiftelsen Trondheim Pirbad på om lag 230 millioner kroner. Basert på de avtalene kommunen har med låntakeren forventes renteinntektene å bli fem millioner kroner i 2019.

Nedgangen i renteinntektene til videre utlån skyldes en regnskapsteknisk endring hvor renteinntekter fra utlån til Trondheim Parkering KF nå behandles som et internt lån og går til fratrukk i kommunens renteutgifter. Tidligere har det vært en del av kommunens utlånsportefølje.

Byggelånsrenter

Byggelånsrenter belastes de kommunale byggeprosjektene i byggeperioden og inntektsføres bykassen. Rådmannen foreslår at det budsjetteres med interne renteinntekter fra byggelån på 15 millioner kroner i 2019, og det forventes en relativt stabil utvikling i planperioden.

4.11.2 Finansutgifter

Finansutgiftene er kommunens rente- og avdragsutgifter.

Renteutgifter

De samlede renteutgiftene forventes å øke med 54 millioner til 432 millioner kroner i 2019. Utgiftene er knyttet til investeringslån og kommunens ordninger for videreutlån.

Tabell 4.14 Renteutgifter. Beløp i millioner kroner. 2019-kroner

	Vedtatt 2018	2019	2020	2021	2022
--	--------------	------	------	------	------

Renteutgifter investeringslån	342	391	453	510	546
Renteutgifter startlån	30	36	42	54	61
Renteutgifter videre utlån	6	5	5	5	4
Sum finansutgifter	378	432	500	569	612

Investeringslån

Rådmannen foreslår at rentekostnader på investeringslån budsjetteres til 391 millioner kroner i 2019. Disse øker til 546 millioner kroner i 2022.

Renteutgiftene finansieres dels av bykassens midler og dels av byggelånsrenter, gebyrer fra VARFS-området (vann, avløp, renovasjon, feiing og slam), husleieinntekter og tilskudd fra rentekompensasjonsordningene. Sistnevnte ordning er statlige tilskudd til enkelte investeringer i skolebygg, sykehjem, omsorgsboliger og kirkebygg. Tabell 4.15 viser hvordan de ulike områdene bidrar til finansieringen.

Tabell 4.15 Finansiering av renteutgifter til investeringslån. Beløp i millioner kroner. 2019-kroner

	Vedtatt 2018	2019	2020	2021	2022
Renteutgifter investeringslån	342	391	453	510	546
Byggelånsrenter, intern inntekt	-21	-15	-15	-15	-16
Renteutgifter som dekkes av VARFS-området	-58	-80	-104	-128	-143
Renteutgifter som dekkes av husleie	-46	-39	-39	-38	-40
Tilskudd fra rentekompensasjonsområdene	-39	-41	-44	-46	-46
Renteutgifter finansiert av bykassen	179	216	250	283	300

Videre utlån – startlån

Rådmannen foreslår at renteutgifter til startlån budsjetteres til 36 millioner kroner i 2019. Det er lagt til grunn et lånevolum ved inngangen til året på om lag 1,5 milliarder kroner. Det legges videre til grunn et låneopptak på 300 millioner kroner i 2019. Renteutgiftene finansieres ved renteinnbetalinger fra låntakerne av startlån.

Videre utlån – diverse

Innlån til videre utlån vil være om lag 230 millioner kroner ved inngangen til 2019. Dette er i sin helhet utlån til Stiftelsen Trondheim pirbad. Basert på kommunens renteprognose foreslår rådmannen at renteutgiften budsjetteres til fem millioner kroner. Rentekostnaden finansieres av renteinnbetalinger fra stiftelsen.

4.11.3 Avdrag

Avdragene på investeringslån beregnes av nivået på investeringslånene ved inngangen til hvert enkelt budsjettår. I tråd med bystyrets vedtak i sak 54/11 og 167/11 legger rådmannen opp til at ordinære avdrag beregnes ut fra en avdragstid på 30 år. Dette gir budsjetterte avdrag på 497 millioner kroner i 2019. I 2022 forventes ordinære avdrag å bli 540 millioner kroner.

Tabell 4.16 Avdrag. Beløp i millioner kroner. 2019-kroner

	Vedtatt 2018	2019	2020	2021	2022
Ordinære avdrag	485	497	526	536	540
Ekstraordinære avdrag	171	229	230	255	245
Sum avdrag	656	726	756	791	785

Handlingsregelen for kapitalutgifter sier at kapitalutgiftene skal utgjøre åtte prosent av de frie disponible inntektene, uansett hva rentenivået er. Dette begrenses dog av at kommunen ikke kan betale lavere avdrag enn lovpålagte minimumsavdrag. Avdragene tilpasses slik at kapitalutgiftene samlet utgjør åtte prosent av driftsinntektene. Med rådmannens forslag vil kapitalutgiftene trappes opp til åtte prosent av de frie disponible inntektene i 2021. Som følge av at rentenivået er lavt i dag og forventes å bli lavt de neste årene, foreslår rådmannen at det budsjetteres med ekstraordinære avdrag alle år i planperioden. Rådmannen foreslår å betale 958 millioner kroner i ekstraordinære avdrag i fireårsperioden. Dette gir en gjennomsnittlig avdragstid på 20-21 år i planperioden, og bidrar til å redusere gjeldsveksten.

I ny kommunelov vil beregningen av såkalte minimumsavdrag endres. Foreløpige beregninger viser at lovpålagte minimumsavdrag for Trondheim i ny lov vil tilsvare en avdragstid på i overkant av 25 år. Dagens krav er beregnet til 37 år. Det nye kravet ventes å tre i kraft fra 2020. Sett i lys av denne innstramningen mener rådmannen det er fornuftig å øke avdragene nå, for å stå best mulig rustet for en eventuell fremtidig renteoppgang.

4.12 Samlet oversikt over finansielle transaksjoner i investeringsbudsjettet

Rådmannens forslag til investeringsbudsjett viser transaksjoner knyttet til investeringer i anleggsmidler og finansiering av disse. I tillegg viser investeringsbudsjettet utlån til startlånsordningen og andre videre utlån på til sammen 314 millioner kroner. Det viser også avdrag knyttet til ordningene på 161 millioner kroner. I Trondheim kommunes kraftfonds (TKK) portefølje foreslår rådmannen å tilføre 159 millioner kroner for å opprettholde realverdien av fondet. Det foreslås å overføre egenkapital til Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP) og Kommunal Landspensjonskasse (KLP) på 37 millioner kroner.

Tabell 4.17 Skjema 2A Investeringer og finansiering 2019. Inntekter med negativt fortegn

	Anleggsmidler	Startlån/ videre utlån	Egenkapital KLP/TKP	Kraftfond et	Sum
Investeringer i anleggsmidler	2 947				2 947
Utlån og forskutteringer		314			314
Kjøp av aksjer og andeler			37		37
Avdrag på lån		161			161
Avsetninger				159	159
Sum finansieringsbehov	2 947	474	37	159	3 617
Finansiering:					0
Bruk av lånemidler	-2 047	-314			-2 361
Salg av anleggsmidler	-105				-105
Tilskudd	-95				-95
Mottatte avdrag på utlån og	-344	-161			-504
Kompensasjon for merverdiavgift	-299				-299
Andre inntekter					0
Overført fra driftsregnskapet	-58		-37	-159	-253
Bruk av tidligere års udisponert					0
Bruk av avsetninger					0
Sum finansiering	-2 947	-474	-37	-159	-3 617

4.13 Budsjettekniske merknader

4.13.1 Pris- og lønnskompensasjon

Rådmannen har lagt til grunn at lønnsveksten i kommunal sektor i nasjonalbudsjettet for 2019 blir estimert til 3,2 prosent og at prisveksten blir estimert til 1,6 prosent. Dette gir en kommunal deflator på 2,7 prosent. Estimater er basert på makroøkonomiske anslag fra ulike byråer per juni 2018.

Rådmannen har i samsvar med vedtatt økonomiplan lagt inn et generelt effektiviseringskrav på alle tjenesteområder på 0,3 prosent. For å gjennomføre dette har rådmannen brukt en lavere deflator enn 2,7 prosent når områdene har fått pris- og lønnskompensasjon. Konkret kompenseres driftsutgiftene med en lønnsvekst på 2,9 prosent og en prisvekst på 1,1 prosent. Dette gir en deflator på 2,33 prosent.

Pensjonspremie og arbeidsgiveravgift

Det er benyttet følgende pensjonspremier (arbeidsgivers andel) ved budsjettering:

- For ansatte innmeldt i Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP) benyttes 13 prosent. Dette dekker deler av reguleringspremien. Resten av reguleringspremien og kostnader til AFP dekkes av sentral bevilgning.
- For ansatte innmeldt i Kommunal Landspensjonskasse (KLP) i sykepleieordningen benyttes 10,68 prosent, som også dekker AFP-kostnader. Dette er en nedgang på 0,04 prosentpoeng i forhold til 2018. For ansatte innmeldt i Kommunal Landspensjonskasse (KLP) i fellesordningen benyttes 11,13 prosent, som også dekker AFP-kostnader. Dette er en nedgang på 0,01 prosentpoeng i forhold til 2018.

- For ansatte innmeldt i Statens pensjonskasse (SPK) benyttes 10,79 prosent. Dette er en økning på 0,03 prosentpoeng i forhold til 2018.
- For 2019 er pensjonskostnadene anslått på bakgrunn av estimat mottatt fra de ulike pensjonskassene. I perioden 2020-2022 legges det til grunn en årlig økning på fem prosent i pensjonskostnadene.

Arbeidsgiveravgiften er uendret på 14,1 prosent.

4.14 Generelt effektiviseringskrav

I samsvar med vedtatt handlings- og økonomiplan er det lagt inn et generelt effektiviseringskrav på alle tjenestoområdene på om lag 0,3 prosent.

Effektivisering kan blant annet gjennomføres gjennom enøk-investeringer, redusert vikar- og konsulentbruk, effekter i forbindelse med digitalisering, gjenbruk, nye arbeidsmetoder og at kommunen tar i bruk en mer rasjonell bygningsmasse.

4.15 Forutsetninger om vekst i frie inntekter

Vekst i frie inntekter

Rådmannen har i forslaget til budsjett 2019 lagt til grunn at kommunene får en vekst i de frie inntektene på 2,6 milliarder kroner. I årene 2020, 2021 og 2022 er det budsjettet med et nøkternt inntektsanslag; rådmannen har budsjettet med en vekst i kommunenes frie inntekter på 2, 2 og 1,5 milliarder kroner i de tre årene. Årsaken til at vi har budsjettet med et nøkternt inntektsanslag er dels at regjeringen har signalisert at kommunene må forberede seg på svakere inntektsutvikling, dels at kommunenes demografikostnader antas å bli lavere de neste årene enn hva de har vært tidligere.

I anslaget på frie inntekter er det tatt hensyn til at kommunereformen i 2020 kan gi nye Trondheim kommune redusert rammetilskudd. Rådmannen har da, [if modell fra KS](#), lagt til grunn at inndelingstilskuddet til kommuner som slår seg sammen, finansieres med reduksjon i innbyggertilskuddet til alle kommunene. Rådmannen vil understreke at det er usikkerhet knyttet til denne effekten. Finansieringen av inndelingstilskuddet til alle kommuner vil gi redusert innbyggertilskudd, men i motsatt retning kan det være at finansieringstrekket både for inntektsutjevningen og inntektsgarantitilskuddet blir lavere enn tidligere, samt at det vil frigjøres flere graderte basistilskuddet i utgiftsutjevningen som vil bli refordelt til alle kommunene. Det er vanskelig å anslå størrelsen på sistnevnte effekt. Rådmannen har derfor tatt høyde for at vi kan få reduserte inntekter i 2020.

Skatteanslag

Trondheim kommune har hatt høyere skattevekst enn landsgjennomsnittet så langt i 2018. Trondheim hadde en skattevekst fra august 2017 til august 2018 på 5,1 prosent, mens skatteveksten på landsbasis var på 3,3 prosent. Veksten hittil i år ligger, både for Trondheim og landet, over årsanslaget i revidert nasjonalbudsjett (RNB) som var på én prosent. Det gjenstår fortsatt to store skattemåneder i 2017, september og november. Fordi Trondheim kan få skattevekst som blir lavere enn det vi har observert hittil i år anslår rådmannen en skattevekst på 4,0 prosent 2018. Dette gir en merskattevekst på 195 millioner kroner i 2018. Dette er også omtalt i andre økonomirapport for 2018.

Skatteinngangen for 2018 anslås totalt til 5,96 milliarder kroner. For 2019 anslår rådmannen at skatteinngangen blir 6,14 milliarder kroner, en økning på 2,9 prosent sammenlignet med anslag på regnskap. Med en anslått deflator på 2,7 prosent gir det en reell økning på 0,2 prosent. Årsaken til at veksten ikke blir høyere er at kommunene som hovedregel kun får beholde merskattevekst etter skatteanslaget i revidert nasjonalbudsjett det året det oppstår.

Rådmannen anslår at Trondheim kommune i hele perioden 2019-2022 vil få en skattevekst som er noe høyere enn veksten på landsbasis. Årsaken er at Trondheim forventes å få høyere befolkningsvekst enn

landsgjennomsnittet. Skatteinntangen per innbygger i Trondheim forventes å utvikle seg på linje med skatteinntangen per innbygger på landsbasis.

Rådmannen anslår at rammetilskuddet vil utgjøre 3,78 milliarder kroner i 2019.

Rådmannens anslag er basert på at kommunens beregnede utgiftsbehov vil være på 90,8 prosent i 2019. Et utgiftsbehov på 90,8 prosent indikerer at kommunen er 9,2 prosent rimeligere å drive enn landsgjennomsnittet.

4.16 Forutsetninger om rente

Tabell 4.18 gir en oversikt over hvilken rente rådmannen legger til grunn for å beregne renteinntekter og renteutgifter. Renteprognosen som er lagt til grunn for økonomiplanperioden er basert på Norges Banks referansebane for styringsrenten publisert i Pengepolitisk Rapport nr 2 i 2018. I budsjettet legger rådmannen i tillegg en margin på styringsrenten, basert på historisk utvikling.

Tabell 4-18 Budsjettert rentenivå. Prosent

	2019	2020	2021	2022
Budsjettert rente på bankinnskudd	1,73%	2,21%	2,66%	2,90%
Budsjettert gjennomsnittlig rente investeringslån	2,49%	2,77%	3,08%	3,26%
Budsjettert flytende rente på investeringslån	1,98%	2,46%	2,91%	3,15%
Budsjettert rente på nye fastrentelån (investeringslån)	3,18%	3,66%	4,11%	4,35%
Rente på eksisterende fastrentelån (investeringslån)	3,27%	3,20%	3,16%	3,01%
Budsjettert rente på alle fastrentelån (vektet)	3,25%	3,25%	3,35%	3,77%
Budsjettert rente på VARFS-området	2,48%	2,96%	3,41%	3,65%
Budsjettrente rentekompensasjon	1,48%	1,96%	2,41%	2,65%
Budsjettrente startlån, flytende	1,98%	2,46%	2,91%	3,15%
Budsjettrente startlån, fast	3,18%	3,66%	4,11%	4,35%
Budsjettert rente for byggelån	2,59%	2,87%	3,18%	3,36%
Budsjettert rente husleie	3,50%	3,60%	3,60%	4,02%

Budsjettert rente for kommunens bankinnskudd er basert på vilkårene i dagens bankavtale. Flytende og fast rente på investeringslån er budsjettert ut fra dagens lånemarginer for kommuner. Budsjettert rente for VARFS-området er et anslag på 5-års swaprente (fastrente) tillagt en margin på 0,5 prosentpoeng, mens budsjettert rente på inntekter fra rentekompensasjonsordningene er et anslag på flytende Husbankrente. Budsjettert byggelånsrente tilsvarer gjennomsnittlig rente på investeringslån, tillagt 0,10 prosentpoeng. Renteberegningen for husleie baseres på budsjettert fastrente med et tillegg på 0,25 prosentpoeng.

5 Tilleggsbevilgninger og sentralt plasserte bevilgninger

Dette kapitlet inneholder forslag til tilleggsbevilgninger og sentralt plasserte bevilgninger. Under *tilleggsbevilgninger* er det i hovedsak budsjettet utgifter til lønnsoppgjøret. Under *sentralt plasserte bevilgninger* er det konkrete tiltak hvor det meste er til pensjon.

5.1 Tilleggsbevilgninger

Tabell 5-1 viser rådmannens forslag til tilleggsbevilgninger i perioden 2019-2022. Det er gitt en omtale av de ulike postene under tabellen.

Tabell 5-1 Forslag til tilleggsbevilgninger. Beløp i millioner kroner.

	2019	2020	2021	2022
Lønnskompensasjon 2018 forhandlingskapittel 3 og 5 og effekt i 2019	39	39	39	39
Nytt oppgjør for 2019 forhandlingskapittel 3,4 og 5	154	154	154	154
Effektivisering 0,3 prosent av driftsutgifter 2019-2021		-36	-72	-108
Sum	193	157	121	85

5.1.1 Lønnskompensasjon

Kostnadene knyttet til lønnsoppgjøret kompenseres fullt ut, unntatt lønnsglidning. Lønnsoppgjøret for 2018 er ikke ferdig, og vi har på dette tidspunktet ikke tilstrekkelig informasjon til å fordele kostnadene for forhandlingskapittel 3 og 5. Kostnaden er anslått til 39 millioner kroner, og vil bli fordelt til tjenesteområdene i forbindelse med utarbeiding av enhetsbudsjettene for 2019.

Ut fra forventet lønnsvekst på 3,2 prosent i 2019, foreslår rådmannen at det settes av 154 millioner kroner for å dekke neste års lønnsoppgjør.

Enheter innenfor VARFS- og boligområdet får dekket lønnsoppgjøret via gebyrer eller husleie. Kommunale foretak og interkommunale selskap får overføringene justert med lønns- og prisvekst via kommunal deflator, eller de må dekke inn lønnsoppgjøret med økte inntekter.

5.1.2 Effektivisering

Rådmannen foreslår i samsvar med vedtatt handlings- og økonomiplan å legge et generelt effektiviseringskrav på alle enheter på 0,3 prosent av driftsutgiftene. I 2019 er kravet innarbeidet i rammene til tjenesteområdene. I perioden 2020-2022 er kravet foreløpig budsjettet under tilleggsbevilgninger. Kravet vil bli innarbeidet i tjenesteområdenes rammer når faktisk lønns- og prisvekst for de ulike årene blir kjent. Den økonomiske effekten vil variere noe fra år til år.

5.2 Sentralt plasserte bevilgninger

Noen utgifter er budsjettet under sentralt plasserte bevilgninger, og mesteparten av disse er til pensjon. Under *andre formål* ligger kostnader som foreløpig er plassert sentralt. Kostnadene vil senere fordeles på de aktuelle tjenesteområdene. Tabell 5-2 viser en oversikt over sentralt plasserte bevilgninger.

Tabell 5-2 Oversikt over sentralt plasserte bevilgninger. Beløp i millioner kroner. 2019 priser.

	2018	2019	2020	2021	2022
Sentrale pensjonskostnader	221,6	238,6	281,1	308,6	273,8
Egenkapitalinnskudd KLP/TKP	34,2	36,6	37,6	38,0	38,9
Andre formål					
Egenandel kommunale forsikringer	9,4	11,5	11,5	11,5	11,5
Utredninger	3,1	3,0	3,0	3,0	3,0
Demografikompensasjon	6,8	15,0	15,0	15,0	15,0
Økonomisk ubalanse Klæbu	0,0	0,0	9,5	18,0	13,9
Arbeidsbuffer	0,0	20,0	20,0	20,0	20,0
Omstilling innenfor helse- og velferd	0,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Innløsting øremerkede tilskudd	0,0	0,8	0,8	0,8	0,8
Kommunesammenslåing innsparing	0,0	0,0	-5,0	-10,0	-15,0
Sum andre formål	19,3	55,3	59,8	63,3	54,2
Sum	275,1	330,5	378,5	409,9	366,9

5.2.1 Pensjonskostnader

Sentrale pensjonskostnader forventes å øke med 17 millioner kroner i 2019. Økningen har sammenheng med:

- Budsjetterte kostnader til avtalefestet førtidspensjon (AFP) for ansatte i Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP) øker fra 73 millioner kroner i 2018 til 77 millioner kroner i 2019.
- Rentegarantipremien i TKP forventes å bli 13 millioner kroner hvert år i perioden 2019-2022. Dette er samme nivå som i 2018. Markedsrentene har falt i flere år men har nå tilsynelatende nådd bunnen, og forventes å øke i tiden fremover. Pensjonsordningene til kommunen er ytelsesbasert. Det vil si at lønsmottakerne er garantert en gitt utbetaling som pensjonister. Utbetalingen er uavhengig av avkastningen som oppnås på pensjonsmidlene i opptjeningsperioden. Kommunen betaler en rentegarantipremie for at pensjonskassen skal kunne garantere utbetalingen til pensjonistene. Når markedsrenten faller vil rentegarantipremien i prinsippet øke, fordi den neddiskonterte verdien av pensjonsforpliktelsene øker - og motsatt hvis markedsrenten øker. Rentegarantipremien budsjetteres uendret i planperioden. Høyere rente bidrar til redusert premie, mens økt pensjonsgrunnlag bidrar til høyere premie.
- Reguleringspremien for TKP og KLP budsjetteres til 180 millioner kroner etter bruk av fond i 2019. Dette er om lag samme nivå som i 2018. Nivået på reguleringspremien varierer med forventet lønnsvekst.
- Premieavviket budsjetteres til 316 millioner kroner i 2019. Som beskrevet i kapittel 4 har utbetalingene til pensjon (pensjonspremiene) de siste femten årene vært høyere enn de regnskapsførte pensjonskostnadene. Som en følge av dette vil kommunen ha et akkumulert premieavvik på om lag 1 300 millioner kroner i 2018. Deler av premieavviket kostnadsføres årlig. Denne årlige amortiseringskostnaden forventes å øke fram til 2021, for så å avta. Kommunens akkumulerte premieavvik anslås å falle til om lag 1 170 millioner kroner ved utgangen av 2022.

5.2.2 Egenkapitalinnskudd KLP/TKP

Kommunen betaler årlig et egenkapitalinnskudd til KLP på i overkant av 4,5 millioner kroner. Dette er et bidrag til å opprettholde selskapets bufferkapital og risikobærende evne. KLP kan på den måten ta den finansielle risikoen som kreves for å oppnå en tilfredsstillende avkastning over tid.

Med samme begrunnelse vedtok bystyret i 2016 ([Styrking av egenkapitalen i Trondheim kommunale pensjonskasse](#)) å innføre en tilsvarende ordning for TKP. Vedtaket slår fast at TKP skal tilføres et årlig egenkapitalinnskudd på 0,3 prosent av pensjonsforpliktelsene. Pensjonsforpliktelsene er i dag rundt 12 milliarder kroner. Det årlige innskuddet forventes å øke fra 34 millioner kroner i 2018 til 39 millioner kroner i 2022. Innskuddet ligger som en fast forutsetning i kommunens budsjetter. I Finanstilsynets stresstest av pensjonskasser er dette å anse som en vedvarende og sikker kontantstrøm, og økningen i TKPs bufferkapital er på 500 millioner kroner som en følge av innskuddet.

5.3 Andre formål

Egenandel kommunale forsikringer

I forbindelse med forsikringsaker er kommunens egenandel på eiendom og tingskader på 400 000 kroner. Skade over dette beløpet dekkes av forsikringselskapet. Egenandelen finansieres med en intern egenandel på 25 000 kroner, som enhetene må dekke selv. Resten av egenandelen dekkes sentralt. I 2018 er det budsjettetert med 9,4 millioner kroner i utgifter til forsikring. Utgiftene anslås å bli høyere enn det i 2018, jf omtale 2. økonomirapport. Rådmannen foreslår derfor at det settes av 11,5 millioner kroner i egenandel for kommunale forsikringer i 2019.

Utredninger

Rådmannen foreslår at det, i likhet med i 2018, settes av tre millioner kroner til å utrede i forbindelse med drifts- og investeringsprosjekter. Regnskapsreglene gir ikke adgang til å finansiere mulighetsstudier som investering, og disse må derfor budsjetteres som driftskostnader. Rådmannen har på forhånd ikke full oversikt over hvor det er behov for slike utredninger. Aktuelle prosjekt kan være mulighetsstudie og regulering av Tillertomta, gjennomføringsstrategi for Nyhavna, mulighetsstudie og regulering av Eberg (for idrettshall)m.fl. Rådmannen vil legge frem en sak for formannskapet i 1. kvartal for politisk prioritering av budsjettetert ramme for utredninger.

Kompensasjon for befolkningsvekst

Tjenesteområdene får kompensasjon for merutgifter på grunn av befolkningsvekst basert på prognoser på befolkningsutviklingen. Den faktiske befolkningsveksten kan bli både høyere og lavere enn hva prognosen tilsier. Rådmannen foreslår at det settes av 15 millioner kroner under sentralt disponerte bevilgninger som kan brukes dersom demografikostnadene blir høyere enn anslått. Hvor mye det er behov for vil variere fra et år til et annet. I 2017 utgjorde etterberegningen av demografikompensasjon 17 millioner kroner. I 2018 utgjorde beløpet 3,2 millioner kroner.

Klæbu kommune

Klæbu kommune har en anstrengt kommuneøkonomi, jf. rådmannens forslag til Klæbus handlings- og økonomiplan for 2019-2022, budsjett 2019. Driftsutgiftene er i hele perioden høyere enn driftsinntektene, og det budsjetteres i 2019 og 2020 med bruk av disposisjonsfond. Dette gjøres for å opprettholde tjenestenivået på det nivået som forventes i den sammenslåtte kommunen. Disposisjonsfondet antas å være brukt opp i løpet av 2020.

Både Trondheim og Klæbu kommune må hver for seg legge fram handlings- og økonomiplaner for perioden 2019-2022, selv om de to siste årene vil være som del av en ny felles kommune. Rådmannen i Klæbu kommune forventer at Klæbu kommune vil ha et udekket merforbruk på 9,5 millioner kroner i 2020, 28,7 millioner kroner i 2021 og 35,6 millioner kroner i 2022. Av merforbruket er 10,8 millioner kroner i 2021 og 21,7 millioner kroner i 2022 knyttet til Klæbu helse- og velferdssenter (salg av 31 sykehjemsplasser til Trondheim kommune fra 1.7.2021). Denne utgiften er budsjettetert under tjenesteområdet helse- og omsorg. Årsaken til at merforbruket blir høyere i 2020 enn tidligere antatt er

at Klæbu kommunestyre i [sak 33/18](#) vedtok å innvilge investeringstilskudd til Vassfjellet Skiheiser AS på åtte millioner kroner. Investeringstilskuddet ble finansiert med bruk av disposisjonsfond.

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag har varslet at de vil godkjenne et budsjett for Klæbu som er i ubalanse, dersom det innarbeides en tilsvarende utgiftspost i Trondheim kommunes økonomiplan for samme periode. Økonomiplanen for den sammenslåtte kommunen vil da være i balanse. For å balansere merforbruket i Klæbu, foreslår rådmannen i Trondheim at det under sentrale bevilgninger settes av 9,5 millioner kroner i 2020, 18,0 millioner kroner i 2021 og 13,9 millioner kroner i 2022. I samme periode er det som nevnt over også satt av midler i driftsrammene til helse- og omsorg for kjøp av sykehjemsplasser i Klæbu.

Reserve

Rådmannen legger fram forslaget til handlings- og økonomiplan før regjeringen legger fram forslaget til statsbudsjett. Det vil være forhold i statsbudsjettet som ikke er innarbeidet i rådmannens forslag. For å ta høyde for at statsbudsjettet kan gi kommunen merutgifter eller mindreinntekter, har rådmannen budsjettet med en reserve på 20 millioner kroner hvert år i perioden.

Omstilling innen helse- og velferd

Bo- og aktivitetstilbud (BoA) antas å få et merforbruk på 35 millioner kroner i 2018, jf 2. økonomirapport ([sak 121/18](#)). I tillegg er det under vurdering å overføre en del brukere fra BoA til enhetene innen psykisk helse. De økonomiske konsekvensene er foreløpig usikre, jf kapittel 11 og 12 hvor rådmannen har foreslått tiltak for å få samsvar mellom budsjett og aktivitet i 2019. Det er usikkert hvor raskt tiltakene vil få effekt og om områdene vil ha behov for omstillingsmidler i en periode. Rådmannen foreslår derfor at det budsjetteres med en reserve på fem millioner kroner under sentralt plasserte bevilgninger. Rådmannen vil komme tilbake til behov for disponering av midlene i økonomirapporter gjennom året.

Innlemming øremerkede tilskudd

Regjeringen varslet i kommuneproposisjonen 2019 at det vil innlemmes to øremerkede tilskudd i kommunens rammetilskudd i 2019; boligsosialt arbeid og boligsosialt kompetansetilskudd. Rådmannen anslår at dette utgjør 0,8 millioner kroner for Trondheim kommune. Midlene budsjetteres sentralt inntil beløp avklares i regjeringens forslag til statsbudsjett.

Kommunesammenslåing innsparing

Rådmannen antar at kommunesammenslåingen med Klæbu vil kunne føre til effektiviseringsgevinster på sikt. Rådmannen har foreløpig budsjettet med en effektiviseringsgevinst på fem millioner kroner i 2020, som øker til 15 millioner kroner i 2022. Effektiviseringsgevinsten er reduserte kostnader til IT-drift, administrasjon og politisk nivå.

6 Eiendomsskatt, gebyrer og brukerbetalinger

6.1 Innledning

Rådmannen foreslår å øke satsen på eiendomsskatt fra 6,05 promille i 2018 til 6,15 promille i 2019. Renovasjon, vann, avløps- og feiegebyret foreslås også økt i 2019. Samlet gir dette en husholdning som har en bolig på 150 m² en reell utgiftsøkning på 144 kroner.

Regjeringen legger 8. oktober fram forslag til statsbudsjett for 2019. Dersom statsbudsjettet fører til endringer i de forutsetningene rådmannen har lagt til grunn for forslaget til gebyrer og egenbetalinger, vil rådmannen komme tilbake til dette i en tilleggsinnstilling for bystyret.

Rådmannen har i sitt forslag til gebyrer og egenbetalinger lagt til grunn at den kommunale deflatoren blir på 2,7 prosent i 2019.

I dette kapitlet brukes tre sentrale begreper: *Kommunal deflator*, *nominell* og *reell* endring.

Kommunal deflator viser endring i lønn og pris som vi antar kommer til å skje fra et år til et annet. *Reell* endring fremkommer dersom det blir gjort fradrag for den del av økningen som kun skyldes effekten av lønnsøkning og prisvekst. *Nominell* endring inkluderer effekten av lønns- og prisvekst, og blir derfor større enn den reelle endringen.

For informasjon om pris, egenbetalinger, satser på kommunale avgifter og gebyrer for tjenester i Trondheim kommune i 2018 vises det til [kommunens nettsider](#).

6.2 Eiendomsskatt

I 2018 har sju av de ti største kommunene eiendomsskatt. Hvor mye en husstand betaler i eiendomsskatt avhenger både av eiendomsskattesatsen, grunnlaget for beregning av eiendomsskatt og størrelsen på eventuelt bunnfradrag. Blant ASSS-kommunene som har eiendomsskatt, varierer skattesatsen fra 2,6 promille i Bergen til 6,05 promille i Trondheim. I 2018 varierer skattebeløpet for en bolig på 120 kvadratmeter fra 2 600 kroner i Oslo til 7 500 kroner i Bergen. Trondheim kommune har i 2018 en eiendomsskattesats på 6,05 promille, og skattebeløpet for en bolig på 120 kvadratmeter utgjør 4 916 kroner.

Bystyret vedtok ved behandlingen av handlings- og økonomiplanen for 2018-2021 en økning i eiendomsskatt på 0,1 promillepoeng i årene 2019-2021. Rådmannen foreslår å videreføre en økning på 0,1 promillepoeng fra 2021 til 2022. Dette er nærmere omtalt i kapittel 4.

Med rådmannens forslag vil skattebeløpet på en bolig på 120 kvadratmeter utgjøre 5 043 kroner i 2019 (eksklusive eiendomsskatt på tomt).

Tabell 6-1 Eiendomsskatt 2018

	Eiendomsskatte- sats	Bunnfradrag	Eiendomsskatt på en bolig på 120 m ²
Fredrikstad	4,1	200 000	7 175
Bærum			
Oslo	3,0	4 600 000	2 600
Drammen			
Kristiansand	5,8		5 380
Sandnes			
Stavanger	3,0	400 000	3 378
Bergen	2,6	850 000	7 500
Trondheim	6,05	500 000	4 961
Tromsø	4,0	200 000	5 190

* I tabellen er skattesatsen for bolig- og fritidseiendommer oppgitt for (Fredrikstad, Oslo, Stavanger, Bergen og Tromsø) (denne avviker i noen tilfeller fra den generelle skattesatsen).

6.3 Gebyr- og avgiftsfinansierte områder

Prisen på mange kommunale tjenester skal beregnes etter prinsippet om selvkost. Det betyr at kommunen ikke kan kreve mer i betaling enn hva det koster kommunen å tilby tjenesten. Dette gjelder renovasjon, vann og avløp, slam, plan- og byggesaksbehandling, kart- og delingsforretning og feietjenester. For renovasjon er det et lovkrav om at selvkost skal danne grunnlaget for innbyggernes gebyrer. For de andre tjenestene er det ikke pålagt med full kostnadsdekning, men selvkost er gitt som øverste ramme for gebyrinntektene.

Selvkostprinsippet som finansieringsmetode betyr at en selvkostkalkyle ligger til grunn for hva en tjeneste kan prises med. Det finnes egne retningslinjer for å beregne selvkost for kommunale betalingstjenester. Det innebærer blant annet at kommunen må etterkalkulere de reelle kostnadene innenfor de aktuelle tjenestekområdene, for å føre kontroll med at gebyrinntektene ikke overstiger kommunens selvkost.

Selvkostprinsippet praktiseres over en tre- til femårsperiode. Det innebærer at et eventuelt overskudd innenfor en tjeneste fremføres til et senere år ved å avsette til selvkostfond. Investeringer i anleggsmidler kan ikke finansieres av selvkostfondet. Tabellen under viser rådmannens forslag til endring i gebyrer i 2019.

Tabell 6-2 Oversikt over foreslått endring i gebyrer for 2019

	Gjennomsnittlig endring fra 2018 i prosent	
	Nominell endring	Reell endring
Avløpsgebyr	12,5	9,8
Tilknytningsgebyr avløp	2,7	0,0
Vanngebyr	6,3	3,6
Tilknytningsgebyr vann	2,7	0,0
Renovasjonsgebyr	2,7	0,0
Slamgebyr	-5,0	-7,7
Tilsynsgebyr slam	-5,0	-7,7
Feiegebyr	4,4	1,7
Gebyr for terrenginngrep i forurenset grunn	2,7	0,0
Gebyr for tilsyn og service av fyrkjeler	2,7	0,0
Byggesaksgebyr	3,5	0,8
Oppmålingsgebyr	2,7	0,0
Plangebyr	2,7	0,0

Tabell 6-3 Oversikt over foreslått endring i avgifter

	Gjennomsnittlig endring fra 2018 i prosent	
	Nominell endring	Reell endring
Kart- og plantjenester	2,7	0,0
Leie av offentlig grunn	2,7	0,0

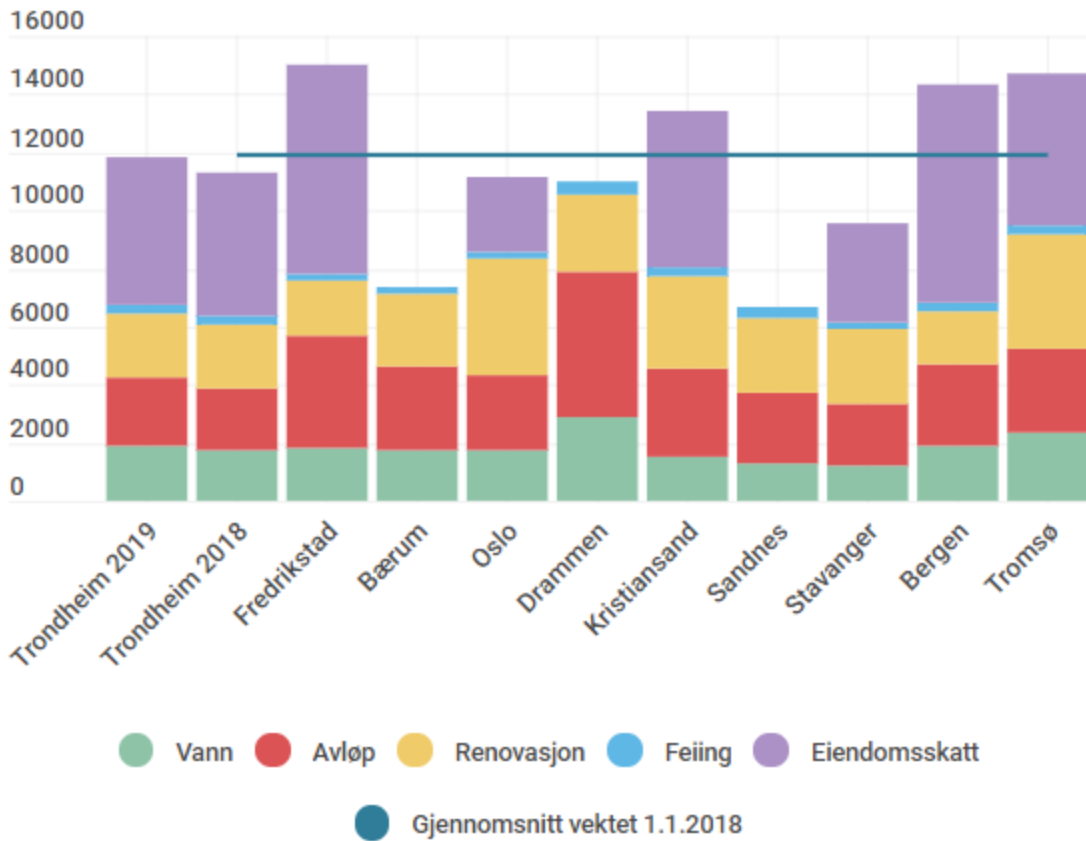
Tabell 6-4 Oversikt foreslått nivå piggdekkgebyr sesongen 2018/2019. Pris i kroner

Type oblat	Pris
Dagsoblat	35
Månedsoblat	450
Sesongoblat	1 400
Tilleggsgebyr ved manglende betaling	750

For biler med tillatt totalvekt på 3500 kilo eller mer, skal gebyrsatsene oppgitt i tabellen ovenfor doubles. Satsene for piggdekkgebyr er nasjonalt bestemt.

6.4 Sammenligning med andre storbyer

Figur 6-1 viser hva husstandene i de ti største kommunene må betale i årsgebyr for vann, avløp, renovasjon og feiing i 2018. Videre er det tatt inn hvor mye innbyggerne må betale i eiendomsskatt. Figuren viser videre anslag over hvor mye en husstand i Trondheim må betale i 2019.

Figur 6.1 Oversikt over eiendomsskatt og årsgebyr for vann, avløp, renovasjon og feiing i de ti største kommunene. KOSTRA-tall for 2018 (ASSS-snittet er eksklusive Oslo og Trondheim. Gebyrer er eksklusive merverdiavgift).

Figuren viser at Trondheim og Stavanger har de laveste gebyrene blant ASSS-kommunene i 2018. Mens en husstand i Trondheim i gjennomsnitt betaler 6 374 kroner i gebyrer, er gjennomsnittet blant ASSS-kommunene 7 581 kroner. Figuren viser videre at dersom vi ser på husstandenes samlede utgifter til gebyrer og eiendomsskatt, så har husstandene i Trondheim et utgiftsnivå som ligger noe under ASSS-snittet i 2018. Mens en husstand i Trondheim i gjennomsnitt betaler 11 335 kroner i gebyrer og eiendomsskatt, er gjennomsnittet blant ASSS-kommunene (eksklusive Oslo og Trondheim), 11 929 kroner.

6.5 Skolefritidsordning, barnehage og kulturskole

Tabell 6-5 Oversikt over foreslått endring i avgifter for 2019

	Gjennomsnittlig endring fra 2018 i prosent	
	Nominell endring	Reell endring
Skolefritidsordning	2,7	0,0
Barnehage	2,7	0,0
Kulturskolen	2,7	0,0

Skolefritidsordning

Brukerbetaling for skolefritidsordningen (SFO) foreslås økt fra 2761 kroner til 2836 kroner per måned for heltidsplass og fra 1851 kroner til 1901 kroner per måned for halvtidsplass fra 1. januar 2019. Dette er en økning i tråd med anslått lønns- og prisvekst. Det er mulig å søke om moderasjon for familier med lav inntekt.

Barnehage

Maksimalpris for foreldrebetaling i barnehage fastsettes av staten. Rådmannen foreslår at prisen for en heltidsplass i barnehage settes lik statlig fastsatt maksimalpris. I tabell 6-5 forutsettes det at barnehagekontingenten økes med anslått lønns- og prisvekst.

Trondheim kommune følger nasjonale regler for søskenmoderasjon i barnehage, som er 30 prosent for barn nummer to og 50 prosent fra og med barn nummer tre. Videre følger kommunen nasjonale regler for moderasjon på grunnlag av lav inntekt, og tilbud om gratis kjernetid på 20 timer per uke for familier med lav inntekt, med barn i alderen tre til fem år.

Trondheim kommunale kulturskole

Brukerbetaling i Trondheim kommunale kulturskole foreslås økt fra 3 781 kroner per år til 3 883 kroner per år fra 1. januar 2019. Dette tilsvarer en økning i tråd med anslått lønns- og prisvekst. Det gis søskenmoderasjon på 50 prosent fra og med barn nummer tre. Det er mulig å søke på friplass for familier med lav inntekt.

6.6 Helse og velferd

Tabell 6-6 Oversikt over foreslått endring i egenbetalinger i 2019

	Gjennomsnittlig endring fra 2018 i prosent	
	Nominell endring	Reell endring
Praktisk bistand i hjemmet	2,7	0,0
Matombringing til hjemmeboende	2,7	0,0
Korttidsopphold i institusjon*		
Dagsenteropphold*		
Fysioterapitjenester (kommunale)*	2,7	
Tilleggstjenester	2,7	
Vaksinering	2,7	
Helsefremmende opphold	2,7	0,0

* følger statens maksimalsatser

Praktisk hjelp i hjemmet er tjenester som rengjøring og klesvask med mer. Det betales egenandel etter inntekt og for antall timer mottatt hjelp. Det fastsettes en maksimalpris per måned etter inntekt.

Statsbudsjettet for 2019 fastsetter maksimalsats for de med inntekter under 2G, maksimalsatser for korttidsopphold i institusjon og dagsenteropphold. Rådmannen foreslår å anvende statlige maksimalsatser.

Egenbetaling for opphold i institusjon er regulert i forskrift om vederlag for opphold i institusjon m.v. Forskriften gir regler for egenbetaling ved langtidsopphold og korttidsopphold i helse- og velferdssenter og for dag- og nattopphold.

Egenbetaling for ulike typer kommunale fysioterapitjenester er regulert i egen avtale mellom staten og Den norske legeforening, respektive Norsk Fysioterapeutforbund, og folketrygdens refusjonsatts.

Rådmannen foreslår å øke egenbetalingen for helsefremmende opphold ved Vistamar med 2,7 prosent.

6.7 Kultur og idrett

Tabell 6-7 Oversikt over foreslått endring i leiepriser for idrettsanlegg i 2019

	Gjennomsnittlig endring fra 2018 i prosent	
	Nominell endring	Reell endring
Leiepriser for idrettsanlegg	2,7	0,0

Leiepriser for idrettsanlegg

Det foretas en årlig prisjustering av utleiesatsene. Prisjusteringen gjelder leie av idrettsanlegg for arrangement og kommunale tjenester knyttet til disse, og billettpriser i Husebybadet. Prinsippene for kommunal utleie og prissetting er tidligere fastsatt gjennom bystyrevedtak, [sak 67/10](#), behandlet 17. juni 2010. Mindre justeringer er vedtatt i styret 18.12.2014 ([sak 193/14](#)) og 14.12.2017 ([sak 203/17](#)).

Kommunal deflator på 2,7 prosent legges i utgangspunktet til grunn for en gjennomsnittlig justering av prisene fra 1.januar 2019 for leie av kommunale idrettsanlegg og Husebybadet. Gjeldende prinsipp og praksis for fri hall- og baneleie i Trondheim kommune står fast.

Rådmannen ser på behovet for en mer omfattende revidering av utleieprisene, og vil komme tilbake til det i den politiske saken om utleiesatser 2019 som legges fram for bystyret i desember 2018.

Kirkegårdstakster

Gravferdsloven § 21 sier at: Avgifter for bruk av gravkapell, kremasjon og feste av grav fastsettes av kommunen etter forslag fra Kirkelig fellesråd. Forslag på takster for 2019 mottas fra fellesrådet i november, og legges fram som egen sak til bystyret i desember 2018.

Betalingssatser for utlån/utleie av kommunale lokaler

I følge utlånsreglementet kan frivillige organisasjoner og aktører låne kommunale lokaler gratis, men det kan gjøres noen unntak. Eksempel på unntak er betaling for ekstra tilsynsvakt og renhold, når det er helt spesielle og ekstraordinære behov som ikke dekkes av det ordinære renholdet og vaktholdet, og utlån til overnatting. Ved utleie av kommunale lokaler til privatpersoner og virksomheter kan det tas betalt etter fastsatte betalingssatser. Betalingssatser ved utleie er beskrevet i punkt 4 i reglementet. Reglementet ble vedtatt i 2013 og justert i 2015, se sak 22/15.

Rådmannen planlegger i 2019 å revidere utlånsordningen og reglementet, og vil komme tilbake til det i en politisk sak. Satsene tas da ut av reglementet og rådmannen fremmer egen sak til bystyret om utlånsatser gjeldende fra 2020.

6.8 Hva koster eiendomsskatt, gebyrer og brukerbetaling for en familie?

Eksemplet nedenfor viser hvor stor endring en familie med to barn vil få i eiendomsskatt, gebyrer og brukerbetalinger i 2019. I beregningene er følgende lagt til grunn:

- Familien har en bolig på 150 kvadratmeter og boligen har et skattegrunnlag på 1,15 millioner kroner i (etter bunnfradrag på 500 000 kroner)
- Familien har et barn med fulltids plass i barnehagen
- Familien har et barn med fulltids plass i skolefritidsordningen (SFO)
- Familien har en elevplass i kulturskolen
- Familien har en vannmåler og et stipulert forbruk på 150 m³. For renovasjon forutsettes bruk av tre beholdere på 140 liter
- Det er lagt til grunn at øvrige endringer i gebyrer eller moderasjonsordninger ikke får konsekvenser for familien

Tabell 6-8 Nominell økning i eiendomsskatt, brukerbetalinger og gebyrer for en familie med to barn. Tall i kroner

	2018	2019	Nominell endring	Reell endring
Eiendomsskatt*	6 958	7 073	115	-73
Et barn i barnehage, full plass	32 010	32 879	869	0
Et barn i SFO, full plass	30 371	31 196	825	0
Et barn i kulturskolen	3 781	3 883	102	0
Årsgebyr i renovasjon, vann, avløp og feiing	6 630	7 025	395	217
Sum	79 750	82 056	2 306	144

*Eksklusive eiendomsskatt på tomt

7 Barnehage

7.1 Hovedprioriteringer 2019-2022

Inkludering av alle barn i fellesskapet er den viktigste oppgaven for både barnehage, skole og barne- og familietjenesten. I Trondheim kommune lykkes vi ikke godt nok med dette. Alle barn og unge i Trondheim har IKKE den samme gode oppveksten uavhengig av hvor de bor, hvilken barnehage eller skole de går i. Dette er vår felles oppgave på oppvekst- og utdanningsområde, i dag og i neste fireårs periode.

Rådmannen ferdigstiller denne høsten en rekrutterings- og kompetansestrategi for trondheimsbarnehagene. På grunnlag av strategien skal det utarbeides en konkret handlingsplan for kompetanseutvikling. Planen vil speile prioriterte områder, som implementering av ny [Rammeplan](#) og implementering av strategi for sterke barnefellesskap, steinsakspapir.

Nye lovkrav om pedagognorm er iverksatt i de kommunale barnehagene høsten 2018, og rådmannen foreslår at en opptrapping mot å nå lovens krav om pedagog- og bemanningsnorm i alle barnehager vil ha høy prioritet i perioden.

Det er en bekymringsfull økning i enkeltvedtak på barnehageområdet de fire siste årene. I det videre skal flere barn enn i dag få hjelp og støtte innenfor det ordinære barnehagetilbudet. Ansattes kompetanse på området skal styrkes. Et eventuelt pilotprosjekt som tar utgangspunkt i Nordahl-utvalgets anbefalinger, vil kunne gi nødvendig kompetanseløft og alternativ organisering, tilrettelegging og metodevalg.

Til tross for en liten nedgang i sykefraværet i 2017, er fraværet i barnehagene fortsatt bekymringsfullt høyt. Arbeidet med ytterligere nedgang vil derfor være et prioritert område framover.

7.2 Om området

231

kommunale og private barnehager

10.752

barn i kommunale og private barnehager

1.794

årsverk i kommunale barnehager

60%

av alle barn går i kommunale barnehager

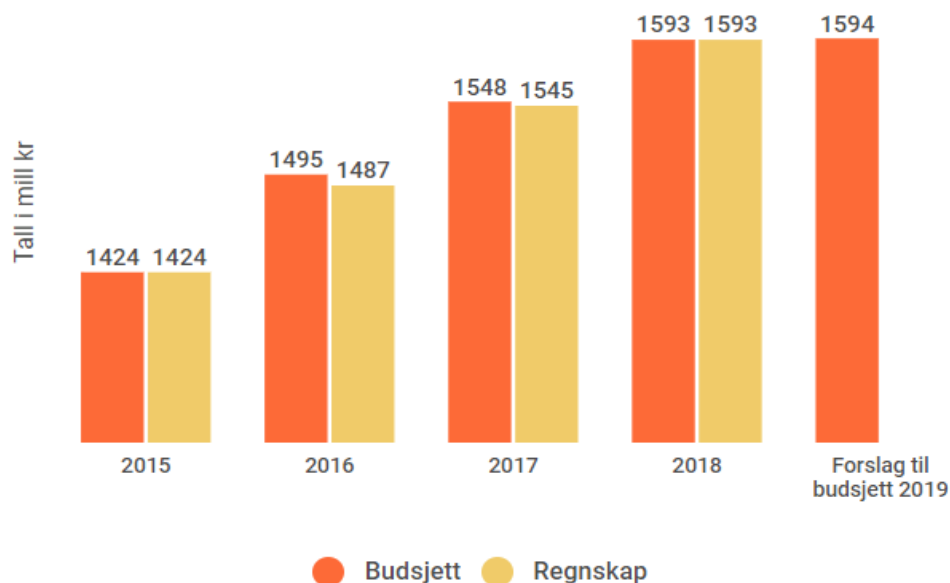
4,8%

av barn i kommunale barnehager hadde vedtak om spesialpedagogisk hjelp i 2017

Økonomiske nøkkeltall

Figur 7-1 viser budsjett- og regnskap for barnehager i perioden 2015-2017, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2018, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for barnehager for 2019.

Figur 7-1 Utvikling i budsjett og regnskap for barnehager 2015-2019. Tall i nominelle kroner

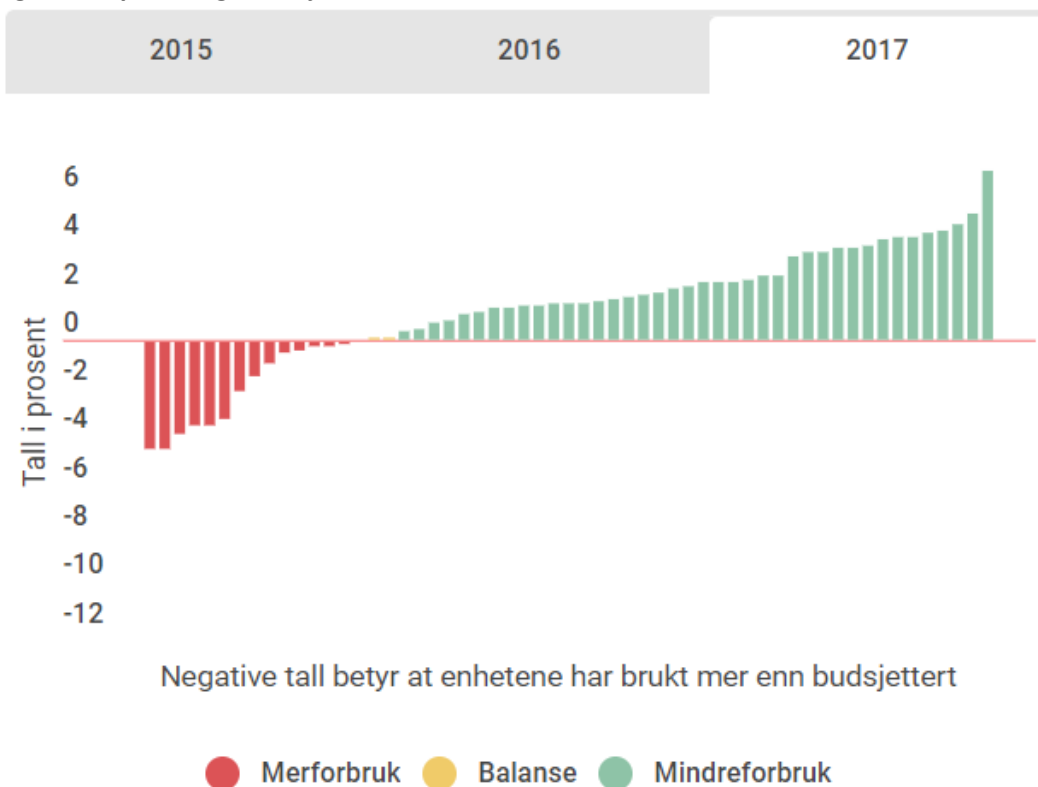

Økningen i budsjett i perioden 2015-2018 har, i tillegg til lønns- og prisvekst, sammenheng med nye regler for finansiering av private barnehager, nye regler for moderasjon for familier med lav inntekt,

utvidelser i retten til lovfestet rett til barnehageplass og opptrapping mot pedagog- og bemanningsnorm. Figuren viser at tjenesteområdet barnehage har hatt en drift i samsvar med budsjett i hele perioden. På tross av opptrapping mot normer, gjør nedgangen i befolkning 1-5 år at budsjettet ikke øker fra 2018 til 2019.

Figur 7.2. viser spredning i budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2015-2017. Figuren viser at de fleste enhetene har et regnskap som ligger innenfor +/- 3 prosent avvik sammenlignet med budsjettet.

Figur 7-2 Spredning i budsjettavvik for enhetene

Tabell 7-1 KOSTRA-tall

	Trondheim 2016	Trondheim 2017	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS, uten Oslo og Trondheim
<i>Prioritet</i>						
Netto driftsutgifter per innbygger 1-5 år, kr	147 649	154 522	152	147	156 975	145 635
<i>Produktivitet</i>						
Korrigerte brutto driftsutgifter (f 201) pr korrigert oppholdstime, kommunale barnehager, kr	48	50	56	49	56	50
Barn per årsverk, kommunale barnehager	6,3	6,3	6,0	6,2	5,9	6,1
Barn per årsverk, private barnehager	6,2	6,2	6,3	6,3	6,0	6,2
<i>Dekningsgrader</i>						
Dekningsgrad 1-2 år, prosent	89,2	89,4	79,3	86,4	80,3	82,9
Dekningsgrad 3-5 år, prosent	99,2	99,3	94,8	97,9	96,3	97,0
Andel barn fra språklige og kulturelle minoriteter, prosent	80	78,6	81,4	76,2	73,4	77,2
<i>Kvalitet</i>						
Andel ansatte med	40,4	41,5	33,4	42,4	31,6	36,8
<i>Andre nøkkeltall</i>						
Ressursbruk i forhold til beregnet utgiftsbehov	1,018	1,025	0,992	1,007	1,053	1,000

Netto driftsutgifter per innbygger ligger høyere enn snitt ASSS. Det samme gjelder ressursbruksindikatoren, som viser kommunens utgifter til barnehager, korrigert for variasjoner i utgiftsbehov, arbeidsgiveravgift og pensjonsutgifter. Høye utgifter skyldes hovedsakelig høy barnehagedeltakelse, og spesielt i aldersgruppen 1-2 år. Antall barn per årsverk (bemanningstetthet) ligger under snitt ASSS i kommunale barnehager, og på snitt ASSS i private barnehager.

7.2.1 Pedagog- og bemanningsnorm

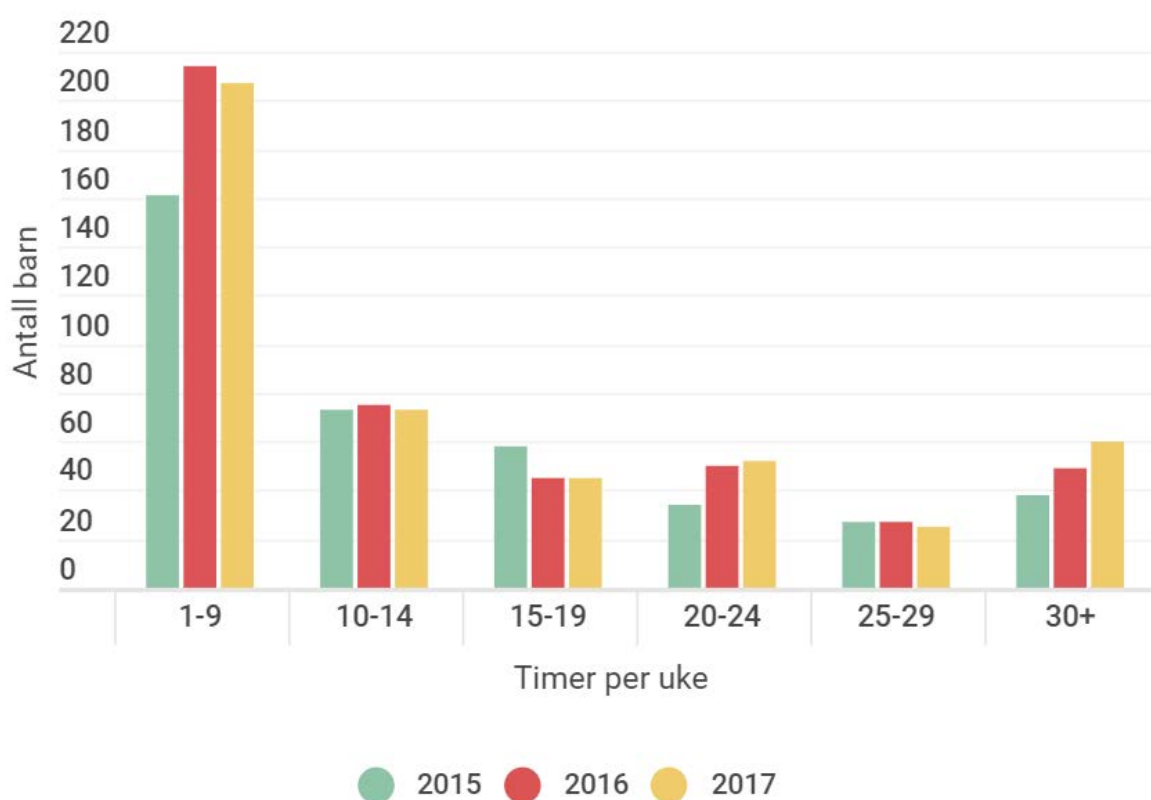
Ny pedagognorm ble fastsatt av Kunnskapsdepartementet i desember 2017 og trådte i kraft fra 1. august 2018. Normen går ut på at det skal være minst en barnehagelærer per syv barn under tre år eller 14 barn over tre år. Videre vedtok Stortinget i mai 2018 en minimumsnorm for grunnbemanning i barnehagene, som er minst en ansatt per tre barn under tre år eller seks barn over tre år. Denne normen trådte også i kraft 1. august 2018, men det er i egen forskrift fastsatt overgangsregler som innebærer at barnehageeier kan benytte perioden fram til 1. august 2019 til å oppfylle kravet til grunnbemanning.

7.2.2 Spesialpedagogisk hjelp og tilrettelegging

Utviklingen de siste årene viser mer enn en dobling av andel barn med enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp og tilrettelegging i trondheimsbarnehagene fra 2013 til 2017. Det er likevel betydelige forskjeller mellom barnehagene i hvor mange barn som har enkeltvedtak. Ved utgangen av 2017 var det 462 barn med enkeltvedtak etter barnehagelovens § 19 a og/eller barnehagelovens § 19 g. Andel barn med enkeltvedtak etter § 19 a utgjorde i 2017 4,8 prosent av totalt antall barn i kommunale barnehager.

Av figur 7-3 framgår at veksten i antall barn med "små" vedtak om spesialpedagogisk hjelp har flatet ut. Dette er et bekymringsfullt høyt nivå, samtidig som vi registrerer en ny utvikling ved at en større andel av barna får mer omfattende vedtak målt i antall timer per uke.

Figur 7-3 Antall barn med vedtak om spesialpedagogisk hjelp (bhl § 19 a) og/eller tilrettelegging (bhl § 19 g), timer ressurstildeling per uke

Oppfølging av [Dypvikrapporten Barnehageloven § 19 a og g](#) og [Nordahlutvalgets rapport Inkluderende fellesskap for barn og unge](#) skal prioriteres. Målsettingen er at flere barn skal få hjelp innenfor det ordinære tilbudet gjennom økt fokus på et godt allmennpedagogisk fellesskap.

7.2.3 Sykefravær

Sykefraværet innenfor barnehageområdet viser noe nedgang i 2017 og inn i 2018, fra 11,5 prosent i andre kvartal i 2017 til 11,1 prosent i andre kvartal i 2018. Fraværet varierer mellom enhetene, men er fortsatt svært høyt i flere enheter. Som tidligere er det særlig langtidsfraværet som er utfordrende. Fra oktober 2017 er deltakelse i NED-prosjektet, i regi av KS, prioritert. 10 enheter med høyt fravær over tid deltar. Målet for arbeidet er varig reduksjon i sykefraværet. Gjennom prosjektet gis forsterkninger til kommunens egen innsats med å redusere sykefraværet. I tillegg tilføres kommunen ny kunnskap og metodikk i arbeidet med fravær og nærvær. Underveisevaluering sommeren 2018 viser at fraværet går ned i de fleste av de deltakende enhetene. Det er fortsatt uklart om dette er et resultat av prosjektet, helhetlig ledelse og økt nærledelse gjennom tilsetting av avdelingsledere eller om det skyldes naturlige

svingninger. Gjennom innføring av helhetlig ledelse og tilsetting av avdelingsledere er forutsetningen for tettere oppfølging av personalet bedre enn tidligere.

I høst arrangeres det erfaringskonferanse med deltakende enheter, Personaltjenesten, Arbeidsmiljøenheten og NAV. Prosjektet følgeforskes av FAFO og foreløpige resultater vil bli presentert på konferansen. Rådmannen er opptatt av å gi denne ordningen tid for å kunne vurdere om innsatsen gjennom prosjektet gir varige resultater.

7.2.4 Samisk barnehagetilbud og tegnspråklig barnehagetilbud

Samisk barnehagetilbud ble etablert ved Ferista friluftsbarnehage høsten 2017. Det er lagt ned stor innsats i etableringen av tilbudet for å gjøre det til en integrert del av helheten i Ferista barnehage. Barnehagen jobber godt med rammeplanen og prosjektets mål knyttet til språk og kultur. Det er utfordrende at det er få søkere til tilbudet. Videre er rekruttering av kompetent personale vanskelig. Utvikling av knutepunktfunksjonen, der barnehagen skal gi kunnskap og veiledning til andre barnehager, vil ha prioritet framover i prosjektperioden.

Trondheim kommune og Statped er blitt enige om at kommunen overtar Møller barnehage fra 1. januar 2019. Kommunen skal drive det tegnspråklige tilbudet i dagens lokaler for Møller barnehage fram til kommunen har etablert nye lokaler for det tegnspråklige tilbudet i nye Kolstad barnehage, som etter planen åpner 1. august 2020.

7.2.5 Tilsyn

Fagenhet for oppvekst og utdanning og Økonomitjenesten er delegert ansvaret som barnehagemyndighet, noe som blant annet innebærer at det gis veiledning og føres tilsyn med barnehageeieres og barnehagenes etterlevelse av lov og regelverk. Dette innbefatter at Fagenheten gir veiledning og gjennomfører tilsyn med barnehagens innhold og kvalitet. Økonomitjenesten åpnet før årsskiftet 2018 økonomisk tilsyn med fem private barnehager. Tilsynene ventes ferdigstilt i løpet av høsten 2018.

7.3 Periodemål

Barnehage har et særlig ansvar for følgende delmål i Kommuneplanens samfunnsdel;

- 1.1: I 2020 har barn og unge i Trondheim kompetanse som styrker dem i møtet med framtidens utfordringer
- 1.2: I 2020 er kompetanseutvikling og livslang læring en mulighet for alle
- 3.1: I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid
- 3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert

Periodemålene er utarbeidet for 2019 og vil bli tatt opp til ny diskusjon i løpet av det kommende året. Målene må forankres i Klæbu kommune og de må også ses i sammenheng med fornying av Kommuneplanens samfunnsdel.

Periodemålene er felles for skole, barnehage og barne- og familietjenesten (BFT). Indikatorene er etter prosess med ledere og tillitsvalgte våren 2018, utarbeidet for barnehagene spesielt. Rådmannen er opptatt av et helhetlig oppvekstperspektiv.

Mål 1: Barn og unge har fremragende kompetanse sosialt, språklig og faglig

“Fremragende” i denne sammenheng peker på det enkelte barns iboende potensial og et ønske om at alle barn skal møtes med positive forventninger. Det skal legges til rette for at hvert enkelt barn, ut fra egne forutsetninger og behov, får muligheten til en fremragende utvikling sosialt, språklig og faglig.

Styringsdata viser fortsatt at et økende antall barn har behov for enkeltvedtak knyttet til språk. Språkveilederen som ble ferdigstilt sommeren 2018 vil gi hjelp til barnehagene for å jobbe systematisk og målrettet med barns språkutvikling. Veilederen bidrar til progresjon i arbeidet og er tilgjengelig på

nett. Videre skal barnehagene tilbys kurs og seminar om språkutvikling, språkvanser og lese- og skrivevanser hos barn i barnehagealder i samarbeid med Barne- og familietjenesten.

I den 10-årige folkehelsesatsingen med Helsedirektoratet i samarbeid med KS og Folkehelseinstituttet, er delprosjektet *Liten og ny* i barnehagen igangsatt denne våren. Dette er et 3-årig forsknings- og utviklingsprosjekt med overgangen fra hjem til barnehage for ettåringen som tema. Gjennom arbeidet skal ulike modeller for oppstart utprøves og målet er å trygge barn og foreldre ved første møte og oppstart i barnehagen. Det skal utvikles en Trondheimsmodell for god overgang mellom hjem og barnehage og skal tas i bruk i alle kommunale barnehager.

Indikatorer:

- Alle ansatte har kunnskap om- og bruker trygghetssirkelen i møte med barn.
- Barnehagen har systemer for arbeid med dokumentasjon, observasjon og refleksjon som fører til handling.
- Barna møter et rikt språkmiljø som innbyr til kommunikasjon gjennom ulike uttrykk
 - Barna møter et barnehagemiljø som bidrar til utvikling og lærelyst*
I prosjektet *Liten og ny*, deltar fire enheter høsten 2018. Prosjektet utvides til å omfatte flere barnehager fra 2019.

Mål 2: Barn og unges oppvekstmiljø er alle voksnes ansvar

Lærings- og oppvekstmiljøet er summen av kulturelle, relasjonelle og miljømessige faktorer som påvirker barns utvikling og læring, helse og trivsel. Disse faktorene er i hovedsak relatert til vennskap og deltagelse i sosiale og faglige fellesskap, relasjoner til voksne, andre barn og fysisk miljø.

Rådmannen vil arbeide videre med barns trivsel og vennskap. Gjennom systematisk arbeid med å få fram barnets egen oppfatning av hvordan de har det i barnehagen, skal grunnlaget for videre utvikling av tjenestetilbudet legges. Ansattes kompetanse om samtaler med barn, relasjonens betydning for barns utvikling og læring og observasjon skal prioriteres.

International Child Development Program (ICDP) er et enkelt, helsefremmende og forebyggende program som har som mål å styrke omsorgen og oppveksten for barn og unge. Det retter seg mot omsorgsgivere og skal styrke deres omsorgskompetanse. Rådmannen vil i det videre prioritere bruken av verktøyet og metodikken i veiledning og samarbeid med foreldre. Ansatte i barnehagene har god kompetanse på området. Rådmannen vil legge til rette for at arbeidet legges inn i en god struktur og gis gode rammer.

Målet indikerer en dreining fra å handle bare om barnehagens læringsmiljø, til å omfatte alle som jobber med og rundt barnet. Endringen innebærer å dreie blikket fra individ, til gruppe, kultur og samfunn. For å kunne skape et godt oppvekstmiljø for barn, må voksne på alle arenaer ta ansvar ved å utvide samarbeidet og koordinere tjenester og tilbudene som gis. Sammen med barn, foresatte, frivilligheten, næringslivet og forskning, vil kommunen bygge kompetanse og sterke barnefellesskap (Kommune 3.0). Essensielt i denne sammenheng blir Trondheim kommunes strategi om utvikling av sterke barnefellesskap (Steinsakspapir)

Indikatorer:

- Barn involveres gjennom systematiske barnesamtaler, om tilhørighet og vennskap. Det utvikles verktøy og system for dokumentasjon. Samtalene gjennomføres med alle 4- og 5-åringer i perioden.
- Foreldre som ønsker det / har behov deltar i ICDP-foreldreveiledning i egen bydel. Det arrangeres kurs i alle bydeler ut i fra meldte behov.
- Ansatte samarbeider systematisk med foresatte om forebygging, avdekking, håndtering og oppfølging av barns psykososiale og fysiske læringsmiljø.
- Barnehagen bidrar til nettverksbygging med foreldre og nærmiljø. Kommunalt foreldreråd for barnehage (KFB) reetableres og bidrar inn i arbeidet.

Mål 3: Barn og unge er unike og hører til i samme fellesskap

Rammeplanens kapittel 7 om tilrettelegging av det pedagogiske tilbudet for barn som trenger ekstra støtte sier at Barnehagen skal sørge for at barn som trenger ekstra støtte, tidlig får den sosiale, pedagogiske og/eller fysisk tilretteleggingen som er nødvendig for å gi barnet et inkluderende og likeverdig tilbud

Da trondheimsbarnehagene har stadig flere barn med sakkyndige vurderinger, ble det i 2017 iverksatt et prosjekt for å se på grenseoppgang mellom spesialpedagogisk hjelp, tilrettelegging for barn med nedsatt funksjonsevne og det allmennpedagogiske tilbudet. Prosjektet beskriver kvalitet og kompetanse i det allmennpedagogiske tilbudet i barnehagene og grenseoppgang etter endringer i barnehageloven §§19 a og g. Gjennom prosjektet framkom det enighet om hva det allmennpedagogiske tilbudet bør inneholde, hva som er omfattende tilrettelegging for nedsatt funksjonsevne og spesialpedagogisk hjelp. Av kompetanse innenfor det allmennpedagogiske trekkes blant annet veiledning, trygghetssirkelen, relasjonskompetanse, språkstimulering, læringsmiljø og observasjon fram. Disse områdene gjenspeiles i mål og indikatorer for perioden.

Flerfaglig Blikk innebærer tverrfaglig veiledning og systemarbeid i samarbeid med BFT. Utviklingen viser at barnehager som har deltatt i dette har en mer positiv utvikling med hensyn til å se, forstå og handle tidlig i barnets utviklingsforløp. Videre viser resultater av denne innsatsen at flere barn hjelpes og støttes innenfor det allmennpedagogiske tilbudet. I det videre skal det derfor prioriteres å få med flere barnehager i dette arbeidet. I tillegg skal faglig grunnkompetanse, veiledning for å sikre kvalitet, foreldresamarbeid og kompetanse i forhold til læringsmiljø og inkludering prioriteres. Kvaliteten på sakkyndige vurderinger fra PPT skal gjennomgås og standard for veiledning og økt systemrettet innsats prioriteres.

Rådmannen vurderer at barnehagene i økende grad har behov for å utarbeide gode systemer som tar vare på de store barnefellesskapene. Dette kan Flerfaglig Blikk bidra til samt at ansatte får flerfaglig veiledning og kompetanseheving. Målet er at barn skal bli ivaretatt i det fellesskapet de tilhører, et fellesskap der hvor barnet er inkludert og selv kjenner tilhørighet.

Trondheim kommune skal arbeide for å bedre systematikken knyttet til fagligheten i et godt tjenestetilbud. Systematikken innebærer at ansatte ser, forstår og handler ut fra barnets forutsetninger og behov og at barnehagen har system for dokumentasjon. Et ledd i dette arbeidet er tettere samarbeid med skole og PP-tjenesten.

Indikatorer:

- Barnehager deltar i Flerfaglig Blikk i samarbeid med BFT. Opplæringsprogrammet åpnes for alle barnehager. Fullskala opplæring, med systemrettet veiledning, gis årlig til fire barnehager i hver bydel.
- Andel barn med vedtak om spesialpedagogisk hjelp reduseres ved at flere barn og unge får hjelp og støtte innenfor det ordinære tilbudet.
- Barn med behov for ekstra hjelp og støtte får dette i et sosialt fellesskap med andre barn.
- Barnehagen ser, forstår og handler ut i fra barns forutsetninger og behov. Arbeidet dokumenteres i enhetens plan om forebygging av mobbing.

Mål 4: Vi er ett felles lag som møter barn og unge med kjærlighet, kompetanse og respekt

Profesjonelle omsorgsarbeidere blir berørt emosjonelt og viser dette til barn. Barn skal oppleve at voksne rundt dem er glad i dem og ønsker å være sammen med dem. Uten følelser blir voksnes relasjon til barn mangelfull. Et viktig element i relasjoner, er emosjonell tilgjengelighet.

Ny plan for overgangen barnehage - skole/SFO skal gi barn og foresatte i barnehagen en forutsigbarhet i møte med skole/SFO. Grunnleggende kompetanse barnet har ervervet i barnehagen, har stor betydning for barnets trivsel og læringsutbytte i skolen. Foresatte, barnehagen og skolen har et felles ansvar for at barnet møter skolen med entusiasme og lærelyst. Planen skal bidra til at barn og foreldre er trygge på at

både barnehagen og skolen gjør sitt beste for å skape kontinuitet og sammenheng i opplæringen og at barnet selv får medvirke i arbeidet.

Planen legger opp til at ansatte har bevissthet og kunnskap om hva som forventes av innhold siste året før skolestart og det første året i skolen/SFO. Grenseobjekter er gjenstander, spill eller leker som barna skal kjenne igjen både i barnehagen og i skolen. Disse vil bli sentrale for å legge til rette for en best mulig overgang.

Pedagogenes kompetanse og utøvelse av veiledning til fagarbeidere og assistenter er avgjørende for å sikre kvaliteten på barnehagetilbudet, faglig utvikling og muligheten for å kunne nyttiggjøre faglige og personlige ressurser. Rådmannen har kartlagt at pedagogene har høy kompetanse når det gjelder veiledning. I det videre blir det derfor viktig å sørge for at arbeidet prioriteres og settes i system slik at kompetansen utnyttes til beste for barnet og familien.

Et samlet OU skal bidra til at barn og familier møter et helhetlig tilbud preget av samhandling og koordinering mellom tjenesteområdene. Faggruppene innenfor oppvekst og utdanning skal samarbeide på tvers av tjenester og faggrenser og skal tilstrebe en helhetlig tilnærming for og nå felles mål. Dette er hensiktsmessig der familien har behov for veiledning og der oppgavens kompleksitet krever koordinering og tverrfaglig tilnærming. En forutsetning for å få til dette, er at tjenestene har god kunnskap om hverandre, hjelpetilbud og virkemidler.

Indikatorer:

- Ny rutine for overgangen mellom hjem -barnehage og barnehage -skole følges
- Alle ansatte har relasjonskompetanse og bidrar til positiv relasjonsbygging
- Pedagogene i barnehagen har samtale- og veiledningskompetanse
- Ansatte deltar i faglige nettverk og refleksjon med andre barnehager
- Faglige nettverk etableres som bidrag i enhetenes arbeid for implementering av ny rammeplan
- Flerfaglig kompetanse er kjent, tilgjengelig og koordinert ved behov for veiledning til foresatte og/eller ansatte□

7.4 Driftsbudsjett

Rådmannen anslo i forslag til budsjett 2018 at pedagog- og bemanningsnormen ville gi Trondheim kommune en merutgift på 112 millioner kroner. Nye beregninger viser en total kostnad på 96 millioner kroner, som i det vesentlige er knyttet til bemanningsnormen. Reduksjonen i kostnadsanslag skyldes at kommunen i hovedopptaket for høsten 2018 sørget for best mulig tilpasning av antall barn i den enkelte kommunale barnehage til nytt delingstall i pedagognormen. I tillegg er økt ledelsesressurs, som i dagens budsjettmodell følger med flere ansatte i de kommunale barnehagene, tatt ut i det reviderte kostnadsanslaget.

Regjeringen har tidligere, gjennom rammetilskuddet, finansiert pedagognormen med 433 millioner kroner, hvorav 16 millioner kroner til Trondheim kommune. I utgangspunktet har regjeringen lagt til grunn at innføring av bemanningsnormen ikke krever økte overføringer til kommunene. KS har imidlertid dokumentert at normene minst er underfinansiert med 1 milliard kroner på nasjonalt nivå. I behandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2018 ba Stortinget regjeringen bedre finansieringen av bemanningsnorm i barnehagene gjennom et øremerket tilskudd på 100 millioner kroner i 2018 og ytterligere i to år. Av dette får Trondheim kommune i 2018 overført 9,7 millioner kroner, hvorav 3,2 millioner kroner skal gå til kommunale barnehager og 6,5 millioner kroner til private.

Bystyret vedtok i handlings- og økonomiplanen 2018-2021, budsjett 2018, 26,5 millioner kroner til en delvis opptrapping mot pedagog- og bemanningsnorm i barnehagene. Hovedprioriteringen i rådmannens forslag til driftsbudsjett for barnehage er finansiering av normene i både kommunale og private barnehager i løpet av planperioden. Rådmannen foreslår at bemanningsnormen fullfinansieres i de kommunale barnehagene fra 1.1.2020, med en tilsvarende økning av tilskuddet til de private

barnehagene fra 2022. Totalt foreslår rådmannen en budsjettøkning på 66 millioner kroner i perioden 2019-2022.

Tabell 7-2 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for tjenesteområdet barnehage i perioden 2019-2022, og rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2018. En detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak finnes i tabell 7-3.

Tabell 7-2 Budsjettramme og rammeendring barnehage. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2019	2020	2021	2022
Opprinnelig budsjett 2018	1581,6	1581,6	1581,6	1581,6
Pris- og lønnskompensasjon	27,9	27,9	27,9	27,9
Oppgaveendringer	3,50	3,50	3,50	3,50
Korrigert budsjett	1613,0	1613,0	1613,0	1613,0
Befolkningsvekst	-14,65	-19,69	4,11	29,95
Annen rammeendring	-2,7	17,8	19,6	28,2
Forslag til netto driftsramme	1595,6	1611,1	1636,7	1671,1
Reell rammeendring	-17,4	-1,9	23,7	58,2

Tabell 7-3 Tiltak i barnehage. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2019	2020	2021	2022
Opprettholdelse av standard	01.Befolkningsvekst	-14,65	-19,69	4,11	29,95
	02.Redusert antall flyktninger	-3,3	-7,45	-8,6	-11,5
	03. Flere barn får hjelp og støtte innenfor det ordinære tilbudet	0	-3,2	-5,9	-6,9
Endringer i tjenestetilbudet	04.Opptrapping pedagog- og bemanningsnorm, videreføre HØP 2018-2021, kommunale barnehager	13,3	13,3	13,3	13,3
	05.Oppfølging bystyrets vedtak HØP 2018-2021, pedagog- og bemanningsnorm, finansiering private barnehager	0	6,8	17,8	17,8
	06.Full innføring av bemanningsnorm, kommunale barnehager	0,0	21,3	21,3	21,3
	07. Fullfinansiering av bemanningsnorm, private barnehager	0,0	0,0	0,0	14,3
Endringer i gebyrer/brukerbetaling	08.Redusere vikarbruk	-4,0	-4,0	-6,0	-7,8
	09.Hevet inntektsgrense gratis kjernetid	2,3	2,3	2,3	2,3
	10. Ikke fritak for foreldrebetaling for timer spesialpedagogisk hjelp	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0
Effektiviseringstiltak	11.Redusere antall fagledere	-4,2	-4,2	-7,0	-7,0
Annet	12.Kvalitetsmidler, videreføre HØP 2018-2021	-1,6	-0,6	-0,6	-0,6
	13. Redusere sentralt avsatte fellesutgifter	-3,0	-4,0	-4,0	-4,0
	14. Merutgifter husleie og IT Møller barnehage	0,8	0,5	0,0	0,0
	Sluttsum	-17,4	-1,9	23,7	58,2

Opprettholdelse av standard Befolkningsvekst

I 2019 og 2020 er det prognostisert en nedgang i antall barn med lovfestet rett til barnehageplass, før barnetallet ventes å øke igjen fra 2021. I tråd med prognosene foreslår rådmannen en reduksjon i driftsbudsjettet til barnehagene på 14,7 millioner kroner i 2019 og 20 millioner kroner i 2020.

Nedjustering av antall barn må i sin helhet tas i de kommunale barnehagene, da kommunen ikke kan pålegge de private barnehagene å redusere inntak av barn i plasser som kommunen tidligere har gitt tilsagn om å finansiere. Ut fra prognosene foreslår rådmannen deretter en økning i driftsbudsjettet på 4 millioner kroner fra 2021, økende til 30 millioner kroner fra 2022. Prognosene blir revurdert årlig og budsjettet korrigeres i henhold til dette.

Redusert antall flyktninger

Lavere bosetting av flyktninger fører til en reduksjon av flyktningeinntektene i perioden. Rådmannen har lagt til grunn at tilbudet av tjenester knyttet til bosetting av flyktninger kan reduseres tilsvarende

inntektsreduksjonen i perioden. For barnehage vil reduksjonen gjelde både tilbudet i mottaksbarnehage og tilbud ellers i barnehagene når behovet for barnehageplasser til denne gruppen reduseres. Barnehage sin andel av reduksjonen er 3,3 millioner kroner i 2019, økende til 11,5 millioner kroner i 2022.

Flere barn får hjelp og støtte innenfor det ordinære barnehagetilbudet

Gjennom pedagog- og bemanningsnormen øker kompetansen og ressursene i det ordinære barnehagetilbudet. På bakgrunn av vedtak i formannskapet (sak 171/17) vil rådmannen høsten 2018 gjenoppta arbeidet med å utrede en mer objektiv tildelingsmodell til barnehagene, som bedre kan legge til rette for at flere barn kan få tidlig hjelp og støtte gjennom det ordinære barnehagetilbudet. En slik tildelingsmodell vil også være i tråd med Nordahl-utvalgets anbefalinger. En mer objektiv tildelingsmodell forutsettes gjennomført innenfor dagens budsjetttramme. I tillegg forventes en økonomisk innsparing på 3,2 millioner kroner i 2020, økende til 6,9 millioner kroner fra 2022.

Endringer i tjenestetilbudet

Opptapping pedagog- og bemanningsnorm, videreføre HØP 2018-2021, kommunale barnehager
Bystyrets bevilgning til pedagog- og bemanningsnorm i budsjett 2018 og helårsvirkningen i 2019 gir rom for å fullfinansiere pedagognormen i de kommunale barnehagene fra høsten 2018 og dekker statlig fastsatte satser til flere barnehagelærere i private barnehager i 2018 og 2019. I tillegg gir bevilgningen fra høsten 2018 rom for en viss opptapping mot bemanningsnorm i de kommunale barnehagene. I tråd med bystyrets vedtak i handlings- og økonomiplanen 2018-2021, budsjett 2018, foreslår rådmannen å legge inn helårsvirkningen av delvis opptapping mot pedagog- og bemanningsnorm i de kommunale barnehagene med 13,3 millioner kroner årlig fra 2019.

Konsekvens av bystyrets vedtak HØP 2018-2021, pedagog- og bemanningsnorm, økt tilskudd til private barnehager

I henhold til nasjonale regler beregnes driftstilskuddet til private barnehager på bakgrunn av regnskapsførte utgifter i de kommunale barnehagene to år tilbake. Dette betyr at kravet til kommunal finansiering av de private barnehagene øker i 2020 med 6,8 millioner kroner, og fra 2021 med 17,8 millioner kroner.

Fullfinansiering av bemanningsnormen, kommunale barnehager

Med bakgrunn i bystyrets vedtak om delvis opptapping av budsjett til pedagog- og bemanningsnorm i 2018 og 2019, foreslår rådmannen at de kommunale barnehagene får budsjett til å innføre bemanningsnormen fullt ut fra 1.1.2020. Kostnadene ved dette er beregnet til 21,3 millioner kroner.

Fullfinansiering av bemanningsnormen, private barnehager

En fullfinansiering av bemanningsnormen i de kommunale barnehagene fra 1.1.2020, betyr at kravet til finansiering av de private barnehagene øker to år etter. Rådmannen foreslår derfor en økning av tilskuddet til de private barnehagene på 14,3 millioner kroner fra 2022.

Redusere vikarbruk

Bedre bemanningstetthet og økt kompetanse forutsettes å gi barnehagene noe mer handlingsrom og fleksibilitet til å redusere vikarinneleie ved sykdom. Rådmannen foreslår å redusere vikarbudsjettet i de kommunale barnehagene med 4 millioner kroner i 2019 av et totalt vikarbudsjet på 36 millioner kroner. Innsparingen øker til 7,8 millioner kroner i 2022, inklusive reduserte tilskudd til de private barnehagene.

Endringer i gebyrer/brukerbetaling

Hevet inntektsgrense gratis kjernetid

Stortinget vedtok i statsbudsjettet for 2018 å heve inntektsgrensen for gratis kjernetid i barnehage for 3–5-åringer til 533 500 kroner med virkning fra 1. august 2018. Kostnaden for Trondheim er beregnet til 2,3 millioner kroner i helårsvirkning. Kommunene er kompensert for tiltaket gjennom rammetilskuddet fra staten.

Ikke fritak for foreldrebetaling for timer spesialpedagogisk hjelp

Fritak i foreldrebetaling for barn som mottar spesialpedagogisk hjelp eller tegnspråkopplæring ble fjernet ved endring av barnehageloven fra 1. august 2016. Endringen har ikke tilbakevirkende kraft for vedtak fattet før lovendringen. Rådmannen har beregnet innsparingen til 3 millioner kroner fra 2019.

Effektiviseringstiltak

Redusere antall fagledere

Som nevnt innledningsvis fører pedagog- og bemanningsnormen til flere ansatte per lederårsverk i barnehagene, noe som er en effektivisering sammenlignet med dagens budsjettmodell. Rådmannen foreslår i tillegg å redusere faglederressursen til de kommunale barnehagene med 6 årsverk av totalt 33 årsverk. Dette gir en innsparing på 4,2 millioner kroner fra 2019, økende til 7 millioner kroner fra 2021, inklusive effekten på tilskuddet til de private barnehagene. Den samlede ledelsesressursen (styrer, avdelingsleder og fagleder) vil fortsatt tilfredsstillende barnehagelovens krav til ledelse i barnehagene.

Annet

Kvalitetsmidler

De kommunale kvalitetsmidlene er budsjettert i tråd med vedtatt handlings- og økonomiplan 2018-2021. Dette betyr at det for 2019 budsjetteres med kommunale kvalitetsmidler på 3 millioner kroner, som er 1,6 millioner kroner lavere enn i 2018. Fra 2020 budsjetteres det med en økning på 0,6 millioner kroner til et totalt nivå på 4 millioner kroner.

Redusere sentralt avsatte fellesutgifter

Rådmannen anslår et lavere behov for sentralt avsatte fellesutgifter i planperioden. Dette er blant annet knyttet til lavere utgifter i forbindelse med avvikling av midlertidige barnehager. Det er lagt inn forslag om en reduksjon på 3 millioner kroner fra 2019, og en reduksjon på 4 millioner kroner fra 2020.

Merutgifter husleie og IT Møller barnehage

Trondheim kommune og Statped er blitt enige om at kommunen overtar Møller barnehage fra 1. januar 2019. Kommunen har inngått leieavtale med Statped for å drive det tegnspråklige tilbudet i dagens lokaler for Møller barnehage fram til kommunen har etablert nye lokaler for det tegnspråklige tilbudet. Tilbudet skal være en del av nye Kolstad barnehage, som etter planen åpner 1. august 2020.

Kommunens merutgifter til husleie og engangsutgifter knyttet til tilkobling til TK-nett og innkjøp av IKT-utstyr i dagens lokaler, er beregnet til 0,75 millioner kroner i 2019 og 0,45 millioner kroner i 2020.

Rådmannen har lagt disse merutgiftene inn i budsjettforslaget.

7.5 Investeringsbudsjett

Trondheim kommune har hatt full barnehagedekning siden 2006, da kommunen tok et stort ansvar for etablering av nye barnehager. Det er arbeidet med å utvikle funksjonelle barnehageanlegg tilrettelagt for de pedagogiske målene for tilbudet. Lavere barnetallsvekst de siste årene har gjort det mulige å etablere permanente løsninger for de midlertidige barnehagene. Den eldre bygningsmassen er godt vedlikeholdt, men mange anlegg har funksjonelle mangler, spesielt knyttet til småbarnstilbudet og fasiliteter for ansatte.

Forslag til investeringsbudsjett for barnehageområdet tar utgangspunkt i dagens tilbud og plasskapasitet, utviklingen i etterspørselen, forventede endringer i barnetallet, vedtatte føringer for lokalisering og dekningsgrader, samt tilpasninger i forhold til kommunens driftsramme.

7.5.1 Forutsetninger for perioden 2019-2022

Følgende prioriteringer og forutsetninger er lagt til grunn for investeringer på barnehageområdet:

- Dimensjonering og utbygging av barnehagetilbudet skal så godt som mulig tilpasses antall søknader fra barn som etter loven har rett på tilbud om plass. Det vil si barn som fyller ett år senest innen utgangen av november det året det søkes om plass.
- Det tas utgangspunkt i et utbyggingsbehov på ca. 700 barn i planperioden, men tallene er usikre. Dette er basert på nye barnetallsprognoser, en etterspørsel på 89 prosent for aldersgruppen 1-2 år og 100 prosent for gruppen 3-5 år, og en forventet avvikling av 25 barnehageplasser per år.
- Utbyggingsprogrammet tar hensyn til ledig kapasitet i barnehagene, som følge av lav barnetallsvekst de siste årene. Avvikling eller midlertidige stenging av enkelte avdelinger eller barnehager kan være aktuelt.
- Revidert funksjons- og arealprogram, vedtatt av bystyret i [sak 94/14](#), legges til grunn for planlegging og bygging av nye kommunale barnehageanlegg.
- Private barnehageprosjekter fra forrige økonomiplan videreføres i hovedsak, men planleggingen av disse må også ta hensyn til redusert etterspørsel. Ingen nye private prosjekter tas inn i planperioden.

7.5.2 Utvikling i barnetallet og tilpasninger av barnehagekapasiteten

Antall barn i alderen 1-5 år økte i 2006-09 med i gjennomsnitt nesten 300 barn per år. Så flatet veksten ut og i de siste årene har antallet vært stabilt. Dette skyldes først og fremst færre fødsler. Det forventes at antallet barn vil øke igjen, men det er usikkert når. Antall kvinner i fruktbar alder øker, noe som tilsier at det vil fødes flere barn. Prognosene om vekst i barnetallet i planperioden framover er altså svært usikre.

Tabell 7-4 Prognose for utviklingen i antall barn 1-5 år i perioden 2019-22 og 2030 – pr 31.12.

	2018	2019	2020	2021	2022	Endring 2018-22	Snitt per år	2030
Prognose	11 133	11 203	11 351	11 523	11 800	667	167	13 047

Kilde: Byplankontoret, Trondheim kommune, TK prognose TR2017M_T2018

Etter at kommunen i 2010 presiserte målet om full barnehagedekning til å omfatte barn med lovfestet rett til plass, har det vært et visst overskudd av plasser. Lavere barnetallsvekst enn forventet har gitt en viss økning av denne "bufferen". Det er et mål å komme bort fra denne situasjonen. Den lave veksten i barnetallet tilsier at det i planperioden fortsatt vil være barnehager med ledig arealkapasitet. Dersom veksten i barnetallet blir som prognostisert, vil ledige plasser kunne utnyttes til å dekke behovet.

7.5.3 Midlertidig godkjente barnehager

I årene 2006-08 ble det etablert en rekke midlertidige barnehageanlegg for å oppnå full barnehagedekning. I handlings- og økonomiplanen for 2013-16 ble det vedtatt et løft for å etablere permanente løsninger for disse anleggene. I de siste årene er dette gjennomført for Leistad, Ladesletta, Karinelund, Ilsvika, Aastahagen, Svalseberget, Granåsen, Smidalen og Hammersborg. I kommende periode foreslås det å erstatte Risvolla og Ranheimsletta

På Leistad, Stavset og Moholt ligger paviljonger som benyttes som avlastningslokaler i forbindelse med rehabiliteringer av barnehageanlegg. Alle tre paviljongene er midlertidig godkjent. Moholt er utleid til private Sætra barnehage, i påvente av at nytt anlegg skal bygges.

7.5.4 Investeringer i kommunale barnehager i perioden 2019-2022

Bystyret vedtok gjennom behandlingen av vedtatt handlings- og økonomiplan at rådmannen skal arbeide for å redusere kostnadene knyttet til bygging av kommunale barnehager. Rådmannen vil i en tidligfase legge fram politiske saker for barnehageprosjektene slik at formannskapet kan velges mellom alternative løsninger og programmering av prosjektene, tilsvarende det som gjøres for skoleanlegg.

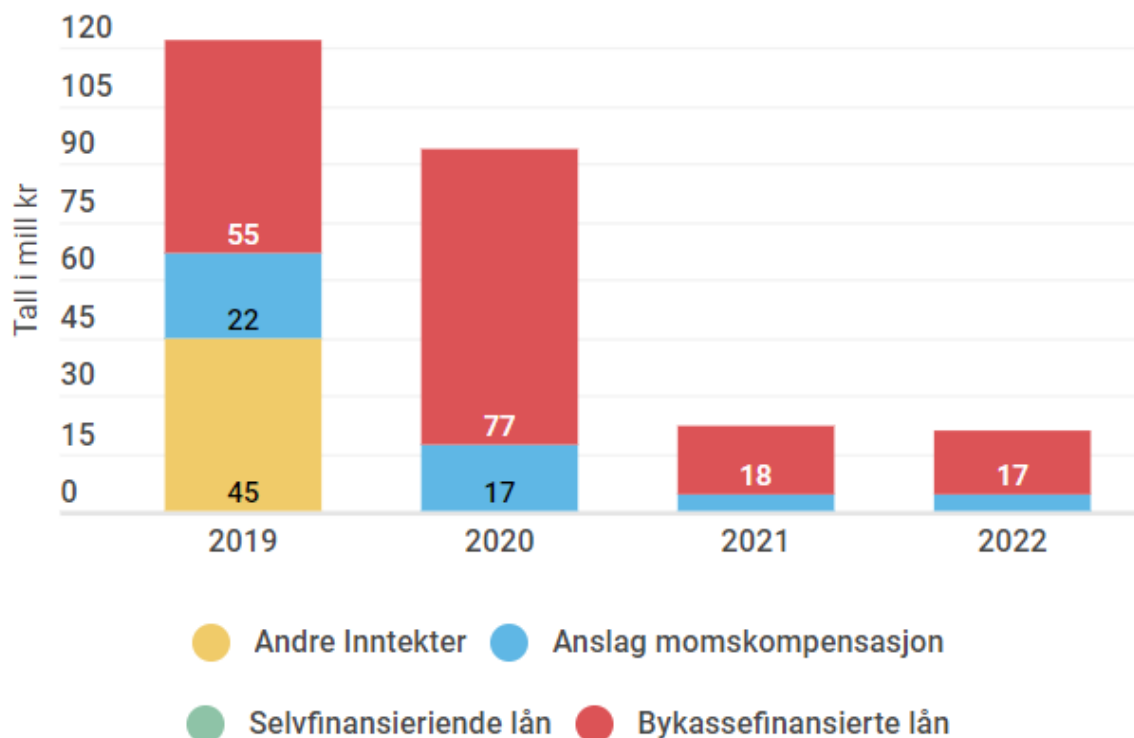
Tabellen under viser rådmannens forslag til investeringer innenfor barnehageområdet i perioden 2018-2022. Det foreslås investeringer for totalt 259,2 millioner kroner i perioden. En detaljert oversikt over forslagene og finansiering for 2019 er gitt i kapittel 29. Prosjektene er beskrevet under tabellen.

Tabell 7-5 Investeringer i barnehager i perioden 2019-22. Tall i millioner kroner

Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til- bevilgning	Forslag til investering			
				2019	2020	2021	2022
Ranheimsfjæra	69,0	35,0	34,0	34,0			
Kolstad/Saupstad	86,0	5,0	81,0	38,0	43,0		
Risvollan	63,0	3,8	59,2	30,0	29,2		
Mindre investeringer (akutt/HC)				20,0	22,0	22,0	21,0
Sum økonomiplan				122,0	94,2	22	21

Figur 7.4 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringsområde barnehager for perioden 2019-2022.

Figur 7-4 Årlig finansiering for investeringsprosjektene innen barnehage

Ranheimsfjæra barnehage

Eksisterende Ranheim barnehage (4 avdelinger) ligger innenfor planområdet for nytt senter på Ranheim, og hindrer en god utvikling av senterområdet. Det vil også være vanskelig å opprettholde barnehagedrift i utbyggingsperioden for senteret. Midlertidige Ranheimsletta barnehage ligger i gamle Ranheim skole, sammen med Jakobsli skole. Det forventes økning i elevtallet, og skolen vil om 1-2 år ha bruk for barnehagelokalene til skoleformål. Barnehagen har midlertidig godkjenning.

Nye Ranheimsfjæra barnehage for seks barnegrupper er under bygging og erstatter både Ranheim og Ranheimsletta barnehage. Anlegget ferdigstilles høsten 2019. Prosjektet delfinansieres gjennom en erstatningssum for gamle Ranheim barnehage.

Kolstad/Saupstad barnehageløft

Kolstad barnehage er fra 70-tallet og har svært lav teknisk og funksjonell standard. Saupstad midlertidige barnehage ble opprettet i 2008, og bør ut fra sin tekniske tilstand erstattes de nærmeste årene. Formannskapet behandlet 31.10.17 sak 268/17 om framtidig barnehagestruktur i dette området, og ga føringer for etablering av nye Kolstad barnehage med åtte barnegrupper, som erstatning for eksisterende Kolstad og Saupstad barnehager.

Bystyret vedtok i sak 46/18 at et tegnspråklig barnehagetilbud skal lokaliseres til nye Kolstad barnehage. Den nye barnehagen er under planlegging, sammen med representanter fra både Kolstad, Saupstad og Møller tegnspråklige barnehage. Det nye anlegget skal ferdigstilles sommeren 2020.

Etablering av nye Kolstad barnehage er et ledd i områdeløft Saupstad/Kolstad. Det er ikke plass til å erstatte hele Saupstad barnehage i det nye anlegget og det midlertidige anlegget må derfor driftes videre. Bystyret har bedt om en egen sak om dette. Barnehagebruken på Saupstad/Kolstad er lavere enn i resten av kommunen. Det bør derfor vurderes om kapasiteten i området bør økes på sikt.

Risvolla barnehage

Det planlegges nytt permanent anlegg for Risvolla barnehage, som har holdt til i midlertidige lokaler siden det gamle bygget ble revet i 2007. Formannskapet vedtok i sak 159/16 at det i videre planlegging legges til grunn at barnehagen lokaliseres ved senterområdet på Risvolla. Ut fra behovet for regulering og avklaring av adkomstmessige forhold, planlegges ferdigstilling i løpet av 2020. Den avsatte kostnadsrammen gir mulighet til å etablere seks barnegrupper, to flere enn i dag. Tomta har kapasitet for en barnehage med åtte barnegrupper, og prosjektet bør planlegges for en framtidig utvidelse.

Mindre investeringer barnehager

Mange kommunale barnehager nærmer seg slutten av forventet, teknisk levealder. Byggene er godt vedlikeholdt og den generelle, fysiske tilstanden tilsier at de fleste byggene bør videreutvikles og drives videre. Flere anlegg har likevel funksjonelle mangler sammenlignet med dagens standard. Dette gjelder universell utforming, tilbudet for de minste barna (garderober, stellerom) og fasiliteter for ansatte (arbeidsplasser, garderober, pause- og møterom). Flere anlegg har også nedslitte uteområder. Rådmannen vil utarbeide en plan for de kommunale barnehagebyggene, der de kategoriseres ut fra rehabiliteringsbehov.

Rådmannen foreslår at den årlige rammen for mindre investeringer i barnehageanlegg økes, slik at funksjonsforbedringer kan gjennomføres ved eksisterende anlegg. Tiltakene koordineres med vedlikeholdsarbeidet for barnehageanleggene. Rammen for mindre mindre investeringer benyttes også til akutte bygningsmessige forhold og tiltak for barn med særskilte behov for fysisk tilrettelegging.

7.5.5 Etablering av private barnehager i perioden 2019-2022

Søknader om nye private barnehager vurderes som en del av arbeidet med handlings- og økonomiplanen. Gjennomføringen av private prosjekter som tas inn i utbyggingsprogrammet for barnehager, må også tilpasses utviklingen i behovet for nye plasser. Tidspunktet for realisering av prosjektene vil være gjenstand for årlig rullering, på lik linje med kommunale prosjekter. Utbyggere/eiere kan ikke forvente driftsstøtte for alle nye barnehageplasser før det er reelt behov for plassene. Dette utfordrer økonomien for private barnehageutbyggere, men avklares som en del av godkjenningsprosessen av prosjektene.

Sætra barnehage

Den private Sætra barnehage holder til i midlertidige lokaler på Moholt. Det planlegges etablering av nytt barnehageanlegg for rundt 120 barn på regulert, kommunal barnehagetomt på Eberg, med åpning i 2019.

7.5.6 Utviklingen i antall plasser og barnehagedekning

Barnetallsprognoser og forventet avvikling av 25 barnehageplasser i året tilsier et utbyggingsbehov på om lag 700 barnehageplasser i perioden. Rådmannens forslag over innebærer en tilvekst på 384 plasser, herav 87 nye plasser og bruk av ca. 300 plasser i eksisterende barnehager med ledig kapasitet.

Fødselstallene så langt i inneværende år er lave. Rådmannen mener det er derfor er fornuftig å avvente nærmere hvordan fødselstallene utvikler seg de kommende årene, før man eventuelt foreslår en ytterligere tilvekst i antall plasser.

Tabell 7-6 Barnehagetilbud for barn 1-5 år i 2017 og prognose 2018-2021

Årstall	2018	2019	2020	2021	2022	Endring 2018-22	Snitt per år
Antall barn bosatt, prognose 1-5 år	11 133	11 203	11 351	11 523	11 800	668	167
Sum årlig utbyggingsbehov		88	148	181	287	703	176
Planlagt tilvekst (eksist. og nye plasser)		0	115	131	138	384	96
Differanse behov og utbygging		-88	-33	-50	-148	-318	-80
Sum antall barneplasser 1-5 år	10 667	10 642	10 732	10 838	10 951		
Barnehagedekning	95 %	95 %	95 %	94 %	93 %		

8 Skole

8.1 Hovedprioriteringer 2019-2022

Inkludering av alle barn i fellesskapet er den viktigste oppgaven for både barnehage, skole og barne- og familietjenesten. I Trondheim kommune lykkes vi ikke godt nok med dette. Alle barn og unge i Trondheim har IKKE den samme gode oppveksten uavhengig av hvor de bor, hvilken barnehage eller skole de går i. Dette er vår felles oppgave på oppvekst- og utdanningsområde, i dag og i neste fireårs periode.

Lærernormen ble innført fra og med høsten 2018. Normen er nå 16 elever pr lærer på 1-4 trinn og 21 elever pr lærer fra 5-10 trinn. Innføring av normen kan føre til at skolene får mindre handlingsrom til å flytte ressursene internt på skolen i forhold til å ansette ulike yrkesgrupper slik praksis har vært til nå. Det er forskjell på enhetene.

[SteinSaksPapir](#) er en strategi for å bygge sterke barnefellesskap. Sterke barnefellesskap er viktig for skolemiljøet og for å håndtere utfordringer med enkeltelever og grupper som har en atferd som krever tiltak på system og individnivå.

Oppfølging av Nordahlutvalgets rapport Inkluderende fellesskap for barn og unge skal prioriteres. Målsettingen er at flere barn skal få hjelp innenfor det ordinære tilbudet gjennom økt fokus på et godt allmennpedagogisk fellesskap. Trondheim vil i samarbeid med Fylkesmannen søke om å bli en pilotkommune.

8.2 Om området

56

enheter

20.347

elever

2.896

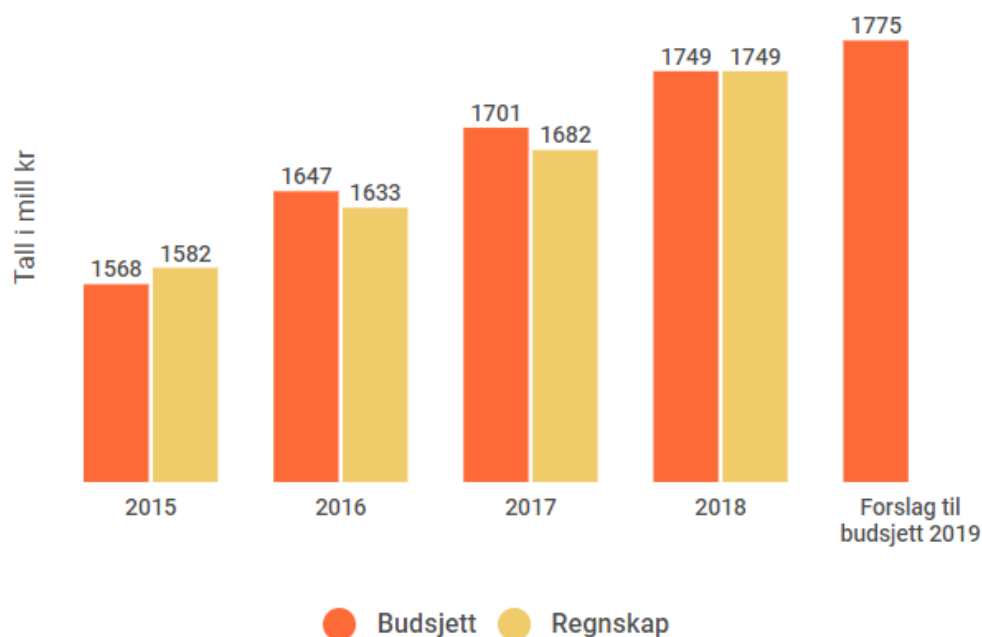
årsverk

4.269

elever i kulturskolen

Økonomiske nøkkeltall

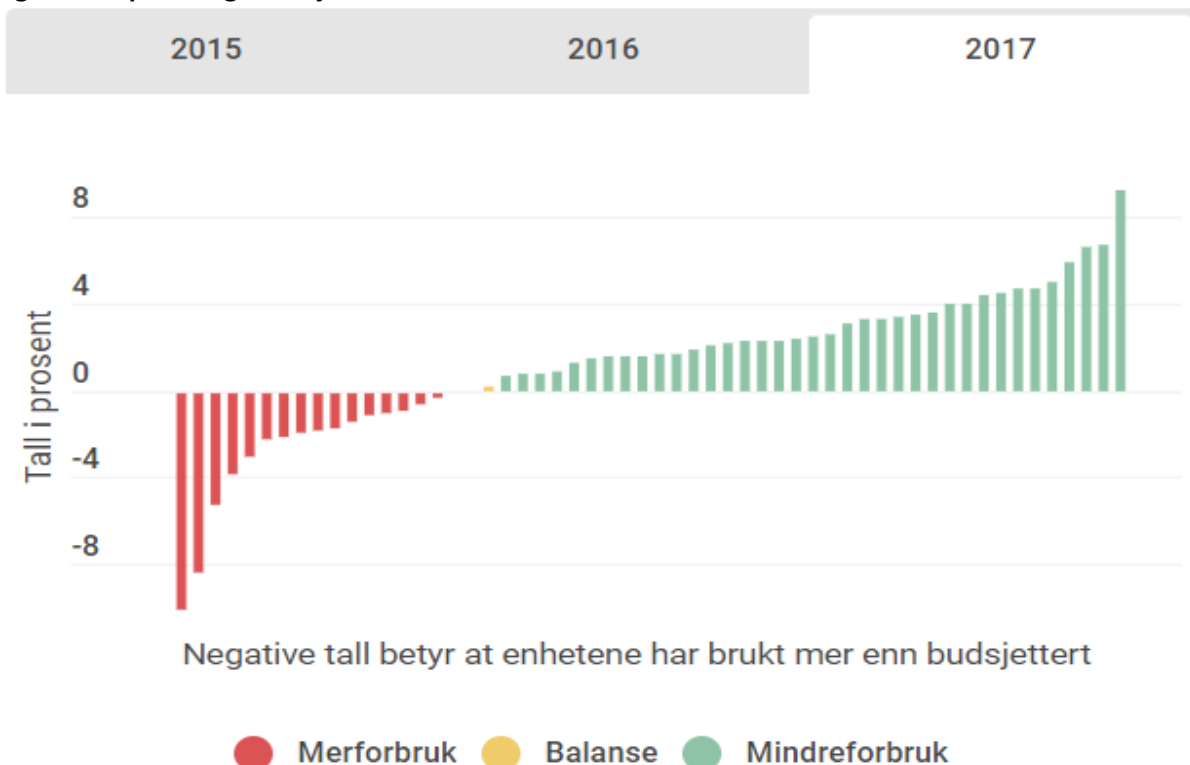
Figur 8-1 viser budsjett- og regnskap for skoler i perioden 2015-2017, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2018, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for skoler for 2019.

Figur 8-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Økningen i budsjett i perioden 2015-2018 har i all hovedsak sammenheng med lønns-, pris- og elevtallsvekst. Rådmannen foreslår en netto driftsramme for skole på 1775 millioner kroner i 2019. Disponeringen av veksten omtales under kapittel om driftsbudsjettet. Tall er i nominelle kroner.

Skoleområdet har stort sett gått i balanse de siste årene og eventuelle avvik fra budsjettet har vært små. Figur 8-2 viser at det i perioden 2015-2017 var stor spredning i budsjettavvik for enhetene innenfor området.

Figur 8-2. Spredning i budsjettavvik for enhetene

Tabell 8.2. viser ulike indikatorer på Trondheim og ASSS-kommunenes ressursbruk og produksjon innenfor skole. Hensikten med tabellen er å få fram likheter og forskjeller mellom Trondheim og ASSS-kommunene. Det presenteres flere indikatorer på kommunenes tjenestetilbud i ASSS-rapporten, se asss.no.

Tabell 8-1 KOSTRA-tall

	Trondheim 2016	Trondheim 2017	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS, uten Oslo og Trondheim
<i>Prioritet</i>						
Netto driftsutgifter til grunnskoleundervisning og spesialundervisning, per elev	8270	8472	8444	8665	9392	9621
Korrigerte brutto driftsutgifter til kommunal musikk- og kulturskole (inkludert sosiale utgifter), i kroner per bruker	252	255	95	282	353	235
<i>Produktivitet</i>						
Lærertetthet, 1.-4. trinn	14,5	14,0	15,7	14,1	14,1	14,0
Lærertetthet, 5.-7. trinn	15,1	14,2	15,3	14,1	15,0	14,8
Lærertetthet, 8.-10. trinn	14,9	15,6	16,2	16,6	15,8	15,7
Lærertetthet i ordinær undervisning, 1.-10. trinn	18,4	18,4	20,1	18,2	18,8	18,4
<i>Dekningsgrader</i>						

Andel innbyggere i kommunal skolefritidsordning 6 til 9 år, i prosent	76,9	74,8	71,6	67,2	68,0	62,4
Andel elever med særskilt norskopplæring, i prosent	5,4	5,6	20,9	7,5	7,4	7,7
Andel elever som får spesialundervisning, i prosent	7,4	7,8	7,6	6,0	9,7	7,4
<i>Kvalitet</i>						
Gjennomsnittlig grunnskolepoeng	41,8	42,0	41,9	42,4	42,5	42,1
<i>Andre nøkkeltall</i>						
Ressursbruk i forhold til beregnet utgiftsbehov, kroner pr innbygger	-305	-418	287	-285	-1329	-406

Trondheim har litt lavere netto driftsutgifter til skole enn gjennomsnittet i ASSS kommunene. Det er en reduksjon i gruppestørrelse fra 2016 til 2017 i barneskolen og en økning i ungdomsskolen. Gruppestørrelse i ordinær undervisning er uendret. Det er noen flere som mottar spesialundervisning og Trondheim ligger nå noe over ASSS snittet. Gjennomsnittlig grunnskolepoeng øker noe fra 2016 til 2017. Ressursbruken til grunnskoleundervisning er relativt sett lav og lavere enn gjennomsnittet i ASSS.

Sykefravær

Det arbeides systematisk med å redusere sykefraværet i Trondheim kommune. Helhetlig ledelse og innføring av avdelingsledelse har vært store satsingsområder i 2017 og 2018. Ledelsesskolen samler alle enheters lederteam i 5 ulike samlinger. Nærledelse er et viktig stikkord.

Når det gjelder sykefraværet i skolene er dette redusert fra 7,3 prosent i 2016 til 6,6 prosent i 2017, jf tabell i kapittel 33.

Hovedprioriteringer

Hovedprioriteringen for skoleområdet i Trondheim er økt læringsutbytte for hver enkelt elev innenfor rammen av fellesskapet. Kommunen deltar i den nasjonale realfagkommunesatsingen, den nasjonale språkkommunesatsingen, IKT i læringsarbeidet, læringsmiljø, skole- hjesamarbeid og utvikling av godt skoleeierskap. Disse prioriteringene kommer i tillegg til felles satsinger innenfor området oppvekst og utdanning (OU).

Læringsmiljøprosjektet i regi av Utdanningsdirektoratet er et utviklingsprosjekt. Fra Trondheim deltar fire skoler med noen tilhørende barnehager i prosjektet som går over to år.

Ekstern skolevurdering er et annet fokusområde. Skoleeier har søkt og fått innvilget midler fra Utdanningsdirektoratet til dette prosjektet. Prosjektet skal bidra til å styrke skoleeiers kunnskap om den enkelte skole gjennom kursing arrangert av Udir. Ordningen med ekstern skolevurdering fungerer som et viktig verktøy for skolenes arbeid med kvalitetsutvikling.

Gjennom Kommune 3.0 vil skolen prioritere nettverksbygging med foreldre og nærmiljø for å bygge trygge barnefellesskap. Dette er tema på kick-off for lærere og ledere som vil sette start for arbeidet som skal gjennomføres på skolene.

Desentralisert kompetanseutvikling er organisert i nettverk med Trondheim, Klæbu og Malvik samt friskolene i Trondheim. De statlige føringene for bruk av midlene skal stimulere til langsiktig utvikling. Midlene skal brukes til tiltak som bidrar til at kommunene kan oppnå sektormålene for grunnopplæringen. i Prop. 1 S (2016-2017)

Gjennom fagfornyelsen skapes en skole som er mer relevant for fremtiden. I en bred involvering som inkluderer skoleledere, lærere, andre profesjoner i skolen, elever og foreldre skal fagene fornyes. Målet med fornyelsen er å styrke utviklingen av elevenes dybdelæring og forståelse.

8.3 Periodemål

Skole har et særlig ansvar for følgende delmål i Kommuneplanens samfunnsdel:

- 1:1: I 2020 har barn og unge i Trondheim kompetanse som styrker dem i møtet med framtidens utfordringer
- 1:2: I 2020 er kompetanseutvikling og livslang læring en mulighet for alle
- 2:1: I 2020 er barn og unge aktive i miljøarbeidet og utviklingen av Trondheim som bysamfunn
- 3:1: I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid

Bystyret vedtok i 2014 fire felles periodemål for skole, barnehage og barne- og familietjenesten. Rådmannen foreslår fire nye felles mål for oppvekstområdet for perioden 2019 - 2022.

1. Barn og unge har fremragende kompetanse sosialt, språklig og faglig
2. Barn og unges oppvekstmiljø er alle voksnes ansvar
3. Barn og unge er unike og hører til i samme fellesskap
4. Vi er ett felles lag som møter barn og unge med kjærlighet, respekt og kompetanse

8.3.1 Barn og unge har fremragende kompetanse sosialt, språklig og faglig

Lesing, skriving og muntlige ferdigheter er sammen med regning og digitale ferdigheter en del av den faglige kompetansen og nødvendige redskaper i læring og utvikling av faglig forståelse. De er viktige for utviklingen av elevenes identitet og sosiale relasjoner, og for det å kunne delta i utdanning, arbeid og samfunnsniv.

Flerspråklige barn i trondheimsskolen får opplæring i morsmål (1.-3. trinn) og tospråklig fagopplæring (4.-10. trinn). Dette gjøres fordi opplæring i og på morsmål har betydning for læringsutbytte i øvrige fag. Trondheim kommune tilbyr opplæring i samisk til samiske elever som ønsker det. Undervisningen foregår på nærskolen med egen lærer i sør-samisk og med fjernundervisning på nett i nord-samisk.

Realfaglig kunnskap og ferdigheter er avgjørende for å kunne forstå, delta og bidra med å skape det framtidige samfunnet. Barn og unge er aktører i nyskaping, utvikling og forvaltning av morgendagens samfunn. Høy kompetanse i realfag og digital teknologi er nødvendig for å møte dagens og fremtidige utfordringer innenfor næringsliv, miljø, helse og digital infrastruktur. Praktiske og varierte læringsarenaer beriker elevers muligheter til å oppleve motivasjon, mestring og utvikling av eget potensial.

God bruk av digitale verktøy kan fremme både sosial og faglig læring, og virke inkluderende, gjennom blant annet samskriving, spillbaserte læring og kommunikasjons- og produksjonsverktøy.

Science Camp, sommerskole med tilbud innen realfag og kultur, er en arena der elever på tvers av nærskolene møtes til dybdelæring gjennom felles interesser og engasjement. Hvert 2. år skal kommunens Science Camp være nært knyttet sammen med NTNUs nye Vitenskapsfestival.

Kulturskolen gir elever mulighet til å lære og utvikle sine ferdigheter gjennom et bredt utvalg av ulike uttrykksformer innen musikk, kunst og kultur. De opplever stor pågang fra barn og unge som ønsker å bli med, og mange står på venteliste.

Nedgangen de siste årene i andelen elever som får vedtak om spesialundervisning i Trondheim kommune, har snudd i 2017, men totalen er fremdeles noe under nasjonalt snitt.

2017/2018	7,9	7,7
2016/2017	7,8	7,2
2015/2016	7,9	7,4
2014/2015	8	7,8

Det er spesielt på 1. - 3. trinn vi ser en økning av elever som får vedtak om spesialundervisning.

I tillegg ser vi forskjeller mellom skoler når det gjelder andel elever med enkeltvedtak. GSI tall viser at det også er store variasjoner i hvilket personell skoler velger å bruke.

Oppfølging av Nordahlutvalgets rapport *Inkluderende fellesskap for barn og unge* skal prioriteres. Målsettingen er at flere barn skal få hjelp innenfor det ordinære tilbudet gjennom økt fokus på et godt allmennpedagogisk fellesskap. *Bystyret er positiv til at Trondheim kommune søker om å bli en pilotkommune som oppfølging av kommunens egen rapport om spesialpedagogisk arbeid, "Trondheimsbarnehagene, prosjekt § 19a og 19g" og Nordahlsutvalgets rapport. Dette arbeidet må skje i tett dialog med bruker- og arbeidstakerorganisasjonene, og de bør være en del av arbeidsgruppen. Rådmannen bes komme tilbake til formannskapet med en sak som beskriver arbeidet med en slik søknad."*

Kartleggingsprøvene viser at mange elever strever med grunnleggende ferdighet i regning. Det er stor variasjon mellom skoler i lesing, selv om nivået for kommunen er godt. Andel barn under kritisk grense i regning øker. Det er ikke en sammenheng mellom sosioøkonomiske utfordringer og variasjonen mellom skolene.

Det er derfor viktig for Trondheim kommune at skolene arbeider systematisk for utvikling av alle elevers læringsforløp og iverksetter egnede tiltak til rett tid.

Arbeidet med grunnleggende ferdigheter og vurdering for læring berører kjerneområdet i skolen – elevens læringsutbytte. Det er en nær sammenheng mellom undervisningsvurdering og arbeidet med grunnleggende ferdigheter. Formålet med vurdering er å fremme elevens læring og utvikling. Elevene lærer i ulikt tempo og med ulik progresjon. Et godt vurderingsarbeid involverer hver elev i det å finne ståsted, mål og ønsker, noe som fører til økt faglig og sosialt læringsutbytte for alle elever.

Indikatorer på måloppnåelse:

- Skolene har systematikk i arbeidet med skolebasert vurdering på området som har med grunnleggende ferdigheter regning, skriving, lesing, muntlig og IKT å gjøre.
- Utvikling og resultater følges opp gjennom jevnlig lærings- og utviklingsdialoger mellom elever og ansatte.
- Alle elever opplever progresjon og mestring i sitt faglige arbeid og får utnyttet sitt potensiale faglig og sosialt.
- Andelen elever som fullfører det 13-årige skoleløpet øker fra 74,1 prosent i 2017 til 78 prosent innen 2020
- Andelen elever som går ut av grunnskolen med mindre enn 30 grunnskolepoeng reduseres fra sju prosent i 2017-18 til fem prosent innen skoleåret 2021-22
- Guttenes gjennomsnittlige grunnskolepoeng øker til jentenes nivå innen skoleåret 2021-22
- Alle elever som ligger under kritisk grense på kartleggingsprøver på 1.-3.trinn skal følges opp gjennom målrettede tiltak og andelen skal reduseres til under 20%
- Elevenes resultater på kartleggingsprøven i digitale ferdigheter følges opp gjennom målrettede tiltak knyttet til bruk av digitale verktøy i opplæringen

8.3.2 Barn og unges oppvekstmiljø er alle voksnes ansvar

Målet har for den kommende perioden har fått en dreining til å gjelde mer enn skole/læringsmiljø. Dette gjelder alle som både jobber med og er rundt barn og unge. Trondheim kommune ønsker å dreie

blikket fra individ, til gruppe, kultur og samfunn. For å kunne skape et godt oppvekstmiljø for barn og unge, må voksne på alle arenaer ta ansvar. Kjernekomponentene handler om å utvide samarbeidet og koordinere tjenester og tilbudene som gis. Sammen med barn, unge, foresatte, frivilligheten, næringslivet og forskning, vil kommunen bygge kompetanse og sterke barnefellesskap. Skolene skal jobbe for å gi foresatte en bedre mulighet til å involvere seg og ta sitt ansvar for eget barn og fellesskapet. Vi vil flytte fokus fra individ mer over på system og på individ i et system for skoler og BFT. Med bakgrunn i dette vil kommunen prøve ut arbeid med flerfaglig blikk i barnehage også ut i noen utvalgte skoler.

Skolen har et ansvar for å etablere samarbeid med aktører i elevenes nærmiljø for å utvikle skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring. Flere skal inkluderes i større grad både i forhold til utvikling av tjenester og bidrag inn på tiltakene som vil gjelde.

Skole-hjem-samarbeidet påvirker elevenes motivasjon for læring. Innføringen av en digital meldebok har forenklet kommunikasjonen mellom foresatte og ansatte.

Foresatte oppfordres til å ta del i og følge opp elevenes sosiale og faglige utvikling på tradisjonelle og digitale arenaer.

Indikatorer på måloppnåelse:

- Elever opplever støtte, oppmuntring og interesse fra hjemmet, og skolen opplever at foreldre tar ansvar for skolemiljøet.
- Skolen følger kommunens system for skolemiljø ved elevfravær og kap. 9a
- Skolen bidrar til nettverksbygging med foreldre og nærmiljø.
- Elevundersøkelsen viser at foreldre involverer seg i skolearbeidet
- Nedgangen i elevfravær fortsetter, andel elever med fravær over 20% reduseres
- Antall henvendelser til Fylkesmannen vedr kap 9A saker viser nedgang
- Alle skoler møter meldinger om brudd på retten til et trygt psykososialt miljø med god forvaltningspraksis
- Alle skoler skal iverksette tiltak som stimulerer til utforskende, praktiske og varierte arbeidsmåter

8.3.3 Barn og unge er unike og hører til i samme fellesskap

Opplevelsen av å tilhøre et fellesskap er en forutsetning for et godt liv og god helse. Kartlegginger og undersøkelser i kommunen viser at ikke alle elever har denne opplevelsen. Kjernekomponentene i det videre arbeidet dreier seg om å jobbe med holdninger som inkluderer og en raushet for forskjellighet. Tilbudene og tiltakene må ha som formål å skape tilhørighet i et fellesskap.

Trondheim kommune har i perioden frem til 2016 hatt nedgang i elever med vedtak om spesialundervisning, mens det i 2017 var en økning igjen. I tillegg melder skoler og BFT om en økende tendens av barn med utfordrende atferdsuttrykk og etterspørsel etter andre typer og alternative opplæringstilbud. Med dette ser Trondheim kommune behov for å arbeide med å utvikle gode ordinære tilbud som inkluderer mangfoldet av barn og unge, og hvor voksnes håndteringskompetanse er av god kvalitet. I tillegg ser vi en gruppe elever som har behov for at man i en periode gis tilbud om variasjon og alternativ læringsarena for å settes i stand til å lykkes i samspill med andre.

For å møte disse barna, fordrer det voksne med særskilt kompetanse ut over det en lærer får i sin grunnutdanning.

Språk er en vesentlig del av identitet og identitetsutvikling. Felles språk styrker tilhørigheten til et fellesskap. Samtidig som skolen vektlegger at alle barn i skolen skal lære, lese, skrive og snakke norsk, er det vesentlig at de også får opplæring i eget morsmål og være i fellesskap med andre barn som snakker samme språk. Dette er viktig fordi språk læres best i fellesskap, og fordi et velutviklet morsmål har betydning for læring i øvrige fag i skolen både på kort og lang sikt.

God bruk av digitale verktøy kan fremme både sosial og faglig læring, og virke inkluderende, gjennom blant samskriving, spillbaserte læring og kommunikasjons- og produksjonsverktøy.

Indikatorer på måloppnåelse:

- Alle elever uttrykker opplevd tilhørighet og trivsel
- All undervisning skal foregå i et sosialt fellesskap med andre elever
- Alle elever får tilpasset opplæring innenfor det ordinære opplæringstilbudet
- Alle elever har mulighet til medvirkning
- Elevundersøkelsen viser at alle elever involveres i vurderingsarbeidet og melder at opplæringen er i tråd med prinsippene i vurdering for læring, Indeksen vurdering for læring viser en framgang til 3,7 (vår 2018).
- Alle elever får tilpasset opplæring innenfor rammen av det ordinære opplæringstilbudet
- Alle skolene har en praksis som er i tråd med den nye håndboka for spesialundervisning
- Spesialundervisning gis bare til elever som ikke har tilfredsstillende utbytte av det ordinære tilbudet
- Spesialundervisning gis som hovedregel i fellesskap med andre elever
- Tall på andel elever som har spesialundervisning viser nedgang.

8.3.4 Vi er ett felles lag som møter barn og unge med kjærlighet, respekt og kompetanse

Det er særdeles avgjørende at ulike tjenester er samordnet i den hjelpen foresatte og deres barn trenger. Flere skoler og foresatte gir uttrykk for utfordringer i møte med mange tjenester og at dette oppleves som uoversiktlig. For å ivareta barn og unges behov, vil det derfor være viktig å arbeide for en bedre koordinering og tilgjengelig flerfaglig kompetanse. Det er også behov for et bredere felles kunnskapsgrunnlag og samarbeidsrutiner knyttet til å kunne tilby et likeverdig tilbud basert på respekt og kjærlighet i deres yrkesutøvelse. Det er nødvendig med en presisering av at fagpersoner også skal vise kjærlighet i en profesjonell dimensjon. Gode overganger i opplæringsløpet og god oppfølging vil forebygge utenforskap og sikre helhet og sammenheng i tilbudene.

Trondheim kommune tilbyr veiledning til nyutdannede nytilsatte lærere i kommunen det første året som ansatt. Dette bidrar til å redusere turnover og styrke kompetansen i møte med barn og unge i tråd med Trondheim kommunes verdier og prinsipper.

Indikatorer på måloppnåelse:

- Alle elever opplever gode relasjoner og får støtte og utfordringer fra skolens ansatte
- Alle barn opplever godt planlagte overganger mellom barnehage- skole, barneskole-ungdomsskole og ungdomsskole -videregående
- Foreldre er fornøyd med den hjelp og støtte de får fra Trondheim kommune og møter koordinerte tjenester.
- Flerfaglig kompetanse er tilgjengelig når det trengs veiledning til foresatte og/eller skole og hjelpetilbudene er kjent for alle ansatte. Foreldreundersøkelsen viser at foresatte er fornøyd med kommunikasjonen mellom hjem og skole, herunder med felles foreldremøter, foreldremøter på trinn og utviklingssamtaler
- Foresatte er engasjert i elevenes skolearbeid, foreldrefellesskapet og i skolens brukerutvalg
- Meldeboka er den primære kommunikasjonskanalen for skriftlig kommunikasjon mellom skole og hjem
- Samarbeidet skole-hjem forsterkes rundt elever som viser faglige eller atferdsmessige vansker
- Alle ansatte i skole kjenner til og overholder meldeplikten til barnevernet
- Alle enheter følger samarbeidsavtalen mellom skolen og skolehelsetjenesten

8.3.5 Fellesmål: Universitetskommune

Skole:

Innenfor skole samarbeider kommunen med NTNU, Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap og fakultet for medisin og helsevitenskap. I tillegg kommer samarbeid med de nasjonale sentrene for

matematikk og skriving, samt skolelaboratoriet. Samarbeidet er knyttet til ulike forsknings- og satsingsområder i skolen, for eksempel Trondheim som realfagskommune og språkkommune.

Skolen er mottaker av kandidater, både i praksisstudier og nyutdannede, fra mange utdanninger ved NTNU; helsesøstre, vernepleiere, barnevernspedagoger, spesialpedagoger etc i tillegg til lærere. Vi ønsker å satse flerfaglig også i skolen.

Kommunen har inngått et samarbeid med Institutt for lærerutdanning. Gjennom prosjektet *DigGiLU-digitalisering av grunnskolelærerutdanningen 2018-2022* ligger en gjensidig forpliktelse mellom universitet og kommune for forskning, samskaping og erfaringsdeling relatert til digital kompetanseutvikling og læring. Et videreutdanningstilbud til lærere innen profesjonsfaglig digital kompetanse på mellomtrinnet er på plass fra 2019.

I 2015 startet kommunen og NTNU i samarbeid med Sør-Trøndelag fylkeskommune opp universitetsskoleprosjektet der to av kommunens skoler er med. Målet er å utvikle kunnskap om hvordan man kan styrke elevenes motivasjon og læring ved å gjøre forsøk med nyskapende undervisning innenfor trygge rammer, styrke skolens evne til å utvikle seg systematisk og forbedre lærernes kompetanse, styrke lærerutdanningen gjennom større integrering av disiplin-fag, profesjonsfag og praksis, drive forskning og utviklingsarbeid i skolene, drive forskning og utviklingsarbeid i lærerutdanningen.

Indikatorer

- Alle enheter driver systematisk utviklingsarbeid med basis i felles refleksjon og relevant forskning/teori.
- Alle skoler er praksisskoler og profesjonsutdannere og har lærere med relevant, formell kompetanse som veiledere.
- Trondheimsskolen samarbeider med universitet om masterprosjektene til lærerstudentene og er premissleverandør for områder masterstudentene skal forske på.

8.4 Driftsbudsjettet

Hovedsatsingen innenfor skolebudsjettet er flere lærer innenfor ordinær undervisning for å oppfylle lærernormen.

Tabell 8.5 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for område skole i perioden 2019-2022. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2018. Tabell 8.4 viser rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 8-5 Budsjettramme og rammeendring skole. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2019	2020	2021	2022
Opprinnelig budsjett 2018	1748,6	1748,6	1748,6	1748,6
Pris- og lønnskompensasjon	20,4	20,4	20,4	20,4
Oppgaveendringer	3,7	3,7	3,7	3,7
Korrigert budsjett	1772,7	1772,7	1772,7	1772,7
Befolkningsvekst	16,1	27,0	33,2	39,6
Annen rammeendring	-13,39	-13,37	-25,04	-28,04
Forslag til netto driftsramme	1775,4	1786,3	1780,9	1784,3
Reell rammeendring	2,7	13,6	8,2	11,6

Tabell 8-3 Tiltak i skole. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2019	2020	2021	2022
Opprettholdelse av standard	01. Flere elever i Trondheimsskolen	16,1	27,1	33,2	39,6
	02. Økte utgifter AC Møller	3,5	8	8	8
	03. Ny arbeidstidsavtale lærere	-1,2	-1,2	-1,2	-1,2
	04. Redusert antall flyktninger	-3,5	-7,9	-9,2	-12,2
Endringer i tjenestetilbudet	05. Flere lærere i ordinær undervisning (Lærernormen)	12	27	27	27
	06. Statlig finansiering av lærernorm	-12	-27	-27	-27
	07. Sterke barnefellesskap	1,0	1,0	1,0	1,0
	08. Økt bassengkapasitet	0,8	0,8	0,8	0,8
	09. Instruktører svømmeundervisning	0,8	0,8	0,8	0,8
	10. Økte ressurser til kulturskolen	2,5	2,5	2,5	2,5
	11. Teknologihovedstaden	0,2	0,2	0,2	0,2
	12. Leksefri skole	0,4	1,0	1,0	1,0
Effektiviseringstiltak	13. Bedre tilpasset undervisning	-16	-16,9	-27,1	-27,1
	14. Redusert vikarinnleie	-1,8	-1,8	-1,8	-1,8
Sluttsum		2,8	13,6	8,2	11,6

8.4.1 Opprettholdelse av standard

Flere elever i Trondheimsskolen

Byen vokser og det blir flere elever i Trondheimsskolen i planperioden. Rådmannen foreslår at skolene kompenseres fullt ut for denne veksten.

A. C. Møller

A. C. Møller skole ble overtatt fra staten 1. juli 2017 og er en avdeling ved Saupstad skole og ressurscenter. Det er inngått avtale med Kunnskapsdepartementet om dekning av kostnadene til driften frem til 1. juli 2019. Fra høsten 2019 til utgangen av 2021 gir staten kommunen tilskudd som samlet

utgjør 9 millioner kroner. Kostnaden ved drift i kommunen er noe høyere enn i staten grunnet annen tariffavtale. Dette medfører behov for økt kommunal finansiering i 2019 og 2020 og utover i planperioden. Elever fra andre kommuner finansieres av hjemkommunen.

Ny arbeidstidsavtale for lærere

Den nye arbeidstidsavtalen gir nyutdannede og nyansatte lærere redusert leseplikt, samtidig som aldersgrensen for redusert leseplikt for eldre lærere heves. Dette gir noe reduserte kostnader i 2019 som legges inn planen.

Redusert antall flyktninger

Som følge av lavere bosetting av flyktninger blir det mindre behov for plasser i mottaksskoler i perioden.

Endringer i tjenestetilbudet

Flere lærere i ordinær undervisning. (Lærernormen)

Lærernormen er vedtatt innført fra og med høsten 2018. Da er normen 16 elever pr lærer på 1-4 trinn og 21 elever pr lærer fra 5-10 trinn. Fra og med høsten 2019 er normen 15 elever pr lærer på 1-4 trinn og 20 elever pr lærer fra 5-10 trinn. Innføringen av normen anslås å koste rundt 12 millioner kroner i 2019 og 27 millioner kroner i 2020. Kommunen har allerede fått 39 millioner kroner for innføring av lærernormen fra høsten 2018 noe som ga rom for 55 årsverk i Trondheimsskolen. Økt lærertetthet fra høsten 2018 til høsten 2019 gir rom for ytterligere 38 årsverk. Tilsammen forventes det en styrkning på 93 årsverk fra høsten 2019 inkludert de midlene som er bevilget i 2018.

Statlig finansiering lærernorm

Trondheim kommune forventer å motta økte overføringer på 12 millioner kroner i 2019 for innføring av ny lærernorm. Dette økes til 27 millioner kroner i 2020. Tilskuddet forventes og legges inn i rammetilskuddet fra 2020. Det er usikkerhet rundt anslagene og det forventes at det kommer en avklaring i statsbudsjettet. Beregningene forutsetter at lærerressursene må kan flyttes internt på skolene, men ikke mellom skolene.

Sterke barnefellesskap

Sterke barnefellesskap er viktig for skolemiljøet og for å håndtere utfordringer med enkeltelever og grupper har en atferd som krever tiltak på system og individnivå. Det settes av en millioner kroner for tiltak til å fremme sterke barnefellesskap.

Økt bassengkapasitet

I formannskapssak 88/16 ble det vedtatt en leieavtale med Stiftelsen Pirbadet som øker bassengkapasiteten betydelig. Dette medfører en årlig kostnad på 4,7 millioner kroner. Det ble bevilget 3,9 millioner kroner i 2018 og det foreslås å legges inn 0,8 millioner kroner i 2019 for å dekke helårskostnaden av tiltaket.

Instruktører svømmeundervisning

Økt bassengkapasitet gir behov for flere svømmeinstruktører. Rådmannen foreslår å styrke kapasiteten med ett årsverk.

Økte ressurser kulturskolen

Rådmannen foreslår, i samsvar med vedtatt økonomiplan for 2018-2021, en styrkning av kulturskolen på 2,5 millioner kroner i 2019.

Teknologihovedstaden Trondheim

Formannskapet vedtok *Utforsker i dag, utvikler i morgen*, Realfagstrategi for oppvekst og utdanning 07.06.2016 (PS0155/16), med Teknologihovedstaden som et av fem fokusområder. Kommunen utvikler for eksempel tilbud innen teknologi gjennom kompetanseutvikling i barnehage og skole, Trigger makerverksted for elever, Newton energirom, First Lego League og Science Camp sommerskole. Kommunen samarbeider med NTNU om gjennomføringen av "Vitenfestivalen". Teknologi innføres som

nytt kjerneelement i kommende læreplan for grunnskolen, vedtatt av Kunnskapsdepartementet 26.06.18. Rådmannen ønsker å styrke denne satsingen med 200 000 kr fra 2019.

Leksefri skole

På bakgrunn av et bystyrevedtak 26.4.2017 ([sak 70/17](#)), foreslår rådmannen at det settes i gang et prosjekt med leksefri skole. Formålet med prosjektet er å gi trondheimsskolen et bedre kunnskapsgrunnlag omkring lekser og effekten av lekser. Prosjektet vil også innebære et forsøk hvor lekser gjøres på skolen. Det settes av en million årlig til prosjektet som har oppstart høsten 2019.

Effektiviseringstiltak

Bedre tilpasset undervisning

Det er en klar målsetting at barn og unge som har behov for tilrettelagte tiltak, herunder spesialundervisning, får et pedagogisk og spesialpedagogisk tilbud av høy kvalitet og opplever økt inkludering i barnehage og skole. Rådmannen ønsker og endre på dagens ordning for tilpasset opplæring slik at alle barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging i skolen skal få nødvendig hjelp og støtte der de er. Denne hjelpen og støtten skal iverksettes tidlig, den skal være tilpasset den enkelte og foregå innenfor inkluderende fellesskap. Alle barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging i skolen skal møte lærere med relevant og formell pedagogisk kompetanse. Det skal bygges opp en pedagogiske veiledningstjeneste som kommer nærmere skolen.

Gjennom lærernormen er det lagt inn mer ressurser til ordinær undervisning i skolen. Rådmannen foreslår å bruke det meste av dagens ressurser innenfor tilpasset opplæring samt de økte ressursene i ordinær undervisning til å skape et inkluderende fellesskap for barn og unge. Rådmannen mener endringen kan gi reduserte kostnader og økt kvalitet. i skolen. Samtidig er rådmannen bekymret for at skolen får en mer enfaglig dreining og at det blir mindre plass til andre yrkesgruppe som er viktig for læringsmiljøet. Rådmannen legger derfor opp til en besparelse på 15,4 millioner kroner i 2019, økende til 25,9 millioner kroner i 2022.

Redusert innleie av vikarer

Styrket bemanning innenfor ordinære undervisning bør kunne gi skolene noe mer handlingsrom og fleksibilitet i forhold til vikarinneleie ved sykdom. Det legges derfor inn noe mindre vikarinneleie i 2019.

8.5 Investeringsbudsjett

Trondheim kommune har en stolt skolebyggtradisjon og er kjent landet over som god og utviklende skoleeier, som tar godt vare på eksisterende anlegg. Dette ønsker rådmannen å videreføre, slik at kommunens elever og ansatte opplever å ha gode og velegnede skoleanlegg.

Skoleutbygging har betydning for vekst og byutvikling. Sterk elevtallsvekst har de siste årene bidratt til at mange skoler har fått eller er i ferd med å få flere elever enn det er kapasitet til i skoleanlegget. I flere bydeler er det derfor vært nødvendig å begrense eller stoppe byggingen av nye boliger. Dette har resultert i at mange utbyggere får avslag på sine byggesøknader.

Kommunens tilgjengelige investeringsramme begrenser hvilke tiltak det er mulig å gjennomføre, samtidig som mye midler er bundet opp i allerede igangsatte prosjekter. Rådmannen la i vår frem [bystyresak 97/18](#), *Forslag til prioritert investeringsrekkefølge for skoleanlegg 2019-2035*. I saken begrunnet rådmannen hvilke skoleanlegg som bør prioriteres og i hvilken rekkefølge. Tiltak som løser betydelige utfordringer knyttet til fysisk lærings- og/eller arbeidsmiljø ble foreslått prioritert foran andre aktuelle tiltak. Bystyret sendte saken tilbake til rådmannen og ba rådmannen gjennomføre ulike tillegsvurderinger.

8.5.1 Forutsetninger for perioden 2019-2022

Følgende forutsetninger ligger til grunn for arbeidet med investeringsbudsjettet:

- Vedtatt handlings- og økonomiplan og bystyrets føringer i enkeltsaker
- Elevtallsprognoser fra mars 2018 (TR2017M_T2018)

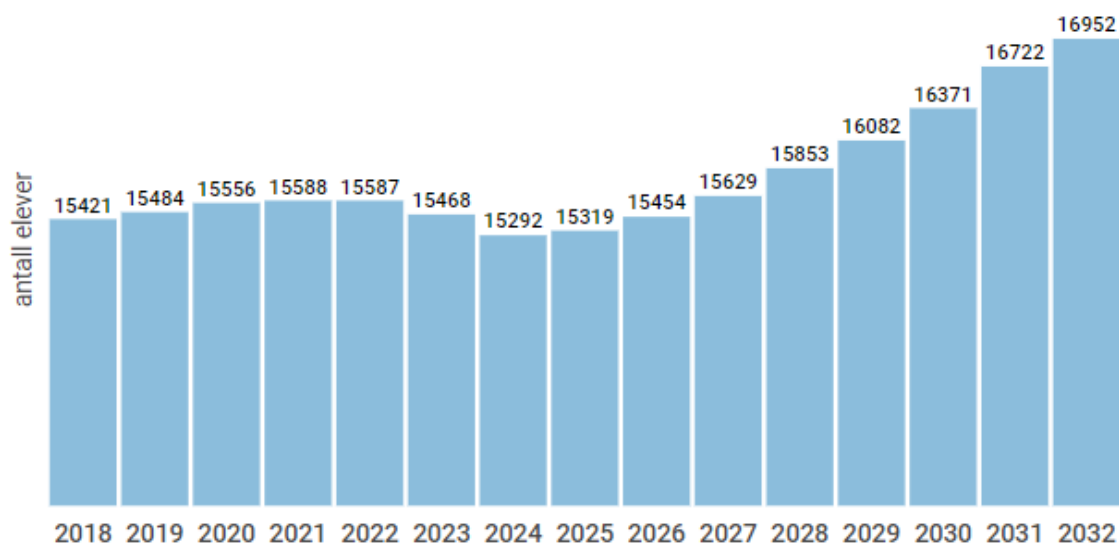
- Vedtatt funksjons- og arealprogram for kommunale skoleanlegg i Trondheim
- Rådmannens forslag til prioritert investeringsrekkefølge for skoleanlegg 2019-2032

Der investeringsrammen ikke er vedtatt av bystyret, beregnes kostnadene ut fra forventet arealbehov og kostnad per kvadratmeter. Endelige kostnader påvirkes av bystyrets vedtak, blant annet om tilleggsfunksjoner som idrettshall, 7'er bane, nærmiljøfunksjoner, med mer.

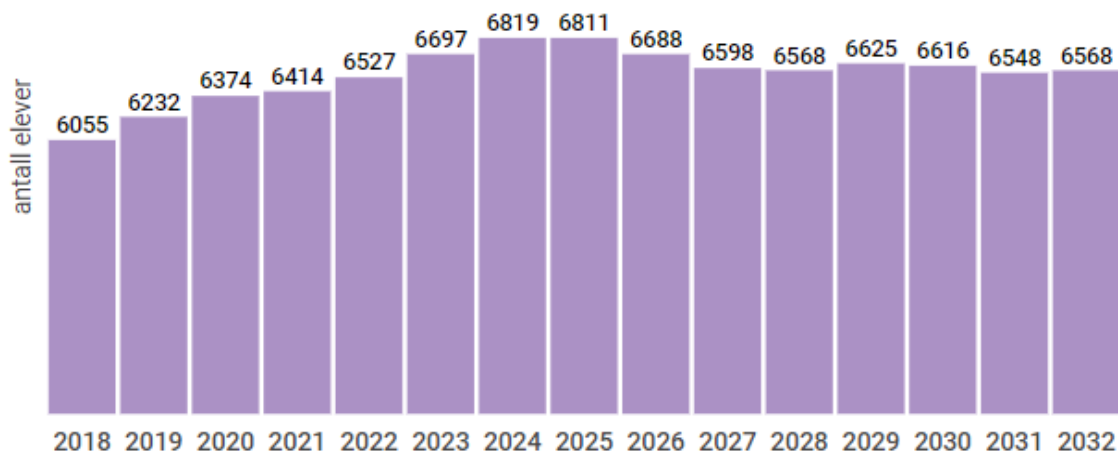
8.5.2 Elevtallsutvikling i trondheimsskolen

Ved årsskiftet var 21 476 innbyggere i aldersgruppen 6-15 år folkeregistrert i kommunen. 95 prosent av disse går i kommunale grunnskoler. Siden 2010 har kommunen fått 1635 flere innbyggere i aldersgruppen. Folketallet forventes å øke ytterligere i økonomiplanperioden.

Figur 8.4. Forventet elevtallsutvikling på barnetrinnet (aldersgruppen 6-12 år per 1.1.)

På barnetrinnet forventes en vekst på 47 barn fram til utgangen av økonomiplanperioden (1.1.2023). Barnetallet går litt ned fra 2021 for så å øke betydelig etter 2024. Totalt forventes en økning på 1531 barn til 2032. Prognosene er mest sikre frem til 2024, fordi de baseres på barn som allerede er født.

Figur 8.5. Forventet elevtallsutvikling på ungdomstrinnet (aldersgruppen 13-15 år per 1.1.)

På ungdomstrinnet forventes en vekst på 642 unge fram til utgangen av økonomiplanperioden. Antallet flater ut og blir liggende i overkant av 6500 unge i årene etter 2024. Totalt forventes en økning på 513 unge til 2032. Prognosene er mest sikre frem til 2030, fordi de baseres på barn som allerede er født.

Den forventede veksten vil i hovedsak komme øst i Trondheim, der det vil være behov for nye barne- og ungdomsskoler. Parallelt er det også behov for økt kapasitet ved eksisterende skoler i områdene Tiller, Heimdal og Byåsen.

8.5.3 Investeringer i perioden 2019-2022

Sju prosjekter ferdigstilles i perioden: Lade, Sjetne, Lilleby, Okstad, Huseby barneskole og Huseby ungdomsskole. Disse øker kommunens samlede utnyttelsesgrad over tid med 986 elever; 851 på barnetrinnet og 135 på ungdomstrinnet. Rådmannen foreslår også å ferdigstille ombygging på Stabbursmoen i perioden. Lade og Sjetne bygges som barneskoler, men deler av kapasiteten benyttes inntil videre av ungdomstrinnet. Byggestart foreslås også ved Nidarvoll, Sunnland, Granås og Jakobsli, med ferdigstilling etter 2022.

Tabellen under viser rådmannens forslag til investeringer innenfor skoleområdet i perioden 2019-2022. Det foreslås investeringer for totalt 1594,8 millioner kroner i perioden. En detaljert oversikt over forslagene og finansiering for 2019 er gitt i kapittel 29.

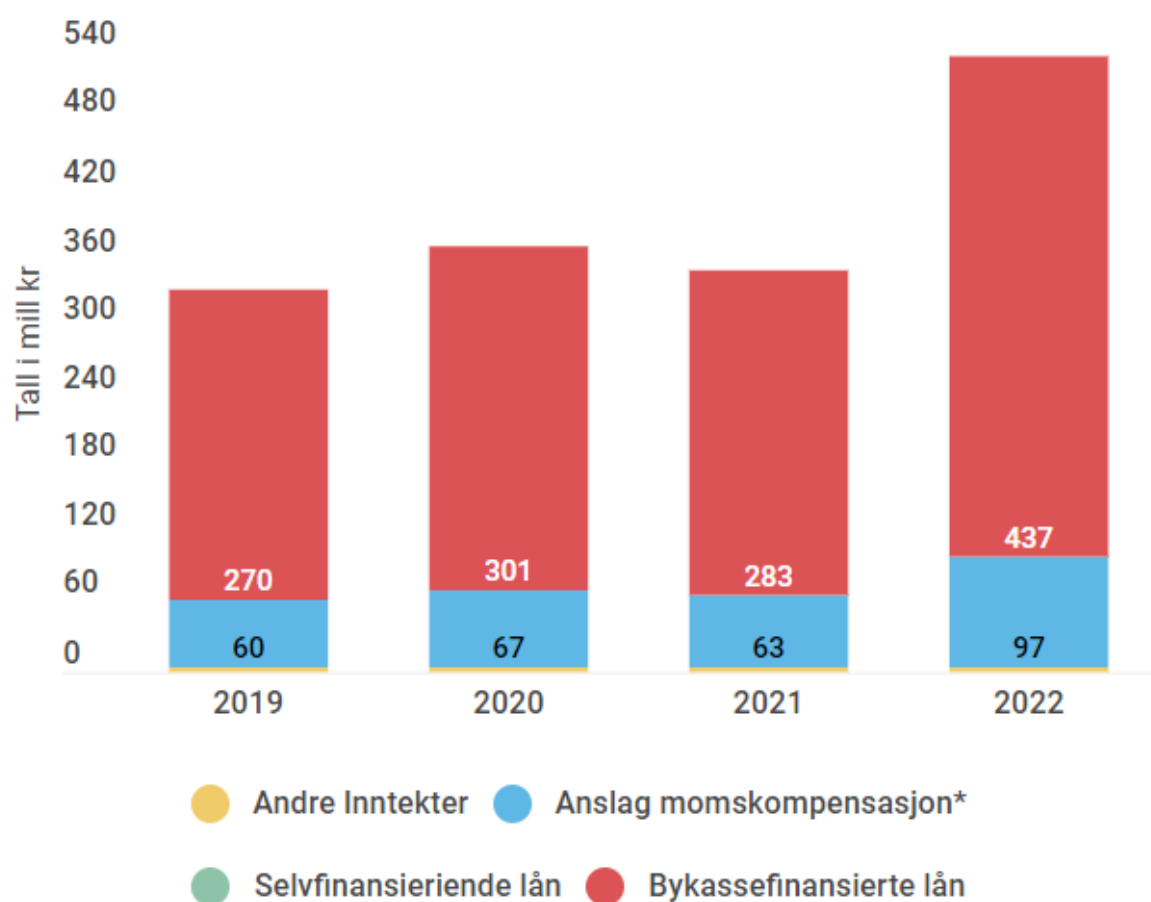
Tabell 8-6 Investeringer i skole i perioden 2019-22. Tall i millioner kroner

Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2019	2020	2021	2022
Lade skole m/hall	362,0	360,5	1,5	1,5			
Sjetne skole	160,0	127,1	32,9	32,9			
Lilleby skole	11,0	0,0	11,0	11,0			
Okstad skole	103,8	56,4	47,4	38,5	8,9		
Ranheim skole	37,0	3,2	33,8	17,0	17,0		
Huseby barneskole og Huseby ungdomsskole	585,0	51,7	533,3	169,3	245,2	116,8	
Nidarvoll skole m/hall og Sunnland skole	629,5	3,9	625,6	14,0	37,8	113,3	377,7

Stabbursmoen skole	160,0		160,0	13,0	67,0	67,0
Granås ungdomsskole m/hall	400,0		400,0		3,2	16,0
Jakobsli skole m/hall	467,0	19,8	447,2			27,7
Mindre investeringer				50,0	50,0	50,0
Sum økonomiplan				334,2	371,9	538,4

Figur 8.6 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringsområde skoler for perioden 2019-2022

Figur 8.6 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene

Lade skole med hall

Bystyret vedtok i [sak 72/16](#), *Lade skole - Investeringsramme for nytt skoleanlegg*, den økonomiske rammen for Lade skole. Den nye skolen åpnet i august og er dimensjonert som en fireparallells barneskole (B700), med mottaksavdeling for 40 nyankomne minoritetsspråklige elever og idrettshall. I tillegg er det lagt inn ekstra areal for at skolen skal fungere som 1-10 skole inntil en ny ungdomsskole er bygd i området. Dette øker kapasiteten med ytterligere 50 elever. Skolens utnyttelsesgrad over tid øker fra 430 til 790 elever. Rådmannen foreslår å bevilge 1,5 millioner kroner i 2019.

Sjetne skole

Bystyret vedtok i [sak 104/17](#), *Sjetne skole - Investeringsramme for skoleanlegg*, den økonomiske rammen for utvidelsen av Sjetne skole. Tre midlertidige paviljongbygg erstattes med et permanent tilbygg for ungdomstrinnet, samtidig som Sjetne idrettslag bygger en idrettshall ved skolen. Skolen

gjenåpner januar 2019, dimensjonert som en treparallells barneskole (B525). I tillegg legges det inn ekstra areal for at skolen skal fungere som 1-10 skole inntil en ny ungdomsskole er bygd i området. Dette øker kapasiteten med ytterligere 50 elever. Skolens utnyttelsesgrad over tid øker fra 505 til 575 elever. Rådmannen foreslår å bevilge 32,9 millioner kroner i 2019.

Lilleby

Inneværende skoleår er det foreløpige elevtallet ved Lilleby skole 188 elever, en økning på 79 elever fra skoleåret 2014-15. For å håndtere fortsatt vekst, omdisponeres hele anlegget til grunnskoledrift. Dette øker skolens utnyttelsesgrad over tid fra 189 til om lag 300 elever. Fordi tidligere leietakere allerede har flyttet ut, fremskyndes det planlagte prosjektet med to år sammenlignet med handlings- og økonomiplan 2018-2021. Det fremgår av [formannskapssak 165/18](#), *Kapasitetsøkning ved Lilleby skole*, at samlet kostnadsramme er 17,2 millioner kroner. 6,2 millioner kroner er i tråd med saken finansiert gjennom budsjettposten for mindre investeringer og vedlikeholdsmidler fra Trondheim eiendom - vedlikehold. Rådmannen foreslår å bevilge gjenstående 11,0 millioner kroner i 2019.

Okstad skole

Bystyret vedtok i [sak 98/18](#), *Okstad skole - Investeringsramme for skoleanlegg*, den økonomiske rammen for utvidelsen av Okstad skole. Det etableres arealer for mellomtrinnet, med tilhørende spesialrom og personalfasiliteter. Skolen blir dermed en barneskole med elever fra 1.-7.trinn og avlaster Sjetne skole på mellomtrinnet. Prosjektet planlegges ferdigstilt våren 2020 og øker anbefalt utnyttelsesgrad fra 160 til 280 elever. Rådmannen foreslår å bevilge 38,5 millioner kroner i 2019.

Ranheim

I [sak 264/17](#), *Elevkapasiteten ved Ranheim skole føringer for videre planlegging*, ba formannskapet rådmannen planlegge et permanent tilbygg for å øke kapasiteten ved Ranheim skole. Tilbygget øker skolens utnyttelsesgrad over tid fra 590 til 700 elever. Rådmannen vil legge frem en bystyresak om investeringsramme for prosjektet vinteren 2019. Rådmannen foreslår å bevilge 17,0 millioner kroner i 2019.

Huseby barneskole og Huseby ungdomsskole

Skolene Saupstad og Kolstad ble før sommeren slått sammen til en organisatorisk enhet: Huseby barneskole. I [sak 142/17](#), *Huseby, Kolstad, Saupstad - orientering vedrørende videre planlegging*, tok formannskapet til orientering rådmannens planer for nye skoler for Huseby, Kolstad og Saupstad.

Huseby barneskole og Huseby ungdomsskole bygges parallelt på samme tomt, barneskolen for fire paralleller (B700) med en liten idrettshall og ungdomsskolen for seks paralleller (U450), hele anlegget tilrettelegges som kulturskolesenter. Rådmannen søker å innarbeide et ressurscenter for hørsel og tegnspråk og to avdelinger for minoritetsspråklige innenfor arealet som følger av dimensjoneringen. Skolenes utnyttelsesgrad over tid øker med 80 elever på barnetrinnet og 135 elever på ungdomstrinnet. De to skolene forventes å stå ferdig våren 2021. Rådmannen vil ved årsskiftet legge frem en bystyresak om investeringsramme for prosjektet. Rådmannen foreslår å bevilge 169,3 millioner kroner i 2019.

Nidarvoll skole med hall og Sunnland skole

I [sak 244/16](#), *Nidarvoll - plan for bygg til offentlige formål*, tok formannskapet til orientering at rådmannen jobber videre med en samlokalisering av Nidarvoll barneskole, Sunnland ungdomsskole og Nidarvoll helsehus på tomtene til Nidarvoll helsehus og Nidarvoll skole. Skolene Nidarvoll og Sunnland planlegges ferdigstilt høsten 2023, og reguleres for henholdsvis 700 og 600 elever. Rådmannen fremmer i oktober en sak om reguleringsarbeidet knyttet til fremdrift, skolestørrelser, samlokalisering og idrettshall. Rådmannen vil også fremme en reguleringsplan for området og en sak om rammer for videre planlegging. Rådmannen foreslår å bevilge 14,1 millioner kroner i 2019.

Stabbursmoen skole

I [bystyresak 97/18](#), *Forslag til prioritert investeringsrekkefølge for skoleanlegg 2019-2035*, begrunnet rådmannen hvorfor tilbygg og ombygging av Stabbursmoen skole burde stå på andreplass blant prioriterte investeringsprosjekter. Skolen har behov for snarlig rehabilitering. Bystyret ba i sitt vedtak

rådmannen fremme en bystyresak om avvikling av ungdomstrinnet ved Stabbursmoen skole. Dersom bystyret vedtar å legge ned ungdomstrinnet ved skolen, tilpasses anlegget til barneskole drift, parallelt med at Huseby ungdomsskole ferdigstilles i 2021. Ungdomstrinnet fordeles på ungdomsskolene Huseby og Åsheim. Så mye som mulig av rehabiliteringen bør gjennomføres i forbindelse med denne ombyggingen.

Granås ungdomsskole

I [bystyresak 97/18](#), *Forslag til prioritert investeringsrekkefølge for skoleanlegg 2019-2035*, begrunnet rådmannen hvorfor en ny Granås ungdomsskole burde stå på tredje plass blant prioriterte investeringsprosjekter. Markaplassen skole har utfordringer knyttet til et vedvarende for høyt elevtall som påvirker lærings- og arbeidsmiljøet. I tillegg forventes det at Charlottenlund ungdomsskole i løpet av få år vil få et for høyt elevtall. En ny Granås ungdomsskole vil avhjelpe disse utfordringene og åpne for fortsatt boligbygging i området.

Jakobsli skole med hall

Formannskapet vedtok i [sak 161/16](#) reviderte rammer for videre planlegging av Jakobsli skole. Skolen dimensjoneres som en fireparallells barneskole med anbefalt utnyttelsesgrad over tid på 700 elever. Den skal avlaste Ranheim og Charlottenlund skoler, og gi elevkapasitet for planlagt utbygging på Overvik. Prosjektet planlegges med helsestasjon, idrettshall og kunstgressbane. Elevene fra Olderdalen har midlertidig tilhold ved Gamle Ranheim skole fram til de flytter inn i den nye skolen. Prosjekteringen av selve skoleanlegget ble gjennom vedtatt budsjett stoppet. Bystyret vedtok i [sak 108/18](#), *Områderegulering av Overvik, r20150024, sluttbehandling*, at skolen skal plasseres innenfor byggeområdet som er avsatt i kommuneplanens arealdel. Rådmannen vil, i samarbeid med utbygger, vurdere ny plassering av skolen. Kostnader til rekkefølgekrav er fortsatt uavklart, og kostnadsrammen for prosjektet må justeres når kostnadsfordeling for å dekke infrastrukturen i området er mer avklart. Kapasiteten i området må økes innen 2025.

Mindre investeringer

Innenfor rammen av mindre investeringer gjennomføres tiltak som tilpasning av skolelokaler for elever med funksjonsnedsettelse, inventar og bygningsmessige endringer for å håndtere elevtallsvekst, samt utskifting av inventar og utstyr. Rådmannen ønsker å benytte deler av investeringsmidlene i forbindelse med skolens fireårige hovedvedlikehold. Deler av investeringsrammen går erfaringsmessig også til akutte tiltak og dekning av påviste avvik ved tilsyn.

I tråd med vedtatt handlings- og økonomiplan benyttes størstedelen av midlene i 2018 til å øke kapasiteten ved skoler med kapasitetsutfordringer. Herunder planlegges og gjennomføres en rekke tiltak som øker utnyttelsesgrad over tid, blant annet ved Nardo, Hallset, Rye, Utleira og gamle Ranheim. Andre planlagte og gjennomførte tiltak øker ikke utnyttelsesgrad over tid, men bidrar til å løse utfordringer knyttet til et vedvarende for høyt elevtall, for eksempel knyttet til lærerarbeidsplasser, garderober og funksjonalitet i læringsarealene. Dette gjelder for eksempel Stabbursmoen, Eberg, Åsheim barneskole, Ila, Strindheim, Markaplassen, Dalgård og Nyborg. Rådmannen foreslår å bevilge 50,0 millioner kroner i 2019.

8.5.4 Midlertidige skoleanlegg

For flere prosjekter er det en forutsetning at skolen kan ha midlertidig tilhold i erstatningslokaler mens byggingen pågår. Prosjektene må derfor tilpasses i tid og omfang slik at kommunens midlertidige skoleanlegg utnyttes best mulig. I økonomiplanperioden benyttes seks midlertidige skoleanlegg:

- *Gamle Kolstad skole*: Det er ikke avklart om, og eventuelt hvordan, anlegget skal brukes etter at Huseby barneskole står ferdig i 2021
- *Brøset midlertidige skole*: Paviljongskole med kapasitet på om lag 550 elever
- *Sverresmyr midlertidige skole*: Paviljongskole med om lag 500 elever. Anlegget har midlertidig godkjenning ut 2019 og godkjenningen må fornyes
- *Gamle Ranheim skole*: Anlegget har en kapasitet på 210 elever. Når Ranheimfjæra barnehage flytter ut i 2019 økes kapasiteten til 308 elever

- *Gamle Ringve videregående skole:* Anlegget er i kommunens eie fra 1. januar 2019 og har en kapasitet på 500-600 elever. Bygg og uteområde er tilrettelagt for å tilfredsstille kommunens krav til skoleanlegg, men kostnadene for å holde anlegget i videre drift må vurderes
- *Gamle Heimdal videregående skole:* Trondheim kommune leier deler av anlegget fra Trøndelag fylkeskommune, frem til Huseby barneskole står ferdig. Det er gjort mindre omfattende tilrettelegginger av bygg og uteområde

Tabell 8-6 Utnyttelse av midlertidige skoleanlegg i økonomiplanperioden

	2019		2020		2021		2022	
	vår	høst	vår	høst	vår	høst	vår	høst
Gamle Kolstad skole	Huseby b 1-4	Huseby b 1-4	Huseby b 1-4	Huseby b 1-4	Huseby b 1-4			
Brøset midlertidige skole	Sjetne	-	-	-	-	-	-	-
Sverresmyr midlertidige skole	Huseby b 5-7	Huseby b 5-7	Huseby b 5-7	Huseby b 5-7	Huseby b 5-7	Stabbursmoe n	Stabbursmoe n	Stabbursmoe n
Gamle Ranheim skole	Jakobsli	Jakobsli	Jakobsli	Jakobsli	Jakobsli	Jakobsli	Jakobsli	Jakobsli
Gamle Ringve videregående	Hoeggen	Ranheim	Ranheim	Nidarvoll	Nidarvoll	Nidarvoll	Nidarvoll	Nidarvoll
Gamle Heimdal videregående	Huseby u	Huseby u	Huseby u	Huseby u	Huseby u			

Rådmannen forventer at det også i årene som kommer vil være nødvendig å bruke midlertidige paviljonger for å løse kapasitetsproblemer ved enkelte skoler. Her vil det være aktuelt å videreføre eller flytte eksisterende paviljonger, ikke anskaffe nye. I takt med ferdigstilling av skoleanlegg vil midlertidige skolepaviljonger kunne utfases i tråd med at bystyrets forventninger.

9 Barne- og familietjenesten

9.1 Hovedprioriteringer 2019-2022

Inkludering av alle barn i fellesskapet er den viktigste oppgaven for både barnehage, skole og barne- og familietjenesten. I Trondheim kommune lykkes vi ikke godt nok med dette. Alle barn og unge i Trondheim har IKKE den samme gode oppveksten uavhengig av hvor de bor, hvilken barnehage eller skole de går i. Dette er vår felles oppgave på oppvekst- og utdanningsområde, i dag og i neste fireårs periode.

Barne- og familietjenesten (BFT) utvikler nye familie- og nettverkstiltak slik at flest mulig barn og unge kan vokse opp i egen familie med bistand og støtte, og færre barn og unge plasseres i institusjon og fosterhjem. Det igangsettes et arbeid rettet mot småbarnsfamilier, som er styrket med ekstra ressurser.

Prognoser viser nedgang i antall bosettinger av enslige mindreårige flyktninger. Det er utarbeidet en detaljert plan for avvikling av kommunale og private tiltaksplasser som samsvarer med reduksjon av bosettinger.

Behovet for spesialpedagogiske tiltak i barnehage og skole reduseres i tråd med Nordahlutvalgets anbefalinger. Trondheim kommune har søkt å bli pilotkommune. Rådmannen foreslår å styrke tjenesten for å gjennomføre omstillingsarbeidet.

Det foreslås en svak opptrapping av skolehelsetjenesten på barnetrinnet for å gi hjelp og støtte til barn som sliter med psykiske vansker. Tjenestetilbudet ved helsestasjon for ungdom i Midtbyen videreutvikles innen seksuell helse - helsestasjon for kjønn og seksualitet.

Tidlig hjemreise og hjemmebesøk av jordmor innen 1- 3 dager er iverksatt. Det legges inn ressurser til flere jordmorstillinger for å gjennomføre hjemmebesøkene og styrke svangerskapsomsorgen.

Klæbu kommune ønsker tidlig integrering av PPT og barnevern fra 01.01.2019. Helsetjenester til barn og unge er under vurdering. Tjenestene blir lagt til Barne- og familietjenesten Heimdal.

9.2 Om området

6

enheter

1.271

antall barn med barnevernstiltak

831

årsverk

232

barn som får tjenester fra helse- og avlastningsenheten

209

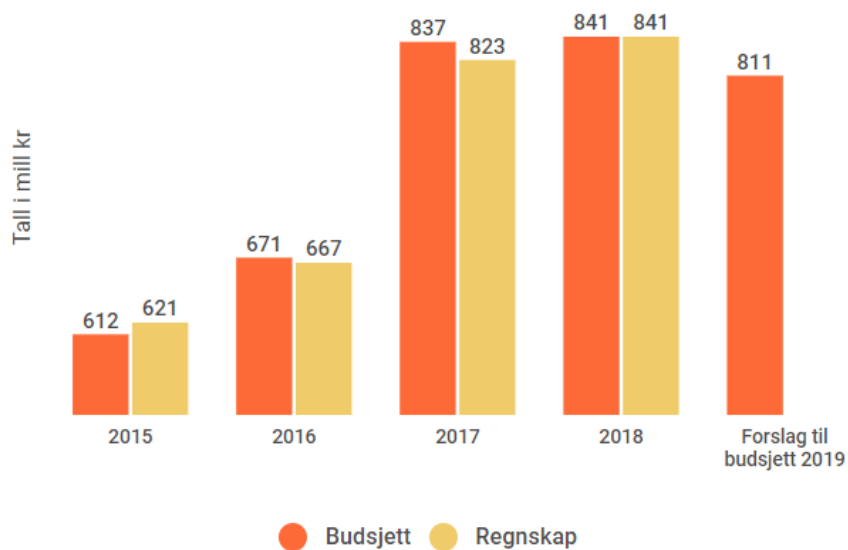
enslig mindreårige flyktninger

Barne- og familietjenesten (BFT) yter tjenester til barn, unge og deres familier innen helsestasjon og skolehelsetjeneste, helse og habilitering, pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) og barnevern. BFT har en enhet på hver bydel og byomfattende enheter for helse- og avlastningstjenester og en omsorgsenhet for oppfølging av barn som er plassert utenfor hjemmet og som har barneverntiltak for enslige mindreårige flyktninger.

Økonomiske nøkkeltall

Figur 9-1 viser budsjett- og regnskap for barne- og familietjenesten i perioden 2015-2017, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2018, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for barne- og familietjenesten for 2019.

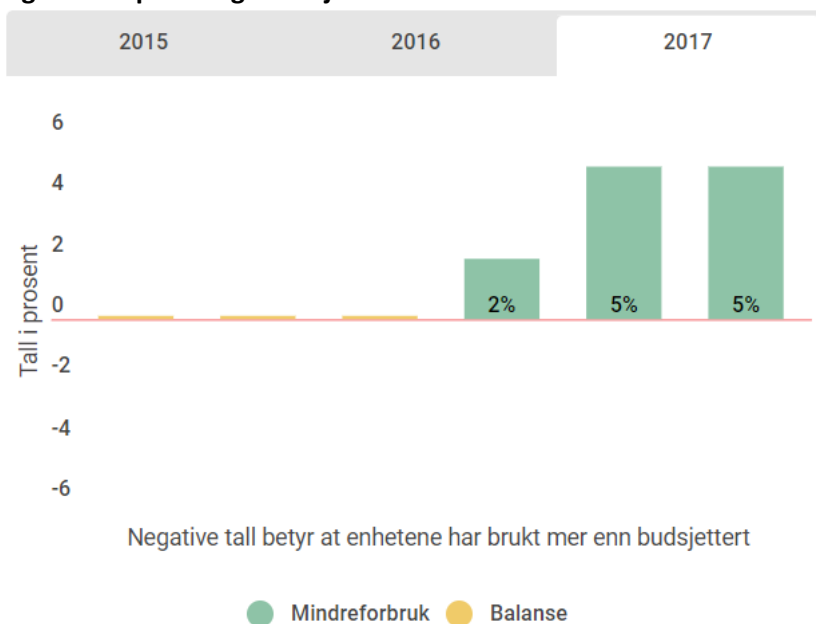
Figur 9-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Økningen i budsjett i perioden 2015-2018 har i all hovedsak sammenheng med økning i bosetting av enslige mindreårige flyktninger i perioden. Rådmannen foreslår en netto driftsramme for barne- og familietjenesten på 811 millioner kroner i 2019. Reduksjonen fra 2018 til 2019 må sees i sammenheng med reduksjon i bosetting av enslige mindreårige flyktninger i 2019, jf omtale i andre avsnittet om driftsbudsjettet.

Barne- og familietjenesten samlet hadde både i 2015 og 2016 et mindreforbruk i forhold til budsjett. Området antas å gå i balanse i 2018, jf 2. økonomirapport.

Figur 9-2. under viser spredning i budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2015-2017.

Figur 9-2. Spredning i budsjettavvik for enhetene**Sammenligning med andre kommuner**

Tabell 9-1 viser ulike indikatorer på Trondheim og ASSS-kommunenes ressursbruk og produksjon innenfor barne- og familietjenesten. Hensikten med tabellen er å få fram likheter og forskjeller mellom Trondheim og ASSS-kommunene. Det presenteres flere indikatorer på kommunenes tjenestetilbud i ASSS-rapporten, se asss.no.

Tabell 9-1 KOSTRA-tall

	Trondheim 2016	Trondheim 2017	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS, uten Oslo og Trondheim
<i>Prioritet</i>						
Nto. dr.utg. pr innb. 0-17 til bv	12 752	14 324	10 199	11 013	11 311	9 771
<i>Produktivitet</i>						
Brutto driftsutgifter per barn (f244 - saksbehandlerressurs)	48 956	50 985	55 813	49 366	44 233	48 244
Brutto driftsutgifter til tiltak hjemme og utenfor hjemme (f251 og f252) per barn med tiltak	205 668	224 699	148 076	192 000	205 871	184 929
<i>Dekningsgrader</i>						
Delen barn med barnevernstiltak i løpet av året (prosent)	2,9	3,0	3,9	3,8	3,5	3,6
Andel barn i grunnskolen med spesialundervisning etter sakkyndig vurdering fra PPT i BFT (prosent)	7,4	7,8	7,6	6,0	9,7	7,9
Avtalte årsverk i helsestasjons- og skolehelsetjenesten per 10 000 innbyggere 0-20 år (årsverk)	27,6	31,2	40,2	35	30,4	35,6

Kvalitet						
Andel nyfødte med hjemmebesøk innen to uker etter hjemkomst	90,0	92,6	78,6	96,9	77,8	90,9

Trondheim prioriterer barnevernet høyere enn gjennomsnittet i ASSS og enhetskostnadene er også betydelig høyere. Hovedårsaken til den sterke økningen av netto driftsutgifter barnevern er bosettingen av enslige mindreårige flyktninger i 2016 og 2017, og det høye omsorgsnivået i disse tiltakene. Denne gruppen utgjorde nærmere 30 prosent av alle barn som ble plassert av barnevernet i 2017, og påvirker de fleste hovedtallene i barnevernstatistikken for Trondheim. Dette må hensyntas i sammenligningen med andre kommuner og ASSS. Trondheim kommune har høyere driftsutgifter til forebygging, helsestasjon- og skolehelsetjeneste enn andre store kommuner og god måloppnåelse på hjemmebesøk av helsesøster etter hjemreise fra sykehuset.

Færre plasseringer i fosterhjem og institusjon fører til større etterspørsel etter bistand og hjelp fra foreldre/foresatte, barnehage, skole og nærmiljø. Familietiltaket i BFT, som har hovedansvaret for oppfølgingen, har store utfordringer knyttet til prioritering av arbeidsoppgavene. En omfordeling av ressurser innen BFT blir vurdert for å møte større etterspørsel.

9.2.1 Helsestasjon og skolehelsetjeneste

Tjenester til gravide rusmiddelavhengige og deres barn ble flyttet fra et spesialisert byomfattende team til ett team i hver bydel lagt familiesentrene i 2018. Ved innføring av avdelingsledelse ble jordmorstillingene i 2018 lagt til helsestasjonen ved familiesenteret i bydelene. Det er øremerket stillingsressurser til oppfølging av gravide rusmiddelavhengige og gravide med psykiske lidelser. Denne gruppen gravide er i en sårbar situasjon, som har høy risiko knyttet til egen helse, barnets helse og øvrige familie og nettverk, jobb og bolig. Ved å knytte teamet til bydel og nærmiljø, har teamet lettere tilgang til bydelens øvrige ressurser i BFT, Helse og velferd og NAV, og de gravide får en tverrfaglig hjelp og oppfølging. Avdekking av behov og oppfølging av antall gravide kvinner med rus har økt i 2018. Implementering av det statlig initierte pakkeforløp for gravide som bruker / har brukt alkohol, vanedannende legemidler og/eller illegale rusmidler er startet opp i alle fire bydeler i samarbeid med helse og velferd og spesialisthelsetjenesten.

Fylkesmannen gjennomførte tilsyn med svangerskap- og barselomsorgen 7. og 8. juni 2018. Det var et tilsyn med hele kommunen, men det ble gjennomført i Lerkendal bydel og Østbyen bydel. Tilsynet la vekt på følgende områder: tilgjengelighet til jordmor, samhandling mellom jordmor og fastlege, tilbud til risikogrupper og barselomsorgen ved overgangen fra sykehus til kommune. Praksisen avviker så mye fra gjeldende faglige retningslinjer at den etter Fylkesmannen i Trøndelag sin vurdering er i strid med helse- og omsorgstjenesteloven om forsvarlighet. Svikten knyttes i hovedsak til manglende mulighet for å velge oppfølging hos jordmor, manglende identifisering av prioriterte grupper, manglende oppfølging av samhandling mellom jordmor og fastlege og mangelfull barselomsorg fra jordmor. Det er utarbeidet et system for å velge oppfølging av jordmor ved helsestasjonen, utarbeidet et system slik at risikogrupper prioriteres framfor normale svangerskap, bedret samhandlingen mellom jordmor og lege og at jordmor ressursen foreslås å øke slik at tilgjengeligheten til jordmor bedres og at jordmødre kan foreta hjemmebesøk. Dette er sentrale tiltak i revidering av Plan for svangerskap-, fødsel- og barselomsorgen 2019 - 2022, som blir politisk behandlet i 2019. Helsestasjon 0 - 5 år foreslås også styrket.

Skolen og den tverrfaglige skolehelsetjenesten vil avdekke problemer så tidlig som mulig hos elevene og støtte barna i å utvikle sin kompetanse og ferdigheter til å mestre sin hverdag. Bemanning i skolehelsetjenesten på barnetrinnet er fortsatt lav selv etter flere år med opptrapping, og rådmannen foreslår derfor å fortsette og øke bemanningen for barnetrinnet. Metoden MEST har gitt gode resultater og vil bli videreført til flere ungdomsskoler og blir utviklet slik at den kan taes i bruk på barnetrinnet. Det er inngått forpliktende avtale mellom BFT v/skolehelsesøster og den enkelte skole for å samordne innsatsen overfor elevene. Dette gjelder både for grunnskoler og for videregående skoler.

9.2.2 Helse- og omsorgstjenester til barn og unge med varige og sammensatte behov

Trondheim kommune erfarer en økning av barn og unge med psykiske lidelser, krevende atferd og langvarige og sammensatte vansker. Det er utarbeidet en rapport - *tjenestetilbud til barn og unge med utfordrende atferd* - som har sett på hvordan Trondheim kommune fremover kan gi effektive tjenester tilpasset den enkelte innenfor denne målgruppen. Det planlegges derfor et eget kompetansesenter for målgruppen, med utgangspunkt i et bofellesskap. Rådmannen foreslår å bygge et bofellesskap med plass til brukere med sammensatte behov, krevende atferd og som trenger oppfølging inn i voksen alder. Boligen skal driftes i samarbeid mellom oppvekst og helse og velferd.

Det skal også prøves ut personalflyt mellom barnehager, skoler og helse- og avlastningstjenesten for å trygge barna og sikre bedre ressursbruk.

Barne- og familietjenesten og Helse og velferd samarbeider for opptrapping og utvikling av habiliterings- og rehabiliteringstjenestene. Innsatsen er særlig knyttet til kompetanse i tråd med ny nasjonal veileder, kartlegging av behov og utvikling av tjenestetilbudet og implementering av nye rutiner for koordinering av tjenester for personer med sammensatte behov. Plan for revidering av plan for habiliteringstjenester behandles av bystyret i 2019 og tiltakene følges opp.

9.2.3 Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PP-tjenesten)

PP-tjenesten skal både arbeide med individrettet sakkyndig arbeid og organisasjons- og kompetanseutvikling. Det har vært nødvendig å prioritere sakkyndig arbeid foran organisasjons- og kompetanseutvikling i skole og barnehage for å holde fristene, noe som har medført at PP-tjenesten ikke har fått arbeidet så mye forbyggende som ønsket. Antall henvendelser om sakkyndig vurderinger øker, og PP-tjenesten har i perioder store utfordringer med å holde frister for sakkyndighetsarbeidet og prioritert tverrfaglige samarbeidet.

Mange av henvisningene til PPT gjelder språk. Trondheim kommune er Språkkommune, og PPT vil støtte barnehager og skoler gjennom kurs og seminar innen språk.

Bystyret har i sak bedt rådmannen følge opp bystyrevedtak 3/22031 "Organisasjonsutvikling i barne- og familietjenesten", punkt 4 at PP-tjenesten i Trondheim skal knyttes tettere opp til skoler og barnehager: Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) skal i videre organisering være tettere knyttet til skoler og barnehager. Enhetslederne ved skole/barnehager skal være med i det videre arbeidet med organisering av PPT.

Bystyret er positiv til at Trondheim kommune søker om å bli pilotkommune som oppfølging av kommunens egen rapport om spesialpedagogisk arbeid, "Trondheimsbarnehagene, prosjekt § 19a og 19g" og Nordahlsutvalgets rapport. Dette arbeidet må skje i tett dialog med bruker- og arbeidstakerorganisasjonene, og de bør være en del av arbeidsgruppen. Rådmannen bes komme tilbake til formannskapet med en sak som beskriver arbeidet med en slik søknad."

Rådmannen har søkt om å bli pilotkommune.

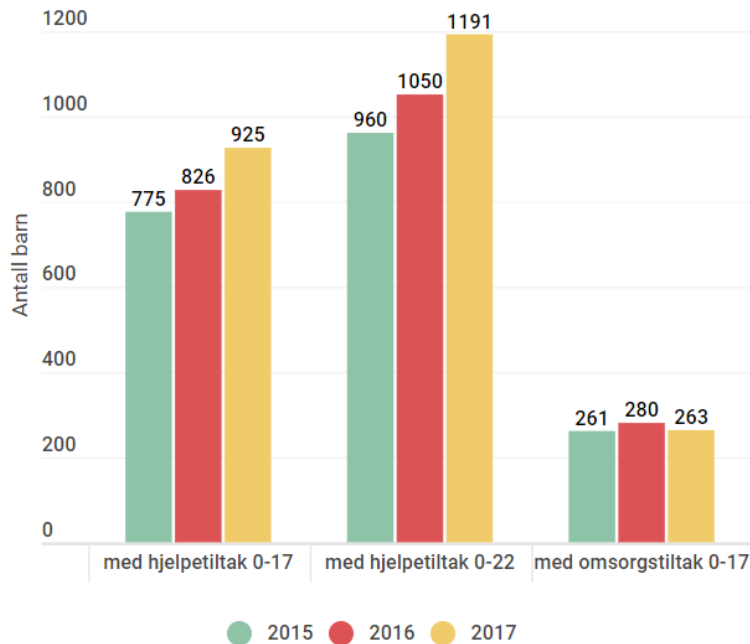
Dagskolens mandat er å bistå nærscole, elevene og deres foresatte med å skape en god og varig opplærings situasjon, der det er bekymring knyttet til elevers skolefungering, med utgangspunkt i utfordrende atferd og samspillsvansker. Skoleteamet ved Dagskolen gir råd og veiledning til skolene. Dagskolen ble evaluert i 2018, og det er videre utredet behov for alternative opplæringsstilbud utover det vi har i dag for elever med utagerende atferdsuttrykk. Dette følges opp i 2019.

9.2.4 Barneverntjenesten

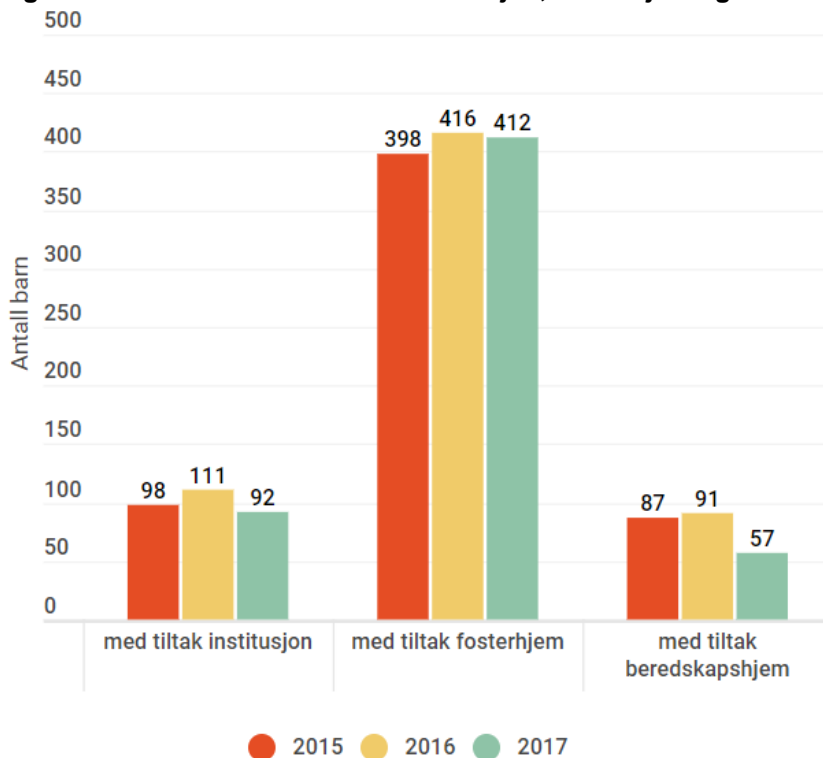
I løpet av siste tre-års periode har barnevernet hatt ca 15 prosent økning i antall meldinger og undersøkelser, og flere saker løses nå med hjelpetiltak i stedet for plassering i institusjon og fosterhjem. Andelen barn som plasseres utenfor hjemmet er likevel fortsatt høyt sammenlignet med andre

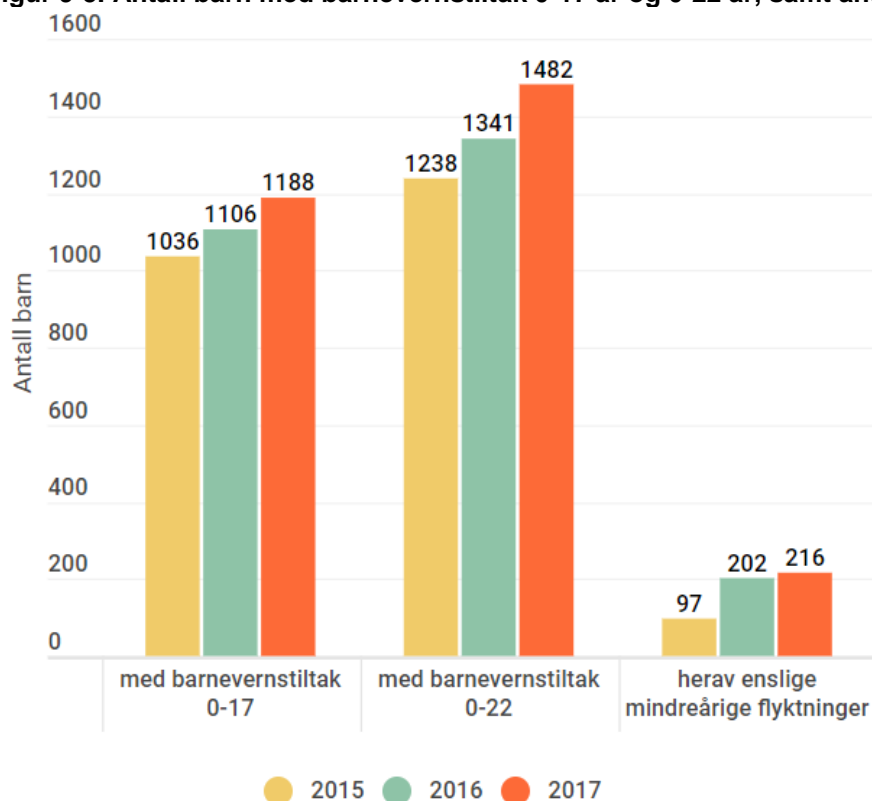
kommuner i ASSS, med oppholdene i institusjon, beredskapshjem og akuttiltak er redusert i lengde og antall fra 2015 og utover. Bystyrets vedtak om ny barnevernstrategi vil stimulere og påskynde denne utviklingen. Strategiens hovedmål er å styrke innsatsen og kompetansen for å yte bedre og mer treffsikre hjelpetiltak i hjemmet, og på denne måten sikre omsorgen for barna, forhindre utilsiktede flyttinger og redusere kostnadene til plassering.

Figur 9-3. Antall barn med hjelpetiltak 0-17 år og 0-22 år, samt antall barn med omsorgstiltak 0-17 år

Figur 9-4. Antall barn med tiltak institusjon, fosterhjem og beredskapshjem

Figur 9-5. Antall barn med barnevernstiltak 0-17 år og 0-22 år, samt antall enslige mindreårige

Bosettingen av enslige mindreårige flyktninger er kraftig redusert fra 2018, og forventes å holde seg på et lavt nivå fremover. I de kommende to årene må tiltaksapparatet derfor trappes ned. Det er lagt en konkret tidsplan for denne omstillingen og hvordan den påvirker de tiltakene som drives i dag. Blant annet vil alle rammeavtaler med private leverandører om drift av bofellesskap innenfor dette feltet bli avsluttet.

I 2018 ble det gjennomført en betydelig endring av oppgavefordelingen mellom barnevernet i bydelene og Omsorgsenheten. Etter dette skal Omsorgsenheten i BFT ivareta all saksbehandling og oppfølging av barn som bor i fosterhjem og institusjon over lengre tidsrom. Målet med dette har vært å bedre kvaliteten i arbeidet med disse barna og med fosterhjemmene. Gjennom dette har bydelene fått færre barn pr saksbehandler, og større rom til å ivareta lovpålagte forvaltningsoppgaver og barn som har hjelpetiltak. Endringen ser også ut til å ha hatt positiv innvirkning på arbeidssituasjonen i barnevern-administrasjonen, med en vesentlig reduksjon av sykefraværet i 1 halvår i 2018 på flere enheter. Oppgaveendringen vil kreve fortsatt oppfølging fra kommunalsjef og lederne i BFT for å sikre god faglig kvalitet, veiledning og kompetansen i arbeidet med barn, foreldre og fosterhjem.

Kommunerevisjonens rapport om barnevernets oppfølging av ungdom over 18 år, viste at det var utfordringer rundt informasjonen, veiledningen og saksbehandlingen i en del av sakene som ble kartlagt. Dette følges nå opp med forbedring av rutiner og maler for informasjon og vedtak, sammen med utarbeidelse av retningslinjer for godtgjøring til fosterforeldre når ungdommen fortsetter å bo i fosterhjemmet som en del av ettervernet.

Barnevernreformen er varslet iverksatt fra 2020 og utover, og medfører mellom annet overføring av større finansieringsansvar til kommunene. Kommunenes egenandeler ved bruk av statlige tiltak som institusjon vil øke betydelig, og dagens refusjonsordningen for forsterkningstiltak i fosterhjem avvikles. Det er lagt opp til betydelige friske midler i rammetilskuddet til kommunen til barnevernområdet. De faglige føringene for reformen er godt i tråd med barnevernstrategien som ble vedtatt av bystyret i februar 2018. Rådmannen vil gjøre en nærmere analyse av de økonomiske konsekvensene ved økt finansieringsansvar.

9.2.5 Fattigdom

Rundt 550 barnefamilier mottar økonomisk sosialhjelp i løpet av en måned i Trondheim kommune, og i disse familiene bor det i overkant av 1000 barn. I tillegg har introduksjonsprogramdeltakere rundt 500 barn. Resten av barna i familier med svak økonomi har vi ingen kommunale register som kan fange opp. Vi antar at det er en sammensatt gruppe der foreldrene gjerne er studenter eller har lave trygdeytelser.

NAV-kontorene har fra og med 2018 fått styrket budsjettene sine med i alt 4 stillinger til å jobbe spesifikt med lavinntektsfamilier, etter modell av familieprosjektet på Lerkendal.

I denne modellen er samarbeidet med BFT og HVK sentralt. Det er nå bestemt at 40 familier til en hver tid skal sikre en helhetlig bistand til familiene både når det gjelder økonomisk oppfølging, oppfølging mot arbeid, sikre at barna får delta i aktiviteter på linje med andre barn i nabolaget, bistand til helseutfordringer og omsorgsutfordringer. Familiene får et møte med de tre instansene der situasjonen gjennomgås og aktuelle mål og tiltak avklares. Det bestemmes hvem som skal være koordinator i saken og det lages konkrete planer for den enkelte familie.

9.2.6 Voldelig ekstremisme

Innsatsen med å forebygge at unge og voksne trekkes mot miljøer som støtter radikal islam, eller er høyre- og venstreekstremer, er styrket. Arbeidet organiseres sammen med Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging(RVTS) og koordinator for lokale kriminalitetsforebyggende tiltak(SLT).

Det er utviklet en veileder og en handlingsplan. Alle ungdomsskoler, videregående skoler, NAV, Helse og velferd, BFT og Kulturenheten har ressursperson knyttet til den enkelte enhet. Disse har fått opplæring, og fungerer som diskusjonspartner for ansatte ved den enkelte skole eller enhet. Politiet og PST håndterer i samarbeid med våre mentorer personer der bekymringen løftes til et visst nivå. PST håndterer selv personer som anses som en trussel mot rikets sikkerhet. Det kommer et økende antall bekymringer fra skole, det minoritetsspråklige miljøet, politiet og PST. Våre mentorer håndterer de mest alvorlige, der bekymringen er høy. Resten håndteres gjennom det ordinære hjelpeapparat.

9.2.7 Sykefravær

2. kvartal 2018 for BFT samlet viser et sykefravær på 8%. Det er en forbedring fra 2017, som var på 9,9 %. Sykefraværet har tradisjonelt vært høyest i barnevernadministrasjonen. Det ligger fortsatt over 10 % på to av disse avdelingene, men godt under dette på de resterende fire. Samlet ligger fraværet i barnevernadministrasjonen på 9% ved 2. kvartal 2018, som er en forbedring på 2 % i forhold til 2 kvartal 2017. Sykefraværet følges opp gjennom lokale handlingsplaner.

9.2.8 Internkontroll og kvalitetssikring

BFT har et felles årshjul for alle seks enheter. Årshjulet og internkontrollen medfører gjennomgang av hendelser, avvik, og mulige forbedringer. Enhetsledere og avdelingsledere skal jevnlig gå gjennom BFT's fagområder med et kritisk blikk for å forbedre tjenester og kvalitet og rapportere til rådmannen. Aktuelle metodeverktøy og oversikt over klager til fylkesmannen skal benyttes. Alle seks enheter har handlingsplaner for å følge opp funn som indikerer risiko.

Digi-Barnevern er et samarbeid mellom Bufdir, KS og kommunene Trondheim, Oslo, Bergen, Stavanger, Kristiansand, Bærum, Asker, Lørenskog og Fet. Prosjektet skal øke barnevernets evne til å gi god og effektiv hjelp. Trondheim kommune har ledelsen i styringsgruppen og vil bli involvert i anskaffelse av ny IT-løsning for barnevern. Kommunen vil jobbe tett sammen med leverandøren som velges med utforming og innføring av den nye IT-løsningen. Anskaffelsen kan være avklart tidligst sommeren 2019, med påfølgende utforming og innføring.

BFT er involvert i Helseplattformen, og det vil bli behov for å frikjøpe ansatte i utviklingsperioden til kurs og opplæring når løsningen innføres gradvis fra 2021/2022.

9.2.9 Familiesentra i bydelene

I løpet av 2018 ble det ferdigstilt familiesenter i Østbyen og på Lerkendal. Familiesenter BFT innebærer samlokalisering av helsestasjonen, PPT, habilitering, barnevernet og familietiltak. Helsestasjoner utenom familiesenteret har også tilgang til denne tværfaglige kompetansen. Samlokaliseringen fortsetter med bydelene Midtbyen og Heimdal i 2019.

9.2.10 Folkehelse

Det er etablert en tilskuddsordning gjennom *Program for folkehelse* for å utvikle kommunenes langsiktige og systematiske arbeid med å fremme befolkningens helse og livskvalitet. Trondheim kommune har fått økonomisk støtte av Trøndelag fylkeskommune, som koordinerer arbeidet i trøndelagskommunene. Kommunens innsats er prosjektet "Liten og ny i barnehagen". Prosjektet startet opp i august 2018 ved barnehagestart for ettåringer fra fire barnehager, en fra hver bydel, og utvides med flere barnehager i 2019 og 2020. Foreldre til barna og ansatte samarbeider om tilvenningen i barnehagen. Målet er å utarbeide en god praksis ved oppstart for alle barn i Trondheimsbarnehagene. Det legges opp til et tettere samarbeid mellom barnehagene og helsestasjonene. NTNU V/Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU) forsker på prosjektet.

9.3 Periodemål

Barne- og familietjenesten har ansvar for følgende delmål i Kommuneplanens samfunnsdel:

- 1.1: I 2020 har barn og unge i Trondheim kompetanse som styrker dem i møtet med framtidens utfordringer
- 3.1: I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid
- 3.6: I 2020 er sosiale forskjeller i Trondheim redusert
- 4.4: I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha en felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester

Forslag til nye periodemål:

Barn og unge har fremragende kompetanse sosialt, språklig og faglig

Helsestasjon og skolehelsetjeneste

Helsetjenestens oppgave er å følge opp og støtte barnets og familiens normale utvikling fra svangerskap til barnet har gjennomført videregående opplæring. Statistikken viser at dekningsprosent hjemmebesøk: 95 prosent, dekningsprosent 6-ukers kontroll helsesøster: 97,5 prosent, dekningsprosent 6-ukers kontroll lege: 97,8 prosent, dekningsprosent 4-mnd m/fysioterapeut: 84,8 prosent, dekningsprosent 1 års kontroll helsesøster: 99,8 %, dekningsprosent 1 års kontroll lege: 99,3 prosent. Dette er en bedring fra tidligere år, og gir bedre muligheter for å avdekke vansker og følge opp barn og familier som har behov for hjelp og støtte. Skolehelsetjenesten yter tjenester til det enkelte barnet og bidrar til god utvikling sammen med skolen og øvrige tjenester.

Psykososialt team er tilgjengelig i alle fire bydeler. Teamets fremste styrke er høy tværr- og flerfaglig kompetanse og er lett tilgjengelig for ungdom. Teamet bidrar til økt fokus og kompetanse på barns psykiske helse i skolene.

Helse- og omsorgstjenester til barn og unge med varige og sammensatte behov

BFTs habiliteringstjenester skal bidra til at barn og unges muligheter for læring blir optimale ut fra deres forutsetninger, gjennom foreldreveiledning og helse- og omsorgstjenester. BFT har et spesielt ansvar for barn som bor i barnebolig (heldøgns helse- og omsorgsbolig). Det utarbeides individuelle planer (IP) og gjennomføres ansvarsgruppemøter for å ivareta barn, unge og familiens behov.

Pedagogisk-psykologisk tjeneste

PP-tjenesten skal veilede barnehager og skoler slik at de med særlige behov kan delta i fellesskapet og utvikle sine ferdigheter. PP-tjenesten skal bidra til at skolefraværet reduseres og læringsutbyttet økes.

Barnevern

Når barnets og unges omsorgssituasjon er ustabil eller mangelfull, må barnevernet bidra slik at deltakelsen i barnehage og skole sikres best mulig. Dette gjelder særlig når barnet bor utenfor i fosterhjem eller institusjon. Barnevernet er pålagt å utarbeide omsorgsplaner og gjennomføre besøk i fosterhjem og institusjon. Mål og tiltak for det enkelte barnet skal fremgå av tiltaksplanen som barnevernet er pålagt å utarbeide.

Indikatorer på måloppnåelse:

- Barn og unge får helseundersøkelse og foreldreveiledning til rett tid, i svangerskapet og etter fødsel.
- 86% av gravide får svangerskapsomsorg hos jordmor
- BFT bidrar til at alle barn og unge utnytter sitt potensiale faglig og sosialt
- Flere barn og unge med tiltak fra barnevernet gjennomfører ordinær grunnskole og fullfører videregående opplæring

9.3.1 Barn og unges oppvekstmiljø er alle voksnes ansvar

Helsestasjon og skolehelsetjenester

For å kunne skape et godt oppvekstmiljø for barna, må voksne på alle arenaer ta ansvar. Det handler om å utvide samarbeidet og koordinere tjenester og tilbudene som gis. Sammen med barn, foresatte, frivilligheten, næringslivet og forskning, vil kommunen bygge kompetanse og sterke barnefellesskap. BFT skal jobbe for å gi foresatte en bedre mulighet til å involvere seg og ta ansvar for både eget barn og fellesskapet.

Helse- og omsorgstjenester til barn og unge med varige og sammensatte behov

Barnehagen og skolen har ansvar for å legge til rette et inkluderende oppvekstmiljø for alle barn og unge. Barn med varige og sammensatte behov kan være spesielt utsatt for mobbing og ekskludering fra fellesskapet. Helsetjenesten bidrar ved behov for spesiell tilrettelegging av det fysiske og det sosiale miljøet.

Pedagogisk-psykologisk tjeneste

Når det oppstår vansker i relasjonene mellom voksne og barn i skoler og barnehager, skal PPT delta i arbeidet sammen med foreldrene, barnehagen og skolens ansatte. Et fagteam gir støtte til barnehager og skoler.

Barnevern

Barnevernet arbeider med de mest komplekse tilfellene. Ofte skjer dette når barnet har blitt gjenstand for stigmatisering i barnehage, skole og fritid. Utestenging kan unngås dersom det gis råd og veiledning eller settes inn tiltak på et tidlig tidspunkt. Oversikter fra bydelene viser at BFT gir bistand til et stort antall barn som er i en slik situasjon, med råd, veiledning og gjennomføring av hjelpetiltak.

Indikatorer på måloppnåelse:

- Brukerundersøkelsene viser at barn, unge og dere foreldre er tilfredse med tjenestetilbudet
- Barns medvirkning dokumenteres og brukes i samskaping/tilrettelegging av tjenestene
- Ungdomskriminaliteten reduseres ved målrettet og systematisk arbeid for å forebygge utenforskap og radikalisering

9.3.2 Barn og unge er unike og hører til i samme fellesskap

Helsestasjon og skolehelsetjenester

Helseundersøkelsene bidrar til at barn og unges vansker oppdages tidlig slik at hjelp kan gis innenfor de ordinære tilbudene. Helseundersøkelsene i helsestasjon og skolehelsetjenesten er et sikkerhetsnett for barn, unge og familier, og har nesten 100 prosent oppslutning i befolkningen.

Helse- og omsorgstjenester til barn og unge med varige og sammensatte behov

Ulike former for bistand til barn, unge og deres familier utvikles for å tilpasse tjenestene til det familiene ønsker og har behov for.

Pedagogisk-psykologisk tjeneste

PP-tjenesten veileder barnehager og skoler for at barn og elever skal ha gode utviklingsmuligheter innenfor fellesskapet.

Barnevern

Flere barn og unge vokser opp i egen familie. Trondheim kommune har en større andel barn i fosterhjem og i institusjon enn gjennomsnittet for ASSS-kommunene. De forebyggende tiltakene må styrkes og utvikles videre i BFT.

Indikatorer på måloppnåelse:

- PPT øker tilstedeværelsen i barnehager og skoler for at flere barn får tilpasset hjelp innenfor det ordinære tilbudet
- Flere barn og unge får hjelp og støtte i hjemmet, i tilrettelagt boliger, barnehage og skole.
- Flere barnehager deltar i "Flerfaglig blikk."
- Det bygges nettverk rundt sårbare barn og familier slik at flere barn kan bo hjemme og i sitt nærmiljø
- Oppholdstiden i institusjon, beredskapshjem og akuttinstitusjon reduseres til 8000 døgn.
- Andelen fosterhjemsbarn med oppfølging øker fra 86% til 100 prosent.
- Andelen barn med tiltaksplan og omsorgsplan i barnevernet øker fra 90 og 95% til 100%.
- Alle barn med minoritetsbakgrunn går i barnehage, grunnskole og videregående skole sammen med andre norske barn

9.3.3 Vi er ett felles lag som møter barn og unge med kjærlighet, respekt og kompetanse

Helsestasjon og skolehelsetjenester

Helsestasjon og skolehelsetjenesten utvikler samarbeidet med barna og deres familier, og vektlegger spesielt samarbeidet med familier som av ulike grunner strever med samspillet i familien. Vi skal tilstrebe mer helhetlig tenkning, et felles verdigrunnlag, rundt barnet og familien innenfor Oppvekst og utdanning.

Helse- og omsorgstjenester til barn og unge med varige og sammensatte behov

Barn, unge og deres foreldre skal tilbys tjenester som er samordnede, tverrfaglige og i en meningsfull sammenheng. Det skal være kontinuitet i tilbudene over tid og på tvers av ansvarsforhold. Brukermedvirkning og samarbeid med foreldre og brukerorganisasjoner er i utvikling, og brukerundersøkelser følges opp. Tettere samhandling innad i BFT og mellom BFT, barnehage og skole skal bidra til at barn og familier møter et mer helhetlig og koordinert tjenestetilbud.

Pedagogisk-psykologisk tjeneste

Samarbeid med foresatte og koordinert innsats med andre hjelpeinstanser er viktig for at barn og unge skal oppnå god effekt av tiltakene PP-tjenesten gir råd om. PP-tjenesten skal samarbeide med foresatte og gi bistand som er tilpasset brukernes kulturelle bakgrunn.

Barnevern

Samarbeid med familiene og koordinert innsats med andre instanser er en forutsetning for å oppnå god og varig effekt av tiltakene for det enkelte barn. Dette forsterker behovet for samarbeid og koordinering med barnehage, skole og andre instanser som bistår de aktuelle familiene.

Indikatorer på måloppnåelse:

- Barn og familier møter godt planlagte overganger mellom hjem - barnehage og barnehage - skole.
- Barn og unge og deres foresatte, barnehage og skole mottar koordinerte tjenester

- Tjenestetilbudene utvikles i samarbeid med barn, unge og foreldre

9.4 Driftsbudsjett

Hovedprioriteringen i rådmannens forslag til driftsbudsjett for barne- og familietjenesten er å tilpasse antall kommunale og private tiltaksplasser for enslige mindreårige flyktninger i tråd med reduserte inntekter i perioden fremover.

Rådmannen foreslår å styrke systemrettet arbeid innenfor psykologiske pedagogiske tjenester, samt helsestasjon og barselomsorgen.

Rådmannen skal sørge for at barnevernsstrategi skal øke kvaliteten og samhandlingen i innsatsen for de mest utsatte familiene, med sikte på å unngå kortsiktige og langsiktige flyttinger av barna.

Tabell 9-3 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for barne- og familietjenesten i perioden 2019-2022, og rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2018. En detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak finnes i tabell 9-4.

Tabell 9-3 Budsjettramme og rammeendring barne- og familietjenesten. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2019	2020	2021	2022
Opprinnelig budsjett 2018	840,5	840,5	840,5	840,5
Pris- og lønnskompensasjon	13,1	13,1	13,1	13,1
Oppgaveendringer	0,1	0,1	0,1	0,1
Korrigert budsjett	853,7	853,7	853,7	853,7
Befolkningsvekst	4,5	9,4	14,8	20,0
Annen rammeendring	-40,3	-89,2	-110,7	-145,7
Forslag til netto driftsramme	817,9	773,9	757,8	728,0
Reell rammeendring	-35,8	-79,8	-95,9	-125,7

Tabell 9-4 Tiltak i barne- og familietjenesten. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2019	2020	2021	2022
Opprettholdelse av standard	01.Reduserte antall enslige mindreårige flyktninger	-40	-90	-105	-140
	02.Tidlig innsats 0-6 år barnevern	1,2	2,2	3,2	3,2
	03.Befolkningsvekst	0,0	1,4	0,3	5,5
Endringer i tjenestetilbudet	04.Opptrappingsplanen skolehelsetjenesten	1,0	2,0	2,0	2,0
	05.Tilbud om hjemmebesøk av jordmor	2	2	2	2
	06.Øke bemanning på helsestasjon	1,55	2,2	2,2	2,2
	07.Systemrettet arbeid spesialpedagogikk	3,2	3,2	3,2	3,2
	08.Et direktenummer til barnevernsvakta	0,2	0,2	0,2	0,2
	09.Bolig for barn og unge med utfordrende atferd	0	0	0	2
	10.Husleiekostnader knyttet til etablering av familiesenter på Saupstad og Garveriet	4,1	5	5	5
Effektiviseringstiltak	11.Færre ene og krisetiltak	-4,0	-4,0	-4,0	-6,0
	12.Fosterhjemsregulativ	-2	-1	-1	-1
	13.Redusere akutt plasseringer i tråd med barnevernsstrategien	-2	-2	-3	-3
	14.Avvikle avtale med ideelle aktører om å gjennomføre tilsyn ved samvær	-1	-1	-1	-1
Sluttsum		-35,8	-79,8	-95,9	-125,7

9.4.1 Omtale av tiltak

Opprettholdelse av standard

1. Reduserte antall enslige mindreårige flyktninger

Prognoser og anmodninger fra IMDI og Bufetat viser en sterk nedgang i antall bosettinger av enslige mindreårige flyktninger. Antall kommunale og private tiltaksplasser for denne gruppen må derfor

tilpasses reduserte inntekter i perioden fremover. Dette innebærer blant annet at tiltak som ikke er like kostnadskrevende som bofellesskap med døgnbemanning bør prioriteres. Det er utarbeidet en detaljert plan for reduksjon av antall plasser på hvert tiltak for å tilpasse driften til nedgang i antall bosettinger.

2. Tidlig innsats 0-6 år barnevern

Rådmannen vil fortsette arbeidet med å videreutvikle tiltak og metoder overfor risikoutsatte barn og deres familier, spesielt sped og småbarn. Det er viktig å ha fokus på forebyggende innsats til familier som har barn i alder 0-6 år i samarbeid med barnehage. Rådmannen foreslår styrking på 1,2 millioner kroner i 2019.

3. Befolkningsvekst

Det settes av 1,4 millioner kroner til å dekke økte utgifter til befolkningsutvikling innen tjenesteområdene i BFT i 2020.

Endringer i tjenestetilbudet

4. **Opptrappingsplan skolehelsetjenesten**

Rådmannen foreslår å styrke skolehelsetjenesten jf. bystyresak (115/16) med 1 million kroner også i 2019. Det er viktig at skolehelsetjenesten sammen med skole og andre aktører benytter og utvikler arbeidsmetoder som retter seg inn mot læringsmiljø, og tar utgangspunkt i helsefremmende og forebyggende tiltak, på gruppe og skolenivå.

5. **Tilbud om hjemmebesøk av jordmor**

Rådmannen foreslår å styrke jordmortjenesten med to millioner kroner for å gjennomføre oppgaver beskrevet i revidert Nasjonal faglig retningslinje for barselomsorgen (2018). Ifølge retningslinjene for barselomsorgen (*Nytt liv og trygg barseltid for familien*), skal kommunene tilby hjemmebesøk av jordmor etter hjemreise fra sykehuset. Hjemmebesøk skal gjennomføres fra en til flere ganger avhengig av situasjon for mor og barn. Kvinnen med nyfødt barn med ukomplisert forløp skal kunne velge om de vil ha barseltiden ved sykehuset eller i kommunen – dvs. å reise fra sykehuset tidlig (etter 6 timer). Retningslinjen skal bidra til et helhetlig barselforløp og ensartet nasjonal praksis.

6. **Øke bemanning på helsestasjon**

Rådmannen foreslår å styrke helsestasjon med 1,5 millioner kroner. Helsestasjonen ser alle barn fra fødselen av, og følger med på barnets fysiske og psykososiale utvikling. Rådmannen vurderer det som viktig å styrke tjenesten i forebyggende perspektiv og for å sikre at alle barn 0–5 år får tilbud om regelmessige konsultasjoner på helsestasjonen.

7. **Systemrettet arbeid spesialpedagogikk**

Rådmannen foreslår til å styrke pedagogisk psykologisk tjenesten (PPT) med ytterligere 0,2 millioner kroner, i tillegg til 3 millioner overført fra barnehageområde, fra 2019 for å sluttfinansiere nye stillinger i PPT. Målet med styrkingen er å vri arbeid fra individrettet mot systemrettet for å skape en mer inkluderende skole og barnehage. Målrettet arbeid for å øke og utvikle spesialpedagogisk kompetanse blant ansatte på skole og barnehage må prioriteres for å få ned antall henvisninger til PPT.

8. **Et direkte nummer til barnevernsvakta**

Barnevernets akuttberedskap utenfor kontortid håndteres i dag av barnevernsvakta i Trondheim, der henvendelser fra publikum på natt kanaliseres gjennom politiets sentralbord 02800. Politiet har bedt om at kommunen erstatter denne ordningen med et direkte nummer til barnevernsvakta. Et direkte nummer til barnevernsvakta vil på en bedre måte sikre tilstrekkelig og riktig kompetanse til å gi barn og familier i akutt krise nødvendig hjelp til rett tid. Dette krever imidlertid endring av turnus fra hvilende til aktiv nattevakt på ukedager, og vil utgjøre en merutgift på ca 0,9 million kroner per år, hvorav Trondheims andel er på 0,2 million kroner. For å finansiere dette må rådmannen se på kostnadsfordelingen som ligger til grunn for vertskommuneavtalen mellom Trondheim og nabokommunene slik at alle parter bærer sin andel av kostnaden. Kostnadsfordelingen må inkludere de reelle kostnadene for driften av vakta.

9. **Bolig for barn og unge med utfordrende atferdsuttrykk**

Det er etablert en barne- og ungdomsbolig for barn og unge med utfordrende atferd og som trenger oppfølging inn i voksen alder. Driften av boligen er et samarbeid mellom BFT og Helse og velferd, som et pilotprosjekt.

10. **Husleiekostnader knyttet til etablering av familiesenter på Saupstad og Garveriet**

Etablering av familiesenter på Saupstad og Garveriet medfører økte husleiekostnader i 2019. Rådmannen foreslår derfor å sette av midler til dekning av høyere husleieutgifter på om lag fire millioner kr i 2019.

Effektiviseringstiltak

11. **Færre ene- og krisetiltak**

Enetiltak i Helse- og avlastningstjenesten avvikles, og det gir en innsparing på fire millioner kroner i 2019.

12. **Fosterhjemsregulativ**

Det er utarbeidet nye retningslinjer for forsterket arbeidsgodtgjøring til fosterforeldre.

Retningslinjene tar utgangspunkt i barnets behov, og skal sikre større likhet i vurderingen av faglig og økonomisk forsterkning i det enkelte fosterhjem. I en del tilfeller er godtgjøringen i dag satt for høyt og godtgjøringen blir da justert ned. Rådmannen foreslår en innsparing på to millioner kroner årlig på dette tiltaket.

13. **Redusere akutt plasseringer i tråd med barnevernsstrategien**

Rådmannen har utarbeidet en ny strategi for barnevernet med å øke kvaliteten og samhandlingen i innsatsen for de mest utsatte familiene, med sikte på å unngå kortsiktige og langsiktige flyttinger av barna. Rådmannen foreslår å legge inn en innsparing på to millioner kroner ved gjennomføring av denne strategien.

14. **Avvikle avtale med ideelle aktører om å gjennomføre samvær med tilsyn**

Rådmannen foreslår å avslutte samarbeidsavtalene med Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen når avtalene går ut i februar 2019. Ifølge nye retningslinjer fra Bufdir må denne oppgaven ivaretas av barnevernet selv, og ikke settes ut til private aktører. Fra 2019 vil dette bli utført av Omsorgsenheten, og gi en innsparing på om lag en million kroner.

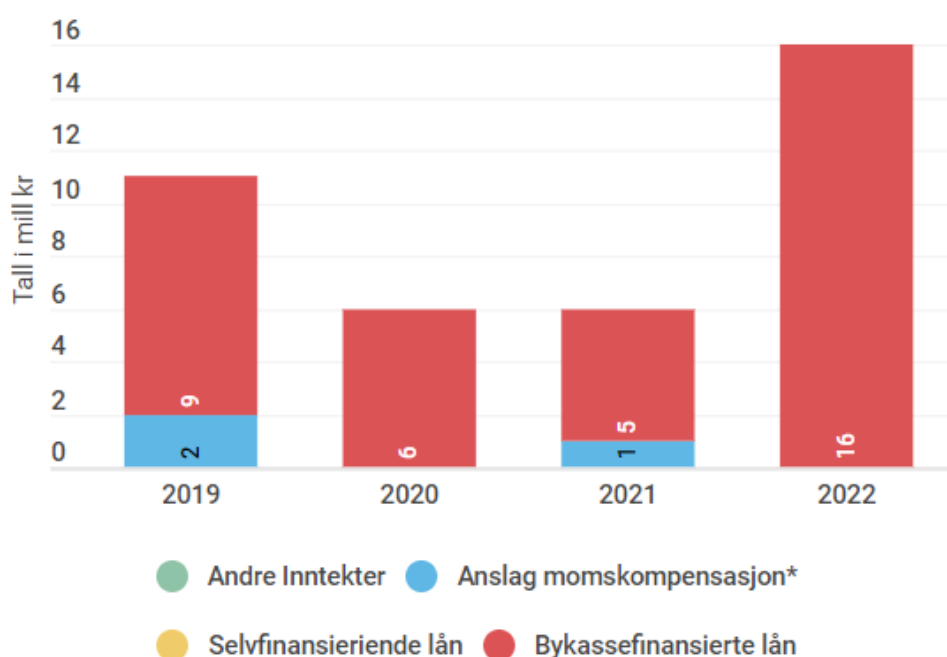
9.5 Investeringsbudsjett

Budsjettforslaget innebærer ferdigstillelse av to nye familiesentrene på Saupstad og Gartneriet i 2018, samt noen mindre investeringsprosjekter i kommende periode. I 2021 planlegger Rådmann til å etablere et nytt bofelleskap for ungdom med atferdsproblematikk. Dette kommer til å bli et samarbeidsprosjekt mellom barne- og familietjenesten og helse og velferd.

Tabell 9-5 Investeringer i barne- og familietjenesten i perioden 2019-22. Tall i millioner kroner

Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til- bevilgning	Forslag til investering			
				2019	2020	2021	2022
Ombygging/mindre investeringer, familiesenter bydel	20,6	5,0	15,6	10,3	5,3		
Helse- og avlastningstjenesten - utskifting bilpark				0,8	0,8	0,8	0,8
Bolig barn/ungdom med utfordrende adferd (BFT/HV)	25,0		25,0			5,0	15,0
Sum økonomiplan				11,1	6,1	5,8	15,8

Figur 9-3 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringsområde barne og familietjenesten for perioden 2019-2022

Figur 9-3. Finansiering for investeringsprosjektene

Ombygging/mindre investeringer

Utgiftene her gjelder fullføringen av BFT familiesenter i hver bydel, herunder inventar og utstyr, der bydelene Heimdal og Midtbyen gjenstår.

Helse- og avlastningstjenesten

Det er behov for fornyelse av biler for spesialtransport ved avlastningsboligene for barn og unge. Innebærer utskifting av en bil pr år i perioden.

Bolig for barn/ungdom med atferdsproblematikk

Rådmannen har foreslått å sette av 25 millioner til nybygg til dette formålet på barne- og familietjenesten, mens på helse og velferd har rådmannen foreslått å sette av 55 millioner til nytt bofellesskap som skal stå ferdig i 2021/23. Disse to prosjektene sees i sammenheng. Rådmannen sørger for å finne egnet tomt til dette formålet i samarbeid med Eierskapsenheten.

10 Kvalifisering og veferd

10.1 Hovedprioritering 2019-22

Trondheim kommune har bosatt mange flyktninger de siste årene og innsatsen for å få flyktninger i arbeid eller utdanning prioriteres. Barnefamilier som mottar økonomisk sosialhjelp, skal få ytterligere hjelp for å forsørge seg selv.

10.2 Om området

4
enheter

2.107
sosialhjelpsmottakere og deltagere i kvalifiseringsprogram

459
årsverk

1.599
elever ved Trondheim voksenopplæring (Trovo)

704
flyktninger ved kvalifiseringssenter for innvandrere - INN

Kvalifisering og velferd består av NAV Lerkendal og NAV Falkenberg, Trondheim voksenopplæringssenter (TROVO) og Kvalifiseringssenteret for innvandrere (INN).

NAV bistår personer som har behov for bistand og støtte for å komme i gang med utdanning eller arbeid. NAV-kontorene gir økonomisk råd og veiledning, tildeler økonomisk sosialhjelp, tildeler midlertidig bolig, administrerer statlig bostøtteordning og tildeler startlån og tilskudd til kjøp av egen bolig.

Innbyggere over 16 år som har behov for voksenopplæring, kan få denne ved TROVO. Senteret tilbyr grunnskoleopplæring for voksne, tilrettelagt opplæring i grunnleggende ferdigheter og opplæring i norsk og samfunnsfag for nyankomne flyktninger og innvandrere. I tillegg tilbyr senterets fylkeskommunale del voksenopplæring i videregående skole.

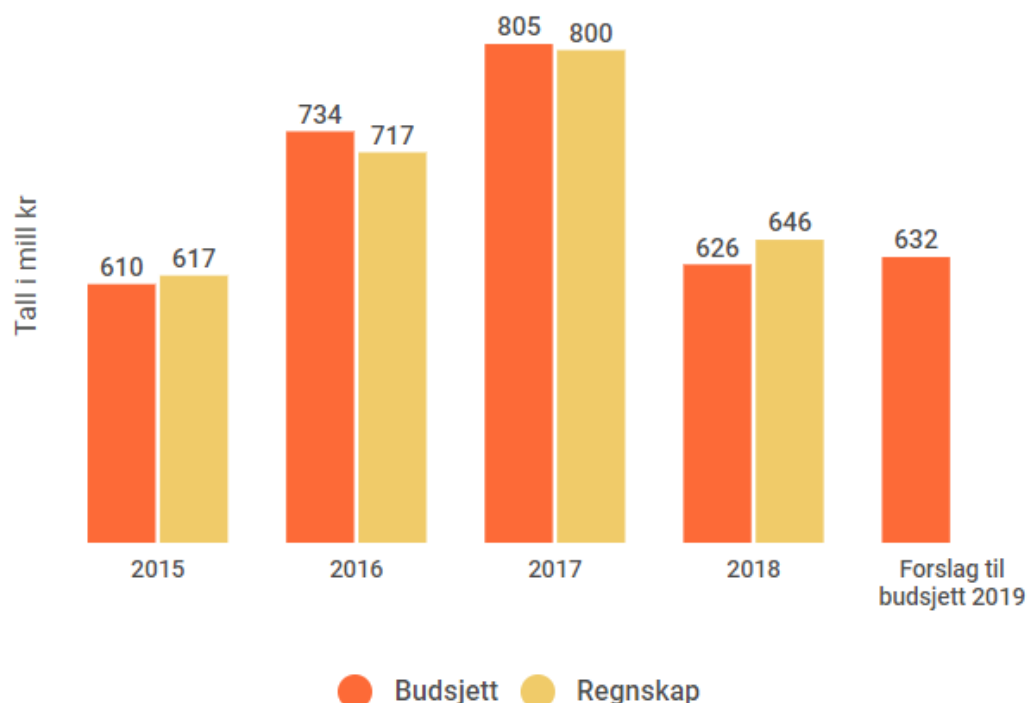
Kvalifiseringssenteret for innvandrere (INN) gir nybosatte flyktninger kurs, opplæring, veiledning og arbeidspraksis i et toårig introduksjonsprogram som skal føre til videre utdanning eller arbeid. Flyktningetjenestene er nærmere beskrevet i kapittel 14.

10.2.1 Økonomiske nøkkeltall

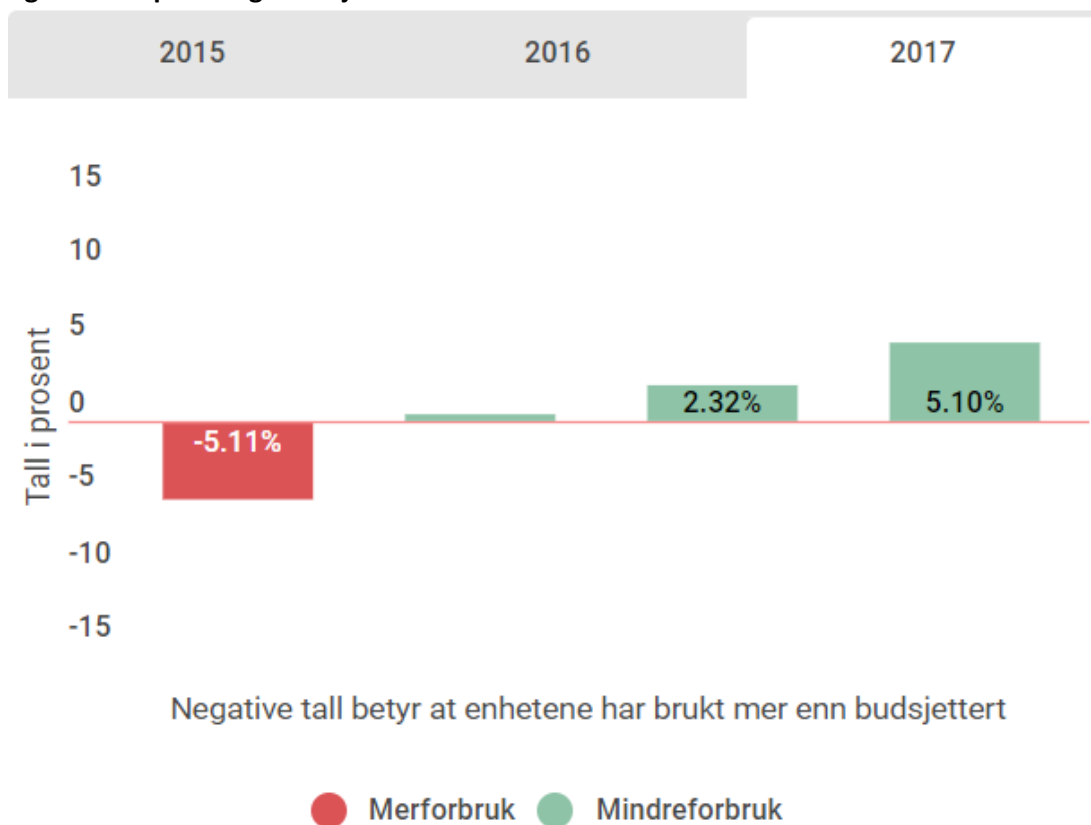
Figur 10-1 viser budsjett- og regnskap for Kvalifisering og velferd i perioden 2015-2017, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2018, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for Kvalifisering og

velferd for 2019. Figur 10.2. viser spredning i budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2015-2017.

Figur 10-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Figur 10-1. Spredning i budsjettavvik for enhetene

Økningen i budsjett i perioden 2015-2018 har i all hovedsak sammenheng med økning i bosetting av flyktninger i perioden. I tillegg ble TROVO flyttet til tjenesteområdet i 2016. Reduksjonen fra 2017 til

2018 har sammenheng med at Helse- og velferdskontorene (HVK) ble overført til tjenesteområdet helse- og omsorg i 2018. Rådmannen foreslår en netto driftsramme for kvalifisering og velferd på 632 millioner kroner i 2019. Dette må sees i sammenheng med reduksjon i bosetting av flyktninger, jf omtale i avsnitt 10.4 om driftsbudsjettet.

Kvalifisering og velferd hadde både i 2016 og 2017 et mindreforbruk i forhold til budsjett, men merforbruk i 2015. Området antas å få et merforbruk i 2018, jf 2. økonomirapport. Årsaken til merforbruket er omtalt i sak [137/18](#) og skyldes i all hovedsak økte utgifter knyttet til flyktninger og innvandrere. Figur 10-2. viser at det i perioden 2015-2017 var stor spredning i budsjettavvik for enhetene innenfor området.

Tabell 10-1 viser ulike indikatorer på Trondheim og ASSS-kommunenes ressursbruk og produksjon innenfor kvalifisering og velferd. Hensikten med tabellen er å få fram likheter og forskjeller mellom Trondheim og ASSS-kommunene. Det presenteres flere indikatorer på kommunenes tjenestetilbud i ASSS-rapporten, se [asss.no](#).

Tabell 10-1 KOSTRA-tall for kvalifisering og velferd

	Trondheim 2016	Trondheim 2017	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS, uten Oslo og Trondheim
<i>Prioritet</i>						
Netto driftsutgifter til sosialtjenesten pr. innbygger, konsern	2 770	2 672	3 046	3 114	3 320	2 896
<i>Dekningsgrader</i>						
Andelen sosialhjelpsmottakere 18-24 år i forhold til innbyggere i alderen 18-24 år	5,3	4,7	4,0	5,3	7,3	5,6
Andelen sosialhjelpsmottakere i forhold til innbyggere i alderen 18-66 år	3,7	3,7	4,4	3,9	4,5	3,9
Personer som mottar sosialhjelp, innvandrere, prosent	8,3	-	7,1	7,1	7,5	8
Personer som mottar sosialhjelp, befolkningen forøvrig, prosent	2,0	-	1,8	2,1	2,4	1,9
<i>Kvalitet</i>						
Andel barn i familier som mottar sosialhjelp av alle barn, prosent	4,9	5,4	9,0	5,1	5,1	6,1
Personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt, innvandrere, prosent	27	-	29	26	20	26
Personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt, befolkningen forøvrig, prosent	8,0	-	9,9	7,3	5,3	6,6
Sosialhjelpsmottakere 6 måneder eller mer og sosialhjelp som hovedinntekt av alle sosialhjelpsmottakere, prosent	21	20	28	23	21	22

Sosialhjelpsmottakere som bor i private eid eller leid bolig, prosent	80	82	82	78	79	79
<i>Andre nøkkeltall</i>						
Ressursbruk i forhold til beregnet utgiftsbehov, kroner pr innbygger	358	194	452	259	-336	154

Trondheim hadde en nedgang i netto driftsutgifter til sosiale tjenester fra 2016 til 2017 og lå lavere enn gjennomsnittet i ASSS. Andel ungdom som mottar sosialhjelp gikk betydelig ned, trolig som følge av ungdomssatsingen. Innvandrerbefolkningen mottar sosialhjelp i langt større grad enn befolkningen forøvrig, både i Trondheim og de andre store byene. I tillegg har denne gruppen i større grad lavinntekt. Det er i tillegg mange barnefamilier som mottar sosialhjelp, og andelen barn som er berørt er økende. De aller fleste mottakere av økonomisk sosialhjelp bor i privat eid eller leid bolig.

Sykefravær

Sykefraværet for ansatte i Kvalifisering og velferd har økt med 1 prosentpoeng fra 2016 til 2018 og arbeidet med sykefravær må forsterkes i planperioden for å snu den negative utviklingen.

10.3 Mål for tjenesteområdet

Hovedmålet for virksomhetene innenfor kvalifisering og velferd er at innbyggerne skal leve selvstendige liv og ha en god tilknytning til arbeidsmarkedet.

Tjenesteområdet har et særlig ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

- 3.4: I 2020 har husholdningene i Trondheim muligheter for å skaffe seg en forutsigbar inntekt gjennom egen innsats
- 3.5: I 2020 har Trondheim en boligpolitikk som utjevner sosiale forskjeller
- 3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert
- 4.4: I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester

10.4 Periodemål

1. Barnefamilier som mottar økonomisk sosialhjelp har tiltak som fremmer deltakelse i arbeids- og samfunnsliv.

Svært mange av de nye mottakerne av økonomisk sosialhjelp i 2017 var flyktninger med barn, beskrevet i sak [137/18](#). NAV-kontorene fikk økte ressurser til familiearbeid i 2018-budsjettet. Resultatene så langt viser at en stor del av familiene kommer seg ut av økonomisk sosialhjelp i løpet av et år. Gode tiltak for barnefamilier inneholder et samtidige tiltak rettet mot hele familien med tett oppfølging fra alle partene i forvaltningskontorene.

Indikator

- Familiekoordinatorene på NAV har målrettede løp for alle barnefamilier som har sosialhjelp som hovedinntekt lenger enn 1 år.
- Antall barnefamilier som mottar sosialhjelp, skal ikke være høyere per måned i 2019 enn i 2018.

2. Alle har et sted å bo

Sirkulasjon i kommunens boligmasse har økt siden 2016. Dette fører til kortere ventetid på bolig for de som har fått innvilget søknad om leie av kommunal bolig. Antallet på venteliste har sunket de siste årene fra 244 husstander i juni 2017 til 166 i juni 2018. Gjennomsnittlig ventetid for tildeling av ordinær kommunale bolig var 2,2 måneder i 2017. Gjennomsnittlig ventetid på bolig i bofellesskap for utviklingshemmede var 37 måneder i 2017. Behov for midlertidig botilbud gjennom NAV har sunket de siste tre årene. I løpet av 2017 var det omtrent 100 personer som hadde behov for slikt tilbud med gjennomsnittlig opphold på 40 dager. I snitt var det mellom 10 og 15 personer som benyttet midlertidig botilbud hver natt, og tilbudet har en årlig kostnad på 3 millioner kroner. Ved søknad om kommunal utleiebolig skal alle boligvirkemidler være vurdert før søknad innvilges. Dette er for eksempel råd og veiledning, informasjon om det private boligmarkedet, bostøtte, startlån og tilskudd til kjøp av egen bolig.

Indikator

- Gjennomsnittlig botid i midlertidig bolig er maksimalt 20 dager.
- Gjennomsnittlig ventetid på ordinær kommunal bolig er en måned
- Gjennomsnittlig ventetid for bofellesskap for utviklingshemmede er 24 måneder i 2019, 18 måneder i 2020, 12 måneder i 2021 og 6 måneder i 2022.
- Alle tilbys samtale i forbindelse med søknad om kommunal bolig, bytte av bolig og forlengelse av leieforhold.

3. Elever fra Trondheim voksenopplæringscenter TROVO mottar opplæring som gir grunnlag for deltakelse i arbeids- og samfunnsliv.

Opplæringstilbudet på TROVO styrkes midlertidig for å møte opplæringsbehovet i de store gruppene som går ut av introduksjonsprogrammet i 2018-2020 og som har behov for mer opplæring enn norsk. Skoleåret 14/15 var det 58 deltakere på grunnskoleopplæring for voksne mens det for skoleåret 18/19 er 192. Satsingen er beskrevet i kapittel 14 flyktninger.

Indikator

- Resultatet skal være bedre enn landsgjennomsnittet på nasjonale prøver i norsk.

10.5 Driftsbudsjett

Hovedsatsingen innenfor området Kvalifisering og velferd er økt innsats for kvalifisering og integrering av flyktninger. Det legges opp til en større innsats pr flyktning i perioden samtidig som det blir lang færre flyktninger. Utgiftene blir derfor redusert i perioden, spesielt etter 2019

Tabell 10-2 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for Kvalifisering og velferd i perioden 2019-2022, og rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2018. En detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak finnes i tabell 10-3.

Tabell 10-2 Budsjettramme og rammeendring kvalifisering og velferd. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2019	2020	2021	2022
Opprinnelig budsjett 2018	620,6	620,6	620,6	620,6
Pris- og lønnskompensasjon	12,3	12,3	12,3	12,3
Oppgaveendringer	1,5	1,5	1,5	1,5
Korrigert budsjett	634,4	634,4	634,4	634,4
Befolkningsvekst	4,0	7,2	10,3	13,6
Annen rammeendring	-6,6	-71,6	-105,0	-155,0
Forslag til netto driftsramme	631,7	570,0	539,7	492,9
Reell rammeendring	-2,7	-64,4	-94,7	-141,5

Tabell 10-3 Tiltak i kvalifisering og velferd. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2019	2020	2021	2022
Opprettholdelse av standard	01.Befolkningsvekst	0	3,3	3,0	6,2
	02.Redusert antall flyktninger	-40	-90	-105	-140
Endringer i tjenestetilbudet	03.Økt innsats for kvalifisering og integrering	15	10	5	0
	04 Økte utgifter sosialhjelp flyktninger	30	20	10	0
	05.Reduserte utgifter sosialhjelp	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0
	06.Statens veiledende satser for barn	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0
	07.Ungdomssatser i introduksjonsordningen	-1,7	-1,7	-1,7	-1,7
Effektiviseringstiltak	08.Samlokalisering NAV	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
	09.Samlokalisering TROVO	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
Sluttsum		-2,7	-64,4	-94,7	-141,5

Beskrivelse av tiltak**Befolkningsvekst**

Det legges inn noe økte ressurser ut i planperioden for å håndtere konsekvensene av befolkningsveksten. Det er ikke rom i planen for å legge inn midler til dette for 2019.

Redusert antall flyktninger

Trondheim kommune skal motta langt færre flyktninger i planperioden, og dette betyr at flyktingetjenestene må justere ned behovet for tjenester. Innenfor tjenesteområdet Kvalifisering og velferd er det i hovedsak Kvalifiseringssenteret for innvandrere (INN) og Trondheim voksenopplæring (TROVO) som må tilpasse tjenestene etter det nye behovet.

Økt innsats for kvalifisering og integrering

Flyktingeområdet skal bygges ned og dermed frigjøre personalressurser. Det medfører at kommunen kan øke innsatsen for kvalifisering og integrering i en periode uten ny rekruttering. Det er viktig å møte økningen i sosialhjelpsutgiftene med en omstrukturering og tydeliggjøring av innholdet i kvalifiseringsløpene for flyktninger med økt fokus på formell kvalifisering og målrettede individuelle løp.

Økte utgifter sosialhjelp flyktninger

I sak [137/18](#) beskriver rådmannen en utvikling med økte sosialhjelpsutgifter som i hovedsak forklares av en økning i ikke vestlige innvandrere. Rådmannen vurderer at det er nødvendig å styrke budsjettet for sosialhjelp mest i starten av planperioden og videre med en gradvis nedtrapping.

Reduserte utgifter sosialhjelp

Ungdomssatsingen har lyktes godt, og det forventes at denne satsingen vil gi reduserte utgifter til sosialhjelp i 2019 og utover i planperioden.

Statens veiledende satser barn

Trondheim kommune har i mange år hatt barnesatser som ligger 250 kroner over statens veiledende satser. Trondheim kommunes innretning av økonomisk sosialhjelp skal bidra til at mottakerne raskest mulig kommer i arbeid eller utdanning og behovet for økonomisk sosialhjelp bortfaller. Rådmannen foreslår satser som er på linje med statens veiledende satser.

Ungdomssatser introduksjonsordningen

Første januar 2018 ble det innført ungdomssats i introduksjonsordningen i henhold til introduksjonsloven. Deltakere i alderen 18-25 år mottar $\frac{2}{3}$ 2 G (Grunnbeløpet i folketrygden). For deltakere i alderen 25-55 år er satsen 2G. Besparelsen på innføring av ungdomssatser i 2019 vil være på 1,7 millioner kroner.

Samlokalisering Nav

Det legges opp til at NAV-kontorene kan effektivisere driften med 1 million kroner i 2019 som følge av samlokalisering, sammenslåinger og nye lokaliteter.

Samlokalisering Trovo

Det legges opp til at Trovo kontorene kan effektivisere driften med 1 million kroner i 2019 som følge av samlokalisering, sammenslåinger og nye lokaliteter.

10.6 Investeringsbudsjett

Kommunale utleieboliger

Investeringsbudsjett ble halvert i 2018 sammenlignet med budsjett 2017 med bakgrunn i større sirkulasjon i kommunens boligmasse og et bedre leiemarked. Fra juni 2017 har det vært stopp av kjøp av ordinære kommunale boliger. På grunn av bundne kjøpsavtaler av boliger under bygging, har kommunen overtatt flere nye boliger etter vedtaket om stopp av kjøp juni 2017. Rådmannen vurderer løpende salg av disse boligene. Det er i tillegg effektivisert salg av kommunalt eide boligbygg og enkeltleiligheter, og et hus med 41 boliger er vannskadet og skal ikke erstattes.

Oversikt over reduksjon av boliger:

▪ salg til leietakere -	25 boliger pr år
▪ salg av Olav Nygårds vei 51	27 boliger
▪ salg av Holtermannsveien 8	3 boliger
▪ salg av Anders Søyseths vei 2	27 boliger
▪ tap av Valøyveien 9	41 boliger
▪ sum	123 boliger

I tillegg selges 10 - 15 nyanskaffede boliger i 2018. Det vil også bli en reduksjon av antall leieforhold i forbindelse med endringer av Ungbokollektivene.

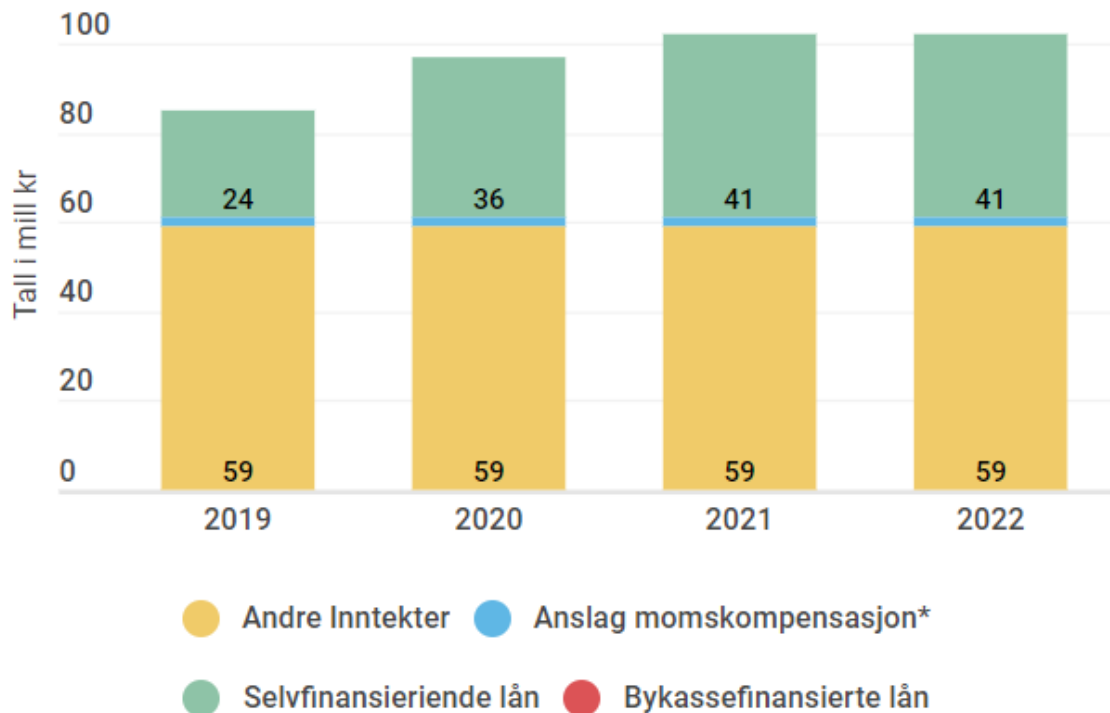
Byggeprosjektene Ivar Reitens vei, Lillerydningen og Svenskjordet ble stoppet i juni 2017. Alle tre byggeprosjektene foreslås tatt ut av handlings- og økonomiplan for 2019 - 2022. Det er politisk vedtatt at midler fra boligprosjektet Lillerydningen skal benyttes til kjøp av familieleiligheter (38,8 mill periodisert 2019/2020). Midlene ligger inn i budsjett for ordinære utleieboliger.

Rådmannen vil sette i gang et arbeid for å vurdere den totale kommunale boligmassen med utgangspunkt i tilstandsrapport utført av Trondheim eiendom. Det skal avklares hva som skal beholdes, salg, ombygging og rehabilitering. Det er uklart om antallet utflyttinger fra kommunal bolig vil være på samme nivå som 2016 - 2018. En av årsakene til økt sirkulasjon i boligmassen er resultatet fra prosjekt "Gjennomgang av leietakere med tidsbestemte leiekontrakter (2014)" hvor flere flyttet ut i 2017/2018. Det er videre usikkert om antallet boligsøkere vil endre seg og hvordan det private leiemarkedet vil være framover. For 2019 er kommunen 50 millioner kroner allerede bundet opp i tidligere inngåtte kjøpsavtaler. Rådmannen foreslår derfor å benytte 70 millioner kroner pr år til kjøp av ordinære utleieboliger. Resten av midlene benyttes til kjøp av familieboliger jf politisk vedtak, spesialbestillinger som for eksempel boliger til familier med funksjonshemmede barn og kriseboliger for de som utsettes for vold i nære relasjoner.

Tabell 10-4 Investeringer i Kvalifisering og velferd i perioden 2019-22. Tall i millioner kroner

Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til- bevilgning	Forslag til investering			
				2019	2020	2021	2022
Ordinære utleieboliger	280,0		280,0	70,0	70,0	70,0	70,0
Ungbokollektiv, ombygginger	11,0	0,0	11,0	3,0	5,0		
Mindre investeringer				12,0	12,0	12,0	12,0
Rehabilitering/ombygging av kommunal boligmasse inkl boliger for rus	50,0	0,0	50,0		10,0	20,0	20,0
Sum økonomiplan				85,0	97,0	102,0	102,0

Figur 10.3 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringsområde kvalifisering og velferd for perioden 2019-2022

Ordinære utleieboliger

Det er avsatt 70 millioner kroner hvert år til kjøp av utleieboliger inkludert bundne kjøp på 50 millioner kroner for 2019 og erstatning av boliger som selges til leietakere. Det vil fortløpende bli vurdert salg av nyanskaffede boliger ut fra boligbehovet.

Ungbokollektiv ombygginger

Dagens kollektiv egner seg ikke for dagens boligsøkere. Det er behov for ombygging til selvstendige boenheter.

Mindre investeringer

Det er behov for tilpasning og tilrettelegging av bolig ut fra brukerbehov. Videre er det behov for forsterkning av leiligheter, tilrettelegging av tjenesteareal i botiltak, utskifting av inventar og utstyr i botiltak for de ulike målgruppene. Rådmannen foreslår 12 millioner kroner pr år til mindre investeringer.

Rehabilitering av kommunal boligmasse inkludert boliger for rus

Det planlegges en total gjennomgang av kommunens boligmasse. Det vil bli vurdert ombygging, rehabilitering og evt salg. Eksisterende botilbud for rusmiddelavhengige har behov for ombygging og tilpasning til dagens beboere. Det er satt av 50 millioner kroner for ombygging eller rehabilitering.

Uaktuelle boligprosjekter

Boligprosjektene Svenskjordet og Ivar Reitens vei foreslås tatt ut av investeringsbudsjettet.

Boligprosjektet Lillerydningen med 12 boliger er politisk vedtatt ikke skal realiseres, men at midlene skal benyttes til kjøp av familieboliger.

11 Psykisk helse og rus

11.1 Hovedprioritering 2019-2022

En av hovedprioriteringene for området psykisk helse og rus i planperioden 2019-2022 blir tidlig innsats. Rådmannen foreslår derfor å styrke mestringstilbudet for å redusere ventetiden på rask psykisk helsehjelp. Det er viktig å støtte samarbeidet med frivillige lag for å fremme brukernes sosiale nettverk og øke støtten til ideelle organisasjoner for å bedre aktivitetstilbudene til brukerne. Rådmannen foreslår å gi tilgang til tjenester fra ambulante team hele døgnet 7 dager i uken for personer med alvorlig psykisk lidelse og/eller rusmiddelavhengighet som bor i ordinære boliger. Tjenester til personer med rus- og psykiske lidelser (ROP-lidelser) skal også styrkes i planperioden.

11.2 Om området

3

enheter

1.826

mottakere av tjenester

257

årsverk

51

brukere i tilrettelagte boliger innenfor rus

139

brukere i tilrettelagte boliger innenfor psykisk helse

I følge rapporten "Psykisk helse i Norge", publisert av Folkehelseinstituttet i 2018, vil rundt 16-22 prosent av den voksne befolkningen ha en psykisk lidelse i løpet av 12 måneder, se [link til rapporten her](#).

De lidelsene som oftest opptrer sammen er angst og depresjon, samt ruslidelser og andre stemningslidelser. Verdens helseorganisasjon har slått fast at depresjon er en av de ledende årsaker til sykdom i verden. Depresjon er en av de viktigste årsakene til arbeidsfravær, sykemelding og uførhet. Det er altså ikke bare store personlige lidelser og tap av livskvalitet som er forbundet med depresjon, men også omfattende økonomiske og samfunnsmessige omkostninger. Personer med rusmiddelproblemer og/eller psykiske helseproblemer er overrepresentert blant de bostedsløse og vanskeligstilte på boligmarkedet.

En gjennomgang viser at mange brukere i ordinære boliger bør ha tilgang på punktvis besøk 24/7 fra ambulante team for å observere symptomendring, gi økt trygghet og dermed iverksette tiltak før tilstanden blir alvorlig. Ambulante team må regelmessig oppsøke brukeren i dårlige sykdomsperioder og legge til rette for at brukeren kan tilkalle hjelp.

I august 2018 ble det gjennomført en kartlegging av brukere i Bo- og aktivitetstilbudene (BoA) som ikke hadde diagnosen "utviklingshemming" (se kapittel 12 Bo- og aktivitetstilbud). Det er 21 brukere i botiltak med heldøgns omsorg som har psykiske utfordringer, og 33 brukere som bor i nærheten til bofellesskap og som mottar tjenester fra personalbaser i bofellesskap uten å ha diagnosen psykisk utviklingshemming.

For 2019 -2022 foreslår rådmannen at området psykisk helse og rus må dekke merkostnaden på 1,7 millioner kroner innenfor rådets ramme.

15 brukere som har psykiske utfordringer og rusproblematikk som i dag bor i bofellesskap for utviklingshemmede, skal få tilbud om annen tilrettelagt bolig og individuelt tilpassede tjenester fra enheter innenfor området psykisk helse i løpet av planperioden. Eventuelle omstillingsmidler må taes innenfor helse og velferds samlede budsjettammer.

Tjenesten omfatter

Tjenesteområdet består av tre enheter:

- Enhet for rus og psykisk helse
- Enhet for botiltak og treffsted for psykisk helse
- Enhet for rustjenester

Tabell 11-1 og 11-2 viser antall personer og variasjon i tjenester på område psykisk helse og rus.

Tabell 11-1 Antall personer med tjenester på område psykisk helse

Type tjenester	tilrettelagte botiltak med personalbase	i nærheten av botiltakene får oppfølging fra personalbasene	på treffstedene	rask psykisk hjelp ved Mestrings- tilbudet (2017)
Antall personer	139	35	500	630

Tabell 11-2 Antall personer med tjenester på område rus

Type tjenester	tilrettelagte botiltak med personalbase	oppfølging i ordinære leiligheter fra "Housing-first"	oppfølging fra ambulant rusteam	oppfølging i "småhus"	kontakt med helseteamet	terskeltilbudet "Gryta"
Antall personer	51	45	14	12	300	100

Tabell 11-3 Antall personer med tjenester på område rus

	2017	2016
Overdoser	32,0	62,0
Overdosedødsfall	6,0	10,0

Tabellen viser en nedgang i antall overdoser og overdosedødsfall fra 2016 til 2017. Helseteamet startet opp med å tilby nalokson nesep spray til rusmiddelavhengige august 2016. Trondheim deltar i forskning for å se om sprayen reduserer overdosedødsfall.

Leistad helsehus (døgn - korttidsopphold) har:

- 10 etterbehandlingsplasser for utskrivningsklare pasienter i psykisk helsevern og for hjemmeboende som trenger hjelp for å mestre forverring av sin psykiske tilstand.

- 2 trygghetsplasser (brukerstyrt) for tidligere pasienter som har hatt opphold (inntil 3 døgn)
- 4 kommunale akutte døgnplasser (KAD) for opphold fra 3-5 døgn.

Leistad helsehus har sykepleier tilgjengelig 24/7 og helsehuslege en dag per uke. Ved behov for medisinsk tilsyn benyttes kommunal legevakt. Legetilbudet bør styrkes da mange av pasientene har omfattende medisinske problemstillinger.

Status i oppfølging av plan for psykisk helse og rus 2017 -2020

Vi er på vei mot en dreining av ressurser mot tidlig innsats for å nå målsettingen i planen. Flere personer med lettere og moderate psykiske plager får rask psykisk helsehjelp ved Mestringstilbudet. Mottak- og oppfølgingstjenesten (MO-senteret) er etablert som lavterskeltilbud uten krav om henvisning. Her kan personer med rusmiddelproblematikk få hjelp innen 7 dager. Flere personer som bor i botiltak, har fått hjelp til å flytte i ordinær bolig med oppfølging av ambulansetjeneste.

Arbeidet med å etablere 24/7 hjelp i perioder av sykdomsforløpet til flere personer som bor i ordinære boliger, bør prioriteres i planperioden. Likeledes må arbeidet med å utvikle samarbeidet med frivillige lag og organisasjoner, samt ideelle organisasjoner intensiveres i planperioden. Mange ungdommer i aldersgruppen 16-23 år strever med psykiske vansker-/lidelser. For å hjelpe ungdommene er det nødvendig å samordne innsatsen fra barne- og familietjenesten og fra helse og velferd. Dette arbeidet skal prioriteres i planperioden.

Kommunal betaling for utskrivningsklare pasienter i psykisk helsevern og TSB

Forskriften om kommunal betaling for utskrivningsklare pasienter har fra 2017 også omfattet pasientgruppene i psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert behandling av rusavhengighet (TSB), men selve betalingsplikten har ikke trådt i kraft for disse områdene. Regjeringen legger opp til at kommunene fra 2019 også skal betale for utskrivningsklare pasienter i psykisk helsevern og TSB.

Det har vært registrert en betydelig reduksjon i antall utskrivningsklare døgn i psykisk helsevern og TSB de siste årene, og selv om datagrunnlaget i Norsk pasientregister ikke er komplett, mener regjeringen det er nødvendig og forsvarlig å innføre ordningen nå.

Det vil overføres midler fra de regionale helseforetakenes rammefinansiering til kommunenes rammetilskudd i forbindelse med innføringen av betalingsplikten. Regjeringen vil i statsbudsjettet for 2019 komme tilbake med endelig forslag på størrelsen på beløpet som skal overføres til kommunene i forbindelse med innføringen av ordningen, men legger foreløpig til grunn at antall utskrivningsklare liggedøgn i psykisk helsevern og TSB befinner seg i intervallet 32 000 til 47 000 i hele Norge.

Prisen per utskrivningsklart liggedøgn skal være lik for disse fagområdene som for somatikk. Dette innebærer at det foreløpig legges til grunn å overføre mellom anslagsvis 150–220 mill. kroner fra helseforetakenes rammefinansiering til kommunenes rammetilskudd. Fordelingsnøkkelen til kommunene er ikke kjent, men dersom en legger andelen av befolkningen til grunn vil Trondheim kommune motta ca 6 millioner kroner for å betale for utskrivningsklare pasienter i psykisk helsevern og i TSB.

Den kommunale betalingsplikten per døgn for somatiske pasienter for 2018 er 4 747 kroner. Dersom Trondheim mottar 6 millioner kroner dekker beløpet 1264 døgnopphold i psykisk helsevern. For dette beløpet kan Trondheim kommune betale for 21 utskrivningsklare pasienter som venter i gjennomsnitt 2 måneder på utskrivning til kommunen.

Antall utskrivningsklare pasienter i psykisk helsevern som tilhører Trondheim kommune er betydelig redusert i løpet av de siste årene fra gjennomsnittlig 30 til 5 pasienter, samt den gjennomsnittlige liggetiden fra nærmere ett år til 2-3 måneder.

Ingen pasienter i tverrfaglig spesialisert rusbehandling (TSB) har hittil blitt meldt til kommunen som utskrivningsklar på grunn av manglende kommunale tjenester.

Rådmannen vurderer at Trondheim kan klare å dekke betalingsplikten for utskrivningsklare pasienter i psykisk helsevern og i TSB innenfor en ramme på 6 millioner kroner da de fleste utskrivningsklare pasienter fortsatt kan overføres til Leistad helsehus, etterbehandling.

Økonomiske nøkkeltall

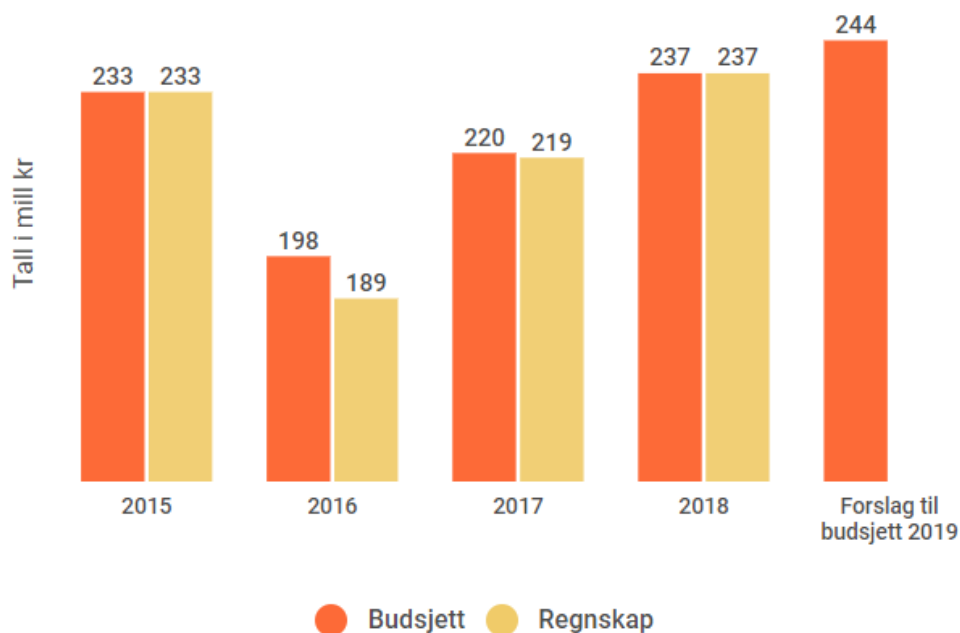
Figur 11-1 viser budsjett- og regnskap for psykisk helse og rus i perioden 2015-2017, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2018, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for psykisk helse og rus for 2019.

Reduksjon i budsjett i perioden 2015-2016 har i all hovedsak sammenheng med overføring av enheten for trondheim voksenopplæring (TROVO) til område Kvalifisering og velferd.

Økningen i budsjett i perioden 2016-2017 er knyttet til videreføring av private avtaler samt åpningen av botiltak for rusmisbrukere Jarleveien.

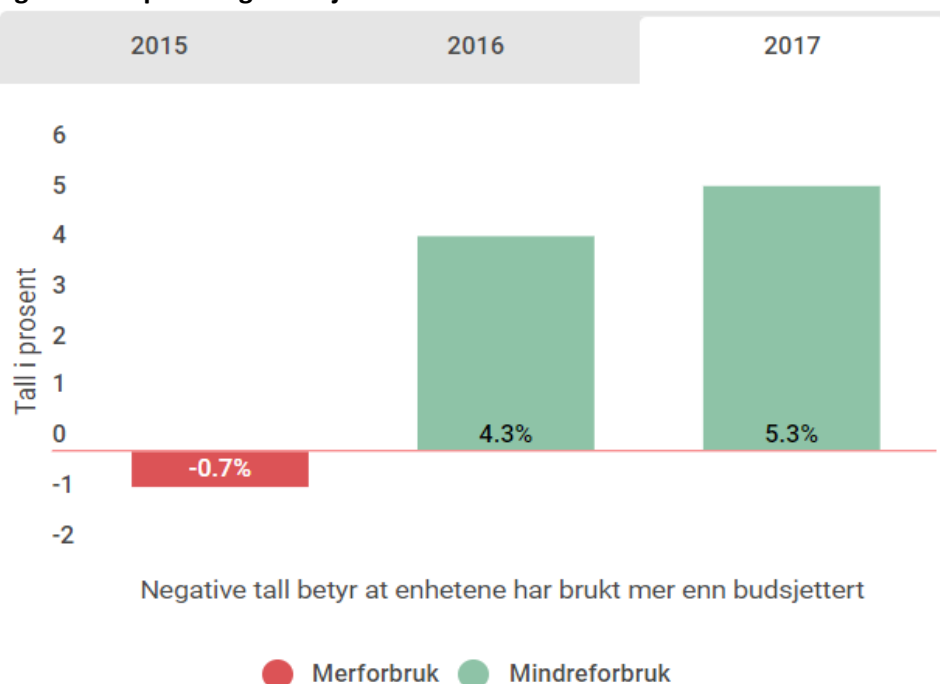
Rådmannen foreslår en netto driftsramme for psykisk helse og rus på 244 millioner kroner i 2019. Økningen fra 2018 til 2019 må sees i sammenheng med overføring av finansieringsansvar for utskrivningsklare pasienter innenfor rus og psykisk helse til kommunen.

Figur 11-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Figur 11-2 viser spredning i budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2015-2017.

Figur 11-2. Spredning i budsjettavvik for enhetene

Sammenligning med andre kommuner

Tabell 11-4 KOSTRA-tall

	Trondheim 2016	Trondheim 2017	Oslo	Bergen	Stavanger	Landet uten Oslo
<i>Prioritet</i>						
Netto driftsutgifter til tilbud til personer med rusproblemer (funksjon 243) per innbygger 18-66 år	653	725	1565,3	1270,8	801,5	445,8
<i>Kvalitet</i>						
Årsverk av psykiatriske sykepleiere per 10 000 innbyggere (helse- og omsorg) (antall)		3,4	2,5	4,4	2,8	4,8
Årsverk av personer med videreutdanning i psykisk helsearbeid per 10 000 innbyggere (helse og sosial)		8,7	4,9	7,9	5	9,1
Årsverk av personer med videreutdanning i rusarbeid per 10 000 innbyggere (helse og sosial)		3	2,2	3,9	0,9	2,9
Andel nyinnflyttede med psykiske problemer (prosent)		12	16	:	:	8
Antall vedtak om kjøp av tiltak til rusmiddelmissbrukere av aktører utenfor komm per 10 000 innbyggere 18-66 år		4,6	2,2	1,7	6,8	2,1

Tabellen viser at Trondheim kommune bruker langt mindre i netto driftsutgifter til personer med rusproblemer per innbygger 18-66 år sammenlignet med Oslo, Bergen og Stavanger. Trondheim har flere psykiatriske sykepleiere per 10000 innbyggere enn Oslo og Stavanger, men færre enn Bergen.

Trondheim har flest ansatte med videreutdanning i psykisk helsearbeid sammenlignet med storbyene, mens Bergen av storbykommunene har flere ansatte med videreutdanning i rusarbeid enn Trondheim.

Sykefravær

Sykefraværet ble redusert med 0,7 prosentpoeng fra 2017 til 2018, men det er fortsatt behov for å forsterke innsatsen for å redusere sykefraværet til samme nivå som for hele kommunen (8,5 prosent).

11.3 Periodemål

Hovedmålet for virksomhetene innenfor psykisk helse og rus er at innbyggerne skal leve selvstendige liv og ha en god tilknytning til arbeidsmarkedet.

Tjenesteområdet har et særlig ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

3.4: I 2020 har husholdningene i Trondheim muligheter for å skaffe seg en forutsigbar inntekt gjennom egen innsats

3.5: I 2020 har Trondheim en boligpolitikk som utjevner sosiale forskjeller

3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert

4.4: I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester

1. Personer som har rus- og eller psykiske problemer opplever å få tilpasset hjelp.

Psykiske lidelser og rusbrukslidelser er utbredt i den norske befolkningen og disse lidelsene bidrar til betydelig helsetap. Kroniske søvnproblemer rammer en av syv voksne, og norske ungdommer sover for lite på hverdagens. Tidlig og tilpasset hjelp til den enkelte er viktig for å hindre utvikling til kroniske tilstander. <https://www.fhi.no/publ/2018/psykisk-helse-i-norge/>

Regjeringen har varslet kommunene om betalingsplikt for utskrivningsklare pasienter i psykisk helsevern og i TSB fra 2019. Utskrivningsklare pasienter i psykisk helsevern som ikke kan utskrives direkte til eget hjem, skal overføres til et korttidsopphold på Leistad etterbehandling. Under oppholdet skal pasientene sikres et tilstrekkelig tjenestetilbud før utskriving.

Indikatorer:

- 80 prosent av nye brukere ved Mestringstilbudet skal motta hjelp innen 14 dager.
- Personer med rusproblematikk sikres oppstart med kartlegging og vurdering ved Mottaks- og oppfølgingssenteret (MO) innen 7 virkedager.
- 80 prosent av utskrivningsklare brukere overføres Leistad etterbehandling innen ett døgn etter at de er registrert utskrivningsklar.
- Ingen utskrivningsklare pasienter skal vente mer enn 5 døgn på kommunalt tilbud.
- Ingen brukere tildeles heldøgns tjenester i tilrettelagt bolig med personalbase før det er vurdert om det er tilstrekkelig med ambulante tjenester inntil 25 timer hjelp per uke.
- Antall brukere som mottar heldøgns tjenester i tilrettelagt bolig med personalbase, er redusert med 20 prosent.
- 20 prosent flere brukere som bor i ordinær bolig, har tilgang på punktvis 24/7 hjelp.

2. Sikre gode tjenester til ungdom og unge voksne

De vanligste lidelsene blant barn og unge er angst, atferdsforstyrrelser og affektive lidelser (endring i stemningsleie). Folkehelseinstituttets rapport fra 2018 (FHI) finner en økning i andelen unge jenter som rapporterer et høyt nivå av psykiske plager og som oppsøker helsetjenesten for sine plager.

Behandlingstilbudet for unge med psykiske plager i alderen 16-20 år er begrenset, da spesialisthelsetjenesten krever en klar diagnose. Kommunen bør derfor legge til rette for diagnoseuavhengige tilbud med en lavere terskel. I 2017 ble det kartlagt (Brukerplan) at 455 brukere mellom 16 og 25 år fikk tjenester (2015:357 brukere) og at det er 395 barn som har foreldre som mottar tjenester for sin psykiske lidelse og / eller ruslidelse. Noen av disse barna har omsorg av foreldre, noen har samvær med foreldre, mens andre er under omsorg av barnevernet. I flere tilfeller yter både helse og velferd og barne- og familietjenesten hjelp, mens i andre tilfeller er det mangelfull samordning. Det

er derfor behov for ny gjennomgang av forløpene av tjenestene for brukere som trenger hjelp fra begge områdene.

Indikatorer:

- 20 prosent økning i antall brukere i helse og velferd og barne- og familietjenesten har samordnet tjenester
- enhetene har til enhver tid oversikt over antall henvendelser om behov for hjelp i aldersgruppen 16 til 25 år

3. Pårørende opplever å være godt ivaretatt

Helse- og omsorgstjenesten skal ha systemer og rutiner som legger til rette for informasjon, samtale og dialog med pårørende. Dette gjelder enten pårørende har rollen som informasjonskilde, representant for pasienten/brukeren, omsorgsgiver eller støtte for pasienten/brukeren eller pårørende er berørt og har egne behov for støtte. Rammer og muligheter for dialog med den enkelte pårørende er ledelsens ansvar og må kommuniseres til ansatte, pasienter, brukere og pårørende. Enhetens tilbud til pårørende er publisert på kommunes nettside: www.trondheim.kommune.no/mestringstilbud/

Indikatorer:

- 10 prosent flere har deltatt i mestringstilbudet for pårørende.
- enhetene innenfor psykisk helse og rus har barneansvarlig kontaktperson for å ivareta familieperspektivet og registrerer alle henvendelser som gjelder barn som pårørende.
- antall barn som har behov for mer omfattende hjelpetiltak, henvises til barne- og familietjenesten (registrere antall henviste saker)

4. Styrke samarbeidet med frivillige lag og ideelle organisasjoner

De ideelle velferdsleverandørene er organisasjoner som målbærer interessene til marginale grupper i samfunnet. Ideelle leverandører kan fremme åpenhet og ansvarliggjøring, de har kompetansen kommunen trenger og de stiller krav til det offentlige. En plassering utenfor det offentlige hierarkiet og en insentivstruktur der profitt ikke er sentralt gjør at ideelle kan fylle den funksjonen på en måte ingen andre er i stand til.

Heimdal treffsted driftes i dag av kommunen, og lokalene må fraflyttes på grunn av riving. Rådmannen foreslår å legge driften av nytt treffsted ut på anbud som er reservert for ideelle aktører, jamfør B.sak 64/18 Strategier for helhetlige tjenestetilbud innen psykisk helse og rus - en gjennomgang av kommunale tjenester og avtaler med ideelle organisasjoner.

Rådmannen har utarbeidet en samlet oversikt over ideelle organisasjoners tilbud på kommunens nettsted.

Indikator

- Enhetene innenfor psykisk helse og rus har avtalte møter minimum to ganger per år med frivillige organisasjoner som har tilskudd fra kommunen.
- Minimum tre ideelle organisasjoner tilbyr økt aktivitetstilbud.

11.4 Driftsbudsjett

Hovedsatsingen innenfor området psykisk helse og rus er å øke ressurser til tidlig innsats, mestringstilbud og oppfølgingstjenester.

Tabell 11-6 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for psykisk helse og rus i perioden 2019-2022, og rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2018. En detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak finnes i tabell 11-7.

Tabell 11.6 Budsjettramme og rammeendring psykisk helse og rus. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2019	2020	2021	2022
Opprinnelig budsjett 2018	231,6	231,6	231,6	231,6
Pris- og lønnskompensasjon	3,1	3,1	3,1	3,1
Oppgaveendringer	6,8	6,8	6,8	6,8
Korrigert budsjett	241,5	241,5	241,5	241,5
Befolkningsvekst	2,0	3,6	5,1	6,7
Annen rammeendring	2,92	2,88	1,59	1,59
Forslag til netto driftsramme	246,4	248,0	248,2	249,8
Reell rammeendring	4,9	6,5	6,7	8,3

Tabell 11-7 Tiltak i psykisk helse og rus. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2019	2020	2021	2022
Opprettholdelse av standard	01.Befolkningsvekst	0	1,3	1	2,1
Endringer i tjenestetilbudet	02.Avvikle driften ved Furulund	-7	-9,5	-9,5	-9,5
	03.Aktivitetstilbud for rus og psykisk helse	3	3	3	3
	04.Tilbud til flere brukere med rus- og psykiske lidelser (ROP)	1,9	1,9	1,9	1,9
	05.Finansiering psykologstillinger	1	2	2	2
	06.Styrke tilbudet til studenter ved SiT	0,5	0,5	0,5	0,5
	07.Mestringstilbudet tidlig innsats	2	2,5	3	3,5
	08.Styrke oppfølgingstjenesten til personer med rusmiddelavhengighet og eller psykiske lidelser	2	2	2	2
	09.Styrke oppfølging av brukere ved nyetablerte småhus	0,5	0,5	0,5	0,5
	10.Arbeidsrettet rehabiliteringsmodell Fontenehus	1	1	1	1
	11.Etablering av boliger på Tonstad Øst i 2020	0	1,3	1,3	1,3
Sluttsum		4,9	6,5	6,7	8,3

11.4.1 Omtale av tiltak

Opprettholdelse av standard

1. Befolkningsvekst

Det settes av noen midler til å dekke utgifter til befolkningsvekst ut i perioden.

Endringer i tjenestetilbudet

2. Avvikle driften ved Furulund

Trondheim kommune har avtale med Furulund frem til 01.03. 2019 om drift av 12 omsorgsplasser for rusmiddelavhengige som ønsker rusfrihet. Styret for Frelsesarmeen Norge har vedtatt å avvikle driften ved Furulund. I samtaler med administrasjonen ved Frelsesarmeen, Region Nord har det fremkommet opplysninger om at det ikke er ønskelig å forlenge avtalen. Tilbudet har ikke blitt benyttet fullt ut og

rådmannen vurderer at brukerne heller kan få tilbud ved Mottak- og oppfølgingscenteret (MO-senteret), ambulante team og eventuelt korttidsopphold på Leistad for de som ønsker rusfritt tilbud.

3. Aktivitetstilbud for rus og psykisk helse

Flere personer i målgruppen trenger aktivitetstilbud og rådmannen foreslår å inngå avtaler med ideelle organisasjoner om å tilby slike tjenester for tre millioner kroner.

4. Tilbud til flere brukere med rus- og psykiske lidelser (ROP)

Det er flere brukere med både alvorlige rus- og psykiske lidelser (ROP) som i tillegg har utfordrende og voldelig atferd. Det er behov for å forsterke tilbudet til inntil fem brukere ved Jarleveien. Det er innvilget statlige prosjektmidler på 3 millioner kroner for 2018 og rådmannen foreslår å styrke tiltaket med 1,9 millioner kroner årlig i perioden.

5. Finansiering psykologstillinger

Statlige stimuleringsstilskudd for å opprette psykologstillinger i kommunen reduseres over en 3 årsperiode med 110 000 kroner årlig. Rådmannen foreslår å kompensere reduksjonen med 1 million kroner i 2019 økende til 2 millioner kroner i perioden.

6. Styrke tilbudet til studenter ved SiT

Det vises til B.sak 64/18 Strategier for helhetlige tjenestetilbud innen psykisk helse og rus - en gjennomgang av kommunale tjenester og avtaler med ideelle organisasjoner. Enhet for psykisk helse og rus gjennomfører samarbeidsmøter med SiT om tiltak for styrke det psykiske helsetilbudet og forebygge rusproblematikk blant studentene. Rådmannen foreslår å støtte SiT med 500.000 kroner til det psykososiale arbeidet for studentene.

7. Mestringstilbudet tidlig innsats

Det vises til B.sak 64/18 Strategier for helhetlige tjenestetilbud innen psykisk helse og rus - en gjennomgang av kommunale tjenester og avtaler med ideelle organisasjoner. Rådmannen foreslår å styrke tidlig innsats ved å øke budsjettet til Mestringstiltakene med 2 millioner kroner i 2019 til 3,5 millioner kroner i 2022

8. Styrke oppfølgingstjenesten til personer med rusmiddelavhengighet og eller psykiske lidelser

Det vises til B.sak 64/18 Strategier for helhetlige tjenestetilbud innen psykisk helse og rus - en gjennomgang av kommunale tjenester og avtaler med ideelle organisasjoner. Flere personer i målgruppen trenger tettere oppfølging i egen bolig med tilgang inntil 24/7 hjelp. Rådmannen foreslår å styrke ambulante tjenester med 2 millioner kroner årlig i perioden.

9. Styrke oppfølging av brukere ved nyetablerte småhus

Det skal bygges 3 nye småhus (Ranheim, Kruska-jordet) i 2019 og rådmannen foreslår å styrke oppfølgingen av brukerne med 500.000 kroner fra 2019.

10. Arbeidsrettet rehabiliteringsmodell Fontenehus

Fontenehus Trondheim etablerer aktivitet ultimo 2018, jamfør sak 168/17 i formannskapet.

https://innsyn.trondheim.kommune.no/motedag/render_behandling_pdf?behid=1003384447

Fontenehusmodellen er en internasjonalt anerkjent arbeidsrettet rehabiliteringsmodell basert på humanistiske verdier. På fontenehus får mennesker med større psykiske helseproblemer arbeids- og samfunnsmessig tilhørighet ved å drive sitt eget rehabiliteringstilbud og styre egen bedringsprosess.

Helsedirektoratet oppgir at nye Fontenehus kan få dekket inntil 100 prosent av driftsutgiftene det første året, deretter inntil 75 prosent. Vertskommunen må dekke resterende beløp. For 2019 må Trondheim kommune dekke ca 1 mill kroner.

11. Etablering av boliger på Tonstad Øst i 2020

Det bygges tilrettelagte boliger (10 leiligheter) for personer med psykiske lidelser som planlegges å være ferdige i 2020. Rådmannen foreslår å styrke oppfølgingen av beboerne med 1,3 mill kroner fra 2020.

11.5 Investeringer

Med bakgrunn i et nytt tilrettelagt botilbud for personer med psykiske lidelser vil det bli foretatt en gjennomgang av det kommunale botilbudet for personer med psykiske lidelser. Det er flere brukere som nå bor i egne boliger med ambulante tjenester, men for enkelte vil bolig med stedlige tjenester være det beste tilbudet.

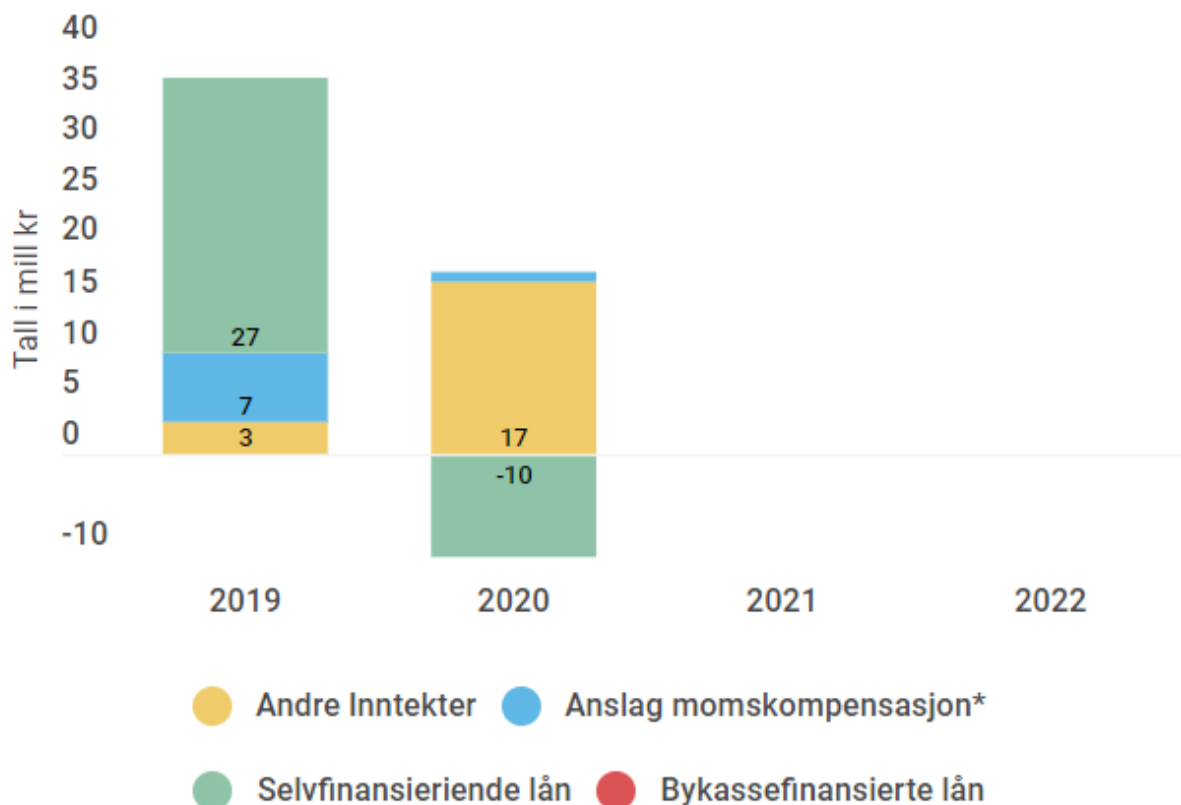
I løpet av 2017 og 2018 har flere botilbud for rusmiddelavhengige blitt redusert, dette på grunn av vannlekkasjer, brann og interne flyttinger.

I løpet av 2018 ble det tatt i bruk 3 småhus på Sandmoen for personer med rusproblematikk, og i løpet av 2019 vil ytterligere tre småhus bli etablert på Kruskajordet.

Tabell 11-4 Investeringer i psykisk helse og rus i perioden 2019-22. Tall i millioner kroner

Prosjekt/investering	Kostnads-overslag	Tidligere- bevilget	Rest til- bevilgning	Forslag til investering			
				2019	2020	2021	2022
Tonstad Øst (psykiatri)	39,0	1,0	38,0	30,5	7,5		
Småhus (rus)	21,5	15,0	6,5	6,5			
Sum økonomiplan				37,0	7,5	0,0	0,0

Figur 11-3 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringsområde psykisk helse og rus for perioden 2019-2022

Bolig for personer med psykiske lidelser, Tonstad Øst

Det etableres 10 tilrettelagte leiligheter for personer med psykiske lidelser på Tonstad øst. Boligene skal ferdigstilles i 2020.

Med bakgrunn i utsettelse av dette prosjektet er investeringsrammen økt fra 36,5 millioner kroner til 39 millioner kroner. Det er avsatt driftsmidler til tjenester fra 2020.

Boliger for rusmiddelavhengige, småhus Kruskajordet

Det vil i løpet av 2019 bli etablert tre nye småhus på Kruskajordet, Ranheim.

12 Bo- og aktivitetstilbud

12.1 Hovedprioritering 2019-2022

Bo- og aktivitetstenhetene skal i hovedsak yte tjenester til personer med diagnosen utviklingshemming.

Tjenestetilbudet skal tilpasses driftsrammen gjennom ny strategiplan for området 2019-22.

Oppstart av nytt bofellesskap for 9 personer bidrar til å redusere antall personer på ventelisten for bofellesskap.

Aktivitetstilbudene skal være utviklingsfremmende for den enkelte, og flere brukere skal ha tilbud om ordinært arbeid gjennom arbeidstrening og arbeidsrettede tiltak som for eksempel "Helt med".

12.2 Om området

8

enheter

614

brukere i bolig og aktivitetstilbud

794

årsverk

Bo- og aktivitetstilbudene gir tjenester til personer med utviklingshemming og personer med utviklingsforstyrrelser som autisme, Aspergers syndrom, kognitiv svikt, og yngre fysisk funksjonshemmede. Bo- og aktivitetstilbudene består av åtte enheter og har totalt 794 årsverk.

Tjenesten omfatter

De fleste brukere bor i kommunale bofellesskap, mens noen bor i private bofellesskap. I de siste årene har noen brukere/pårørende kjøpt egne leiligheter i borettslag, og kommunen har kjøpt leilighet til personalbase. Andre personer bor i nærheten av bofellesskap og får tjenester fra personalbasen.

Merforbruk i 2018 - prognose

Det vises til B.sak 51/18 - Andre økonomirapport 2018 1.1 - 31.5 2018,

https://innsyn.trondheim.kommune.no/motedag/render_behandling_pdf?behid=1003388923

hvor rådmannen anslår at bo- og aktivitetstilbud vil få et merforbruk på 35 millioner kroner i 2018, etter at tiltak for å begrense kostnadsveksten er gjennomført. Bakgrunnen for merforbruket på området er sammensatt, men den viktigste forklaringen er en kraftig vekst i vedtak om tjenester til brukere og påfølgende økte lønnskostnader. Det betyr at det ytes mer tjenester i mai 2018 sammenlignet med september 2017. Denne økningen alene utgjør over 25 millioner. Rådmannen har iverksatt tiltak for å begrense kostnadsveksten og gjennomgang av brukere i BoA viser at 84 prosent av brukere i botiltak med heldøgns omsorg har diagnosen psykisk utviklingshemming. I gruppen av brukere uten diagnosen "utviklingshemming" har 14 personer psykiske utfordringer, 1 person har rusmiddelproblematikk og 6 personer har i hovedsak somatiske utfordringer. Av 78 brukere som bor i nærheten til bofellesskap og som mottar tjenester fra personalbaser i bofellesskap, er det 33 brukere med psykiske utfordringer og 16 brukere som i hovedsak har somatiske hjelpebehov.

Kostnadene for tjenestene til 49 brukere som bor i nærhet til base uten diagnosen “utviklingshemming” er 2,4 millioner kroner. For 2018 overføres 1,7 millioner kroner fra området psykisk helse og rus og 0,7 millioner kroner fra hjemmetjenesten til BoA.

Kostnadene for 15 personer personer med psykiske problemer og rus i bofellesskap er 7,6 mill kroner og 4,1 mill kroner for 6 personer med somatiske utfordringer. Kostnader for nattevakt for 21 personer uten diagnosen “utviklingshemming” er ikke inkludert i kostnadene.

Fra 2019 foreslår rådmannen at BoA i all hovedsak yter tjenester til personer med diagnosen “utviklingshemming”.

Ventetid på bolig i bofellesskap

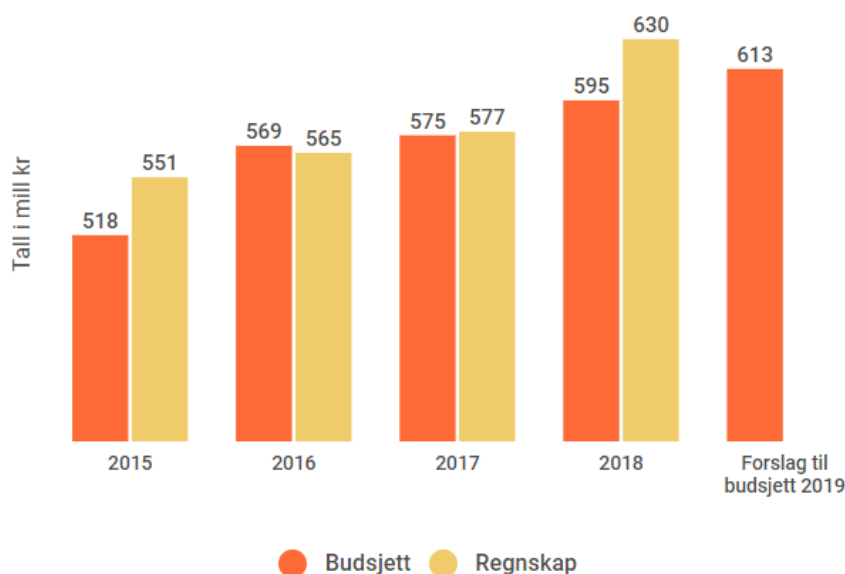
Når gjennomgangen av brukere i bofellesskap for utviklingshemmede viser at 21 personer er tildelt bolig med annen diagnose, kan det tyde på at tildelingen ikke har vært optimal. Selv om personer ikke har diagnosen utviklingshemming, kan atferden og hjelpebehovet til den enkelte sammenfalle med tilsvarende atferd og hjelpebehov som for utviklingshemmede. Rådmannen har igangsatt kvalitetssikring av tildelingen og gjennomfører ny vurdering av personer i bofellesskap uten diagnosen utviklingshemming. Rådmannen skal avklare sammen med beboere med psykiske utfordringer, som bor i bofellesskap, om de heller ønsker å flytte og motta hjelp og støtte fra ansatte innenfor område psykisk helse. Dersom de fleste brukere uten diagnosen utviklingshemming kan flytte til annen tilrettelagt bolig, frigjøres i utgangspunktet boliger til utviklingshemmede som står på venteliste. Men på grunn av BoA sine økonomiske utfordringer og at det årlig oppstår uventet akutt behov for tilbud i bofellesskap, foreslår rådmannen at det til enhver tid skal være fem ledige leiligheter i bofellesskapene for utviklingshemmede. Flere ledige leiligheter gir også noen valgmuligheter for personer som må tildeles bofellesskap i en akutt krisesituasjon.

Se kap.10 Kvalifisering og velferd, periodemål 2 og kap.11 Psykisk helse og rus. Tiltak pkt 12.

Økonomiske nøkkeltall

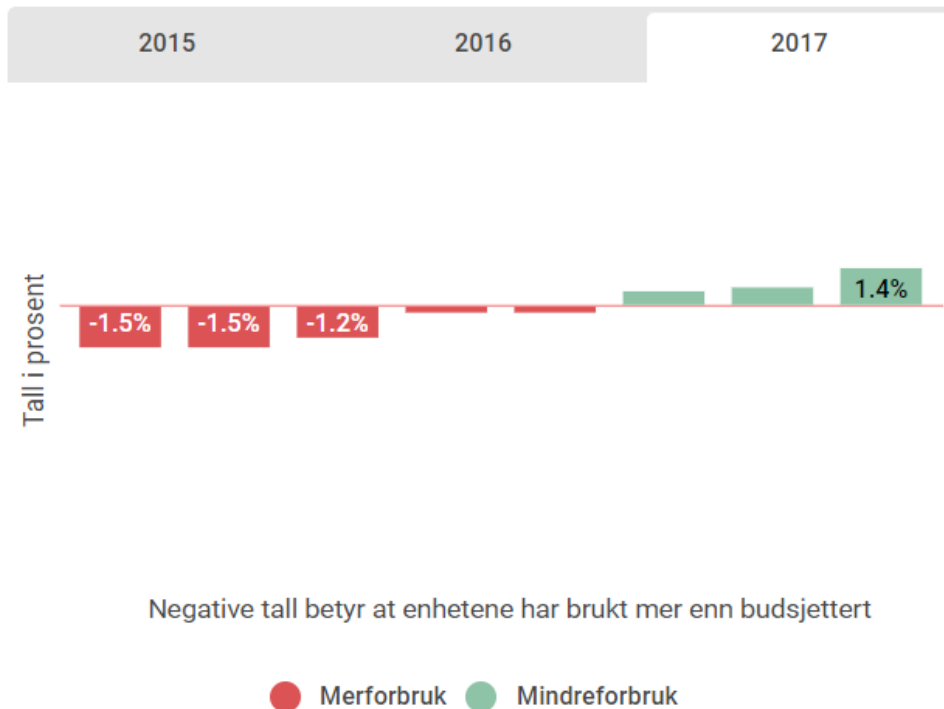
Figur 12-1 viser budsjett og regnskap for bo- og aktivitetstilbud i perioden 2015-2017, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2018, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for bo- og aktivitetstilbud for 2019.

Figur 12-1 Utvikling av budsjett og regnskap over tid. Tall i nominelle kroner

Figur 12-2. viser spredning i budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2015-2017.

Figur 12-2. Spredning i budsjettavvik for enhetene

Negative tall betyr at enhetene har brukt mer enn budsjettet

● Merforbruk ● Mindreforbruk

Sammenligning med andre kommuner

Trondheim kommune har det nest laveste utgiftsnivået pr utviklingshemmet i forhold til de øvrige storbykommunene (ASSS).

Tabell 12-1 Tall fra ASSS-nettverket

	Trondheim 2016	Trondheim 2017	2017 Snitt ASSS	2017 Høyest ASSS	2017 Lavest ASSS
<i>Prioritet</i>					
Utgifter pr. utviklingshemmet (fratrasket refusjon ressurskrevende) (TTU)	642 864	653 947	858 693	1 126 095	633 332
<i>Produktivitet</i>					
Utgifter til bolig med fast tilknyttet personell hele døgnet (inkl. private/ideelle) pr. beboer (TTU)	1 377 806	1 494 431	1 624 408	2 133 858	1 154 861
<i>Dekningsgrader</i>					
Andel utviklingshemmede 18 år og eldre som bor i bolig med fast tilknyttet personell hele døgnet (TTU)	54	49	54	70	40
<i>Kvalitet</i>					
Andel årsverk med fagutdanning (TTU*)	87	90	78	91	60

Status i arbeidet med plan for utviklingshemmede 2015-2018; "En bedre hverdag for alle"

Denne planen har oppmerksomhet på overgangen fra ungdom til voksen og at tjenestene skal være utviklingsfremmende. Målet om at utviklingshemmede som har vedtak om bolig og tilrettelagte tjenester ikke skal vente mer enn 6 måneder, er ikke nådd. Ventetiden er per august 2018 gjennomsnittlig 3 år og 1 måned. I forhold til utviklingsfremmende tjenester har alle brukere egen primærkontakt som skal fungere som koordinator. 800 ansatte har fått opplæring i basiskompetanseprogrammet i regi av "Boa-skolen". Vi er ikke i mål om å få flere personer over i ordinært arbeid, men

arbeidet skal intensiveres gjennom samarbeid med prosjektet "Helt med" som jobber med å tilrettelegge for ordinære arbeidsplasser øremerket utviklingshemmede. Disse arbeidsplassene vil delvis være i private bedrifter og delvis offentlige virksomheter, som for eksempel sykehjem. Det er iverksatt mange gode tiltak i den enkelte enhet for å nå målet om tilrettelagte fritidsaktiviteter og ferietilbud, mens andre enheter har fått avvik på mangelfullt tilbud. Arbeidet med ny periodeplan for 2019 - 2022 er igangsatt.

Sykefravær

Det var en økning i sykefraværet fra 2016 til 2017 og en nedgang i sykefraværet i første halvår i 2018 med 1,8 prosentpoeng. Arbeidet med fortsatt redusert sykefravær til samme nivå som hele kommunen (8,5 prosent) må intensiveres i planperioden.

Rekruttering

Området har få søkere til vernepleier- og sykepleierstillinger.

12.3 Periodemål

Bo- og aktivitetstilbud har ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

3.5: I 2020 har Trondheim en boligpolitikk som utjevner sosiale forskjeller

3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert

4.4: I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester

1. Brukere opplever selvbestemmelse

Retten til å bestemme over eget liv er et grunnleggende menneskerettslig prinsipp. Personer med utviklingshemming skal, så langt som mulig, ha de samme valgmulighetene som alle andre. Retten til selvbestemmelse er viktig for menneskeverdet, selvutvikling og egen identitet.

Erfaringer fra pårørende og tjenestene viser at det er store utfordringer knyttet til grensen mellom selvbestemmelse og ivaretagelse. Noen personer har en livsførsel som er meget uheldig for dem selv, og som de ikke har forutsetninger for å forstå konsekvensene av. For noen kan autonomi føre til avvisning av nødvendig bistand fra kommunens ansatte, økt sårbarhet for overgrep og utnyttning, samt stigmatisering og diskriminering på grunn av hygieniske og atferdsmessige forhold.

Kommunen skal legge til rette for at tjenester til utviklingshemmede skal være utviklingsfremmende. En utviklingsfremmende tjeneste krever ny kompetanse i samarbeid med utdanningsinstitusjonene og deltakelse i enhetenes egen internundervisning (Boa-skolen), med særskilt vekt på grensen mellom selvbestemmelse og ivaretagelse.

Indikator

- Alle ansatte har fått opplæring i å tilrettelegge for selvbestemmelse.
- Brukerundersøkelsen i 2020 viser at 80 prosent av brukerne opplever å ta egne valg - selvbestemmelse.

2. Brukere har meningsfulle aktiviteter

Ulike statlige rapporter viser til at "dagsentervirksomhet" er viktig for å bringe mennesker ut av sosial isolasjon, bygge sosiale nettverk og for at den enkelte skal kunne få en tilværelse preget av meningsfylt aktivitet. Det å være i arbeid er sentralt i livet til voksne mennesker selv om arbeidet kan oppleves både som et gode og en belastning. Et virkemiddel for å bringe personer med utviklingshemming ut av passivitet og isolasjon har derfor vært å få flest mulig ut i arbeid og annen produktiv virksomhet. Fordi personer med utviklingshemming er svært forskjellige, ikke minst når det gjelder funksjonsnivå, er det behov for et vidt spekter av muligheter til å kunne gjøre noe meningsfylt. Det er ikke tilstrekkelig bare "å ha noe å gå til". Innholdet i aktivitetstilbudene må ta høyde for de store forskjellene i funksjonsnivå, evner, ønsker og interesser hos personer med utviklingshemming.

Indikator

- Brukerundersøkelsen i 2020 viser at 80 prosent av brukerne opplever å ha meningsfulle aktiviteter.

3. Bo- og aktivitetstilbud er en attraktiv arbeidsgiver som tiltrekker seg og beholder kompetente arbeidstakere

Bo- og aktivitetstilbudene driver tjenester som har høye kompetansekrav innenfor helsehjelp, utviklingsfremming og om bruk av tvang og makt. For at tjenesteområdet skal tiltrekke seg nødvendig kompetanse må arbeidsplassen oppleves attraktiv i forhold til lønn, arbeidstid, arbeidsmiljø og meningsfylte oppgaver.

Indikator

- Minimum 40 prosent av ansatte har relevant bachelor-utdanning.
- Sykefraværet er redusert fra 10,5 prosent til 9,5 prosent.
- Medarbeiderundersøkelsen for 2019 viser en svarprosent på gjennomsnitt av kommunen, knyttet til arbeidsmiljø og faglig utvikling.

4. Pårørende opplever å være godt ivaretatt

Helse- og omsorgstjenesten skal ha systemer og rutiner som legger til rette for informasjon, samtale og dialog med pårørende. Dette gjelder enten pårørende har rollen som informasjonskilde, representant for pasienten/brukeren, omsorgsgiver eller støtte for pasienten/brukeren eller pårørende er berørt og har egne behov for støtte. Rammer og muligheter for dialog med den enkelte pårørende er ledelsens ansvar og må kommuniseres til ansatte, pasienter, brukere og pårørende.

Indikator

- Enheten har individuelle og felles samarbeidsmøter med pårørende minimum x 2 per år.
- Pårørende involveres i ansvarsgrupper. Andelen pårørende i ansvarsgrupper er 50 prosent.
- Alle pårørende blir tatt med på råd ved utarbeidelse av individuell plan og dokumenteres i den individuelle planen.

12.4 Driftsbudsjett

Området for bo- og aktivitetstilbud går inn i 2019 med et vesentlig merforbruk, noe som også preger driftsbudsjett for 2019. Det er prioritert midler til nytt bofellesskap i 2019, mens øvrige tiltak handler om å tilpasse driften på området til budsjetttrammene for 2019. Dette gjøres i hovedsak gjennom samlokalisering av enheter og lokale tilpasninger.

Tabell 12.2 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for bo- og aktivitetstilbud i perioden 2019-2022 Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2018.

Tabell 12.2 Budsjettramme og rammeendring bo- og aktivitetstilbud. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2019	2020	2021	2022
Opprinnelig budsjett 2018	595,5	595,5	595,5	595,5
Pris- og lønnskompensasjon	7,6	7,6	7,6	7,6
Oppgaveendringer	2,8	2,8	2,8	2,8
Korrigert budsjett	605,9	605,9	605,9	605,9
Befolkningsvekst	5,7	10,4	14,8	19,5
Annen rammeendring	-3,76	-3,60	-6,91	-6,91
Forslag til netto driftsramme	607,8	612,6	613,7	618,4
Reell rammeendring	1,9	6,8	7,9	12,6

Tabell 12.3 viser rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 12.3 Tiltak i bo- og aktivitetstilbud. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2019	2020	2021	2022
Opprettholdelse av standard	01.Nytt bofellesskap i 2019, ni plasser	5,9	10,7	10,7	10,7
Endringer i tjenestetilbudet	02.Merforbruk	35	35	35	35
Effektiviseringstiltak	03.Overføring av brukere til andre områder	-3,5	-4,6	-5,7	-6,8
	04.Finansiering av SFO-tilbud	-1,2	-1,2	-1,2	-1,2
	05.Avvikling av BoA-skolen	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
	06.Samlokalisering av enheter	-3,7	-3,7	-3,7	-3,7
	07.Redusert bruk av overtid og vikarer	-5	-5	-5	-5
	08.Tiltak på enhetene	-14,5	-14,5	-14,5	-14,5
	09.Lokale enhetsvise tilpassninger	-10,4	-9,2	-7,0	-1,2
Sluttsum		1,9	6,8	7,9	12,6

12.5 Tiltak

Nytt bofellesskap i 2019, ni plasser

Rådmannen foreslår at det skal ferdigstilles nytt bofellesskap med ni leiligheter i Johan Falkbergets veg medio 2019 med et driftsbudsjett på 5,9 millioner kroner økende til 10,7 millioner fra 2020. Rådmannen foreslår også ferdigstilling av nytt bofellesskap med ni leiligheter ultimo 2021 med 0,1 million kroner for å planlegge innflytting og drift i 2022.

Merforbruk 2018

Bakgrunnen for merforbruket på området er sammensatt, men den viktigste forklaringen er en kraftig vekst i vedtak om tjenester til brukere og påfølgende økte lønnskostnader. Det betyr at det ytes mer tjenester i mai 2018 sammenlignet med september 2017. Denne økningen alene utgjør over 25 millioner. I løpet av 2. halvår 2018 gjennomføres tiltak som skal gi en innsparingseffekt på 7 millioner, mens resterende merforbruk må håndteres i 2019.

Mulig overføring av brukere til andre tjenesteområder

I løpet av de siste årene har det gradvis foregått en forskyvning av brukere uten PU-diagnose over til BoA-området. I årene fremover kan det være mer hensiktsmessig at disse brukerne mottar tjenester fra andre tjenesteområder.

En gjennomgang av brukernes diagnoser per august 2018 viser at det totalt er 111 brukere på BoA-området som kan knyttes til andre tjenesteområder. 42 av disse brukerne bor i nærhet til base (NTB). Her kan 10 vurderes overført til hjemmetjenesten og 32 brukere kan vurderes overført til psykisk helse og rus. Dette utgjør til sammen 2,4 millioner. 15 brukere uten diagnosen utviklingshemming som bor i bofellesskap, skal i løpet av planperioden vurderes overført til psykisk helse og rus. Dette er en prosess som må foregå over tid og den økonomiske effekten på BoA-området anslås å øke med 1,1 millioner i 2019 hvert år i planperioden. I tillegg vil rådmannen vurdere overføring av tjenester til 48 brukere uten diagnosen utviklingshemming som i dag mottar tjenester i aktivitetstilbud fra BoA-området til psykisk helse og rus.

Finansiering av SFO-tilbud i videregående skole

Flere brukere i videregående skole har i dag en SFO-ordning gjennom enheter på BoA-området. Finansieringen av tilbudet dekkes av midler fra fylkeskommunen fra 2019. Det vil redusere merforbruket med 1,2 millioner på BoA med effekt fra 2019.

Avslutning av BoA-skolen

Rådmannen foreslår å avslutte kompetanseutviklingsprosjektet i BoA-skolen 6 måneder tidligere enn planlagt. Tiltaket gir en innsparing på 0,7 millioner kroner i 2019. I forbindelse med sammenslåing og aktuell samlokalisering av enheter, skal det utarbeides og iverksettes ny kompetanseutviklingsmodell for ansatte og BoA-området generelt innenfor driftsbudsjettet.

Samlokalisering av enheter

Enheter og avdelingene innenfor bo- og aktivitetstilbud er i mange tilfeller geografisk spredt. Etter innføring av nye ledernivå i 2017 er det oppnådd kortere avstand mellom leder og ansatt. Rådmannen foreslår å redusere antall enhetsledere fra syv til fire enheter, samtidig som antall avdelingsledere beholdes. Samtidig er det gode faglige og ressursmessige grunner til å samle merkantile funksjoner. Effekten anslås til 3,7 millioner årlig fra og med 2019.

Redusert bruk av overtid og vikarer

Enheter på BoA har hver for seg og samlet svært høye årlige kostnader til overtidbruk. Gjennom samlokalisering av enheter og mer forpliktende personalsamarbeid på tvers, er det vurdert å få redusert fremtidig overtidbruk gjennom annen organisering av vikarer.

Tiltak på enhetene

En stor del av den økonomiske utfordringen må løses med ulike typer tiltak som kan være mulig i den enkelte enhet og ikke nødvendigvis felles for BoA-området generelt.

Opphør/overføring av boligtilbud

Etter overføring/fracfytting av beboere på "Nypan", ble huset tomt medio 2018. Boligen er i svært dårlig stand og ikke egnet for enhetens og brukernes behov, og tjenestetilbudet kan bedre og mer effektivt løses i andre boliger. Dette medfører overtallighet på 4,9 årsverk.

Overføring av personalbase

Personalbasen i Stabells vei mangler egnet personalrom og flytter derfor basen til Veimesterstien bofellesskap.

Generell tjenestereduksjon på en rekke boliger, men kan løses ved ikke å tildele ledige leiligheter etterhvert som de blir ledige (inntil fem ledige leiligheter).

Redusere aktivitetstilbud

Rådmannen foreslår å redusere døvetilbudet "Vaskeriet" fra 4 til 2 dager i uken. Aktivitetstilbudet på Tjønnlia videreføres til de nye lokalene for Gjenbruksentralen som Lade BoA overtar driftsansvaret for fra januar 2019. Forslaget gir en samlet innsparing på inntil 7 årsverk som tilsvarer 4,3 millioner kroner.

Justere overlappingstid ansatte

Overlappingstid mellom ansatte ved vaktskifter varierer ved boligene. Gjennomgangen viser at det er grunnlag for en beskjeden effektivisering på enkelte enheter/boliger som for eksempel fra 30 til 15 minutter.

Generell effektivisering

For å balansere forholdet mellom økt tjenesteomfang og strammere økonomiske rammer, er det nødvendig med ytterligere effektivisering av området og tjenestetilbudet i budsjettperioden. Planer- og tiltak skal utarbeides fortløpende i prosess med tillitsvalgte og lederteamene.

12.5.1 Investeringsbudsjett

Status og utfordringer

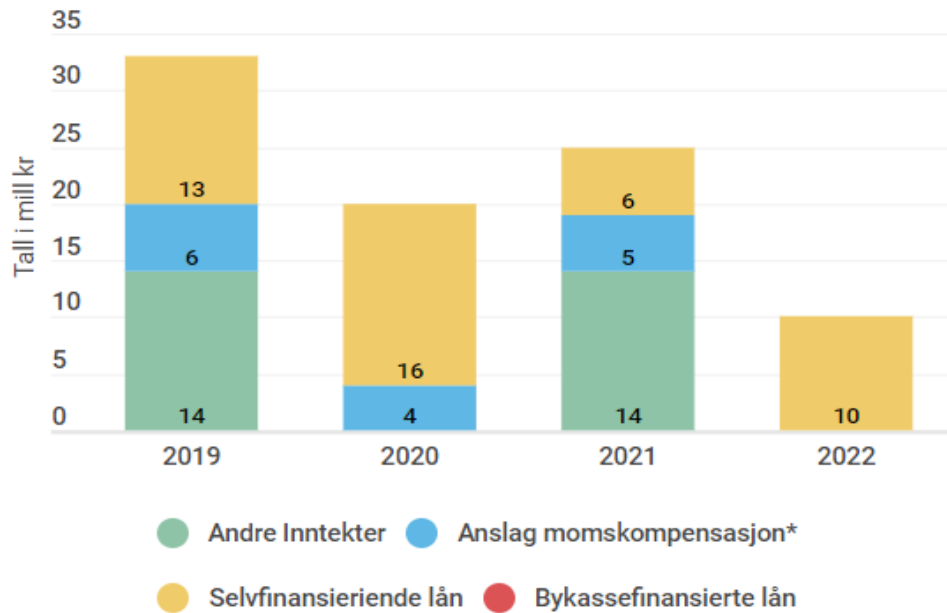
Det er satt i gang et arbeid med å finne alternative tomt for dagsenteret Vidarheim. I løpet av 2018 ble ca 12 brukerne og ansatte som hadde tilbud ved Vidarheim flyttet på grunn av defekt heis. Brukerne har fått midlertidige lokaler i Stavset barnehage fram til våren 2019. Det utredes nå alternativ plassering både midlertidig og permanent. Det er ikke satt av investeringsmidler til nytt dagsenter i perioden.

Tabell 12-4 viser rådmannens forslag til investeringer innenfor Bo- og aktivitetsområdet i planperioden 2019 - 2022. Under følger en oversikt og beskrivelse av de enkelte prosjekt.

Tabell 12.4 Investeringer i bo- og aktivitetstilbud i perioden 2019-22. Tall i millioner kroner

Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2019	2020	2021	2022
Nytt bofellesskap	55,0		55,0	10,0	20,0	25,0	
Nytt bofellesskap	55,0		55,0				10,0
Johan Falkbergets veg	55,0	6,1	48,9	23,9			
Sum økonomiplan				33,9	20,0	25,0	10,0

Figur 12-3 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringsområde bo- og aktivitetstilbud for perioden 2019-2022

Johan Falkbergets vei

Det er avsatt både driftsmidler og investeringsmidler til nytt bofellesskap i Johan Falkbergets vei 21-23. Bofellesskapet skal bestå av ni leiligheter og tjeneste- og fellesareal for personer med utviklingshemming som har behov for omfattende tjenester. Bofellesskapet skal være innflyttingsklart høsten 2019.

Nytt bofellesskap 2021/2022

Trondheim kommune erfarer en økning av barn og unge med utfordrende atferd og langvarige sammensatte vansker. Det er utarbeidet en rapport - *tjenestetilbud til barn og unge med utfordrende atferd* - som har sett på hvordan Trondheim kommune fremover kan gi effektive tjenester tilpasset den enkelte innenfor denne målgruppen. Det planlegges et nytt bofellesskap hvor det samtidig skal etableres et eget kompetansemiljø for denne målgruppen. Rådmannen foreslår å bygge bofellesskap med plass til brukere med sammensatte behov, utfordrende atferd og som trenger oppfølging inn i voksen alder. Boligen skal driftes i samarbeid med oppvekst.

Oppvekst og utdanning har avsatt 25 millioner til nybygg til dette formålet, mens helse og velferd har satt av 55 millioner til nytt bofellesskap som skal stå ferdig i 2021/22. Disse to prosjektene kan derfor sees i sammenheng og samarbeidet med oppvekst og utdanning og helse og velferd starter allerede med å finne egnet tomt.

Nytt bofellesskap i 2023/24

Med bakgrunn i demografisk vekst er det satt av midler til nytt bofellesskap med ni leiligheter som skal stå ferdig i 2023/2024.

13 Helse- og omsorgstjenester

13.1 Hovedprioriteringer 2019-2022

I Helse- og omsorgstjenestene skal brukere og pårørende involveres i større grad for å sikre god livskvalitet. Trondheim kommune vil videreføre satsingen på helsefremmende og forebyggende tiltak for å sikre god livskvalitet. Bemanningen til hjemmeboende eldre skal økes i planperioden. Trondheim kommune viderefører arbeidet med god nærledelse og kompetansebygging blant ansatte. For å møte de økte behovene i befolkningen må kommunen intensivere rekrutteringsarbeidet.

13.2 Om området

43

enheter

1.482

beboere i helse- og velferdssenter og helsehus

2.618

årsverk

4.842

brukere av hjemmetjenester

878

brukere av ergo- og fysiotjenester

Helse- og omsorgsområdet består av helse- og omsorgstjenester tjenester utenfor institusjon og tjenester i helsehus, helse- og velferdssenter og helse- og velferdskontor.

Kompetanse- og rekrutteringsutfordringer

Utfordringer knyttet til kompetanse og rekruttering er med få unntak felles for helse- og omsorgsområdet. Det har over år blitt stilt stadig høyere krav til kapasitet og kompetanse i kommunehelsetjenesten. Samhandlingsreformen har forsterket dette ved å forutsette at oppgaver i spesialisthelsetjenesten i større grad skal kunne ivaretas av kommunene, ikke minst overfor personer med sammensatte og kroniske tilstander. Samtidig øker andelen eldre i befolkningen i forhold til yrkesaktiv befolkning. Dette betyr at vi relativt sett får mer å jobbe med, og færre personer som kan gjøre jobben. Kommunen har over tid økt andelen faglærte, høyskole / universitetsutdannede betydelig, men det har vært utfordrende å holde tritt med behovet. Vi har utfordringer med å beholde og rekruttere nok ansatte. Dette gjelder særlig for sykepleiere, men også for vernepleiere og fastleger.

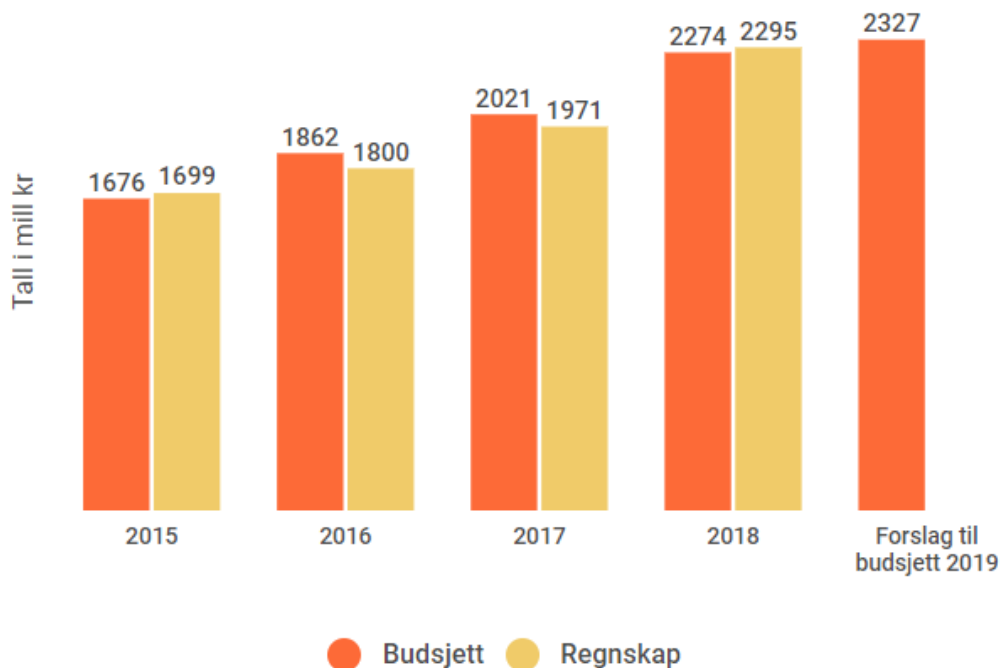
Bystyret vedtok 7. desember 2017 en strategisk kompetanse- og rekrutteringsplan for helse og velferd 2018-2021 der god ledelse, faglig utvikling og konkurransedyktig lønn er hovedstrategier.

I 2018 er det startet opp et omfattende arbeid med å kvalitetssikre, strukturere og samordne pasientforløpene som ledd i kvalitetssikring på tvers av de ulike enhetene og forberedelse til innføring av nytt journalsystem (Helseplattformen).

Økonomiske nøkkeltall

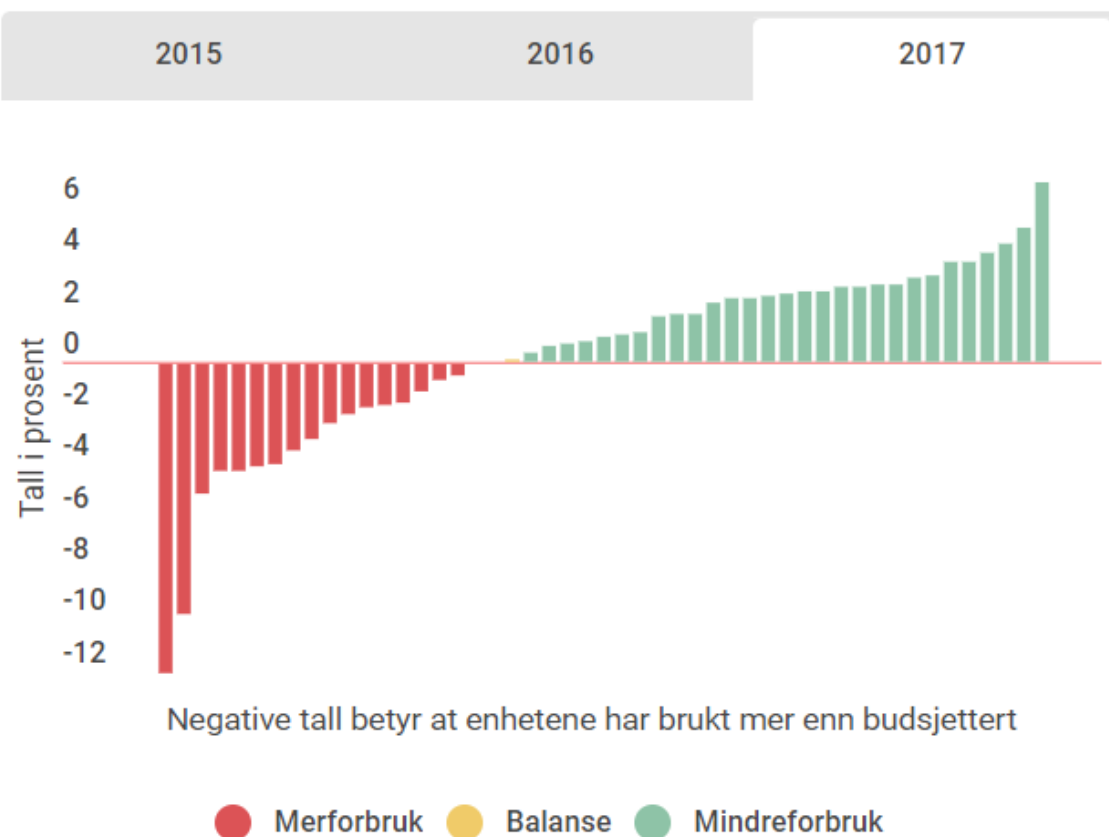
Figur 13.1 viser budsjett- og regnskap for Helse- og omsorgstjenesten i perioden 2015-2017, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2018, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for Helse og omsorgstjenesten for 2019. Økningen i budsjett i perioden 2015-2018 har i all hovedsak sammenheng med demografisk vekst, lønns- og prisvekst samt eldreplanen. Den kraftige veksten fra 2017 til 2018 henger også sammen med at Helse- og velferdskontorene (HVK) ble overført fra budsjettområdet Kvalifisering- og velferd og over til budsjettområdet Helse- og omsorgstjenester, noe som utgjorde ca. 200 millioner.

Figur 13.1 Budsjett og regnskap for årene 2015-2018 i nominelle kroner, samt rådmannens forslag for 2019

Helse og omsorgstjenesten hadde både i 2016 og 2017 et mindreforbruk i forhold til budsjett. Området antas å gå fra et merforbruk i 2018, jf 2. økonomirapport.

Figur 13.2. viser spredning i budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2015-2017.

Figur 13.2. viser at det i perioden 2015-2017 var stor spredning i budsjettavvik for enhetene innenfor området.

Tabell 13.1. viser ulike indikatorer på Trondheim og ASSS-kommunenes ressursbruk og produksjon innenfor Helse- og omsorg. Hensikten med tabellen er å få fram likheter og forskjeller mellom Trondheim og ASSS-kommunene. Det presenteres flere indikatorer på kommunenes tjenestetilbud i ASSS-rapporten, se asss.no.

Tabell 13-1 KOSTRA-tall

	Trondheim 2016	Trondheim 2017	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS, uten Oslo og Trondheim
Prioritet						
Andel av kommunens utgifter til pleie og omsorg	27,2	27,1	23,1	31,9	28,5	29,8
Andel av pleie og omsorg til hjemmeboende	44,3	47,5	48,6	44,3	46,5	50,4
Produktivitet						
Effektivitetsindeks	1,13	1,07	1,00	0,89	0,93	1,00
Dekningsgrader						
Plasser i institusjon i prosent av innbyggere 80 år over	21,2	22,9	20,7	19,9	23,7	19,0
Mottakere av hjemmetjenester, pr. 1000 innb. 80 år og over	275	268	282	291	277	296
Kvalitet						
Andel vedtak om langtidsopphold iverksatt innen 30 dager	83,3	84,2	89,8	97,2	99,3	95,5
Andel plasser i enerom i pleie- og omsorgsinstitusjoner	94,4	97,7	99,6	97,0	98,1	97,4
Andre nøkkeltall						
Ressursbruk i forhold til beregnet utgiftsbehov	-950	-748	140	217	1709	232

*Avvik fra landsgjennomsnitt målt i kroner per innbygger

Trondheim kommune har en ressursbruk som ligger 748 kroner lavere per innbygger enn det beregnede utgiftsbehovet. Beregnet utgiftsbehov hensyntar demografiske forskjeller mellom kommunene. Utgiftene per innbygger har økt med 202 kroner sammenlignet med 2016, noe som innebærer at det ble brukt ca. 39 millioner mer utover demografisk vekst i 2017 sammenlignet med 2016. Sammenlignet med ressursbruken i andre ASSS kommuner, brukte Trondheim kommune 980 kroner mindre per innbyggere enn ASSS gjennomsnittet i 2017. En relativt lavere prioritering av helse- og omsorgstjenester har først og fremst medført en lavere bemanning innenfor tjenester til hjemmeboende eldre, sammenlignet med andre kommuner. Vedtatte eldreplan har som mål å heve bemanningen i Trondheim opp mot ASSS-snitt i løpet av 2025. For å kunne fremlegge et budsjett som totalt sett er i balanse foreslår rådmannen å utsette dette med ca. 2,5 år.

Sammenlignet med ASSS gjennomsnittet så er pleie- og omsorgstjenestene i Trondheim kommune 7 prosentpoeng mer effektiv målt med effektivitetsindeksen. Trondheim kommune produserer flere tjenester for en lavere kostnad enn gjennomsnittet. For nærmere omtale av effektivitetsindeksen, se asss.no.

Den langsiktige trenden er at dekningsgraden er på vei ned. Fra 2016 til 2017 gikk imidlertid dekningsgraden på sykehjem noe opp. Trondheim har nå den nest høyeste dekningsgraden blant ASSS-kommuner, kun Stavanger har høyere dekningsgrad på sykehjemsplasser. I hjemmetjenesten er dekningsgraden lavere enn ASSS-snittet.

Andelen enerom har økt. Trondheim kommune ligger nå noe høyere enn ASSS-snittet. I 2017 ble alle tosengsrom på Søbstad, Olavsgården og Nidarvoll avviklet. Når Helsevakta/Øya Helsehus åpner i november 2018, vil alle tosengsrom være avviklet i Trondheim. Ektefeller og andre som ønsker å dele rom får fortsatt anledning til det.

13.2.1 Helsetjenester utenfor institusjon

Området omfatter helsevakt / legevakt, fastlegetjeneste, smittevern, ergoterapi, fysioterapi, psykologtjenester, hjelpemiddelteknikere, Friskliv og mestring, Infosenter for seniorer, Ressurssenter for demens og tre ambulante rehabiliteringsteam (innsatsteam). Dette er tjenester med ansvar for helsefremmende og forebyggende innsats, behandling og rehabilitering. Formålet er god livskvalitet og utsatt og/eller redusert behov for andre tjenester som hjemmetjenester og sykehjem. Kapasiteten er til dels presset; ventetiden for ergo- og fysioterapitjenester er for eksempel fortsatt lang, særlig for personer med kronisk sykdom.

Helsetjenestene samarbeider tett med helse- og velferdskontorene og hjemmetjenestene for å følge opp strategiene tidlig innsats og hverdagsmestring. I 2018/2019 etableres Olavsgården mestringsshus som en arena for poliklinisk rehabilitering, råd og veiledning og ulike lærings- og mestringkurs hvor formålet er økt mestringsevne, flere gode leveår og å forebygge sosial isolasjon.

Trondheim kommune har i løpet av 2018 økt antall frivilligsentraler. Ranheim frivilligsentral ble lagt ned 1. januar 2018 mens Presthus, Jekken og Tiller frivilligsentraler ble etablert i løpet av 1. halvår 2018. Rekruttering av fastleger har vært utfordrende siste par år med vedvarende få og i hovedsak uerfarne søkere til ledige fastlegehemler. Det er generelt bedre søkning til fastlønnede fastlegestillinger. Et kommunalt fastlegekontor opprettes i tilknytning til Helsevakta når Helsevakta åpnes i Mauritz Hansens gate oktober 2018.

Kommunene har fått økt ansvar for kompetanseutviklingen i legetjenesten og betydelig økte krav til tilrettelegging og oppfølging gjennom ny forskrift om spesialistutdanning og spesialistgodkjenning for leger. Dette innebærer behov for legeressurser inn i utviklingen av fastlegeordningen.

13.2.2 Hjemmetjenestene

Dette omfatter 12 hjemmetjenestesoner som yter helse- og omsorgstjenester i hjemmet på dag og kveld, Hjemmehjelpstjenesten (husholdningsoppgaver) og Trygghetspatruljen som følger opp trygghetsalarmer, utfører hjemmetjeneste på natt og følger opp varsler fra de nye velferdsteknologitjenestene. Trygghetspatruljen blir fra oktober 2018 samlokalisert med med legevakta i den nye Helsevakta.

Det har blitt store forskjeller mellom sonene når det gjelder antall brukere og hjelpebehov. Soneinndelingen vil derfor bli gjennomgått på nytt i 2018 / 2019 med formål å få til større fleksibilitet ved bruk av ansatte i enhetene, redusert kjøretid og mer tid til direkte tjenesteyting overfor brukerne. Fremtidig organisering av hjemmetjenesten i Klæbu inngår i dette arbeidet.

Satsing på rekrutterings- og kompetansetiltak i hjemmetjenestene fortsetter for å kunne håndtere en større kompleksitet enn før og stadig tidligere utskrivning fra sykehus.

Hverdagsmestring som strategi gjennom de tverrfaglige arbeidsmetodene tidlig innsats og hverdagsrehabilitering er innført i alle bydeler. Fra 2018 inkluderes personer med kognitiv svikt og demens. Trondheimsmodellen (tillitsmodellen) for hjemmebaserte tjenester styrkes og videreutvikles gjennom en pilot der Nidarvoll og Nidelven hjemmetjenester i 2018/19 utvikler og prøver ut en modell for identifisering og styrket oppfølgingen av de mest sårbare brukerne. Vi har et mål om at alle hjemmetjenestens brukere som opplever negative endringer i sitt funksjonsnivå, skal få en tverrfaglig vurdering sammen med fysio- og ergoterapitjenesten for vurdering av tiltak som kan styrke egenmestringen. Samtidig er den en klar premiss at den enkelte bruker skal forholde seg til noen få ansatte.

Det satses på aktivitetstilbud for hjemmeboende eldre både i form av lavterskeltilbud og vedtaksfestede dagsentertilbud. Sosiale møteplasser for eldre og møteplasser på tvers av generasjoner utprøves i flere bydeler og skal videreutvikles som oppfølging av arbeidet med Livsglede for hjemmeboende eldre. Det er også startet et arbeid for å differensiere og tilrettelegge ulike aktivitetstilbud i bydelene for hjemmeboende personer med demens. Et eget kulturtiltak (BABA) er etablert i samarbeid mellom Kulturenheten og Helse- og velferd for eldre innbyggere med innvandrerbakgrunn, se kapittel 14.2 (Flyktninger).

13.2.3 Helsehus

Det er tre helsehus for somatiske pasienter med 235 korttidsplasser og 71 langtidsplasser; Øya helsehus, Nidarvoll helsehus og Sjøbstad helsehus. I tillegg har Trondheim kommune 21 plasser for helsefremmende opphold ved Vistamar rehabiliteringssenter i Spania.

Helsehusene er tilrettelagt for korttidsopphold for avlastning, rehabilitering, medisinsk observasjon og behandling, spesialisert etterbehandling etter opphold ved St. Olavs hospital og kommunale akutte døgnplasser (KAD) i samarbeid med nabokommunene. Korttidsplassene for smittesaner (MRSA plassene) ved E.C. Dahl er planlagt overført til Øya helsehus.

Spesialisert etterbehandling omfatter plasser for lindrende behandling (palliasjon) og hjertesvikt. St. Olavs hospital bidrar med kompetanseoppbygging og noe finansiering av tilbudet. Det er betydelig press på palliasjonsplassene. Fra høsten 2018 etableres et ambulere team med base på Øya helsehus med formål å styrke og spre kompetansen i lindrende behandling til hjemmetjenestene og helse- og velferdssentrene, blant annet ved bistand i konkrete saker. Dette teamet finansieres gjennom tilskudd fra Hdir, sannsynligvis i 3 år fremover med noe egenandel fra kommunen.

Øya helsehus har fortsatt noen to-sengsrom som avvikles i november 2018 i forbindelse med ombygging av Øya helsehus og tilkobling til den nye Helsevakta. Dette vil gi større fleksibilitet da senger i tosengsrom i dag ofte ikke kan benyttes på grunn av særlige helseutfordringer hos pasientene. Dette vil igjen kunne redusere antall utskrivningsklare som denne våren har vært høyere enn siste par år, blant annet på grunn av byggearbeidene ved Helsevakta / Øya helsehus.

I tillegg til de somatiske helsehusene har Leistad etterbehandlingsavdeling et korttidstilbud for personer med psykisk helseutfordringer, se kapittel 11.2 Psykisk helse.

13.2.4 Helse- og velferdssentre

Trondheim kommune har 24 helse- og velferdssentre som består av langtidsplasser i sykehjem (115 plasser) og omsorgsboliger med mulighet for tjenester gjennom døgnnet (216 boliger).

Styrking av hjemmebaserte helse- og omsorgstjenester har medført at eldre kan bo hjemme med større grad av funksjonssvikt enn tidligere. Kognitiv svikt og utrygghet kombinert med stort sykdomstrykk er hovedårsaker til flytting til sykehjem, og en økende andel av beboere ved sykehjemsplassene er eldre med demenssykdom. Yngre (<67 år) med nedsatt funksjonsevne skal som hovedregel ikke bo på sykehjem, men får tilrettelagt botilbud ut fra funksjonsnivå og behov. Kognitivt friske personer (dvs ikke demens) med stort hjelpebehov vil fortrinnsvis tilbys plass i omsorgsboliger med (muligheter) for heldøgns omsorgstjenester.

Akutt og kronisk sykdom hos beboerne behandles i økende grad ved helse- og velferdssentrene fremfor innleggelse i sykehus. Innlagte pasienter skrives også ut tidligere i sykdomsforløpet. Det er avgjørende med stabil og tilstrekkelig fagkompetanse på sykehjemmene for å kunne følge opp dette på en god måte. Det er derfor bekymringsfullt at det til dels er utfordrende å rekruttere og beholde fagpersonell (sykepleiere, vernepleiere og helsefagarbeidere). Utviklingen har også gitt økt behov for legetilgjengelighet utover den ukentlige legevisitten.

For å ivareta god livskvalitet arbeider helse- og velferdssentrene kontinuerlig med kvalitetsutvikling av rutiner og den enkeltes tilbud i hverdagen, blant annet gjennom arbeidet med Livsglede for eldre. Alle sykehjem er sertifisert som livsgledehjem bortsett fra nye Persaunet og langtidsavdelingene ved Søbstad og Nidarvoll helsehus. Ved Valentinlyst helse- og velferdssenter og Søbstad helsehus (langtidsavdeling i 5.etg.) er det i 2018 utviklet en ny samarbeidsmodell med Enhet for fysioterapitjenester med målsetning om økt fysisk aktivitet for beboerne. I samarbeid med Nord universitet startet i 2018 alle helse- og velferdssentre et opplæringsprogram i Musikkbasert miljøbehandling som vil fortsette i 2019.

13.2.5 Helse- og velferdskontor

Helse- og velferdskontorene har en todelt rolle. De *mottar henvendelser om tjenester* og de er kommunens *koordinerende enhet (KE)*.

Kontorene gir råd og veiledning, vurderer behov og behandler søknader om helse- og velferdstjenester og fattet enkeltvedtak der det er aktuelt (hjemmetjenester, kort- og langtidsopphold i institusjon, brukerstyrt personlig assistanse (BPA), omsorgslønn, støttekontakt, tilrettelagt fritid, trygghetsalarm, tilrettelagt transport og kommunal utleiebolig). Lerkendal helse- og velferdskontor har ansvaret for bosetting av flyktninger.

Som koordinerende enhet er helse- og velferdskontorene ansvarlig for å avdekke habiliterings- og rehabiliteringsbehov og sørge for riktig tjeneste til riktig tid. Koordinerende enhet skal ha overordnet ansvar for arbeidet med individuell plan og for oppnevning, opplæring og veiledning av koordinatorene. Som et ledd i strategien om tidlig innsats og hverdagsmestring, tilbyr kommunen nå personer med demens og deres pårørende en fast koordinator ved helse- og velferdskontoret i perioden før personen har behov for hjemmetjenester. Koordinatoren er tilknyttet et tverrfaglig team med ansatte fra fysioterapi- og ergoterapitjenesten. Koordinatoren har en proaktiv rolle og skal følge pasienten over tid for å bidra til størst mulig grad av egenmestring. Ordningen vil utvides i form av et prosjekt til å også gjelde personer med gjennomgått hjerneslag i samarbeid med slagenheten ved St Olavs hospital.

Trondheim kommune har i 2018 søkt og mottatt 4,25 millioner kroner i statlig tilskudd til opptrapping av habiliterings- og rehabiliteringsvirksomheten gjennom regjeringens Opptrappingsplan for habilitering og rehabilitering 2017-2019. Midlene benyttes til kompetanse- og kvalitetsutvikling i tjenestene i tillegg til styrking av koordinerende enhet og koordinatorrollen.

13.2.6 Sykefravær

Det gjennomsnittlige sykefraværet innenfor helse- og omsorgstjenestene ligger fortsatt høyt i turnustjenestene (hjemmetjenestene og institusjonene), men tendensen er synkende som for kommunen forøvrig. Det gjennomsnittlige sykefraværet for området helse og omsorg er gradvis redusert fra 13,2 i 2015 til 11,5 i 2017, jfr kap 33 (Sykefravær). Enheter med høyest fravær har bistand fra rådmannens fagstab og interne tjenester i arbeidet med å finne årsaker og løsninger. Innføring av flere ledernivå i kommunen forventes på sikt å bidra til mer ytterligere reduksjon i fraværet.

Ti enheter innenfor helse og omsorg deltar også i NED-prosjektet som er et samarbeidsprosjekt mellom KS, NAV og kommunen med mål om varig reduksjon av sykefravær. Metoden er utprøvd i flere kommuner med god effekt. Det er på nåværende tidspunkt for tidlig å vurdere effekt av prosjektet i Trondheim.

13.3 Periodemål

Helse- og omsorgstjenestene har ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

3.2: I 2020 er Trondheim en god by å bli gammel i

3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert

1. Helse- og omsorgstjenestene fremmer helse, forebygger sykdom og stimulerer til mestring og god livskvalitet

Folkehelsearbeid handler om å påvirke faktorer som fremmer befolkningens helse og trivsel. To av hovedstrategiene våre er tidlig innsats og aktiv aldring med fokus på kultur og aktivitet som har stor betydning for livskvaliteten. Brukere og pårørende skal ha innflytelse i tjenesteutviklingen. Lærings- og mestringsvirksomhet er en ny arbeidsform utviklet i samarbeid mellom tjenester og brukerrepresentanter. Olavsgårdens mestringshus blir et nytt tilbud til innbyggerne.

Resultatindikatorer

- Det diagnoseuavhengige lærings- og mestringstilbudet Mestringstreff er et fast tilbud.
- Det er startet frisklivs- og mestringskurs for mennesker med diabetes type 2, hjerte-karlidelser, KOLS og kreft.
- Friskliv og mestring har prøvd ut evalueringsverktøy for måling av effekt av lærings- og mestringstilbud.
- Antall deltakere i gruppetreningstilbudet Sterk og stødig øker med fem prosent.
- Brukerundersøkelsen for hjemmetjenesten viser at en høyere prosentandel sier de har et tilstrekkelig aktivitets- og kulturtilbud.
- Brukerundersøkelsen for hjemmetjenesten viser at en høyere prosentandel er kjent med hvor de kan finne informasjon om aktuelle aktivitets- og kulturtilbud.
- Aktivitetstilbud for yngre personer med ervervede hjerneskader og kognitive utfordringer er utprøvd i en pilot.
- Alle helse- og velferdssentre har sertifisering som Livsgledehem.
- Tre nye lavterskel sosiale møteplasser for eldre er etablert og i drift.

2. Rett tjenestetilbud til rett tid, tilpasset den enkeltes hverdag

Tjenestene skal bidra til en verdig og meningsfull hverdag gjennom hele livsløpet. Trondheim kommune har et mål om full sykehjemsdekning. Dette forutsetter at vi styrker den tidlige innsatsen og at hjemmetjenesten er sterk nok til å møte fremtidens utfordringer slik at flere kan bo hjemme lenger. Tilbudet må være forsvarlig, fleksibelt og forutsigbart og organisert slik at det blir færrest mulig hjelpere til hver bruker. Frihets- og velferdsteknologi kan bidra til at innbyggerne opplever mestring og trygghet i hverdagen. Gode tjenester forutsetter samarbeid mellom brukere, pårørende, frivillige, fastlege og andre helsearbeidere. Innbyggerne skal få hjelp til å klare seg mest mulig selv, og nødvendig hjelp til det de ikke mestrer. Innbyggerne skal få rask oppfølging ved akutt sykdom eller forverring av helsetilstanden.

Resultatindikatorer:

- Antall personer som får tilbud om tidlig innsats, inkludert tidlig innsats for personer med demens, øker med ti prosent.
- Antall personer som får tilbud om hverdagsrehabilitering, øker med fem prosent.
- Målgruppen for hverdagsrehabilitering er utvidet for å inkludere personer med demenssykdom.
- Antall vedtak om dag- og døgnrehabilitering og oppsøkende rehabiliteringsteam øker hver med fem prosent.
- Alle, der det er faglig forsvarlig, får muligheten til å bo hjemme med tjenester opp til 25 timer i uken før langtids omsorg i helse- og velferdssenter blir vurdert.
- Alle hjemmeboende med vedtak om langtidsopphold i helse- og velferdssenter får dette innen seks uker.
- Ingen venter på helsehus mer enn seks uker etter å ha fått vedtak om heldøgns omsorgstilbud i helse- og velferdssenter.
- Ingen utskrivningsklare pasienter i sykehus venter på kommunalt tilbud mer enn fem dager.
- Sårbare brukere med daglige besøk fra hjemmetjenesten, som er med i utprøving av ny modell i hjemmetjenesten (Trondheimsmodellen), har besøk av samme ansatt minimum fem ganger i uka.
- Andelen personer med demens som benytter GPS doubles.
- Brukerundersøkelsen for hjemmetjenesten viser at brukerne er mer tilfreds når det gjelder tema informasjon, sammenlignet med tilsvarende undersøkelse i 2017.

3. Kommunen er en attraktiv arbeidsgiver som tiltrekker seg og beholder kompetente arbeidstakere

Kommunen skal tilby gode arbeidsvilkår og lønn som er konkurransedyktig. Som universitetskommune skal vi tilby gode praksisplasser for studenter og lærlinger, videreutvikle og bruke kompetansen hos egne ansatte og rekruttere og beholde ansatte med ønsket kompetanse. Hver enkelt medarbeider skal oppleve å ha mulighet til og ansvar for å medvirke til at enhetens målsetninger nås og at samfunnsoppdraget blir ivaretatt.

Resultatindikatorer:

- Alle ansatte har årlige utviklingsamtaler med nærmeste leder.
- Alle enheter har en kompetanseplan som følger Strategisk kompetanse- og rekrutteringsplan for helse og velferd 2018-2021.
- 130 ansatte i helse- og velferdssentre har gjennomført kurs i musikkbasert miljøbehandling i løpet av 2019.
- Alle enheter har en plan for å følge opp resultatene av medarbeiderundersøkelsen.
- Minimum 50 prosent av enhetene har etablert et forum for faglig utvikling av helsefagarbeidere.
- Alle hjemmetjenester og helse- og velferdssentre har 40 prosent ansatte med treårig helse- og sosialfaglig universitets- eller høgskoleutdanning.
- Alle enheter har tatt i bruk mentorordningen for nytilsatte sykepleiere, utviklet i samarbeid med KS i 2019. I 2020 skal alle nytilsatte ha mentorordning.
- Utlyste faste stillinger skal ikke stå ledig mer enn seks måneder.

4. Helse- og omsorgstjenestene er innovative og utvikler tjenestene i fellesskap og i samarbeid med innbyggere, frivillige lag og organisasjoner og sosiale entreprenører

Vi samarbeider med brukerorganisasjonene og de frivillige organisasjonene som har helse- og omsorgsoppgaver. Vi prøver ut nye former for frivillighet og dialog med innbyggerne. Frivillig arbeid utgjør et viktig bidrag i det samlede tilbudet. Vi utvikler medarbeiderskapet slik at ansatte tar en aktiv rolle i utviklingen av tjenestene i samarbeid med innbyggerne.

Resultatindikatorer

- Nye aktivitetstilbud for eldre legges ut på anbud til ideelle organisasjoner.
- Frivilligsentralene har utarbeidet handlingsplaner som tar utgangspunkt i kommunale temaplaner og nærmiljøets behov.
- Helse- og velferdssentre, helsehus og hjemmetjenestene har ansatte med spesielt ansvar for rekruttering og oppfølging av frivillige.
- 50 prosent av enhetene har i 2019 møter med personalgruppen om nyskaping (innovasjon) og metoden tjenestedesign

5. Vi skal styrke samarbeidet med pårørende for å oppnå et best mulig tjenestetilbud og sikre at pårørendes behov blir ivaretatt

Pårørendes kunnskap og ressurser er viktig. Innhenting av slik informasjon krever systematikk og kultur for pårørendesamarbeid i tjenestene. Kommunens ansatte vil fortsatt etterspørre pårørendes behov og ressurser og avklare forventninger og muligheter. Personer med særlig tyngende omsorgsarbeid skal få nødvendig støtte, blant annet i form av opplæring og veiledning, avlastningstiltak og omsorgsstønad. Enhetene skal ha systemer og rutiner som legger til rette for informasjon og dialog med pårørende. Veileder for pårørende i helse- og omsorgstjenesten skal være kjent og tatt i bruk på alle enheter.

Resultatindikatorer

- "Veileder om pårørende i helse- og omsorgstjenestene" er gjennomgått i alle brukerrådene.
- Alle enheter har rutiner som sikrer at barn som pårørende blir ivaretatt.
- Samarbeid med pårørende er satt i system på alle tjenesteområder.
- Vi utvikler et lærings- og mestringstilbud for pårørende til personer med store og sammensatte behov, og deltakerne rapporterer at de er fornøyd med tilbudet.

13.4 Driftsbudsjett

Tabell 13-2 Budsjettramme og rammeendring helse- og omsorgstjenester. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2019	2020	2021	2022
Opprinnelig budsjett 2018	2259,4	2259,4	2259,4	2259,4
Pris- og lønnskompensasjon	31,6	31,7	31,7	31,7
Oppgaveendringer	-10,1	-10,1	-10,1	-10,1
Korrigert budsjett	2280,9	2281,0	2281,0	2281,0
Befolkningsvekst	44,6	84,4	131,1	185,5
Annen rammeendring	4,27	16,01	23,58	35,53
Forslag til netto driftsramme	2329,7	2381,4	2435,7	2502,0
Reell rammeendring	48,8	100,4	154,7	221,0

Tabell 13-3 Tiltak i helse og omsorgstjenester. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2019	2020	2021	2022
Opprettholdelse av standard	01.Demografisk vekst hjemmeboende	19,1	43,5	59,6	87,0
	02.Mauritz Hansens gt.	9,0	9,0	9,0	9,0
	03.0Mauritz Hansens gt. utsatt oppstart 10 plasser	-7,5	0,0	0,0	0,0
	04.Nidarvoll Helsehus helårseffekt av plasser 2018	1,2	1,2	1,2	1,2
	05.Risvollan Helse- og velferdssenter	0,3	1,7	11,3	11,3
	06.Klæbu Helse- og velferdssenter	0,0	0,6	10,9	21,7
	07.Heldøgns omsorg i omsorgsboliger	3,3	8,4	9,3	13,3
	08.Nye Nidarvoll rehabiliteringssenter	0,0	0,0	0,0	3,0
	09.Servicevert HVS helårseffekt	5,5	5,5	5,5	5,5
	10.Sykepleier på hver sone helårseffekt	4,2	4,2	4,2	4,2
	11.Trondheimsmodellen helårseffekt	2,0	2,0	2,0	2,0
	12.Legevakt svartjeneste	1,4	1,4	1,4	1,4
	13.Flyktningehelseteamet	-1,0	-2,3	-2,6	-2,6
Endringer i tjenestetilbudet	14.Øya helsehus oppfinansiering korttidsplasser	0,0	0,0	2,0	4,0
	15.Hverdagsmestring	1,2	3,0	4,5	4,5
	16.Kommunalt ansvar for rehabilitering	0,0	2,1	3,6	3,6
	17.Styrket grunnbemanning HVS og helsehus	5,5	5,5	5,5	21,5
	18.Styrket grunnbemanning HVS og helsehus frys i 2019	-5,5	0,0	0,0	0,0
	19.Styrket grunnbemanning hjemmeboende eldre	5,0	5,0	12,0	12,0

	20.Styrket tilbud til hjemmeboende eldre med omfattende behov (25 timer)	0,0	2,0	7,0	7,0
	21.Økt kompetanse hjemmetjenesten, HVS og helsehus	0,0	2,0	4,0	6,0
	22.Universitetskommune	0,0	1,0	1,0	1,0
	23.Velferdsteknologi	6,3	7,3	7,3	7,3
	24.Kommunalt fastlegekontor på legevakta	1,1	1,1	1,1	1,1
	25.Lovpålagte kurs legevakt - PLIVO	0,0	0,8	0,8	0,8
	26.Utdanningsstilling i samfunnsmedisin	0,0	0,5	0,5	0,5
	27.Fysioterapeut helse- og velferdssenter	0,0	0,4	0,7	1,4
	28.Fysioterapihjemler	0,0	0,0	0,4	0,8
	29.Sommervikar tilsynslege helse- og velferdssentre	0,0	0,4	0,4	0,4
	30.Kommunefarmasøyt	0,0	0,7	0,7	0,7
	31.Avtalekoordinator	0,0	0,7	0,7	0,7
Endringer i gebyrer/brukerbetaling	32.Egenandel fysioterapi	0,7	-0,3	-0,3	-0,3
Effektiviseringstiltak	33.Velferdsteknologi effekter	0,0	-2,0	-4,0	-4,0
Annet	34.Helseplattformen	-1,0	-3,0	-3,0	-3,0
	35.Tomgangstap	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0
Sluttsum		48,8	100,4	154,7	221,0

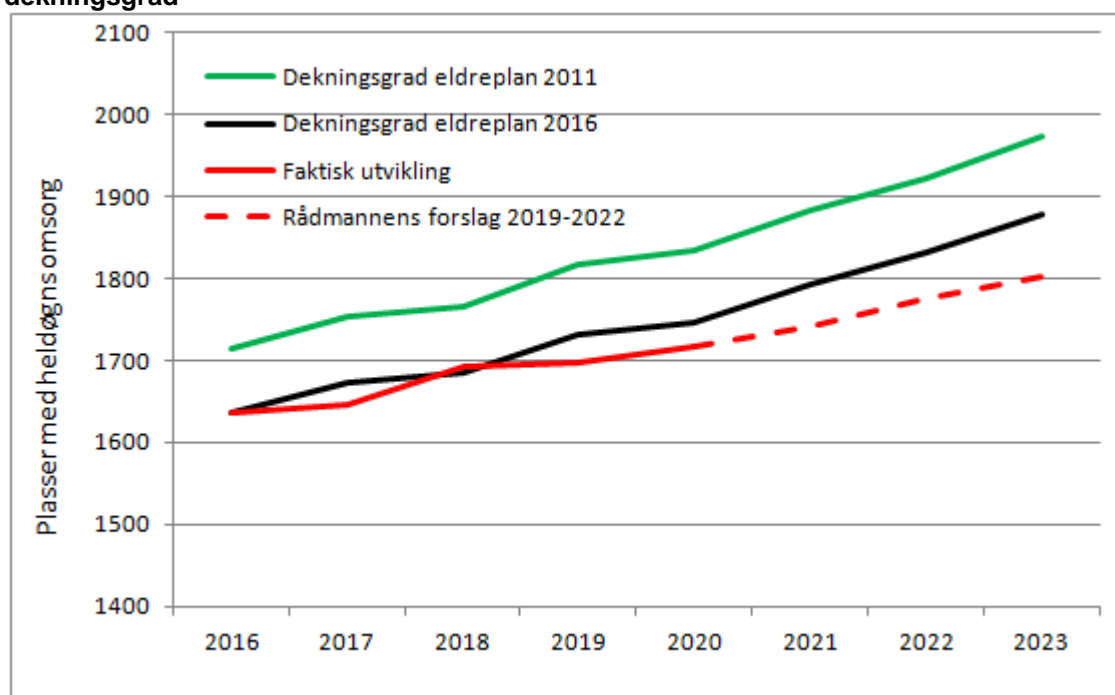
I eldreplan 2016-2026 er det vedtatt å styrke grunnbemanningen i hjemmetjenester og institusjoner med 20 millioner i året frem til Trondheim har kommet opp på samme nivå som andre ASSS kommuner. For å få en økonomisk forsvarlig tilpasning til driftsrammene foreslår rådmannen en langsommere opptrapping enn den som ble vedtatt i Eldreplanen. For å skjerme strategien med tidlig innsats foreslår rådmannen fortsatt styrking av hjemmebaserte tjenester og heller redusere dekningsgraden på plasser med heldøgns bemanning.

Helt siden den første Eldreplanen ble vedtatt, har det vært en strategi å vri ressursbruken fra institusjonstjenester og over til hjemmebaserte tjenester. Denne strategien har vist seg vellykket, og ved revideringen av Eldreplanen i 2016 ble dekningsgraden justert ytterligere ned. Rådmannen foreslår en ytterligere nedjustering i kommende planperiode.

Tabell 13-4 Utvikling i dekningsgrader i forhold til ulike aldersgrupper

Aldersgrupper	Eldreplan 2011	Eldreplan 2016	Rådmannens forslag 2019	Rådmannens forslag 2020	Rådmannens forslag 2021	Rådmannens forslag 2022
20-66	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
67-79	2,3%	2,1%	2,1%	2,1%	2,0%	2,0%
80-89	13,5%	13,3%	13,0%	13,0%	12,8%	12,7%
90+	40,6%	37,8%	37,6%	37,6%	37,5%	37,6%

Figuren under viser utvikling i antall plasser med heldøgns omsorg dersom vi hadde fulgt dekningsgraden fra 2011 og 2016 sammen med faktisk utvikling samt rådmannens forslag for perioden 2019-2022. Hadde kommunen fulgt dekningsgradene fra 2011, ville vi i dag hatt ca. 120 flere plasser med heldøgns omsorg. Forutsatt en snittkostnad på ca. 0,9 millioner innebærer strategien at vi har redusert de årlige kostnadene med ca. 110 millioner. Rådmannens nye forslag til dekningsgrader for planperioden 2019-2022 innebærer en ytterligere innsparing på ca. 45 millioner. Samlet sett vil strategien i perioden 1/1-2016 til 1/1-2023 medføre ca. 155 millioner lavere kostnader enn om vi hadde fulgt dekningsgradene fra 2011.

Figur 13-3 Utvikling i plasser med heldøgns omsorg for eldre, under ulik forutsetning om dekningsgrad

Rådmannen foreslår at en avdeling med 10 plasser ved Øya helsehus (Mauritz Hansens gt.) står tom til 1/1-2020. I tillegg foreslår rådmannen at økning i grunnbemanning på helse- og velferdssentre samt helsehus utsettes til 2020.

I planperioden er hovedgrepet for saldering en lavere utbyggingstakt på antall sykehjemsplasser enn det demografisk behov skulle tilsi.

Rådmannen foreslår at 70 av 104 plasser i planperioden øremerkes korttidsplasser.

Tabell 13-5 Antall plasser med heldøgns omsorg

	2019	2020	2021	2022	Sum
Mauritz Hansens gt. - utsatt til 1/1-2020		10			
Risvollan desember 2020		97			
Søbstad langtidsplasser til Risvollan		-22			
Søbstad korttids-/avlastningsplasser		22			
E.C. Dahls		-31			
Nidarvoll hus 1		-50			
Klæbu - mars/april 2021			30		
Søbstad langtidsplasser til Klæbu			-24		
Søbstad korttids-/avlastningsplasser			24		
Nye Nidarvoll rehabiliteringssenter desember-2022				22	
HDO	18		3	5	
Sum	18	26	33	27	104
Demografisk "behov"	45	39	48	57	188

Opprettholde tjenestenivået

1. Demografisk vekst hjemmeboende

For å opprettholde dagens standarder krever dette en økning på nesten 100 årsverk innenfor tjenestene til hjemmeboende eldre de neste fire årene. En justering av tjenesterammene til hjemmeboende eldre i tråd med befolkningsvekst er anslått til 19,1 millioner kroner i 2019, økende til 86,9 millioner kroner i 2022.

2-3. Mauritz Hansens gt. - Øya helsehus utsatt oppstart

I november 2018 står Mauritz Hansens gt.4 (Helsevakta) klar med 36 beboerrom for korttidsplasser. Samtidig avvikles 4 enerom (pga ombygging) og 22 tosengsrom i Øya helsehus. Da vil de siste tosengsrommene i Trondheim kommune være avviklet. Sju MRSA- plasser (smittevern) ved E.C. Dahls helse- og velferdssenter er planlagt flyttet til Øya helsehus. Det vil gi sju flere langtidsplasser ved E.C. Dahls. Totalt gir utbyggingen av Mauritz Hansens gt. en nettovest på ti plasser. Av dette kommer sju som langtidsplasser på E.C. Dahls og tre flere korttidsplasser på Øya helsehus.

Rådmannen foreslår å utsette oppstarten av en avdeling med ti plasser til 1. januar 2020. Utsettelsen av disse ti plassene gir en innsparing i 2019 på 7,5 millioner kroner. Rådmannen foreslår videre at flyttingen av MRSA pasientene fra E.C. Dahls utsettes tilsvarende.

4. Nidarvoll helsehus - helårseffekt rehabiliteringsplasser

I 2018 ble det etablert 5 ekstra rehabiliteringsplasser ved Nidarvoll helsehus. Helårseffekten er 1,2 millioner utover 2018-budsjettet.

5. Risvollan helse- og velferdssenter

Risvollan helse- og velferdssenter står klart ved årsskifte 2020/2021. Senteret vil få 72 sykehjemsplasser og 50 omsorgsboliger. 25 av omsorgsboligene vil bli boliger med heldøgns bemanning (HDO). Driften på E.C. Dahls helse- og velferdssenter avvikles og flyttes til Risvollan helse- og velferdssenter i henhold til bystyresak 99/16.

Rådmannen foreslår å flytte en avdeling med 22 langtidsplasser fra Søbstad helsehus til Risvollan helse- og velferdssenter og dermed etablere flere korttidsplasser ved Søbstad helsehus. Dette vil gi muligheten til å øke antall avlastningsplasser.

Videre foreslår rådmannen å flytte 50 plasser fra Nidarvoll helsehus til Risvollan helse- og velferdssenter. Da vil det ene bygget på Nidarvoll være tømt og klar for riving i forbindelse med utbygging av nye Nidarvoll rehabiliteringssenter.

6. Klæbu helse- og velferdssenter

Fellesnemndas vedtak om å etablere nytt helse- og velferdssenter med 60 sykehjemsplasser i Klæbu vil gi 30 sykehjemsplasser utover dagens kapasitet i Klæbu kommune. Rådmannen foreslår å flytte en avdeling med 24 langtidsplasser fra Søbstad helsehus til Klæbu helse- og velferdssenter og dermed etablere flere korttidsplasser ved Søbstad helsehus. Dette vil gi mulighet til å øke antall avlastningsplasser. Søbstad vil da bli et rent korttidssykehjem. Rådmannen mener bygningsmessige forhold gjør at Søbstad er mer egnet som et korttidssykehjem enn som et langtidssykehjem.

7. Heldøgns omsorg i omsorgsboliger

For å kunne kompensere for demografisk vekst foreslår rådmannen å øke antall omsorgsboliger med heldøgns bemanning med til sammen 26 plasser i løpet av planperioden.

8. Nye Nidarvoll rehabiliteringssenter

Ved årsskiftet 2022/2023 vil nye Nidarvoll rehabiliteringssenter stå klart. Nidarvoll rehabiliteringssenter vil ha bygningsmessige forutsetninger for å kunne gi et fleksibelt rehabiliteringstilbud.

9. Servicevert ved helse- og velferdssenter, helårseffekt

Grunnbemanningen på helse- og velferdssenter og helsehus ble styrket med serviceverter som frigjør oppgaver fra helsepersonell fra og med 2. halvår 2018, jfr. formannskapssak 37/18. Legges inn med helårseffekt fra 2019.

10. Sykepleier på hver sone, helårseffekt

Hver sone ble styrket med ett sykepleierårsverk fra og med 2. halvår 2018, jfr formannskapssak 37/18. Dette legges inn med helårseffekt fra 2019.

11. Trondheimsmodellen, helårseffekt

Helårsvirkning av ressursøkning for utvikling og utprøving av Trondheimsmodellen, tillitsmodellen Jfr. formannskapssak 317/17 . Styrke to enheter med ett sykepleierårsverk hver og enhet for fysioterapi og enhet for ergoterapi med hhv ett årsverk hver for å følge opp utvikling og utprøving av tverrfaglig samarbeid.

12. Legevaktens svartjeneste

For å kunne oppfylle akuttmedisinforskriften med at 80 prosent av alle telefoner skal besvares innen to minutter, må mottaket bemannes opp med en ekstra person på kveld og helg. Samlet utgift er anslått til 1,4 millioner kroner. Rådmannen foreslår å finansiere bemanningsøkningen på telefonmottaket fra og med 2019.

13. Flyktningehelseteamet

Flyktningehelseteamet gir helsetjenester til asylsøkere, flyktninger, familiegjenforente og til personer med endelig avslag. Antallet flyktninger er redusert og aktiviteten må tilpasses lavere inntekter. Rådmannen foreslår å gradvis redusere flyktningehelseteamets budsjett med 1 million kroner i 2019 til 2,6 millioner fra og med 2021. Bemanningsreduksjon må ta utgangspunkt i å sikre tjenestens lovpålagte oppgaver, men vil kunne innebære tap av fagkompetanse og en risiko for at tjenestens tverrfaglige arbeid vil bli svekket.

Endringer i tjenestetilbudet

14. Øya helsehus oppfinansiering korttidsplasser

I løpet av 2018 gjenstår det 8 plasser som kun har bemanning tilsvarende langtidsplasser, det vil si uten ekstra bemanning for medisinsk behandling. Rådmannen foreslår at disse siste 8 plassene får økt sin bemanning opp på samme nivå som behandlende korttidsplasser i 2021.

15. Hverdagsmestring

Hverdagsmestring (hverdagsrehabilitering og tidlig innsats) er nå implementert i alle bydeler. Som nevnt i kapitlet om hjemmetjenestene, foreslår rådmannen å se utviklingen av modell for hverdagsrehabilitering og Trondheim kommunes tillitsmodell under ett. Rådmannen foreslår en opptrapping på 1,2 million i 2019 og ytterligere 1,5 million både i 2020 og 2021. Denne styrkingen skal brukes til følge opp de mest sårbare brukerne, for å sikre kontinuitet og ekstra oppfølging av hjemmetjenesten. Rådmannen vil også styrke Enhet for ergoterapitjenester og Enhet for fysioterapitjenester, slik at flere av hjemmetjenestens brukere får en tverrfaglig vurdering.

16. Kommunalt ansvar for rehabilitering

Kommunene forventes å ta større ansvar for rehabiliteringstjenester som i dag foregår i spesialisthelsetjenesten. Dette berører særlig tjenester til personer med kronisk sykdom, og i første omgang rehabiliteringstjenester utenfor institusjon. Utviklingen av Olavsgården mestringshus med en utvidelse av det polikliniske rehabiliteringstilbudet og ulike lærings- og mestringstilbud vil få stor betydning for kommunens evne til å håndtere denne oppgaveoverføringen. Kommunen fikk 4,25 millioner kroner i statlige stimuleringstilskudd i 2018. I tillegg fikk kommunene økt sine frie inntekter fra og med 2017 for å følge opp den nasjonale opptrappingsplanen for rehabiliteringstjenester. Tilskuddsordningen videreføres i 2019. Rådmannen foreslår en opptrapping i 2020 med 2,1 mill. økende til 2,6 mill fra og med 2021.

17 og 18. Styrket grunnbemanning helse- og velferdssentre og helsehus

Trondheim kommune har en bemanning på helse- og velferdssenter og helsehus som fortsatt ligger godt under ASSS kommuner. Rådmannen foreslår å fryse økning i grunnbemanning i ett år, men en videre opptrapping fra og med 2020.

19. Styrket grunnbemanning hjemmeboende eldre

Strategien om å styrke tjenestene til hjemmeboende for å forebygge økning i behovet for heldøgns tjenester videreføres i tråd med eldreplanen.

20. Styrket tilbud til hjemmeboende eldre med omfattende behov (25 timer)

For å utsette behovet for sykehjems plass skal flere eldre som ønsker å bo hjemme, kunne gjøre det selv om de har omfattende hjelpebehov. Rådmannen foreslår at flere brukere tilbys opp mot 25 timer hjelp i eget hjem før sykehjems plass vurderes.

21. Økt kompetanse hjemmetjenesten, helse- og velferdssenter og helsehus

Den faglige kompetansen innenfor helse- og omsorgstjenesten øker jevnt med både flere høyskoleutdannede og fagutdannede og færre ufaglærte. En slik kompetanseheving er svært ønskelig, men medfører økt gjennomsnittlig lønnsnivå. For å stimulere til fortsatt kompetanseheving og rekruttering av personell med kompetanse, foreslår rådmannen å legge inn en kompensasjon for økt kompetanse fra og med 2020. I 2019 er det ikke funnet rom for å prioritere en slik kompensasjon.

22. Universitetskommune

Trondheim kommune ved Helse og velferd og NTNU har inngått et forpliktende Universitetskommunesamarbeid i form av et prosjekt fra og med 2017. I prosjektperioden skal det allerede eksisterende samarbeidet videreutvikles og forsterkes.

Mål med samarbeidet er å:

- utvikle kunnskap som fremmer folkehelse og helseledelse
- utvikle kvaliteten og relevansen til helseutdanningene for primærhelsetjenesten
- styrke primærhelsetjenestens kompetanse på forskning og utvikling, og kommunen som arena for innovasjon. Fra og med 2020 vil det være behov for å øke rammene med 1 million.

23. Velferdsteknologi

Flere teknologiprojekter utviklet under velferdsteknologiprogrammet må nå over på permanent drift. Det gjelder selve programmet, digitale trykghetsalarmer og Helsa Mi+.

Helsa Mi+ er et digitalt prosjekt for avstandsoppfølging av personer med hjertesvikt og kols i Trondheim, Malvik og Klæbu. Gjennom HelsaMi+ kan hjemmetjenesten sammen med fastlegen gi et tilbud om å rapportere dagsform og foreta sensormålinger som overføres til vaktentralen, og hvor en sykepleier følger opp når det er behov for det. 74 brukere er aktiv i HelsaMi+ i dag og 12 henvisninger venter på å bli behandlet.

Programmet ble besluttet flyttet over til ordinær drift og inngå som en integrert del av Esikt (enhet for service og internkontroll) inneværende år. Frem til da har aktivitetene i sin helhet elferdsteblikt finansiert via investeringsbudsjettet, prosjektmidler fra Helsedirektoratet samt skjønnsmidler fra Fylkesmannen. Dette medfører at kommunen selv med finansiere dette og gi økte driftskostnader i 2019 på 6,3 millioner, økende til 7,3 millioner fra 2020. Gjennom programmets levetid har man fått bygd opp og beholdt en unik kompetanse som gjør at behovet for innleide konsulenter reduseres ved nye innføringsprosjekter samt at allerede implementerte prosjekter kan videreføres og sikres stabil drift.

24. Kommunalt fastlegekontor på legevakta

Høsten 2018 etableres et kommunalt fastlegekontor i den nye legevakten. Dette vil gi en helårseffekt i 2019 på om lag 1,1 million.

I bystyresak 8/14 og 65/15 ble det vedtatt at Rådmannen skulle utrede og starte etablering av kommunale fastlegekontor som supplement til dagens private fastlegekontorer. I den foreliggende

modellen for "Helsevakta / Øya helsehus" skal fastlegene arbeide 50 prosent som fastleger og 50 prosent som legevaktsleger og utgjøre en faglig og kontinuerlig ressurs på legevakta og i kommunalt akutt døgntilbud (KAD) på Øya helsehus på kveld og helg. Det siste årets erfaringer med dårligere rekruttering til næringsdrivende fastlegehjemler aktualiserer etablering av fastlønnede fastlegehjemler for å øke rekruttering til fastlegetjenesten.

25. Lovpålagte kurs legevakt - PLIVO

Rådmannen foreslår å finansiere dette lovpålagte tilbudet fra og med 2020. Helsevakta er i ferd med å flytte inn i nytt bygg og etablere et fastlegekontor, der de fastlegene skal ha deler av stillingen på legevakt. Det er derfor naturlig å se denne kompetansehevingen i sammenheng med dette.

26. Utdanningsstilling i samfunnsmedisin

Rekruttering av kompetente kommuneoverleger er vanskelig. Kommunene har gjennom forskrift fått ansvar for videreutdanning i allmenn- og samfunnsmedisin. Ved opprettelse av en utdanningsstilling i samfunnsmedisin vil kommunen kunne skreddersy et utdanningsløp innen alle aktuelle kommuneoverlegeområder samt rekruttere inn nye kommuneoverleger i en situasjon der 5 av 6 kommuneoverleger er 58 år eller eldre. Det settes av midler fra og med 2. halvår 2020.

27. Fysioterapeut helse- og velferdssenter

Fylkesmannen har etter tilsyn med helse- og omsorgstjenesten i sykehjem påpekt at det er for lite fysisk aktivitet ved helse- og velferdssentrene. Det er prøvd ut en modell med bedre tilgang på fysioterapitjenester og kompetanseheving blant ansatte om fysisk aktivitet for beboerne. Det er ønskelig å bredde denne modellen til alle helse- og velferdssentre. Rådmannen foreslår derfor å styrke tilbudet fra og med andre halvår 2020 økende til totalt 2 årsverk fra og med 2022.

28. Fysioterapihjemler

Redusert fysioterapitilbud i spesialisthelsetjenesten har ført til en økning av pasienter med store og sammensatte behov hos fysioterapeuter med driftsavtale. Dette gjelder særlig innenfor barne- og ungdomspsykiatri og psykisk helse. Med økt ansvar for store grupper kronisk syke er det viktig at også tilbudet som ytes av privatpraktiserende fysioterapeuter, styrkes, jfr Opptappingsplanen for habilitering og rehabilitering. Trondheim kommune har i perioden 2001-2018 hatt en økning på 4,6 driftshjemler og har per i dag 80 avtalehjemler fordelt på 95 fysioterapeuter. For å holde tritt med de demografiske behovene og endringene i oppgaver foreslår rådmannen å øke tilbudet med å etablere 2 nye driftshjemler i 2021 og 2022.

29. Sommervikarer tilsynslege helse- og velferdssentre

For å sikre legebemanningen på helse- og velferdssentre også på sommeren foreslår rådmannen å finansiere legevikarer på alle helse- og velferdssentre fra og med 2020.

30. Kommunefarmasøyt

Rådmannen foreslår å styrke det farmasøytiske tilbudet i kommunen med en ny 100 % stilling fra og med 2020 for å styrke områdene legemiddelhåndtering og legemiddelbehandling i sykehjem og åpen omsorg. Det er behov for å standardisere arbeidsmåter på tvers av enhetene i kommunen og i langt sterkere grad følge opp den enkelte enhet med analyse av legemiddelstatistikk og forebygging av feilmedisinering gjennom undervisning og legemiddelgjennomgang. Legemiddelbruken mellom ulike enheter varierer betydelig og for enkelte legemiddelgrupper synes forbruket til våre sykehjemspasienter uhensiktsmessig høyt.

31. Avtaleforvaltning (avtalekoordinator)

Det er en politisk forventning at andelen ideell virksomhet i helse- og velferdssektoren økes (jmf bystyresak 37/17). I dag går ti prosent av helse og velferd sitt driftsbudsjett til ideelle organisasjoner. Ved nyetablering av ulike driftsoppgaver er det mulig å konkurransesette deler av driften forbeholdt ideelle aktører, men dette krever god oppfølging fra kommunens side. I dette arbeidet er det behov for en avtaleforvalter.

Effektiviseringstiltak

32. Egenandel fysioterapi

Ny ordning for innkreving av egenandel er utsatt på grunn av at Tieto, eier og programutvikler av vårt elektroniske pasientjournalssystem, har utsatt dette arbeidet. Både Trondheim kommune og Oslo kommune har purret på Tieto for å få fortløpende arbeid. Det betyr at vi på nåværende tidspunkt ikke vet når en løsning vil være klar. Totalt er det anslått å få inn 1,5 million samlet sett. Det er forutsatt halvårseffekt i 2019 med helårseffekt fra og med 2020.

33. Velferdsteknologi

Innføring av velferdsteknologi vil innebære at en del oppgaver som i dag utføres av ansatte i hjemmetjenesten i fremtiden vil kunne utføres ved tekniske løsninger. De løsningene som er beregnet å ha størst effekt er innføring av elektroniske medisindispensere, elektroniske dørlåser og digitalt tilsyn og oppfølging. Foreløpige anslag tyder på en innsparing på 2 millioner fra og med 2020, økende til 4 millioner fra og med 2021.

Annet

34. Helseplattformen

Rådmannen foreslår å trappe ned driftsmidler til Helseplattformen etterhvert som prosjektet enten blir lagt ned eller blir et permanent investeringsprosjekt.

35. Tomgangstap

Rådmannen foreslår en endring i finansiering av tomgangstap. I 2017 så lå det på Helse og omsorg 4 millioner for å dekke tomgangstap knyttet til tildeling. Dette ble i 2018 redusert til 2 millioner, og fra og med 2019 ligger det nå 0 i budsjettmidler til tomgangstap. Reduksjonen fra 4 til 2 millioner har vist seg å være et urealistisk lavt nivå. Rådmannen vil komme tilbake til en ny finansieringsordning når det gjelder tomgangstap samlet sett for kommunen.

Økte tillegg for høyskoleutdannede for arbeid på kveld, natt og helg

Rekruttering av fagkompetanse er en økende utfordring innenfor eldreomsorgen og det er grunn til å anta at utfordringen vil øke de nærmeste årene. En tilleggsutfordring er at siste års sentrale tariffhandlinger medfører økende lønnsforskjell mellom stat (St Olavs hospital) og kommune. Sykepleiere i stat lønnes bedre ved ansiennitet og får høyere tilleggslønn kveld, helg og natt. Dette vil øke utfordringen med å beholde og rekruttere sykepleiere med høyere ansiennitet, hvor lønnsforskjellene nå kan utgjøre opp mot 60 000 i årslønn for de med tilleggsutdanning og lang ansiennitet

Rådmannen anser det ikke som realistisk å lukke dette gapet uten at det blir prioritert i de sentrale forhandlingene som KS har med partene. Bare det å øke tilleggene på kveld og helg med 10 kroner vil koste 10,8 millioner for høyskoleutdannede, økende til 24,3 millioner for alle ansatte. Dette vil delvis lukke gapet på kveld og helg sammenlignet med St. Olav, men det vil ikke redusere det samlede gapet i årslønn. En sykepleier med ansiennitet på 10 år har et kveldstillegg i Trondheim kommune på 56 kroner pr time. Økende til 58 kroner fra 1.1. 2019. På St. Olav er kveldstillegget på kroner 84 pr time i tillegg til at det kan være høyere grunnlønn. Rådmannen har ikke funnet midler til å kunne prioritere dette i kommende Handlings- og økonomiplan.

Ernæringsfysiologer og psykologer i eldreomsorgen

I 2017 ble det tilsatt to ernæringsfysiologer og i 2018 to psykologer med ansvar for eldreomsorg. Denne styrkingen var i tråd med satsingen innenfor eldreplanen. Opprinnelig var det et forslag om å øke fra to til fire stillinger i løpet av 2019. Rådmannen foreslår nå ingen ytterligere opptrapping i kommende planperiode.

13.5 Investeringsbudsjett

13.5.1 Status og utfordringer

Trondheim kommune er vertskommune for det interkommunale krisesentertilbudet. Lokalene som krisesentertilbudet benytter for kvinner og barn har over flere år vært uegnet og tilfredsstillende ikke dagens krav til standard. Mulighetsstudie er utført og formannskapet vedtok igangsetting av rehabilitering, i sak 61/18 *Utbedring av krisesenterets lokaler*. Rådmannen har ikke funnet midler for dette prosjektet i kommende periode.

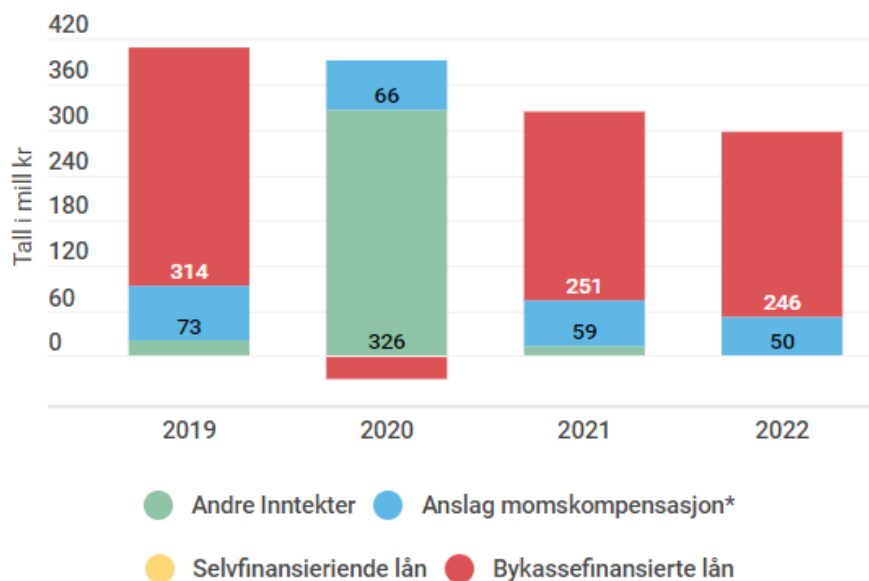
13.5.2 Investeringer i perioden 2019-2022

Tabell 13-6 viser rådmannens forslag til investeringer innenfor helse- og omsorgstjenester i perioden 2019-2022. Figur 13.4 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringskategori Helse og omsorgstjenester for perioden 2019-2022. Under følger en oversikt og beskrivelse av det enkelte prosjekt.

Tabell 13-6 Investeringer i helse- og omsorgstjenester i perioden 2019-22. Tall i millioner kroner

	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til- bevilgning	Forslag til investering			
				2019	2020	2021	2022
Risvollan HVS	800,0	277,9	522,1	280,0	217,0	25,0	
Mindre investeringer				40,0	40,0	40,0	40,0
Pasientvarsling				28,0	17,0	17,0	
Ombygging pasientvarsling				17,0	11,0	11,0	
Nidarvoll rehabiliteringssenter	500,0	4,0	496,0	3,0	20,0	190,0	187,0
Program for velferdsteknologi	1,0		1,0	1,0			
Helseinvesteringer	155,0	0,0	155,0	35,0	30,0	20,0	70,0
Produksjonskjøkkenet	55,0	0,0	55,0	5,0	30,0	20,0	
Sum økonomiplan				409,0	365,0	323,0	297,0

Figur 13.4 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringsområde helse- og omsorgstjenester for perioden 2019-2022

Risvolla helse- og velferdssenter

Nytt helse- og velferdssenter på Risvolla vil bestå av 72 sykehjemsplasser og 50 omsorgsboliger, bydelskafe, sonekontor for hjemmetjenesten og et aktivitetstilbud for hjemmeboende seniorer.

Grunnarbeidene på tomten ble igangsatt sommer/høst 2017. Bystyresak om finansiering av prosjektet vil bli behandlet i oktober 2018.

Når Risvolla helse- og velferdssenter står klart høsten 2020, vil hus 2 på Nidarvoll helsehus flytte over, slik at tomten på Nidarvoll helsehus frigis for bygging av nye Nidarvoll rehabiliteringssenter. Videre vil E.C.Dahl bli avvirket og flyttet over til Risvolla helse- og velferdssenter.

Det er sendt inn søknad om investeringstilskudd til Husbanken.

Prosjektet ble sist behandlet i bystyret 31. august 2017 i sak 122/17 *Risvolla helse- og velferdssenter - finansiering av grunnarbeider*.

Mindre investeringer

Innenfor rammen av mindre investeringer gjennomføres tiltak som funksjonsforbedringer/ ombygginger samt utskiftning av inventar/utstyr.

Ved flere av institusjonene er det behov for ombygginger for å bedre funksjonaliteten. Dette gjelder tjenesteareal, medisinerom, fellesareal og uteareal. Det er et stort og kontinuerlig behov for utskiftning av forflytningsutstyr, medisinsk teknisk utstyr og møbler samt annet inventar på grunn av generell slitasje. Av erfaring må institusjonsmøbler skiftes ut med en syklus på ca ti år, og forflytningsutstyr må skiftes noe oftere.

Kommunen kan i enkelte ombygningsprosjekter søke om investeringstilskudd fra Husbanken på inntil 55 prosent av godkjente anleggskostnader.

Mindre investeringer i kapittel 13 omhandler all aktivitet innenfor helse og velferdsområdet, som ikke er innbefattet av den lukkede boligøkonomien. Det vil si områdene som nevnes i kapittel 10, 11 og 12.

Pasientvarsling

I 2014 startet arbeidet med å oppgradere pasientvarslingsanleggene ved kommunens helse- og velferdssentre. Med foreslått ramme vil man i 2021 være ferdig med arbeidet.

De sentrene som ikke har etablert trådløst nettverk, får dette installert når pasientvarslingsanlegget blir oppgradert.

Det forventes investeringstilskudd tilsvarende om lag 45 prosent av den totale investeringskostnaden.

Ombygging pasientvarsling

Installering av nytt pasientvarslingsanlegg medfører behov for bygningsmessige ombygginger, slik som nye dører, kabling til utstyr, oppgradering av serverrom, adgangskontroll med mer.

Flere av kommunens helse- og velferdssentre har behov for oppgradering av datatekniske rom. Det er mer utstyr nå enn før som er kritisk for tjenesteproduksjonen. For helse- og velferdssentrene er det informasjonsbehandlingen som skal sikres ved en slik utbedring.

Nidarvoll rehabiliteringssenter

I 2022 planlegges det at nye Nidarvoll rehabiliteringssenter står klart. I tråd med strategiene i *Eldreplanen* er det viktig å få på plass et nytt senter tilrettelagt for rehabiliteringsvirksomhet.

Kommunen har som overordnet mål at alle skal få vurdert sitt potensial for rehabilitering før kompenserende tiltak settes inn. Målet er å redusere eller utsette behovet for tjenester og at kommunens innbyggere skal leve mest mulig selvstendige liv i eget hjem lengst mulig.

Et rehabiliteringssenter må dimensjoneres for et økende behov for døgnrehabilitering som følge av den demografiske utviklingen, nasjonale føringer og kommunens strategi om at flere eldre skal kunne bo lengst mulig i eget hjem.

Tomten er under regulering. Dette er et prosjekt som må ses i sammenheng med Nidarvoll barneskole da det er en felles prosjektorganisering, og det er samtidighet i bygging på felles kommunal tomt.

Prosjektet ble sist behandlet i formannskapssak 4. oktober 2016 i sak 244/16 *Nidarvoll - plan for bygg til offentlige formål*.

Velferdsteknologi

Planperioden for Velferdsteknologiprogrammet er fra 2015 til 2020. Fra og med 2018 er velferdsteknologisatsningen lagt til ESIKT, og driftsmidler bygges opp de nærmeste årene for å ta i bruk utprøvd teknologi. Programmet har vært viktig for å kunne satse riktig og å kunne bygge kompetanse, utvikle strukturer og etablere nye tjenester. Nye teknologier og muligheter vil dukke opp i lang tid fremover.

Per i dag er det utviklet en infrastruktur og systemer for håndtering og oppfølging av de nye tjenestene som er etablert. Nye digitale løsninger for trygghet, tilsyn, medisin og låsesystemer er planlagt gjennom investering og driftsbudsjett videre.

Helseinvesteringer

Elektronisk pasientjournalssystem er helt nødvendig infrastruktur i dagens pasientbehandling. Rask og korrekt tilgang på essensiell pasientinformasjon er blitt langt viktigere i dag enn for bare få år siden. Samhandlingsreformen har bidratt til at stadig mer avansert pasientbehandling foregår i kommunene. Dagens journalløsninger ble designet på 90-tallet da både kravet til og kunnskapen om, elektroniske kommunikasjonsløsninger var en helt annen. Trondheim kommune har i samarbeid med Helse Midt-Norge gått ut med et anbud om felles journaløsning. Trondheim har en opsjon på løsningen, og denne opsjonen må eventuelt utløses tidlig i 2019. Kostnadene som er beskrevet her er først og fremst knyttet til kjøp av software og etablering av tilhørende teknisk plattform. I tillegg kommer kostnader knyttet til konfigurering samt opplæring av alle ansatte som skal ta i bruk løsningen. Rådmannen planlegger en formannskapssak høsten 2018. Her vil de totale kostnadene beskrives i mer detalj.

Produksjonskjøkkenet

Produksjonskjøkkenet begynner å ha for lite areal i forhold til omfanget av produksjonen flere plasser i bygget, og den største utfordringen er i vognhallen.

Videre begynner kapasiteten for kjøøl/frys i varemottak å bli for liten. Dette er et problem når det blir noe tid mellom leveransene, og man har behov for mye på lager. Dette er også med på å begrense bruk av frosne råvarer da produksjonskjøkkenet ikke har mulighet til å tine råvarene på godkjent måte.

I selve produksjonsområdene er også arealene for knappe. Dette da produksjonsmengden har økt siden oppstart av kjøkkenet, i tillegg til nye krav til diettkjøkken. Plassmangelen i produksjonsarealene gjør at produksjonskjøkkenet ikke kan ta i bruk ny teknologi (automatisert kjøkkenutstyr) da disse er noe mer plasskrevende enn manuelt kjøkkenutstyr. Rådmannen har en forhåpning om at slike nye løsninger vil kunne vært med på å redusere kjøkkenets høye sykefravær.

Rådmannen utreder produksjon av dietter og konsistenstilpasset mat med produksjonsmetoden molekylær gastronomi. Denne produksjonsmetoden vil kreve større produksjonsplass, høyere bemanning og større kapasitet på kjøøl/frys ved produksjonskjøkkenets diettavdeling.

Rådmannen har foretatt en studie, og foreløpige kalkyler viser at en utbygging vil komme på ca kr 50-55 millioner kroner eks mva. Dette er inkludert innkjøp av nytt kjøkkenutstyr hvor dette er nødvendig, samt utskiftning av noe eksisterende utstyr til mer helautomatisert utstyr og oppgradering av det tekniske anlegget hvor dette er nødvendig.

Mulighetsstudien viser at ved ombygging i eksisterende lokaler samt et nybygg, vil produksjonskjøkkenet ha kapasitet til å levere mat til alle dagens sykehjem i tillegg til forventet utbygging frem til 2035. Det vil også være kapasitet til å øke produksjonen av mat til hjemmeboende til det dobbelte av i dag.

Prosjektet ble sist behandlet i formannskapet 6. mars 2018 i sak 60/18 *Produksjonskjøkkenet - mulighetsstudie om utvidelse av kjøkkenet*.

14 Flyktninger

14.1 Hovedprioriteringer 2019-2022

Tilrettelegging av tiltak som fører til formell utdanning og flere treffsikre yrkeskurs i samsvar med arbeidsmarkedets behov, skal være hovedprioriteringer for kvalifisering av flyktninger. Tiltakene skal ha særlig fokus på kvinner.

Etter flere år med store bosettingstall er behovet nå redusert med ca 40 prosent. I takt med nedgangen i bosettinger og lavere statlige inntekter skal tjenestene tilpasses den nye situasjonen.

14.2 Om området

Bosetting og tiltak som fremmer deltakelse i norsk samfunns- og arbeidsliv er de viktigste oppgavene for kommunene ved mottak av flyktninger. Etter flere år med høye bosettingstall er det nasjonale behovet for bosetting betydelig lavere. Sammenlignet med perioden 2015-2017 med en årlig bosetting (både flyktninger og familiegjenforente) på ca 650 personer ser antallet ut til å bli på ca 300 personer i 2018, en reduksjon på over 50 %. Utviklingen ser ut til å vedvare i 2019. Reduksjon og tilpasning av tjenester som følge av lavere bosetting, ble startet i 2018 og skal fortsette i hele planperioden.

Selv om bosettingsbehovet går ned, er det fortsatt stort behov for tiltak som fremmer deltakelse i arbeidslivet og økonomisk selvstendighet blant flyktninger. Mange av de flyktingene som er blitt bosatt de siste årene står fortsatt utenfor arbeidslivet og er avhengig av offentlig økonomisk støtte. Dette er en utfordrende situasjon, først og fremst for de det gjelder, men også for samfunnsøkonomien.

14.2.1 Bosetting 2018

Kommunen kommer til å innfri bosettingsavtalen med IMDi for 2018. Avtalen utgjør 200 flyktninger, hvorav 19 enslige mindreårige (opprinnelig 167 pluss tilleggsanmodning på 33 i juni). I tillegg kommer familiegjenforente slik at prognosen totalt for 2018 kan bli rundt 300.

14.2.2 Bosetting 2019

Det foreligger ikke konkret anmodning om bosetting for 2019. Foreløpige prognoser fra IMDi (mai 2018) viser at det nasjonale bosettingsbehovet for 2019 kan bli på samme nivå som i 2018. Rådmannen mener derfor at budsjettet for 2019 bør planlegges ut fra nivået i 2018, det vil si en bosetting mellom 170 - 200 flyktninger, derav mellom 8-15 enslige mindreårige. Med familiegjenforente i tillegg kan det antas at kan det totalt bosettes 250 personer i 2019. Dette nivået er også lagt til grunn for hvert av årene 2020-2022.

14.2.3 Økt innsats for kvalifisering i en tid med nedbygging av tjenester og lavere inntekter

Økt bosetting i perioden 2015 - 2017 har ført til at et stort antall voksne flyktninger skal kvalifiseres til norsk arbeidsliv og bli økonomisk selvstendige. Selv om det gjennomføres mange gode kvalifiserende tiltak, er kommunens resultater med hensyn til deltakelse i arbeidslivet og økonomisk selvstendighet ikke tilfredsstillende. En stor andel av flyktingene er overført fra introduksjonsprogrammet til NAV i 2018 da mange av de nyankomne ikke kan forsørge seg selv. Rådmannen redegjorde for denne utviklingen for formannskapet 5.6.18, sak 137/18 "Økte sosialhjelpsutgifter":

https://innsyn.trondheim.kommune.no/motedag/render_behandling_pdf?behid=1003388092

14.2.4 Introduksjonsprogrammet

Introduksjonsprogrammet er den viktigste ordningen kommunene har for kvalifisering av nyankomne flyktninger i alderen 18-55 år. Introduksjonsordningen er i utgangspunktet et toårig kvalifiseringsløp,

men loven åpner for et tredje år. De siste årene har regjeringen åpnet for et fjerde år for deltakere med behov for "lange løp". Vår erfaring viser at to år i introduksjonsprogram er for kort tid for mange flyktninger.

Ved innvilgelse av et fjerde år dekkes 50 prosent av kommunens kostnader av staten. Dette er en gunstig ordning som rådmannen mener kommunen bør benytte seg av for de med størst behov for lange løp.

Trondheim kommune har i likhet med mange kommuner forholdt seg til IMDIs målinger av resultater i introduksjonsprogrammet. Trondheim har ligget på ca 50 % måloppnåelse ved avslutning i introduksjonsprogrammet (*som regel to år etter bosetting*) og ca 64 % deltakelse i arbeid- eller utdanning ett år etter introduksjonsprogrammet (*som regel tre år etter bosetting*). Det siste plasserer Trondheim på fjerde beste plass sammenlignet med 15 sammenlignbare kommuner. Dette er et godt resultat, men utfordringen er at mange av de med måloppnåelse likevel er avhengig av supplerende stønader fra NAV. Rådmannen redegjorde for dette i sak for formannskapet i møte 6.3.18, sak 52/18.

14.2.5 Mer fokus på deltakelse i arbeidslivet og økonomisk selvstendighet

Rådmannen vil utvikle, i tillegg til mål om deltakelse i arbeidslivet, konkrete indikatorer som retter fokus på økonomisk selvstendighet og uavhengighet av offentlige støtteordninger.

14.2.6 Utdanning styrker flyktningers muligheter for deltakelse i arbeidslivet

Alle flyktninger har behov for kvalifisering for å kunne delta i norsk arbeids- og samfunnsnivå. Hvor lang tid kvalifiseringen tar avhenger av alder, helse og ikke minst den enkeltes utdannings- og yrkesbakgrunn. Kommunen er tilrettelegger, mens selve kvalifiseringen er avhengig av den enkeltes motivasjon og innsats. Flere voksne flyktninger ønsker forståelig nok å komme i jobb snarest mulig. Kortvarige og midlertidige løsninger fører ofte ikke til et grunnlag som gir varig deltakelse i arbeidslivet.

Flyktninger som tar norsk utdanning øker sine muligheter for deltakelse i arbeidslivet betraktelig. En utdanning fra Norge kan bevise den enkeltes norskferdigheter og de kompetansekrav et bestemt yrke krever. Flyktninger uten formell kompetanse fra Norge har større risiko for å miste jobbene sine, spesielt ved svingninger i arbeidslivet og nye kompetansekrav innen ulike bransjer. Rådmannen mener derfor at kommunen bør øke innsatsen for at personer mellom 18 til 30 år tar formell utdanning eller kompletterer/oppgraderer den medbrakte utdanningen til norske krav.

14.2.7 Lengde på kvalifisering

Erfaringer både lokalt og nasjonalt viser at to år med introduksjonsprogram kan være for kort. Flere kommuner med gode resultat har tatt i bruk et tredje år i introduksjonsprogrammet. Rådmannen foreslår at kravet om 21 måneders programtid opphører og det åpnes for et tredje år i introduksjonsprogrammet. I tillegg kan det vurderes et fjerde år for deltakere med realistisk mulighet til å starte et ordinært utdanningsløp på videregående nivå eller høyere eller i lønnet jobb. Deltakere som av ulike grunner står langt fra utdannings- eller arbeidslivet, skal gis støtte og grunnleggende kvalifisering for å håndtere daglige gjøremål. Disse bør, om deres status tillater det, få varige ordinære trygdeytelser fra NAV, eventuelt vedtak om økonomisk sosialhjelp.

14.2.8 Forslag om nye strategier og tiltak

1. Forlenget introduksjonsprogram

Deltakere med motivasjon og realistiske planer for utdanning eller arbeid kan gis inntil tre år introduksjonsprogram. Med utgangspunkt i introduksjonsloven skal det stilles tydelige og rimelige krav om deltakelse og forventet progresjon for hele introduksjonsløpet. Deltakere som står langt fra arbeidsmarkedet, skal i utgangspunktet tilbys andre kvalifiserende tiltak framfor forlenget program. INN, TROVO og NAV utarbeider nødvendige retningslinjer for forlenget programtid innen utgangen av januar 2019. Retningslinjene skal være iverksatt 1. februar 2019.

2. Bedre kartlegging

Kommunens kartleggingsarbeid må bli betydelig bedre og styrket. En riktig kartlegging danner grunnlaget for hvilket løp og hvilke tiltak som er mest aktuelt for den enkelte deltaker. Rådmannen mener det er mye å hente ved bedre og tverrfaglig kartlegging, spesielt når det nå åpnes for lengre introduksjonsløp og tydeligere krav om progresjon til deltakerne.

3. Større vekt på utdanning

Rådmannen mener formell utdanning fra Norge øker og styrker flyktingenes mulighet for deltakelse i arbeidslivet. Det bør legges til rette for at deltakere med reell mulighet tilbys videregående opplæring og mottar nødvendig støtte og oppfølging.

4. Organisering

Kvalifiseringscenter for innvandrere INN, Trondheim voksenopplæringscenter TROVO og NAV er de tre sentrale enhetene som skal gjennomføre kvalifiseringsarbeidet for nyankomne flyktninger. Introduksjonsprogrammet skal være paraplyen for kvalifiseringsarbeidet. Ved innføring av mer fleksible strukturer, skal oppfølgingen og ressursfordelingen kanaliseres til den enheten som har hovedansvaret for det aktuelle kvalifiseringsløpet. Enhetene har ulik kompetanse på ulike integreringsoppgaver. Valg av tiltak og oppfølgingsansvar skal skje etter prinsippet om hva som fører til målet for den enkelte deltaker. Rådmannen ønsker å styrke det positive samarbeidet med Trøndelag fylkeskommune og spesielt med Karrieresenteret Trøndelag. Tettere og konkret samarbeid med fylkeskommunen vil kunne gi et mer helhetlig og tilpasset utdanningstilbud til deltakerne.

5. Kostnader

De totale kostnadene for lengre program og organisering av de nye strategiene skal håndteres innenfor rammen av inntekter fra det statlige integreringstilskuddet.

14.2.9 Enslige mindreårige flyktninger

Foreløpige prognoser viser historisk lave ankomster av enslige mindreårige asylsøkere. De fleste enslige mindreårige som bosettes er 17-åringer med store behov. Lavere bosettingstall medfører lavere inntekter og konsekvenser for Barne og familietjenesten BFT, Omsorgsenheten. Enheten har redusert personellmessige og økonomiske konsekvenser som følge av lavere bosetting på en tilfredsstillende måte gjennom tidlig og god planlegging. I løpet av 2018 reduseres også 18 av totalt 24 private tiltaksplasser for å redusere kostnadene ved lavere bosetting. For enslige mindreårige vil fortsatt fokus på å utdanne (grunnskole og videregående opplæring) være den viktigste oppgaven for kommunen. Kommunen styrker opplæringstilbudet for enslige mindreårige slik at det blir mer likt videregående opplæring.

Endring av integreringstilskuddet for enslige mindreårige har ført til at kun 11 barn utløser høyeste stykkpris av tilskuddet, mens resten laveste stykkpris i 2019. Stykkpris er differensiert ut fra alder. Stykkprisen er høyest for de yngste enslige mindreårige og lavest for de eldste. Utfordringen for kommunen med den nye tilskuddsordningen er at de dyreste tiltakene er relatert til de eldste enslige mindreårige.

14.2.10 Kulturtiltak for eldre innbyggere med innvandrerbakgrunn

Sommeren 2018 gjennomførte en gruppe eldre innbyggere med innvandrerbakgrunn med bistand fra Kulturenheten et kulturelt innslag med kunstneriske navnet BABA for publikum i forbindelse med Olavsfestdagene. Tiltaket kom i gang etter initiativ fra Kulturenheten og ble støttet av rådmannen. Med utgangspunkt i metodikken og de positive erfaringene fra BABA, ønsker rådmannen å videreføre tiltaket også i 2019. Det foreslås å sette av kroner 150 000,- av det statlige integreringstilskuddet der Kulturenheten med bistand fra andre aktuelle samarbeidspartnere videreutvikler og viderefører BABA. Rådmannen forutsetter at BABA utvides og omfatter flere eldre innbyggere med innvandrerbakgrunn.

14.3 Periodemål

Kommuneplanenes samfunnsdel, punkt 3.3.1 beskriver følgende mål for inkludering og integrering av innvandrere i Trondheim:

I 2020 er Trondheim en flerkulturell by der det er godt å bo som innvandrere

14.3.1 Periodemål 2019 - 2022

1- Bosette årlig inntil 200 flyktninger, derav inntil 15 enslige mindreårige i 2019

(Antallet kan bli justert ved formell anmodning fra IMDi. Rådmannen vil orientere formannskapet om konkret bosettingsanmodning når denne foreligger)

2- Flyktninger som bosettes i kommunen har lik grad av deltakelse i arbeidslivet som befolkningen forøvrig.

3- Alle enslige mindreårige, som bosettes i Trondheim, skal sikres god oppfølging som bidrar til selvstendighet og mestring. Enslige mindreårige skal oppleve å være integrert og føle tilhørighet til samfunnet.

Indikatorene for periodemålene foreslås å være følgende:

- 40 % av alle som bosettes i kommunen bor i det private boligmarkedet.
- Alle enslige mindreårige uten grunnskole skal gjennomføre grunnskoleutdanning.
- Alle enslige mindreårige skal enten være i en videregående opplæringsløp eller være i jobb før fylte 23 år.
- Minst 55 % av deltakere skal ha fått en jobbtilknytning eller er i ordinær utdanning ved avslutning av introduksjonsprogrammet. (IMDis indikatorer legges til grunn for målingen)
- Innen 3 års botid mottar færre enn 50 % av nyankomne flyktninger i alderen 18 til 55 økonomisk sosialhjelp.
- Innen 5 års botid mottar færre enn 67% av nyankomne flyktninger i alderen 18-55 år økonomisk sosialhjelp.

14.4 Økonomi

Selv med redusert bosetting i 2018 forventer rådmannen at inntektene for 2018 blir omtrent på samme nivå som i 2017. Som følge av økt bosetting i perioden 2015-2017 vil inntektene fortsatt holde seg relativt høye da det mottas tilskudd i 2018 for bosatte de fem siste år. Statstilskuddet for flyktninger i 2018 er budsjettet til 569,6 millioner kroner som benyttes til å finansiere kommunens utgifter på området. Hoveddelen av de statlige tilskuddene er integreringstilskudd kommunen får per bosatte flyktning. Satsen i 2018 er 754 100 kroner per bosatt person, fordelt over fem år. I forslaget til statsbudsjett 2019 vil satsene bli regulert, og rådmannen kommer tilbake til de nye satsene i tilleggssinnstilling til handlings- og økonomiplan som vil bli lagt fram etter offentliggjøring av statsbudsjettet.

Midlene til å finansiere kommunens utgifter på flyktningeområdet ligger inne i tjenesteområdenes budsjetttrammer. Lavere bosetting av flyktninger fører til en reduksjon i flyktningeinntektene i perioden. Med de reduserte bosettingstall, som legges til grunn for perioden, vil dette medføre anslagsvis 80 millioner kroner i reduserte inntekter i 2019; dvs flyktningeinntektene beregnes til 505 millioner kroner (prisjustert) i 2019. Reduksjonen i inntekter blir større utover i perioden, og reduksjonen antas å bli 280 millioner kroner i 2022. Rådmannen har lagt til grunn at de totale kostnader knyttet til bosetting av flyktninger kan reduseres tilsvarende inntektsreduksjonen i perioden. Dette medfører at budsjetttrammene til tjenesteområdene justeres ned og vil ved utgangen av 2022 nærme seg det nivå på rammene som var før den økte bosettingen startet i 2015. Tabell 14-1 viser rådmannens forslag til reduksjon i tjenesteområdenes budsjetttrammer; som er i hht til de inntektsreduksjoner som legges inn; jfr kapittel 4, tabell 4.2.

Tabell 14-1 Reduksjon i flyktningemidler i perioden 2019-22. Tall i millioner kroner

Tjenesteområde	2019	2020	2021	2022
Kvalifisering og velferd	-40,0	-90,0	-105,0	-140,0
Helse og omsorg	-1,0	-2,3	-2,6	-2,6
Skole	-3,5	-7,9	-9,2	-12,2
Barnehage	-3,3	-7,5	-8,6	-11,5
Barne- og familietjenesten	-40,0	-90,0	-105,0	-140,0
Kultur og kirke	-0,5	-1,2	-1,4	-1,8
Interne tjenester	-1,2	-2,7	-3,1	-4,2
Flyktninger	-0,5	-1,0	-1,3	-1,7
Buffer	10,0	22,5	26,2	34,0
SUM	-80,0	-180,0	-210,0	-280,0

Hvordan de ulike tjenesteområdene tilpasser seg den nye situasjonen med nedbygging på grunn av lavere bosetting, omtales i kapitlene om Kvalifisering og velferd, Helse og omsorg, Skole, Barnehage, Barne og familietjenesten, Interne tjenester og arbeidsgiverområdet samt Kultur og kirke.

Rådmannen foreslår at det legges inn en justeringsbuffer for å ta høyde for spesielle utfordringer som kan oppstå i tilpasningen og at antall bosatte som legges til grunn for budsjettendringen avviker fra det reelle bosettingstall.

15 Kultur og kirke

15.1 Hovedprioriteringer

Hovedgrepet på kultur- og kirkeområdet er oppgradering av eksisterende kulturarenaer, der det foreslås satt av investeringsmidler til ulike tiltak. Rådmannen foreslår også å sette av investeringsmidler til etablering av nytt kultur- og fritidstilbud for barn og unge i Lade-/Lillebyområdet, samt å etablere et nytt barne- og ungdomsbibliotek i det samme området. Opparbeidelse av nye gravplasser og utvidelse av eksisterende fortsetter i takt med behov.

Lenker til relevant informasjon for området

[Kommunedelplan for kulturarenaer 2012-2024](#)

[Regional strategi for film og øvrige audiovisuelle uttrykk i Trøndelag](#)

[Kulturindeksen 2017](#)

[Kostratall 2017](#)

15.2 Om området

2

Enheter

127

Årsverk

50.000

Antall besøk i fritidsklubber

1.000.000

Antall besøk i Trondheim folkebibliotek

97

Antall organisasjoner med driftstilskudd

Sentralt for rådmannens aktiviteter innen området er plan- og utviklingsarbeid. Rådmannen ferdigstiller ny kommunedelplan for kunst og kultur vinteren 2019, og rullering av Kommunedelplan for kulturarenaer vil følge deretter. Arbeidet med framtidig utvikling av Nyhavna vil også berøre kulturområdet i de kommende årene. Trondheim kommune følger opp den regionale filmstrategien Film og øvrige audiovisuelle uttrykk i Trøndelag, i samarbeid med Trøndelag fylkeskommune. Det pågår et større utredningsarbeid knyttet til en eventuell rehabilitering av Olavshallen og alternative tomter til et

eventuelt nytt kulturhus i byen. Kommunen er også involvert i utredningsarbeidet knyttet til kunstmuseenes framtidige behov. Trondheim kommunes ordning for kunst i offentlige rom ble etablert i 2002, og siden den gang har kommunen investert i kunst for cirka 170 millioner kroner. Rådmannen vil etter planen levere sak med evaluering av ordningen høsten 2018.

Bystyret vedtok ved behandling av handlings- og økonomiplan 2018-2021 at Trondheim skal søke om å bli europeisk kulturhovedstad i 2030. Rådmannen har igangsatt et arbeid for å avklare mulighetene. Hvert EØS/EFTA-land kan i perioden 2020-2033 tildeles tittelen kun en gang. Bodø søker om status som kulturhovedstad for 2024. Dersom Bodø får innvilget sin søknad, medfører dette at Trondheim kommune ikke kan søke om tittelen før etter 2033. Formannskapet ble den 5. juni 2018 orientert om EU sitt regelverket og Trondheim sine muligheter til å søke om status som europeisk kulturhovedstad i 2030 ([sak 140/18](#)). I slutten av august 2018 ble det avholdt et møte mellom Trondheim kommune og kulturministeren, der temaet var Trondheim sin ambisjon om å bli europeisk kulturhovedstad. I etterkant av møtet ble det sendt et notat fra kommunen til departementet med oppfordring om at regjeringen går inn for at Norge skal ha en europeisk kulturhovedstad i 2030 - det året Norge feirer det nasjonale Tusenårsjubileet - og at Trondheim på grunn av byens spesielle plass i norsk historie bør ha denne statusen i 2030.

Trondheim kommune vil ta en aktiv rolle i det nasjonale tusenårsjubileet som skal feires i 2030. I 2019 vil rådmannen starte arbeidet, og vil komme tilbake til dette framtidige handlings- og økonomiplaner.

Innenfor rammen til kultur og kirke driftes kommunens to enheter på området: Kulturenheten og Trondheim folkebibliotek. Enhetene yter lovpålagte kulturtjenester til byens befolkning innenfor bibliotek og tilrettelegging for kultur deltakelse, og drifter varierte kultur- og fritidstilbud for ulike målgrupper. Enhetene har også sentrale oppgaver knyttet til lokaliteter i bydelene. Kulturenhetens tilbud til barn og unge på Saupstad (Boxåpner) må relokaliseres i løpet av perioden, og nye lokaler for Boxåpner tas inn i prosjektet for rehabilitering av Huseby idrettsanlegg (jamfør f-sak [111/18](#)).

Rådmannen ser behovet for et nytt kultur- og fritidstilbud for barn og unge på Lade/Lilleby, og Kulturenheten er i dialog med Dagskolen og aktører i nærmiljøet om et fritidstilbud i bydelen fra høsten 2018. Sak om dette legges fram til behandling høsten 2018.

Handlingsplan for Trondheim kommunes kultur- og fritidsarbeid for ungdom 2015-2018 ([b-sak 157/14](#)) beskriver hvilke bydeler som har behov for styrket innsats. Dette gjelder blant annet området Midtbyen-Byåsen-Sverresborg, der Caos Kulturhus for barn og ungdom, som er lokalisert i tidligere Folkets hus Uгла, er eneste tilbudet. Byggets lokalisering, utforming og tilstand gjør det vanskelig å utvikle allsidige tilbud som treffer målgruppen. Rådmannen vil derfor igangsette et utredningsarbeid vinteren 2019, der geografisk plassering og muligheter for å tilby aktiviteter som i større grad imøtekommer barn og unges behov vurderes. Rådmannen tar sikte på å legge fram sak om dette i løpet av 2019.

Rådmannen vurderer også etablering av et nytt barne- og ungdomsbibliotek i området Lade/Lilleby, i tråd med formannskapets vedtak i sak [274/13](#). Sak om dette vil bli lagt fram til behandling våren 2019. Basert på erfaringstall foreslår rådmannen at det legges inn midler til dette i handlings- og økonomiplan 2019-2022.

Prosjektet *Helhetlig ledelse* er nå innført ved begge enhetene på området. I tillegg til å styrke den faglige ledelsen og gi enhetsledelsen bedre forutsetninger for å følge opp et stort antall medarbeiderne på en god måte, medfører endringen også økte lønnskostnader som må dekkes innenfor enhetenes ordinære driftsrammer.

Kirkelig fellesråd har pågående prosesser med endring av soknestruktur til færre og større sokn i Trondheim. Endringene medfører et stort potensiale for effektivisering og for mer differensiert bruk av kirkebyggene. Vedlikehold av kirkebygg og sikring og bevaring av inventar og kulturskatter i kirkene har vært et prioritert område de siste årene. Med nye og utvidede gravplasser øker antall driftsbygg som

skal vedlikeholdes. Charlottenlund kirke er i generelt dårlig stand og rådmannen vil legge fram politisk sak med forslag til tiltak.

Kirkegårdene i Trondheim har god standard og fungerer i mange tilfeller som parker og grønne lunger i byen, som stadig fortettes. Det er økt fokus på miljøvennlig drift av kirkegårder og krematorier. Utvikling av byen gir stort press på kirkegårdsareal. Ferdigstilling av nye Charlottenlund gravlund skjer i 2019 og etablering av ny gravlund på Kattem er under planlegging. Dette, sammen med frigjøring av gamle kirkegraver gjennom et kalkingsprosjekt, gjør at gravplassituasjonen i Trondheim gradvis bedrer seg.

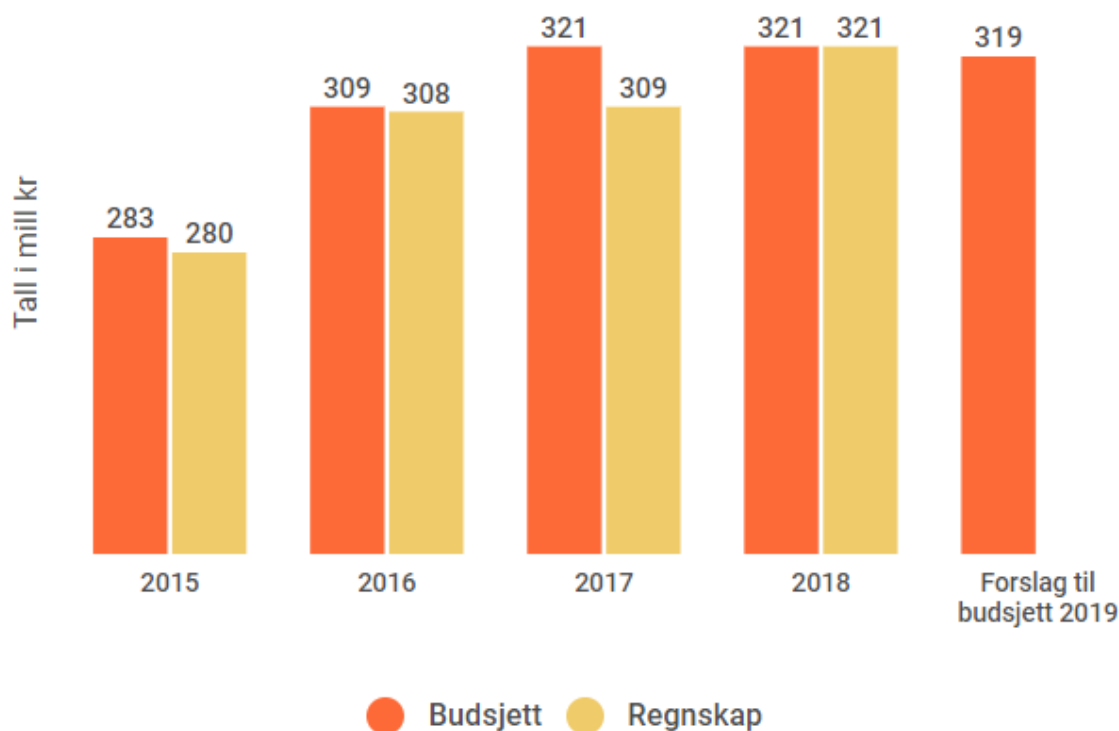
Rammen for kultur og kirke finansierer kommunens tilskudd til byens kulturinstitusjoner, andre kulturorganisasjoner og kunst- og kulturprosjekter, både innen det profesjonelle kunst- og kulturfeltet og innen fritidskulturlivet. Dette omfatter også tilskuddsordninger, stipender og priser som tildeles etter egen vurdering. I 2018 er det fordelt til sammen cirka 95 millioner kroner i slike tilskudd og overføringer. Rammen finansierer også kommunens tilskudd til drift av kirker og kirkegårder i Trondheim, og tilskudd til andre trossamfunn - til sammen 119 millioner kroner i 2018.

Det henvises til kapittel 28; Kjøp fra andre, overføringer og tilskudd for en detaljert oversikt over forslag til fordeling i 2019 (tabell 28.9).

15.2.1 Økonomiske nøkkeltall

Figur 15-1 viser budsjett og regnskap for kultur og kirke i perioden 2015-2017, vedtatt budsjett og prognose for regnskap 2018, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for kultur og kirke for 2019.

Figur 15-1 Utvikling i budsjett og regnskap for kultur og kirke 2015-2019. Tall i nominelle kroner

Økningen i budsjett i perioden 2015-2017 har i all hovedsak sammenheng med satsinger på kulturfeltet som driftstilskudd til etablering av Kunsthall Trondheim, nytt bydelsbibliotek/fritidsklubb på Ranheim (Kulturtribunen), tilskudd til regionalt filmfond og økning av andre kulturtilskudd. I tillegg er tilskudd til drift av Den norske kirke og til kirkegårder økt i denne perioden. Rådmannen foreslår en netto

driftsramme for kultur og kirke på 319,2 millioner kroner i 2019. Reduksjonen fra 2018 til 2019 skyldes områdets andel av finansiering av økninger på andre tjenesteområder.

Kultur og kirke hadde i 2017 et mindreforbruk i forhold til budsjett. Det skyldes i hovedsak ubrukte avsetninger i årsoppgjøret i 2016, og som ble forskjøvet til 2018. Området antas å gå i balanse i 2018, jamfør 2. økonomirapport.

Tabell 15-1 viser indikatorer for Trondheim og ASSS-kommunenes ressursbruk innenfor kultur og kirke. Hensikten med tabellen er å få fram likheter og forskjeller mellom Trondheim og ASSS-kommunene.

Tabell 15-1 Ressursbruk på området. Tall i kroner per innbygger

	Trondheim 2016	Trondheim 2017	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS uten Oslo og Trondheim
<i>Prioritet</i>						
Netto driftsutgifter til kultursektoren*	2099	2354	2800	2389	3848	2600
Netto driftsutgifter til folkebibliotek	193	201	270	217	363	266
Netto driftsutgifter til akt.tilbud barn og unge pr innb	273	245	483	213	247	216
Netto driftsutgifter til museer	68	64	171	138	177	109
Netto driftsutgifter til kunstformidling	335	368	50	408	499	331
Netto driftsutgifter til andre kulturaktiviteter	107	103	452	125	567	249
Netto driftsutgifter til kommunale kulturbygg	109	117	182	177	317	252
Netto driftsutgifter til Den norske kirke	399	396	207	386	502	411
Netto driftsutgifter til andre religiøse formål	59	61	103	83	101	103
Netto driftsutgifter til kirkegårder, gravlunder og krematorier	128	134	111	167	153	127
<i>Dekningsgrader</i>						
Medlem av Den norske kirke i prosent av antall innbyggere	71,3	70,1	49,4	69	64,9	66,4

* Tall for kultursektoren omfatter også Kostra-funksjonene Idrett og tilskudd til andre idrettsanlegg, og kommunale idrettsbygg og -anlegg.

Tabell 15-1 viser utvalgte indikatorer for Trondheim sammenlignet med Oslo, Bergen, Stavanger og gjennomsnittet i ASSS-kommunene innenfor kultur- og kirkeområdet. Tabellen viser at Trondheim kommune ligger lavt når det gjelder samlet ressursbruk på kultur. Det er likevel variasjoner, og på aktivitetstilbud for barn og unge ligger Trondheim over gjennomsnittet i ASSS-kommunene, noe som viser at Trondheim prioriterer denne målgruppa.

Det er ikke med i kostratallene at kommunen betalte renter og avdrag på lån i 2017 for byggingen av Olavshallen, noe som utgjør 12 kroner per innbygger i 2017. Rådmannen er kjent med at enkelte andre ASSS-kommuner også betaler slike renter og avdrag, men i hvilken grad dette påvirker de samlede kostratallene er usikkert.

Tabellen viser indikatorer på kommunenes ressursbruk for drift av kirker, kirkegårder og andre religiøse formål. Kostratallene for 2017 viser at Trondheim kommune i ressursbruk til Den norske kirke per innbygger ligger i underkant av gjennomsnittet for ASSS-kommunene, men høyere enn Oslo og Bergen. Tilskuddet til drift av byens kirkegårder, gravlunder og krematorier i 2017 ligger noe over gjennomsnittet i ASSS-kommunene og Oslo, men under Bergen og Stavanger.

15.3 Sykefravær

Sykefravær for Kulturenheten var 6,4 % i 2017, mot 6,9 % året før. I tredje kvartal 2017 var fraværet nede på 4,6 %. Korttidsfravær har stor innvirkning på tjenestetilbudet, og enheten jobber aktivt for å forebygge denne type fravær, blant annet gjennom nærledelse.

Trondheim folkebibliotek hadde i 2017 et sykefravær på 7,4%, som er en stor økning fra 5,6% i 2016. Enheten har gjennomført organisatoriske endringer for på den måten å tilpasse driften til rammen. Slike endringer kan medføre uro blant ansatte. Sykefraværet i 2018 ser ut til å bli noe lavere.

15.4 Periodemål

Tjenesteområdet kultur og kirke er organisatorisk tilknyttet virksomhetsområdet Kultur og næring. I kommuneplanens samfunnsdel har dette virksomhetsområdet hovedansvar for følgende delmål:

Delmål 1.3: I 2020 er Trondheim Norges mest attraktive by for studenter og forskere

Delmål 1.4: I 2020 er rammevilkårene for byens utdannings- og forskningsmiljøer styrket

Delmål 1.5: I 2020 skjer Trondheimsregionens vekst og verdiskaping i et samvirke mellom forskning, kultur, næringsliv og offentlig sektor

Delmål 3.7: I 2020 er byens ulike arenaer tilrettelagt for mangfoldet i befolkningen

Delmål 4.6: I 2020 deltar kulturlivet, næringslivet og frivillige organisasjoner sammen med kommunen i utviklingen av bysamfunnet

I tillegg er tjenesteområdet bidragsyter til flere av de øvrige delmålene i kommuneplanens samfunnsdel.

Periodemål 1: Trondheim - en internasjonal anerkjent kunst- og kulturby

Kunst og kultur kjennetegnes av bred aktivitet innen det profesjonelle og frivillige feltet. Aktivitetsnivået styrkes gjennom offentlig tilrettelegging og kulturproduksjon, samt gjennom samarbeid med sentrale kulturinstitusjoner. Aktivitetsnivået vil være avgjørende for ambisjonen om Trondheim som Europeisk kulturhovedstad i 2030. Kunst og kultur bidrar også til nærings- og kunnskapsutvikling.

Indikatorer:

- Flere kunstnere og kulturaktører bor og virker i Trondheim
- Flere kunst- og kulturaktører i Trondheim deltar i internasjonal utveksling
- Flere kunst- og kulturtilbud er tilgjengelig i Trondheim som resultat av internasjonal samarbeid og utveksling
- Flere internasjonale samarbeidsprosjekter
- Initiere forskning på kulturområdet

Periodemål 2: Trondheim - en mangfoldig og inkluderende kulturby

Trondheim skal være en by med høy deltagelse i kultur- og fritidstilbud, og gi mulighet for opplevelse, deltakelse, mestring og læring i alle livsfaser uavhengig av innbyggernes forutsetninger og bakgrunn.

Indikatorer:

- Egnede lokaler for produksjon, formidling og opplevelse av kulturuttrykk er tilgjengelig i bydelene

- Alle innbyggere skal kunne delta i kunst- og kulturaktiviteter
- Innbyggere i Trondheim har mulighet til å påvirke og delta aktivt i utvikling av kunst- og kulturtilbudet

Periodemål 3: Trondheim – en kulturby for barn og unge

Kunst og kultur er viktig for barn og unges dannelse, gjennom egenaktivitet, mulighet for samskaping, medvirkning, opplevelse, mestring og mangfold.

Indikatorer:

- Det er et bredt tilbud av profesjonelle kunst- og kulturopplevelser for barn og unge
- Barn og unge skal selv kunne delta som publikum, utøver eller arrangør i kunst- og kulturaktiviteter
- Alle barn og unge i Trondheim har mulighet til å delta i minst en regelmessig fritidsaktivitet

Periodemål 4: Trondheim – en kunnskapsbasert kulturby

Kunstnerisk kompetanse bidrar til innovasjon og utvikling av samfunnet. Kunnskap er Trondheims fundament og fortrinn. Kulturområdet er viktig for videre utvikling av Universitetskommune-samarbeidet. Planlegging av kunst- og kulturinstitusjoner må sees i sammenheng med campusutbyggingen, utvikling av Nyhavna og andre større byutviklingsprosjekter.

Indikatorer:

- Økt samhandling med universitets-/høgskolemiljøene, og med kunst- og kulturaktører
- Bruk av kunst- og kulturkompetanse i arbeid med samfunns-, by- og bydelsutvikling
- Trondheim har arenaer som inviterer til kunnskapsdeling

15.5 Driftsbudsjett

Prioriteringer

Innenfor rådmannens forslag til ramme for området er det ikke mulig å fullt ut innfri periodemålene og alle politiske vedtak. I forslag til handlings- og økonomiplan 2019-2022 har rådmannen derfor gjort noen prioriteringer, slik at de viktigste forholdene ivaretas. Prioriteringene gjøres ut fra de overordnede periodemålene for området, men også andre forhold kan spille inn.

Som en del av den totale tilpasningen til driftsrammene vil rammen for kultur og kirke reduseres noe i perioden. Med bakgrunn i kostnadene ved innføring av helhetlig ledelse (0,8 millioner kroner ved Kulturenheten og 0,4 millioner kroner ved Trondheim folkebibliotek) foreslår ikke rådmannen ytterligere innsparingstiltak ved enhetene. I stedet foreslås det å utsette økninger som ligger inne i gjeldende handlings- og økonomiplan, og som gjelder det profesjonelle kunst- og kulturfeltet, samt å redusere enkelte av tilskuddsordningene innenfor fritidskulturlivet og å redusere tilskuddet til Den norske kirke. Reduksjonene foreslås der presset etter rådmannens vurdering er minst.

Trondheim kommune ligger under flere av de andre storbyene på bruk av ressurser til bibliotek. Rådmannen finner imidlertid ikke rom for å øke driftsrammen til Trondheim folkebibliotek for å komme på nivå med de andre byene i planperioden.

Kommende *Kommunedelplan for kunst- og kultur* vil legge føringer for det videre arbeidet innenfor kulturområdet for de neste 12 år. Rådmannen har som ambisjon at denne skal gi et løft for kunst- og kulturbyen Trondheim, også som prioriteringer i kommende handlings- og økonomiplaner.

Andre forhold

Nytt scenekunsthuss på Rosendal Teater

Våren 2019 skal Teaterhuset Avant Garden (TAG) og DansiT flytte sammen på Rosendal Teater. Åpningen vil sannsynligvis skje høsten 2019, og scenekunsthuset vil da være en ny arena for produksjon, visning og formidling av fri scenekunst. Det er ikke lagt inn økning i tilskuddet til TAG for 2019 som følge av økt kostnadsnivå etter flytting, men kommunen har vedtatt å følge opp eventuelle statlige økninger av tilskuddet med en regional andel på 40 prosent (jamfør f-sak [120/15](#)).

Kulturfondet

Som følge av lav avkastning fra kulturfondet (en million kroner) og stor andel flerårige prosjekter, var det i 2018 kun i overkant av 0,2 millioner kroner til fordeling til nye prosjekter. Avkastning til fordeling i 2019 ventes å stige noe. Dette, kombinert med færre flerårige tildelinger, kan gi rom for flere tildelinger i 2019 - selv om prognosene for avkastning fremdeles er lave.

Kunstmuseenes utbyggingsbehov

Formannskapet behandlet 13. desember 2016 sak [315/16](#); *Trondheim Kunstmuseum og Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum - mulighetsstudie*. Formannskapet sluttet seg til anbefalingene i studien om å etablere et felles museum med én stab, og at det gjennomføres en utredning som kartlegger muligheten for å etablere dette ved Trondheim Kunstmuseum, eventuelt annet sted i byen. Rådmannen vil legge fram sak om eventuell lokalisering og medfinansiering av arkitektkonkurranse og forprosjekt høsten 2018/vinter 2019.

Eierskap i filmsenter og filmfond

Sammenslåingen av fylkeskommunene påvirker eierskapet til Midtnorsk filmsenter AS og Filminvest AS. Rådmannen vil legge fram en sak om eierandeler og aksjonæravtale for selskapene høsten 2018.

15.6 Forslag til driftsbudsjett for perioden 2019-2022

Tabell 15.2 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for tjenesteområdet kultur og kirke i perioden 2019-2022, og tabell 15-3 viser rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellene viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2018. Forklaring til de enkelte tiltakene i tabell 15-3 følger etter tabellen.

Tabell 15-2 Budsjetteramme og rammeendring kultur og kirke. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2019	2020	2021	2022
Opprinnelig budsjett 2018	315,2	315,2	315,2	315,2
Pris- og lønnskompensasjon	5,8	5,8	5,8	5,8
Oppgaveendringer	0,4	0,4	0,4	0,4
Korrigert budsjett	321,4	321,4	321,4	321,4
Befolkningsvekst	2,0	3,7	5,4	7,1
Annen rammeendring	-4,12	-4,79	-8,60	-9,00
Forslag til netto driftsramme	319,2	320,3	318,2	319,5
Reell rammeendring	-2,1	-1,1	-3,2	-1,9

Tabell 15-3 Tiltak i kultur og kirke. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2019	2020	2021	2022
Opprettholdelse av standard	01.Tilskudd til drift av Den norske kirke	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
	02.Tilskudd til drift av kirkegårder	0,2	0,6	0,7	1,7
	03.Kunst i offentlige rom, forvaltning	0	0,2	0,2	0,2
	04.Kunst i offentlige rom , drift	0,2	0,3	0,3	0,3
	05.Kosmorama spaserstokk	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
	06.Mindre bosetting av flyktninger	-0,5	-1,2	-1,4	-1,8
	07.Boxåpneren: bortfall av husleie	0	0	-1,8	-1,8
Endringer i tjenestetilbudet	08.Tilskudd til kunst og kulturtiltak, profesjonelle	0	0,3	0,4	0,5
	09.Kulturnæring	0	0,2	0,3	0,4
	10.Helårsarrangører musikk	0,2	0,2	0,2	0,2
	11.Redusert tilskudd til Olavsfestdagene	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
	12.Redusert tilskudd til drift av aktiviteter og åpne møteplasser for ungdom	0	0	-0,2	-0,2
	13. Redusert tilskudd til åpen hall og sal	0	0	-0,2	-0,2
	14.Reduksjon i frivillighetsmidler (frivillighetsmillionen)	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
	15.Reduksjon i utstyrspott korps	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2
	16.Refusjon booking av lokaler	0	0,3	0,3	0,3
	17.Endret driftsramme kultur	-0,1	0	0,2	0,7
Annet	18.Markering av 300 år Armfeldts felttog	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Sluttsum		-2,1	-1,15	-3,2	-1,9

Opprettholdelse av standard**Tilskudd til drift av den norske kirke/ Tilskudd til drift av kirkegårder.**

Trondheim kommunes ressursbruk til drift av Den norske kirke i 2017 var i underkant av gjennomsnittet i ASSS-kommunene. På tross av befolkningsvekst er medlemstallet i kirken redusert fra 2017 til 2018. Da rådmannen må finne tiltak for å tilpasse driften til rammen, foreslås det med bakgrunn i dette å redusere tilskuddet på 77,6 millioner kroner til administrasjon og drift av Den norske kirke med en millioner kroner fra 2019.

I henhold til søknad fra Kirkelig fellesråd foreslår rådmannen å legge inn en økning til drift av eksisterende og nye kirkegårder på 0,2 millioner kroner i 2019, fra 28,5 millioner kroner. Charlottenlund gravplass og andre utbygginger ventes ferdigstilt i planperioden, og Kirkelig fellesråd søker for 2020-2022 om henholdsvis 1,1, 1,2 og 1,7 millioner kroner i økning. Rådmannen finner rom for en økning på 0,6 millioner kroner i 2020 økende til 1,7 millioner kroner i 2022.

Kunst i offentlig rom, forvaltning

Omfanget av kunst i offentlige rom-ordningen har nå blitt så stort at å videreføre dagens praksis uten å styrke ordningen vurderes som uheldig. Trondheim kommune har siden oppstart av ordningen i 2002 investert for om lag 170 millioner kroner i ulike kunstverk og installasjoner. Det er avgjørende at det settes av ressurser til å holde et forsvarlig nivå på videre registrering, drift og utvikling av ordningen,

inkludert formidling til publikum. Det er vedtatt 0,4 millioner kroner til dette arbeidet fra 2018 i gjeldende handlings- og økonomiplan, økende til 0,6 millioner kroner fra 2020.

Kunst i offentlig rom, drift

Det er vedtatt å sette av 0,5 million kroner i investering til utvikling av nytt system (kunstbase) for forvaltning av kommunens kunstsamling, etter at dagens system utfases (jmfør kapittel 25.5; *Digitalt førstevalg*). Når systemet er etablert er det behov for midler til drift (lisens med mer) av dette. Systemet antas å være i drift medio 2019, og rådmannen foreslår å legge inn 0,2 millioner kroner i 2019 økende til 0,3 millioner kroner fra 2020.

Kosmorama, spaserstokken

I budsjett 2018 ble det vedtatt 0,2 millioner kroner ekstra i engangssum til Kosmorama for å gi eldre som trenger assistanse en mulighet til å komme seg til kinoen for å se Trondheimsfilmen. Dette tas ut igjen fra 2019.

Mindre bosetting av flyktninger

Lavere bosetting av flyktninger fører til en reduksjon i flyktninginntektene i perioden. Rådmannen har lagt til grunn at tilbudet av tjenester knyttet til bosetting av flyktninger kan reduseres tilsvarende inntektsreduksjonen i perioden. Kultur sin andel av reduksjonen er anslått til 0,5 millioner kroner i 2019, økende til 1,8 millioner kroner i 2022.

Boxåpner: bortfall av husleie

Kulturenheten har i lengre tid sett etter nye lokaler for fritidsklubben Boxåpner på Saupstad. Nåværende lokaler er lite funksjonelle, nedslitte og har en relativt høy årlig leiekostnad. I f-sak [111/18](#) er det redegjort for fordelene med å flytte Boxåpner inn i rehabiliterte lokaler i Husebyanlegget. Nåværende husleiebudsjettpå cirka 1,8 millioner kroner for Boxåpner foreslås omdisponert fra 2021 til å betjene et investeringslån på cirka 30 millioner kroner til realisering av prosjektet i Husebyanlegget.

Endringer i tjenestetilbudet

Tilskudd til kunst og kulturtiltak, profesjonelle

I gjeldende handlings- og økonomiplan ligger det inne en økning i rammen for prosjekttilskudd til profesjonelle kunstnere fra 2019, i tråd med tidligere handlingsplan for kunst. Som følge av reduksjon i rammen for kultur og kirke finner ikke rådmannen rom for å foreslå en økning i 2019, men legger inn en økning på 0,3 millioner kroner i 2020, gradvis økende til 0,5 millioner kroner i 2022.

Kulturnæring

I gjeldende handlings- og økonomiplan ligger det inne en økning i rammen for kulturnæring fra 2019. Som følge av reduksjon i rammen for kultur og kirke foreslår rådmannen å utsette økningen til 2020. Det foreslås da en økning på 0,2 millioner kroner, økende til 0,4 millioner kroner i 2022.

Helårsarrangører musikk

I gjeldende handlings- og økonomiplan ligger det inne en økning fra 2019 på 0,2 millioner kroner, fra 0,2 til 0,4 millioner kroner.

Redusert tilskudd til Olavsfestdagene

Den statlige knutepunktordningen for festivaler opphørte 1. januar 2016, og ny festivalstøtteordning trådte i kraft i 2018. Kulturrådet varslet om reduksjon i statlig tilskudd på om lag 5 % for festivaler som tidligere hadde knutepunktstatus, med virkning fra 2018. I gjeldende handlings- og økonomiplan er det derfor vedtatt en tilsvarende prosentvis reduksjon (0,2 millioner kroner) i kommunens tilskudd til Olavsfestdagene fra 2019.

Redusert tilskudd til drift av aktiviteter og åpne møteplasser for ungdom og til Åpen hall og sal

Tilskuddsordningen *Helgeaktivitet for ungdom/åpen hall* ble etablert i 2013 med årlig en million kroner, og ble forvaltet av Trondheim kulturnettverk i perioden 2013-2017. Formannskapet vedtok i sak [174/18](#)

og [180/18](#) å omdisponere rammen til to nye tilskuddsordninger, henholdsvis *Tilskudd til drift av aktiviteter og åpne møteplasser for ungdom* og *Åpen hall og sal 2018/2019*. For å tilpasse driften til rammen foreslår rådmannen en reduksjon 0,2 millioner for hver av ordningene fra 2021.

Reduksjon i frivillighetsmidler (frivillighetsmillionen)

Frivillighetsmillionen er 0,9 millioner kroner i 2018. Dette er et godt tilbud som anbefales å videreføre, men med et lavere beløp. Presset på tilskuddsordningen er imidlertid lavere enn på øvrige ordninger. Rådmannen foreslår en reduksjon på 0,4 millioner kroner fra 2019. Dette vil føre til en innstramning av hvem som får tilskudd. Rådmannen mener at konsekvensene likevel vil være mindre enn ved å redusere andre tilskuddsordninger.

Reduksjon i utstyrspott korps

Ved disponering av årsoppgjøret for 2013 ble det bevilget 1,5 millioner kroner til innkjøp av instrumenter til korps i Trondheim. Ordningen er i årene etter videreført med 0,5 millioner kroner per år. Ordningen har vært begrenset til å gjelde i hovedsak skolekorps, og disse har nå fått et betydelig løft. Korpsene kan også søke om støtte fra det nasjonale instrumentfondet. Rådmannen foreslår derfor å redusere ordningen med 0,1 millioner kroner fra 2019, og med 0,2 millioner kroner fra 2021.

Refusjon booking av lokaler

Booking av lokaler gjennom [Bookingbasen](#) har vært noe mindre enn antatt, og refusjon til enhetene som har lokaler til utlån har derfor vært noe mindre enn opprinnelig ramme. Rammen for 2018 og 2019 er derfor tatt noe ned i gjeldende handlings- og økonomiplan. Det antas at bookingen vil øke etterhvert som ordningen blir mer kjent/etablert, og rådmannen foreslår å øke rammen igjen med 0,3 millioner kroner fra 2020; opp til 1 million kroner.

Endring i driftsramme kultur

Rådmannen foreslår å legge inn noen mindre endringer i driftsrammen til kultur for å tilpasse seg rammen; en generell reduksjon på 0,1 million kroner i 2019, ingen endring i 2020 og en økning på henholdsvis 0,2 og 0,7 millioner kroner i 2021 og 2022.

Annet

Markering av 300 år Armfeldts felttog

Markeringen var et samarbeid mellom Trondheim kommune, Trøndelag fylkeskommune og Naboer AB. Kommunen bevilget 0,2 millioner kroner som et engangsbeløp til formålet i 2018, og dette tas ut igjen fra 2019.

15.7 Investeringsbudsjett

15.7.1 Prioriteringer

Innenfor rådmannens forslag til ramme for området er det ikke mulig å fullt ut innfri periodemålene og alle politiske vedtak. I forslag til handlings- og økonomiplan 2019-2022 har rådmannen derfor gjort noen prioriteringer slik at de viktigste forholdene ivaretas. Prioriteringene gjøres ut fra de overordnede periodemålene for området, men også andre forhold kan spille inn.

For å følge opp politiske vedtak foreslår rådmannen å legge inn investeringsmidler til et nytt kultur- og fritidstilbud for barn og unge på Lade/Lilleby og til nytt barne- og ungdomsbibliotek på Lade/Lilleby

Rådmannen foreslår også midler til diverse mindre nødvendige investeringer innen kultur. Det gjelder blant annet midler til fysiske strakstiltak og midler til tilrettelegging og utbedringer på ulike kulturarenaer.

Forslag til investeringsbudsjett 2019-2022

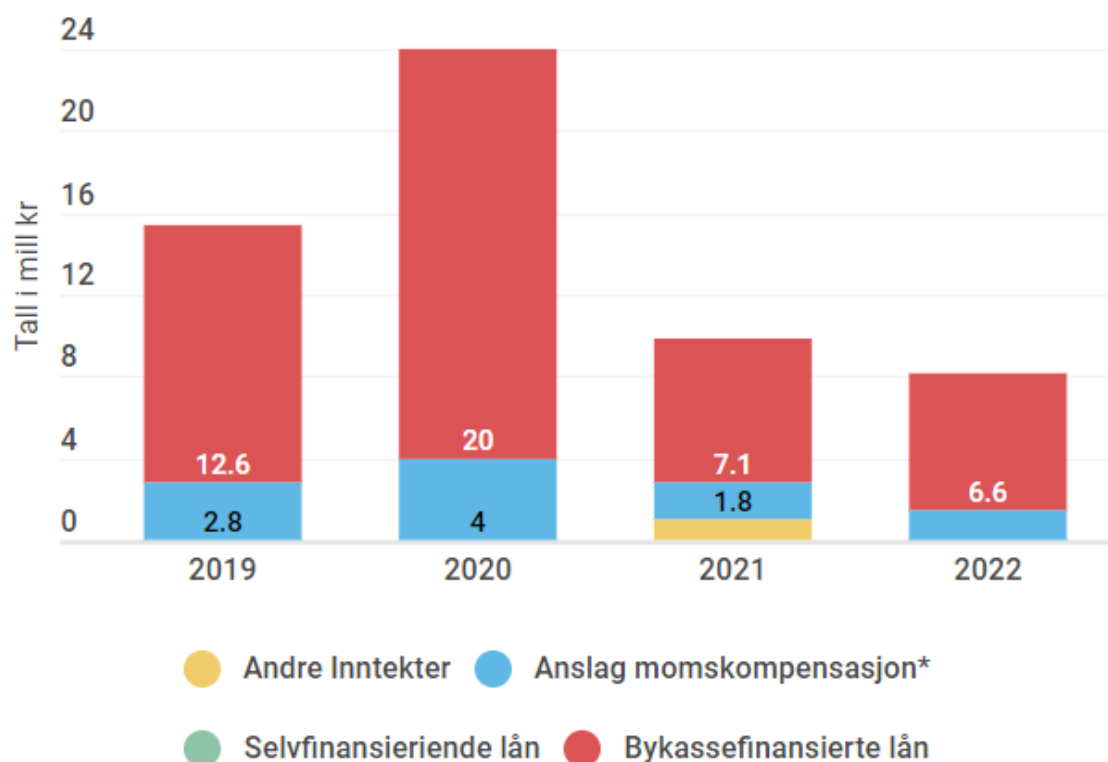
15.7.2 Investeringer kultur

Tabell 15-4 viser rådmannens forslag til investeringer innen kunst og kultur for perioden 2019-2022. En detaljert oversikt over rådmannens forslag til investeringer og finansiering for 2019 er gitt i kapittel 29; *Forslag til investeringer og finansiering 2019-2022*.

Tabell 15-4 Investeringer i kultur i perioden 2019-22. Tall i millioner kroner

Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2019	2020	2021	2022
Kunstnerisk utsmykking				9,3	8,5	6,0	4,2
Kulturenheten, div mindre investeringer				0,5	0,5	0,5	0,5
Kultur, div mindre investeringer				3,4	3,4	3,4	3,4
Handikaptilgang og -toalett i Trikkestallen	1,8	0,0	1,8	0,1	1,7		
Kultur/fritidstilbud/fritidsklubb på Lade/Lilleby	2,0	0,0	2,0		2,0		
Nøkkelkortsystem bibliotek/kultur- og fritidsarenaer	1,0	0,0	1,0	1,0			
Nytt aktivitetsrom i Kultursenteret ISAK	0,4	0,0	0,4	0,4			
Verkstedhallen, rehabilitering av gulv mm	0,7	0,0	0,7	0,7			
Nytt barne-og ungdomsbibliotek på Lade/Lilleby	8,0	0,0	8,0		8,0		
Oppgradering av andre og tredje etg på hovedbiblioteket	0,6	0,0	0,6		0,6		
Sum økonomiplan				15,4	24,7	9,9	8,1

Figur 15-2 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringsområdet kultur for perioden 2019-2022

Figur 15-2 Årlig finansiering for investeringsprosjektene innen kulturområdet

Kunstnerisk utsmykking

Bevilgningene til formålet utgjør 1,25 prosent av de årlige kommunale investeringene.

Kulturenheten, div mindre investeringer

Det er et kontinuerlig behov for utskifting av utstyr og bygningsmessige tilpasninger av enhetens 16 forskjellige lokaler, blant annet brannverntekniske krav. Stenging av arenaer kan være alternativ om krav ikke etterkommes. Rådmannen foreslår at årlig bevilgning på 0,5 millioner kroner per år opprettholdes.

Kultur, diverse mindre investeringer

Rådmannen foreslår 3,4 millioner kroner årlig til diverse mindre investeringer innen kultur. Det gjelder blant annet midler til fysiske strakstiltak og tilrettelegging på ulike kulturarenaer. Eksempler på dette er bygningsmessige tiltak i lokaler som benyttes til musikkaktivitet, oppgradering av teknisk infrastruktur på ISAK, renovering av kjøkken ved Lademoen kunstnerverksted og ulike tiltak i Trondheim folkebibliotek (oppgradering av formidlingsdelen i Gamle rådhus, ominnredning på hovedbiblioteket med mer).

Handikaptilgang og -toalett i Trikkehallen

Den generelle tilgjengeligheten for funksjonshemmede i Trikkehallen er for dårlig i dag. Dagens toalettfasiliteter har lav standard og bør utbedres, spesielt med tanke på tilgjengelighet for bevegelseshemmede. I inngangspartiet til Trikkehallen er det mulig å bygge en baldakin med vinduer/innsyn mot skate-arealet i hallen. Anslått kostnad er 1,8 millioner kroner. [Prosjektet](#) er ikke kostnadsberegnet og rådmannen foreslår å sette av midler til utredning/konsulent/arkitekt i 2019 og ombygging i 2020.

Kultur- og fritidstilbud for barn og unge på Lade/Lilleby

I gjeldende handlings- og økonomiplan er behovet for et nytt kultur- og fritidstilbud til barn og unge i Lade-Lilleby-området gjort rede for. Kulturenheten har dialog med Dagskolen om å starte et fritidstilbud som en pilot høsten 2018. Fritidstilbudet vil ha spesielt fokus på e-sport/gaming, og vil utvikles i tett dialog med aktører i nærmiljøet. En sak om etablering og drift av fritidstilbudet vil bli lagt fram høsten 2018. Tilrettelegging av nye lokaler vil kreve ressurser, i tillegg vil det være behov for å investere i inventar og utstyr. Investeringsbehovet for å kunne etablere et godt fungerende tilbud er anslått til to millioner kroner.

Nøkkeltkortsystem i bibliotek og i kultur- og fritidsarenaer

I 2017 måtte hovedbiblioteket skallsikres; mange nøkler var på avveie og flere tyverier gjorde at dette måtte prioriteres som et strakstiltak. Med økt utlån og utleie samt flere aktører som bruker lokalene er det nå behov for at også indre dører låses på tilsvarende måte. Sikring innvendig stipuleres til en kostnad på 0,5 millioner kroner.

Utvidelse av nøkkeltkortsystem på Kultursenteret ISAK vil kunne gi brukerne lettere tilgang til ulike lokaler på forskjellig tid av dagen. Nøkkeltkortsystemet er viktig i arbeidet med å øke sikkerheten i et gammelt bygg. Anslått kostnad er 0,35 millioner kroner. Nytt låssystem og adgangskontroll i Skansen aktivitetshus er anslått 0,15 millioner kroner.

Nytt aktivitetsrom i kultursenteret ISAK.

Saler for dans, teater og kulturformål på ISAK er husets mest etterspurte areal, men kapasiteten er nå sprengt. Flere ungdommer driver med egenorganisert aktivitet innen teater, cosplay, dans og kunst. Etasjen mellom bakkeplan og kjelleretasjen er et stort tumleareal som er uutnyttet. Det er mulig å bygge et rom i rommet, med utstrakt bruk av glassvegger. Dette vil bli et lyst og anvendbart rom på ca 30 m².

Beliggenhet i en gammel brygge innebærer at konsekvenser for brann, sikkerhet med mer må utredes før byggearbeid iverksettes. Dette gjøres høsten 2018. Kostnader for prosjektet med de rimeligste løsningene er anslått til 0,4 millioner kroner, som rådmannen foreslår å legge inn i 2019.

Verkstedhallen, rehabilitering av gulv og etablering av lager/bar mm.

Verkstedhallen er et etterspurt lokale både for preproduksjon, danse- og teaterforestillinger og konserter. Gulvet er svært slitt, og delvis preget av sår og hull. Dette er skjemmende og innebærer også en viss risiko, spesielt for danse- og teatermiljøet. Ved rehabilitering av gulv vil det også gjøres endringer slik at bar i Lobbyen og Verkstedhallen kan benytte samme tappesystem og kjølelager. Det er også behov for å etablere et lager for teknisk utstyr med mer. Rådmannen foreslår å legge inn 0,7 millioner kroner til investeringer i Verkstedhallen i 2019.

Nytt barne- og ungdomsbibliotek på Lade/Lilleby

Formannskapet vedtok i sak [274/13](#) å be om at det på sikt etableres et barne- og ungdomsbibliotek i Lade-/Lillebyområdet, gjerne i tilknytning til barne- eller ungdomsskole.

Rådmannen vil i løpet av våren 2019 legge fram sak om dette, der det gjøres rede for ulike alternativer, sambruksmodeller samt investerings- og driftskostnader. Erfaringstall fra etablering av Kulturtribunen på Ranheim og nyetablering av bibliotek i andre byer tilsier en kostnad på mellom fem og 13 millioner kroner ved etablering av et nytt barne- og ungdomsbibliotek. Rådmannen foreslår på dette stadiet å legge inn åtte millioner kroner til prosjektet i 2020. Dette er et foreløpig anslag, og rådmannen vil kunne gi et mer presist kostnadsoverslag i saken som skal legges fram.

Oppgradering av andre og tredje etasje på hovedbiblioteket

Hovedbibliotekets første etasje har fått en oppgradering, med gode sitteplasser for flere. Dette har resultert i økt besøk; spesielt fra barnefamilier, og mest i helgene. Det er nå behov for å videreføre oppgraderingen i andre og tredje etasje, ved å etablere ulike soner for lesing, inspirasjon (det kuraterte biblioteket) og aktivitet. Det vil være behov for utskifting av enkelte bokhyller, innkjøp av nye

sittemøbler og innkjøp av utstillingsmøbler. Kostnaden med høy grad av gjenbruk anslås til 0,6 millioner kroner, som rådmannen foreslår å legge inn i 2020.

15.7.3 Investeringer kirker og kirkegårder

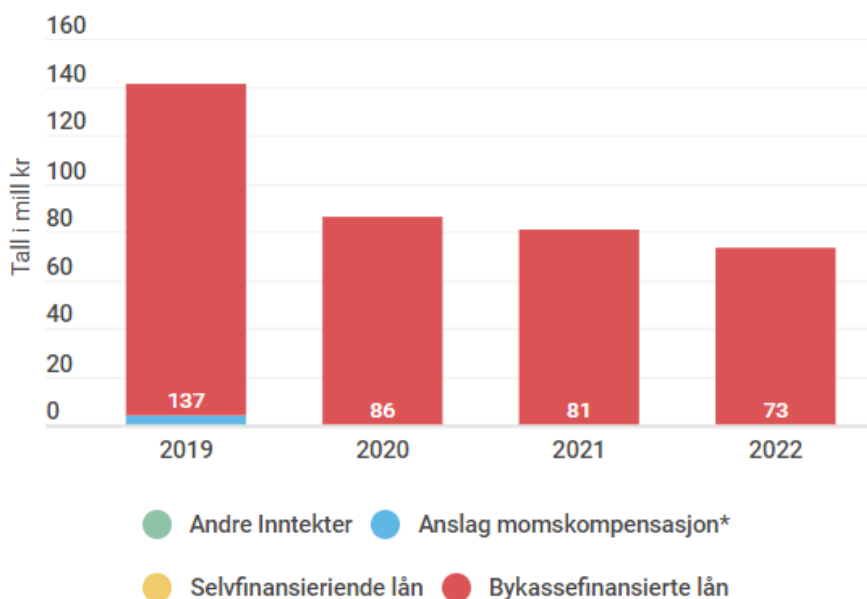
Tabell 15-5 viser rådmannens forslag til investeringer i kirker og kirkegårder for perioden 2019-2022. En detaljert oversikt over rådmannens forslag til investeringer og finansiering for 2019 er gitt i kapittel 29; *Forslag til investeringer og finansiering 2019-2022*.

Tabell 15-5 Investeringer i kirker og kirkegårder i perioden 2019-22. Tall i millioner kroner

Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere- bevilget	Rest til- bevilgning	Forslag til investering			
				2019	2020	2021	2022
Kirkebygg				18,7	11,9	16,7	18,4
Gravplasser				57,0	55,1	60,4	50,8
Leira, adkomstvei	13,0		13,0	13,0			
Charlottenlund gravplass, fortau	14,4	4,4	10,0	10,0			
Erverv grunn Kattem kirkegård	60,0	10,0	50,0	35,0	15,0		
Erstatningsbolig Kattem	6,0	2,0	4,0	4,0			
Mindre erverv av grunn, planlegging mm				3,0	3,5	3,5	3,5
Sum økonomiplan				140,7	85,5	80,6	72,7

Figur 15-3 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringsområde kirker og kirkegårder for perioden 2019-2022.

Figur 15-3 Årlig finansiering for investeringsprosjektene innen området kirker og kirkegårder

Kirkebygg

Kirkelig fellesråd søker Trondheim kommune om investeringstilskudd til rehabilitering av kirker, tilrettelegging for universell utforming, bygging/rehabilitering av orgler, rehabilitering av inventar (kulturhistorisk) og enøktiltak for totalt 65,7 millioner kroner (eksklusive merverdiavgift) i planperioden 2019-2022. Dette fordeles med 18,7 millioner kroner i 2019, 11,9 millioner kroner i 2020, 16,7 millioner kroner i 2021 og 18,4 millioner kroner i 2022.

Søknaden om investeringsmidler er basert på prosjekter lagt inn i tidligere langtidsbudsjett, sist for perioden 2018-2021. Planen er justert for oppdaterte kostnadsestimater, nye innmeldte behov, samt med bakgrunn i tilstandsanalyse som ble gjennomført i desember 2013 og vinteren 2018. Basert på dette vil det blant annet gjennomføres noen dybdeanalyser av enkelte bygg, noe som kan resultere i en viss revidering. Klæbu kirke og kirkegård vil etter sammenslåingen i 2020 være en del av ansvarsområdet. Hvordan dette vil påvirke budsjettet vil fellesrådet komme nærmere tilbake til i søknad for 2020-2023.

Ved budsjettering tas det utgangspunkt i å sikre finansiering for pågående og kontraherte prosjekter. Dermed legges funn i tilstandsanalyser, egnethet, og øvrige kartlagte behov inn i prioriteringene. Tilstandsanalysen er oppdatert per mai 2018, og gir noen omprioriteringer med bakgrunn i denne.

Kirkebygg vil erfaringsmessig ha et årlig vedlikeholdsbehov på 15-20 millioner kroner for ikke å opparbeide for stort etterslep. I dette anslaget er eventuelle nybygg og ekstra store utvidelser og rehabiliteringer ikke medtatt. Klæbu kirke vil bli Trondheim kommunes ansvar, og det foreligger en tilstandsanalyse fra 2018 som anslår rehabiliteringsbehov på om lag 6 millioner kroner. Klæbu kirkelige fellesråd arbeider med å starte dette i 2018.

Rådmannen foreslår at fellesrådets søknad om 65,7 millioner kroner (eksklusive merverdiavgift) i perioden imøtekommes.

Forskyvninger i framdrift vil kunne påvirke det enkelte års resultat i forhold til budsjett.

I søknaden fra Kirkelig fellesråd ligger det i tillegg inne søknad om 69 millioner kroner til nybygg til erstatning for Charlottenlund kirke, som er i generelt dårlig stand. Rådmannen foreslår på nåværende tidspunkt å ikke legge inn midler til dette, men vil komme tilbake til det i kommende handlings- og økonomiplaner når politisk sak om dette er behandlet.

Gravplasser

Kirkelig fellesråd søker om totalt 242,7 millioner kroner (eksklusive merverdiavgift) i planperioden til utbygging av nye og rehabilitering av eksisterende gravplasser, tilrettelegging for universell utforming, miljøstabilisering av plastgraver, innkjøp av maskiner til kirkegårdene og rehabilitering av Domkirkegården. Søknaden fordeles på 57 millioner kroner i 2019, 55,1 millioner kroner i 2020, 60,4 millioner kroner i 2021 og 70,2 millioner kroner i 2022.

For kirkegårder er det en del større forskyvninger av framdrift. Dette er innarbeidet i langtidsbudsjettet. Forskyvningen påvirker i størst grad Charlottenlund gravlund som har forsinkelser og kostnadsøkning, jfr [b-sak 106/18](#); *Charlottenlund gravlund - søknad fra Kirkelig fellesråd om tilleggsbevilgning*, behandlet i bystyret 21. juni 2018.

De største summene i planperioden dreier seg om Charlottenlund gravlund, utvidelser av Byneset kirkegård og Leira kirkegård (inklusive oppgradering av urnelund), og rehabilitering av Domkirkegården.

Andre prosjekter er utvidelse Bratsberg kirkegård, gjenbruk kistegraver («kalking»), minnelunder samt arbeid med nye mindre og større utvidelser. Her er ny kirkegård på Kattem/Ust et sentralt prosjekt. Etter hvert vil det være ytterligere behov i øst. Det er viktig å ta hensyn til at plan- og byggeprosessen for en ny kirkegård tar omlag ti år. I kommende periode oppgraderes også driftsgårder.

Rådmannen foreslår at det bevilges 223,3 millioner kroner til dette formålet i planperioden. Dette er 19,4 millioner kroner mindre enn søknaden fra Kirkelig fellelsråd. Rådmannen foreslår å imøtekomme søknaden for perioden 2019-2021. For 2022 finner ikke rådmannen rom for å imøtekomme søknaden, og foreslår bevilget 50,8 millioner kroner. En lavere bevilgning enn omsøkt kan medføre tidsforskyvning av prosjekter, som igjen kan gi økt press på gravplasser. Investeringsvolumet vil bli vurdert årlig i henhold til framdriften i de enkelte utbyggingsprosjektene.

Leira adkomstvei

Rådmannen foreslår 13 millioner kroner i 2019 for opparbeidelse av veg og fortau inn til Leira gravplass, i tråd med reguleringsplanen for gravplassen.

Charlottenlund gravplass, fortau

Opparbeidelse av Charlottenlund gravplass er igangsatt, og kommunen har ansvar for å stille grunn til disposisjon samt finansiere rekkefølgekrav. Rådmannen foreslår 14,4 millioner kroner til sammen i 2018 og 2019 for å finansiere rekkefølgekrav: opparbeidelse av kjøreveg og fortau. 4,4 millioner kroner er bevilget i 2018 og de resterende 10 millioner kroner foreslås i 2019.

Erverv grunn Kattem kirkegård

I planperioden vil det være behov for grunnerverv på Kattem. Rådmannen foreslår å sette av 60 millioner kroner i perioden 2018-2020. 10 millioner kroner av dette ble bevilget i 2018, og resterende 50 millioner kroner foreslås bevilget i 2019 og 2020.

Erstatningsbolig Kattem

Rådmannen foreslår midler for å dekke erstatningsbolig for grunneier, som bor midt i kirkegårdsarealet på Kattem. Dette anslås til seks millioner kroner, der to millioner kroner er bevilget i 2018. Resterende fire millioner kroner foreslås lagt inn i 2019.

Mindre erverv av grunn, planarbeid med mer

Rådmannen foreslår å sette av til sammen 11 millioner kroner årlig i årene 2019-2022 til forberedelser, diverse grunnundersøkelser, planarbeid og gjennomføring av grunnerverv. I planperioden vil det være behov for noe grunnerverv på Byneset. I tillegg er det behov for midler til pålagt opprydding i sammenbandede eiendomsforhold mellom Kirkelig Fellelsråd (statlig) og Trondheim kommune.

16 Idrett og friluftsliv

16.1 Hovedprioriteringer 2019-2022

I forslag til ny handlings- og økonomiplan er investeringer i Granåsen et sentralt løft innenfor idrettsområdet. For friluftslivsområdet er forlengelsen av [Nidelvstien](#) og oppfølgingen av [Plan for idrett og friluftsliv](#) viktige satsinger innenfor området. Andre sentrale investeringer som er innarbeidet i rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan 2019-2022 er midler til rehabilitering av Husebybadet, bygging av Dalen aktivitetspark og utbyggingen av Lade idrettspark. Tilskuddet til private idrettshaller foreslås økt i takt med utbyggingen.

Lenker til relevant informasjon for området

Plan for friluftsliv og grønne områder

Plan for idrett og fysisk aktivitet

Norsk idrettsindeks 2017. Resultater for storbykommunene

16.2 Om området

Tjenesteområdet omfatter kommunens forvaltning og drift av kommunens anlegg og arealer innenfor idrett- og friluftsområdet. Området ivaretar kommunens helhetlige planlegging og styring av oppgavene innenfor idrett- og friluftsliv, i tett samarbeid med idretts- og friluftslivsorganisasjonene lokalt, regionalt og sentralt. Tjenesteområdet arbeider for å verne om friluftslivets naturgrunnlag og sikre allmennhetens rett til ferdsel og opphold i naturen gjennom forvaltning av friluftsløven.

Tjenesteområdet gjelder:

- Planlegging og etablering av nye anlegg for idrett, friluftsliv og nærmiljø.
- Forvaltning og drift av kommunale idrettsanlegg.
- Forvaltning og drift av byens friluftsområder i marka og i nærområdene: skiløyper, turveger/-stier, badeplasser og Munkholmen.
- Forvaltning og drift av nærmiljøanlegg.
- Tilskudd til frivilligheten innen idrett, friluftsliv og nærmiljø – anlegg og aktivitet.

Bystyret vedtok 30. april 2015 *Plan for idrett og fysisk aktivitet 2015-2020* [sak 50/15](#) og bystyret behandlet 26. oktober 2017, [sak 146/17](#), [Plan for friluftsliv og grønne områder](#). Planene er viktige styringsverktøyet for rådmannen i innenfor forvaltningen av idretts- og friluftslivsområdet. Rådmannen følger opp planene i nært samarbeid med aktører både internt i kommunen og eksternt, hvor blant annet [Idrettsrådet i Trondheim](#) har en sentral rolle.

Folkehelseloven (2011) gir kommunene et stort ansvar for å fremme folkehelsen. I et forebyggende perspektiv representerer idrett og friluftsliv folkehelse i praksis. Når virkemidler settes inn tidlig i livsløpet, vil folkehelsen, livskvaliteten og trivselen bedres.

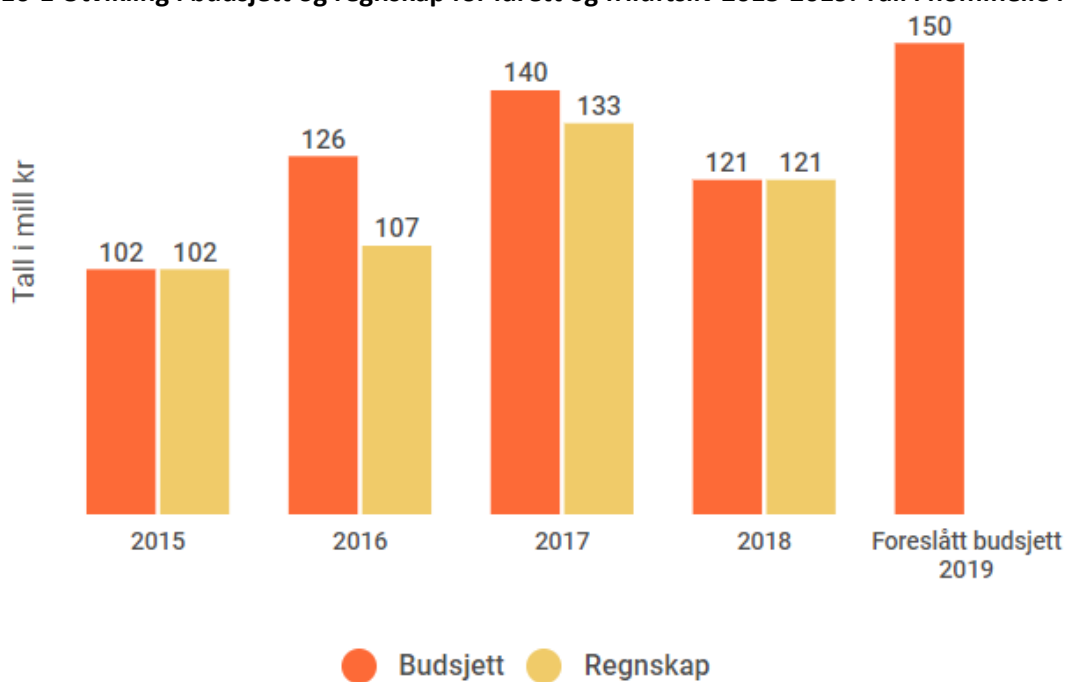

Telemarksforskning publiserer hvert år [Norsk idrettsindeks](#), en årlig oversikt over idrettsnivået i norske kommuner. Indeksen viser at Trondheim også i 2017 skårer høyt når det gjelder antall aktive innbyggere, med en aktivitetsandel på 38,1 prosent. Trondheim har sammen med Bærum den høyeste aktivitetsandelen blant barn (6-12 år). Blant ungdom (13-19 år) har Trondheim sammen med Bærum med en aktivitetsandel på over 80 %. Denne aktivitetsandelen blant ungdom er omtrent 25 prosentpoeng høyere enn landsgjennomsnittet.

16.2.1 Økonomiske nøkkeltall

Figur 16-1 viser budsjett og regnskap for idrett og friluftsliv i perioden 2015-2017, vedtatt budsjett og prognose for regnskap 2018, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for idrett og friluftsliv for 2019.

Figur 16-1 Utvikling i budsjett og regnskap for idrett og friluftsliv 2015-2019. Tall i nominelle kroner.

Økningen i budsjett i perioden 2015-2017 har i all hovedsak sammenheng med investeringstilskudd til idrettslag som bygger egne flerbrukshaller. Rådmannen foreslår en netto driftsramme for idrett og

friluftsliv på 149,8 millioner kroner i 2019. Økningen fra 2018 til 2019 skyldes i hovedsak tilskudd til idrettslag som bygger egne haller samt kjøp av ekstra halltid i Trondheim Spektrum fra høsten 2019.

Idrett og friluftsliv hadde både i 2016 og 2017 et mindreforbruk i forhold til budsjett. Det skyldes avsetninger i årsoppgjøret for hhv 2015 og 2016 som ble ubrukt og forskjøvet til påfølgende år. Området antas å gå i balanse i 2018, jf 2. økonomirapport.

Tabell 16-1 viser indikatorer på Trondheim og ASSS-kommunenes ressursbruk innenfor idrett. Hensikten med tabellen er å få fram likheter og forskjeller mellom Trondheim og ASSS-kommunene.

Tabell 16-1 KOSTRA-tall. Tall i kroner per innbygger

	Trondheim 2016	Trondheim 2017	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS, uten Oslo og Trondheim
<i>Prioritet</i>						
Netto driftsutgifter til kommunale idrettsbygg per innbygger	463	469	980	724	761	697
Netto driftsutgifter idrett per innbygger	300	532	116	208	627	261
SUM	763	1001	1096	932	1388	958

Trondheim kommune eier relativt færre idrettsanlegg (av totalt antall anlegg) enn gjennomsnitt for de øvrige ASSS-kommunene. Dette er hovedårsaken til at Trondheim kommune har lavere ressursbruk på kommunale idrettsanlegg enn gjennomsnitt for ASSS-kommunene. Trondheim ligger over gjennomsnittet i ressursbruk per innbygger til idrett. Hovedårsaken er at Trondheim har flere private idrettsanlegg enn gjennomsnitt for ASSS-kommunene, og bruker da mer ressurser på anleggs- og driftstilskudd til idrettslagene. Økningen fra 2016 til 2017 kommer av utbetaling av tilskudd til idrettslag som bygger flerbrukshaller.

Tallene for netto driftsutgifter til kommunale idrettsbygg og til idrett per innbygger bør derfor sees i sammenheng. Kostratallene for 2017 viser at Trondheim kommune ligger noe i overkant i sum ressursbruk til idrett og drift av kommunale idrettsbygg enn gjennomsnittet i ASSS-kommunene.

16.3 Sykefravær

Sykefravær ved Enhet for idrett og friluftsliv var på 2,6 prosent i 2016 og 3,0 prosent i 2017. Enheten arbeider aktivt for å holde sykefraværet nede gjennom ulike HMS- og velferdstiltak, medvirkningsprosesser for ansatte med mer. Stor arbeidsmengde og tidspress er imidlertid en utfordring som blir uttrykt av de ansatte ved enheten. Dette er utfordringer som enheten jobber kontinuerlig med for å løse på best mulig måte.

16.3.1 Periodemål

Tjenesteområdet idrett og friluftsliv tilhører virksomhetsområdet Kultur og næring. I kommuneplanens samfunnsdel har dette virksomhetsområdet hovedansvar for følgende delmål:

Delmål 1.3: I 2020 er Trondheim Norges mest attraktive by for studenter og forskere

Delmål 1.4: I 2020 er rammevilkårene for byens utdannings- og forskningsmiljøer styrket

Delmål 1.5: I 2020 skjer Trondheimsregionens vekst og verdiskaping i et samvirke mellom forskning, kultur, næringsliv og offentlig sektor

Delmål 3.7: I 2020 er byens ulike arenaer tilrettelagt for mangfoldet i befolkningen

Delmål 4.6: I 2020 deltar kulturlivet, næringslivet og frivillige organisasjoner sammen med kommunen i utviklingen av bysamfunnet

I tillegg er tjenesteområdet bidragsyter til flere av de øvrige delmålene i kommuneplanens samfunnsdel.

Periodemål 1: Trondheim – En attraktiv by for store idrettsarrangement

Trondheim har lange tradisjoner innen idrett, og har gjennomført mange store idrettsarrangement. Idretten og kommunen vil intensivere innsatsen for å få flere store arrangement lagt til Trondheim. Ved å bygge ut anlegg og infrastruktur styrker byen mulighetene for fortsatt å være attraktiv som vertsby for slike arrangement. Kommunale anlegg skal tilrettelegges slik at det blir enkelt å gjennomføre både store bredde- og toppidrettsarrangement.

Indikatorer:

- Ferdigstilling av Trondheim Spektrum høsten 2019
- Utbygging av Granåsen idrettsanlegg som arena for Tour 2020 og et framtidig VM på ski
- Trondheim tildeles VM på ski
- World Cup hopp og kombinert gjennomføres hvert år i Trondheim
- Puljespill EM i håndball for damer og herrer i 2020 gjennomføres i Trondheim
- Sidearrangement med fysisk aktivitet for barn og unge gjennomføres ved utvalgte store idrettsarrangement
- Mid-Scandinavian Ski Tour for senior i 2020 gjennomføres i Trondheim
- Trondheim kommune støtter opp om idrettens gjennomføring av store breddearrangement, med særlig fokus på barne og unge

Periodemål 2: Trondheim – Byen med hverdagsanlegg for alle

I perioden er målet at flere idretter med aktivitet i Trondheim får tilgang til anlegg, enten i kommunen eller i nabokommunene.

Indikatorer:

- 9 kunstgressflater og 5 nye hallflater etableres i planperioden
- Det er bygd to nye [idrettens basishaller](#) i løpet av perioden
- Idrettsanlegg på Tillertomta er planlagt og tomte regulert
- Skianlegg Øst, reguleringsarbeid ferdigstilt og anlegg igangsatt
- Kunstgressbane og delanlegg friidrett på Breidablikk er ferdig planlagt
- Leangen bydelshall har erstattet tidligere plasthall
- Nytt tennisanlegg på Dalgård er etablert
- Nytt utendørs skateanlegg er etablert
- Huseby idrettsanlegg er rehabilitert

Periodemål 3: Trondheim – Tidlig innsats knyttet til anlegg for fysisk aktivitet gir bedre folkehelse og livskvalitet

Å legge til rette for fysisk aktivitet for alle vil gi positive effekter for folkehelse og trivsel. Kommunen har en viktig oppgave i å sikre arealer og etablere infrastruktur som gjør friluftsliv og fysisk aktivitet lett og naturlig.

Indikatorer:

- Det etableres gode digitale publikumsløsninger for å stimulere til rekreasjon og friluftsliv

- Det er utarbeidet en overordnet skiltstrategi for friluftsliv i Trondheim
- Det er etablert 8 godt merkede nærturer i kort avstand fra befolkningens bosted
- Etablere ny skilting i de overordnede grøntkorridorene og i marka
- Badeplasser er opprustet med gode publikumsfasiliteter
- Nye trimstasjoner er etablert i områder med mye aktivitet
- Markaportaler er etablert som attraktive leke- og rekreasjonsområder
- Leirsjøvassdraget utvikles som attraktivt friluftsområde
- Nidelvstien er etablert og bygging av turvei og skiløype fra Tiller til Skjøla er ferdigstilt
- Ny utfartsparkeringsplass og skiløype er etablert på Hammersborg
- Dalen aktivitetspark er etablert
- Skjermvegen aktivitetspark er etablert
- Storheiastien er oppgradert
- Uftartsparkering og markaportal ved Vikarauntjønnna er påbegynt
- Flere nærmiljøanlegg er etablert

Periodemål 4: Trondheim – Byen der kommune, kunnskapsmiljøer og frivilligheten/idretten samhandler til beste for fellesskapet

Lag og foreninger deltar i et aktivt samarbeid med kommunen for å etablere flere idrettsanlegg og annen infrastruktur for idrett og friluftsliv. Frivilligheten deltar også aktivt med drift og skjøtsel av arealer og anlegg for idrett og friluftsliv.

Indikatorer:

- Kommunen har et enklere og mer forutsigbart tilskuddssystem for byens idrettslag
- Kommunen har inngått en samarbeidsavtale med utdanningsinstitusjonene, Studentsamskipnaden, NTNUI og andre aktuelle partnere som legger til rette for felles utbygging og drift av idrettsanlegg, for å styrke Trondheim som utdanningsby
- Samarbeidet med Olympiatoppen og de to forskningssentrene for idrett ved NTNU er styrket
- Frivilligheten er i større grad involvert i drift og vedlikehold av grønne områder og markaområdene
- Kommunen inngår samarbeidsavtaler med idrettslagene om finansiering, bygging og drift av anlegg, når bygging skjer i regi av lagene selv

16.4 Driftsbudsjett

16.4.1 Prioriteringer

Innenfor rådmannens forslag til ramme for området er det ikke mulig å fullt ut innfri periodemålene og alle politiske vedtak. I forslag til handlings- og økonomiplan 2019-2022 må rådmannen gjøre prioriteringer, slik at de viktigste forholdene ivaretas. Disse gjøres på grunnlag av tidligere politiske vedtak og de overordnede periodemålene for området, men også andre forhold kan spille inn.

Mulighetsstudie for Tillertomta

I gjeldende handlings- og økonomiplan er det bevilget tre millioner kroner til en sentral utredningspott knyttet til drifts- og investeringsprosjekter (jamfør kapittel 5; *Tilleggsbevilgninger og sentralt plasserte bevilgninger*, tabell 5-2). Av dette er 0,4 millioner kroner benyttet i 2018 til å igangsette mulighetsstudiet for idrettstomta på Tiller. Det samlede behovet for mulighetsstudiet anslås til 1,9 millioner kroner i perioden 2018-2020. Rådmannen vil vurdere finansiering av de resterende 1,5 millioner kroner fra den sentrale utredningspotten i 2019; noe rådmannen vil komme tilbake til.

Mulighetsstudie/helhetlig plan for plassering av idrettshall på Eberg.

Rådmannen benyttet i 2018 0,4 millioner kroner av den sentrale utredningspotten (jamfør omtale over) til å igangsette et mulighetsstudie for plassering av idrettshall på Eberg. Det samlede behovet anslås til 1,9 millioner kroner i perioden 2018-2020. Rådmannen vil vurdere videre finansiering av mulighetsstudiet fra den sentrale utredningspotten i 2019.

Utfordringer knyttet til driftskostnader for snølagring i Granåsen

Snøen som produseres og lagres i Granåsen for kommende sesonger dekkes av et halvmeter tykt lag med flis for å isolere mot varme, og slik minimere smeltingen. Etter bruk må flisa fraktes bort og deponeres. Dette har tidligere blitt løst ved å legge flisa på kommunal grunn. For framtiden må kommunen i tråd med miljøkrav deponere denne råtne flisa. Kostnadene knyttet til dette anslås til en million kroner per år. Rådmannen har ikke funnet rom for økte driftsmidler til idrettsområdet i 2019-2022 for å håndtere dette, slik at denne utfordringen må løses innenfor rammen.

Delanlegg friidrett på Breidablikk

I *Plan for idrett og fysisk aktivitet 2015-2020*, [sak 50/15](#), vedtok bystyret en ambisjon om at en friidrettsbanen skal opparbeides på Breidablikk i samarbeid med idretten. Heimdal IF (HIF) planlegger å etablere en kombinert friidretts- og fotballarena på Breidablikk og kommunen har mottatt søknad fra idrettslaget om økonomisk støtte. Idrettslaget er villige til å påta seg oppgaven som utbygger og det økonomiske ansvaret, men dette fordrer økonomisk støtte fra kommunen. Idrettslaget søker Trondheim kommune om et kommunalt bidrag på 50% av kostnadene for etablering av friidrettsbane, og 40% av kostnadene for etableringen av et arenabygg med garderobe, lager for friidretten og tribune. Det omsøkte tilskuddet fra kommunen er totalt om lag 15 millioner kroner.

I [bystyresak 42/18](#); *Investeringer innenfor idrettsområdet 2018 - vedtatte prosjekter og prioriteringer framover* er delanlegg friidrett på Breidablikk prioritert som nr 10.

Rådmannen har ikke funnet mulighet for økte driftsmidler til idrettsområdet i 2019-2022 som gir rom for å håndtere et tilskudd til delanlegg friidrett på Breidablikk. Rådmannen vil legge fram en egen politisk sak om delanlegg friidrett på Breidablikk som omhandler avklaring av innhold og vurdering av eventuelt framtidig kommunalt tilskudd.

Skiarena øst

I *Plan for idrett og fysisk aktivitet 2015-2020*, vedtatt av bystyret 30. april 2015, står det i mål 2.5 at det skal etableres et treningsanlegg og arena for ski på østsiden av byen innen 2020. Formannskapet vedtok 07. november 2017, [sak 286/17](#), at lokalisering ved Steintrøa legges til grunn i den videre planlegging av Skiarena øst. Arbeidet med reguleringsplan for Skiarena øst pågår. I [bystyresak 42/18](#); *Investeringer innenfor idrettsområdet 2018 - vedtatte prosjekter og prioriteringer framover* er Næranlegg øst prioritert som nr 4. I bystyrets vedtak i [sak 98/17](#) ble det lagt til grunn at grunnverv og utarbeidelse av reguleringsplan skal skje i regi av Trondheim kommune, mens idrettslagene skal gjennomføre bygging av løyper, samt drifting av anlegg. Anleggsutvalget for Næranlegg øst har forutsatt at grunnverv, bygging av løyper, samt drift av anlegg skal skje i regi av Trondheim kommune. Dette må nærmere avklares i en egen sak om oppgave- og ansvarsdeling, samt finansiering som legges fram når reguleringsarbeidet er ferdigstilt. Rådmannen har ikke funnet rom for å prioritere midler til bygging av anlegget i *Handlings- og økonomiplan 2019-2022*.

Større idrettsarrangement

I tråd med bystyrets vedtak i [sak 28/13](#); *Strategi for å tiltrekke store idrettsarrangement til Trondheim og Sør-Trøndelag* har byen de senere år blitt tildelt flere store arrangement. Planlegging og gjennomføring av slike arrangement medfører økonomiske utfordringer for kommunen, da kommunen har en rolle både som tilrettelegger og bidragsyter. Rådmannen har så langt ikke hatt kapasitet til å prioritere sak om dette, men har ambisjoner om å legge fram slik sak i 2019.

Midler til uforutsette utgifter for opprettholdelse av nødvendig anleggsstandard

Rådmannen opplever hvert år uforutsette hendelser eller driftsutfordringer innenfor idrettsområdet. Dette medfører at kommunen må iverksette hastetiltak rundt opprettholdelse av anleggsstandard slik at kommunen kan ta imot større arrangement man har forpliktet seg til, eller for å ivareta nødvendig sikkerhet og drift for at anleggene skal kunne holdes åpne. Rådmannen har ikke funnet rom for å avsette midler til slike uforutsette utgifter innenfor idrettsområdet i forslag til handlings- og økonomiplan 2019-2022.

Tilskuddsordninger

Idrettsrådet i Trondheim har ved flere anledninger gitt rådmannen innspill om at de er opptatt av:

- økt ramme for tilskuddsordningen [Tilskudd til drift og anlegg](#)
- egen tilskuddsordning til større idrettsarrangement

Formannskapet ba i [sak 132/17](#); *Gjennomgang og vurdering av kommunens tilskuddsordninger innenfor idrettsområdet*, om at rådmannen kommer tilbake til rammene for tilskuddsordningen [Tilskudd til drift og anlegg](#) i forslag til handlings- og økonomiplan 2018-2021. Rådmannen fant ikke rom for å øke rammen for tilskuddsordningen i budsjettet for 2018 og har heller ikke funnet rom i forslag til handlings- og økonomiplan 2019-2022.

16.4.2 Forslag til driftsbudsjett for perioden 2019-2022

Tabell 16-2 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for området idrett og friluftsliv i perioden 2019-2022, og tabell 16-3 viser rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellene viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2018. Forklaring til de enkelte tiltakene i tabell 16-3 følger etter tabellen.

Tabell 16-2 Budsjettramme og rammeendring idrett og friluftsliv. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2019	2020	2021	2022
Opprinnelig budsjett 2018	120,9	120,9	120,9	120,9
Pris- og lønnskompensasjon	2,1	2,1	2,1	2,1
Oppgaveendringer	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
Korrigert budsjett	122,6	122,6	122,6	122,6
Befolkningsvekst	2,2	2,5	2,7	2,9
Annen rammeendring	25,06	33,71	18,01	19,81
Forslag til netto driftsramme	149,8	158,8	143,3	145,3
Reell rammeendring	27,2	36,2	20,7	22,7

Tabell 16-3 Tiltak i idrett og friluftsliv. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2019	2020	2021	2022
Opprettholdelse av standard	01.Driftsmidler til turveger/-stier, løyper og andre friluftstiltak	0,8	0,8	0,8	0,8
	02.Driftsmidler til nye idrettsanlegg	0,9	0,9	0,9	0,9
	03.Driftsmidler til nye nærmiljøanlegg	0,1	0,3	0,3	0,3
	04.Lade idrettspark - provisoriske garderobebygg	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
	05.Kompensasjon for avsluttet leieavtale i Husebyhallen	0,4	0,4	0,4	0,4
Endringer i tjenestetilbudet	07.Kjøp av ekstra tid i Trondheim spektrum	6,5	13,0	13,0	13,0
	08.Lade sambruksanlegg	-1,8	-1,8	-1,8	-1,8
	09.EM i håndball 2020, prøve-EM i 2019	0,5	1,0	0	0
	10.Digitalt registreringssystem for halltid	0	0	0,7	0

11.Tilskudd/leie - nye private haller	19,0	20,5	5,5	8,0	
12.Bydelshall Leangen	0,2	0,3	0,3	0,3	
13.Granåsen øst: Drift nytt snøproduksjonsanlegg og rulleskiløype, 5 km trasè	1,8	1,8	1,8	1,8	
14.Leia av garderobe- og sanitæranlegg i idrettshuset SK Tr.heims Ørn	0,9	0,9	0,9	0,9	
15.Leie Flatåsen fotballhall	0,2	0,2	0,2	0,2	
16.Økt driftsramme til Trondheim idrettsråd	0,1	0,1	0,1	0,1	
17.Arrangement Granåsen	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	
18.Endret standard på drift av friluftsliv- og idrettsanlegg	-0,3	-0,1	0,3	0,3	
19.Redusert tilskudd til frivillige lag, tiltak i friområder/historielag	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	
20.Reduksjon i driftsrammen til Idrett og friluftsliv	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	
21.Utstyr private og kommunale anlegg	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	
Effektiviseringstiltak	22.Effektivisering drift av idretts- og friluftsanlegg	-0,2	-0,2	-0,8	-0,6
Sluttsum		27,2	36,2	20,7	22,7

Opprettholdelse av standard

Driftsmidler til turveger/-stier, løyper og andre friluftstiltak

Rådmannen foreslår å øke rammen for drift av nye skiløyper, lysløyper, turveger/-stier og badeplasser. Økt behov er beregnet til 0,8 millioner kroner.

Driftsmidler til nye idrettsanlegg

Rådmannen foreslår å øke driftsmidler til nye idrettsanlegg med 0,9 millioner kroner.

Driftsmidler til nye nærmiljøanlegg

Rådmannen foreslår å øke driftsmidler til nye nærmiljøanlegg med 0,1 million kroner i 2019, økende til 0,3 millioner kroner fra 2020.

Lade idrettspark – provisoriske garderobebygg

Rådmannen planla i 2017 å leie midlertidige garderober i utbyggingsperioden for Lade idrettsanlegg. Detaljplanleggingen viste at det ville være mer lønnsomt for kommunen å kjøpe inn midlertidige garderober (containerløsning) enn å leie. Det er tidligere bevilget to millioner kroner til dette, der 1,8 millioner kroner ble tatt ut i 2018, og de resterende 0,2 millioner kroner tas ut fra 2019.

Kompensasjon for avsluttet leieavtale i Husebyhallen

Trøndelag fylkeskommune sa opp sin avtale i Husebyhallen med virkning fra 10. juni 2018. Dette medfører et inntektstap for kommunen på 0,8 millioner kroner per år. Driftskostnadene vil imidlertid være omtrent uendret i hallen. Det er derfor bevilget 0,4 millioner kroner i kompensasjon for tapt inntekt i gjeldende handlings- og økonomiplan, og de resterende 0,4 millioner kroner foreslås kompensert fra 2019.

Endringer i tjenestetilbudet

Kjøp av ekstra tid i Trondheim Spektrum

Formannskapet behandlet 10. februar 2015 sak [28/15](#); Status for utbygging og rehabilitering av Trondheim Spektrum. I saken gjøres det rede for at som følge av økt standard på arealene, og økning i areal som leies, må det påregnes økte leiekostnader for kommunen. Bystyret behandlet den nye avtalen

16. november 2017 i [sak 166/17](#); *Avtale om leie av halltid i nye Trondheim Spektrum*. Økt årlig leie blir om lag 13 millioner kroner. Rådmannen foreslår å legge inn 6,5 millioner kroner i delårsvirkning for høst 2019. Ferdigstillestidspunkt for ny hall er noe usikkert; og økt leie vil gjelde fra når hallen blir disponibel for idretten. Helårsvirkning på 13 millioner kroner legges inn fra 2020.

Lade sambrukshall

Den nye sambrukshallen *Lade sportsarena* ble offisielt åpnet 18. april 2018. Det er påløpt kostnader knyttet til rekkefølgekrav og annen infrastruktur ved utbyggingen av Lade idrettspark. Det meste av dette var investeringskostnader, men også noe driftskostnader. Om lag 1,8 millioner kroner klassifisert som drift var en engangsutgift i 2018. Beløpet tas ut igjen fra 2019.

EM i håndball 2020, prøve-EM i 2019

Det er besluttet at Trondheim skal være vertsby under EM i håndball i 2020. Det skal også gjennomføres et prøve-EM i 2019. Det vil påløpe kostnader til aktiviteter for barn, unge og familier, "city dressing", åpningsseremoni, transport med mer. Kostnadene vil være størst under EM i 2020, i mindre skala under prøve-EM. Rådmannen foreslår i tråd med antatt behov å legge inn en samlet ramme på 1,5 millioner kroner for 2019 og 2020.

Digitalt registreringsystem for halltid

Både rådmannen og [Idrettsrådet i Trondheim](#) ønsker at tildelt halltid utnyttes fullt ut av idrettslagene, da det er stor etterspørsel etter ledig halltid. Det er behov for et sikkert registreringsystem for å få en god oversikt og kontroll av bruken av tildelt tid. Mulighet for sammenkobling med [Bookingbasen](#) skal utredes, med tanke på å kunne ta ut gode oversikter fra systemet. Rådmannen foreslår å legge inn 0,7 millioner kroner til et forprosjekt i 2021.

Tilskudd/leie - nye private haller

Flere idrettslag planlegger bygging av flerbrukshall i egen regi. Bystyret vedtok 17. november 2016 maler for finansierings- og driftsavtaler som grunnlag for de konkrete avtaler som skal inngås mellom kommunen og idrettslag når bygging av idrettshall skjer i regi av idrettslag (sak [153/16](#); Avtaler mellom Trondheim kommune og idrettslag ved bygging av idrettshall i regi av idrettslag).

Rådmannen foreslår å videreføre beløpene som er avsatt i gjeldende handlings- og økonomiplan for perioden 2018-2021; totalt 53 millioner kroner. Dette gjelder finansiering av investeringstilskudd til to framtidige haller som ennå ikke er vedtatt, samt årlig leie og kapitaltilskudd.

Bydelshall Leangen

Etablering av ny bydelshall på Leangen er vedtatt av bystyret i [sak 180/17](#). Den nye hallen vil også inneholde garderober og sanitæranlegg, i tillegg til hallflatene. Driftskostnader for disse nye fasilitetene beregnes til 0,3 millioner kroner årlig, med delårseffekt i 2019.

Granåsen øst: Drift nytt snøproduksjonsanlegg og rulleskiløype, 5 km trasè

Det vises til bystyrets vedtak i [sak 177/17](#); Utbygging av Granåsen - oppfølging av bystyrets vedtak i juni 2017, vedtatt Handlings- og økonomiplan 2018-2021 og [b-sak 68/18](#); Utbygging av Granåsen øst og vest - utvidelse langrenstrasè, lysløype, snøproduksjon, rulleskiløype, kulverter og stadionbredde. Samlet behov per år til drift av nytt snøproduksjonsanlegg og rulleskiløype i Granåsen øst er beregnet til to millioner kroner. 0,2 millioner kroner til snøproduksjon/drift er vedtatt i gjeldende handlings- og økonomiplan, og rådmannen foreslår å legge inn ytterligere 1,8 millioner kroner fra 2019.

Leie av garderobe og sanitæranlegg i idrettshuset SK Trondheims Ørn

Formannskapet besluttet i [sak 175/17](#) at Trondheim kommune skal leie garderober og sanitærfasiliteter i det kommende idrettsbygget til SK Trondheims-Ørn. Årlig kostnad beregnes til en million kroner. Sparte kostnader i tidligere garderobebygg er 0,1 millioner kroner, og 0,9 mill kroner foreslås derfor lagt inn fra 1.januar 2019.

Leie i Flatås fotballhall

Bystyret vedtok i [sak 51/17](#) at det skulle lages en egen leieavtale mellom Trondheim kommune og Flatås IL for leie av fotballhallen. Tiden skal prioriteres til inkludering og fotball for funksjonshemmede (FFU-tiltak) i idrettslag. Samlet leiekostnad per år blir 240 000 kroner og vil gjelde fra 1.oktober 2018.

Økt tilskudd til Trondheim idrettsråd

Bystyret vedtok i sin behandling av handlings- og økonomiplan 2018-2021 å øke tilskuddet til Trondheim idrettsråd med 0,1 millioner kroner fra 2019.

Arrangement i Granåsen

World cup hopp og kombinert og andre arrangement i Granåsen har økt i omfang siden 2012, og oppgavene har blitt økende de siste årene. Det er økte driftsutgifter som følge av økt omfang av arrangement og krav om internasjonal konkurransestandard. Det er primært utgifter knyttet til snøproduksjon, distribusjon av snø og årlig tilrettelegging av langrennsarena i henhold til arrangørsmål som krever mye arbeidstid og som medfører store utgifter. Dette inkluderer også behov for innleie av brakker, preparering av løyper, rigging og tilrettelegging av infrastruktur.

I 2016 ble det bevilget 1,5 millioner kroner til de økte kostnadene gjennom disponering av årsoppgjøret 2015, og dette er videreført med en million kroner i 2017. Det ble vedtatt å videreføre en million kroner til formålet også i 2018, men rådmannen finner ikke rom for å opprettholde midlene fra 2019. Konsekvensen kan dermed bli at antallet konkurranser for vinteridretter i Granåsen må reduseres.

Endret standard på drift av idretts- og friluftsanlegg

For å tilpasse driften til rammen foreslår rådmannen å redusere standarden på drift av idretts- og friluftsanlegg med 0,3 millioner kroner i 2019. Dette kan få konsekvenser for frekvens på oppkjøring av skiløyper, kvalitet på skjøtsel langs turdragene samt for materialkostnader/utstyr med hensikt å utnytte og optimalisere bruken av eksisterende anlegg. I 2020 foreslås en reduksjonen på 0,1 million kroner. Fra 2021 legges midler inn igjen slik at det da utgjør en økning på 0,3 millioner kroner i forhold til budsjett i 2018.

Redusert tilskudd til frivillige lag, tiltak i friområder/historielag

Presset på denne ordningen er mindre sammenlignet med andre tilskuddsordninger innen idrett og friluftsliv. For å tilpasse driften til rammen foreslår rådmannen å redusere tilskuddsordningen med 0,1 million kroner fra 2019.

Reduksjon i driftsrammen til enhet for idrett og friluftsliv

Rådmannen foreslår en generell reduksjon i driftsrammen til enhet for idrett og friluftsliv på 0,1 million kroner, for å tilpasse driften til rammen.

Utstyr private og kommunale anlegg

For å tilpasse driften til rammen foreslår rådmannen å redusere rammen for utstyr til private og kommunale anlegg med 0,5 millioner kroner fra 2019.

Effektiviseringstiltak

Effektivisering drift av idretts- og friluftsanlegg

I 2019 foreslår rådmannen å legge inn en effektivisering i drift av idretts- og friluftsanlegg på 0,2 millioner kroner, økende til 0,6 millioner kroner i 2022.

Det er investert betydelige summer i ENØK-tiltak på idrettsanlegg de siste årene. Resultatet er reduserte energiutgifter på noen anlegg, og det er forventet større innsparingseffekt etter hvert.

I tillegg vurderes følgende tiltak fortløpende:

- Effektivisering av arbeidsutførelse og bemanning innenfor driftsområdet.
- Vurdere økt bruk av frivillige til skjøtsel av stier, badeplasser og andre friluftsområder, for eksempel ved å opprette stivoktere, badeplassvoktere og lignende.

- Gjennomgå kommunale idretts- og friluftsanlegg med målsetting å få opp aktuelle effektiviseringstiltak.

16.5 Investeringsbudsjett

16.5.1 Prioriteringer

Innenfor foreslått ramme for området er det ikke mulig å fullt ut innfri periodemålene og alle politiske vedtak for området. I forslag til handlings- og økonomiplan 2019-2022 må rådmannen derfor prioritere mellom ulike tiltak. Dette gjøres med grunnlag i tidligere politiske vedtak og de overordnede periodemålene for området, men andre forhold kan også spille inn.

Saker og planer som har vært førende for rådmannens arbeid med investeringsbudsjettet for perioden:

- Plan for idrett og fysisk aktivitet 2015-2020 ([b-sak 50/15](#))
- Plan for friluftsliv og grønne områder ([b-sak 146/17](#))
- Investeringer innenfor idrettsområdet 2018 - vedtatte prosjekter og prioriteringer framover ([b-sak 42/18](#))
- Plan for utbygging av Granåsen ([b-sak 99/17](#))

Rutebåtbrygge på Østmarkneset ved Ladekaia

Formannskapet behandlet i [sak 155/18](#); *Konseptutredning av bryggeanlegg på Østmarkneset og ramme for videre arbeid*. Formannskapet vedtok konseptalternativ for utvikling av rutebåtkai på Østmarkneset og ba rådmannen komme tilbake til etablering av et bryggeanlegg på Østmarkneset i framtidige handlings- og økonomiplaner. Estimert rammekostnad for det valgte konseptet er 36,6 millioner kroner. Kostnadsestimatet inneholder ikke kostnader knyttet til reguleringsplanarbeid. I forslag til handlings- og økonomiplan 2019-2022 har ikke rådmannen funnet rom for å foreslå finansiering av prosjektet.

I [b-sak 100/18](#); Årsoppgjøret 2017 ble det vedtatt å disponere 14 millioner kroner av mindreforbruket i 2017 for å komme i gang med prosjektet. I tillegg ble rådmannen bedt om å gå i dialog med Trondheim havn og eventuelt andre eksterne parter, for å realisere prosjektet.

Det vil sannsynligvis stilles krav om utarbeidelse av reguleringsplan for prosjektet. Basert på erfaringstall estimeres kostnader til dette til 1,5 millioner kroner. Totalt må det sikres en ytterligere finansiering på 24,1 millioner kroner for å realisere prosjektet. Rådmannen vil med eksisterende finansiering gå i gang med nødvendige avklaringer og på bakgrunn av dette eventuelt starte opp reguleringsplanarbeidet. Rådmannen vil også opprette dialog med eksterne parter i tråd med bystyrets vedtak. Rådmannen vil komme tilbake til prosjektet i framtidige handlings- og økonomiplaner.

16.6 Forslag til investeringsbudsjett 2019-2022

Tabell 16-4 viser rådmannens forslag til investeringer i idrett og friluftsliv for perioden 2019-2022. En detaljert oversikt over rådmannens forslag til investeringer og finansiering for 2019 er gitt i kapittel 29; *Forslag til investeringer og finansiering 2019-2022*.

I investeringsbudsjettet for 2019 foreslår rådmannen at det avsettes 283,1 millioner kroner til idrettsformål, 37,4 millioner kroner til friluftstiltak og 15,9 millioner kroner til nærmiljøanlegg og aktivitetspark.

Tabell 16-4 Investeringer i idrett og friluftsliv i perioden 2019-22. Tall i millioner kroner

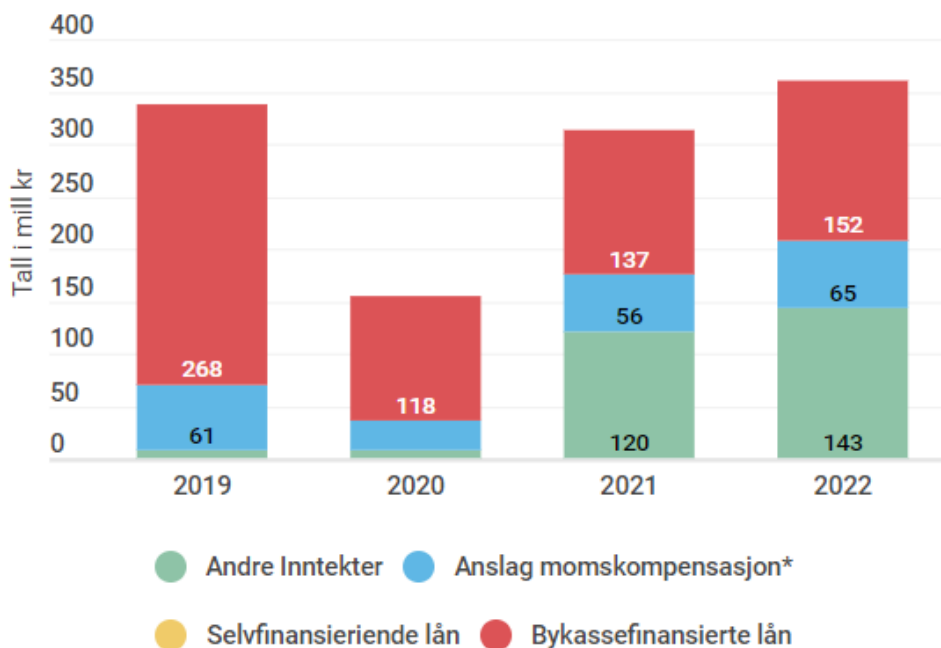
Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere- bevilget	Rest til- bevilgning	Forslag til investering			
				2019	2020	2021	2022
Turveger og turstier				0,9	1,0	1,0	1,1

Badeplasser, infrastruktur				1,5	1,5	1,5	1,6
Friluftsliv, gjennomføring av sti- og løypeplan				2,1	2,1	2,1	2,1
Hammersborg parkeringsplass og skiløype	15,5	7,4	8,1	8,1			
Nærmiljøanlegg				4,0	4,0	4,0	4,0
Erverv friområder			0,0	1,0	1,1	1,1	1,1
Dalen aktivitetspark	20,0	8,1	11,9	11,9			
Treningsapparater i friområder og parker				0,5			
Lade idrettspark, utbygging	96,0	55,0	41,0	41,0			
Husebybadet, rehabilitering	104,6	26,8	77,8	21,7	46,7	9,4	
Rekkefølgekrav haller	35,0	22,0	13,0	8,0			5,0
Tursti langs Nidelva, til Klæbu	41,5	3,0	38,5	12,8	14,0	11,7	
Skiløype Tiller-Vassfjellet (Klæbu)	12,5	2,0	10,5	3,5	3,5	3,5	
Oppfølging av plan for friluftsliv og grønne områder	20,0		20,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Tennisanlegg på Dalgård	5,0		5,0	5,0			
Sandvolleyballbane nr 4 ved Lade idrettsanlegg	0,3		0,3	0,3			
Storheiestien	4,0		4,0	2,0	2,0		
Vikerauntjønna (parkeringsplass og markaportal)	15,5		15,5			0,5	5,0
Utendørs skateanlegg	20,0		20,0				20,0
<i>Plan for utbygging i Granåsen:</i>							
Ny Smistad-bru	21,1	0,0	21,1	21,1			
Arenabygg langrenn	78,0	10,4	67,6	67,6			
Utomhus Arenabygg langrenn	8,5	0,0	8,5	8,5			
Litjåsen inkl skibru	74,0	0,0	74,0	34,0			20,0
Granåsen vest	19,9	0,0	19,9	19,9			
Ombygging av hoppanlegg	425,0	0,0	425,0			200,0	225,0
Nasjonsområde langrenn	15,0	0,0	15,0	15,0			
Flytting av standplass skiskyting	10,0	0,0	10,0		5,0	5,0	
Terrengarbeider ved skibro og skytehall	30,0	0,0	30,0		15,0	15,0	
Skytehall	67,0	0,0	67,0		33,0	34,0	
Skileik rekrutt Litjåsen	10,0	0,0	10,0				10,0
Andre idretter Litjåsen	11,0	0,0	11,0		11,0		

Granåsen mot Bymarka	5,0	0,0	5,0		5,0		
Rekkefølgekrav Smistadveien	50,0	17,0	33,0	33,0			
Rekkefølgekrav områdeplan	90,0	0,0	90,0				45,0
Fiber/teknologi	10,0	0,0	10,0			5,0	5,0
Garasjer o.l for bydrift	20,0	0,0	20,0			10,0	10,0
Planlegging, utvikling, prosjektering, prosjektledelse	16,0	0,0	16,0	8,0	4,0	4,0	
Sum økonomiplan				336,4	153,9	312,8	359,9

Figur 16-2 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringsområde idrett og friluftsliv for perioden 2019-2022

Figur 16-2 Årlig finansiering for investeringsprosjektene innen idrett og friluftsliv

Turveger og turstier

Det er over flere år bevilget 0,9 millioner kroner årlig til utbedring og utvikling av stier og turveger i bebygde områder. Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen, og øke den til en million kroner fra 2020.

Badeplasser – infrastruktur

For å kunne gjennomføre investeringsplan for badeplasser (jamfør f-sak [212/14](#)), foreslår rådmannen å videreføre årlig bevilgning på 1,5 millioner kroner ut perioden.

Friluftsliv, gjennomføring av sti- og løypeplanen

Rådmannen foreslår årlig bevilgning på 2,1 millioner kroner til oppfølging av sti- og løypeplanen videreført.

Hammersborg parkeringsplass og skiløype

Etablering av p-plassen og skiløype er forankret i reguleringsplan for området, vedtatt i b-sak [115/13](#). Rammetillatelse er gitt for både p-plass og skiløype. De rettslige forholdene knyttet til bruken av parkeringsarealet er avklart. Tidligere kostnader for opparbeiding av p-plass og skiløype på Hammersborg har vært basert på enkle estimater. Nye beregninger basert på konsulentenes prosjekteringsgrunnlag, viser at tidligere estimater har vært for lave. Rådmannen foreslår å sette av 8,1 millioner kroner for 2019 i handlings- og økonomiplan 2019-2022 til dekning av forventet merkostnad etter siste kostnadsestimat. Anbud sendes ut høsten 2018 slik at arbeidet ventes å kunne settes i gang senhøsten 2018, med forventet ferdigstilling i løpet av 2019. Endelig kostnadsberegning for prosjektet vil foreligge etter gjennomført anbudsrunde.

Nærmiljøanlegg

Det er et vedvarende behov for etablering av nærmiljøanlegg, spesielt skateanlegg og anlegg for sykling. I tråd med rådmannens orientering i f-sak [342/17](#); *Bruk av nærmiljømidler 2017 og planlagt bruk 2018*, planlegges det blant annet å opparbeide to større aktivitetsanlegg til bruk for ulike idretter i henholdsvis 2018 og 2019.

Erverv friområder

Det anslås et kontinuerlig behov for midler til erverv av friområder. Arbeidet videreføres i samme omfang som i gjeldende økonomi- og handlingsplan. Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen på en million kroner til dette formålet, økende til 1,1 million kroner fra 2020.

Dalen park

I sak [319/17](#); *Orientering om Dalen aktivitetspark* ble det orientert om ny oppjustert ramme til 15 millioner kroner. Dette var basert på grove anslag, da man ikke hadde erfaringstall fra lignende parker. Detaljprosjekteringen er nå i avslutningsfasen og rådmannen har fått bedre oversikt over kostnadene. På tross av fokus på kostnadsreduksjon, er nytt anslag på 20 millioner kroner. I 2019 vil det være behov for å finansiere resterende utgifter med tanke på totalkostnaden i prosjektet, så 11,9 millioner kroner foreslås lagt inn i 2019. Av totalkostnadene anslås det at 11 millioner kroner i etterkant vil kunne dekkes av statlige tilskudd.

Treningsapparater i friområder og parker

I tråd med vedtak i f-sak [212/12](#) har kommunen etablert treningsapparater på friområder flere steder. I samarbeid med NTNU (arkitektstudiet) har Trondheim kommune utviklet en prototyp av trimstasjon i tre, utplassert i Djupvika sommeren 2018. Erfaringene derfra avgjør om kommunen vil etablere slike trimstasjoner andre steder.

Arbeidet med trimpark på Marinen er igangsatt. Dette gjøres i sammenheng med rehabiliterings- og oppgraderingsarbeidet som er planlagt for hele Marinen. 2019 er det siste året med midler til treningsapparat i friområder, vedtatt i gjeldende handlings- og økonomiplan (0,5 millioner kroner).

Lade idrettspark, utbygging

Utbyggingen av Lade idrettspark er i gang, i tråd med flere vedtak i bystyret og formannskapet - sist gjennom reguleringsplan for området, vedtatt i b-sak [52/17](#). *Utbyggingssak Lade idrettspark* ble behandlet i bystyret 16. november 2017, [sak 165/17](#). Rammer for prosjektet er vedtatt gjennom gjeldende handlings- og økonomiplan. Ny sambrukshall med navn *Lade sportsarena* ble offisielt åpnet 18. april 2018. Rådmannen tar sikte på å starte bygging av ny driftsstasjon i løpet av senhøsten 2018 og SK Trondheims - Ørn har igangsatt bygging av idrettshuset. Av beregnet totalkostnad på 96 millioner kroner er det tidligere bevilget 55 millioner kroner. Rådmannen foreslår å legge inn de resterende 41 millioner kroner i 2019.

Husebybadet, rehabilitering

De tidligere økonomiske rammene for arbeidet er vedtatt i gjeldende handlings- og økonomiplan, basert på vedtak i [f-sak 212/16](#). I [f-sak 111/18](#) ble valg av konsept vedtatt, med en kostnadsramme på 104,6 millioner kroner. Dette omfatter også lokaler for Boxåpner fritidsklubb inn i prosjektet.

Av beregnet total kostnad på 104,6 millioner kroner er det tidligere bevilget 26,8 millioner kroner. Rådmannen foreslår å legge inn de resterende 77,8 millioner kroner i perioden 2019-2021. Men med de nye finansieringsløsningene som er utredet i [f-sak 111/18](#) vil det ikke være behov for økt låneopptak, sammenlignet med [f-sak 212/16](#).

Rekkefølgekrav haller

I tråd med vedtak i f-sak [206/16](#) foreslo rådmannen å legge inn midler i 2018 til rekkefølgekrav for flerbrukshallen på Flatåsen. Rådmannen foreslo også å sette av midler til rekkefølgekrav for bygging av Sjetnehallen, og eventuelt andre nye haller. Det er ikke foretatt beregninger av kostnader for mulige haller på Ranheim, Lade (Trygg/Lade), Byåsen og Eberg. Rådmannen vil komme tilbake til dette når kostnader er vurdert, og rekkefølgekrav er sett i sammenheng med skoleutbygging der det er aktuelt.

Av anslått total kostnad på 35 millioner er det tidligere bevilget 22 millioner kroner. Rådmannen foreslår å legge inn de resterende 13 millioner kroner, fordelt på 8 millioner i 2019 og 5 millioner i 2022.

Tursti langs Nidelva til Klæbu

I [intensjonserklæringen](#) mellom Trondheim og Klæbu kommuner er det beskrevet at det skal etableres en helhetlig turvegtrase langs hele Nidelva.

Tidlige kostnadsanslag på 12 millioner kroner som ligger inne i handlings og økonomiplanen 2018-2021 viser seg å være for lave. Detaljerte kostnadsestimat viser en bruttokostnad på 50,5 millioner kroner for prosjektet. I tillegg kommer tilstøtende tilrettelegging som planlegges finansiert gjennom investeringsporteføljen innenfor budsjettet til friluftsområdet.

Det skal utarbeides en reguleringsplan hver for strekningen i henholdsvis Trondheim kommune og Klæbu kommune. Optimalisering av traséene blir en del av dette arbeidet. Turstien vil også sammenfalle med eksisterende stier/grusveier på mange delstrekninger, bla fra Svean Brua og sør til Trongfossen.

På nåværende tidspunkt er få detaljer på plass. Overslaget er dermed fortsatt usikkert. Det skal i forbindelse med neste planfase høsten 2018 gjennomføres en mer detaljert kostnadsberegning og usikkerhetsanalyse av prosjektet. Det forventes at planforslag kan legges ut på høring i løpet av vinteren 2019.

Saken *Trasevalg og forutsetninger for prosjektgjennomføring av Nidelvstien fra Nedre Leirfoss til Trongfossen* ble behandlet i fellesnemnda den 4. september 2018, [sak 25/18](#). Rådmannen vil komme tilbake til prioritering av utbyggingsrekkefølge i hovedfaser, prosjektgjennomføring og videre framdrift i en egen sak om finansiering. Denne saken gi et grunnlag for politisk avklaring av de videre økonomiske rammene for prosjektet. Rådmannen foreslår imidlertid å øke rammen til prosjektet til 50,5 millioner kroner for å ta høyde for gjennomføring av hele prosjektet.

For å gjennomføre tiltak i [Plan for friluftsliv og grønne områder \(b-sak 146/17\)](#) er det foreslått lagt inn fem millioner kroner årlig i planperioden; dvs totalt 20 millioner kroner. Rådmannen foreslår å disponere ni millioner kroner av disse midlene til Nidelvstien i perioden 2019-2021. I tillegg er tre millioner kroner bevilget til Nidelvstien i 2018. De resterende 38,5 millioner foreslås lagt inn for perioden 2019-2021.

Den reelle kostnaden for kommunen, etter mva-kompensasjon og mulig spillemiddeltilskudd, anslås til cirka 30 millioner kroner.

Skiløype Tiller-Vassfjellet

I [intensjonserklæringen](#) mellom Trondheim og Klæbu kommuner er det fastslått at det skal etableres skiløype fra Tiller til Vassfjellet. Fellesnemnda tok i [sak 31/17](#) tatt rådmannens redegjørelse om krysningsalternativer til etterretning, og ba rådmannen arbeide videre med utredning av mulig planfri kryssing. Rådmannens foreløpige vurderinger er at hovedtyngden av arbeidet med ny tursti/turveg og

skiløype vil bli gjennomført i årene 2019-2021. Saken *Skiløype fra Tiller til Vassfjellet - videre arbeid for realisering* ble behandlet i fellesnemnda den 4. september 2018, [sak 24/18](#)

Rådmannen foreslår å legge inn totalt 12,5 millioner til prosjektet på nåværende tidspunkt og vil komme tilbake til nærmere kostnadsestimat og detaljert oversikt når videre utredning er foretatt.

Oppfølging av plan for friluftsliv og grønne områder

Rådmannen foreslår at investeringsporteføljen for turveier, badeplasser, utvikling av ankomstportaler, skiløyper og sammenhengende grønne områder økes årlig med fem millioner kroner, i tråd med ambisjoner i vedtak i [b-sak 146/17](#); *Plan for friluftsliv og grønne områder*.

I tråd med vedtak i [b-sak 42/18](#) vil rådmannen fremme sak om større investeringsoppgaver innen friluftsliv, og foreslår at slik sak fremmes første kvartal hvert år.

Tennisanlegg på Dalgård

Dalgård tennisanlegg har et stort behov for rehabilitering. Slik de tre banene fremstår i dag kan anlegget ikke benyttes til tennis. I forbindelse med at det pågår vann og avløpsarbeid på Dalgård tennisbaner, vurderer rådmannen det som gunstig å opparbeide arealet til en tennisbane og to *padel*tennisbaner, etter innspill fra tennisidretten. Bystyret prioriterte dette anlegget på 16. plass over nye anlegg i [sak 42/18](#); *Investeringer innenfor idrettsområdet 2018 - vedtatte prosjekter og prioriteringer framover*.

Sandvolleyballbane nr 4 ved Lade idrettsanlegg

En fjerde sandvolleyballbane på Lade foreslås bygget i forbindelse med utbyggingsprosjektet som nå foregår på Lade, slik at det kan gjennomføres turneringer og cuper. Bane nummer tre bygges i 2018.

Storheiastien

Storheiastien er en av de mest attraktive og brukte turstiene i marka i Trondheim, og bærer gjennom slitasje tydelig preg av denne omfattende bruken. Rådmannen har over en periode sammen med Fylkesmannen og Trondhjems Turistforening ønsket å løfte fram Storheiastien som et forbildeprosjekt for stibygging i kommunen og regionen. Det er nå vurdert og anbefalt steds- og landskapstilpassede, robuste metoder for oppgradering av stien slik at den vil framstå som robust, slitesterk, funksjonell og godt tilpasset landskapet.

Rådmannen foreslår på bakgrunn av disse vurderingene at det settes av to millioner kroner for hvert av årene 2019 og 2020 for gjennomføring av arbeidet.

Vikerauntjønnen (parkeringsplass og markaportal)

Det er stort behov for bedre tilrettelegging for adkomst mellom boligområdene og marka, særlig i områdene øst for byen. Vikerauntjønnen skiller seg ut som det området som har det største potensialet til å bedre på disse forholdene. Reguleringsplan for ny utfartsparkeringsplass i området er vedtatt. I [Plan for friluftsliv og grønne områder](#) er Vikerauntjønn-området identifisert som "markaportal" for helårsbruk for mange ulike brukergrupper.

Rådmannen foreslår å starte opp arbeidet med planlegging av p-plass og markaportal i 2021, for så å starte bygging i 2022 med ferdigstilling i 2023. Det foreslås satt av henholdsvis 0,5 millioner og fem millioner kroner de to siste årene i planperioden. Rådmannen vil komme tilbake til resterende beløp for 2023 i forslag til handlings- og økonomiplanen 2020-2023.

Utendørs skateanlegg

I vedtak i [b-sak 98/17](#); *Investeringer innenfor idrettsområdet 2018 - vedtatte prosjekter og prioriteringer framover* er rådmannen bedt om å utrede alternative områder for skateanlegg.

Rådmannen har vinteren 2018 avsluttet en tomteanalyse som viser at flere kommunale arealer kan være aktuelle. Skatemiljøet og rådmannen har blitt enige om å gå videre med utredning av ett av arealene. Rådmannen vil legge fram sak om plassering og kostnader knyttet til et utendørs skateanlegg

når dette er nærmere utredet. Foreløpig kostnadsestimat på 20 millioner kroner foreslås lagt inn i slutten av planperioden.

16.6.1 Utbygging i Granåsen

Bystyrets vedtak i [sak 99/17](#), *Plan for utbygging av Granåsen* har vært førende for rådmannens forslag til investeringsbudsjett for utbyggingen i Granåsen. I tillegg vedtok bystyret investeringsbeslutning i [sak 68/18](#); *Utbygging av Granåsen øst og vest - utvidelse langrennstrasè, lysløype, snøproduksjon, rulleskiløype, kulverter og stadionbredde*, som også er medtatt i forslag til budsjett for utbyggingen av Granåsen.

Ny Smistad bru

Eksisterende bru er i dårlig forfatning og for smal for internasjonale konkurranser. Ny bru, foreløpig beregnet til 21,1 millioner kroner, vil også koble sammen eksisterende rulleskitrase med ny planlagt rulleskitrase øst i anlegget. Estimater er usikkert. Ny planlagte bru har en bredde på 18 meter, som er et krav fra FIS og en forutsetning for å kunne arrangere allerede tildelte Mid-Scandinavian tour i 2020. Rådmannen foreslår å legge inn 21,1 millioner kroner til dette i 2019.

Et forprosjekt for Smistadveien utføres siste del av 2018 og vil medføre at usikkerheten tilknyttet kostnadsestimatet reduseres. Rådmannen kommer tilbake med oppdatert kostnadsestimat når dette er kjent.

Arenabygg langrenn

Eksisterende bygg er i dårlig forfatning og rives. Nytt bygg etableres i forlengelsen av Toppidrettssenteret.

Arenabygg langrenn skal inneholde rom egnet for avvikling av konkurranser på alle nivåer, sommer og vinter. Det er lagt stor vekt på sambruk i bygget og høy utnyttelsesgrad både på dagtid og kveldstid. Arrangement av ulike typer er en viktig premissgiver for utforming av bygget. Fasiliteter for større idrettsarrangement (hovedvekt på nordiske grener og skiskyting) er betydelig vektlagt i utformingen. I de samme arealene er behovene til hovedbrukere i hverdag tilfredsstilt. Leietakere er Trondheim kommune v/Trondheim bydrift og Enhet for fysioterapitjeneste og Sør-Trøndelag skikrets. På ettermiddags- og kveldstid tar idretten og klubbene over bruken av bygget, med tilgang til de arealene som passer deres behov.

Investeringsbeslutning planlegges behandlet av bystyret i november 2018. Nytt arenabygg må stå ferdig til Mid-Scandinavian tour skal arrangeres i Granåsen februar 2020. Etablering av nytt arenabygg er foreløpig beregnet til 78 millioner kroner. Vedtatt bevilgning i 2018 var på 10,4 millioner kroner og rådmannen foreslår å legge inn resterende sum på 67,6 millioner kroner i 2019.

Utomhus arenabygg langrenn

Terreng må bearbeides for å skape et helhetlig anlegg omkring nytt arenabygg langrenn og eksisterende Toppidrettssenter. Ny adkomst fra Smistadveien etableres og parkeringsplasser tilpasses ny løsning. I området mellom nytt arenabygg langrenn og Toppidrettssenteret lages kjørbar adkomst til skistadion. Det etableres belysning for hele området samt enkle fasiliteter som benker for allmennheten, spylepunkt for bydrift og lignende.

Nytt utomhusområde tilknyttet nytt arenabygg langrenn og Toppidrettssenteret må stå ferdig til Mid-Scandinavian tour skal arrangeres i Granåsen februar 2020. Rådmannen foreslår å legge inn 8,5 millioner kroner i 2019.

Litjåsen inklusive skibru

Følgende momenter er inkludert i planleggingen av Litjåsen:

- Etablering av skibru (bredde 18 meter) som binder skistadion og Litjåsen sammen
- Utvidelse av løypetrasé på enkelte punkter i henhold til krav fra internasjonale forbund for langrenn og skiskyting.

- Etablering av snøproduksjonsanlegg
- Etablering av rulleskiløype i hovedtraseen rundt Litjåsen (ca 800 meter), asfaltering
- Etablering av fiber, strøm og lysløype i hovedtraseen rundt Litjåsen (ca 800 meter)

Rådmannen foreslår å legge inn 34 millioner kroner i 2019 for etablering av rulleskiløype i Litjåsen. Skibru som forbinder skistadion og Litjåsen sammen tas på et senere tidspunkt (fortrinnsvis etter ombygging av hoppbakker), og foreslås lagt inn med 20 millioner kroner i 2022, og 20 millioner kroner i 2023 i kommende handlings- og økonomiplan 2020-2023.

Granåsen vest

Følgende momenter er inkludert i planleggingen av Granåsen vest:

- Utvidelse av øvre del av løyper på vestsiden av Smistadveien (som ikke er en del av dagens rulleskiløype)
- Flytting av kulverter for å få plass til alle traseer og god flyt i løypene
- Utvide snøproduksjonsanlegg slik at øvre del også dekkes
- Utvide lysløype slik at øvre del også dekkes

Utbyggingen av Granåsen vest ble vedtatt i [b-sak 68/18](#); *Utbygging av Granåsen øst og vest - utvidelse langrennstrasè, lysløype, snøproduksjon, rulleskiløyp, kulverter og stadionbredde*, med en ramme på 19 millioner kroner for 2019. Rådmannen har innarbeidet dette i forslag til handlings- og økonomiplan 2019-2022.

Ombygging av hoppanlegg

Hoppbakkene i Granåsen er i dårlig forfatning, og det må påregnes betydelige investeringer i anlegget. Dette gjelder både for at anlegget skal kunne brukes i hverdagen, men også for at Granåsen fortsatt skal kunne arrangere årlig WC i hopp samt et fremtidig VM. Foreløpige kostnadsanslag er grove, og rådmannen vil i tiden framover søke å avklare innhold og omfang av en ombygging for å redusere usikkerheten i kostnadsanslagene. Estimert kostnad er 500 millioner kroner.

Inntil videre foreslår rådmannen å legge inn 200 millioner kroner i 2021 og 225 millioner i 2022 til ombygging av hoppanlegget i Granåsen.

Nasjonsområde langrenn

Det må etableres permanente områder for nasjonsområde tilknyttet langrenn, samt legges til rette for midlertidige tilpasninger i samme område for de største arrangementene. Inkludert i dette ligger noen permanente smøreboder for hverdagsanlegget samt graving og etablering av større flater for midlertidige smøreboder og oppstillingsplasser for smørebuss. Det også medtatt nødvendig fremføring av vann og avløp samt tilstrekkelig kapasitet for el-forsyning i området.

Nasjonsområde for langrenn må stå ferdig til Mid-Scandinavian tour skal arrangeres i Granåsen februar 2020. Rådmannen har estimert en kostnad her på 15 millioner kroner som foreslås lagt inn i 2019.

Terrengarbeider ved skibru og skytehall inkludert flytting av standplass skiskyting

Følgende momenter er inkludert i dette:

- Flytting av standplass for skiskyting for å få fylle internasjonale krav til størrelse på stadion for langrenn og skiskyting.
- Tilpasninger av terreng rundt skiskytterskivene og den nye skibrua på begge sidene der den treffer terreng.
- Betydelig graving og tilpasninger av terreng rundt skytehall inkludert infrastruktur i bakken tilknyttet skytehallen.

Arbeidet er beregnet til 40 millioner kroner. Rådmannen foreslår å legge inn 20 millioner kroner både i 2020 og i 2021 tilknyttet dette arbeidet.

Skytehall

Følgende momenter er inkludert i planleggingen av skytehall i Granåsen:

- Høy grad av fleksibilitet for ulike skytebane-konstellasjoner og kapasitet. Det skal kunne skytes på 50 m bane (rifle), 25 m bane (pistol), 15 m bane (kaliber 22), 10 m bane (luftgevær)samt gi rom for trening til skiskyting på 15 m og 50 m.
- Skytearrangement av ulik størrelse på nasjonalt nivå, opptil 800 utøvere pr dag.
- Hverdagsbruk: Dimensjoneres for daglig bruk for skyttermiljøet (10 klubber og lag), i tillegg til skiskyttermiljøet (to klubber, Heimdal vgs og rekruttlag skiskyting).
- Flerbruk av hallen: Skytehallen tilpasses andre formål når det er andre større arrangement i Granåsen. Eksempler man kjenner til på nåværende tidspunkt er konserter om sommeren, årlig WC hver vinter og et fremtidig VM på ski. Andre arrangement kan også være aktuelle.
- Hallen er plassert meget sentralt i Granåsen og reduserer graden av midlertidige fasiliteter for de største arrangement i anlegget.

Skytehallen planlegges bygget i 2020-2021. Estimert kostnad er 67 millioner kroner, men dette er usikkert. Et skisseprosjekt for skytehallen pågår og ferdigstilles i løpet av 2018. Dette vil medføre at usikkerheten tilknyttet kostnadsestimatet reduseres. Rådmannen kommer tilbake med oppdatert kostnadsestimat når dette er kjent.

Rådmannen foreslår å legge inn henholdsvis 33 og 34 millioner kroner i 2020 og i 2021 tilknyttet skytehallen, til sammen 67 millioner kroner.

Skileik rekrutt og sykkelrek, Høgåsen

Et område i Høgåsen reserveres skileik om vinteren. Samme område tilrettelegges for sykkelrek om sommeren. Utvikling og drift tilpasses eventuelle krav knyttet til drikkevannsbasseng i området. Et eget servicebygg må etableres nær og i tilknytning til disse aktivitetene. Bygget vil kunne betjene rekruttanlegg hopp, ski- og naturlek, klatrepark og turgåere. Servicebygget bør inneholde toaletter, dusj og garderobe, smørebod med mer.

Nødvendige bygg og anlegg er beregnet til 10 millioner kroner. Rådmannen foreslår å legge inn 10 millioner kroner i 2022 for å legge til rette for skileik ved Høgåsen i Granåsen.

Andre idretter, Litjåsen

Det reserveres et eget område på toppen av Litjåsen for naturlek og klatrepark. Området kan etableres og drives av private aktører. Utbyggingen tilpasses eventuell ny rullekitrase og tar hensyn til og bidrar til å stimulere aktivitetene ved barnehagen i området. Gode løsninger for kryssing av fremtidige skiløyper er påkrevd.

Nødvendige bygg og anlegg er beregnet til 11 millioner kroner. Rådmannen foreslår å legge inn 11 millioner kroner i investeringsmidler i 2020 for å legge til rette for andre idretter i Granåsen.

Granåsen mot Bymarka

Granåsen videreutvikles som inngang til marka, for bedre å legge til rette for idretten og friluftslivet inn i Bymarka med Granåsen som startsted. Dette må fungere uavhengig av arrangement i anlegget. Hovedinngangen planlegges i samme område som i dag og tilpasses eventuell ny rullekitrase rundt Litjåsen. Det legges vekt på god adkomst, tydelig merking og god informasjon som skiller mellom ulike aktiviteter (gående, syklende osv) og nivåer. Det legges særlig vekt på å skape rundløyper i området.

Nødvendige anlegg er beregnet til fem millioner kroner, og rådmannen foreslår å legge dette inn i 2020.

Rekkefølgekrav Smistadveien

Områdeplan for Granåsen skisenter, sluttbehandling ble behandlet av bystyret 26. mai 2016 (sak [71/16](#)). Detaljregulering av område tilknyttet fase 1 og 2 startet mars 2017 og forventes sluttbehandlet i løpet av 2018. Anslåtte kostnader for rekkefølgekrav i fase 1 er 140 millioner kroner. Rådmannen foreslår å legge inn 50 millioner kroner for oppgradering av Smistadveien, hvorav det allerede er satt av 17

millioner i 2018, og de resterende 33 millioner foreslås lagt inn i 2019. Estimater tilknyttet Smistadveien er usikkert.

Et forprosjekt for Smistadveien utføres siste del av 2018 og vil medføre at usikkerheten tilknyttet kostnadsestimatet reduseres. Rådmannen kommer tilbake med oppdatert kostnadsestimat når dette er kjent.

Rekkefølgekrav områdeplan

Områdeplan for Granåsen skisenter, sluttbehandling ble behandlet av bystyret 26. mai 2016 (sak [71/16](#)). Detaljregulering av område tilknyttet fase 1 og 2 startet mars 2017 og forventes sluttbehandlet i løpet av 2018. Anslag på kostnader for rekkefølgekrav i fase 1 er 140 millioner kroner.

Smistadveien forutsettes bygd ut i 2019 og har en estimert kostnad på 50 millioner kroner, se punkt over. Resterende sum på 90 millioner kroner foreslås fordelt på 2022 og 2023. Rådmannen foreslår at det legges inn 45 millioner kroner til dette i 2022, og vil komme tilbake til finansiering av det resterende i kommende handlings- og økonomiplan 2020-2023.

Fiber/teknologi

Det er økende krav til kapasitet på fiber inn i et anlegg som Granåsen. Leveringssikkerhet er også viktig. Det planlegges derfor legging av fiber inn i anlegget skal skje fra to separate steder, en fra Byåsen og en fra Tonstad, for å ivareta leveringssikkerhet. Granåsen er også tiltenkt som testlab for forskning og utvikling, og dette vil medføre behov for ytterligere avgrensninger fra fibernettet på hensiktsmessige steder i Granåsen.

Fiber med tilhørende graving er beregnet til 10 millioner kroner. Rådmannen foreslår å legge inn fem millioner kroner både i 2020 og i 2021 tilknyttet dette arbeidet.

Garasjer og lignende for Trondheim bydrift

Bruken av Granåsen har økt betydelig de siste årene uten at bygg og anlegg som Trondheim bydrift daglig har sitt virke i har hatt samme utvikling. Trondheim bydrift vil få nye lokaler i nytt arenabygg langrenn fra 2020, men kvaliteten og størrelsen på driftsbygg, garasjer og innvendig lagring av utstyr må oppgraderes. Blant annet gjelder dette for å kunne ta vare på og vedlikeholde tråkkemaskiner og annet nytt snøproduksjonsutstyr som kjøpes inn i 2018 og 2019.

Utbygging av nødvendige bygg og anlegg er beregnet til 20 millioner kroner. Rådmannen foreslår å legge inn 10 millioner kroner både i 2020 og i 2021 tilknyttet dette arbeidet.

Planlegging, utvikling, prosjektering og prosjektledelse

Planlegging av utbyggingen i Granåsen pågår og man har i 2018 startet realisering av Granåsen Øst (rulleskiløype). Granåsen Vest (rulleskiløype/traseer) er allerede vedtatt utbygd i 2019. Videre vil flere prosjekter iverksettes for at Trondheim skal være i stand til å arrangere *Mid-Scandinavian tour*, som arrangeres i Granåsen februar 2020.

Bystyret besluttet 6. september 2018 å søke om VM på ski i 2025 ([sak 125/18](#)). Dette medfører fortsatt behov for midler tilknyttet planlegging, utvikling og prosjektering av anlegget i årene fremover. Med dette som utgangspunkt foreslår rådmannen åtte millioner kroner i 2019 og fire millioner kroner i hvert av årene 2020 og 2021 for å kunne fortsette planleggingen av prosjektet. Det er avgjørende for å lykkes med utbyggingen at det utredes tidlig nok til å sikre bygging av anleggene.

17 Næring og samfunn

17.1 Hovedprioriteringer

Trondheim og Trondheimsregionens viktigste konkurransefortrinn er våre kunnskaps-, innovasjons- og teknologimiljøer. Trondheim kommune vil være en aktiv part i arbeidet med kommersialisering av teknologi og etablering av flere arbeidsplasser. Smart City-arbeidet er en sentral strategi for å bidra til det grønne skiftet i næringsutviklingen. Kommunen ønsker å være en pådriver for utvikling av en attraktiv og levende bycampus i Trondheim, og for utvikling av Nordens beste studieby. Sammen med lokale og regionale partnere skal kommunen styrke byens attraktivitet, og synliggjøre denne nasjonalt og internasjonalt. Kommunen vil gjennomføre en kommunesammenslåing med høy måloppnåelse, og ta en aktiv rolle i det nasjonale storby samarbeidet.

Lenker til relevant informasjon for området

[Strategisk næringsplan for Trondheimsregionen](#)

[Gründerstrategi 2016-2019](#)

[Helhetlig studentpolitikk 2017-2020](#)

[Impelloanalysen](#)

[SHoT \(Studentenes helse- og trivselsundersøkelse\)](#)

17.2 Om området

Tjenesteområdet næring og samfunn har ingen tjenesteproduserende enheter. Oppgavene består av prosess- og prosjektledelse, plan- og analysearbeid, samarbeid og nettverksarbeid, styrearbeid, sekretariatsfunksjoner og tildeling av tilskudd. Arbeidet skjer i samspill med næringsliv, forsknings- og utdanningsinstitusjoner, andre kommuner og fylkeskommuner, sentrale myndigheter og andre offentlige etater. Arbeidet har i mange tilfeller internasjonale perspektiver og relasjoner, og er nært knyttet til politiske prosesser.

Tjenesteområdet skal løse oppgaver og nå mål innenfor Kommuneplanens samfunnsdel (b-sak [63/10](#)), Strategisk næringsplan for Trondheimsregionen (b-sak [46/17](#)), Helhetlig studentpolitikk 2017-2020 (b-sak [149/17](#)), Trondheim - Nordens beste studieby (b-sak [178/14](#)), Felles masterplan for Trondheims bycampus (f-sak [49/14](#)), Internasjonal strategi (b-sak [96/09](#)) og Innovasjons- og gründerstrategi 2016-2019 (b-sak [114/16](#)).

Store deler av budsjettet innen området er knyttet til prosjekter og konstellasjoner hvor kommunen deltar sammen med næringsliv, utdanningsinstitusjoner og andre offentlige aktører. Våre samarbeidspartnere har store forventninger til at Trondheim kommune skal være en aktiv partner, yte økonomisk støtte og delta i ulike prosjekter.

675

Antall teknologiselskap i Trondheim

11.800

Antall årsverk i teknologiselskapene i Trondheim

16

Rangering på Innovation Scoreboard, blant 220 regioner

37.000

Antall studenter i Trondheim

Sammenligning med andre kommuner og regioner

70 %

Andel av landets befolkning som anser Trondheim som teknologihovedstaden i Norge

4 av 5

80 % av studentene i Trondheim er fornøyd med studiebyen

28 %

Andel av studentene i Midt-Norge som føler seg ensomme og alene ofte eller svært ofte

Regionalt samarbeid

Etter Stortingets vedtak sommeren 2017 vil arbeidet med å slå sammen Klæbu og Trondheim kommuner fortsette i regi av Fellesnemnda, et politisk fellesorgan for den nye kommunen oppnevnt av de to kommunestyrene. Et partssammensatt utvalg skal sikre ansattes medvirkning. En vellykket sammenslåing fra 1. januar 2020 krever administrativ innsats innen alle tjenestoområder.

Byen og landsdelen møter en rekke utfordringer knyttet til vekst og bosetting, kommunikasjon, klima, energi og ressursutnyttelse på land og i havet. En positiv utvikling er avhengig av regionens evne til å stå sammen. Det nye Trøndelag fylke ble opprettet fra 1. januar 2018. Fylket har opprettet *Samarbeidsråd Trøndelag*, som skal ha en politisk og strategisk rolle for landsdelen. Trondheim kommune og Steinkjer kommune er invitert med som medlemmer. Trondheim som landsdelshovedstad og den nye regionen må avklare roller og samarbeidsformer.

En utfordring er å styrke regionen i den nasjonale konkurransen om sentrale statlige og private ressurser og investeringsbeslutninger. Trondheim kommune samarbeider med ni kommuner gjennom regionrådet [Trondheimsregionen](#) for å styrke vår konkurransekraft. Hovedvekten ligger på næringsutvikling med

grunnlag i strategisk næringsplan og interkommunal arealplan (IKAP). Flere av kommunene blir slått sammen med andre og får nye grenser fra 1. januar 2020. Avgrensning av Trondheimsregionen som regionråd og samarbeidsformer mellom kommunene må avklares.

Gjennom *Byer i Midt-Norge* samarbeider ti byer fra Kristiansund i sør til Namsos i nord om utfordringer som er relevante for alle byene. Arbeidet startet i 2004 gjennom en intensjonsavtale ([b-sak 171/04](#); *Samarbeidsavtale byer i Midt-Norge*). Aktuelle tema for framtidig samarbeid er blant annet velferdsteknologi og næringsutvikling med søkelys på arbeidskraft-tilgangen.

For å styrke og befeste Trondheim og Trøndelag som en viktig havbruksregion og posisjonere regionen, har Trondheim, Hitra og Frøya kommuner inngått et samarbeid med næringsmiljøene langs kysten og kunnskapsmiljøene i Trondheim.

Næringsrettet arbeid Innovasjon og etablering av nye bedrifter

Innovasjons- og gründerstrategien gir føringene for arbeidet innen dette området. Trondheimsregionen har etter hvert fått et mangfoldig innovasjonsmiljø, der utfordringen er å få på plass en bærekraftig økonomisk modell og en dynamikk i tilbudet. Bystyret bevilget to millioner kroner i 2017 til å styrke dette økosystemet for nyskaping. Midlene er fordelt etter en tett dialog med DIGS, Work-Work og NTNU Accel.

Som platinum-medlem i [Technoport](#) er det viktig at Trondheim kommune er en aktiv deltaker i organisasjonen. Det er blitt undertegnet en samarbeidsavtale med kommunens forventninger som vil følges opp, spesielt med tanke på profilering av Trondheim som innovasjonsby og teknologihovedstad. Etablererveiledningen er i større grad blitt digitalisert, men med oppfølgingsamtaler med veiledere der det er nødvendig.

Kommersialisering av teknologi - utvikling av eksisterende næringsliv

Gjennom revisjonen av *Strategisk næringsplan for Trondheimsregionen* i 2016, ble kommersialisering av teknologi ytterligere spisset som et kjerneområde for næringsutviklingen. For å nå målet om dobling av antall bedrifter og ansatte innen 2025 kreves det en bred innsats over mange områder, både med internasjonalisering, finansieringsordninger, styrke Trondheim som teknologihovedstad og gjennom tett samarbeid med forsknings- og utdanningsmiljøene (FoU-miljøene). En annen viktig prioritet er å jobbe med å styrke klyngedannelse innen næringslivet, Trondheim kommune vil delta aktivt i allerede eksisterende og framtidige klynger.

Trondheim kommunes innkjøpskraft og tjenesteproduksjon som motor for næringsutvikling

Bystyret vedtok 25. august 2016 Trondheim kommunes innovasjons- og gründerstrategi ([sak 114/16](#)). Et av de viktigste punktene er å legge til rette for at Trondheim kommune blir en attraktiv og åpen arena for utprøving av nye tjenester og produkt, både som et bidrag til økt nyskaping og verdiskaping i næringslivet, og for å sikre kontinuerlig innovasjon innen Trondheim kommune sine ansvarsområder.

Det grønne skiftet - arbeidet med Smarte byer

Det grønne skiftet vil ikke kunne gjennomføres uten at det utvikles et lønnsomt næringsliv som driver det fram. Å bidra til grønn næringsutvikling vil være en viktig prioritet i 2019, spesielt gjennom *Smarte byer*-satsingen i samarbeid med NTNU, de andre storbyene og internasjonale samarbeidsaktører.

Kunnskaps- og studieby

Trondheim kommune vil fortsatt prioritere arbeidet med å skape og videreutvikle ulike samarbeidsarenaer innenfor kunnskapsbyfeltet.

Trondheim kommune har pådriveransvaret for helheten i studieby samarbeidet og for realisering av visjonen om å bli Nordens beste studieby. Suksesskriteriet for arbeidet er at samarbeidspartene tar i bruk mer av egen kompetanse og ressurser til studiebyarbeidet.

Trondheim kommunes innsats for å nå målene om å bli Nordens beste studieby følges opp gjennom tre prioriterte satsinger for neste fireårsperiode:

- studentmedvirkning og aktiv ledelse og deltakelse i nettverkssamarbeid
- tjenestesamarbeid om tilbud rettet mot studenter
- målrettet utvikling av studiebyens fortrinn

For perioden foreslås det en aktiv satsning på helhetlig campus- og byutvikling som ivaretar studentenes behov og styrker studiebyens attraktivitet. Videre foreslås det en økt innsats innenfor arbeidet med å koble studenter med arbeids- og næringslivet, og legge til rette for at studentfrivilligheten blir en prioritert og anerkjent del av det frivillige Trondheim.

Trondheim kommune skal være en pådriver for, og har koordineringsrollen i å skape en attraktiv og levende bycampus. I 2016 ble det besluttet at NTNU ønsker å utvikle nye campusarealer vest for Gløshaugen, og det formelle planarbeidet ble startet i 2017.

Som en følge av NTNUs samling må anlegg for studentvelferd på Dragvoll reetableres i nærheten av bycampus. For å realisere visjonen om Nordens mest attraktive og levende bycampus, er det også viktig å arbeide med studentfrivillighet, innovasjon og næringsutvikling, kultur og byliv og god mobilitet. Trondheim kommune har en pådriver- og koordineringsrolle i øvrige strategier, planer og prosjekter for utviklingen av bycampus og kunnskapsaksen.

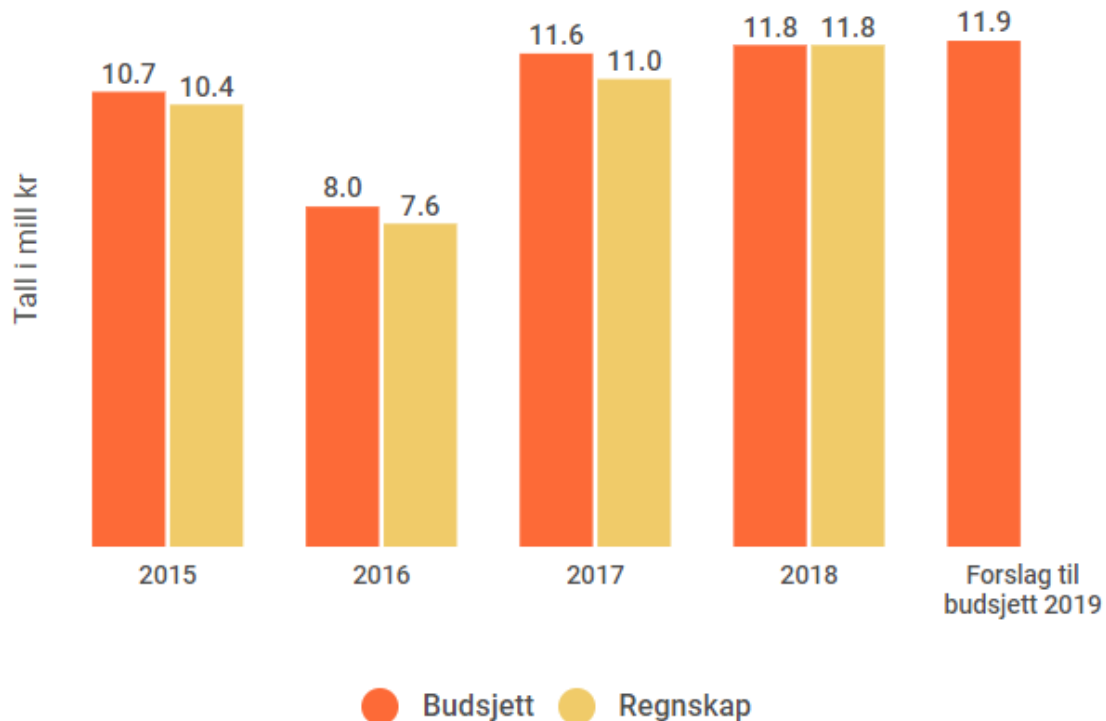
Områdeløft Saupstad-Kolstad

Gjennom programmet Områdeløft Saupstad-Kolstad vil rådmannen arbeide for å utvikle og styrke en bydel med svakt næringsgrunnlag. På bakgrunn av formannskapetets vedtak av 19. april 2017 arbeides det spesielt for å nå mål i Områdeløftets handlingsdel 2017-2020. Det skal legges til rette for oppbygging av bydelens kapasitet rundt sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon. Det henvises for øvrig til kapittel 25; *Programområder* for en nærmere omtale av Områdeløft Saupstad-Kolstad.

17.2.1 Økonomiske nøkkeltall

Figur 17-1 viser budsjett og regnskap for næring og samfunn i perioden 2015-2017, vedtatt budsjett og prognose for regnskap 2018, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for næring og samfunn for 2019.

Figur 17-1 Utvikling i budsjett og regnskap for næring og samfunn 2015-2019. Tall i nominelle kroner.

Reduksjonen i budsjett i fra 2015 til 2016 skyldes at det i 2015 ble bevilget engangsmidler til OFU-prosjekter fra årsoppgjøret 2014. Økningen i budsjettet fra 2016 til 2017 gjelder økte midler til Gründerstrategi og Technoport. Rådmannen foreslår en netto driftsramme for næring og samfunn på 11,9 millioner kroner i 2019. Budsjettene er eksklusive budsjettet til Områdeløft Saupstad på om lag to millioner kroner. Området antas å gå i balanse i 2018, jamfør 2. økonomirapport.

17.3 Periodemål

Tjenesteområdet næring og samfunn hører inn under virksomhetsområdet Kultur og næring. I kommuneplanens samfunnsdel har dette virksomhetsområdet hovedansvar for følgende delmål:

Delmål 1.3: I 2020 er Trondheim Norges mest attraktive by for studenter og forskere

Delmål 1.4: I 2020 er rammevilkårene for byens utdannings- og forskningsmiljøer styrket

Delmål 1.5: I 2020 skjer Trondheimsregionens vekst og verdiskaping i et samvirke mellom forskning, kultur, næringsliv og offentlig sektor

Delmål 3.7: I 2020 er byens ulike arenaer tilrettelagt for mangfoldet i befolkningen

Delmål 4.:6 I 2020 deltar kulturlivet, næringslivet og frivillige organisasjoner sammen med kommunen i utviklingen av bysamfunnet

I tillegg er tjenesteområdet bidragsyter til flere av de øvrige delmålene i kommuneplanens samfunnsdel.

Periodemål 1: Trondheim er Nordens beste studieby, og har Nordens mest attraktive og levende bycampus

Trondheim kommune har pådriveransvaret for helheten i studieby samarbeidet og for realisering av visjonen om å bli Nordens beste studieby. Helhetlig omdømmearbeid, utvikle tjenestesamarbeid innen helse og idrett, og å koble studenter med byens arbeids- og næringsliv er sentralt. Kommunen skal være

en pådriver og koordinator for å skape en attraktiv og levende bycampus. Samarbeid med NTNU og Statsbygg om samling av universitetets campus er sentralt i arbeidet for å sikre ønsket utvikling. Dette gjelder også anlegg for studentfrivillighet og studentvelferd som del av bycampus.

Indikatorer:

- Høy rangering av Trondheim ved relevante undersøkelser og evalueringer
- Høyt søkertall til byens kunnskapsinstitusjoner, sammenlignet med andre norske storbyer
- Økt antall byrom og forbindelser i bycampus
- Helhetlig og oppdatert informasjon rettet mot studenter på kommunens nettsider - også på engelsk

Periodemål 2: Norges mest attraktive storby, og landets beste landsdelshovedstad

Trondheims attraktivitet som storby vil være et fortrinn for hele regionen i den nasjonale konkurransen mellom landsdelene om statlige ressurser og etableringer, også i et internasjonalt perspektiv. Viktige mål på veien er å legge til rette for at flere gode hoder blir i byen etter studiene. I tillegg må kommunen delta på vesentlige arenaer for påvirkning og beslutninger, regionalt og nasjonalt.

Indikatorer:

- Trondheim har en sterkere vekst i befolkning og sysselsetting enn andre norske storbyer
- Høyt antall studenter fra byens kunnskapsinstitusjoner etablerer seg i byen og regionen, sammenlignet med andre norske storbyer
- Høy rangering ved relevante undersøkelser
- Høyere aktivitet i samarbeidet med regionale aktører enn andre norske regionhovedsteder
- Kommunesammenslåingen med Klæbu sluttføres i 2019 med høy måloppnåelse
- Høyere nivå på statlige investeringer og etableringer enn andre norske storbyer

Periodemål 3: Trondheim er Norges teknologihovedstad og den mest innovative storbyen i Norge

For å befeste Trondheims posisjon som landets teknologihovedstad må innholdet i begrepet styrkes, fortrinnsvis ved at det stimuleres til økt antall teknologibedrifter, og ved at kommunen er en bidragsyter til at NTNU styrker sin internasjonale og nasjonale posisjon.

Innovasjon i næringsliv og i offentlig sektor er avgjørende for å sikre den framtidige velferdskommunen. Gjennom satsing på Trondheim som universitetskommune og smarte byer-samarbeidet legges det til rette for ytterligere styrking.

Indikatorer:

- Økende antall teknologibedrifter og økende antall ansatte i eksisterende og nye teknologiselskap
- Regionen fortsetter å ha høyest andel FoU-midler per innbygger i Norge
- Trondheimsregionen/Trøndelag skal score høyest av storbyregionene i Norge på [European Innovation Scoreboard](#)

Periodemål 4: Den beste gründerkompetansen og gründerkulturen finnes i Trondheim

Gründerstrategien er tydelig på viktigheten av kultur, kompetanse og kapital for å skape framtidens næringsliv. Det er derfor viktig å støtte økosystemet for nyskaping for å styrke kulturen og kompetansen.

Gjennom ulike miljøer som investorklyngen [Tequity](#) og framveksten av [Folkeinvest](#), der det legges til rette for bred finansiering fra både profesjonelle investorer og fra "grasrota" av oppstartsselskap, er forholdene lagt godt til rette for å bedre kapitaltilgangen betydelig. Trondheim kommune vil være en aktiv bidragsyter til at det skjer.

Indikatorer:

- Støtte til inkubatorer/akseleratorer/Ungt Entreprenørskap/Technoport
- Investeringer i Folkeinvest

Periodemål 5: Trondheim som internasjonal by skal styrkes i samarbeid med næringsliv, idretts-, kultur- og kunnskapsmiljøer

Internasjonalisering og globalisering er sentrale utviklingstrender både for næringslivet og Trondheim kommune. Byen som helhet vil lykkes best om kommunen jobber tett sammen med næringsliv, idretts-, kultur- og kunnskapsmiljøene i sitt arbeid med internasjonalisering. Trondheim kommune har tatt en mer aktiv og strategisk rolle de siste årene i arbeidet med å styrke Trondheim som internasjonal by, og har opparbeidet seg viktige nettverk spesielt innen EU-systemet.

Indikatorer:

- Trondheim kommune deltar i flere EU-prosjekt og strategiske nettverk som bidrar til oppfylging av målene i klimaplanen og gründerstrategien
- Oppstartsbedrifter/eksisterende næringsliv deltar på relevante internasjonale arenaer (for eksempel Smart City Expo Barcelona, South By Southwest i Austin, Nordic Edge i Kina)

17.4 Driftsbudsjett

17.4.1 Forslag til driftsbudsjett for perioden 2019-2022

Tabell 17-1 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for området næring og samfunn i perioden 2019-2022, og tabell 17-2 viser rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellene viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2018. Forklaring til de enkelte tiltakene i tabell 17-2 følger etter tabellen.

Tabell 17-1 Budsjetteramme og rammeendring næring og samfunn. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2019	2020	2021	2022
Opprinnelig budsjett 2018	13,8	13,8	13,8	13,8
Pris- og lønnskompensasjon	0,1	0,1	0,1	0,1
Oppgaveendringer	0,0	0,0	0,0	0,0
Korrigert budsjett	13,9	13,9	13,9	13,9
Befolkningsvekst	0,1	0,2	0,3	0,3
Annen rammeendring	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2
Forslag til netto driftsramme	13,9	14,0	14,0	14,1
Reell rammeendring	0,0	0,1	0,1	0,2

Tabell 17-2 Tiltak i næring og samfunn. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2019	2020	2021	2022
Endringer i tjenestetilbudet	01.Påvirkningsarbeid og nettverksbygging	0	0,1	0,1	0,2
Sluttsum		0,0	0,1	0,1	0,2

**Endringer i tjenestetilbudet
Påvirkningsarbeid og nettverksbygging**

Arbeidet med å profilere Trondheim og Trondheimsregionen som en attraktiv by å bo, jobbe og studere i går igjen i flere av kommuneplanens mål. Det har vært en økende arbeidsmengde for å få virksomheter til å legge aktivitet til Trondheim og regionen. Rådmannen foreslår å øke denne posten med 0,1 millioner kroner fra 2019, økende til 0,2 millioner kroner i 2022.

18 Plan- og bygningstjenester

18.1 Hovedprioriteringer 2019-2022

Plan- og bygningstjenestene har en sentral rolle i å tilrettelegge byutviklingen slik at det blir lett for byens innbyggere å leve miljøvennlig. Kommunen har sammen med fylkeskommunen inngått en bymiljøavtale med staten om å legge til rette for en klimavennlig by- og arealutvikling som underbygger nullvekstmålet. Hovedtiltaket er innføring av Metrobuss i august 2019.

Tilrettelegging for et godt boligtilbud i tråd med byens vekstpotensial, oppfølging av bycampusarbeidet, byromsstrategien "Byrom i sentrum" og videreføring av Midtby-samarbeidet er sentrale oppgaver i perioden. De store gateprosjektene innebærer oppgradering av Elgesetergate, Innherredsveien, Olav Tryggvasons gate og Kongens gate.

Kommunedelplan for Klett og for Sluppen og videre arbeid med omformingsområdene Nyhavna og Ranheim vil prege året som kommer. Rådmannens arbeid med byvekststrategien, byvekstavtalen og sentrumsplanen prioriteres høyt for å være godt rigget til byvekstforhandlingene.

18.2 Om området

3

enheter

160

årsverk

2.000

byggesaker per år

40

reguleringsplaner per år

Plan- og bygningstjenester, som består av de tre enhetene Byplankontoret, Byggesakskontoret og Kart- og oppmålingskontoret, ivaretar kommunens ansvar for å fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner i samsvar med formålsbestemmelsen i Plan- og bygningsloven.

Fortetting med kvalitet, gode byrom, god arkitektur, effektiv arealbruk, miljøvennlig transport og sammenhengende grønnstruktur er sentrale tema.

Tjenesteområdet har ansvar for:

- Strategisk planlegging av byens fysiske miljø, og utarbeidelse av overordnede planer, strategier, analyser og statistikk.
- Saksbehandling av innsendte reguleringsplaner, bygge- og delesøknader, trafikk saker, eierseksjonering, stedsnavn, saker om eiendomsskatt og andre generelle henvendelser, samt behandling av klagesaker, tilsyn og oppfølging av ulovlige byggetiltak.
- Oppdatering og tilgjengeliggjøring av kommunens digitale regulerings-, eiendoms- og tekniske kartverk, flyfoto, fastmerkenett m.v.

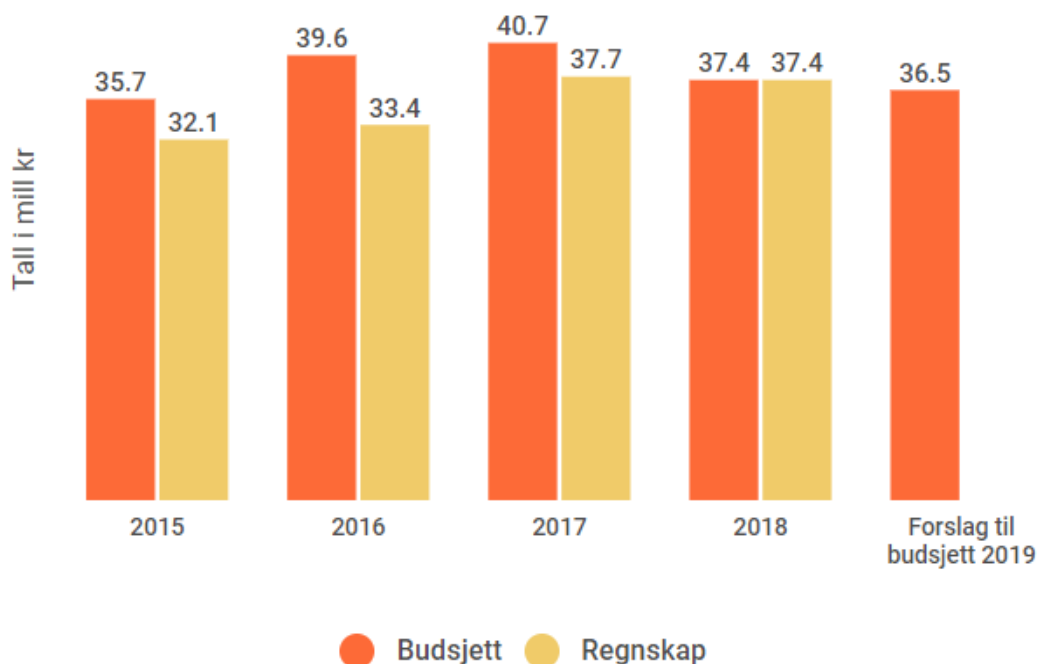
Nye arbeidsmetoder

Planlegging og byggesaksbehandling av de mange og store boligprosjektene i kommunen gir stort forventningspress på tjenesteområdet. For å innfri kravene rigger tjenesteområdene seg til smartere måter å jobbe på med økt grad av åpenhet og nye arbeidsmetoder. Innkjøp av digitale sakssystem og samkjøring og digitalisering av rutiner, system og søknadsprosesser krever spesialkompetanse og dedikerte fagfolk som må rekrutteres for å få til endring i tråd med forventningene.

Økonomiske nøkkeltall

Figur 18-1. viser budsjett- og regnskap for plan- og bygningstjenester i perioden 2015-2017, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2018, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for plan- og bygningstjenester for 2019.

Figur 18-1 Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Tjenesteområdet har i hele perioden hatt mindreforbruk forhold til budsjett. Hovedårsaken til avviket har vært at inntektene jevnt over har vært høyere enn forutsatt. De siste årene har flere oppgaver for Miljøpakken vært en viktig forklaring av dette inntektsavviket.

Tabell 18-1 KOSTRA-tall. Plan - og bygningstjenester sammenlignet med andre ASSS kommuner. Tall i kroner per innbygger.

Netto driftsutgifter plan- og bygningstjenester	Trondheim 2016	Trondheim 2017	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS, uten Oslo og Trondheim
Netto driftsutgifter til plansaksbehandling	219	198	275	231	222	255
Netto driftsutgifter til kart og oppmåling	54	43	50	52	58	64

Kostratallene viser at Trondheim kommune benytter mindre av sine kommunale midler på plan- og karttjenester sammenlignet både mot de 3 andre storkommunene og snittet av ASSS-kommunene. Denne sammenhengen har vært stabil over mange år.

18.3 Periodemål

Tjenesteområdet har hatt et stabilt, litt høyt, sykefravær i perioden 2015-2018. Sykefraværet er noe redusert den siste tiden.

Tjenesteområdet bidrar til å oppnå følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel:

2.3 I 2020 skal Trondheim ha en fysisk byutforming som fremmer livskvalitet og helse

2.4 I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal

2.6 I 2020 er Trondheim rollemodell for konkurransedyktige og bærekraftige areal- og transportløsninger

3.1 I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid.

3.8 I 2020 har Trondheim et levende bysentrum.

18.4 Periodemål 2019-2022

1. Oppfylle nasjonale mål om bærekraftig byutvikling

Trondheim har en klimavennlig bolig-, areal og transportutvikling som bidrar til å ivareta nullvekstmålet i bymiljøavtalen.

Indikatorer:

- I 2019 er alle tiltak som må bygges for at Metrobuss skal fungere i august 2019 behandlet av kommunen.
- I 2019 er forslag til byutviklingsstrategi med samordnet areal - og transportanalyse lagt fram.
- I 2019 foreligger det en byvekstavtale for trondheimsområdet.
- I 2019 har Trondheim en areal- og byggesaksforvaltning som ivaretar nullvekst eller reduksjon i biltrafikken, og bidrar til at andelen som går, sykler og reiser kollektivt øker.
- I 2019 er planprogram med prinsipplan for bycampus vedtatt som grunnlag for behandling av framtidige detaljreguleringsplaner og utredninger.

2. Trondheim er en attraktiv by med god folkehelse og trivsel i hverdagen

Trondheim skal være en by med kvaliteter som skaper en god ramme om folks liv og virke, og sikrer gode, inspirerende og inkluderende bomiljø, trygge oppvekstvilkår for barn- og unge og helsefremmende omgivelser.

Indikatorer:

- I 2019 er kommunedelplan for lokalsenter og knutepunkt lagt fram for politisk behandling.
- I 2019 foreligger det reguleringsplaner og byggetillatelse for et tilstrekkelig antall boliger (1250-1750 boliger) og tilsvarende behov for offentlig tjenestetilbud, i tråd med prognostisert befolkningsvekst.

3. Midtbyen styrkes som regionens identitetsbærer og viktigste handels- og kultursentrum

Trondheim har et attraktivt og levende sentrum med byrom og bygninger som er i aktiv bruk, og et bymiljø der folk opplever at historie og identitet tas vare på samtidig som det er rom for nyskaping og innovasjon.

Indikatorer:

- I 2019 bidrar areal- og byggesaksforvaltningen til å underbygge den ønskede utviklingen i Midtbyen vist gjennom nøkkeltall i Midtbyregnskapet.
- I 2019 er sentrumsstrategien lagt fram for politisk behandling i tråd med framtidbilder for sentrumsutvikling i og rundt Midtbyen i 2018.
- I 2019 er gatebruksplanen 2019-2025 lagt fram for politisk behandling.
- I 2019 blir byromsstrategien fulgt opp i samarbeid med aktører i Midtbyen, med særlig fokus på barn i sentrum.

4. Plan- og bygningstjenestene er effektive og tilgjengelige for alle

Trondheim kommune følger opp nasjonale forventninger til økt effektivisering og mer digitalisering av plan- og bygningstjenester. Hensikten er å gjøre det enklere for innbyggerne å orientere seg om, engasjere seg i og bruke kommunens tjenester innen planlegging og byggesaksbehandling.

Indikatorer:

- I 2019 er fullversjon av ny digital arbeidsplattform for byggesaksbehandling på plass og tatt i bruk.
- I 2019 har Trondheim kommune anskaffet ny digital arbeidsplattform for arealplanbehandling.
- I 2019 har Trondheim kommune etablert en innovasjonslab for testing og utvikling av digitale tjenester innenfor plan, bygg og geodata.
- I 2019 har plan- og bygningstjenestene tatt i bruk Svar-UT og andre aktuelle fellestjenester fra KS/Difi for minst 5 sakstyper.
- I 2019 har Trondheim kommune etablert rutiner for bruk av 3D-modeller i saksbehandlingen og i dialog med publikum.

18.5 Driftsbudsjett

Enhetene innenfor tjenesteområdet er i stor grad selvfinansiert. Rundt 80 prosent av aktiviteten er i 2019 forutsatt finansiert via inntekter. Den høye inntektsandelen til enhetene skyldes i hovedsak gebyrfinansierte tjenester relatert til Plan- og bygningsloven, Matrikkelloven og Eierseksjonsloven. I tillegg får plantjenester refusjon for oppgaver utført for Miljøpakken, og kart- og oppmålingstjenester får inntekter fra salg av kart- og eiendomsdata.

Mesteparten av den tildelte kommunale rammen benyttes til byplanlegging og oppdatering av kommunens kartverk. Gebyr- og avgiftsnivået for tjenestene vedtas av bystyret. Den gjennomsnittlige gebyrøkningen rådmannen foreslår innenfor områdets selvkosttjenester, framgår av tabellen nedenfor.

Tabell 18-2 Foreslåtte gebyrøkninger plan- og bygningstjenester 2019. Tall i prosent

	Gjennomsnittlig endring fra 2018 i prosent	
	Nominell endring	Reell endring
Byggesak-og delesaksgebyr	3,5	0,8
Oppmålingsgebyr	2,7	0,0
Eierseksjoneringsgebyr	2,7	0,0
Plangebyr	2,7	0,0

Gebyrene relatert til plansaker, eierseksjonering og oppmåling foreslås økt med den forventede pris- og lønnsstigningen på 2,7 prosent. Trondheim kommune har fra 2018 opprettet et eget selvkostområde for eierseksjonering (formannskapssak 330/17), som følge av at ny lov om eierseksjonering trådte i kraft. Lovens §15 gir kommunene mulighet til å kreve gebyrer som dekker de faktiske kostnadene (selvkostprinsippet).

Rådmannen foreslår en økning av bygge- og delesaksgebyret på 3,5 prosent i 2019.

Byggesakstjenester er med i et nasjonalt prosjekt, eByggeSak, for å utvikle mer effektive dataverktøy til bruk i byggesaksbehandlingen. Rådmannen vil, etter at man har fått mer kunnskap om hvordan innføring av eByggeSak påvirker tjenesteproduksjonen, legge fram politisk sak der det blant annet redegjøres for effektiviseringspotensialet og mulige strategiske valg.

Tabell 18-3 Foreslåtte gebyrøkninger plan- og bygningstjenester 2019-2022. Tall i prosent

	2019	2020	2021	2022
Byggesak-og delesaksgebyr	3,5	2,7	3,0	3,0
Oppmålingsgebyr	2,7	2,7	3,0	3,0
Eierseksjoneringsgebyr	2,7	-	-	-
Plangebyr	2,7	2,7	3,0	3,0

I planperioden er det lagt opp til at gebyrene innenfor tjenesteområdet skal øke i takt med om lag forventet lønns- og prisstigning. Gebyret for eierseksjonering ble etablert som egen selvkosttjeneste først i 2018, så rådmannen må ha litt mer erfaring fra området før det er tilrådelig å lage en gebyrbane for planperioden.

18.6 Forslag til driftsbudsjett for perioden 2019-2022

Tabell 18-4 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for plan og bygningstjenester i perioden 2019-2021, og rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg driftsrammene. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2018. En detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak finnes i tabell 18-5.

Tabell 18-4 Budsjetttramme og rammeendring plan- og bygningstjenester. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2019	2020	2021	2022
Opprinnelig budsjett 2018	37,4	37,4	37,4	37,4
Pris- og lønnskompensasjon	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
Oppgaveendringer	0,1	0,1	0,1	0,1
Korrigert budsjett	36,8	36,8	36,8	36,8
Befolkningsvekst	0,2	0,5	0,7	0,9
Annen rammeendring	-0,53	-0,46	-0,85	-0,85
Forslag til netto driftsramme	36,5	36,8	36,7	36,9
Reell rammeendring	-0,3	0,0	-0,1	0,1

Tabell 18-5 Tiltak i plan- og bygningstjenester. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2019	2020	2021	2022
Opprettholdelse av standard	01.Befolkningsvekst	0,0	0,3	0,5	0,7
Endringer i tjenestetilbudet	02.Redusert saksbehandlingskapasitet	-0,4	-0,4	-0,7	-0,7
	03.Universitetskommunen	0,1	0,1	0,1	0,1
Sluttsum		-0,3	0,0	-0,1	0,1

Opprettholdelse av standard

Tjenesteområdet mottar om lag 0,2 million i året som kompensasjon for befolkningsøkningen i kommunen. Midlene har vært benyttet til å ta i bruk ny It-teknologi. Det estimerte merforbruket til vinterdriften i 2019 gjør at rådmannen foreslår at befolkningskompensasjonen for 2019 benyttes som bidrag til å dekke opp deler av det merforbruket.

Endringer i tjenestetilbudet

For å tilpasse seg rammen finner rådmannen det nødvendig å redusere aktiviteten til tjenesteområdet knyttet til ajourhold av kart og til overordnet byplanlegging. Tiltakene vil medføre at området kommer enda mer på etterskudd når det gjelder overordnet planlegging enn i dag og øker risikoen for at et ikke oppdatert kartgrunnlag fører til saksbehandlingsfeil.

Formannskapet ba rådmannen i sak [34/18](#) gjøre en særskilt vurdering om byplankontoret har tilstrekkelig plankapasitet til å følge opp politiske prioriteringer. Rådmannen har innenfor rammen ikke funnet rom til å prioritere en slik økning, det må derfor også i tiden framover påregnes forsinkelser av framleggingen av en del større plansaker.

Andel Universitetskommune

Som et ledd i Trondheim Kommune og NTNU sitt universitetskommunesamarbeid skal det ansettes en prosjektleder innenfor satsingsområde byutvikling. Rådmannen foreslår at plan- og bygningstjenester sin andel utgjør 0,1 million kroner.

19 Miljø-, landbruks- og laboratorie-tjenester

19.1 Hovedprioriteringer 2019-2022

Fram mot 2022 skal Trondheim redusere klimagassutslippene og omstille seg for å takle de klimaendringene som kommer. Rådmannen omtaler utfordringene i et eget klimabudsjett. Sentralt i omleggingen til lavutslippssamfunnet står satsingen på å utføre alle oppgaver litt smartere og mer klimavennlig i samarbeid med kunnskapsmiljø, innbyggere og næringsliv.

Trondheim har gått fra å være en av de norske byene med dårligst luftkvalitet til å bli en av de beste. Det vil kreve betydelig innsats å opprettholde en luftkvalitet som fremmer folkehelse. I løpet av perioden blir det en stor utfordring å redusere støyplagen når byen fortettes.

Trondheim kommune vil slå et slag for "hverdagsnaturen" for å motvirke at flere arter kommer på lista over truede og sårbare arter. Det er avgjørende både å bygge ned så lite areal som mulig, og å skjøtte både naturen og jordbruksjord best mulig.

Historiske Trondheim er en stor del av byens felles identitet. Hovedprioriteringer i perioden er å bidra til at historiske brygger i Kjøpmannsgata skal være satt i stand som kulturminner, og at utvalgte veier og bakgårder brukes slik at kulturmiljøet er ivaretatt, samt å løfte fram modernismens arkitektur i bybildet.

19.2 Om området

2

Enheter

66

Årsverk

55.000

prøver analysert

500.000

tonn klimagassutslipp i Trondheim

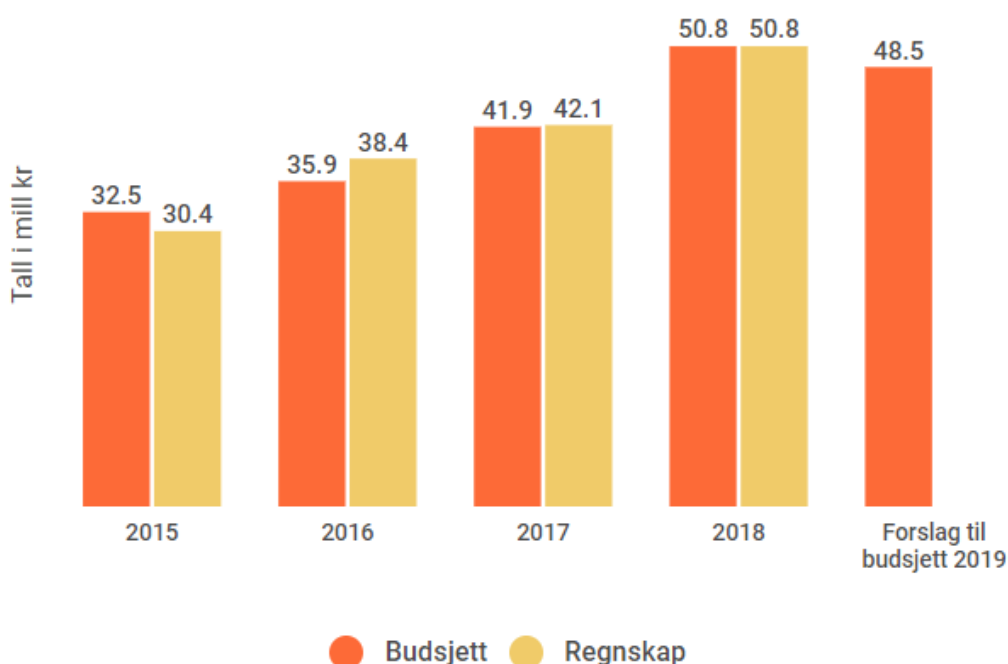
Miljø-, landbruks- og laboratorietjenester er kommunens rådgiver, ressurs og pådriver når det gjelder klima, folkehelse, forurensning, natur, landbruk, analysetjenester og kulturminner. Området har utstrakt utadrettet virksomhet mot forskjellige virksomheter og publikum for å drive utviklingsarbeid innen disse områdene. Området har myndighetsansvar innen folkehelse, forurensning, landbruk og naturforvaltning, og fatter vedtak på vegne av staten om tilskudd i landbruket. Trondheim har spesialkompetanse som gjør at vi har interkommunale avtaler om miljørettet helsevern, veterinærvesen og landbrukstjenester.

- Piggdekkgebyr ble gjeninnført 1. november 2016. Ved utgangen av 2017 var piggfriandelen omtrent 72 prosent; en økning på 3 prosentpoeng fra 2016.
- Ny støykartlegging i 2017 viste at 82 000 personer bor i gul og rød støysone som skyldes vegtrafikk. Dette er en økning på 8 000 personer fra kartleggingen i 2012. I tillegg er 7 000 personer bosatt i støysoner på grunn av jernbanetrafikk. Ca 13 000 barn går på skoler eller barnehager med deler av uteområdet i gul eller rød støysone.
- Kartlegging av 37 historiske sjøørretbekker viser at 90 % av produksjonsevnen for sjøørret er tapt på grunn av menneskelig påvirkning.
- Klimagassutslippet er på ca 500 000 tonn CO₂ ekvivalenter. Det har økt noe siden 1991. Da vi har blitt flere trondhjemmere har utslippet per person blitt redusert fra ca 3 til 2,5 tonn pr år.
- Riksantikvaren rangerte i 2017 Trondheim kommune på topp blant Norges beste på kulturminneforvaltning, med 9 av 9 mulige poeng.
- Over 28 500 barn og unge går på en skole eller barnehage som er sertifisert med Grønt flagg, totalt er 205 enheter sertifisert

Økonomiske nøkkeltall

Figur 19-1 viser budsjett- og regnskap for miljø-, landbruks- og laboratorietjenester i perioden 2015-2017, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2018, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for miljø-, landbruks- og laboratorietjenester for 2019.

Figur 19-1 Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Resultatavviket for området kan forklares ved at Miljøenheten årlig har gått med rundt to millioner kroner i mindreforbruk samt at Analysesenteret de to siste årene har hatt et merforbruk på rundt fire millioner kroner.

Sykefraværet til tjenesteområdet har vært jevnt lavt i perioden 2015-2017. Fraværet har økt den siste tiden noe rådmannen følger opp. Tjenesteområdet har relativt få ansatte, så selv relativt små endringer i antall sykmeldte medfører store utslag i sykefraværsprosenten.

Periodemål

Tjenesteområdet bidrar til å nå følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel:

2.2 I 2020 skal Trondheim være et lavenergisamfunn

- 2.3 I 2020 skal Trondheim ha en fysisk byutforming som fremmer livskvalitet og helse
- 2.4 I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal
- 3.8 I 2020 har Trondheim et levende bysentrum
- 4.5 I 2020 har Trondheim god beredskap i forhold til samfunnsikkerhet

1. Utslippene av klimagasser i 2020 skal være minst 10 prosent lavere enn i 1991, og i 2030 skal de være minst 80 prosent lavere enn i 1991.

Arbeidet med reduksjon av klimagassutslipp er nærmere omtalt i klimabudsjettet i kapittel 3.

Indikatorer:

- Prosentandelen lette- og nullutslippskjøretøy i Trondheim skal fortsette å øke i perioden 2019-2022.
- Det skal være nullvekst i personbiltrafikken i Trondheim i perioden 2019-2022.
- Alle fyrkjeler i næringsbygg og boliger er frakoblet innen 2020.
- Andelen fossilolje og -gass i fjernvarmeproduksjonen i Trondheim skal reduseres i perioden 2019-2022.

2. God luftkvalitet og mindre støy gir bedre folkehelse

Trondheim skal ikke ha brudd på forurensningsforskriften for lokal luftkvalitet. For å forebygge helseplager må Trondheim innen 2020 stabilisere luftkvaliteten på et nivå som tilfredsstiller nasjonale mål for lokal luftkvalitet. Målene er strengere enn forskriftskravet.

Fravær av støy er en viktig forutsetning for helse og trivsel. Den totale støybelastningen fra trafikk skal reduseres, blant annet gjennom god planlegging og Miljøpakkens virkemidler.

Indikatorer:

- I 2019 skal luftkvaliteten være like bra som gjennomsnittet for de tre foregående år.
- I 2019 skal piggfriandelen være minst 74 prosent.
- I 2022 skal ingen grunnskoler og barnehager ha utendørs oppholdsareal som ligger i rød støysone.

3. Bærekraftig og langsiktig forvaltning av naturmiljøet og matproduserende areal

Vi må ta vare på naturmiljø og matproduserende areal for å opprettholde økologiske funksjoner, matproduksjon, klima og menneskers helse. De tre økologiske korridorene i Trondheim; Nidelvkorridoren, Leinstrandkorridoren og Leirelvkorridoren er helt sentrale for å opprettholde mangfoldet av dyr og planter i sentrale deler av Trondheim og for å sikre kontakten mellom Bymarka og skogområdene i øst.

Gjennom vannforskriften og regional vannforvaltningsplan er kommunen forpliktet til å jobbe for god tilstand i egne vannforekomster. Tilstanden er delvis dårlig og det jobbes målrettet for bedring.

For å nå målene om økt nasjonal matproduksjon, samtidig som vi bygger ned matjord, må den gjenværende dyrka jorda skjøttes på best mulig måte. Investering i infrastruktur som grøfting og hydrotekniske anlegg er en viktig del av dette.

Indikatorer:

- Antall dekar økologisk korridor skal opprettholdes, jf. status 2018. Kvaliteten på arealet skal forbedres i perioden.
- Bekkeareal tilgjengelig for gyting og funn av årsyngel skal øke med minst 2 prosent fram til 2022.
- Antall dekar nygrøfta jord skal øke til 400 dekar pr. år i 2022. Antall nye eller restaurerte hydrotekniske anlegg skal øke til 5 pr. år i 2022.
- Lab-analyser: Økt bruk av kompetanse og kapasitet innen forurensing, naturmiljø, næringsmidler, inneklimate, drikkevann og avløp.

4. Bevare og foredle Trondheims kulturminner og spre kunnskap om dem

Å bevare og foredle kulturmiljøet Midtbyen har høy prioritet. Kulturminneplanen ([bystyresak 144/13](#)) prioriterer å ta vare på bryggene langs Kjøpmannsgata og veiter og gårdsrom i Midtbyen, samt å vitalisere disse områdene. Det er fortsatt behov for å finansiere istandsetting av de historisk mest verdifulle bryggene, og for tiltak gjennom prosjektet veiter og gårdsrom. Arkitekturarven fra modernismen er en viktig men underkjent del av bybildet, og byantikvaren ønsker å løfte den frem. Kulturminnedatabasen, med aktsomhetskart og informasjon og bilder, er sentralt i arbeidet med å tilgjengeliggjøre kunnskap om Trondheims kulturminner.

Indikatorer:

- Årlige tap av verneklassifiserte bygg skal være under 0,5 %
- Årlig tap av verneklassifiserte bygg i klasse A og B være 0
- Innen 2022 skal historiske brygger i Kjøpmannsgata være ferdig istandsatt som kulturminner med utredet brukspotensiale. Arbeid med kulturmiljøfredning skal være under avslutning.
- Innen 2022 skal utvalgte veiter og gårdsrom i Midtbyen stå ferdig istandsatt som forbilder for videre foredling og vitalisering i disse historiske byområdene. Veiter og gårdsrom skal være mer i bruk.
- Innen 2022 skal registrering og klassifisering av kulturminner i Klæbu være inne i Trondheims kulturminnedatabase.
- Innen 2022 skal registrering og klassifisering av modernismens kulturminner være inne i Trondheims kulturminnedatabase.

19.3 Driftsbudsjett

Tabell 19-1 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for miljøtjenester i perioden 2019-2021, og rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg driftsrammene. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2018. En detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak finnes i tabell 19-2.

Tabell 19-1 Budsjetteramme og rammeendring miljø- landbruks og laboratorietjenester. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2019	2020	2021	2022
Opprinnelig budsjett 2018	49,8	49,8	49,8	49,8
Pris- og lønnskompensasjon	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Oppgaveendringer	0,0	0,0	0,0	0,0
Korrigert budsjett	49,5	49,5	49,5	49,5
Befolkningsvekst	0,3	0,6	0,9	1,2
Annen rammeendring	-1,33	-1,38	-1,70	-1,70
Forslag til netto driftsramme	48,5	48,7	48,7	49,0
Reell rammeendring	-1,0	-0,8	-0,8	-0,5

Tabell 19-2 Tiltak i miljø- landbruks og laboratorietjenester. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2019	2020	2021	2022
Opprettholdelse av standard	01.Befolkningsvekst	0,0	0,3	0,6	0,9
Endringer i tjenestetilbudet	02.Redusert aktivitet opp mot klima	-0,8	-0,8	-1	-1
	03.Redusert saksbehandlingskapasitet	-0,3	-0,4	-0,5	-0,5
	04.Universitetskommunen	0,1	0,1	0,1	0,1
Sluttsum		-1,0	-0,8	-0,8	-0,5

Opprettholdelse av standard Befolkningsvekst

Tjenesteområdet mottar om lag 0,3 million i året som kompensasjon for befolkningsøkningen i kommunen. Midlene har vært benyttet til å ta i bruk ny It-teknologi. Det estimerte merforbruket til vinterdriften i 2019 gjør at rådmannen foreslår at befolkningskompensasjonen for 2019 benyttes som bidrag til å dekke opp det merforbruket.

Endringer i tjenestetilbudet Redusert aktivitet opp mot klima

Rådmannen foreslår at rammen for klimamidler reduseres med 0,8 million kroner i 2019 og 2020 økende til 1,0 million kroner fra 2021 og framover. 0,5 million kroner av rådmannens foreslåtte reduksjon skyldes byutviklingsområdet behov for å få vinterdriften i balanse. Miljøtjenester har lite midler som ikke er bundet opp i fast produksjon og lovbestemte oppgaver så for å tilpasse seg rammen har det vært nødvendig å redusere kommunens innsats opp mot klima. Reduksjon vil gjøre det vanskeligere å oppfylle visjonen om at Trondheim kommune skal være en internasjonal foregangskommune for utvikling av gode klima- og miljøløsninger og vil redusere kommunens mulighet til å være en foregangskommune når det gjelder å ta del i det grønne skiftet. Helt konkret vil dette ramme kommunens kapasitet til å bidra til reduserte utslipp fra bygg og anleggssektoren og til utadrettet informasjon og medvirkning.

Redusert saksbehandlingskapasitet

Rådmannen foreslår at tjenesteområdet for å tilpasse seg rammen redusere aktiviteten opp mot laboratorieanalyser og redusere kapasiteten når det gjelder forvaltningsoppgaver knyttet til miljørettet helsevern, forurensning, naturforvaltning og landbruk med 0,3 million kroner i 2019 og økende til 0,5 million kroner i 2021 og utover. Reduksjonen vil medføre at området får noe redusert kapasitet til å utføre en del tjenesteoppgaver.

Andel Universitetskommune

Som et ledd i Trondheim Kommune og NTNU sitt universitetskommunesamarbeid skal det ansettes en prosjektleder innenfor satsingsområde byutvikling. Rådmannen foreslår at miljøtjenester sin andel utgjør 0,1 million kroner.

20 Tekniske tjenester

20.1 Hovedprioriteringer 2019-2022

Sikkerhet i vannforsyningen vil fortsatt ha høyeste prioritet i kommende periode. Klæbu skal få samme fullverdige reservevannforsyning som resten av Trondheim kommune. Arbeidet med å redusere forurensningsutslipp og gjøre byens vannmiljø renere og bedre egnet for lek og rekreasjon videreføres.

Opplevels- og aktivitetsmuligheter i byens friområder og deres funksjon som uformelt møtested skal styrkes gjennom etablering av flere leke- og rekreasjonsarealer nært der folk bor.

Gjennom satsning på fortau, gang- og sykkelveger skal flere gå eller sykle. Den nye bysykkelordningen er et viktig bidrag til dette.

20.2 Om området

Tekniske tjenester produserer en rekke av basistjenestene kommunens befolkning og næringsliv er avhengig av:

- Drikkevannsforsyning og avløpshåndtering
- Veg - og trafikkanlegg
- Byrom, parker og grøntanlegg
- Avfallshåndtering
- Utleie av gategrunn
- Feiing, brann- og redningstjenester
- Geoteknikk, grunnforhold og skredssikkerhet

Drikkevannskvaliteten i Trondheim er god. Sikkerheten i vannforsyningen er betydelig forbedret med etablering av reservevannforsyning fra Benna i Melhus. Det pågår arbeid med etablering av reservevannforsyning til Klæbu. Planlegging av ny løsning for overføring av vann fra Vikelvdalen vannbehandlingsanlegg fortsetter. Når ny løsning er etablert, vil sikkerheten i vannforsyningen øke ytterligere.

Det er gjennomført og pågår flere omfattende tiltak på avløpsnett for å kunne håndtere økt nedbør som følge av klimaendringer, redusere forurensningsutslipp og legge til rette for byvekst.

Trondheim kommune er med i Norsk Vanns benchmarking BedreVA. Ved vurdering av standard på tjenesten sett i forhold til gebyrnivå kommer Trondheim kommune på tredjeplass på vannforsyning og andreplass når det gjelder avløpstjenester.

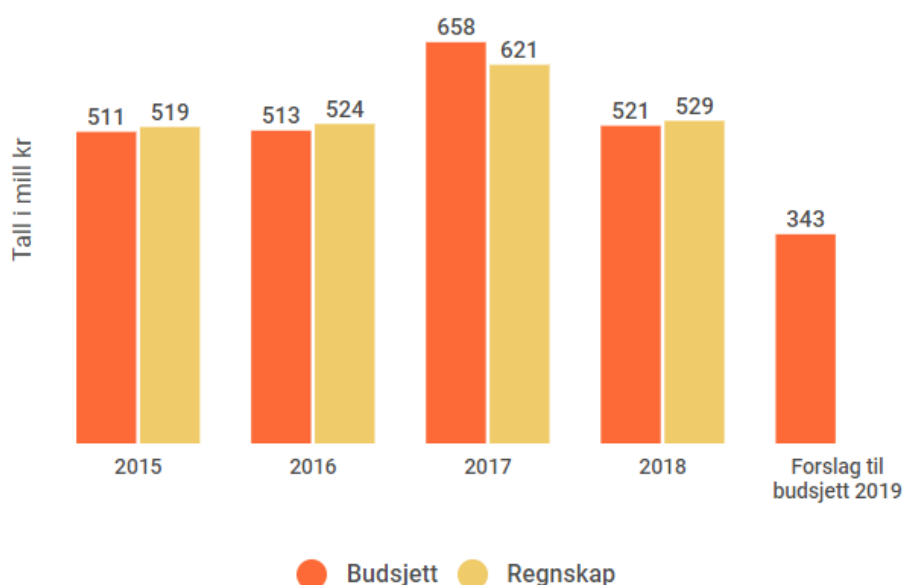
Det er lagt mye innsats i å drifte vegnettet, inklusive gang- og sykkelveger, slik at kravene til luftkvalitet overholdes og at målene i Miljøpakken kan nås. Brukertilfredsheten med vegene har økt i brukerundersøkelsene de siste årene som følge av denne innsatsen.

Sykefraværet på tjenesteområdet har vært stabilt mellom 7 og 8 prosent de siste årene.

Økonomiske nøkkeltall

Figur 20-1 viser budsjett- og regnskap for tekniske tjenester i perioden 2015-2017, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2018, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for tekniske tjenester for 2019.

Figur 20-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Tjenesteområdet fikk i 2015 et merforbruk på rundt 9 millioner kroner. Avviket skyldte fem millioner i budsjetteringsfeil på brannområdet samt et merforbruk på asfaltering og gatelys. I 2016 var det et negativt periodiseringsavvik knyttet til piggdekkgebyret på 14 millioner som forklarer det negative resultatet. Korrigert for det gikk området med et mindreforbruk på 3,5 millioner kroner. Avviket i 2017 skyldes i all hovedsak ubrukte årsoppgjørsmidler (asfaltering) og et større mindreforbruk på brannområdet pga endrede forutsetninger for renter og avdrag samt leieforhold. I 2018 regner området med å gå med et merforbruk på anslagsvis 8 millioner kroner knyttet til vinterdriften, det er nærmere redegjort for problemstillingene i formannskapssak [122/18](#). Den store endringen i nivå på nettobudsjett mellom 2018 og 2019 skyldes at i forbindelse med omleggingen til nytt økonomisystem ble budsjettet mellom eiendomstjenester og tekniske tjenester fordelt mellom områdene på en mer riktig måte. Det er snakk om en ren teknisk endring.

Tabell 20-1 KOSTRA-tall for 2018: Sammenligning mellom Trondheim kommune og ASSS-kommunene – Tekniske tjenester

	Trondheim 2016	Trondheim 2017	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS, uten Oslo og Trondheim
Andel fornyet kommunalt spillvannnett, gjennomsnitt for siste tre år(%)	1,06	1,18	1,76	0,87	0,66	0,82
Antall kloakkstopper i avløpsledninger og kummer per kilometer kommunalt spillvannnett	0,05	0,04	0,06	0,05	0,07	0,07
Estimert vannlekkasje per meter ledning (kubikk/meter/år)	6,6	6,6	21,5	9,6	6,2	7,8
Andel fornyet kommunalt vannledningsnett, gjennomsnitt for siste tre år(%)	0,74	0,8	1,03	0,47	0,68	0,65
Andel avfall levert til materialgjenvinning inklusiv biologisk behandling	30	31	39	25	51	36
Andel avfall levert til forbrenning	66	68	58	69	49	60
Andel piper feiet	24,9	25	14,1	32,5	12,9	27,2
Årsverk av feier pr. 1000 innbyggere	0,12	0,12	0,04	0,1	0,07	0,09
Brutto driftsutgifter til rekreasjon i tettsteder per 1000 innbygger	45	48	240	79	74	49
Brutto driftsutgifter til vegrenhold per meter veg. Tall i kroner.		27	59	42	18	22
Brutto driftsutgifter til vinterdrift per meter veg. Tall i kroner.		129	80	62	14	54
Brutto driftsutgifter til vedlikehold per meter veg. Tall i kroner.		116	239	61	37	47

KOSTRA-tallene indikerer at Trondheim kommune sin vann- og avløpstjeneste drives godt, kommunens score er blant de beste i ASSS-samarbeidet.

På avfallsområdet scorer kommunen noe dårligere enn ASSS-snippet når det gjelder materialgjenvinning. Etter oppstarten av nytt utsorteringsanlegg (SESAM) vil andelen som gjenvinnes økes betydelig.

Andel piper som feies årlig i kommunen er om lag på linje med ASSS-snippet. Antall årsverk av feieren er tilsynelatende høyere i Trondheim enn blant de andre ASSS-kommunene, men det skyldes at alle kommunene i IKS-samarbeidet kommunen deltar i får samme snitt.

Trondheim kommune bruker om lag det samme som ASSS-snippet på parker, grøntområder og byrom, men betydelig mindre enn Stavanger, Bergen og Oslo.

Tallene innenfor ASSS-samarbeidet er dessverre beheftet med store kvalitetsutfordringer, 2017 er det første året det publiseres rapport.

Det er flere årsaker til at det er krevende å sammenligne nøkkeltallene for samferdsel:

- Dårlig kvalitet på de lokale vegregistrene og ulik regnskapsføring blant deltagerkommunene påvirker nøkkeltallene. En kjent feil som forklarer mye av spredningen når det gjelder vedlikehold er at kommunene klassifiserer utgiftene ulikt. Utgifter Trondheim har definert som vedlikehold og dermed som driftsutgift klassifiserer flere av de andre kommunene som investeringsutgift.
- Medlemskommunene i nettverket har ulik praksis når det gjelder regnskapsføring av inntekter knyttet til vegdriften. Kommuner som fører utgiftene netto vil få beregnet lavere bruttoutgifter enn hva som virkelig er tilfelle.
- Forskjeller kommunene imellom når det gjelder driftsstandard, effektivitet, klimatiske forhold og markedsforhold er andre mulige årsaksforklaringer bak den store spredningen når det gjelder nøkkeltallet for vinterdrift.

Trondheim kommune og de andre deltagende kommunene i ASSS-nettverket samarbeider med å forbedre og utvikle kvaliteten på nøkkeltallene slik at sammenligningen i framtiden kan bli mer reell.

20.3 Periodemål

Tekniske tjenester bidrar til å oppnå følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel:

- I 2021 skal Trondheim ha en fysisk byutforming som fremmer livskvalitet og helse
- I 2021 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal
- I 2021 er Trondheim en ren og ryddig kommune der 50 prosent av avfallet fra husholdninger og kommunale institusjoner materialgjenvinnes
- I 2021 har Trondheim et levende bysentrum
- I 2021 har Trondheim god beredskap i forhold til samfunnssikkerhet

1. Vi reduserer miljøbelastningen sammen med byens befolkning

Tiltak skal gradvis føre til at byens elver og bekker blir renere og bedre egnet for lek og rekreasjon. Det skal legges til rette for at flere velger å gå, sykle og reise kollektivt. Økt materialgjenvinning skal oppnås gjennom et regionalt samarbeid med satsning på sentral ettersortering av avfall i tillegg til kildesortering.

Indikatorer:

- Lekkasjetapet fra vannledninger reduseres til 25 prosent.
- Utslipp fra kommunale avløpsanlegg skal minimum tilfredsstillende
- I løpet av 2019 vedtas ny avfallsplan for perioden 2018-2030
- Reisevaneundersøkelsen viser at flere går, sykler og reiser kollektivt
- I løpet av 2019 har vi utarbeidet felles krav til utslippsfrie anlegg.

2. Vi bedrer folkehelsen til byens befolkning

Leke- og rekreasjonsområdene i nærheten til boligen skal bidra til god folkehelse og trivsel i hverdagen. Vi legger til rette for at flere går og sykler blant annet gjennom den nye bysykkelavtalen. Trondheim skal fortsatt ha en god og sikker vannforsyning.

Indikatorer:

- Arbeid med etablering av reservevannforsyning til Klæbu pågår etter plan. Ledningsanlegg Kambrua - Kvetabekken og Ostangen - Hallset er ferdig bygget.
- Det årlige vannovervåkingsprogrammet viser en stadig forbedret vannkvalitet i bekker, elver, innsjøer og i Trondheimsfjorden.
- Lengden fortau langs kommunal veg øker med 1 200 meter i 2019.
- 8 000 unike brukere av bysykler per år.
- 200 000 turer med bysyklene per år.
- Det totale arealet tilrettelagt til lek og rekreasjon øker i 2019 .
- Antall leke- og rekreasjonsområder innen 200 meter gange øker med minimum ett stykk i 2019 .
- Brukerundersøkelsen for parker og friområder viser en grad av tilfredshet på minimum 70 poeng som gjennomsnitt for sommer 2019 og vinter 2019/ 2020.

- Minimum to leke- eller rekreasjonsområder får belysning i 2019.

3. Vi utvikler og ivaretar kommunal infrastruktur

Trondheim skal være blant de aller beste storkommunene med hensyn på standard og kostnad innenfor vannforsyning og avløp.

Dagens vedlikeholds nivå på veg er lavt og kommunens vegkapital forvitrer. Dette fører til økt vedlikeholdsetterslep. Denne problemstillingen er beskrevet og skal etter planen behandles politisk i "Hovedplan veg" i oktober 2019.

Flere sentrale byrom og leke- og rekreasjonsområder i nærheten av der folk bor skal ha riktig funksjonalitet og kvalitet for å møte dagens og fremtidens krav og behov. Leke- og rekreasjonsområdene skal bidra til god folkehelse og trivsel i hverdagen.

Indikatorer:

- Vi overholder kravene i drikkevannsforskriften
- Bærekraftig fornyelse av vann- og avløpssystemet
- Ikke øke etterslepet i vegvedlikeholdet
- Minimum seks leke- og rekreasjonsområder oppgraderes årlig

4. Vi har motiverte medarbeidere som løser oppgaver med innovative metoder

De tilgjengelige ressursene til byutvikling vil bli knappere. Det betyr at vi må utvikle metoder som gir oss bedre tjenester ved bruk av mindre ressurser. Vi må ta i bruk innovative metoder og samtidig utvikle våre medarbeidere slik at de er i stand til å nyttiggjøre seg ny teknologi og nye løsninger.

Indikatorer:

- Henvendelsesløsningen er fullt implementert innenfor tekniske tjenester
- Vi tar i bruk innovative løsninger både innenfor drift og investeringer

20.4 Driftsbudsjett

20.4.1 Selvkostområdene

For selvkostområdene innenfor teknisk sektor foreslår rådmannen følgende gebyrøkninger fra 2018 til 2019:

Tabell 20-2 Rådmannens forslag til gebyrændringer for selvkostområdene innenfor teknisk sektor.

	Gjennomsnittlig endring fra 2018 i prosent	
	Nominell endring	Reell endring
Avløpsgebyr	12,5	9,8
Vanngebyr	6,3	3,6
Renovasjonsgebyr	2,7	0,0
Slamgebyr	-5,0	-7,7
Feiegebyr	4,6	1,9

I kapittel 30, avgiftsbalanse vann, avløp, avfallsbehandling, feiing og slam, er det tabeller som viser rådmannens forslag for gebyrutviklingen til selvkostområdene innenfor teknisk sektor for perioden 2019 til 2022. I tabellene kan man også finne estimert utvikling av områdenes selvkostfond i økonomiplanperioden.

20.4.2 Gebyrområdet vann

I tabellen nedenfor beskrives hovedendringen i kostnader for vann i perioden 2018 til 2019.

Tabell 20-3 Endringer i kostnader og inntekter fra 2018 til 2019 for vann. Tall i millioner kroner

Tiltak vannområdet	Endring fra 2018 til 2019
Pris- og lønnskompensasjon	2,6
Tilbakeføring engangstiltak	-2,1
Nivåmålere tette avløpstanker Jonsvatnet	0,5
Økt behov reparasjon ledningsnett	0,3
Økt innsats lekkasjekontroll	0,5
Div. prosjekter	1,4
Effektiviseringskrav	-0,7
Kapitalkostnader	14,0
Sum kostnadsendring vann	16,5

Rådmannen foreslår at det avsettes midler til ytterligere å redusere lekkasjer på vannledningsnettet. Ambisjonen er å komme under 25 prosent lekkasjetap innen år 2020 og 20 prosent innen 2028 i tråd med nasjonale mål for vann og helse. Lekkasjeprosenten i 2017 var 26 prosent.

Erfaringer tilsier at tette avløpstanker i nedbørfeltet til drikkevannskilden kan være årsak til forurensing. Det foreslås derfor å øke innsatsen til oppfølging av slike tanker.

Innenfor vannområdet har rådmannen foreslått at gebyrutvikling i planperioden er høyere enn forventet lønns- og prisstigning. Dette er i tråd med kommunedelplan for vannforsyning 2017-2028, [bystyresak 101/17](#). Hovedårsaken er økte kapital- og driftsutgiftene knyttet til etableringen av Benna som reservevannkilde og etablering av ny løsning for overføring av vann fra Vikelvdalen vannbehandlingsanlegg til Fortuna. I handlings- og økonomiplan for 2018-2021 var det anslått at den nødvendige gebyrøkningen for 2019 ville være på 4,5 prosent. Hovedårsaken til at rådmannen finner det nødvendig å foreslå en høyere gebyrøkning enn det som var forespeilet i fjor er at renteanslaget for 2019 og utover i perioden har økt.

20.4.3 Gebyrområdet avløp

I tabellen nedenfor beskrives hovedendringen i driftskostnader for avløp fra 2018 til 2019.

Tabell 20-4 Endringer i kostnader og inntekter fra 2018 til 2019 for avløp. Tall i millioner kroner.

Tiltak avløpsområdet	Endring fra 2018 til 2019
Pris- og lønnskompensasjon	2,9
Tilbakeføring engangstiltak	0,0
Diverse nye prosjekter, blant annet forurensningssøk	1,5
Effektiviseringskrav	-0,8
Kapitalkostnader	18,9
Sum kostnadsendring avløp	22,5

I hovedplan for avløp og vannmiljø, [bystyresak 67/13](#), er det vedtatt mål for vannkvalitet i vassdragene. Rådmannen foreslår at det settes av ressurser til å avdekke feilføring av avløpsvann, noe som også er et problem i nye utbyggingsområder. Det settes også av ressurser til oppfølging av separering av private avløpsanlegg der kommunalt avløp er separert, slik at spillvann føres til renseanlegg og overvann til vassdrag. Store investeringer i forbindelse med separering av avløpsnettet bidrar til økte kapitalutgifter som må dekkes ved økning i gebyret. I handlings- og økonomiplan for 2018-2021 var det anslått at den

nødvendige gebyrøkningen for 2019 ville være på 9,8 prosent. Hovedårsaken til at rådmannen finner det nødvendig å foreslå en høyere gebyrøkning enn det som var forespeilet i fjor er at renteanslaget for 2019 og utover i perioden har økt.

20.4.4 Gebyrområdet avfallshåndtering

I tabellen nedenfor beskrives de største kostnadsendringene for avfallshåndtering fra 2018 til 2019.

Tabell 20-5 Endringer i kostnader og inntekter fra 2018 til 2019 for avfallshåndtering. Tall i millioner kroner.

Tiltak avfallshåndtering	Endring fra 2018 til 2019
Klæbu inkludert i 2018	-5,9
Pris- og lønnsvekst	4,3
Økte varekostnader	3,2
Økt bemanning	6,3
Kapitalkostnader	3,1
Effektivisering avfallsbehandling	-1,2
Sum endring	9,9

Ved en feil ble renovasjonskostnadene for Klæbu inkludert i kostnadsgrunnlaget til Trondheim kommune i fjorårets gebyrberegning. Endringen har medført at økningen som ble vedtatt i fjor var høyere enn hva som var nødvendig og at fjorårets varslede økning på 8,8 prosent for 2019 er for høy. Rådmannen foreslår derfor at renovasjonsgebyret kun økes i tråd med anslaget for lønns- og prisstigning på 2,7 prosent i 2019.

Det forventes for 2019 en kostnadsøkning for avfallsområdet på om lag 16 millioner kroner sammenlignet med 2018. Utover lønns- og prisvekst skyldes økningen blant annet nye årsverk tilknyttet gjenvinningsstasjonen for å sikre fortsatt utvidet åpningstid, en driftstekniker på vedlikehold av avfallssug samt en stillingsøkning i kommunikasjonsavdelingen for å forberede sortering av matavfall. Vedlikeholdskostnadene for anleggsparken, herunder avfallssug, har også økt fra budsjettet for 2018 ble lagt tidlig i 2017, og det er behov for en økning på dette området. Avfallsområdet internt i Trondheim kommune øker også noe i 2019.

Formannskapet vedtok i juni 2017 planprogram for ny hovedplan for avfall 2018-2030 ([formannskapssak 153/17](#)). Planen, som sendes på høring senhøsten 2018, vil legge føringer for gebyrutviklingen de kommende årene og gi ulike scenarier for den videre utviklingen av tjenesteområdet. I rådmannens forslag til framtidige gebyrer er det lagt opp til at avfallstjenesten skal utvikles i retning av mer bærekraftig drift. I tillegg er det tatt høyde for nye krav til materialgjenvinning blant annet ved at det er planlagt å starte opp nytt ettersorteringsanlegg i 2021. Den framtidige gebyrprofilen vil være avhengig av hvilke utviklingsvedtak som fattes i forbindelse med den politiske behandlingen av planen.

Nåværende avfallsplan for 2007-2016 har mål om 40 prosent materialgjenvinning. Det nasjonale målet er 50 prosent innen 2020. I dag klarer vi om lag 30 prosent. I henhold til tabell 20-1, KOSTRA-tall for 2018, er snittet for ASSS kommuner 36 prosent og av disse er det bare Stavanger som når målet om 50 prosent materialgjenvinning i 2017. Et nytt ettersorteringsanlegg for restavfall, som blant annet gjør det mulig å sortere ut matavfall, er under planlegging. Anlegget vil igangsettes tidlig i 2022, og gjøre det mulig å oppnå en gjenvinningsgrad på 50 prosent tidligst i løpet av 2022. I henhold til EU direktiv og vedtatt av den europeiske unions råd, øker kravene til materialgjenvinning frem mot 2035.

20.4.5 Gebyrområdet feiing

Feiegebyret har vært relativt lavt i forhold til snittet for tilsvarende kommuner fram til 2018. Saldo for selvkostfondet er 0,1 millioner ved inngangen til 2018, men prognosen viser at fondet vil bli negativt (0,9 millioner) ved utgangen av 2018. Dette skyldes feil anordning ved utgangen av 2017 og oppstart av hyttefeiing som ikke var tilstrekkelig hensyntatt i budsjetteringen for 2018.

Rådmannen foreslår at gebyret økes med 4,4 prosent i 2019 for å dekke inn årets kostnader inkludert hyttefeiing og bidra til å få selvkostfondet i balanse innenfor planperioden.

I planperioden skal det gjennomføres en risikokartlegging av alle boliger med ildsteder i kommunen. Planen er at denne informasjonen skal brukes til å utforme et gebyrregulativ som tar hensyn til befolkningens faktiske bruk av tjenesten. Risikokartleggingen planlegges ferdigstilt i 2020, og det legges opp til at det nye gebyrregulativet begynner å virke fra 1.1.2021.

20.4.6 Gebyrområdet slam og tilsyn av mindre avløpsanlegg

Gebyrområdet for slambehandling og kontroll av mindre avløpsanlegg, vil ved utgangen av 2018 ha et selvkostfond på om lag 5 millioner kroner. Rådmannen foreslår at gebyret for slamtømming og kontroll av mindre avløpsanlegg reduseres med 5 prosent i 2019 for å unngå ytterligere økning av selvkostfondet.

20.5 Forslag til driftsbudsjett for perioden 2019-2022

Innenfor rådmannens forslag til ramme for området er det ikke mulig å fullt ut innfri alle periodemål og alle politiske vedtak. I forslag til handlings- og økonomiplan 2019-2022 har rådmannen derfor gjort noen prioriteringer, slik at de viktigste forholdene ivaretas.

I formannskapssak [122/18](#) ble driftsproblemene knyttet til vinterdriften i 2018 belyst. Saken redegjorde for hvilke tiltak rådmannen så for seg var nødvendige for å dekke inn det estimerte merforbruket på 15 millioner kroner vinterdriften ser ut til å få i 2018. Det ble også informert om at et lignende merforbruk kunne forventes for 2019. Rådmannens foreslåtte tiltak for å redusere tjenesteproduksjonen i 2018 og 2019 ble ikke vedtatt og det bebudede merforbruket på vegdrift for 2018 ble dekket inn ved bevilgning av midler i forbindelse med behandlingen av årsoppgjøret for 2017.

I saken ble det også politisk vedtatt at rådmannen i sitt forslag til handlings- og økonomiplan 2019-2022 skal fremme et forslag til hvordan svingninger i vinterdrift kan møtes uten at det påvirker kommunens øvrige driftsbudsjett. Rådmannen har kommet fram til at problemstillingen er for kompleks til at budsjettet er rett sted å redegjøre for utfordringen og vil tidlig i 2019 legge fram egen sak som redegjør for handlingsrommet.

Rådmannen har ikke funnet rom til å øke rammen til vinterdrift i forbindelse med sitt forslag til handlings- og økonomiplan 2019-2022. For å tilpasse seg det merforbruket vinterdrift ser ut til å få, har det vært nødvendig å foreta innsparinger innenfor tjenesteområdet. For at tjenestene innenfor tekniske tjenester ikke skal rammes for hardt, har fire millioner av tilpasningsbehovet blitt dekket inn ved innsparinger på andre tjenesteområdene innenfor byutviklingsområdet. Rådmannen har vurdert ulike alternativer for reduksjon i tjenesteproduksjon opp mot trafiksikkerhet, krav til standard på offentlig veg og nødvendig vedlikehold av vegkapitalen. Etterslepet på vegvedlikehold over flere år har medført en dårlig tilstand på kommunale veier. Rådmannen har valgt å ikke legge kutt i asfaltering. Enkelte av tiltakene vil trolig oppfattes som upopulære blant byens innbyggere, men de er vurdert som forsvarlige og nødvendige for å komme frem til et budsjett i balanse.

Tabell 20-6 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for tekniske tjenester i perioden 2018-2021, og rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg driftsrammene Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2017. En detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak finnes i tabell 20-7.

Tabell 20-6 Budsjettramme og rammeendring tekniske tjenester. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2019	2020	2021	2022
Opprinnelig budsjett 2018	327,4	327,4	327,4	327,4
Pris- og lønnskompensasjon	8,5	8,5	8,5	8,5
Oppgaveendringer	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0
Korrigert budsjett	333,8	333,8	333,8	333,8
Befolkningsvekst	3,9	4,0	4,0	4,1
Annen rammeendring	4,07	1,57	-0,22	-0,22
Forslag til netto driftsramme	341,8	339,4	337,7	337,7
Reell rammeendring	7,9	5,5	3,8	3,9

Tabell 20-7 Tiltak i tekniske tjenester. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2019	2020	2021	2022
Opprettholdelse av standard	01.Merforbruk på vinterdriften	12	12	12	12
	02.Forpliktelser overfor Trøndelag brann og redningstjeneste	2,8	0	0	0
Endringer i tjenestetilbudet	03.Driftsmidler til nye veger, parker, møteplasser og byrom	3,8	3,8	3,8	3,8
	04.Demografikompensasjon	0,0	0,1	0,1	0,2
	05.Redusert utredningskapasitet overordnet planlegging	-0,3	-0,3	-0,5	-0,5
	06.Redusert strøing boligater	-4	-4	-4	-4
	07.Redusert gaterengjøring i midtbyen	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
	08.Redusert håndplukk søppel midtbyen	-0,6	-0,6	-1,1	-1,1
	09. Redusert drift- og vedlikeholds nivå veg	-2	-2	-2	-2
	10.Redusert driftsnivå grøntområder	-2	-1,7	-2,4	-2,4
	11.Universitetskommunesatsing	0,5	0,5	0,5	0,5
	Effektiviseringstiltak	12.Varmesandlager/lager strøsand	-0,4	-0,4	-0,4
13.Asfaltlapping, nye rutiner		-1	-1	-1	-1
14.Revidering av utkallingsrutinene		-0,4	-0,4	-0,7	-0,7
Sluttsum		7,9	5,5	3,8	3,9

20.5.1 Opprettholdelse av standard

Merforbruk på vinterdriften

Tekniske tjenester går inn i 2019 med et estimert merforbruk knyttet til vinterdriften på anslagsvis 12 millioner kroner. For ikke å gå inn i 2019 med merforbruk har rådmannen funnet det nødvendig å foreslå en vesentlig nedjustering av nivået på tjenesteproduksjonen for igjen å få samsvar mellom budsjett og aktivitet. Rådmannen ikke har funnet det riktig å ta hele driftstilpasningen innenfor tekniske tjenester, fire millioner er dekket inn ved å omprioritere innenfor byutviklingsområdet. De to største foreslåtte tilpasningstiltakene er en reduksjon av vedlikeholdet knyttet til formålsbygg med tre millioner kroner og en reduksjon av kommunens klimasatsing med 0,5 millioner kroner.

Forpliktelser overfor Trøndelag brann- og redningstjeneste

For å overholde kommunens forpliktelser overfor Trøndelag brann- og redningstjeneste foreslår rådmannen at tilskuddet til selskapet økes med 2,8 millioner kroner i 2019. Beløpet skal i all hovedsak benyttes til en større rekruttering av nye brannkonstabler og tilhørende opplæring av dem.

Endringer i tjenestetilbudet

Driftsmidler til nye veger, parker, møteplasser og byrom

Drift av kommunens nye veier, parker, møteplasser og byrom fører til økte driftsutgifter. Rådmannen foreslår at tjenesteområdet får 3,8 millioner kroner i 2019 som kompensasjon for de økte utgiftene drift av nyanlegg medfører.

Demografikompensasjon

Tjenesteområdet mottar om lag 0,1 million kroner i året som demografikompensasjon for befolkningsøkning. Det estimerte merforbruket vinterdriften er estimert til å gå med i 2019 gjør at rådmannen foreslår at disse midlene brukes som deldekning av det merforbruket.

Redusert utredningskapasitet overordnet planlegging

For å tilpasse seg rammen foreslår rådmannen at innsatsen mot overordnet planlegging reduseres med 0,3 millioner kroner i 2019 og økende til en reduksjon på 0,5 millioner kroner fra 2021.

Redusert strøing bolig-gater

Rådmannen foreslår at driftsstandarden for strøing av bolig-gater reduseres slik at det blir en innsparing på fire millioner kroner per år. Tiltaket vil føre til redusert fremkommelighet og dårligere trafiksikkerhet for alle trafikantgrupper.

Redusert gaterengjøring i Midtbyen

Rådmannen foreslår at maskinell rengjøring av gater, fortau og byrom i Midtbyen kuttes natt til onsdag i perioden mai til oktober. Renholdsaktiviteten i helgene opprettholdes. Rådmannen estimerer at tiltaket vil gi en innsparing på anslagsvis 0,5 million kroner. Tiltaket vil medføre at det blir mer søppel i bygatene enn i dag.

Redusert håndplukk søppel Midtbyen

For å tilpasse seg rammen foreslår rådmannen at dagens nivå når det gjelder håndplukking av søppel og søppelrydding av Midtbyen reduseres med 0,6 million kroner i 2019 og 2020 økende til 1,1 million kroner fra 2021 og utover. Tiltaket vil medføre at byen blir estetisk mindre tiltrekkende.

Redusert drift- og vedlikeholds nivå veg

Rådmannen foreslår at flere mindre vegposter som drift og vedlikehold av skilt, gjerder, murer, støyskjerm, sluk og sandfang reduseres med 2 millioner kroner. Tiltaket vil medføre dårligere standard på byens veger.

Redusert driftsnivå grøntområder

Rådmannen foreslår at rammen til klipping av gress i parker og langs veg reduseres med 2,0 millioner kroner i 2019 økende til 2,4 millioner kroner fra 2021. Reduksjonen av denne tjenesten vil være svært synlig og vil føre til at byen fremstår som mindre velstelt.

Universitetskommunesatsing

Som et ledd i Trondheim Kommune og NTNU sitt samarbeid som universitetskommune skal det ansettes en prosjektleder innenfor satsingsområde byutvikling. Rådmannen foreslår at stillingen finansieres ved en reduksjon av tjenesteproduksjonen innenfor tjenesteområdet. Tekniske tjenester sin andel av stillingen utgjør 0,5 million kroner. Partene skal utvikle og prøve ut virkemidler som styrker samarbeidet innen forskning, undervisning og kommunen som praksis og innovasjonsarena. Satsingen kommer i tillegg til deltakelsen i og tilskudd til forskningssentrene ZEN og Klima2050 ved NTNU og SINTEF.

Effektiviseringstiltak

Revidering av utkallingsrutinene og varmesandlager

Dagens kontrakter for vinterdrift er basert på 'egenutkalling'. Det vil si at leverandører selv vurderer behovet for aktivitet, basert på værdata og en gitt driftsstandard. Tjenesteområdet har opplevd at enkelte leverandører ikke forholder seg godt nok til værdata og driftsstandard og går inn for at kontraktene reforhandles og at muligheten til 'egenutkalling' trekkes tilbake.

Tjenesteområdet ønsker å flytte lageret for varmsand fra leid areal til den kommunalt eide Buran/Tiller driftsstasjon. Dette har ingen store praktiske konsekvenser og er å regne som et effektiviseringstiltak.

Rådmannen estimerer at tiltakene samlet vil gi innsparing på 0,8 million kroner i starten av perioden økende til 1,1 million kroner i slutten av perioden.

Asfaltlapping, nye rutiner

Metode for lapping av asfalthull er forbedret. Rådmannen estimerer at endring i rutiner og effektivisering av metoden for hvordan hull asfalteres vil gi en effektiviseringsgevinst på anslagsvis en million kroner.

20.6 Investeringsbudsjett

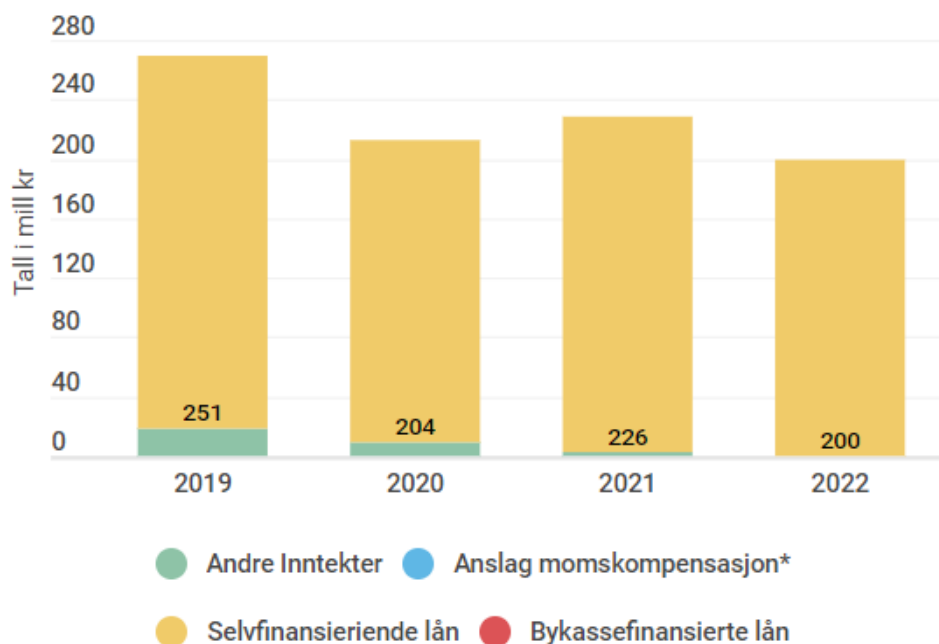
20.6.1 Investeringsområde Vann

Tabell 20-8 viser rådmannens forslag til investeringer innenfor området vann for perioden 2019-2022. En detaljert oversikt over rådmannens forslag til investeringer og finansiering for 2019 er gitt i kapittel 29; *Forslag til investeringer og finansiering 2019-2022*.

Tabell 20-8 Investeringer i vann i perioden 2019-22. Tall i millioner kroner

Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til- bevilgning	Forslag til investering			
				2019	2020	2021	2022
Kilder og vannbehandlingsanlegg				11,0	11,0	12,0	42,0
Stasjoner				29,7	8,0	11,0	8,0
Diverse anlegg				58,5	26,5	28,0	28,0
Fornyelse, rehabilitering				67,0	69,0	69,0	69,0
Vikåsen vanntunnel	215	19	196	40,0	64,0	92,0	
Div. vannforsterkning				4,0	2,5	2,5	2,5
Diverse hovedanlegg						10,0	50,0
Tiller-Bratsberg-Klæbu	89	29	61	38,7	18,8	3,0	
Klett-Spongdal	35	16	20	21,0	14,0		
Sum økonomiplan				269,9	213,8	227,5	199,5

Figur 20.2 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringsområde vann for perioden 2019-2022

Investeringsbudsjettet for vann er knyttet til tre hovedutfordringer: fortsatt god vannkvalitet, god sikkerhet i vannforsyningen og et godt fungerende ledningsnett.

Foreslåtte tiltak er i hovedsak i overensstemmelse med vedtatt kommunedelplan for vannforsyning 2017-2028, [bystyresak 101/17](#). Tiltakene vil bidra til å oppfylle kravene i drikkevannsforskriften, hindre ytterligere forfall i infrastrukturen og tilrettelegge for befolkningsøkning.

Kilder og vannbehandlingsanlegg

Trondheim kommune forvalter 19 dammer som tidligere inngikk i vannforsyningssystemet. For å tilfredsstille krav i damforskriften må dammene reklassifiseres og damkonstruksjonene må oppgraderes. Det må gjøres tiltak mot dyreplankton i vannforsyningen fra Benna. Utredning av alternativer pågår. Drikkevannsforskriften krever at vannforsyningen har tilstrekkelig antall hygieniske barrierer mot bakterier, virus og parasitter. For Trondheim kommune betyr dette at dagens vannbehandling ved Vikelvdalen (VIVA) må utvides med mer omfattende vannbehandling. Rådmannen foreslår at det settes av totalt 76 millioner kroner til prosjektering og oppgradering av vannbehandlingen i perioden.

Stasjoner

Stasjonstiltak er knyttet til nybygging og oppgradering av høydebasseng og pumpestasjoner, samt til kjøp av nytt driftskontrollsystem. Rådmannen foreslår at det settes av totalt 29,7 millioner kroner til formålet i 2019.

Diverse anlegg

Det er behov for budsjettmidler til samordning med anlegg som initieres av Statens vegvesen, fylkeskommunen og andre utbyggingsaktører. Det er ofte hensiktsmessig å koordinere utbedring av vann- og avløpssystemet når andre aktører gjennomfører sine prosjekter. Budsjettbehovet er avhengig av andre aktørers aktivitet, og er vanskelig å forutse. Metrobuss-tiltakene medfører ekstra stor samordningsaktivitet, og det foreslås derfor at budsjettet økes til 58,5 millioner kroner i 2019.

Fornyelse av ledningsnett

Fornyelse av ledningsnett er en vedvarende aktivitet. Omfanget er basert på analyser av levetid. Investeringene er nødvendige for å redusere vanntapet frem til forbruker, hindre ytterligere forfall og opprettholde god leveringssikkerhet. Rådmannen foreslår at det bevilges 67 millioner kroner til fornyelse av ledningsnett i 2019.

Vikåsen vanntunnel

Vikåsen vanntunnel ligger nedstrøms Trondheim kommunes vannbehandlingsanlegg og fører rensert vann inn på vannledningsnett. Hydrogeologiske undersøkelser har vist at vann fra tilliggende områder lekker inn i tunnelen. Det er små mengder, og vannet har lang oppholdstid i grunnen. Situasjonen er likevel ikke fullt ut tilfredsstillende. Det er gjennomført et forprosjekt for etablering av ny tunnel med tette rørgjennomføringer. Forprosjektet viser at denne løsningen medfører betydelig høyere utgifter enn det man til nå har antatt. Rådmannen vil vurdere alternative løsninger og legge frem sak til politisk behandling i 2019.

Diverse vannforsterkning

Budsjettbehov er knyttet til tilknytning og forsterkning av vannforsyningen i eksisterende og nye områder. Tiltakene skal gi bedre kapasitet og brannvannsdekning. Rådmannen foreslår at det bevilges 4 millioner kroner til tiltak i 2019.

Diverse hovedanlegg

Budsjettbehov er knyttet til gjennomføring av større hovedanlegg som ligger litt frem i planperioden. Aktuelle tiltak er nye hovedledninger og høydebasseng som er nødvendige for å øke leveringssikkerheten, møte befolkningsvekst og tilrettelegge for tilknytning av nye områder.

Tiller-Bratsberg-Klæbu

Det er inngått avtale med Klæbu kommune om samarbeid om felles vann- og avløpsanlegg, [bystyresak 118/15](#) og [bystyresak 103/18](#). Klæbu kommune ønsker reservevann fra Trondheim, og løsningen innebærer at Klæbu kommune kan levere krisevann til Trondheim. Prosjektet er delt opp i flere etapper.

Bygging av første etappe pågår og hele anlegget er planlagt ferdigstilt i 2021. Rådmannen foreslår at det bevilges 38,7 millioner kroner til prosjektet i 2019.

Klett-Spongdal

Prosjektet gjelder etablering av nytt vann- og avløpssystem på strekningen fra Klett til Spongdal for å styrke forsyningsikkerheten på Byneset, [bystyresak 13/17](#). Prosjektet gjennomføres i perioden 2018-2020.

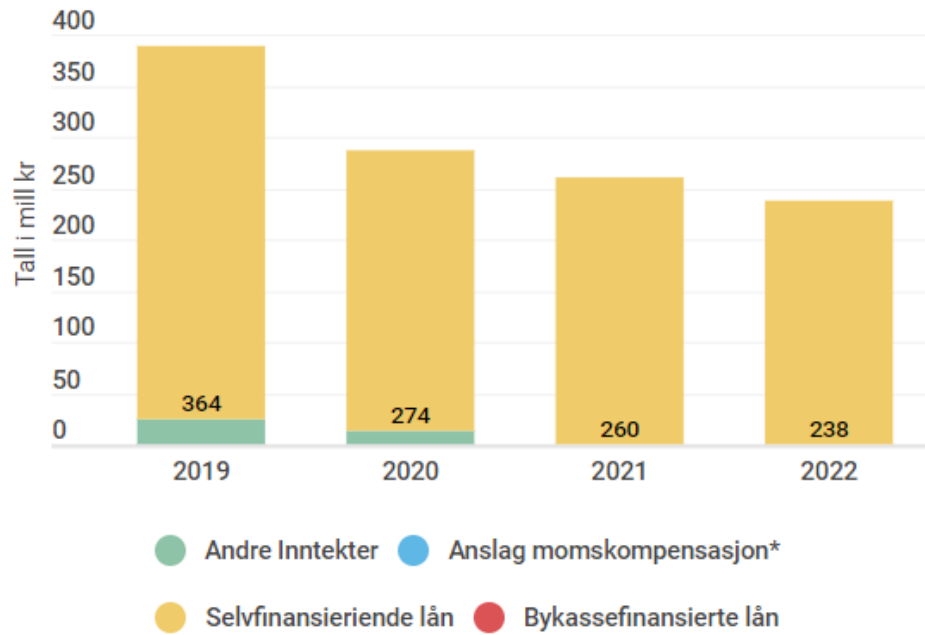
20.6.2 Investeringsområde avløp

Tabell 20-9 viser rådmannens forslag til investeringer innenfor området avløp for perioden 2019-2022. En detaljert oversikt over rådmannens forslag til investeringer og finansiering for 2019 er gitt i kapittel 29; *Forslag til investeringer og finansiering 2019-2022*.

Tabell 20-9 Investeringer i avløp i perioden 2019-22. Tall i millioner kroner

	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til- bevilgning	Forslag til investering			
				2019	2020	2021	2022
Oppgradering renseanlegg				31,0	30,0	31,0	30,0
Div. anlegg				38,5	30,5	32,0	32,0
Fornyelse, rehabilitering				50,0	50,0	50,0	50,0
Heimdal separering	147,5	74,2	73,3	10,0	20,0	20,0	23,3
Vanndirektivet				10,0	10,0	10,0	10,0
Fredlybekken separering	210,0	49,3	160,7	41,0	10,0	30,0	25,0
Fossumdalen separering	102,7	48,2	54,5	5,0	25,0	15,0	10,0
Stasjoner				10,0	8,0	8,0	8,0
Div. hovedanlegg				54,0	33,0	30,0	30,0
Tiller-Bratsberg-Klæbu	185,0	68,9	116,1	70,2	32,0	13,9	0,0
Klett-Spongdal	81,3	27,5	53,8	35,4	18,4		
Øya avløpssystem	57,6	44,8	12,8	12,8			
Områdevis separering				20,0	20,0	20,0	20,0
Sum økonomiplan				387,9	286,9	259,9	238,3

Figur 20.3 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringsområde avløp for perioden 2019-2022

I investeringsbudsjettet for avløp foreslår rådmannen at innsatsen rettes mot fornyelse, separering av spillvann og overvann og effektivisering av byens eksisterende avløpsnett.

Foreslåtte tiltak er i overensstemmelse med vedtatt hovedplan for avløp og vannmiljø 2013-2024, [bystyresak 67/13](#), og vil bidra til å oppfylle kravene i vanddirektivet. Separering og reduksjon av flomtopper fra arealavrenning vil bidra til å øke kapasiteten i avløpsnettet og forbedre forurensningssituasjonen i elver og bekker.

Oppgradering og rehabilitering av renseanlegg

Renseanleggene har behov for fornyelse for å opprettholde funksjon og rasjonell drift. Dette innebærer utskifting av utstyr og oppgradering av anleggsdeler. Ved Høvringen renseanlegg planlegges nytt mottak for slam fra slamavskillere og septiktanker i Trondheim, Melhus og Klæbu kommuner. Anlegget er planlagt ferdigstilt i 2020. Rådmannen foreslår at det avsettes ca. 30 millioner kroner pr år i perioden til tiltak på renseanleggene.

Diverse anlegg

Det er behov for budsjettmidler til samordning med anlegg som initieres av Statens vegvesen og andre utbyggingsaktører. Budsjettbehovet i det enkelte år er avhengig av andre aktørers aktivitet, og er vanskelig å forutse. Metrobuss-tiltakene vil medføre ekstra stor samordningsaktivitet kommende år, og det er derfor behov for at rammen for 2019 økes. Rådmannen foreslås et budsjett på 70,0 millioner kroner til formålet i 2019.

Fornyelse og rehabilitering

Midlene går til fornyelse av ledningsnettet, som er en vedvarende aktivitet. Omfanget er basert på analyser av levetid og er nødvendig for å hindre forfall av ledningene og dermed unngå ledningsbrudd. Rådmannen foreslår at det bevilges 50 millioner kroner per år til fornyelse og rehabilitering i perioden.

Heimdals separering

Avløpsvannet fra Melhus kommune overføres til Høvringen renseanlegg. For å unngå overløpsutslipp i Heimdalsbekken, må det frigis tilstrekkelig kapasitet i ledningsnettet. Overvann og spillvann må adskilles i separate ledninger i Heimdalsområdet. Arbeidene pågår, men er forsinket på grunn av dårlige grunnforhold. Siste etappe forventes ferdig i 2022. Rådmannen foreslår at det bevilges 10 millioner kroner til videreføring av arbeidet i 2019.

Vanndirektivet

Budsjettbehov er knyttet til tiltak som er spesielt rettet inn mot å oppfylle kravene i vanndirektivet og omfatter flere mindre tiltak for å forbedre vannkvaliteten i bekker og elver. Rådmannen foreslår at det bevilges 10 millioner kroner til tiltak i 2019.

Fredlybekken separering

Prosjektet er påstartet, men valg av trasé er avhengig av reguleringsplaner for området. Nedre del koordineres med bygging av Nydalsbrua og gjennomføres i perioden 2018-2020. Rådmannen foreslår at det bevilges 41 millioner kroner til ferdigstilling av nedre del i 2019. Prosjektet er behandlet av bystyret, [sak 134/13](#).

Fossumdalen separering

Prosjektet omfatter ombygging av deler av Fossumdalen avløpssone fra fellessystem til separatsystem jfr. [bystyresak 11/18](#). Separeringen av avløpsnett vil i betydelig grad redusere kloakkutslipp til Nidelva. Rådmannen foreslår at det bevilges 5 millioner kroner til prosjektering og oppstart av byggetrinn 5 i 2019.

Stasjoner

Stasjonstiltak er knyttet til nybygging og oppgradering av pumpestasjoner, samt til innføring av nytt driftskontrollsystem. Rådmannen foreslår at det bevilges 10 millioner kroner til formålet i 2019.

Diverse hovedanlegg

Foreslått budsjett skal benyttes til nødvendig ombygging av hovedledninger og tilknytning av eksisterende og nye områder. Dette gjelder bl. a etablering av avskjærende avløpssystem på Øvre Charlottenlund ([bystyresak 70/18](#)) og etablering av separatsystem på strekningen Ladebekken - Innherredsveien ([formannskapssak 205/17](#) og [formannskapssak 164/18](#)).

I forbindelse med ombyggingen av Trondheim Spektrum skal Klostergata oppgraderes. Oppgradering og separering av ledningsnett i Klostergata og sidegatene er et prioritert tiltak i saneringsplan for Singsaker avløpssone. Prosjektet fremskyndes da det er nødvendig med samordning med vegarbeidene, jfr [bystyresak 10/18](#). Rådmannen foreslår at det bevilges 11 millioner kroner i 2019. Arbeidene pågår og må være ferdigstilt høsten 2019.

Tiller-Bratsberg-Klæbu

Det er inngått avtale med Klæbu kommune om samarbeid om felles vann- og avløpsanlegg i [bystyresak 118/15](#) og [bystyresak 103/18](#). Avtalen innebærer at Klæbu kommune overfører sitt avløpsvann til Høvringen renseanlegg. Prosjektet samordnes med at Bratsberg tilknyttes avløpsnett til Høvringen renseanlegg, en samordning som er økonomisk fordelaktig for begge kommuner. Rådmannen foreslår at det bevilges 70,2 millioner kroner til pågående arbeider i 2019, hvorav Klæbu kommune skal betale 35,1 millioner kroner. Anlegget forventes ferdigstilt i 2021.

Klett-Spongdal

Prosjektet gjelder etablering av nytt ledningsnett fra Spongdal til Klett, [bystyresak 13/17](#). Prosjektet omfatter nedlegging av utrangerte pumpestasjoner og renseanlegg og etablering av avløpsledninger og pumpestasjoner for overføring av avløpet til Høvringen renseanlegg. Anleggsperiode er 2018-2020. Rådmannen foreslår at det bevilges 35,4 millioner kroner til prosjektet i 2019.

Øya avløpssystem

Avløpssystemet på Øya er under ombygging, jfr. [bystyresak 136/16](#). Fem utrangerte pumpestasjoner nedlegges og erstattes av to nye stasjoner med tilhørende ledningsnett. Rådmannen foreslår at det bevilges 12,8 millioner kroner til ferdigstilling av prosjektet i 2019.

Områdevis separering

For å få full effekt av de store separeringsprosjektene som er under gjennomføring, må tilknyttede ledningsnett også separeres. Utvelgelse av områder skjer på grunnlag av kost/nytte-betraktninger i

utarbeidede saneringsplaner for avløpssystemet. Rådmannen foreslår at det avsettes 20 millioner kroner pr. år til formålet.

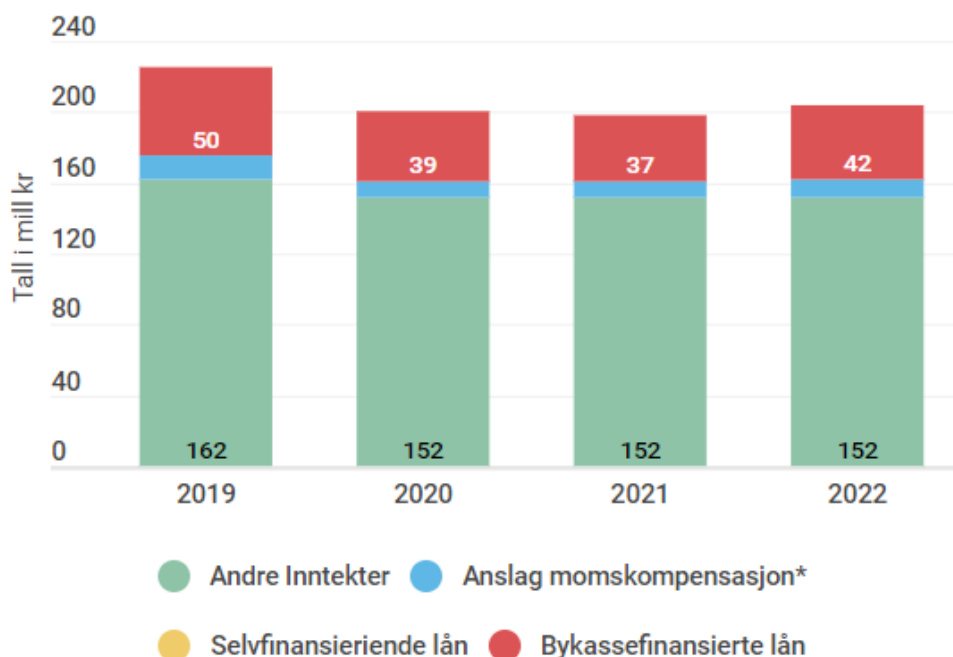
20.6.3 Investeringsområde veg

Tabell 20-10 viser rådmannens forslag til investeringer innenfor området veg for perioden 2019-2022. En detaljert oversikt over rådmannens forslag til investeringer og finansiering for 2019 er gitt i kapittel 29; *Forslag til investeringer og finansiering 2019-2022*.

Tabell 20-10 Investeringer i veg i perioden 2019-22. Tall i millioner kroner

Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til- bevilgning	Forslag til investering			
				2019	2020	2021	2022
Oppgradering Klostergata	41,2	13,5	27,7	27,7			
Gatelys nye forskrifter				10,0	10,0	5,0	5,0
Utvikling og fornyelse av gatelysnettet				13,0	14,0	15,0	18,0
Mindre vegtiltak				1,0	1,0	2,0	4,0
Tiltak funksjonshemmede				0,4	0,4	0,4	0,4
Aksjon skoleveg				3,0	3,0	3,0	3,0
Oppgradering av veginfrastruktur				1,0	3,0	3,2	3,9
Oppgradering bolig-gater				5,0	5,0	5,0	5,0
Miljøpakken				159,5	159,5	159,5	159,5
Maskiner Trondheim bydrift				4,5	4,5	4,5	4,5
Sum økonomiplan				225,1	200,4	197,6	203,3

Figur 20.4 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringsområde veg for perioden 2019-2022

Oppgradering av Klostergata, kommunal veg

Trondheim kommune er forpliktet gjennom utbyggingsavtale med Spektrum AS å bekoste ombygging av Klostergata, samt veg, parkering og gang- og sykkelveger innenfor utbyggingsområdet til Spektrum. Rådmannen foreslår at det bevilges 27,7 millioner kroner til prosjektet i 2019.

Gatelys nye forskrifter

TrønderEnergi nett AS har stilt krav om måling av strømforbruk til gatelysnettet og at all måling skal flyttes ut av nettstasjonene. Arbeidene er planlagt ferdigstilt 1.1.2023. Rådmannen foreslår at det bevilges 10,0 millioner kroner til tiltak i 2019.

Utvikling og fornyelse av gatelysnettet

Gatelyset skal settes under måling i 2019, og man må forvente at driftsutgiftene vil øke med fakturering av påløpt energiforbruk. For å forhindre stor økning i driftsutgifter fornyes gatelysnettet, og armaturer byttes til mer energieffektiv LED-belysning. Rådmannen foreslår at det bevilges 13,0 millioner kroner til tiltaket i 2019.

Mindre vegtiltak

Det er behov for investeringsmidler til mindre oppgraderinger av vegnettet og ved påviste mangler. Utskifting av gamle Strindasluk til sandfang har stor betydning for levetiden til vegfundamentet. Rådmannen foreslår at det bevilges 1,0 millioner kroner til tiltak i 2019.

Tiltak funksjonshemmede

Posten omfatter mindre ombygginger og justeringer for å ivareta krav til universell utforming. Midlene prioriteres i samarbeid med handikap-organisasjonene. Rådmannen foreslår at det bevilges 0,4 millioner kroner til tiltak i 2019.

Aksjon skoleveg

Midlene gjelder trafiksikkerhetsprosjekter prioritert gjennom trafiksikkerhetsplan og skolevegrapport. Tiltakene er på kommunal veg, og kommunen må stille med en egenandel på 40 prosent og Sør-Trøndelag fylkeskommune bidrar med resterende. Rådmannen foreslår at det i 2019, inkludert tilskudd, bevilges 3,0 millioner kroner til tiltaket.

Oppgradering av veginfrastruktur

I Hovedplan veg, bystyresak [0101/18](#) er det dokumentert at mange av fortauene i kommunen er i dårlig stand. Mange fortau er smale og med sterkt varierende kvalitet på dekket. En oppgradering av fortauene vil bygge opp under kommunens nullvekstmål, bedre fremkommeligheten for myke trafikanter og gjøre det enklere å legge til rette for en akseptabel driftsstandard på vinteren. Rådmannen foreslår at det bevilges 1,0 millioner kroner til tiltaket i 2019.

Oppgradering av boliggger

Asfaltering av kommunens boliggger har vært lavt prioritert, noe som har ført til et så nedslitt dekke mange steder at det er behov for full oppgradering. Dagens tilstand fører til flere mindre biluhell, er trafikkfarlig og påvirker kommunens omdømme negativt. For å redusere de utfordringene det dårlige nivået medfører, foreslår rådmannen at det bevilges 5,0 millioner kroner per år til formålet.

Miljøpakken

Miljøpakken skal omsette for omtrent 1,5 milliarder kroner i 2019, fordelt på riks-, fylkes-, og kommunal veg. Hvilke tiltak som er planlagt gjennomført i 2019 og framover vil bli behandlet i Miljøpakkens handlingsprogram 2019-2023 som forventes vedtatt i mars 2019. Det er derfor usikkert hvor mye investering det blir på kommunal veg i 2019 og i årene utover i økonomiplanperioden. Rådmannen har i budsjettet lagt til grunn at brutto investeringsnivå per år for Miljøpakken på 160 millioner kroner. Rådmannen vil, hvis det oppstår behov for det, komme tilbake med et justert aktivitetsnivå for Miljøpakken i forbindelse med økonomirapporteringen for 2019.

Maskiner og utstyr Trondheim bydrift

Maskiner og utstyr på Valøya har en historisk verdi på vel 60 millioner kroner. I tillegg er det inngått leasingavtaler for et betydelig beløp. Til utskifting av utstyr og maskiner foreslår rådmannen et investeringsbudsjett på 4,5 millioner kroner.

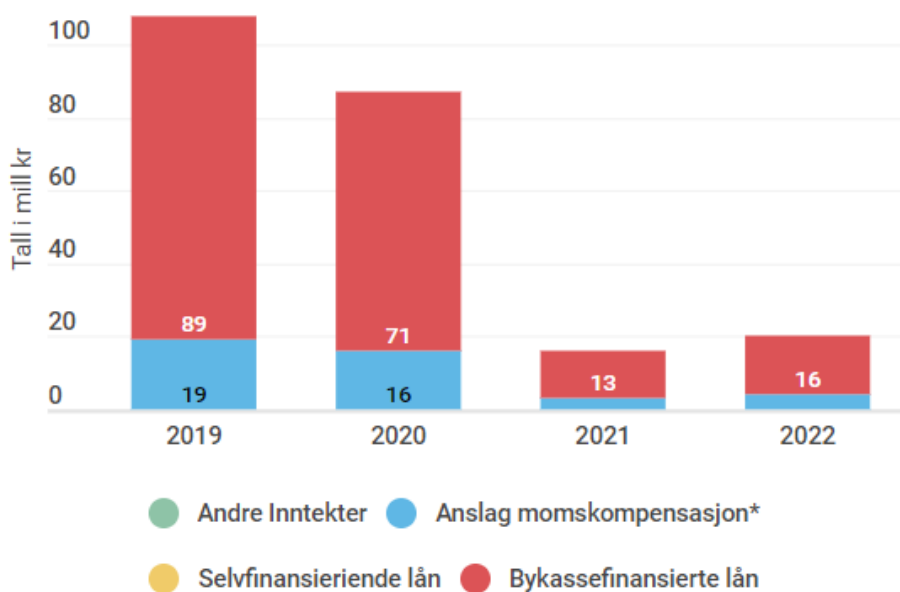
20.6.4 Investeringsområde byrom, parker og grøntanlegg

Tabell 20-11 viser rådmannens forslag til investeringer innenfor området byrom, parker og grøntanlegg for perioden 2019-2022. En detaljert oversikt over rådmannens forslag til investeringer og finansiering for 2019 er gitt i kapittel 29; *Forslag til investeringer og finansiering 2019-2022*.

Tabell 20-11 Investeringer i Byrom, parker og grøntanlegg i perioden 2019-22. Tall i millioner kroner

Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til- bevilgning	Forslag til investering			
				2019	2020	2021	2022
<i>Lekeplasser</i>							
Lekeplasser opprusting og nyetablering. Gjennomføring av Plan for friluftsliv og grønne områder				0,8	1,0	5,0	7,5
Skjermvegen lekeplass	2,7	0,0	2,7	2,7			
Buran, opprusting	6,0	0,0	6,0		4,0	2,0	
Lekeplass Jernbanebyen	3,0	0,0	3,0		1,0	2,0	
<i>Parker</i>							
Krana allmenning - sikring	5,0	0,0	5,0	1,0	4,0		
Sjøfront Ilsvika - sikring	4,0	0,0	2,0				2,0
Lillegårdsbakken, oppstramming parkeringsareal	1,0	0,0	1,0	1,0			
Parker, opprustning og nyetablering. Gjennomføring av Plan for friluftsliv og grønne områder				0,7	0,7	2,0	2,0
Belysning				1,0	0,6	0,9	1,0
Byrom				1,0	1,0	1,3	1,5
Erverv av grunn				0,5	0,6	0,6	0,6
Torvet	414,0	252,7	161,3	90,0	69,6		
Marinen park og lekeplass	15,6	2,5	13,1	9,3	3,8		
Allmenningene på kalvskinnnet	8,0	0,0	8,0			1,5	5,0
Sum økonomiplan				108,00	86,30	15,30	19,60

Figur 20.5 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringsområde byrom, parker og grøntanlegg for perioden 2019-2022

20.7 Lekeplasser

Opprustning og nyetablering av lekeplasser. Oppfølging av Plan for friluftsliv og grønne områder

I følge Plan for friluftsliv og grønne områder, bystyresak [146/17](#) er det årlig behov for fornying og oppgradering av lekeplasser for i gjennomsnitt syv millioner kroner for å opprettholde et godt leke- og aktivitetstilbud. I tillegg er det mange områder som har en underdekning av offentlig tilgjengelige lekeplasser. For å følge opp Plan for friluftsliv og grønne områder settes det av et mindre beløp til innkjøp av lekeutstyr og det vil startes opp med oppgradering av lekeplasser etter innspill fra innbyggerne. Rådmannen foreslår at det bevilges 0,8 millioner kroner til tiltaket i 2019.

Lekeplass Skjermvegen, Nordre Hallsetveg

Det nedslitte friområdet utvikles med flere aktivitets- og leketilbud etter bred medvirkning fra nærmiljøet og skoler og barnehager. Prosjektet er et fellesprosjekt med Idrett og friluftsliv (nærmiljømidler). Anleggsvirksomhet startet i 2018, med planlagt ferdigstilling i 2019. Rådmannen foreslår at det bevilges 2,7 millioner kroner til tiltaket i 2019.

Lekeplass Buran

Friområdet og lekeplassen utvikles med flere aktivitets- og leketilbud etter bred medvirkning fra nærmiljøet, skoler og barnehager. Lekeplassen har vært turmål for barnehager og skoler i området, men preges i dag av stor slitasje. Området er et sentralt og viktig leke- og aktivitetsområde for både Møllenberg og Lademoen. Rådmannen foreslår at det bevilges 6,0 millioner kroner i kommende planperiode.

Lekeplass Jernbanebyen

Lekeplassen ligger i et området på Heimdal, i Ole Øisangers vei, med lite tilgang til offentlige leke- og rekreasjonsområder og mangel på uformelle møteplasser. Lekeplassen er nedslitt og det har kommet innspill fra nærmiljøet om behov og ønsker for oppgradering. I tillegg foreligger det planer for tung boligutbygging litt nord for lekeplassen som vil medføre betydelig økt bruk og slitasje på lekeplassen. En opprustning vil legge til rette for økt antall brukere og gi et mer variert leke- og aktivitetstilbud for alle aldersgrupper. Rådmannen foreslår at det bevilges 3,0 millioner kroner i kommende planperiode.

Parker

Krana allmenning på Bakklandet - sikring

Masser ved kaifronten siger ut. Det har oppstått flere setninger og hull i dekket på allmenningen som følge av dette. Det er mye publikum på allmenningen og det er fare for at folk kan skade seg. Omfanget og kostnader er fortsatt usikker. Rådmannen foreslår at det bevilges 1,0 millioner kroner til tiltaket i 2019.

Sjøfront Ilsvika - sikring

Masser ved støttemuren langs sjøfronten siger ut, og det er fare for at deler av muren raser ut. Det har oppstått flere setninger og hull i dekke på turvegen opp på muren og bryggedekke foran muren som følge av dette. Situasjonen er utfordrende og tiltak må gjennomføres. Omfanget og kostnader er fortsatt usikker.. Rådmannen foreslår at det bevilges 2,0 millioner kroner til tiltaket i planperioden.

20.8 Lillegårdsbakken, oppstramming av areal for parkeringsplass

I 2016 tok Bakklandet velforening kontakt med kommunen for å se på mulighetene til å få strammet opp arealet ved parkeringsplassen nederst i Lillegårdsbakken og få ryddet opp i flere funksjonelle problemer. Plassen ser i dag utflytende og nedslitt ut og er lite funksjonell, og skjemmende for bybildet på Bakklandet. Kommunen jobber aktivt med å få tilskudd fra private aktører. Rådmannen foreslår at det bevilges 1,0 millioner kroner til tiltaket i 2019.

Parker, opprusting og nyetablering

Plan for friluftsliv og grønne områder viser stor underdekning av parker i store deler av byen. 80 prosent av befolkningen har ikke tilgang til en park. For å gi flere i befolkningen bedre tilgang til parker vil enkelte egnede friområder eller leke- og rekreasjonsområder videreutvikles med parkkvaliteter.

Fornyelse av gate- og parktrær har vært forsømt over lengre tid. Det avsettes årlig et lite beløp til nyplanting for å sikre et frodig og grønt preg i byens gater, plasser og parker også i framtida. Rådmannen foreslår at det bevilges 0,7 millioner kroner til tiltaket i 2019.

Belysning

Flere friområder og parker vurderes for belysningstiltak for å øke trygghetsfølelsen, gi bedre universell utforming og for å utvide bruksesongen. Rådmannen foreslår å bevilge 1,0 millioner kroner til belysningstiltak i 2019. Prioritering vil blant annet gjøres i samråd med politiet. Krav fra netteier om etablering av måling for parkbelysning vil også bli fulgt opp.

Byrom

For å følge opp planlagte tiltak i byromsstrategien, foreslår rådmannen at det settes av 1,0 mill. kroner til dette i 2019. Det er igangsatt en rekke mindre tiltak for å rydde og forbedre sentrale byrom sin bruksverdi. Midlene prioriteres etter politisk vedtak fra bystyret 8.12.2016, blant annet med fokus på barn.

Erverv av grunn

Rådmann foreslår at det i økonomiplanperioden bevilges 0,5 millioner kroner i 2019 til finansiering av innløsningskrav for nyregulerte offentlige friområder og eventuelle nødvendige tiltak for grensejusteringer ved opprustning av eksisterende friområder og lekeplasser.

Torvet

Opprustningen av Trondheims viktigste byrom Torvet, hadde anleggsstart i september 2017. Anleggsarbeidet startet i Kongens gate mot Prinsen gate. Selve torvflata hadde oppstart i april 2018. Når prosjektet etter planen står ferdig våren 2020 er også Kongens gate fram til Nordre gate oppgradert. Da vil byrommet være rigget for hverdag og fest med optimale forhold for byliv, arrangement, handel og uteservering. Rådmannen foreslår at det bevilges 90,0 millioner kroner til tiltaket i 2019.

Marinen park og lekeplass

Marinen er en av de mest besøkte lekeplassene i byen og er nedslitt etter intens bruk. Omfattende skader etter utvasking ved St. Olavs kilden, Hadriansplass og trappa ned fra Ytre Kongsgård har gjort området lite funksjonelt i bruk og drift. Erosjonen har medført fare for ulykker, spesielt i trappa. Prosjektet ser på en helhetlig oppgradering av Marinen, med bred involvering av alle interessenter. Detaljprosjektet er startet i 2018 med planlagt anleggsstart senhøst 2018. Hovedanleggsperioden er i 2019, ferdigstilling er planlagt våren 2020. Rådmannen foreslår at det bevilges 9,3 millioner kroner til tiltaket i 2019.

Allmenningene på Kalvskinnet

I forbindelse med Hjerstepromenade-prosjektet vedtok Bystyret i 2011 å åpne allmenningene i Bispegata og Arkitekt Christies gate og bedre adkomsten til Nidelva. Som oppfølging av Hjerstepromenadesatsningen og ledd i satsingen på Midtbyen, er det viktig å få realisert åpning av Allmenningene. Medvirkningsprosessene, grunnverv og nødvendige avklaringer i detaljprosjekteringsfasen er tidkrevende. Det foreslås å sette i gang prosjekteringsfasen i 2021, mens tiltakene gjennomføres delvis i 2022, med en mulig ferdigstilling høst 2023. Kostnadsoverslaget er fortsatt usikkert. Det er eventuelt mulig å få private tilskuddsmidler og rådmannen er i dialog med mulige bidragsytere. Dette kan medføre at prosjektet må fremskyndes. Rådmannen foreslår at det bevilges 6,5 millioner kroner til tiltaket i kommende planperiode.

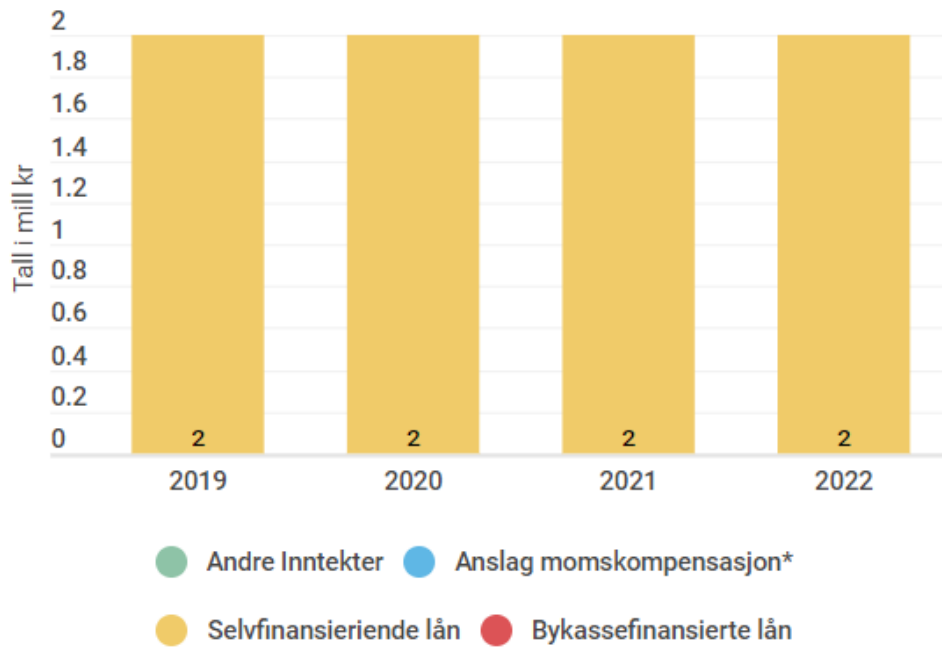
20.8.1 Investeringsområde avfall

Tabell 20-12 viser rådmannens forslag til investeringer innenfor området avfall for perioden 2019-2022. En detaljert oversikt over rådmannens forslag til investeringer og finansiering for 2019 er gitt i kapittel 29; *Forslag til investeringer og finansiering 2019-2022*.

Tabell 20-12 Investeringer i avfallshåndtering i perioden 2019-22. Tall i millioner kroner

Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til- bevilgning	Forslag til investering			
				2019	2020	2021	2022
Avfallssug mindre anlegg	8,0			2,0	2,0	2,0	2,0
Sum økonomiplan				2,0	2,0	2,0	2,0

Figur 20.6 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringsområde avfall for perioden 2019-2022

Avfallssug mindre anlegg

I handlingsplan for husholdningsavfall, bystyresak 84/10 er det vedtatt at nedgravde løsninger for oppsamling av avfall skal være normal løsning for alle utbygginger med mer enn 10 husstander. Stasjonært avfallssug skal benyttes når det bygges mer enn 300 husholdninger innenfor et utbyggingsområde. Dette vil kreve investeringer i ny infrastruktur. Rådmannen foreslår at det bevilges 2,0 millioner kroner i 2019 til dette tiltaket.

21 Eiendomstjenester

21.1 Hovedprioriteringer 2019-2022

Kommunens eiendommer representerer store verdier. Gjennom planlagt og forutsigbart vedlikehold får bygningene lengre levetid. I tillegg fortsetter arbeidet med å optimalisere våre drifts- og renholdstjenester. I den kommende perioden skal implementeringen av et nytt forvaltningssystem bidra til å effektivisere og dokumentere dette arbeidet.

Trondheim kommune har satt seg som mål å være blant de ledende kommunene når det gjelder innovativ tenkning innenfor eiendomsforvaltningen. Bruk av droner for tilstandskontroll av våre eiendommer er igangsatt, og er ett av flere eksempler på hvordan vi kan effektivisere arbeidsrutiner.

Den nylig vedtatte Miljøstrategien for bygg 2019-2022 legger føringer for områdets videre satsning innen klima og miljøarbeid.

I perioden skal det være tilgjengelig tilstrekkelig areal for utbygging til kommunale formål. Effektiv arealbruk blant annet gjennom samlokalisering og sambruk av areal, er avgjørende i den videre utviklingen.

21.2 Om området

2

Enheter

550

Årsverk

1.200.000m² eide og leide bygg**60.000**

dekar ubebygde grunn

Eiendomstjenester har ansvar for:

- Forvaltning, drift og vedlikehold av kommunens bygninger og bygninger eid av tilknyttede stiftelser
- Renhold i bygninger med kommunal virksomhet
- Prosjektutvikler og byggherrefunksjon for kommunale bygg og eiendommer
- Kjøp, salg, innleie og utleie av bebygde og ubebygde eiendom
- Samarbeid med private eiendomsutviklere og grunneiere ved hjelp av gode utbyggingsavtaler for å oppnå ønsket byutvikling

Drift og vedlikehold

Bygningene er viktige for kvaliteten på kommunens tjenesteproduksjon. En godt vedlikeholdt bygning forebygger helseskader, bidrar til gode og trivselsfremmende omgivelser og godt arbeidsmiljø, og er et viktig bidrag for å sikre god tilgjengelighet for byens befolkning og kommunens ansatte.

Tjenesteområdet arbeider aktivt med å effektivisere renholds- og driftstjenester uten å redusere kvaliteten. God styring av kostnader, kvalitet og framdrift av bygge- og vedlikeholdsprosjektene tillegges stor vekt. Eiendomstjenester har fokus på miljøspørsmål som byggherre, eiendomsforvalter, eiendomsutvikler og rådgiver for andre enheter i kommunen.

Riktig bruk av bygg

Tjenesteområdet samarbeider med brukerne av bygningene for å nå målet om to prosent reduksjon i energibruket per år. Dette gjøres både gjennom tekniske tiltak og god dialog mellom brukere og driftspersonell. Det holdningsskapende arbeidet er viktig.

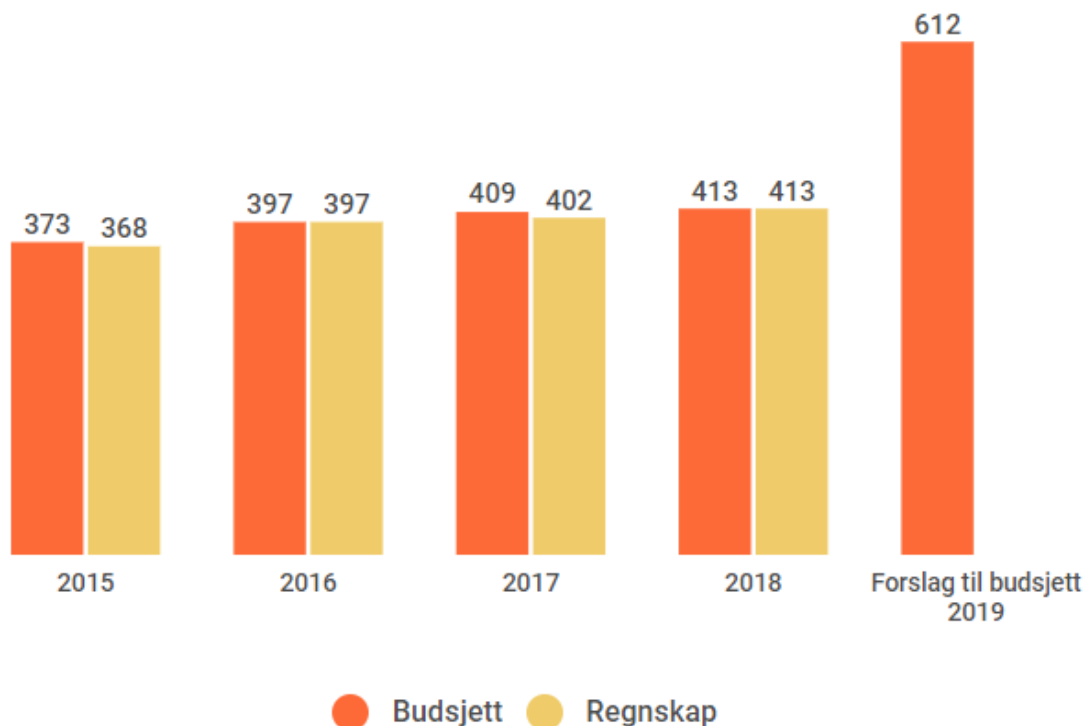
Etablering og utvikling av bolig- og næringsområder er en viktig del av byutviklingen. Kommunen skal være en aktiv deltaker, både gjennom å utvikle egne arealer og gjennom samarbeid med offentlige og private aktører.

De enkelte kommunale tjenesteområdene har behovtilpasset samfunnsutviklingen, de må være tilstede der behovet er. Det kan være utfordrende å kombinere krav til lokalisering med tilgjengelig areal. Plan for areal til offentlige tjenester ble lagt frem for bystyret i november 2017 ([160/17](#)). I planen er det gjort rede for arealbehov for kommunale tjenester og idrett i hele kommunen. Planen viser forslag til lokalisering og hvor kommunen fortsatt mangler areal. Den gir også føringer for videre arbeid med å skaffe kommunale tomter. Muligheter for å spare areal, blant annet gjennom samlokalisering og sambruk av areal, er et viktig tema.

Økonomiske nøkkeltall

Figur 21-1 viser budsjett- og regnskap for eiendomstjenester i perioden 2015-2017, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2018, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for eiendomstjenester for 2019.

Figur 21-1 Utvikling av regnskap og budsjett for eiendomstjenester 2015-2019. Tall i nominelle kroner.

Eiendomsområdet hadde i 2015 et styrt mindreforbruk for å bidra til at kommunen som helhet fikk et positivt årsresultat det året. Mindreforbruket i 2017 skyldes at deler av årsoppgjørsbevilgningen for 2017 ikke ble brukt opp samt et mindreforbruk på 2 millioner kroner knyttet til boligområdet. Den store

endringen i nivå på nettobudsjett mellom 2018 og 2019 skyldes at i forbindelse med omleggingen til nytt økonomisystem ble budsjettet mellom eiendomstjenester og tekniske tjenester fordelt mellom områdene på en mer riktig måte. Det er snakk om en ren teknisk endring.

Tabell 21-1 KOSTRA-tall. Sammenligning mellom Trondheim kommune og ASSS-kommunene, eiendomstjenester

Nøkkeltall eiendomstjenester	Trondheim 2016	Trondheim 2017	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS, uten Oslo og Trondheim
Netto driftsutgifter til kommunal eiendomsforvaltning per innbygger	5 110	4 954	5 475	5 330	5 544	5 098
Utgifter til vedlikeholdsaktiviteter i kommunal eiendomsforvaltning per kvadratmeter	159	158	113	150	307	156
Utgifter til driftsaktiviteter i kommunal eiendomsforvaltning per kvadratmeter	596	587	443	816	582	622
Energikostnader for kommunal eiendomsforvaltning per kvadratmeter	102	105	140	116	98	104

Tabellen viser at Trondheim kommune har lavere utgifter til driftsaktiviteter og energikostnader enn snittet av ASSS-kommunene. Vedlikehold i kroner per kvadratmeter ligger litt over snittet. Stavanger kommune trekker snittet på vedlikehold opp pga tiltakspakker fra staten i 2017. Det jobbes aktivt med å forbedre kvaliteten på ASSS-tallene og dermed gjøre sammenligningen mellom kommunene bedre.

21.3 Periodemål

Tjenesteområdet bidrar til å oppnå følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel:

2.2 I 2020 skal Trondheim være et lavenergisamfunn.

2.4 I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal.

2.5 I 2020 er Trondheim en ren og ryddig kommune der 90 prosent av avfallet gjenvinnes.

2.6 I 2020 er Trondheim rollemodell for konkurransedyktige og bærekraftige areal- og transportløsninger.

4.2 I 2020 skal Trondheim kommune ha styrket sin posisjon som attraktiv arbeidsgiver.

4.4 I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester.

Eiendomstjenester - periodemål og indikatorer for perioden 2019-2022

1. Gode miljø- og klimavennlige løsninger i alle deler av virksomheten

Trondheim kommune skal ha gode miljø- og klimavennlige løsninger i alle ledd, når vi bygger nytt, når vi rehabiliterer og vedlikeholder bygningene våre og når vi drifter og renholder bygningene. Vi skal arbeide for en klimanøytral eiendomsportefølje og utvikle helhetlige løsninger for bygg, energi og transport som bidrar til klimavennlig byutvikling:

Indikatorer:

- Utfasing av fossilt brensel i kommunal bygningsmasse innen 2020. Fossilfrie byggeplasser med utslippsfrie løsninger, digital teknologi for å redusere transportbehov, samt kritisk gjennomgang av behovet for og antallet kjøretøy.
- Vise klimagasskonsekvenser ved valg av tomt for offentlig tjenesteyting.
- Sambruk av lokaler på tvers av tjenesteområder. Arealbruk skal effektiviseres selv om økt bruk gir økt energibruk.
- Redusere energibruk med 2 prosent per år gjennom enøktiltak på eksisterende bebyggelse, varme og strømproduksjon på egne bygg gjennom økt bruk av varmepumpeløsninger og solcellleanlegg.

- Bruk av fornybare materialer, med vekt på innovativ bruk av tre. Etablere klimagassregnskap som dokumenterer måloppnåelsen. Redusere klimafotavtrykket til nye bygg gjennom mål om minimum 30 prosent reduksjon av utslipp fra energi og materialer, forutsatt at livsløpskostnadene ikke øker vesentlig.
- Samarbeid med forskningsmiljø for å utvikle innovative og framtidsrettede løsninger.
- Det skal igangsettes pilotprosjekter på plussus og nullutslippsbygg.

2. Sikre kvaliteten på alle bygninger

Trondheim kommune har betydelige verdier i sin bygningsmasse. Et målrettet verdibevarende vedlikehold er nødvendig for å sikre disse verdiene på en økonomisk optimal måte. God drift og godt renhold er en viktig forutsetning for å nå målet.

Indikatorer:

- 85 prosent av vedlikeholdsbudsjettet skal brukes til planlagt, verdibevarende vedlikehold og utskiftingser.
- Utvikle drifts- og vedlikeholdsvennlige bygninger. Implementering av nytt FDVU-system skal profesjonalisere og effektivisere organisasjonen.
- Utvikle kulturminneplan

3. Gjennom investeringsprosessen møte kommunens behov for areal på kort og lang sikt

Befolkningsøkningen i Trondheim utløser behov for bygging av barnehager, skoler, helse- og velferdssentre og idrettsanlegg. Kommunen har ikke tilstrekkelige arealreserver til å møte behovet for areal til offentlige formål. For å lykkes med bygging av offentlige bygg og anlegg, må kommunen derfor være en aktiv grunnverver med et langsiktig perspektiv, og vektlegge arealeffektivitet og sambruk i alle prosjekter.

Indikatorer:

- I 2019 skal kommunen ha tilstrekkelig areal til å få gjennomført aktuelle prosjekt. Vi skal være en pådriver for sambruk og effektiv utnyttelse av arealene, også uteareal.
- Oppdatering av premissene i plan for areal til offentlige tjenester minimum hvert 4. år

4. Bidra aktivt til utvikling av prioriterte utbyggings- og byomformingsområder

Trondheim kommune skal vurdere tidlig hvilke offentlige anlegg som er nødvendige for utvikling av et utbyggings-/ byomformingsområde, hvordan anleggene skal finansieres, når de kan bygges og hvem som skal være tiltakshaver. Bidra til at finansiering foreligger til riktig tid, eller at det er forutsigbart når finansiering vil foreligge.

Indikator:

- I 2019 skal kommunen utarbeide gjennomføringstrategi for minst ett prioritert byomformingsområde.

21.4 Driftsbudsjett

Et kvalitetsmessig godt renhold og god bygningsdrift er viktig for trivsel, helse og arbeidsmiljø, og for å forlenge bygningenes levetid. Det arbeides kontinuerlig med å finne smarte og innovative løsninger for å effektivisere eiendomsdriften.

Selv om bygningsvedlikehold har vært prioritert de siste årene og Trondheim ligger bra an sammenlignet med andre storkommuner, er vedlikehold av bygg målt i kroner per kvadratmeter fortsatt lavere enn anbefalt norm for verdibevarende vedlikehold. Tilgjengelige midler ligger om lag 50 prosent under anbefalt nivå. Vi ligger omtrent på gjennomsnitt i vedlikehold (kr pr kvm) i forhold til de andre ASSS-kommunene, se tabell 21-1.

Bystyret har lagt føringer om at Trondheim kommune skal være et forbilde når det gjelder å ta vare på fredete og antikvarisk verdifulle bygg. Slike bygg har behov for en mer kostnadskreven oppfølging enn budsjettene gir rom for.

I tråd med vedtak i [formannskapssak 178/17](#) er rådmannen i ferd med å utarbeide en tilstandsvurdering av boligene på Svartlamoen. Når denne er ferdigstilt vil rådmannen legge frem en politisk sak som redegjør for boligenes tilstand og gir et estimat for størrelsen på vedlikeholdsbehovet.

Kommunale boliger

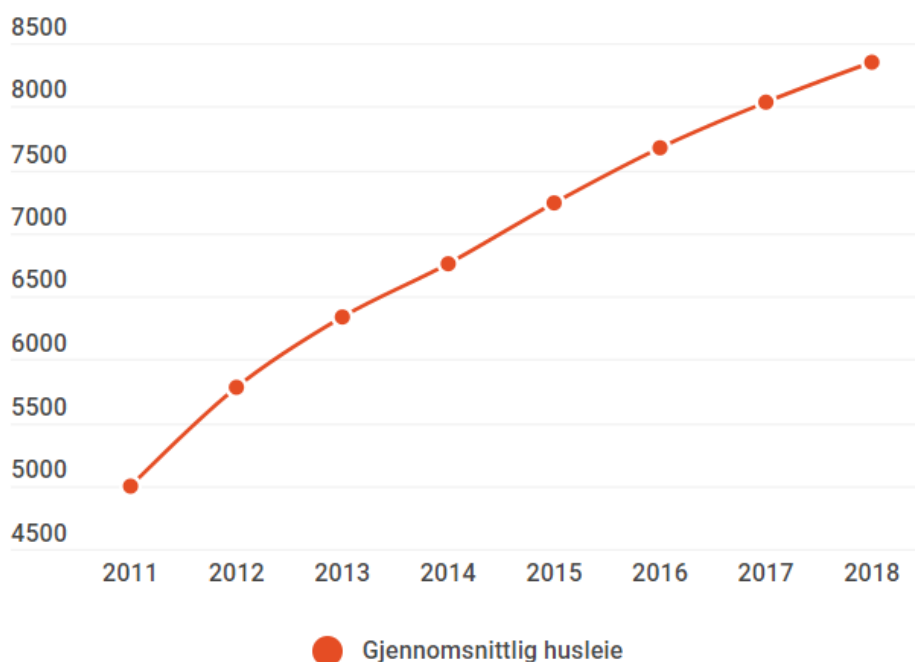
Bystyret vedtok i desember 2009 ([bystyresak 151/09](#)) at vi skulle ha en utgiftsdekkende husleiemodell for de kommunale boligene i Trondheim. Husleien skal fastsettes slik at den dekker kommunens løpende utgifter til forvaltning, drift og vedlikehold av boligene samt renter og avdrag på kommunens lån knyttet til boligporteføljen. Samtidig skal husleien i den enkelte bolig justeres slik at kvaliteter som størrelse, tilstand og beliggenhet får betydning for leiefastsettelsen. Innføring av ny husleiemodell reduserte bykassens subsidiering av boligøkonomien med over 40 millioner kroner.

Satsene i husleiemodellen justeres hvert år fra januar basert på endringen i konsumprisindeksen for de siste 12 månedene. De enkelte husleiene reguleres imidlertid i tråd med husleielovens paragrafer om leieendring, og reguleringene vil komme til ulike tidspunkt og med ulike beløp avhengig av når leiekontrakten ble inngått og når husleien sist ble regulert.

De siste to årene har det vært en kraftig økning i antall døgn det tar fra en utleiebolig står tom og frem til neste utleier er på plass. Det er flere forklaringer bak denne utviklingen, blant de viktigste er økte husleiepriser i de kommunale utleieboligene og et generelt strammere utleiemarked. Rådmannen vil komme tilbake til denne problemstillingen i egen politisk sak.

Innføringen av ny husleiemodell har sammen med en økt vedlikeholdsinnsetning, investeringer i nye boliger samt generell prisstigning medført at gjennomsnittlig husleie i kommunale boliger har økt fra rundt 5 000 kroner i mai 2011 til 8 350 kroner i mai 2018 noe som er illustrert i figur 21.2 nedenfor.

Figur 21.2 : Utvikling gjennomsnittlig husleie kommunale utleieboliger 2011-2018

I tabell 21.2 vises hvilke utgifter og inntekter som forventes innenfor boligøkonomien i 2019.

Tabell 21-2 Anslag utgifter og inntekter boligøkonomien 2019. Tall i millioner kroner

Husleieinntekter	390
Kapitalutgifter	80
Vedlikehold	135
Bygningsdrift og renhold	35
Husleie og fellesutgifter	90
Energi og kommunale avgifter	30
Øvrige forvaltningsutgifter	20
Sum utgifter	390
Resultat	0

Rammeendring og tiltak

Tabell 21-3 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for eiendoms formål i perioden 2019-2022 og til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg driftsrammene. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2018. En detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak finnes i tabell 21-4.

Tabell 21-3 Budsjetteramme og rammeendring eiendomstjenester. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2019	2020	2021	2022
Opprinnelig budsjett 2018	605,6	605,6	605,6	605,6
Pris- og lønnskompensasjon	5,5	5,5	5,5	5,5
Oppgaveendringer	0,0	0,0	0,0	0,0
Korrigert budsjett	611,1	611,1	611,1	611,1
Befolkningsvekst	7,4	13,4	27,4	28,1
Annen rammeendring	-6,93	-6,97	-11,04	-11,04
Forslag til netto driftsramme	611,6	617,6	627,5	628,2
Reell rammeendring	0,5	6,5	16,4	17,1

Tabell 21-4 Tiltak i eiendomstjenester. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2019	2020	2021	2022
Opprettholdelse av standard	01.Kompensasjon nye bygg	7,2	13,0	26,8	27,3
	02.Befolkningsvekst	0,0	0,2	0,4	0,6
	03.Avslutning leieforhold Maurits hansens gate	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9
Endringer i tjenestetilbudet	04.Rammeendring innleie	1,6	1,6	0	0
	05.Redusert innsats tilknyttet kommunens rolle som grunneier	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
	06.Redusert frekvens renhold klasserom	-2,7	-2,7	-3,3	-3,3
	07.Redusert vaktmesterressurs	-1	-1	-1,6	-1,9
	08.Redusert vedlikehold	-3,7	-3,7	-4,7	-4,4
	09.Reduksjon av administrative støttefunksjoner	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
	10.Universitetskommunen	0,9	0,9	0,9	0,9

Effektiviseringstiltak	11. Nytt system for skjenke- og serveringsbevilgninger	0	0	-0,3	-0,3
Sluttsum		0,5	6,5	16,4	17,1

21.4.1 Omtale av tiltak eiendomstjenester

Opprettholdelse av standard

Kompensasjon nye bygg

Nye formålsbygg medfører økte forvaltnings, drift og vedlikeholdsutgifter. Rådmannen foreslår at området tilføres 7,2 millioner kroner i 2019 for å kompenseres området for de kostnadene nye bygg medfører.

Befolkningsvekst

Tjenesteområdets tildelte kompensasjon for demografiutvikling på 0,2 millioner kroner for 2020 foreslår rådmannen benyttes som deldekning av tekniske tjenester sitt merforbruk på vinterdriften. Tilpasningen medfører at det ikke settes av nye midler til oppgaven med å videreutvikle byutvikling sine registeroversikter i 2019.

Avslutning leieforhold Mauritz Hansens gate

Kommunens leieforhold av lokaler til legevakten i Mauritz Hansens gate ble sagt opp i 2018. Oppsigelsen er estimert til å ha en delårseffekt på 0,9 million kroner i 2019.

Endringer i tjenestetilbudet

Rammeendring innleie

For å fullfinansiere kommunens budsjett for innleie av bygg foreslår rådmannen å tilføre tjenesten 1,6 millioner kroner i 2019 og 2020. Rådmannen vil foreta en gjennomgang av kommunens portefølje av innleide bygg og se på incentiver for redusert arealbruk og innføre en forbedret metodikk for fornyelse av kontrakter, og mener derfor det vil være mulig å effektivisere området med 1,6 millioner området fra og med 2021.

Redusert innsats tilknyttet kommunens rolle som grunneier

For å tilpasse seg rammen foreslår rådmannen at tjenesteområdet skal gå i gjennom kommunens tjenesteproduksjon tilknyttet rollen som grunneier og redusere aktiviteten med 0,3 million kroner per år. Det må vurderes hva som er forsvarlig saksbehandling på feltet, og hvordan vi oppfyller dette i dag. Effekten av tiltaket vil være at kommunen ikke vil skjytte sin grunneieroppgave på samme måte som i dag.

Redusert frekvens renhold klasserom

Rådmannen foreslår at budsjettet for renhold av klasserommene reduseres med 2,7 millioner kroner i 2019 økende til 3,3 millioner kroner mot slutten av planperioden. Den foreslåtte budsjettreduksjonen medfører at rammen til renhold av klasserom reduseres med om lag 10 prosent. Renholdsfrekvensen på skolene er i dag 3 til 4 ganger per uke. Budsjetttilpasningen vil medføre at den må reduseres til om lag tre ganger per uke på alle skolene der det er mulig.

Redusert vaktmesterressurs

For å tilpasse seg den tildelte rammen har rådmannen funnet det nødvendig å foreslå at utgiftene knyttet til vaktmesterressurs reduseres med en million kroner i 2019 økende til 1,9 millioner kroner fra 2022. Dette ville bli gjort ved at noen vaktmestere vil få ansvar for flere eiendommer innenfor samme geografisk område og på tvers av enheter. Blant annet vurderes det om flere vaktmestere på skoler i tillegg kan ta ansvar for en barnehage i nærheten. Vaktmesterressursen vil dermed fordeles på flere enheter (hovedsakelig skoler) noe som vil gi enhetene generelt noe redusert tilgang til vaktmestere. I tillegg oppnår vi mindre kjøring med bil, noe som bidrar til å redusere CO₂-utslipp fra egne kjøretøy. Som følge av kuttet vil det også bli noe redusert brøyting av utomhusområder for skoler og barnehager i helgene.

Redusert vedlikehold

Rådmannen foreslår en reduksjon på 3,7 millioner kroner i 2019 som økes til 4,4 millioner kroner fra 2022. Tre millioner kroner av reduksjonen skyldes byutviklingsrådets behov for dekke inn deler av merforbruket på vinterdriften på andre tjenesteområder enn tekniske tjenester.

For å opprettholde eiendomsporteføljen sin verdi er det viktig med et forutsigbart og tilstrekkelig vedlikehold. Dette er en viktig og riktig langsiktig strategi. Vedlikeholdet har vært søkt skjermet for kutt de siste årene, men for å kunne tilpasse den tildelte rammen er en reduksjon i vedlikeholdsbudsjettet nødvendig. Det foreslåtte kuttet medfører at vedlikeholdsrammen reduseres med om lag 4 prosent sammenlignet med 2018.

Reduksjon av administrative støttefunksjoner

Rådmannen foreslo i sitt budsjettforslag for 2018 at de administrative støttefunksjonene innenfor eiendomstjenester skulle reduseres med 0,6 million kroner fra 2019 og utover.

Andel Universitetskommune

Som et ledd i Trondheim Kommune og NTNU sitt universitetskommunesamarbeid skal det ansettes en prosjektleder innenfor satsingsområde byutvikling. Rådmannen foreslår at stillingen finansieres ved en reduksjon av tjenesteproduksjonen innenfor tjenesteområdene, eiendomstjenester sin andel av stillingen utgjør 0,9 million kroner. Partene skal utvikle og prøve ut virkemidler som styrker samarbeidet innen forskning, undervisning og kommunen som praksis og innovasjonsarena. Satsingen kommer i tillegg til deltakelsen i og tilskudd til forskningsentrene ZEN og Klima2050 ved NTNU og SINTEF.

Effektiviseringstiltak

Nytt system for skjenke- og serveringsbevilgninger

I forbindelse med innføring av nytt datasystem for skjenkekontroll regner rådmannen med at det vil være mulig å ta ut noe netto effektiviseringsgevinst ved at saksbehandlingen blir mer effektiv.

System for forvaltning, drift og vedlikehold

Implementering av nytt FDV-system som ble påbegynt i 2018 vil også på lengre sikt føre til muligheter til å effektivisere forvaltningsorganisasjonen. Disse effektiviseringsgevinstene er rammen til eiendomstjenester allerede blitt korrigeret for.

Tjenesteområdets fokus på ny og innovativ tankegang har ført til effektivisering. Innføring av droner til bruk i forbindelse med tilstandskontrollen av bygningsmassen har ført til betydelig effektivisering som har blitt benyttet til bedre tjenester til brukerne av de kommunale byggene.

21.5 Investeringsbudsjett

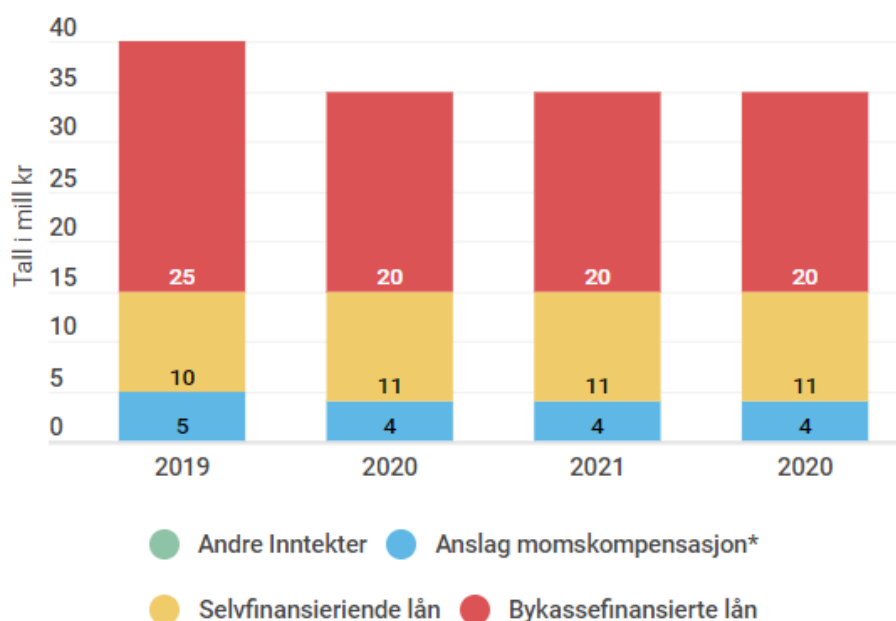
21.5.1 Eiendomsinvesteringer

Tabell 21-5 viser rådmannens forslag til investeringer innenfor område eiendomsinvesteringer for perioden 2019-2022. En detaljert oversikt over rådmannens forslag til investeringer og finansiering for 2019 er gitt i kapittel 29; *Forslag til investeringer og finansiering 2019-2022*.

Tabell 21-5 Investeringer i diverse eiendomsinvesteringer i perioden 2019-22. Tall i millioner kroner

Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til- bevilgning	Forslag til investering			
				2019	2020	2021	2022
Lov og forskriftskrav formålsbygg				19,0	19,0	18,5	18,0
Lov og forskriftskrav boliger				10,4	10,6	10,6	10,6
Økonomisering (enøk)				3,6	3,6	3,6	3,6
Produksjons- og transportutstyr				1,3	1,4	1,4	1,4
Bispehaugen	5,5	0,0	5,5	5,5			
Utstyr analysesenteret				0,7	0,7	0,7	0,7
Sum økonomiplan				40,5	35,3	34,8	34,3

Figur 21-3 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringsområde eiendomsinvesteringer for perioden 2019-2022

Lov- og forskriftskrav formålsbygg

Rammen skal dekke bygningsmessige tiltak som er nødvendige for at skoleanlegg, barnehagebygg, helse- og velferdssentre, idrettshaller, serveringshytter i marka, administrasjons- og kulturbygg skal tilfredsstille gjeldende lov- og forskriftskrav. Dette gjelder først og fremst branntekniske oppgraderinger, universell utforming og heis. Rådmannen foreslår at det bevilges 19,0 millioner kroner til dette formålet i 2019.

Lov- og forskriftskrav utleieboliger

Rammen skal dekke bygningsmessige tiltak som er nødvendige for at boligene skal tilfredsstille gjeldende lov- og forskriftskrav. Det er et stort behov for oppgraderinger av tekniske anlegg. Nye forskriftskrav fører til pålegg om å øke brannsikkerheten i eldre bygårder (bygd i perioden 1890-1920). Trondheim kommune eier mange gamle bygårder, og nye forskrifter gir store kostnader med å etablere nye rømningsveier med mer.

Rammen finansieres innenfor den lukkede boligøkonomien. Rådmannen foreslår at det bevilges 10,4 millioner kroner til formålet i 2019.

Energiøkonomisering (enøk)

Her inngår gjennomføring av tekniske og bygningsmessige tiltak som gir et redusert energiforbruk i bygningene. I forbindelse med planlagt verdibevarende vedlikehold skal enøktiltak kartlegges for byggene som skal ha hovedvedlikehold. Typiske tiltak er tilleggsisolering i forbindelse med utbedring av tak, tetting av luftlekkasjer, utskifting av varmegjenvinnere i ventilasjonsanlegg, lysstyring med mer. For tiltak som kan være støtteberettiget fra Enova, blir det sendt søknad om tilskudd. For å foreta riktige prioriteringer av de mest lønnsomme tiltakene, er det etablert kriterier for bruk av enøk-midlene, blant annet for å kunne dokumentere resultatene av hvert enkelt tiltak, det vil si hvor mye energi som faktisk blir spart. Rådmannen foreslår at det bevilges 3,6 millioner kroner til formålet i 2019.

Produksjons- og transportutstyr

Rådmannen foreslår at det bevilges 1,3 millioner kroner til innkjøp av store driftsmaskiner og andre større anskaffelser i 2019.

Utvendig rehabilitering av det siste trehuset ved Bispehaugen skole

Trebygningene ved Bispehaugen skole er klassifisert som bygg med svært høy antikvarisk verdi. I desember 2015 ble det vedtatt av bystyret å sette av 9,3 millioner til istandsetting av fasadene med vindusrestaurering for de tre verneverdige trepaviljongene.

Bevilgningen ble kun tilstrekkelig for å gjennomføre tiltak på to av byggene, da det under arbeidet ble det avdekket omfattende skader, som det ut fra en faglig vurdering var helt nødvendig å utbedre. Rådmannen foreslår derfor å sette av 5,5 millioner i 2019 for utvendig istandsettelse av det siste trehuset på Bispehaugen.

Utstyr Analysesenteret

For å holde utstyrsparken ved like må Analysesenteret kontinuerlig skifte ut og oppgradere sine laboratorieinstrumenter. Rådmannen foreslår at det bevilges 0,8 million kroner til formålet i 2019. Analysesenteret er med i et samarbeid med andre laboratorier for å anskaffe et nytt fagdatasystem. Rådmannen vil i forbindelse med den løpende økonomirapporteringen ta opp problemstillingen hvis den anskaffelsen utløser behov for budsjettkorrigeringer.

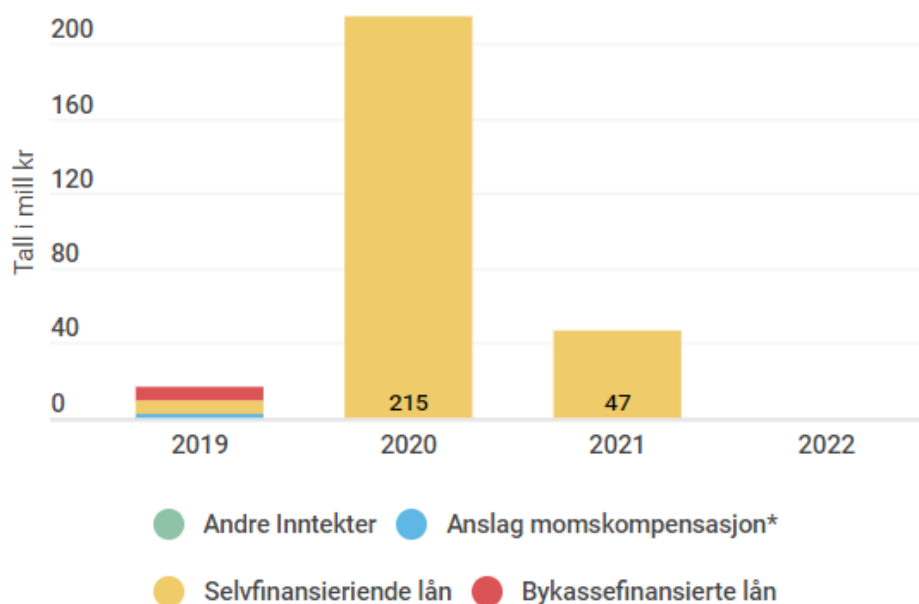
21.6 Administrasjonsbygg og byrom

Tabell 21-6 viser rådmannens forslag til investeringer innenfor område administrasjonsbygg og byrom for perioden 2019-2022. En detaljert oversikt over rådmannens forslag til investeringer og finansiering for 2019 er gitt i kapittel 29; *Forslag til investeringer og finansiering 2019-2022*.

Tabell 21-6 Investeringer i adm.bygg og byrom i perioden 2019-21. Tall i millioner kroner

Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til- bevilgning	Forslag til investering			
				2019	2020	2021	2022
Bygg til nytt ettersorteringsanlegg (SESAM)	269,0	0,0	269,0	7,0	215,0	47,0	0,0
Gamle Breidablikk skole - istandsetting	10,0	0,0	10,0	10,0	0,0	0,0	0,0
Sum økonomiplan				17,0	215,0	47,0	0,0

Figur 21.4 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringsområde administrasjonsbygg og byrom for perioden 2019-2022.

Bygg til nytt ettersorteringsanlegg (SESAM)

I forbindelse med etablering av ettersorteringsanlegg for husholdningsavfall på Heggstad Søndre, legges det opp til at Trondheim kommune bygger og stiller til rådighet et bygg som kan huse virksomheten til SESAM Ressurs AS. SESAM Ressurs AS er tenkt å drive ettersorteringsanlegget, og er et selvkostforetak som vil belaste renovasjonsgebyret til Trondheim kommune og de andre eierne.

Det vises til formannskapssak [30/18](#) for orientering om reguleringsarbeid og valg av tomt på Heggstad Søndre. Et foreløpig anslag på byggekostnadene er på 269 millioner kroner. Det legges fram sak til bystyret i oktober 2018. Byggekostnadene vil ligge til grunn for leien som belastes SESAM Ressurs AS i driftsperioden. Rådmannen foreslår rammen som nevnt ovenfor.

Gamle Breidablikk skole

I saksnummer [23/18](#) foreslår Rådmannen å istandsette den eldste skolebygningen til en minimumsstandard slik at denne midlertidig kan tas i bruk i påvente av endelig avklaring om framtidig bruk av eiendommen. Rådmannen foreslår at det budsjetteres med 10 millioner kroner til dette arbeidet i 2019.

21.7 Ubebygde bolig- og næringsareal

I planperioden skal vi arbeide videre med å finne riktig nivå på kommunens involvering i byomformingsområder som for eksempel Tempe/Sluppen og Nyhavna. Det kan gå mange år fra anskaffelse til utnyttelse av en eiendom. Dette medfører at kapital bindes, noe som påvirker kommunens likviditet og fleksibilitet. Kvalitet i de investeringene som gjennomføres, gode utredninger og riktige avtaler vil bli vektlagt.

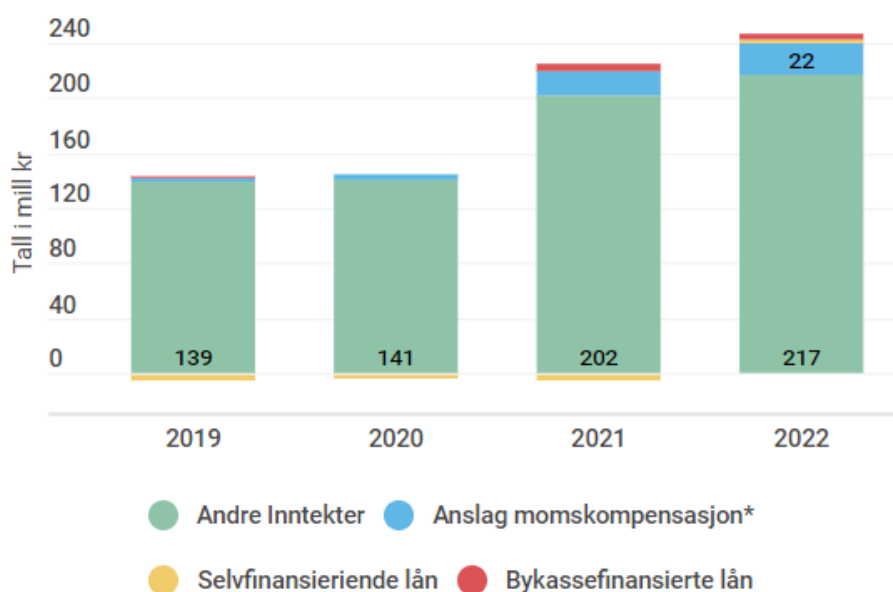
Dersom det private står for transformasjon, kan dette medføre at man legger mindre beslag på kommunens ressurser. Området trenger derimot ikke være modent for transformasjon og omprioriteringer av teknisk og sosial infrastruktur må vurderes.

Tabell 21-7 viser rådmannens forslag til investeringer innenfor område ubebygde bolig- og næringsareal for perioden 2019-2022. En detaljert oversikt over rådmannens forslag til investeringer og finansiering for 2019 er gitt i kapittel 29; *Forslag til investeringer og finansiering 2019-2022*.

Tabell 21-7 Investeringer i ubebygde bolig- og næringsareal i perioden 2019-22. Tall i millioner kroner

Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til- bevilgning	Forslag til investering			
				2019	2020	2021	2022
Grilstadfjæra	230,0	222,1	7,9	3,1	4,8	0,0	0,0
Anleggsbidragsmodellen	480,0	0,0	480,0	120,0	120,0	120,0	120,0
Lillebyområdet hovedanlegg	28,0	26,5	1,5	0,0	1,5	0,0	0,0
Tiller Øst III	145,5	144,6	0,9	0,5	0,1	0,1	0,1
Lade Leangen	103,0	100,5	2,5	0,2	0,2	0,2	0,2
Leangen senterområde	70,0	36,6	33,4	1,0	1,0	1,0	30,4
Killingdalområdet - miljøtiltak	13,5	10,6	2,9	1,0	1,0	0,9	0,0
Østmarka og Ringve	10,0	1,0	9,0	3,0	3,0	3,0	0,0
Eiendomsutvikling bolig og Rassikring				10,0	10,0	10,0	10,0
Overvik - infrastrukturtiltak	170,0	0,0	170,0	0,0	0,0	85,0	85,0
Sum økonomiplan				139,3	142,1	220,7	246,2

Figur 21.5 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringsområde ubebygd bolig- og næringsareal for perioden 2019-2022

Prosjektene "Killingdalområdet – miljøovervåkning", deler av "Overvik - infrastrukturtiltak" og "Rassikring" forutsettes bykassefinansiert. Resten av prosjektene innenfor bolig og næring skal være selvfinansierende over tid.

Trondheim er i vekst, og det er stor oppmerksomhet rundt transformasjonsområdene Nyhavna og Tempe. Rådmannen vil arbeide med å skissere mulige gjennomføringsplaner for disse områdene i planperioden, og det forventes å få en bedre oversikt over hva kommunens rolle bør være, og hvilket omfang prosjektene får. Dette vil rådmannen komme tilbake til i senere handlings- og økonomiplaner og enkeltsaker der det er relevant.

Grilstadfjæra

Gjennom utbyggingsavtale etter anleggsbidragsmodellen har Trondheim kommune tatt tiltakshaveransvaret for bygging av offentlige kommunaltekniske anlegg for hele området. Totalkostnad er stipulert til 230 millioner kroner. Rådmannen foreslår å sette av 7,9 millioner til ferdigstilling av prosjektet i økonomiplanperioden.

Anleggsbidragsmodellen

Til bygging av framtidige offentlige anlegg etter anleggsbidragsmodellen foreslår rådmannen å legge til grunn et behov på 120 millioner kroner per år i perioden, men det er knyttet stor usikkerhet til estimatet. Dette er anlegg som finansieres av private utbyggere, og beløpsstørrelsen avhenger av utbyggingstakten. Prinsipp og logikk bak anleggsbidragsmodellen er nærmere omtalt i bystyrets sak [89/10](#) og formannskapssak [138/17](#).

Lillebyområdet hovedanlegg

Reguleringsplan for utbygging av området ble vedtatt i 2013. Etter at en finansieringsavtale for Lillebyområdet ble vedtatt i bystyret i sak [31/18](#), er kommunens rolle som tiltakshaver redusert ytterligere fra 52,5 millioner kroner til totalt 28 millioner kroner. Rådmannen foreslår å sette av 1,5 millioner kroner til ferdigstilling av prosjektet i planperioden.

Øvrige rekkefølgekrav forventes håndtert gjennom anleggsbidragsmodellen, og er inkludert i porteføljen der.

Tiller Øst III

Området omfatter alle hovedanlegg for infrastruktur. Kostnadene forutsettes dekket inn av utbyggerne og skal innbetales når hvert delprosjekt igangsettes. Arbeidene med infrastruktur forventes sluttført i 2018. Rådmannen foreslår at det settes av 0,8 millioner kroner til arbeidet i økonomiplanperioden.

Lade Leangen

Det gjenstår noen bolig- og næringsprosjekter som er forutsatt sluttført i løpet av økonomiplanperioden, og der det gjenstår mindre sluttbevilgninger. Rådmannen foreslår rammen som nevnt ovenfor.

Leangen senterområde

Veivalgssak om lokk over Leangen stasjonsområde ble behandlet av formannskapet 21.06.2016 i sak [148/16](#). Bane NOR har tilpasset prosjektet Leangen stasjon slik at lokk lar seg gjennomføre på et senere tidspunkt.

Høsten 2017 ble det gjennomført samtaler med Bane NOR for å sikre rettigheter til å bygge lokk over jernbanetraseen. Bane NOR er positiv til å gi tilgang til arealet over jernbanen så lenge det ikke legges til rette for bebyggelse over spor. Det arbeides med avtaleutkast for å følge opp disse samtalene.

I 2018 gjennomføres et mulighetsstudie for å se på utviklingsmuligheter for området. Lokk er et tema som tas opp i utredningen. På bakgrunn av mulighetsstudien vil det legges fram en politisk sak i løpet av vinteren 2018/19. Denne vil ta stilling til om det anbefales å jobbe videre med lokk på kort sikt og hvordan Peder Falcks veg kan videreføres fram til Haakon VII's gate.

Innenfor økonomiplanperioden foreslår rådmannen å nedjustere rammen slik at den kun tar høyde for en mulig utvidelse av Peder Falcks veg. Et eventuelt lokk vil ikke bli realisert innenfor perioden.

Heggstad Søndre - infrastruktur

For den ubebygde delen av Heggstadområdet, som er avsatt til næringsformål, forventes reguleringsplanen fremlagt for politisk sluttbehandling i løpet av høsten 2018. I sammenheng med klargjøring av tomt for et fremtidig ettersorteringsanlegg er det foreslått å samle all infrastrukturutbygging i området i ett prosjekt. Det ble lagt frem en orienteringssak om prosjektet i februar 2018, saksnr [30/18](#).

Killingdalområdet – miljøtiltak

Prosjektet vil bygge og starte drift av et vannrenseanlegg. Det er planlagt en totalentreprise med prosjektering, bygging og testing i tre år, der bygging og oppstart av testfasen skjer i 2018. Rådmannen foreslår å sette av 2,9 millioner kroner til ferdigstilling av prosjektet i planperioden.

Østmarka og Ringve

Bystyret vedtok i møte 26. april i PS [31/17](#) og PS [57/17](#) "Avtale om sletting av tilbakefallsklausuler avgitt av Sør-Trøndelag fylkeskommune til Trondheim kommune og oppgjør knyttet til slettingen" og "Avtale om avvikling av tilbakefallsklausuler, oppgjør og kjøp knyttet til St. Olavs Hospital HF sine eiendommer på Østmarka". Overtakelsen av disse arealene innebærer at Trondheim kommune nå eier et stort sammenhengende område i området Østmarka / Ringve.

Rådmannen foreslår å sette av 9,0 millioner kroner i økonomiplanperioden til å igangsette utvikling av dette området. Anslagene er usikre, og vil kvalitetssikres i påfølgende handlings- og økonomiplaner.

Eiendomsutvikling bolig og næring

Denne posten er tenkt å ivareta utvikling av mindre areal, samt mindre erverv for å kunne oppfylle kommunens krav til offentlige arealer. Rådmannen foreslår å sette av 10,0 millioner kroner årlig i økonomiplanperioden til dette arbeidet.

Rassikring

For å ivareta kommunens ansvar som grunneier, foreslår rådmannen at det i økonomiplanperioden avsettes 0,5 millioner kroner per år. Bevilgningen vil bli brukt til å forebygge ras til sikring av eksisterende bebyggelse og til eventuell opprydding etter ras.

Overvik - infrastrukturtiltak

I forbindelse med byggingen av Jakobsli skole utløses et rekkefølgekrav om en hovedveg gjennom Overviks utbyggingsområde. I handlings- og økonomiplan er denne fordelt over 2021 og 2022, og forventes i stor grad refundert av andre utbyggere i området. Trondheim kommunes andel anslås til å være om lag 5 % av beløpet, ca. 9 millioner kroner.

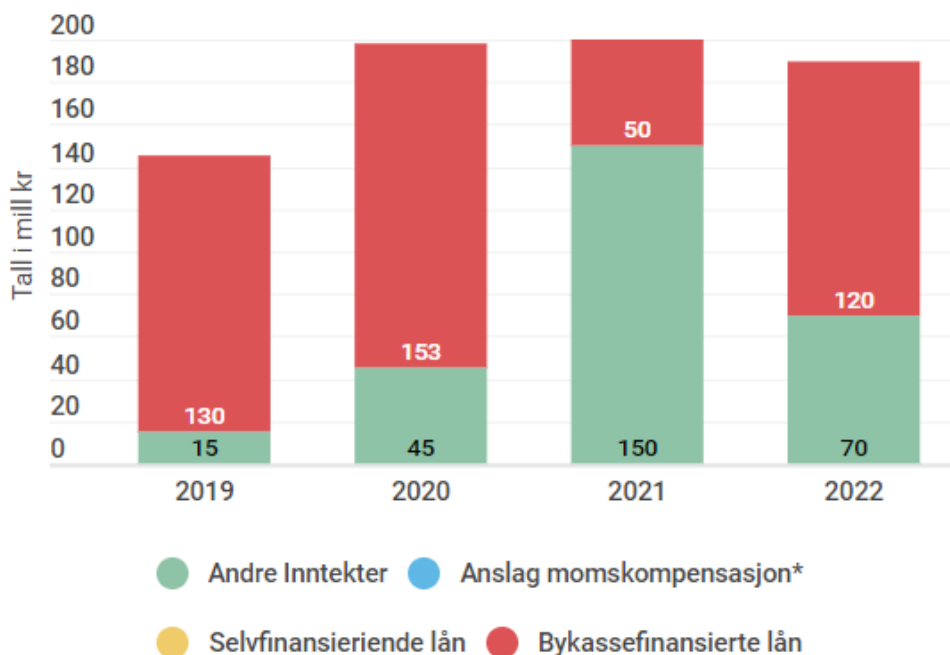
21.8 Formålstomter – Kjøp og utvikling av areal til formålsbygg

Tabell 21-8 viser rådmannens forslag til investeringer innenfor område kjøp og utvikling av areal til formålsbygg for perioden 2019-2022. En detaljert oversikt over rådmannens forslag til investeringer og finansiering for 2019 er gitt i kapittel 29; *Forslag til investeringer og finansiering 2019-2022*.

Tabell 21-8 Investeringer i formålstomt i perioden 2019-22. Tall i millioner kroner

Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til- bevilgning	Forslag til investering			
				2019	2020	2021	2022
Formålstomter - kjøp av areal				142,0	190,0	200,0	190,0
Lillebyområdet	179,0	168,0	11,0	3,0	8,0	0,0	0,0
Kruskajordet	70,0	33,2	36,8	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum økonomiplan				145,0	198,0	200,0	190,0

Figur 21.6 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringsområde formålstomt for perioden 2019-2022

Formålstomter - kjøp av areal

I økonomiplanperioden er det lagt opp til et omfattende kjøp av areal til formålsbygg.

Bakgrunnen for rådmannens erverv av areal er redegjort for i bystyrets sak [130/13](#). Plan for areal for offentlige tjenester ble behandlet i Bystyrets sak [160/17](#), og indikerer et stort behov for areal til offentlige formål i fremtiden.

Det er viktig for Trondheim kommune å være føre var, og rustet for fremtidens behov. Det settes derfor av midler til å være aktiv hvis attraktivt areal i byen skulle bli tilgjengelig i perioden.

Lillebyområdet

Kostnadsoverslag som er lagt på totalt 179 millioner kroner inkluderer kjøp av tomteareal i 2014 for 124 millioner. For å dekke denne tomten sin andel av felles infrastruktur innenfor områdeplanen for Lilleby er det beregnet en kostnad på totalt 55 millioner kroner. Disse kostnadene forfaller etter hvert som anleggene bygges.

Finansieringsavtalen for Lillebyområdet ble vedtatt i saksnr [31/18](#), og det er også utarbeidet en gjennomføringsplan for tiltakene. Forventet kostnadspådrag for kommunen er synliggjort i forslaget til handlings- og økonomiplan. Eventuelle midlertidige tiltak i Haakon VII's gate som skyldes gjennomføring av metrobussprosjektet forutsettes dekket av Miljøpakken.

Kruskajordet

Det ble gjennomført en skissestudie for mulig bruk av dette området på Ranheim i 2014. Skissestudiet viste at det kunne være plass for blant annet HVS, ungdomsskole inklusive bibliotek/kulturtilbud, idrettshall(er) og barnehage.

I etterkant av skissestudiet presenterte Bane Nor planer om oppgradering for sporstrekningen Trondheim – Stjørdal. Ett av alternativene omfatter blant annet dobbeltspor diagonalt over Kruskajordet inklusive mulighet for et stasjonsområde. Det knytter seg fortsatt usikkerhet til Bane Nors ønskede utnyttelse av området, så det er derfor ikke lagt inn utviklingsmidler i perioden.

22 Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og revisjonen

22.1 Hovedprioriteringer 2019-2022

Bystyresekretariatets prioriteringer påvirkes av om det er valgår eller mellomvalgår. I 2019 er det kommunestyre- og fylkestingsvalg. I tråd med økonomiplanen økes derfor den økonomiske rammen til Bystyresekretariatet med 8,1 millioner kroner.

I tillegg vil året preges av kommunesammenslåing og ekstra utgifter som følger med det. Nytt bystyre konstitueres i oktober, samtidig som avgående bystyre fungerer ut året.

I 2020 prioriteres opplæring av medlemmene i det nye bystyret og studiereiser for disse, mens det i 2021 er stortingsvalgår. Økonomiplanen varierer som følge av dette.

22.2 Om området

4

enheter

26

årsverk

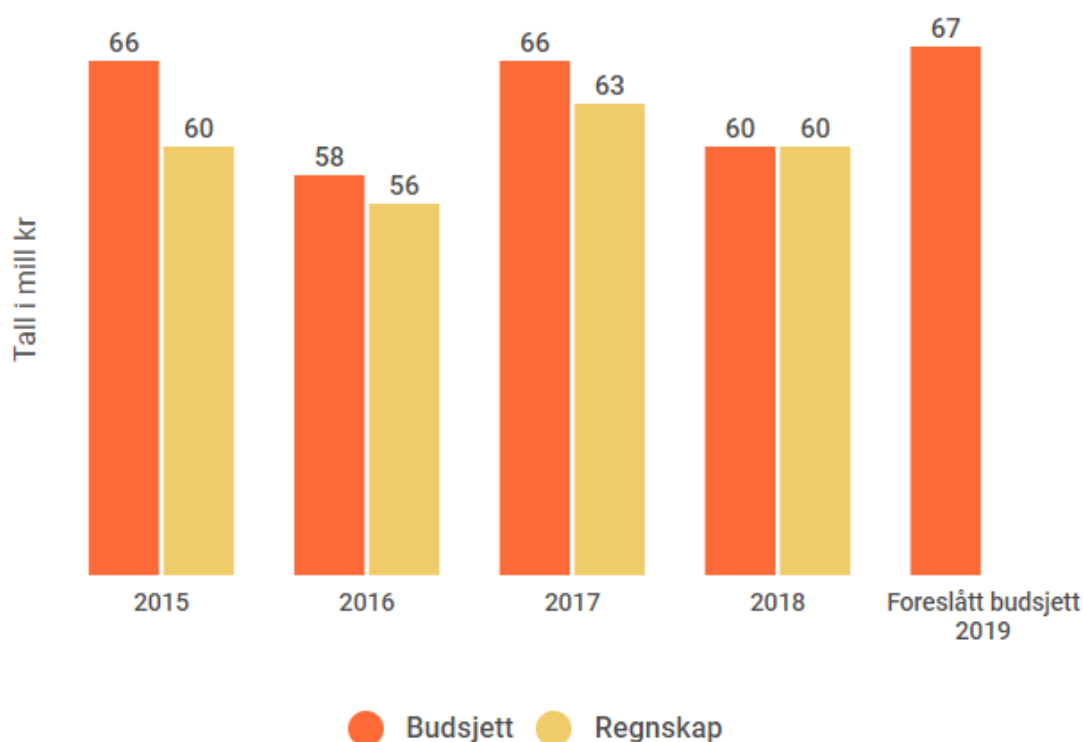
67

bystyrerepresentanter

Bystyresekretariatet tilrettelegger for de politiske beslutningsprosessene, og gjennomfører kommune-, fylkes- og stortingsvalg. Bystyresekretariatet har også hånd om kommunens vertskapsforpliktelser. Kontrollkomiteen og kommunerevisjonen har en uavhengig rolle og skal sikre at den kommunale virksomheten utføres i tråd med politiske vedtak og gjeldende lover og regler. Kontrollkomiteen og kommunerevisjonen fremmer egne budsjettforslag til bystyret.

Økonomiske nøkkeltall

Figur 22-1 viser budsjett- og regnskap for Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og revisjonen i perioden 2015-2017, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2018, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og revisjonen for 2019. Endring i budsjett fra et år til at annet har i hovedsak sammenheng med om det er valgår eller ikke.

Figur 22-1 Utvikling i budsjett og regnskap 2015-2019. Tall i nominelle kroner

22.3 Driftsbudsjett

Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og kommunerevisjonen tilpasser aktiviteten til reduserte driftsrammer. Mer bruk av digitale verktøy vil forbedre tidsbruken og gi innsparinger i tråd med rammereduksjonen.

Tabell 22-1 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for bystyresekretariatet, folkevalgte og revisjon i perioden 2019-2022, og rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2018. En detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak finnes i tabell 22-2.

Tabell 22-1 Budsjett ramme og rammeendring bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2019	2020	2021	2022
Opprinnelig budsjett 2018	58,1	58,1	58,1	58,1
Pris- og lønnskompensasjon	1,0	1,0	1,0	1,0
Oppgaveendringer	8,1	1,0	7,1	0,0
Korrigert budsjett	67,1	60,0	66,1	59,0
Befolkningsvekst	0,2	0,3	0,4	0,6
Annen rammeendring	-0,55	-0,62	-1,00	-1,00
Forslag til netto driftsramme	66,7	59,7	65,6	58,6
Reell rammeendring	-0,4	-0,3	-0,6	-0,4

Tabell 22-2 Tiltak i bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2019	2020	2021	2022
Effektiviseringstiltak	01.Generell effektivisering	-0,4	-0,3	-0,6	-0,4
Sluttsum		-0,4	-0,3	-0,6	-0,4

Oppgaveendringer

I valgår (2019 og 2021) styrkes rammen med 7,1 millioner kroner til dekning av utgiftene knyttet til å gjennomføre valgene. I tillegg inneholder økonomiplanen en 4-årssyklus som innebærer at rammen i kommunevalgår og påfølgende år er 1 million høyere enn i de to øvrige årene. Kostnaden ved gjennomføringen av et kommunevalg er noe høyere enn ved et stortingsvalg. I forbindelse med kommunevalgene påløper det ekstra kostnader til skifte av representanter, folkevalgtopplæring, studiereiser og etterlønn.

Generell effektivisering

Rådmannen foreslår et effektiviseringskrav på 0,4 millioner kroner i 2019.

23 Rådmannen og strategisk ledelse

23.1 Hovedprioriteringer

Visjonen til Trondheim kommune er "Store lille Trondheim". Kommunen lykkes når den kombinerer småbyens nærhet og trygghet med storbyens muligheter og tilbud. For neste periode vil rådmannen, i valg av strategiske hovedgrep, særlig vektlegge verdien av gode relasjoner mellom folk og betydningen disse har for samskapingen og utviklingen av Trondheimssamfunnet, mulighetene som åpner seg gjennom smart bruk av teknologi, samt kommunens evne til å svare på egne kunnskaps- og kompetansebehov gjennom strategisk samarbeid med eksterne FoU-miljøer.

23.2 Om området

6

kommunaldirektører

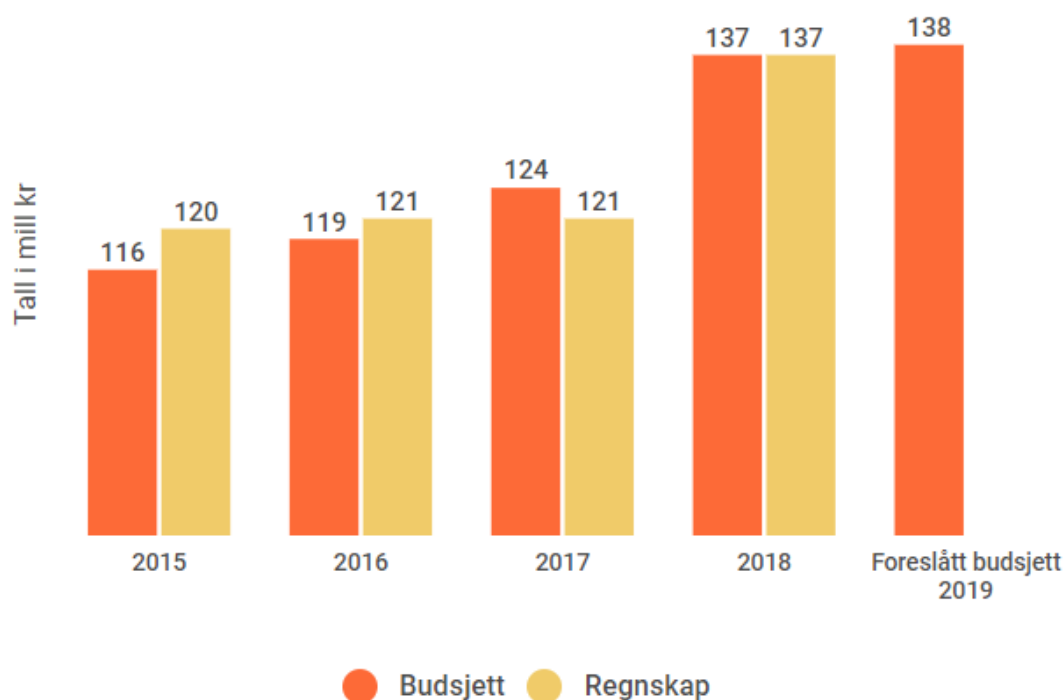
121

årsverk

Under rådmannen ligger kommunens strategiske funksjoner for helhetlig virksomhetsstyring, samfunnsutvikling, organisasjonsutvikling, ledelsesutvikling og kommuneadvokatens kontor. Rådmannens utviklingskapasitet ligger dels i linja (rådmannens ledergruppe og kommunalsjefene), og dels i rådmannens fagstab. I tillegg har rådmannen etablert et mindre antall strategiske programmer (Områdeløft Saupstad-Kolstad, Digitalt førstevalg, Miljøpakken, Universitetskommunen TRD3.0), på områder der det er viktig å samordne en rekke enkeltprosjekter for å nå overordnede, politiske mål.

Økonomiske nøkkeltall

Figur 23.1 viser budsjett- og regnskap for rådmannen og strategisk ledelse i perioden 2015-2017, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2018, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for rådmannen og strategisk ledelse for 2019.

Figur 23-1. Utvikling i budsjett og regnskap 2015-2019. Tall i nominelle kroner

23.3 Strategiske hovedgrep 2019-2022

Trondheim kommune skal jobbe smartere ved å ta i bruk teknologi til å koble mennesker sammen, utvikle den kunnskap og kompetanse samfunnet trenger, samt utnytte samfunnets samlede ressurser bedre til beste for innbyggerne og miljøet.

Følgende strategiske hovedgrep prioriteres i kommende periode:

- **Relasjonell velferd, samskaping og kommune 3.0.** Kvaliteten på relasjonene mellom folk påvirker både den enkeltes livskvalitet og samfunnets evne til å takle omstilling. Relasjonell velferd omfatter tiltak og virkemidler der hensikten er å fremme inkludering, mangfold, tilhørighet og kreativitet hos innbyggerne.
- **“Smart” bærekraftig byutvikling, digitalisering og demokrati.** Trondheim er en “smart” by når vi bruker teknologi og tilgjengelige data til å involvere byen i en bærekraftig prioritering av ressurser. Smartby omfatter tiltak og virkemidler knyttet til å åpne kommunen opp (åpne data/åpne grensesnitt), fatte bærekraftige beslutninger, og fremmer økt innbyggerinvolvering i beslutningsprosesser og utviklingsarbeid.
- **Samfunnslæring og Universitetskommunen TRD 3.0.** Kommunen må ta et betydelig ansvar for å utvikle den kunnskap og kompetanse og de løsninger kommunesektoren trenger. Dette skal skje i et tett samspill med innbyggere, forskningsmiljøer og næringsliv. Universitetskommunen omfatter tiltak og virkemidler som støtter opp under kunnskapsbasert innovasjon og omstilling.

23.4 Driftsbudsjett

Tabell 23-2 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for rådmannen og den strategiske ledelsen i perioden 2019-2022, og rådmannens forslag til hvordan dette tjenesteområdet skal tilpasse seg endrede driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2018. En detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak finnes i tabell 23-3.

Tabell 23-2 Budsjettramme og rammeendring rådmannen og strategisk ledelse. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2019	2020	2021	2022
Opprinnelig budsjett 2018	134,5	134,5	134,5	134,5
Pris- og lønnskompensasjon	0,3	0,3	0,3	0,3
Oppgaveendringer	0,1	0,1	0,1	0,1
Korrigert budsjett	134,9	134,9	134,9	134,9
Befolkningsvekst	0,3	0,7	1,0	1,3
Annen rammeendring	2,66	2,66	1,91	1,91
Forslag til netto driftsramme	137,9	138,3	137,8	138,2
Reell rammeendring	3,0	3,3	2,9	3,2

Tabell 23-3 Tiltak i rådmannen og strategisk ledelse. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2019	2020	2021	2022
Endringer i tjenestetilbudet	01.Universitetskommune TRD3.0	4	4	4	4
	02.Reduksjon i bemanning	-1	-0,7	-1,1	-0,8
Sluttsum		3	3,3	2,9	3,2

Reduksjon i bemanning

For å tilpasse ressursbruken til endrede rammer, foreslår rådmannen en reduksjon i bemanningen i rådmannens fagstab fra 2019 på 1,0 millioner kroner.

Universitetskommune TRD3.0

På bakgrunn av avtale med NTNU om fireårig nasjonal pilot som universitetskommune. Det foreslås fire millioner kroner fra og med 2019 for å dekke lønnskostnadene til prosjektledelse og drift av de ulike delprosjektene, i henhold til samarbeidsavtalen. Prosjektet Universitetskommune TRD3.0 og handlingsplan for programmet i årene 2019 til 2022 er nærmere beskrevet i kapittel 25.

24 Interne tjenester og arbeidsgiverområdet

24.1 Hovedprioritering 2019-2022

Hovedprioriteringen for de interne tjenestene og arbeidsgiverområdet i perioden er utvikling av organisasjonens kapasitet til innovasjon og omstilling. Temaplan for modernisering skal behandles i denne perioden. Arbeidet bygger videre på det grunnlaget som er lagt gjennom blant annet Digitalt førstevalg, prosjekt Helhetlig ledelse og kommunens innovasjonsstrategi.

24.2 Om området

11
enheter

208
enheter som bistås

333
årsverk

160
fagprogram

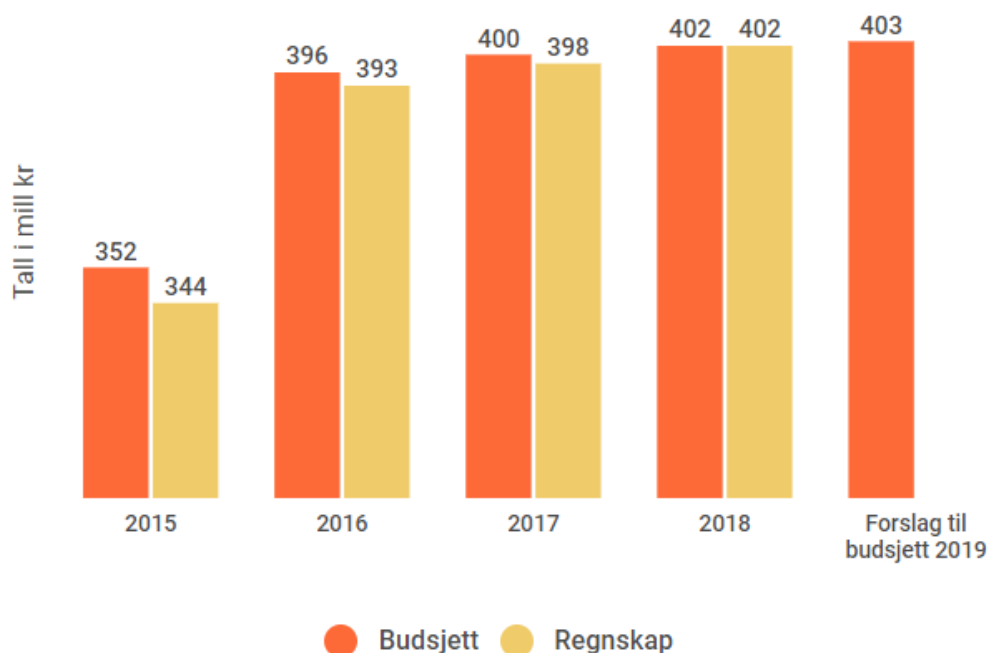
2701
innsyn i postlista det siste året

Interne tjenester og arbeidsgiverområdet ledes av kommunaldirektør for organisasjon og kommunaldirektør for økonomi og finans. Området omfatter totalt 11 enheter som er interne støttetjenester for rådmannen og kommunens 208 enheter. De interne tjenestene og arbeidsgiverområdet får en stadig viktigere rolle i å fremme og tilrettelegge for forsknings-, utviklings- og innovasjonsarbeid og Trondheim som en mer åpen kommune.

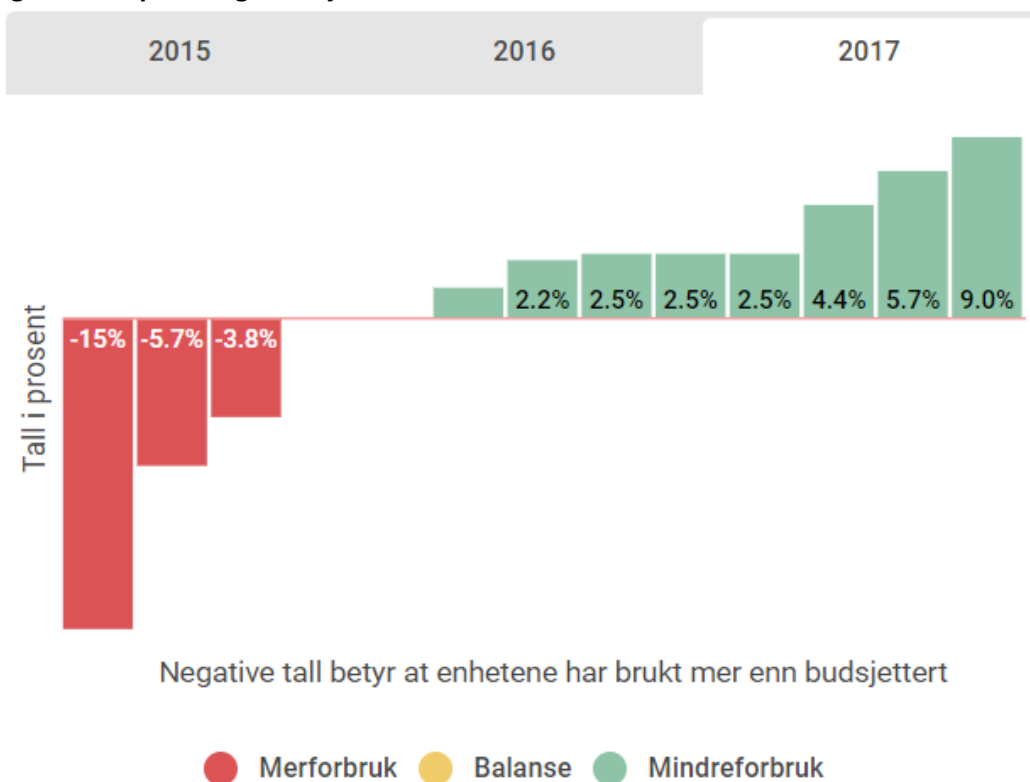
Riktig lederstøtte er en forutsetning for å lykkes. De interne tjenestene bidrar med lederstøtte både til drift, kompetanseheving og utvikling på sine ansvarsområder. Arbeidet til de interne tjenestene skal også fremme kommunen som en åpen organisasjon både kulturelt, organisatorisk og teknisk. Valg av arbeidsformer og tekniske løsninger skal bidra til å mobilisere ideer og ressurser hos aktører utenfor egen organisasjon i tråd med kommunens ledelsesplattform.

Økonomiske nøkkeltall

Figur 24-1 viser budsjett og regnskap for interne tjenester i perioden 2015-2017, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2018, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for interne tjenester for 2019. Figur 24-2. viser spredning i budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2015-2017.

Figur 24-1. Utvikling i budsjett og regnskap 2015-2019. Tall i nominelle kroner

Økningen i budsjett i perioden 2015-2016 skyldes tekniske endringer knyttet til IT-lisenser.

Figur 24-2. Spredning i budsjettavvik for enhetene.

Negative tall betyr at enhetene har brukt mer enn budsjettert

Sykefravær

Personaltjenesten og Arbeidsmiljøenheten (Bedriftshelsetjenesten) har et særskilt ansvar i å bistå enhetene med å redusere sykefravær. Enhetene bistår arbeidsgiver, arbeidsmiljøutvalg og arbeidsmiljøgrupper med kunnskap, analyser, råd/veiledning, generelle og spesifikke tiltak og prosesser som har direkte eller indirekte betydning for sykefraværet. I enheter med høyt sykefravær over tid, går

rådmannen direkte inn med ulike former for bistand til problemløsning. Rådmannen har opprettet to særskilte innsatsteam beregnet på slike enheter.

Sykefravær for de interne tjenestene

Sykefraværet på fagområdet organisasjon er på samme nivå i 2. kvartal 2018 som i 2017, mens det har gått betydelig ned på fagområde finans. Enhetene legger til rette for at medarbeidere skal ha kortest mulig fravær, være delvis sykmeldt og ellers prøve å forebygge fravær gjennom ulike tiltak.

For enheter med høyt fravær har rådmannen iverksatt følgende tiltak:

- Jevnlige samlinger for kompetanse- og erfaringsutveksling mellom enhetsledere og kommunaldirektør
- Prioritering av innsats i enhetene med høyest sykefravær
- Handlingsplaner for reduksjon av sykefravær i enheter med høyt sykefravær

Samfunnssikkerhet og kommunal beredskap

Kommunen har et overordnet ansvar for befolkningens sikkerhet og trygghet. Kommunen skal jobbe systematisk og helhetlig med samfunnssikkerhetsarbeidet på tvers av sektorer i kommunen, med sikte på å redusere risiko for tap av liv eller skade på helse, miljø og materielle verdier. Plikten omfatter også kommunen som myndighet innenfor sitt geografiske område, som virksomhet og som pådriver overfor andre aktører.

Rådmannen møter dette kravet blant annet gjennom kvartalsvis beredskapstrening for ledergruppen med støttefunksjoner, og ved å følge opp enhetsledere med tildeling av maler for arbeid med ROS-analyser, beredskapsplaner og øvelser på enhetsnivå. Internkontroll for dette ansvaret blir fulgt opp av rådmannen.

24.3 Periodemål

Av hovedmålene i kommuneplanens samfunnsdel 2009-2020 er det hovedmål 4 som i størst grad legger føringer på arbeidet til de interne tjenestene.

For gjeldende planperiode har kommunaldirektørene for organisasjon og finans og de interne tjenestene et hovedansvar for følgende delmål med tilhørende strategier:

- Delmål 4.1: I 2020 skal Trondheim kommune være en aktiv deltaker på vesentlige samfunnsarenaer
- Delmål 4.2: I 2020 skal Trondheim kommune ha styrket sin posisjon som attraktiv arbeidsgiver
- Delmål 4.3: I 2020 skal byens og kommunens behov for arbeidskraft være dekket
- Delmål 4.5: I 2020 har Trondheim god beredskap i forhold til samfunnssikkerhet

Periodemål 1: Vi har samsvar mellom kompetanse og oppgaver

Skal kommunen være en attraktiv arbeidsgiver, må kommunen over tid ha samsvar mellom tilgjengelig kompetanse og oppgaver. Både oppgaver og kompetanse kan påvirkes.

De interne tjenestene har et særlig ansvar for at hele organisasjonens kompetanse innen økonomi, innkjøp, regnskap, personal, HMS, arkiv, IKT, kommunikasjon, tolking og kontortjenester er i samsvar med dagens krav.

Indikatorer

- Alle enheter i Trondheim kommune har oppdaterte kompetanse- og rekrutteringsplaner.
- Innen 1. mai 2019 skal alle medarbeidere være innplassert i den nye kommunen.
- Rådmannen har utarbeidet analyser av hvilke støttetjenester som bør ligge sentralt og hvilke som bør være på enhetene.
- Alle medarbeidere følges opp av én ansvarlig leder gjennom årlige utviklingsamtaler
- Enhetene analyserer kompetansesammensetning og behov for kompetanse basert på analyse fra medarbeiderundersøkelsen faktor 4 og 7.

- Kommunen profesjonaliserer og standardiserer mottaket av nye ledere og ansatte, og sørger for at dette følges opp systematisk
- Sykefraværet er under 8,8 prosent
- Den gjennomsnittlige stillingsprosenten for faste ansatte i hele kommunen går opp fra 81,4 til 82,5 prosent. For turnusbaserte tjenester økes den gjennomsnittlige stillingsprosenten fra 73 prosent til 74 prosent. Andelen ansatte som søker redusert stilling går ned
- Alle enhetene på interne tjenester har med ulike virkemidler og tiltak lagt til rette for at organisasjonen besitter nødvendig kompetanse på sine respektive områder.

Periodemål 2: Vi jobber for en smartere kommune

Kommunen må utvikle seg i takt med samfunnet og i samspill med omgivelsene. Teknologiske endringer gjør det mulig å øke takten i moderniseringen av kommunen ved å skape nye former for tjenesteproduksjon (kommune 3.0) og automatisere manuelle og gjentakende prosesser. Kommunen skaper tilgang til større mengder data og løpende analyse for bruk i sentrale beslutninger og i strategiutvikling. Innbyggerne vil merke endringene i kommunen i form av krav til bruk av selvbetjeningsløsninger og flere muligheter for å delta i samfunnsutviklingen.

Vi samhandler både internt og eksternt for å løse våre oppgaver "litt smartere" ..

Indikatorer

- Antallet manuelle administrative prosesser og oppgaver (tidstyver) er redusert ved bruk av teknologi og målrettet fornyingsarbeid
- Kommunen skaper flere tjenester sammen med brukere, innbyggere, næringsliv og frivillighet
- Gjennom Universitetskommunen TRD 3.0 avdekkes langsiktige og komplekse problemstillinger, og programmet lykkes med å få FOU-miljøer til å gjennomføre tidsriktig forskningsaktivitet
- Trondheim kommune tilbyr ved behov åpne datasett til bruk av eksterne aktører så lenge det ikke er tungtveiende hensyn som taler mot
- Flertallet av innbyggerne benytter kommunens digitale tjenester der det er tilrettelagt for det

Periodemål 3: Interne tjenesters kompetanse bidrar til en bedre kommune

Interne tjenester må være faglig i forkant på sine områder for å kunne være til nytte for resten av organisasjonen og innbyggerne.

Interne tjenester skal jobbe kunnskapsbasert, framtidrettet og analytisk

Indikatorer

- Administrative verktøy og rutiner brukes.
- Brukerundersøkelse av tjenestene fra interne tjenester viser at enhetene og rådmannen i kommunen er fornøyd med tilbudet de mottar
- Kommunen lykkes med å øke innbyggernes deltakelse i utviklingen av kommunens tjenester
- Det er opprettet et virkemiddelapparat for mottak og videreutvikling av medarbeiderdrevet innovasjon

24.4 Driftsbudsjett

Som en del av den totale tilpasningen til driftsrammene reduseres rammen for interne tjenester noe i perioden. Rammereduksjonen fordeles flatt mellom enhetene og må i praksis løses med flere tiltak på enhet og reduksjon av årsverk. Tidligere tiltak knyttet til digitalisering prioriteres, sammen med tiltak for å håndtere for å håndtere økt aktivitet i det interne arbeidsmarkedet.

Tabell 24.3 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for interne tjenester i perioden 2019-2022. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2018. Tabell 24.4 viser rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 24-3 Budsjettramme og rammeendring interne tjenester. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2019	2020	2021	2022
Opprinnelig budsjett 2018	403,4	403,4	403,4	403,4
Pris- og lønnskompensasjon	2,9	2,9	2,9	2,9
Oppgaveendringer	0,2	0,2	0,2	0,2
Korrigert budsjett	406,6	406,6	406,6	406,6
Befolkningsvekst	0,9	1,8	2,6	3,5
Annen rammeendring	0,54	-5,48	-6,04	-9,54
Forslag til netto driftsramme	408,0	402,9	403,2	400,5
Reell rammeendring	1,4	-3,7	-3,4	-6,1

Tabell 24-4 Tiltak i interne tjenester og arbeidsgiverområdet. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2019	2020	2021	2022
Opprettholdelse av standard	01.Lisenser for ansatte	0	0	2,4	0
	02.Ny arkivplan	0,9	0	0	0
	03.Redusert antall flyktninger	-1,2	-2,7	-3,1	-4,2
Endringer i tjenestetilbudet	04.Driftskostnader MinSide	0,4	0,8	0,8	0,8
	05.Driftskostnader saksbehandlingsløsning	2	2,5	2,5	2,5
	06.Kvaliteteke	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
Effektiviseringstiltak	07.Effektivisering interne tjenester	-4,4	-3	-4,7	-3,9
	08.Gevinster nytt økonomisystem	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
Annet	09.Økt aktivitet DIA	5	0	0	0
Sluttsum		1,4	-3,7	-3,4	-6,1

24.5 Tiltak

Lisenser for ansatte

Trondheim kommune har i dag flere systemer som kjører på Microsoft sine servere. Alle ansatte som benytter disse har behov for lisens. Lisens utløses ved at den ansatte registreres i AD. Disse lisensene fornyes hvert tredje år, og det skjer i oktober 2018 og neste gang i oktober 2021. Volum på lisenser følger volum på antall ansatte. Her vil det bli en økning på 2,4 millioner kroner fra 2021.

Ny arkivplan

Trondheim Byarkiv hadde i april 2018 tilsyn fra Arkivverket. Byarkivet ble pålagt å oppdatere arkivplan i henhold til Arkivforskriften paragraf 4. Oppdatert arkivplan er et viktig verktøy i forbindelse med kommunesammenslåing med Klæbu og er estimert å koste 900.000 kroner i 2019.

Redusert antall flyktninger

Trondheim forventes å ta imot færre flyktninger fremover. Dette betyr at det også vil være lavere behov for tolketjenester, og aktiviteten reduseres med 1,2 millioner kroner fra 2019 og økende utover i økonomiplanperioden.

Driftskostnader MinSide

Trondheim kommune lanserer den nye publikumstjenesten MinSide i 2018. Løsningen må forvaltes i årene fremover, og det er behov for ett årsverk som kan ivareta denne funksjonen. Det estimeres en

sum på 0,8 millioner kroner per år for dette. Det foreslås halvårseffekt i 2019, siden flere tjenester først blir lansert utpå året. Dette punktet har direkte sammenheng med investeringsforslag knyttet til MinSide.

Driftskostnader saksbehandlerløsning

Ved innføring av IT-støtte for saksbehandling vil det påløpe driftskostnader som det i dag ikke er tatt høyde for på grunn av økte leverandørkostnader. Rådmannen foreslår at dette implementeres i handlings- og økonomiplan 2019-2022. Kostnaden anslås til to millioner kroner til lisenser og driftskostnader i 2019, økende til 2,5 millioner kroner fra 2020.

Kvaliteket

Bystyret vedtok i forbindelse med behandling av sak [146/15](#) (Forvaltningsrevisjon Kvaliteket), at rådmannen skal arbeide videre for få Kvaliteket til å fungere tilfredsstillende. Søkemotor og oversiktighet i systemet skal forbedres og rutiner som mangler på viktige områder skal komme på plass. Dette arbeidet er nå fullført og rammen reduseres fra og med 2019.

Effektivisering interne tjenester

Rammereduksjon på interne tjenester i 2019 medfører behov for omfattende effektivisering innenfor området. Rammereduksjonen fordeles flatt mellom enhetene og må i praksis løses med flere tiltak på enhet og reduksjon av årsverk.

Gevinster nytt økonomisystem

Etter innføring av nytt økonomisystem åpner det seg et potensiale for effektivisering innenfor finansområdet. For enhetene blir det nødvendig å utnytte dette potensialet for å kunne håndtere kravet om rammereduksjon på området. Gevinster beregnes samlet til 0,6 millioner kroner.

Økt press på det interne arbeidsmarkedet

Reduksjon i flyktningeinntekter medfører risiko for overtallighet innenfor områder som barne- og familietjenesten, kvalifisering og velferd og tolketjenester. Dette vil i så fall også bety en risiko for at flere overtallige plasseres i det interne arbeidsmarkedet (DIA), noe som vil påvirke økonomien på området. Rådmannen anslår denne effekten til å være omtrent 5 millioner i 2019.

24.6 Investeringsbudsjett

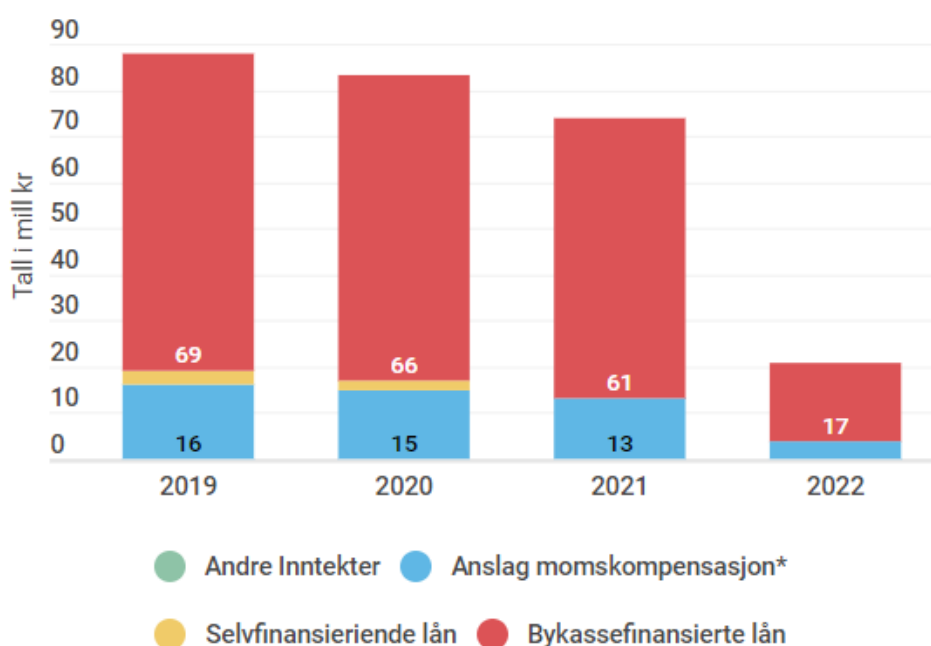
I planperioden prioriteres innbyggerrettede investeringer med løsninger for innbyggerne og innføring av velferdsteknologi hos brukere. Videre oppgraderes kapasitet i trådløst nettverk på skolene, og teknisk etterslep på fag- og saksbehandlingsløsninger innenfor alle tjenesteområdene blir håndtert.

Tabell 24-5 viser rådmannens forslag til Investeringer i IKT, maskiner og utstyr for perioden 2019-2022.

Tabell 24-5 Investeringer i IKT, maskiner og utstyr i perioden 2019-22. Tall i millioner kroner

Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2019	2020	2021	2022
Innbyggerrettede investeringer	94,7	31,7	63	31,4	24,8	5,3	1,5
Velferdsteknologi	44,4	17,1	27,3	10,7	10	4,6	2,2
-Herav trygghetsalarm	23,1	16,1	7	7	0	0	0
Felles systemer og basistjenester	32,7	13,4	19,8	15,8	3	1	0
-Herav IT-støtte for saksbehandling	24,4	12,9	11,5	7,5	3	1	0
Infrastruktur	209,9	55,7	154,6	29,9	44,5	63,1	16,6
-Herav PC utbytting ansatte	96,4	16,4	80	12,4	16,7	35,4	15
-Herav IKT skole	96,8	30,9	66,3	10,1	27,2	27,4	1,6
Sum økonomiplan				87,8	82,3	74,0	20,3

Figur 24-6 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for investeringsområde IKT for perioden 2019-2022

24.6.1 Innbyggerrettede investeringer

De fleste innbyggertjenestene gjennomføres av Rådmannens digitaliseringsprogram Digitalt førstevalg. Digitaliseringsprogrammet og investeringsprosjektene er omtalt i kap 25.4.3.

Velferdsteknologi

Rådmannen foreslår å videreføre implementering av tidligere piloterte velferdsteknologiløsninger på helseområdet. Det legges opp til at innføringen av digitale trygghetsalarmer til pasienter ferdigstilles i 2019 cirka ett år før tiden.

Det foreslås videre at tidligere piloterte løsninger for medisinsk avstandsoppfølging (helsaMi+) samt løsninger for medisineringsstøtte starter i 2019, med forventning om ferdigstilling i 2020. Hensikten med begge løsningene er å bidra til trygghet og mestring for brukere slik at de kan bo lenger hjemme.

Medisinsk avstandsoppfølging handler om at brukere kan gi elektronisk tilbakemelding om helsesituasjon i kombinasjon med bruk av ulike sensorer til blodtrykk og lignende.

Medisineringsstøtte handler om teknologi som sikrer at brukere selv tar egne medisiner. Løsningen er tidsbesparende for kommunen og bidrar til å redusere feil i medisineringsprosessen.

24.6.2 Felles systemer og basistjenester

Rådmannen fortsetter arbeidet med å bytte ut dagens gamle sak- og arkivløsning med en ny generell saksbehandlingsløsning omtalt i kap 25.4.3, i tråd med tidligere vedtak.

Rådmannen foreslår å bytte ut operativsystem på PC-er i kommunen med Windows 10, da den gamle løsningen er gått ut på dato og ikke har støtte og feilretting fra produsent. Det er ikke forsvarlig å ha pc-er uten slike tjenester i infrastrukturen.

Bystyret fattet den 28.09.17 vedtak om at Trondheim kommune skal opprette et lobbyregister, jmfør sak [138/17](#). På bakgrunn av dette foreslår rådmannen å utvikle og etablere en it-teknisk løsning for et lobbyregister.

24.6.3 Infrastruktur

Rådmannen foreslår å fortsette oppgraderingen av kapasitet i nettverket på skolene i tråd med tidligere vedtak. Dette innebærer at tilgangen til trådløst nett og underliggende infrastruktur styrkes for å møte behovet for pedagogisk bruk i skolene fremover, i tråd med investeringsbeslutning [26/18](#) i bystyret våren 2018.

Samtidig fortsetter arbeidet med å øke antall pc-er i skolene til 1:4 på grunnskole, 1:3 på mellomtrinn og 1:1 på ungdomsskole. Dette arbeidet er planlagt ferdig i 2020.

Innenfor helseområdet ferdigstilles oppgraderingen av eldre telefoniløsninger.

Arbeidet med modernisering av sikkerhetsmekanismene i infrastrukturen planlegges ferdigstilt i 2019.

Rådmannen foreslår i tråd med strategien om tidlig innsats å fortsette det løpende vedlikeholdet av kommunens IKT-infrastruktur i perioden. Dette innebærer å skifte ut pc-er med utgått garanti.

25 Programområder

25.1 Innledning

Et program, slik begrepet brukes i Trondheim kommune, er en benevnelse på en arbeidsform. Arbeidsformen brukes når det er særlig behov for koordinering av aktiviteter og ressurser for sammensatte samfunns mål. Et program samler enkeltpersoner i en portefølje, der prosjektene har til felles at de skal bidra til å nå det samme, overordnede målet.

Programmer representerer ikke et nytt ansvarsområde i tjenestemodellen, og de er derfor ikke et eget tjenesteområde. Økonomiske ressurser til prosjektene, som programmene består av, er budsjettet under de forskjellige tjenesteområdene (unntaket er Miljøpakken, hvor det meste er budsjettet hos Statens vegvesen og Universitetskommune der NTNU legger av tilsvarende ressursinnsats som Trondheim kommune). Rådmannen eier alle programmer, og prosjektene i programporteføljen er enten tilknyttet en eller flere enheter, eller direkte knyttet til rådmannen.

Trondheim kommune har følgende programmer: Miljøpakken, Områdeløft Saupstad-Kolstad, Digitalt førstevalg og Universitetskommune.

25.2 Miljøpakken

25.2.1 Innledning

Miljøpakken for transport er et samarbeid mellom Statens vegvesen, Jernbanedirektoratet, Trøndelag fylkeskommune og Trondheim kommune. I 2018 ble Miljøpakken trinn 3 vedtatt av Stortinget. Det innebærer at Miljøpakken er forlenget fem år til 2029 og at totalrammen er økt til 20 milliarder kroner. Halvparten av midlene skal gå til å utvikle hovedvegnettet. Den andre halvparten brukes til å utvikle et godt kollektivtilbud, etablere et hovednett for syklist, bedre trafiksikkerheten, øke gangtrafikken og bedre miljøforholdene i kommunen. Eventuelle endringer i denne fordelingen tas opp i større revisjoner av Miljøpakken.

Det er totalt omtrent 300 prosjekt i Miljøpakken. Rundt 150 er avsluttet. Miljøpakken ble fra august 2015 organisert med et eget sekretariat som er underlagt Miljøpakkens Kontaktutvalg, mens den kommunale delen av programmet er en matriseorganisasjon som ledes av en programleder organisert under kommunaldirektør for byutvikling.

25.2.2 Formål

Miljøpakken styres og evalueres etter ti konkrete mål. Miljøpakken har konkrete mål om reduksjon av klimagassutslipp, lokale utslipp og støy, samt utslipp fra kommunal virksomhet. Det er også mål om økt trafiksikkerhet, økte andel miljøvennlige reiser, fortetting innenfor eksisterende bystruktur og lokalisering av arbeidsplassintensive virksomheter innenfor de sentrale byområdene. Dagens mål går frem til 2018. Prosessen med å lage nye mål er startet.

Bymiljøavtalen fra 2016 inngår som en del av Miljøpakken. Der har Trondheim forpliktet seg til å nå nasjonale mål om nullvekst i personbiltransporten frem til 2023. Det pågår for tiden forhandlinger med Staten om en Byvekstavtale. Denne skal erstatte Bymiljøavtalen og vil gjelde for 2019 til 2029.

25.2.3 Planlagte aktiviteter

Prioritering av tiltak for 2018 ble behandlet i [bystyresak 23/18](#). Konkret ressursinnsats i 2019 vil fremmes som sak til bystyret tidlig i 2019. I tillegg vil et fireårig handlingsprogram legges frem. Det legger rammene for prioriteringer i Miljøpakken i perioden 2020-2023.

Tiltak i forbindelse med innføring av Metrobuss og ny rutestruktur for buss utgjør en stor del av porteføljen for de kommende årene. Første del av byggeprosjektet omfatter omtrent 146 delprosjekter, som skal stå ferdige til metrobussen begynner å gå 3. august 2019. Dette er nye metrobusstasjoner, knutepunkt og endestasjoner, i tillegg til flere tiltak langs traseene. I tillegg settes det av omtrent 1,7 milliarder kroner til planlegging og gjennomføring av fire gateprosjekter i Kollektivbuen innen 2023.

Bygging av snarveger og andre tiltak for gående foreslås i tråd med vedtatt gåstrategi.

Sykkelsatsingen videreføres med utgangspunkt i vedtatt sykkelstrategi. Det legges vekt på tiltak langs de vedtatte hovedrutene for sykkel. Ambisjonen er et helhetlig og trygt tilbud der også god oppmerking og drift inngår.

Tiltak for bedre trafiksikkerhet vil i 2019 omfatte utbedring av kryss og planlegging og bygging av fortau for å sikre skoleveger. I tillegg videreføres satsing på bedre belysning av gangfelt rundt om i byen og etablering av signalanlegg i utsatte krysningspunkt.

Arbeidet med støyskjerming videreføres. I 2019 vil det prioriteres støyskjerming av skoler, barnehager og uteoppholdsarealer.

Miljøpakken omfatter også informasjonsvirksomhet og reiserådgivning. Dette er holdningsendrende arbeid som skal stimulere og motivere til mindre bilkjøring gjennom blant annet utlån av elsykler, gratis sykkelservert på arbeidsplassen og trafikkopplæring av elever. reiserådgivning. I tillegg gis rådgivning til store kulturarrangement og kjøpesentra. Arbeidet med sertifiseringen "Sykkelveinlig arbeidsplass" stimulerer virksomheter til å legge til rette for sykling. I 2019 har vi som mål å gi reiserådgivning til 16 virksomheter og 12 skoler.

En del av innsatsen i Miljøpakken er de store vegprosjektene som Statens vegvesen har ansvar for. I 2019 vil E6 Trondheim - Melhus stå ferdig, det største enkeltprosjektet i Miljøpakken. Det blir også oppstart på bygging av Nydalsbrua på Sluppen i 2019.

25.2.4 Ressursinnsats

Total ressursinnsats til prosjektene i Miljøpakken forventes å ligge på ca 1,4 milliarder kroner i 2019. Trondheim kommune bidrar med ca 18 millioner kroner per år (2017-kroner, indeksreguleres årlig) samt tilbakeføring av momskompensasjon i prosjekter på kommunalt vegnett. Driftsdelen på ca 8,2 millioner kroner fra kommunen brukes som tilskudd til drift av trikken og vintervedlikehold av gang- og sykkelanlegg. Resterende 9,5 millioner kroner er investeringsmidler som brukes til trafiksikkerhets- og sykkelprosjekter.

25.3 Områdeløft Saupstad-Kolstad

25.3.1 Innledning

Områdeløft Saupstad-Kolstad er statens og Trondheim kommunes felles områdeprogram for områderettet innsats i bydelen Saupstad-Kolstad i perioden 2013 - 2020. Satsingen er velferdspolitisk begrunnet, og skal stimulere til positiv utvikling i bydelen. Områdeløft Saupstad-Kolstads visjon er at bydelen i 2020 framstår som attraktiv og mangfoldig.

25.3.2 Formål

Programmet har fire hovedmål. Disse er at i 2020:

- er Saupstad-Kolstad en bydel som fremmer livskvalitet og helse.
- er Saupstad-Kolstad en bærekraftig bydel med variert boligsammensetning og høy kvalitet på infrastruktur og offentlige rom.
- er Saupstad-Kolstad en inkluderende bydel med gode møteplasser og muligheter for deltakelse.

- har barn og unge på Saupstad-Kolstad kompetanse som styrker dem i møtet med framtidens utfordringer.

25.3.3 Planlagte aktiviteter i områdeprogrammet for Saupstad-Kolstad:

Prioritering av tiltak for 2017-2020 er beskrevet i programmets handlingsdel for perioden, "Program for Områdeløft Saupstad-Kolstad, Handlingsdel 2017-2020".

I 2019 vil følgende aktiviteter prioriteres i bydelen:

- Utvikling av Saupstad lokale sentrum:
 - Igangsatt reguleringsprosess for nye boliger og næringslokaler fortsettes.
 - Slutført kontraktsforhandlinger og startet bygging av nytt familiesenter i senterbygget.
 - Forskjønning av byrom i bydelens lokale sentrum.
 - Utvikling av biblioteket.
- Ny Huseby ungdomsskole og Huseby barneskole: Detaljprosjektering og byggestart.
- Ny Kolstad barnehage: Detaljprosjektering og byggestart.
- Dalen aktivitetspark: Bygging og ferdigstilling.
- Ny gang- og sykkelbro mot Tiller: Vedtatt reguleringsplan og videre planlegging.
- Husebyanlegget: Videre planlegging av rehabilitering og mulig oppstart av byggearbeider.
- Planlegging av nye lokaler for Boxåpner kultursenter for barn og unge.
- Uformelle møtesteder (ihht. til strategisk plan for uterom) skal detaljprosjekteres og bygges i samarbeid med borettslagene.
- Byggestart for nytt bydelshus i regi av Ringvegen borettslag.
- Deler av den overordnede lysplanen for Saupstad-Kolstad vil bli realisert.
- Kunstplan for Saupstad-Kolstad utarbeides.
- Lokalt innovasjons- og gründerkontor for ungdom etableres.
- Utvikling av Kulturskolesenter sør: innsats i interimperioden for skolene og planlegging av framtidig kulturskoletilbud.
- Språk- og musikketsatsing i barnehagene.

25.3.4 Ressursinnsats

Program Områdeløft Saupstad/Kolstad finansieres gjennom årlige bevilgninger fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Områdeløftet forvaltes av Husbanken, samt Trondheim kommunes egenandel som skal være minimum 50 prosent av det statlige tilskuddet. Det er i tillegg søkt Fylkesmannen om skjønnsmidler årlig siden 2016.

For 2018 ble Områdeløft Saupstad-Kolstad innvilget 3,1 mill i områdeløftmidler fra Husbanken og 1,3 mill i skjønnsmidler fra Fylkesmannen i Trøndelag. Det statlige tilskuddet fra Husbanken har de siste årene i hovedsak gått til fysiske oppgraderinger og medvirkningsprosessene knyttet til disse. Skjønnsmidlene fra fylkesmannen har gått til tjenesteutvikling innen oppvekst og ressursmobilisering blant barn og unge.

Trondheim kommunes egenandel for programledelse var kr 2,04 mill i 2018. Dette dekker lønn til programledelse og administrative støttetjenester. Forslag til driftsramme for programledelse omtales i kapittel 17; Næring og samfunn. Den største ressursinnsatsen er likevel Trondheim kommune og Trøndelag fylkeskommunes investeringer i nye skole- og barnehageanlegg i bydelen. Programmets mål konkretiseres under kapitler for de enkelte virksomhetsområder.

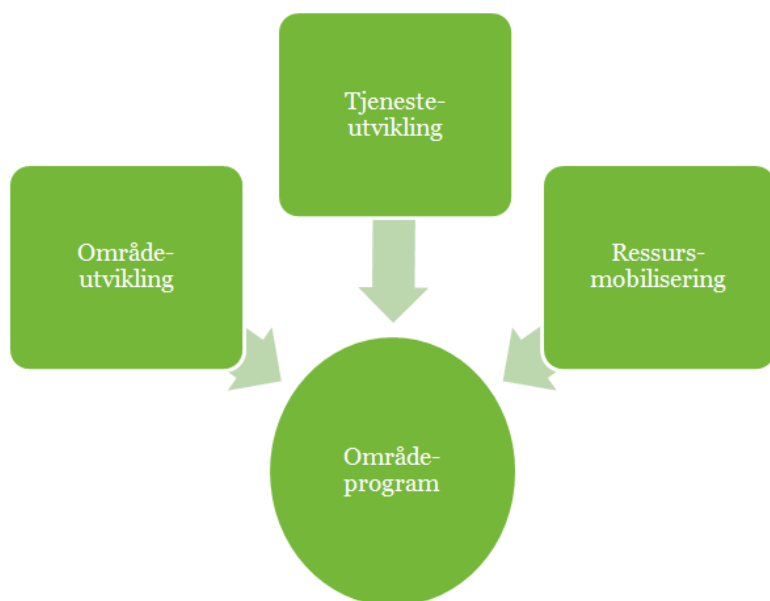
25.3.5 Hva er områderettet innsats?

- Områderettet innsats er et virkemiddel for å bedre miljø, boforhold og levekår i et geografisk avgrenset område.
- Den områderettede innsatsen fokuserer på årsaker til levekårsutfordringer på områdenivå. I motsetning til ordinær individrettet innsats, påvirker den derfor i liten grad levekår direkte.

- Innsatsen er et samarbeid mellom stat og kommune, og utfordrer til å tenke nytt om offentlige tjenester. Målet er å skape økt nytte for området og bidra til å utløse lokale initiativer gjennom felles bruk av statlige og kommunale midler.
- Områdeløftmetodikken står sentralt i den områderettede innsatsen. Metodikken består i å styrke et områdes egne ressurser ved å se tjenester, ressurser, sosiale og fysiske forhold i sammenheng.
- Lokal forankring er en forutsetning for å lykkes med områderettet innsats; å legge til rette for lokal medvirkning i utvikling og gjennomføring er en bærebjelke i metodikken.

25.3.6 Hva er områdeprogrammet?

- Områdeprogrammet "Områdeløft Saupstad-Kolstad" (2013 - 2020) har tre strategiske hovedkomponenter: områdeutvikling, tjenesteutvikling og ressursmobilisering.
- Idéen er å bringe offentlige aktører og innbyggere nærmere hverandre gjennom metodisk arbeid med sammenhenger mellom disse tre komponentene.
- Programmet bygger på sentrale samfunns mål i kommuneplanen, politiske vedtak, statlige føringer, innspill fra fagmiljøer og fra innbyggerne i bydelen.
- Programmet prøver ut nye arbeidsformer og ulike metoder for medvirkning og samskaping i bydelen. Erfaringene som er høstet hittil, samsvarer med erfaringer fra satsinger som Universitetskommune, Smart City og Kommune 3.0.
- Fra 2017 følger Husbanken områdeløftarbeidet gjennom Trondheim kommunes deltakelse i storbyprogrammet. Erfaringer herfra sees i sammenheng med fremtidige virkemidler for "god byutvikling, bolig og nærmiljø."

25.3.7 Hva er gjort hittil i områdeprogrammet?

Områdeutvikling:

Etter seks års programinnsats ser man nå synlige fysiske endringer i bydelen:

- I 2018 åpner nye Heimdal videregående skole og Kolstad Arena i hjertet av bydelen.
- Det er i perioden lagt bedre til rette for både organisert og egenorganisert aktivitet:
 - nytt klubbhus for Kolstad fotball
 - ny multisportbane
 - bedre snarveier og merking av turstier
 - oppgradert skileik-område på Saupstad skistadion.
- Uteområdet i Ringen barnehage er oppgradert og åpnes høsten 2018.
- Senterområdet har fått en ny passasje som åpner senteret mot Søbstad gård, kirke og gravlund. Den ble tatt i bruk i 2018.
- Bydelens lokale torg er tilrettelagt for opphold med møbler, sykkelparkering og beplantning.
- Saupstad gravlund er tatt i bruk og har tilført bydelen et vakkert uterom som besøkes av mange.

- Det er utarbeidet en “Strategisk plan for offentlige uterom” som er et verktøy for å se tiltak for områdeutvikling i sammenheng.

Tjenesteutvikling og ressursmobilisering:

- Områdeløftets satsing på barn og unges kompetanse har blant annet bestått i demokratiopplæring for ungdom, ungdomsråd og ung leder-program, utvikling av kulturskolen og musikk- og språksatsing i barnehagene. Satsingen har resultert i betydelig økt rekruttering til kulturskolen, skapt nye mestringsarenaer for barn og unge og bidratt til at ungdommer tar tak i og bygger stolthet om eget nærmiljø.
- Det er bygget opp et nettverk med borettslag, beboere, ungdomsråd, lag og foreninger, aktører for frivilligheten, offentlige og private tjenester som jobber sammen om utvikling av ressursene i bydelen. Programmet har dermed bidratt til å koble bydelens ressurser tettere sammen.
- I tillegg vil satsinger på universitetsskole, gratis kjernetid i SFO, familiesenter og tegnspråklig tilbud i ny barnehage og skole bidra til tjenesteutviklingen i området.

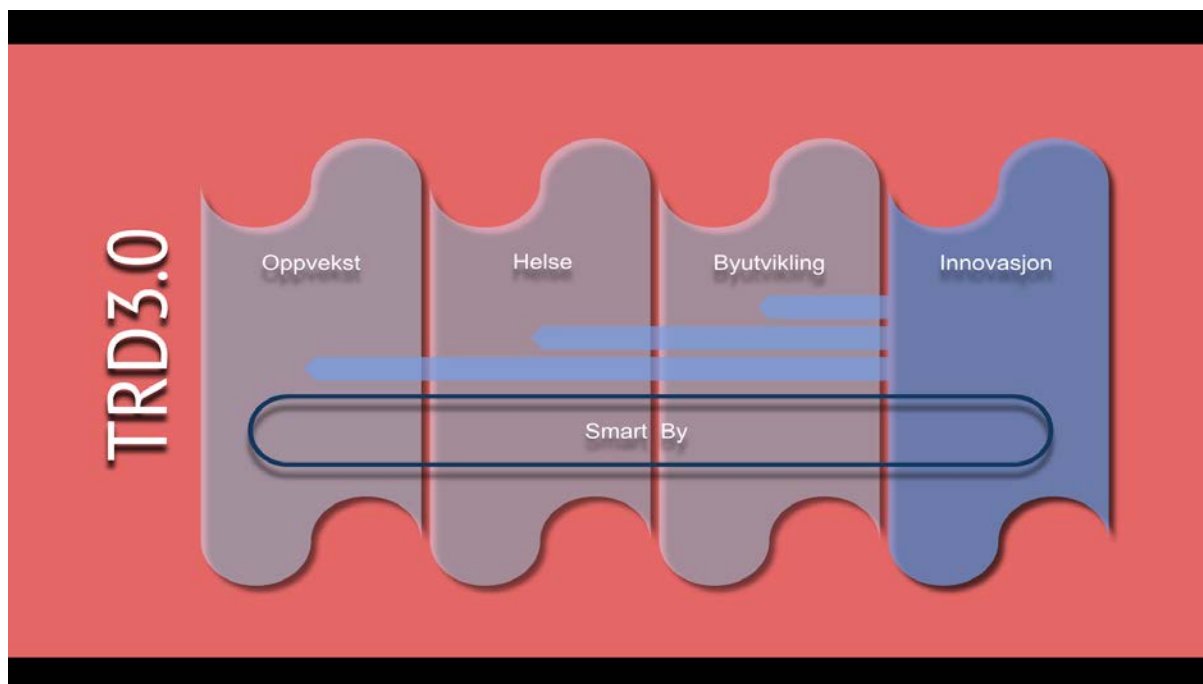
25.4 Universitetskommune TRD 3.0

25.4.1 Innledning

I januar 2018 signerte NTNU og Trondheim kommune avtale om Universitetskommunen TRD3.0. Både Trondheim kommune og NTNU har nedfelt universitetskommune som et strategisk grep i sine respektive strategier. Avtalen mellom NTNU og Trondheim kommune er den første av sitt slag i Norge (omfang/innhold). Partene har påtatt seg et delt ansvar for å dokumentere modeller og oppnådde resultater. Det er partenes ambisjon at arbeidet skal inngå i et grunnlag for nasjonale føringer (forskrift) og ordninger for universitetskommune, der det blir stilt krav til innhold og leveranser, og samtidig skapt rammebetingelser (f.eks. grunnfinansiering) for å opprettholde forskning- undervisnings- og innovasjonsaktivitet på et høyt nivå.

25.4.2 Formål

- Målet er at TRD3.0 prosjektet skal gi byen og landet en langsiktig tilgang på kunnskap, kompetanse og teknologi av strategisk betydning for utvikling av gode og bærekraftige samfunn. Etter modell fra forskrift om bruk av betegnelsen universitetssykehus definerer partene “universitetskommunen 3.0” med følgende hovedmålsettinger:
- Sikre tilgang på relevant og oppdatert kunnskap og kompetanse som kommunesektoren trenger gjennom et forpliktende langsiktig samarbeid mellom universitetskommunen og universitetet.
- Etablere en arena for forskningsbasert utdanning, etter- og videreutdanning, relevant praksis for studenter, forskerutdanning og forskning og innovasjon innenfor områder av strategisk betydning for sektoren.
- Etablere en ny modell for kontinuerlig toveis kompetanse- og kunnskapsoverføring mellom akademia og kommune

Figur 25.1 Tematiske hovedområder for Universitetskommunen Trondheim.

De tematiske områdene representerer brede fagområder som hver for seg og sammen skal favne kunnskaps- og kompetansebehovet til kommunen:

- Oppvekst og utdanning omfatter problemstillinger som særlig knytter seg til behovene hos barn- og unge og deres familier.
- Helse og velferd omfatter problemstillinger knyttet til folkehelse, helse- og velferdstjenester, samt problemstillinger knyttet mangfold og integrering.
- Byutvikling omfatter problemstillinger knyttet til utvikling og vedlikehold av den fysiske byen og dens infrastruktur, byrommets betydning for gode liv, samt problemstillinger knyttet til energi, miljø og bærekraft.
- Innovasjon og omstilling omfatter problemstillinger knyttet til kommunens rolle som samfunns- og næringsutvikler og kommunal organisasjon og ledelse. Forskning på hva som hemmer/fremmer innovasjon i offentlig sektor er et sentralt fokus.
- Smart kommune omfatter gjennomgående problemstillinger innen digitalisering og teknologi: informasjons- og kommunikasjonsteknologi, energi- og miljøteknologi, transport og mobilitet, velferdsteknologi, læringsteknologi, finans- og virksomhetsstyringsteknologi m.fl. Området dekker også problemstillinger knyttet til kommunen som demokratisk institusjon og aktør på kulturfeltet.

25.4.3 Planlagte aktiviteter

I prosjektperioden skal Trondheim kommune sammen med NTNU utvikle og prøve ut virkemidler som styrker samarbeid innen forskning, undervisning, og kommunen som praksis- og innovasjonsarena.

- Senter for relasjonell velferd og samskaping
- Prioritere og definere forskningsområder, søknader og prosjekter
- Forskningsformidling og Kunnskapsdeling
- Bruk av kommune som levende laboratorium
- etablere felles utvalg for forskning, utvikling, innovasjon og utdanning, inkl. etter- og videreutdanning, praksis og forskerutdanning innenfor alle fem tematiske områder.
- etablere en styringsform for samarbeidet som gjør det mulig å samkjøre beslutninger og prioriteringer innenfor plan- og styringssystemene og årshjulene til kommunen og universitetet.
- få på plass felles ordninger og retningslinjer for utveksling av personell mellom kommunen og universitetet (delte stillinger, offentlige PhD-stillinger, prosjektstillinger, gjesteforelesere osv.)

25.4.4 Oppvekst

Trondheim kommune og NTNU har et godt etablert samarbeid om utdanning, videreutdanning, praksis og forskningsarbeid. Samarbeidet innenfor Oppvekst og utdanning omfatter problemstillinger som særlig knytter seg til behovene hos barn- og unge og deres familier. I prosjektperioden skal det eksisterende samarbeidet videreutvikles og forsterkes.

Mål med samarbeidet er å:

1. utvikle kunnskap som fremmer og styrker barns oppvekst og utdanning
2. utvikle kvalitet på eksisterende tjenester og dekker behovet for fremtidige tjenester
3. styrke kompetanse på forskning, innovasjon og utviklingsarbeid.

25.4.5 Helse

Trondheim kommune og NTNU har samarbeidet over tid om forbedring av kommunehelsetjenesten. I prosjektperioden skal dette eksisterende samarbeidet videreutvikles og forsterkes. Mål med samarbeidet er å:

1. utvikle kunnskap som fremmer folkehelse og helseledelse
2. utvikle kvaliteten og relevansen til helseutdanningene for primærhelsetjenesten
3. styrke primærhelsetjenestens kompetanse på forskning og utvikling, og kommunen som arena for innovasjon

25.4.6 Byutvikling

Innen byutviklingsområdet er det en lang tradisjon for et samarbeid mellom NTNU og Trondheim kommune innenfor flere fagfelt. Ansatte i kommunen bidrar bl.a. i undervisningen og tar videreutdanning ved NTNU og studenter gjennomfører sin masteroppgave i kommunen. Innen forskning er Trondheim kommune partner i FME-senteret ZEN som ledes av NTNU og SFI Klima 2050 ledet av SINTEF. I Universitetskommunen TRD 3.0 er målet å videreutvikle samarbeidet med hovedvekt på de utfordringer Trondheim som en stor kommune i hurtig vekst står overfor. De store utfordringene er knyttet til klimaendringene, energibruk, ressursutnyttelse, arealbruk, transformasjon av store områder som Sluppen, Nyhavna og Campus, transport, luftkvalitet, støy, forsyningsikkerhet og å opprettholde et levende bysentrum av stor nasjonal betydning. I byutviklingen er det fortsatt behov for å finne nye måter å involvere innbyggerne i utviklingen av eget nabolag og å bidra til at Trondheim utvikles som en attraktiv og god by å bo i.

1. Videreutvikle kunnskap som fremmer bærekraftig utvikling og demokrati
2. Videreutvikle kvaliteten i utdanning og systematisk etter-og videreutdanning rettet mot byutvikling
3. Videreutvikle kommunens evne til innovasjon gjennom bruk av byen som levende laboratorium.

25.4.7 Innovasjon

Trondheim kommune samarbeider med NTNU om ulike temaer som griper inn i flere tjeneste- og fagområder. Blant de sentrale aktivitetene er tiltak for å videreutvikle organisasjon og ledelse innenfor kommunal sektor med spesielt fokus på innovasjon. NTNU bidrar allerede inn i Trondheim kommune sin satsing på helhetlig ledelse. I budsjettperioden vil flere aktører fra NTNU knyttes til ledelses- og organisasjonsutvikling i kommunen.

Et av tiltakene som planlegges er å knytte NTNU sitt signaturemne Ekspert i team opp mot strategiske satsninger og samfunns mål. Ved å kanalisere en del av de 450 årlige Ekspert i team-prosjektene opp mot satsingsområdene innenfor Universitetskommune. Gjennom dette ønsker man både å legge til rette for at studentene kan bli en motor for innovasjon og å bidra til å utvikle byen som innovasjonsplattform.

Som et ledd i å utvikle kapasiteten for innovasjon i Trondheim kommune vil en av aktivitetene handle om å utvikle et løp for å ta gode idéer fra prototype til realisering på en måte som bidrar til mer hensiktsmessige anskaffelser og utvikling.

I tillegg til aktiviteter for å utvikle kapasiteten til innovasjon i en kommune vil det også forskes på hva som hemmer og fremmer organisasjon for Universitetskommune. Det vil etableres følgeforskning på utviklingen av Universitetskommune som nasjonal pilot og det vil også søkes om midler til ulike forskningsprosjekter fra blant annet Norsk Forskningsråd.

25.4.8 Smartby

«En by der digitale data, tjenester og infrastruktur er en del av byens DNA, og brukes aktivt til å fremme demokrati, kunnskapsutvikling, kultur og bærekraftig prioritering av samfunnets ressurser til tiltak som er i tråd med rådende verdisyn. Smarte folk skaper sammen i en smart by»

NTNU og TK har sammen definert 7 satsingsområder for universitetskommunesamarbeidet innenfor smartby:

- 1) TRD 3.0 smartby Skaper integrerte, innovative løsninger for smarte byer på nordisk vis
- 2) TRD 3.0 smartby Utvikler og tester integrerte innovative løsninger for fysisk infrastruktur
- 3) TRD 3.0 smartby Utvikler metoder, verktøy, kanaler og arenaer for demokratisk medvirkning
- 4) TRD 3.0 smartby Kultur som plattform for fellesskap og som kritisk drivkraft i samfunnsutviklingen
- 5) TRD 3.0 smartby Utvikler spilleregler for «Innovation Playgrounds» som fremmer åpen innovasjon
- 6) TRD 3.0 smartby Kunnskapsforvaltning/læringskultur som svarer på kunnskapsbehov i byen på tvers av organisasjoner og sektorer.
- 7) TRD 3.0 smartby Felles prosjektkontor

Sommeren 2018 ble Trondheim kommune fiertårsby med prosjektet +CityxChange. EU har gitt Trondheim stempelet "smart by". Byen skal være med å gå foran i bærekraftig byutvikling i Europa. Prosjektet skal bidra til å utvikle byen vår for framtida, samt bidra til å løfte lokalt næringsliv opp og ut. Dette skal skje gjennom smarte energiløsninger, grønn næringsutvikling, ny teknologi og økt innbyggerinvolvering.

Ved hjelp av Trondheim som fiertårsby som virkemiddel bygges organisasjonen rundt smartby i Trondheim kommune i planperioden. I 2019 vil hovedfokus være metodeutvikling for å jobbe litt smartere. For å komme tjenestoområdene i Trondheim kommune og innbyggerne i Trondheim til gode.

Smartbystrategien med handlingsplan, skal fram mot 2050 integreres med kommunens plan- og styringssystem. Denne må kobles sammen med arbeidet med kommuneplanen og tilhørende handlings og økonomiplaner. Beskrivelse av hvordan Trondheim kommune går fram og utvikler Smartbystrategien sammen med næringsliv og innbyggere, er en av leveransene til EU og skal brukes som eksempel for andre byer i Europa.

I løpet av 2019 vil Trondheim kommune ha plattform for åpen data, opprettet et felles smartby prosjektkontor mellom NTNU og Trondheim kommune. Vi har begynt å utvikle metoder for grønne forretningsmodeller sammen med innbyggere og næringsliv og samtidig starta prosessen mot en by som produserer energioverskudd. De første playground for innovasjon og innbyggermedvirkning er åpnet. Samtidig skal vi utvikle nettverkene nasjonalt og internasjonalt videre, for å bidra til å utvikle bedre og smartere løsninger for innbyggerne.

Trondheim kommune deltar blant annet i et landsomfattende smartbyarbeid ved navn Smart City Norway, som består foreløpig av de 7 største byene i Norge, sammen med Innovasjon Norge. Trondheim er også medlem i Open & Agile smart cities - et europeisk nettverk som arbeider for å fremme et marked for smartbyløsninger i Europa med særlig vekt på standardisering innenfor bruk av åpne data. Vi utnytter fortrinnene som Trondheim har som teknologihovedstad og jobber for at allerede gode løsninger finner sammen for å lage enda bedre by. Blant annet gjennom prosjekt om smarte kjøretøy, Minecraft som verktøy for innbyggerinvolvering, åpne data og digital tvilling.

25.4.9 Ressursinnsats

Gjennom avtalen har partene i Universitetskommuneavtalen forpliktet seg til, der annet ikke er avtalt, å dele kostnadene likt. Det tilsettes fem prosjektledere i delte stillinger, der kostnadene deles mellom

NTNU og TK. I tillegg regulere avtalen stipendiatstillinger og forpliktelser av formidling nasjonalt og internasjonalt. Rådmannen foreslår til sammen 8,2 million kroner innenfor de fem områdene. Rådmannen foreslår at fire millioner kroner legges inn som nye midler og at det resterende beløpet dekkes gjennom en samling og koordinering av allerede eksisterende tiltak opp mot universitetet.

25.5 Digitalt førstevalg

25.5.1 Innledning

Program for Digitalt førstevalg skal gjennomføre tiltak som legger til rette for at kommunikasjonen mellom kommunen og innbyggerne skjer digitalt. Dette i tråd med tidligere vedtak i bystyret (sak 73/14) vedrørende temaplan for IKT, digitalisering og velferdsteknologi.

Formål

Programmet er en gjennomføringsorganisasjon, det vil si at programmet hjelper til med å gjennomføre prosjektene til riktig kostnad, til riktig tid og med god nok kvalitet. Programmet har som mål å utnytte felles ressurser best mulig gjennom koordinering av digitaliseringsprosjektene. Programmet samordner frikjøp, rekruttering og innleie av kompetente medarbeidere og prosjektledere. Programmet sørger for relevant verktøy og rutiner og deler "beste praksis". Programmet bidrar til at aktuelle lover og retningslinjer, anbefalinger og kvalitetskrav er godt kjent og etterleves, eksempelvis brukermedvirkning, universell utforming, gevinstrealisering, sikkerhetsarkitektur, nasjonale standarder og forvaltningsregler. Programmet følger en helhetlig og tjenesteorientert arkitektur.

25.5.2 Planlagte aktiviteter

I 2019 foreslår rådmannen følgende hovedaktiviteter i regi programmet:

Politisk nivå

- Digital møteportal for politikere utvikles og innføres. Løsningen skal automatisere og forenkle administrasjonen av den politiske beslutningsprosessen.

Fellesløsninger

- Det etableres flere tjenester på Minside for innbyggerne.
- Ny It-støtte for saksbehandling innføres for å erstatte tidligere utgått løsning. Det er en målsetning å skaffe til veie en mer brukervennlig løsning for å bidra til å gi forsvarlig og effektiv saksbehandling med høy kvalitet. Det gamle sak-/arkivsystemet ESA med eksisterende saker og integrasjoner avsluttes og forberedes for deponering og innsyn. Prosjektet har avhengighet til tidspunktet for kommunesammenslåing 1.1.2020.
- Henvendelsesløsningen videreutvikles med nye arbeidsprosesser.
- Rådmannen vil gjennomføre en Utredning av hjemmels- og samtykkebasert tilgang etter GDPR og ny personvernlovgivning hvis Fylkesmannen bevilger midler til formålet.

Oppvekst og utdanning

- Trondheim er prosjektførende for det nasjonale prosjektet Digibarnevern som ble startet i 2017. Rådmannen vil komme nærmere tilbake til endelig ramme og investeringsbeslutning i 2019.
- Arbeidet med å innføre IT støtte for oppvekstadministrative oppgaver og arbeidsprosesser innenfor spesialpedagogisk område ferdigstilles i 2019 i tråd med tidligere vedtak.

Byutvikling

- Rådmannen foreslår å fortsette arbeidet med å anskaffe moderne og innovativ løsning for it-støtte til digitale planprosesser og i tråd med nasjonale krav på området (ePlanSak). Sentralt i prosjektet er særlig vekt på medvirkning og innbyggerinvolvering.
- Rådmannen vil ferdigstille arbeidet med IT støtte for serverings-, salgs- og skjenkebevilling. Løsningen skal forenkle, automatisere og øke kvaliteten på prosessene for søker og saksbehandler med stor grad av selvbetjening, bedre oversikter og oppdaterte registre.

- Prosjektet eiendomsavgifter (kommunaltekniske gebyrbelagte tjenester) gjennomføres i tråd med tidligere ambisjonsnivå. Prosjektet inkluderer elektronisk kommunikasjon med rørleggere, system for datainnsamling fra automatiske vannmålere og gebyrberegning og knyttet mot fastsetting av gebyr for vann og avløp.
- Etableringen av It-støtte for håndtering av eiendomsskatt skal bidra til automatisk fangst av endringer og it-støtte ved besiktigelse, fastsettelse av takster, politisk behandling og varsling. Løsningen må ferdigstilles til kommunesammenslåingen.

Kultur og næring

- Rådmannen vil ferdigstille innføring av egen kunstbase som ledd i å holde oversikt over og påse en trygg forvaltning av kommunens kunstsamling. Det vil bli vurdert å gjøre informasjon om offentlig kunst mer tilgjengelig for innbyggerne på egnet form.
- Digital kommunikasjonsplattform med idretten etableres med basis i tidligere utviklede løsninger for frivillige lag og organisasjoner.

25.5.3 Ressursinnsats

Foreslåtte IT-investeringsmidler til gjennomføring av programmets prosjekter for 2019 omtales i kap. 24; Interne tjenester og arbeidsgiverområdet.

26 Kommunens eierinteresser

26.1 Innledning

I dette kapitlet omtales aksjeselskap, kommunale foretak og interkommunale selskap der kommunen har vesentlige eierinteresser. I tillegg omtales ulike stiftelser og Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP)

Bystyret vedtok i november 2016 kommunens eierskapsmelding (bystyresak [0165/16 – Eierskapsmelding del 1- revidering](#)). Trondheim kommunes eierskapsmelding er et redskap for bystyret for utøvelse av en målrettet, forutsigbar og langsiktig eierskapspolitikk. Eierskapsmeldingen skal bidra til god politisk styring og kontroll, og gi rammene for hvordan kommunen skal utøve sitt eierskap.

Eierskapsmeldingen kommer i to deler. Del én gir prinsippene for Trondheim kommunes overordnede eierskapspolitikk, som omfatter alle selskap og foretak kommunen har eierskap i. Prinsippene er lagt til grunn for utarbeidelsen av del to, som er selskapsspesifikke eierstrategier for selskap og foretak som kommunen har vesentlige eierinteresser i.

I den tidligere eierskapsmeldingen del to sak ([0118/11](#)) ble eierskapsforholdet til flere heleide aksjeselskaper, kommunale foretak og interkommunale selskaper behandlet samlet i ett og samme dokument, politisk og administrativt. Rådmannen har valgt å endre strukturen på eierskapsmelding del to, slik at hvert selskap og foretak blir behandlet hver for seg. Hensikten er å styrke oppfølgingen av forventninger og mål av det spesifikke eierskapet. Dette skaper et mer operativt anlagt dokument, slik at det har sammenheng med utøvelsen av eierskapet til hvert enkelt selskap.

Bystyret vedtok i mai 2017 eierskapsmelding del to (selskapsspesifikke eierstrategier) for TRV Gruppen AS ([bystyresak 0086/17](#)) og Vistamar SL ([bystyresak 0085/17](#)). I april 2018 vedtok bystyret eierskapsmelding del to for Trondheim Kino AS ([bystyresak 0193/17](#)) Selskapsspesifikke eierstrategier for andre selskap og foretak som kommunen har vesentlige eierinteresser i er under utarbeidelse.

26.2 TRV Gruppen AS (eierandel 100 prosent)

Kommunen har som lovpålagt oppgave å samle inn husholdningsavfall og farlig avfall, jmfør Forurensningsloven § 30-26 og avfallsforskriften. Innsamling og behandling av husholdningsavfall er å anse som en rettslig monopolvirksomhet, som kommunen kan velge å utføre selv eller å konkurranseutsette. Kommunen har ikke lovmessig plikt til å samle inn og behandle næringsavfall.

TRV Gruppen består av morselskapet TRV Gruppen AS, som er heleid av Trondheim kommune, og av datterselskapene Trondheim Renholdsverk AS og Retura TRV AS. Trondheim Renholdsverk AS utfører håndtering av husholdningsavfall i Trondheim i egenregi, mens Retura TRV AS er konkurranseutsatt innenfor næringsavfall. Retura TRV AS skal konkurrere i markedet for næringsavfall, noe som gir grunnlag for utbytte fra selskapet til Trondheim kommune. I bystyresak 50/18 Vurdering av behov for omorganisering av TRV konsernet [vedtok bystyret](#) at konsernmodellen for TRV Gruppen AS skal videreføres, og at formannskapet avholder eiermøter med datterselskapene Trondheim Renholdsverk AS og Retura TRV AS i forbindelse med generalforsamlingen for TRV Gruppen AS.

Tabell 26-1 Nøkkeltall fra regnskap TRV Gruppen AS. Tall i 1000 kroner

	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter	375 635	400 633	423 089	434 641
Driftsresultat	28 111	12 053	10 957	13 385
Årsresultat	15 449	5 025	3 508	5 780
Utbytte	2 000	2 000	4 000	4 000

26.2.1 Krav til avkastning og utbytte fra TRV Gruppen AS

Kommunens krav til avkastning og utbytte stilles til TRV Gruppen AS (morselskap) og Retura TRV AS. Datterselskapet Trondheim Renholdsverk AS ivaretar kommunens lovpålagte oppgave om håndtering av husholdningsavfall og er selvkostfinansiert. Som følge av at de er selvkostfinansiert kan ikke Trondheim Renholdsverk AS bidra til morselskapets krav til avkastning.

Utbyttet fra selskapet for regnskapsåret 2017 ble ved behandlingen av Trondheim kommunes budsjett for 2018 forventet til fire millioner kroner. For planperioden 2019-2022 budsjetterer rådmannen med et årlig utbytte fra TRV konsernet på fire millioner kroner. Trondheim kommune som eier har behov for en viss forutsigbarhet i utbytteneivået, og forventer et utbytteneivå som er minst 70 prosent av gjennomsnittlig årsresultat etter skatt siste 3 år.

Selskapet skal forholde seg til kommunens krav til avkastning og utbytte. Styret innstiller på utbytte til generalforsamling.

Tabell 26-2 Forslag til utbytte i perioden 2019-2022. Millioner kroner.

	2019	2020	2021	2022
Budsjettetert utbytte fra TRV Gruppen AS	4	4	4	4

26.3 Trondheim Kino AS (eierandel 100 prosent)

Kommunens eierskap i Trondheim Kino AS sikrer innbyggerne et kvalitativt godt og bredt kinotilbud. Formålet til selskapet fremgår av vedtektene, fastsatt i ekstraordinær generalforsamling 13. november 2012:

”Selskapets formål er å drive kinovirksomhet og annen virksomhet naturlig knyttet til dette. Trondheim kino AS skal vise film innenfor alle filmgenre valgt ut etter kvalitetskrav og de til enhver tid gjeldende konsesjonskrav under de best mulige visningsforhold og på konkurransedyktige vilkår for flest mulig mennesker som ønsker å oppleve filmkunst”.

Trondheim Kino AS har i dag betydelige eierinteresser i datterselskap som driver med virksomhet som er tilknyttet kinodrift. I konsernet inngår Filmfest Trondheim AS, Trondheim Kino Utvikling AS og Trondheim Kino Eiendom AS. Trondheim kino AS har 100 % eierandel i disse tre. I tillegg har Trondheim Kino AS en eierandel på 49 % i kinokjeden KinoNor AS.

Trondheim Kino AS legger vekt på å sikre og styrke selskapets stilling i bransjen. Selskapet har derfor sammen med Aurora kino IKS og Edda kino (Haugesund kultur- og festivalutvikling KF) etablert en ny norsk kinokjede kalt KinoNor AS. Kjeden skal bidra til stordriftsfordeler og kompetanseheving for eiere og deltakere. Kinokjeden representerer så langt kinoer i åtte byer (Tromsø, Alta, Kirkenes, Vadsø, Narvik og Haugesund, Stjørdal og Trondheim). Selskapet er den tredje største kinokjeden i Norge med en markedsandel på 11,5 prosent og 44 saler, med om lag 1,5 millioner besøkende i året.

Trondheim Kino AS har tre kinosentre, med åtte saler på Prinsen kinosenter, elleve på Nova kinosenter og tre saler på Kimen kino (Stjørdal). Trondheim kino AS eier Prinsen, men leier lokalene til Nova av Arbeidernes Økonomiske Fellesorganisasjon (AØF) og Kimen av Kimen kulturhus.

Gjennom etableringen av Kimen kino, og overtakelsen av kioskdirften, har Trondheim Kino AS økt sin omsetning betydelig de siste årene. Det samme gjelder antall ansatte, som nå er oppe i 125 personer.

Tabell 26-3 Nøkkeltall fra konsernregnskap Trondheim Kino AS. Tall i 1000 kroner

	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter	100 882	127 986	142 381	139 389
Driftsresultat	2 188	2 999	5 976	4 698
Årsresultat	5 947	6 132	9 858	10 039
Utbytte	2 000	2 000	2 500	3 500

Trondheim Kino AS kan vise til meget god soliditet med en egenkapitalandel på 66,5 prosent i morselskapet og 68,6 prosent i konsernet per 31. desember 2017. Driftsresultatet for det enkelte år gir uttrykk for et kinobesøk som har variert mye i perioden. Dette har stor innvirkning på driftsinntekter, men også på kostnader ved leie av film, som er omsetningsbasert.

Kinoen hadde 763 000 besøkende fordelt på 25 000 forestillinger i 2017. Antall besøkende gikk ned fra 894 000 i 2016. Nedgangen skyldes et generelt svakere filmår, samt færre norskproduserte publikumssuksesser. Årsresultatet for selskapet hadde en mindre økning, med 10,04 millioner i 2017 mot 9,86 millioner i 2016.

Utbytte fra datterselskapene er av betydning for å kunne ha en bærekraftig kinodrift. Overtakelsen av kioskene og utvidelsen av driften til Stjørdal gir en betydelig økning i omsetningen og i antallet ansatte ved Trondheim Kino AS. Alliansen med andre kinoer gjennom KinoNor AS forventes å gi en gevinst i form av reduserte kostnader.

26.3.1 Krav til avkastning og utbytte fra Trondheim Kino AS

Bystyret vedtok 12. april 2018 ny eierstrategi for Trondheim kino ([sak 193/17](#)). Eierstrategien beskriver kulturelle og finansielle forventninger og mål. Finansielle mål omfatter Trondheim kommune som eier sine forventninger til verdiutvikling, avkastningskrav og utbyttepolitikk. Eieren ønsker at selskapet gjennomfører en ekstern og uavhengig verdivurdering av Trondheim Kino AS sin markedsverdi hvert fjerde år. Verdiutviklingen av selskapet forventes å ha en utvikling noe bedre enn bransjen. Eiers krav til avkastning stilles til egenkapitalen i Trondheim Kino AS, der eieren forventer at avkastningskravet på verdijustert egenkapital ligger i intervallet 7-9 % etter skatt. Trondheim kommune som eier har behov for en viss forutsigbarhet i utbyttensnivået, og forventer et utbyttensnivå som er minst 70 % av gjennomsnittlig årsresultat etter skatt siste 3 år.

Trondheim Kino AS vil i de kommende årene satse på å utvikle avanserte løsninger for CRM (Customer Relationship Management), inkludert app, noe som vil medføre betydelige investeringer. Dette arbeidet vil skje i fellesskap med KinoNor AS.

Trondheim Kino AS har underdekning i sikret pensjonsordning, noe som vil innebære en urealisert reduksjon av bokført egenkapital på rundt 23 millioner kroner. Disse forhold vil påvirke Trondheim Kinos framtidige utbyttekapasitet.

Tabell 26-4 Forslag utbytte i perioden 2019-2022. Millioner kroner

	2019	2020	2021	2022

Budsjettert utbytte fra Trondheim kino AS	6,0	6,0	6,0	6,0
---	-----	-----	-----	-----

26.4 Olavshallen AS (eierandel 100 prosent)

Olavshallen AS er et heleid kommunalt aksjeselskap. Selskapet ble opprettet i 1988.

Selskapets formål er å fremme midtnorsk musikk- og kulturliv ved å eie, forvalte og leie ut sine eiendommer og lokaler primært til kulturelle formål, samt private og offentlige arrangement. Styret oppnevnes av formannskapet, som er generalforsamling i selskapet. Rådmannen har en observatør i styret.

Olavshallen AS har hatt positivt årsresultat i årene 2014-2017. I 2015 var driftsresultatet negativt, men finansinntektene bidro til at årsresultatet ble positivt. Regnskapet inkluderer ikke kapitalkostnader knyttet til bygg. Bygningene er bokført med én krone i balanseregnskapet til Olavshallen AS.

Tabell 26-4 Nøkkeltall fra regnskap Olavshallen AS. Tall i 1000 kroner

	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter	23 255	23 937	30 603	36 042
Driftsresultat	2 979	-109	1 647	551
Årsresultat	3 262	1 434	1 709	252
Utbytte	0	0	0	0

Selskapets gjeldsandel har ligget på cirka 57 prosent i gjennomsnitt for perioden 2014-2017. Gjelden består av langsiktig gjeld (lån tatt opp i forbindelse med kjøp av aksjer i Kjøpesenteret Olavskvartalet AS), leverandørgjeld, offentlige avgifter og annen kortsiktig gjeld. Basert på de siste års regnskaper er det ikke realistisk at selskapet selv skal kunne dekke kapitalkostnadene knyttet til bygningsmassen.

Formannskapet vedtok i sak [131/13](#); *Utredning av Olavshallens videre drift og utvikling* å iverksette et utredningsarbeid for å belyse hvordan Olavshallen AS og Olavskvartalet kan styrkes som kulturarena. Rådmannen la fram sak med flere mulige alternativer 23. juni 2015, sak [134/15](#); *Videre utvikling og drift av Olavshallen og Olavskvartalet; rådmannens vurdering*. Det ble vedtatt å utrede videre et alternativ der hele Olavskvartalet frigis til kulturformål (B4-alternativet), og å vurdere lokaliseringmuligheter og kostnader ved et eventuelt nytt kultur- og konserthus. Rådmannen vil legge fram saker om dette i løpet av høsten og vinteren 2018/2019.

Bystyret vedtok i sak [56/16](#) at Olavshallen AS kan kjøpe aksjene i Kjøpesenteret Olavskvartalet AS, og at Kjøpesenteret Olavskvartalet AS kan etableres som et datterselskap under Olavshallen AS. Olavshallen AS kan dermed i større grad styre utviklingen av kvartalet i tråd med selskapets visjoner og mål.

Krav til avkastning og utbytte fra Olavshallen AS

Det er ikke realistisk å stille krav om utbytte fra Olavshallen, men det forutsettes at selskapet selv er i stand til å opprettholde høy standard på nødvendig teknisk utstyr og inventar. Rådmannens forslag til eierstrategi for selskapet fremlegges for bystyret høsten 2018.

26.5 Kunsthall Trondheim AS (eierandel 63,3 prosent)

Trondheim kommune stiftet selskapet den 9. januar 2015 sammen med daværende Sør-Trøndelag fylkeskommune, som har en eierandel på 36,7 prosent. Eierne har inngått aksjonæravtale, der selskapets formål skal være å etablere og drive kunsthall i Trondheim og det som naturlig står i forbindelse med dette. Partene er enige om at selskapet skal ha et allmenntilgitt formål, at vedtektene skal inneholde bestemmelser om at det ikke skal utbetales utbytte, og at selskapets formue ved avvikling skal disponeres til fordel for kunsthallens tiltak.

Kunsthall Trondheim AS har følgende formål:

Selskapets virksomhet er allmennyttig der formålet er å drifte og utvikle

- En visningsarena og laboratorium for samtidskunst av høy kvalitet på et internasjonalt nivå
- En arena som vekker nysgjerrighet, dialog og inspirasjon hos et bredt publikum
- Et naturlig møtested for landsdelens befolkning og regionens kunstmiljø
- Et kunstfaglig referansepunkt lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt
- I denne sammenhengen er kunsthall definert som en arena som kan romme et mangfold av kunstuttrykk, og som viser nye tendenser innen samtidskunsten

Selskapets drift forutsettes finansiert ved tilskudd fra Trøndelag fylkeskommune, Trondheim kommune og staten.

Kunsthall Trondheim ble åpnet for publikum den 20. oktober 2016. Året 2017 var derfor det første fulle driftsåret for selskapet. Lokalisering i den gamle brannstasjonen i naboskap med Litteraturhuset og Trondheim folkebibliotek har gitt byen et nytt kulturkvarter, og institusjonene der samarbeider om diverse arrangement og utvikling av tilbudet til publikum.

I 2017 hadde Kunsthall Trondheim 8 utstillinger, 37 arrangement i forbindelse med utstillingene og 28 øvrige arrangement. Antall besøkende var 7935, og kunsthallen ble omtalt i presse 27 ganger.

I 2017 hadde kunsthallen tre 100 prosent stillinger: direktør, assisterende kurator og programkurator/produksjonsansvarlig. I tillegg leies det inn ekstra personale ved behov.

De totale driftsinntektene i 2017 var 7,9 millioner kroner. Av dette utgjør offentlige tilskudd 7,4 millioner kroner.

Tabell 26-5 Nøkkeltall fra regnskap Kunsthall Trondheim AS. Tall i 1000 kroner

	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter			8 783	7 919
Driftsresultat			334	62
Årsresultat			300	1

26.6 Leutenhaven AS (eierandel 100 prosent)

Leutenhaven AS ble stiftet i 1982, og selskapet eier Erling Skakkes gate 40 på Leutenhaven. Selskapets formål er å forvalte og utvikle eiendommen.

Trondheim kommune eier 100 prosent av aksjene. Kommunens eierandel ble utvidet fra 90 til 100 prosent gjennom kjøp av aksjer fra Rutebilstasjonen AS i 2015, jf vedtak i bystyret 18.06.2015, sak 87/15.

Tabell 26-7 Nøkkeltall fra regnskap Leuthenhaven AS. Tall i 1000 kroner

	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter	4 938	5 026	5 138	5 300
Driftsresultat	2 809	3 429	2 843	3 153
Årsresultat	1 717	2 189	1 949	2 228
Utbytte	1 111	1 500	1 500	1 500

Utbytte fra selskapet ble første gang utbetalt i 2009. Utbyttet fra selskapet for 2017 ble ved behandlingen av budsjettet for 2018 vedtatt satt til 1,5 millioner kroner. Rådmannen har lagt tilsvarende størrelse på utbytte til grunn for budsjett 2019.

Krav til avkastning og utbytte fra Leuthenhaven AS

Rådmannen budsjetterer med følgende utbytte i økonomiplanperioden.

Tabell 26-8 Forslag utbytte i perioden 2019-2022. Millioner kroner

	2019	2020	2021	2022
Budsjettert utbytte Leuthenhaven AS	1,5	1,5	1,5	1,5

26.7 Labtjenester AS (eierandel 100 prosent)

I bystyresak [41/14](#) vedtok Bystyret en utskillelse av salgs- og markedsføringsfunksjonen av kommunens enhet Analysesenteret, til et eget AS. Dette var nødvendig for å tilfredsstille kravene fra ESA (EFTA Surveillance Authority) om beskatning av kommunens virksomhet lik konkurrerende bedrifter.

Formannskapet som generalforsamling vedtok opprettelsen av selskapet den 26. juni 2014 (formannskapsak 143/14), og selskapet kom i virksomhet fra 1. juli i 2014. Selskapet har en aksjekapital på 500 000 kroner.

Selskapet fikk i 2015 et årsresultat på 803.000 kroner, i 2016 ble årsresultatet 737.000 kroner, og det forventes også et positivt årsresultat i 2017. Styret innstiller på utbytte til generalforsamling.

Tabell 26-9 Nøkkeltall fra regnskap Labtjenester AS. Tall i 1000 kroner

	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter	3 609	10 519	8 370	9 065
Driftsresultat	474	1 080	970	623
Årsresultat	350	803	738	482
Utbytte	0	24	35	56

26.8 Trondheim Spektrum AS

Trondheim Spektrum AS ble etablert som aksjeselskap i 1961, i forbindelse med at det skulle etableres en ny messe- og idrettshall i Trondheim. I henhold til vedtektene er selskapets formål "å oppføre og drive Trondheim Spektrum med tilhørende virksomhet, samt deltagelse i andre selskap med tilknytning til denne virksomheten".

Bystyret vedtok 6. september 2018 ([sak 122/18](#)) at kommunen forplikter seg til å delta i tegning av nyutstedte aksjer i Trondheim Spektrum AS for inntil 55 millioner kroner. I tillegg vedtok formannskapet

11. september 2018 at kommunen overtar aksjene til Danske Bank, Sparebank1 SMN og Nordea ([sak 198/18](#)). Etter dette eier Trondheim kommune 95 prosent av aksjene i selskapet. Formannskapet vedtok videre at rådmannen skal gå i dialog med de øvrige aksjonærene med sikte på at kommunen overtar 100 prosent av aksjene i selskapet. Etter dette vil Trondheim Spektrum AS bli et heleid kommunalt selskap.

Trondheim Spektrum har i dag en samlet gulvflate på 15 000 m², fordelt på åtte flerbrukshaller, 14 seminar- og grupperom og et vrangleområde på over 1 000 m² inkludert kafeteria. Den største hallen har 3 400 sitteplasser og plass til 6 000 mennesker stående. Anlegget inneholder i tillegg et pressesenter, treningssenter og cateringselskap. Ved siden av utleie av Trondheim Spektrum, utfører Trondheim Spektrum AS konsulentvirksomhet innen teknisk og salgsmessig gjennomføring av store nasjonale og internasjonale messer, konferanser og lignende som avholdes i anlegget.

Trondheim Spektrum har startet en omfattende ombygging (jamfør bystyresak [25/17](#); *Detaljregulering av del av Nidarø, sluttbehandling*). Hall A og C blir revet og erstattet med en ny hall med 4 hallflater, der målet blant annet er at anlegget skal innfri det europeiske håndballforbundets krav til tilskuerkapasitet, og være klart til EM i håndball for kvinner og menn i 2020.

Selskapets omsetning har vært stabil rundt 29 millioner kroner per år i perioden, med en topp på 32 millioner kroner i 2014.

Tabell 26-10 Nøkkeltall fra regnskap Trondheim Spektrum AS. Tall i 1000 kroner

	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter	32 634	30 530	29 462	26 452
Driftsresultat	-1 965	4 326	4 618	-304
Årsresultat	-2 069	1 825	2 410	-1 232
Utbytte	0	0	0	0

Trondheim Spektrum AS hadde positivt driftsresultat i årene 2015 og 2016. Negative driftsresultater i 2014 er som følge av ekstraordinært vedlikehold etter pålegg fra branntilsynet, og investeringer i D-hallen. Negativt resultat i 2017 skyldes oppstart av rivnings- og byggearbeider.

Ikke krav til utbytte fra Trondheim Spektrum AS

Det er et grunnleggende prinsipp at tilskudd i form av tippemidler ikke skal danne grunnlag for fortjenestebaserte eierformer. Derfor må følgende krav være oppfylt for å få tilskudd:

- Det skal ikke foretas økonomiske utdelinger (utbytte) til eierne
- Et eventuelt overskudd skal tilfalle anleggets drift
- Ved oppløsning/avvikling skal formuen tilfalle idrettslige formål

I henhold til selskapets vedtekter kan eierne ikke ta ut utbytte fra selskapet.

26.9 Prima AS (eierandel 60 prosent)

Prima AS ble etablert i 1992. Trondheim kommune eier 60 prosent av aksjene i selskapet, og Trondheim Røde Kors eier 40 prosent. Selskapets formål er å styrke den enkelte arbeidstaker og deltakers utviklingsmuligheter i arbeidslivet gjennom teoretisk og praktisk opplæring. De siste årene har det vært mer anbudsutsetting av arbeidsmarkedstiltakene. Prima har derfor etablert en ny avdeling, Escala Karriere, som møter dagens marked og etterspørsel innen spissede tjenester på veiledning og karriereutvikling.

For at Prima AS skal bli godkjent tiltaksarrangør for NAV kreves det at virksomhet som i hovedsak handler om tilbud til personer med nedsatt funksjonsevne skal være adskilt fra annen virksomhet i selskapet. Dette for å hindre kryssubsidiering mellom tiltakene. I ekstraordinær generalforsamling

25.10.17 ble det derfor vedtatt en fisjon av selskapet. Deler av virksomheten er overført til det nyopprettede selskapet Prima Arena AS. Selskapet Prima Holding AS er opprettet med datterselskapene Prima AS og Prima Arena AS. Fisjonen ble gjennomført 01.01.18.

Tabell 26-11 Nøkkeltall fra regnskap Prima AS. Tall i 1000 kroner

	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter	107 994	111 813	119 960	124 363
Driftsresultat	3 974	5 393	5 477	4 101
Årsresultat	3 734	5 161	5 278	3 870
Utbytte	0	0	0	0

Ikke krav til utbytte fra Prima AS

I henhold til Forskrift om arbeidsrettede tiltak er det ikke anledning til å ta ut utbytte av selskap som er godkjent tiltaksarrangør for NAV. Overskudd skal forbli i virksomheten og komme attføringsarbeidet og deltakerne til gode. Når det gjelder Prima Holding AS vil rådmannen gjøre en vurdering og komme tilbake med forslag til utbyttekrav i budsjett for 2020, handlings- og økonomiplan 2021 - 2023.

26.10 Trondheim Stasjonscenter AS (eierandel 20 prosent)

I sak 0178/17, "Orientering om utbygging av Trondheim stasjonscenter samt Trondheim kommunes eventuelle kjøp eller bygging av parkeringskjeller i Gryta", ble det gjort følgende vedtak:

1. Formannskapet ser positivt på forslaget om å etablere et parkeringsanlegg under Gryta og ber rådmannen komme tilbake med en sak til bystyret om finansiering av bygging eller kjøp av parkeringskjelleren.
2. Formannskapet tar forøvrig rådmannens redegjørelse til orientering.

Reguleringsplanen for Trondheim stasjonscenter har vært på høring og offentlig ettersyn og forutsettes sluttbehandlet i løpet av 2018. Rådmannen vil i den sammenheng legge fram sak om finansiering av bygging eller kjøp av parkeringskjelleren.

Tabell 26-12 Nøkkeltall fra regnskap Trondheim Stasjonscenter AS. Tall i 1000 kroner

	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter	0	0	0	0
Driftsresultat	-678	-405	-495	-821
Årsresultat	-292	-170	-320	-618
Utbytte	0	0	0	0

26.11 Centro de rehabilitacion Vistamar SL

Vistamar SL er et spansk driftsselskap og er underlagt spansk lovgivning. SL er en juridisk organisasjonsform i Spania som tilsvarer norsk aksjeselskap. Selskapet er 100 prosent eid av Trondheim kommune. Formannskapet er valgt som generalforsamling her i Norge og styret består av fire styremedlemmer som ifølge spanske regler selv velger styreleder. Styret møtes fire ganger pr år. Trondheim kommune har en observatør i styret. Generalforsamlingen vedtar vedtekter for selskapet. Bystyret har vedtatt eierstrategi (eierskapsmelding 2) på linje med andre kommunale heleide selskap. Det er vedtatt at selskapet følger kommunens arbeidsgiverpolitikk i den grad det er forenlig med spansk lovgivning, spanske forhold og de forutsetninger som ligger til grunn for selskapet.

Vistamar SL leverer helsefremmende tjenester, og det er inngått driftsavtale med Trondheim kommune ved helse- og velferdstjenesten. Vistamar SL er ansvarlig for hele virksomheten, inklusive det faglige tilbudet, daglig drift og for alt personell. Formål med tilbudet som gis kommunens innbyggere er helsefremmende opphold med egenandeler som betales til Trondheim kommune. Det fattes vedtak om opphold etter søknad til Helse- og velferdskontoret Østbyen etter medisinsk uttalelse av fastlegen. Selskapet yter gode tjenester og er populært blant befolkningen. Det har vært ca 100% belegg hele året med unntak av de varme periodene i juni, juli og august. I 2018 er det merkbart nedgang i søknadsmengden, dette antas å ha sammenheng med dobling av egenandeler fra 01.01 2018. Det holdes sommerstengt i fire uker i den varmeste perioden, og det tilbys sommeropphold til bo- og aktivitetstilbudene i Trondheim samt juleopphold for enslige hjemmeboende. Tilbudet ytes i tett samarbeid med tjenestene i Trondheim kommune.

Trondheim kommune betaler husleie og driftsmidler etter faktura fra Vistamar SL. Selskapet er selv ansvarlig for å utarbeide regnskap og forestå innrapportering til offentlige myndigheter i Spania. Trondheim kommune besitter i dag husleieavtalen for lokalene med Peder Morset Eiendom AS, men betaler husleien gjennom driftsselskapet Vistamar SL. Det pågår forhandlinger med Peder Morset Eiendom AS om videre løp.

Tabell 26-13 Nøkkeltall fra regnskap Vistamar SL. Tall i 1000 kroner

	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter	16 784	18 028	16 171	15 686
Driftsresultat	121	100	143	-768
Årsresultat	126	96	78	-779

26.12 Stavne Trondheim KF

Stavne Trondheim KF har som formål å gi arbeidssøkere med bistandsbehov arbeidspraksis og hensiktsmessig og nødvendig tilrettelagt oppfølging. Stavne fikk i 2017 fornyet godkjenning fra NAV som tiltaksarrangør. Godkjenningskriteriene medførte flere endringer og tilpassninger i foretaket.

Målene for foretaket er nå mer spesifikt tilpasset attføringsarbeid for målgrupper med omfattende bistandsbehov. Noen av de rustiltakene som ikke var knyttet til attføringsarbeid er overført til Helse og velferd. Foretaket skal tilrettelegge forholdene slik at deltakerne kan prøve ut og utvikle sine ressurser, ut fra et mål om videreføring til ordinær jobb, skole/utdanningssituasjon eller over i annet egnet tiltak eller behandlingstilbud.

Foretaket er økonomisk basert på salg av tiltaksplasser til NAV, avtale med Trondheim kommune og tilskudd fra Helsedirektoratet til rustiltakene Dagsverket og Brygga.

Tabell 26-14 Nøkkeltall fra regnskap Stavne Arbeid og kompetanse KF. Tall i 1000 kroner

	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter	53 028	56 675	51 809	53 173
Driftsresultat	576	2 012	-2 092	-804
Årsresultat	0	0	210	-372

26.13 Trondheim Parkering KF

Trondheim Parkering KF er kommunens utøvende fagorgan innen kommunens vedtatte parkeringspolitikk, og skal medvirke til at parkeringstilbudet utvikles i kommunen gjennom å:

- Drive avgiftsbelagt parkering innenfor kommunen, med unntak av fastsettelse av avgift og avgiftstid, som gjøres av bystyret
- Forestå parkeringskontroll
- Administrere parkeringstillatelser for forflytningshemmede
- Forestå innfordring av ilagte gebyr og tilleggsavgifter
- Forvalte kommunens myndighet etter skiltforskriftens bestemmelser om arbeidsvarsling
- Forvalte kommunens myndighet etter forsøk med kommunal håndheving av politivedtektenes bestemmelser om forsøpling, strøing og brøyting av offentlig sted
- Stå for bygging/drift/vedlikehold av kommunale parkeringshus og garasjelegg.
- Trondheim Parkering KF driver/leier private garasjelegg etter forretningsmessige prinsipper og i tråd med målsettingen vedtatt av bystyret i sak B98/051 om Strategisk parkeringspolitikk.

Kommunens parkeringsvirksomhet og foretakets øvrige ansvarsområder skal fremme trafiksikkerhet og framkommelighet og bidra i miljøarbeidet.

Foretaket driver både med offentlig myndighetsutøvelse og privatrettslig parkeringshåndhevelse i konkurranse med andre. I 2012 gjennomførte foretaket et skille mellom forvaltningsvirksomheten og forretningsvirksomheten. Foretaket utarbeider to separate regnskap slik at det kan dokumenteres at det ikke foregår krysssubsidiering. Gjennom de tiltak som virksomheten har iverksatt, er kravene om et klart skille mellom forretningsvirksomhet og forvaltningsvirksomhet ivarettatt. Samtidig er det slik at krav om nøytralisering av skattefordelen kan føre til at den forretningsmessige virksomheten må skilles ut, og det vil etter planen legges frem en politisk sak om dette høsten 2018. Styret i virksomheten vil følge opp dette gjennom en egen utredning.

Tabell 26-15 Nøkkeltall fra regnskap Trondheim Parkering KF. Tall i 1000 kroner

	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter	166 000	173 000	181 000	219 000
Driftsresultat	71 000	75 000	80 000	101 000
Årsresultat	61 000	66 000	66 000	92 000
Overføring	64 000	64 000	70 000	75 000

For 2018 er det budsjettert med en ordinær overføring fra Trondheim Parkering KF på 80 millioner kroner.

Rådmannen har budsjettert med en inntekt fra Trondheim Parkering KF på 95 millioner kroner for 2019. Økningen er et resultat av økt omsetning i Trondheim parkering i 2017 og 2018, noe som i hovedsak skyldes økt etterspørsel etter parkering.

Tabell 26-16 Forslag til overføring i perioden 2019-2022. Millioner kroner

	2019	2020	2021	2022
Budsjettetert forslag overføring fra Trondheim parkering	95	95	95	95

26.14 Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS

Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS (TBRT) ble etablert 1. januar 2008. Selskapet eies av Trondheim, Klæbu, Malvik, Indre Fosen, Oppdal og Rennebu kommuner. Kommunene kjøper brann- og redningstjenester fra selskapet. Trondheim kommunes eierandel er 82,55 prosent.

Selskapets formål er å dekke deltakerkommunenes plikter, oppgaver og behov etter brann- og eksplosjonsvernlovgivningen, og i ulykkes- og katastrofesituasjoner og ved akutt forurensning. Oppgavene er av forebyggende og innsatsmessig art. Dimensjonering av beredskap og innsats på området gjøres med utgangspunkt i en gjennomført risiko- og sårbarhetsanalyse for brannvernregionen, og kommer til uttrykk i regionens brannvernordning.

Oppgavene er dels lovpålagte og dels selvpålagte av kommunene, og plikten til å oppfylle oppgavene ligger i prinsippet hos kommunestyrene. Selskapet leverer tjenester etter bestilling fra de respektive kommunestyre med grunnlag i brannordningen for kommunene. Trondheim kommune har felles brannordning med Malvik og Klæbu kommuner, vedtatt i 2012.

Kommunestyrene har lagt sin avgjørelsesmyndighet etter brann- og eksplosjonsvernloven til representantskapet, som selskapet rapporterer til. Rådmannen i eierkommunene har ingen direkte rolle overfor selskapet, men utreder og legger fram saker der kommunestyrene dimensjonerer og bestiller tjenester fra selskapet, og inngåelse av leveranseavtaler. Selskapets myndighet og ansvar går fram av selskapsavtalen. Etter bestilling fra representantskapet i 2014 ble det utarbeidet et forslag for hvordan deltakerkommunene kan sette tydelige økonomiske rammer for selskapets drift. Forslaget til endringer ble vedtatt av representantskapet mai 2015. Den nye styringsmodellen inneholder handlingsregel for investeringer, klargjøring av hvordan budsjettkorrigeringer skal kunne skje, og handlingsregel som gir styret anvisninger i forhold til operasjonalisering av effektivitetskravet i selskapsavtalen.

Samarbeidet skal sikre høyt nivå på brannsikkerheten, kompetansedeling og annet relevant samarbeid mellom deltakerkommunene.

Trondheim kommunale feiervesen (TKF) ble overført til TBRT IKS 1. juli 2013. En fireårig bestiller- og utføreravtale ble klar fra 1. januar 2015.

I forbindelse med at TBRT ble etablert 1. januar 2008, ble Interkommunalt Utvalg mot Akutt forurensning (IUA) overført til selskapet. IUA består av 30 deltakerkommuner. Organiseringen medførte at det i praksis var TBRT IKS, med sju eierkommuner, som styrte IUA med sine 30 deltakerkommuner. På bakgrunn av dette ble det utført et arbeid i 2014 som ryddet opp i eierstruktur. Fra og med 1. januar 2015 IUA organisert som samarbeid etter kommunelovens § 27.

Styret i TBRT har behandlet forslag til nye prinsipper for fordeling av driftskostnader ved inntreden av nye deltakere i selskapet. Forutsetningen er at dagens seks deltakere ikke skal bli påført økte kostnader som følge av nye deltakeres inntreden.

Tabell 26-17 Nøkkeltall fra regnskap Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS. Tall i 1000 kroner

	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter	200 410	245 699	238 982	242 059
Driftsresultat	-12 650	2 912	-2 981	-2 496
Årsresultat	268	0	0	-1 037

26.15 Midt-Norge 110-sentral IKS

Midt-Norge 110-sentral IKS ble etablert 1.januar 2016. Selskapet eies av 25 kommuner. Trondheim kommunes eierandel er 58,82 prosent.

Selskapets formål er å dekke deltakernes plikter knyttet til brann- og eksplosjonsvernlovens § 16 Nødalarmringssentral, med plikt om tilknytning til en sentral for mottak av meldinger om branner og andre ulykker innenfor en fastsatt region. Oppgavene er å kunne opprettholde kommunikasjon med den som melder ulykken, mottak og registrering av nødmeldinger, alarmering av mannskaper og kommunikasjon med innsatsstyrkene, samt samordning med nødalarmringssentralene for helse og politi. Dimensjonering av 110-sentralen tar utgangspunkt i en gjennomført risiko- og sårbarhetsanalyse for deltakernes region.

Det overordnede målet med en felles nødalarmringssentral er å utvide tjenestetilbudet og kvaliteten på de tjenester som leveres i hele regionen, med spesiell fokus på bedre felles nytte av spesialressurser, rådgivning og spesialkompetanse som sentralen har. Sentralen er også den rådgivende nødalarmringssentralen for Farlig Gods nord for Dovre.

Samarbeidet skal sikre alarmering og utkalling av tilstrekkelig innsatsstyrke og overordnet vakt etter mottak av nødmelding, samt sikre best mulig støtte, informasjon, og samordning til innsatsstyrke, stab og relevant ledelse.

Forhandlingene om å slå sammen 110-sentralene i Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag er satt på vent i påvente av en avklaring på samlokalisering av nødmeldingstjenestene (sammenslåing av 110-sentralene og 112-sentralene).

Tabell 26-18 Nøkkeltall fra regnskap Midt-Norge 110-sentral IKS. Tall i 1000 kroner

	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter	17 339	22 399	36 065	37 594
Driftsresultat	1 292	-723	4 103	3 219
Årsresultat	362	0	0	0

26.16 Trondheim Havn IKS

Selskapet eies av kommunene Trondheim, Orkdal, Malvik, Stjørdal, Levanger, Verdal, Steinkjer, Frosta, Inderøy, Verran, Indre Fosen, Namsos og Frøya. Trondheim kommunes eierandel er 76,27 prosent.

Selskapets formål er å:

- Samordne og utvikle en effektiv, sikker og rasjonell havnevirksomhet innenfor samarbeidsområdet, som skaper forutsetninger for en effektiv og konkurransedyktig sjøtransport i Midt-Norge
- Sørge for sikkerhet og fremkommelighet i selskapets havner og deltakerkommunenes sjøområder
- Ivareta alle forvaltningsmessige og administrative oppgaver som etter lov om havner- og farvann påligger kommunene, og håndheve de bestemmelser som etter samme lov med tilhørende forskrifter gjelder innenfor kommunenes sjøområder

De samlede havneressurser skal til enhver tid utgjøre et konkurransedyktig havnetilbud for brukerne. Selskapet skal kunne engasjere seg i alle former for havnerelatert virksomhet, som samferdselsspørsmål og næringsutvikling, som anses hensiktsmessig og økonomisk fordelaktig for havnefelleskapet og det næringslivet havna skal betjene.

Selskapets strategi er å ha en ledende rolle innen samferdsel og å utvikle effektive transport- og logistikk-løsninger til beste for næringsliv, byutvikling og miljø. Selskapets mål er å være et konkurransedyktig tilbud for brukerne i regionen.

Ny kommunedelplan for Nyhavna ble godkjent av bystyret den 16.06.2016.

Bakgrunnen for kommunedelplanen er blant annet å sikre langsiktige strategier og rammen for en omdanning av Nyhavna fra industrihavn til sentrumsformål, samtidig som langsiktige behov for havnevirksomheten blir ivaretatt.

Tabell 26-19 Nøkkeltall fra regnskap Trondheim Havn IKS. Tall i 1000 kroner

	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter	146 788	135 200	142 014	155 978
Driftsresultat	13 545	12 043	11 361	24 555
Årsresultat	17 272	14 723	14 464	26 282

26.17 Trondheim kommunale pensjonskasse

Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP) ble etablert i 1913. TKPs formål er å yte alders- og uførepensjon til medlemmene og ektefelle- og barnepensjoner til deres etterlatte. Pensjonsordningen er en offentlig tjenstepensjonsordning etter Hovedtariffavtalen for kommunal sektor. Aktive medlemmer er de omlag 13.200 ansatte i Trondheim kommune og 18 såkalte konsernheter, dvs. virksomheter eiet av, eller med nær tilknytning til kommunen. Om lag 8.000 personer får månedlig utbetalt pensjon fra TKP.

TKP er en selvstendig juridisk enhet som forvalter og finansierer utbetalingene til nåværende og kommende pensjonister fra Trondheim kommune. TKP forvalter en kapital på rundt 12 milliarder kroner.

For å holde tritt med veksten i pensjonsforpliktelsene og samtidig styrke selskapets risikobærende evne, har kommunen tilført TKP betydelige midler. I perioden 2008 - 2013 ble det tilført til sammen 760 millioner kroner i form av kontanter og eiendom.

I 2015 ba rådmannen om en ekstern vurdering av om det var hensiktsmessig for kommunen å fortsette med TKP, eller om et annet pensjons-selskap ville ivareta kommunens interesser på en bedre måte. I 2015 vedtok bystyret å fortsette med TKP (sak 151/15). Det ble også vedtatt at TKPs kapitalbehov skulle vurderes.

På bakgrunn av et nytt bystyrevedtak (sak 44/16) ble TKP i 2016 tilført ytterligere 115 millioner kroner i kontanter og 100 millioner kroner som ansvarlig lån. I tillegg ble det vedtatt at TKP årlig skal tilføres et beløp tilsvarende 0,3 prosent av pensjonsforpliktelsene, noe som øker TKPs bufferkapital med nærmere 500 millioner kroner. Det innebærer at TKPs bufferkapital, og dermed risikobærende evne, ble styrket med over 700 millioner kroner i 2016.

Det er rådmannens vurdering at kapitaltilførselen i 2016 satte TKP i stand til å ta den risikoen som kreves for å få en forventet avkastning på linje med andre pensjonskasser. For å etablere en beredskap for ytterligere styrking av bufferkapitalen, vedtok bystyret den 31. august 2017 å innføre en dynamisk rentegarantipremie. Dette er et fleksibelt og effektivt verktøy for å øke bufferkapitalen hvis det

generelle rentenivået skulle falle mye fra dagens nivå. Lavere renter vil øke den neddiskonterte verdien på TKPs pensjonsforpliktelser, og dermed kan behovet for styrking av bufferkapitalen oppstå.

26.18 Stiftelser

26.18.1 Pirbadet

Stiftelsen Trondheim Pirbad er organisert som en alminnelig stiftelse med det formål å eie og drive "Pirbadet" på Brattøra i Trondheim. Trondheim kommune finansierer stiftelsens samlede låneportefølje. I henhold til vedtektene er det Trondheim kommune som oppnevner alle medlemmene i styret.

I sak [88/16](#) vedtok formannskapet byggingen av to nye opplæringsbasseng. Samlet utlån til Stiftelsen Trondheim Pirbad utgjør 230 millioner kroner i august 2018. Opplæringsbassengene ble offisielt åpnet 28. februar 2018.

Stiftelsen har hatt positivt driftsresultat før skatt i perioden 2014-2017, med et gjennomsnittlig overskudd på 3,0 millioner kroner årlig. Stiftelsen avsetter overskuddet i et framtidig vedlikeholdsfond.

2017 ble det best besøkte året siden Pirbadet åpnet, men regnskapet viser en nedgang fra tidligere år. Dette henger sammen med stenging i to uker for å ta unna ekstraordinært vedlikehold. Av samlede vedlikeholdskostnader på 5,8 millioner kroner ble en million vedtatt finansiert av vedlikeholdsfondet. Det øvrige ble finansiert over ordinær drift.

2017 ble det best besøkte året siden Pirbadet åpnet og dermed skulle man tro at dette viser seg i årsresultatet noe det ikke gjør. Dette skyldes at Pirbadet holdt stengt i to uker og foretok ekstraordinært vedlikehold. Vedlikeholdskostnadene var dermed i størrelsesordenen 5,8 mill. mot normalt tidligere år rundt 3,5-4 mill. En million kroner av vedlikeholdet ble vedtatt finansiert ved bruk av vedlikeholdsfondet, så nedgang i resultatet kan dermed forklares.

Tabell 26-20 Nøkkeltall fra regnskap Pirbadet. Tall i 1000 kroner

	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter	48 629	51 571	50 669	50 169
Driftsresultat	5 856	10 138	5 376	3 989
Årsresultat	2 838	7 093	1 943	67

26.18.2 Svartlamoen boligstiftelse

Bystyret vedtok i 2001 en reguleringsplan for Svartlamoen med formål å sikre området som et byøkologisk forsøksområde, samtidig som det ble lagt vekt på å bevare områdets egenart. Det ble lagt til rette for lavt kostnadsnivå med rimelige botilbud og gunstige rammevilkår for nyetablering av virksomheter. Svartlamoen boligstiftelse ble opprettet for å realisere målet for området.

Svartlamoen boligstiftelse leier 25 boligbygninger av Trondheim kommune. Bygningsmassen er jevnt over i dårlig forfatning. I tillegg eier stiftelsen selv det nybygde Høyhuset med tilliggende sidebygning. Stiftelsen har i tillegg bygget fem rekkehus som stod ferdig i 2017. Til sammen utgjør dette ca 149 utleieforhold. I følge leieavtalen mellom Trondheim kommune og Svartlamoen boligstiftelse har stiftelsen ansvar for vedlikehold av bygningsmassen, men Trondheim kommune har ut fra sitt huseieransvar allikevel valgt å bekoste noen tiltak knyttet til personsikkerhet.

Formannskapet behandlet den 2.8.2016 sak om evaluering av Svartlamoen. Rådmannens evaluering konkluderer blant annet med at de eldre boligbygningene ikke har blitt oppgradert i et omfang som planlagt fordi boligstiftelsen mangler penger. I tillegg peker evalueringen på at husleiene som beboerne betaler er vesentlig underpriset i forhold til faktisk leieverdi. Formannskapet vedtok således at

rådmannen i budsjettarbeidet for 2018 skal drøfte kommunale bevilgninger til vedlikehold av bygningsmassen på Svartlamoen. Vedtaket setter som forutsetning for eventuelle kommunale bevilgninger at boligstiftelsen øker sine inntekter ved å bringe beboernes husleie opp på et nivå som gjenspeiler faktisk leieverdi. Videre forutsetter formannskapet at Svartlamoen boligstiftelse omstilles til å bli økonomisk bærekraftig og uavhengig av kommunal støtte.

Svartlamoen boligstiftelse har iverksatt husleieøkninger for boligene og som på grunn av husleielovens tidsfrister får full effekt i 2022. Det er lagt opp til en økning i årlig husleie fra ca 5,2 millioner kroner til 6,8 millioner kroner (regnet i 2016-kroner). Boligbygningene på området har et betydelig vedlikeholdsetterslep. I en tilstandsrapport fra 2001 ble utbedringskostnadene beregnet til ca 33 millioner kroner. Justert for Statistisk sentralbyrå sin boligprisindeks tilsvarer dette beløpet i dag ca 58 millioner kroner, som kan benyttes som et tentativt anslag inntil en ny tilstandsvurdering foreligger. Rådmannen har startet arbeidet med å nærmere kostnadsfeste det totale utbedringsbehovet og en tilstandsvurdering med et kostnadsanslag vil foreligge innen utgangen av 2018.

I en orienteringssak til formannskapet den 27.6.2017 redegjør rådmannen forhold ved bygningsmassen som kan gå på bekostning av personsikkerheten (sak 178/17). I 2017- 2018 brukte Trondheim kommune kr 576 000 for sikre et flerleilighetsbygg på området der det var fare for kollaps og nedfall av bygningsdeler.

Vedlikeholdsbudsjettet til Svartlamoen dekker knapt et vanlig løpende vedlikehold. Selv med de husleieøkninger det nå legges opp til, er det ikke mulig å fjerne vedlikeholdsetterslepet via stiftelsens leieinntekter.

På grunn av det omfattende utbedringsbehovet, og at det er valgt et driftskonsept for området med enkel standard og dertil lave husleier, er det etter rådmannens syn vanskelig å se hvordan konseptet på Svartlamoen skal bli uavhengig av kommunal støtte i nærmeste fremtid.

Tabell 26-21 Nøkkeltall fra regnskap Svartlamoen boligstiftelse. Tall i 1000 kroner

	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter	5 625	5 760	6 111	6 699
Driftsresultat	2 050	609	765	628
Årsresultat	1 729	360	489	244

26.18.3 Svartlamoen kultur- og næringsstiftelse

Bystyret vedtok i 2001 de overordnede målene for prosjektet på Svartlamoen (sak 150/01); "Overordnet mål for prosjektet på Svartlamoen er at det skal bli en alternativ bydel med stort rom for eksperimentering, forsøk og utprøving. Dette gjelder både boliger, boformer, sosialt samspill, medvirkning, økologi og energi, kommunale tjenester, kunst, kultur og næringsutvikling." I 2005 vedtok bystyret vedtektene for kultur- og næringsstiftelsen (sak [157/05](#)), og Svartlamoen kultur- og næringsstiftelse ble opprettet av Trondheim kommune 16. juni 2006.

I henhold til vedtektene oppnevner rådmannen tre av fem styremedlemmer, deriblant styreleder. Styremedlemmene oppnevnes for to år, og kan gjenoppnevnes for nye perioder. Trondheim kommune er representert med observatør i styret.

Stiftelsen har hatt utfordringer med å få økonomien til å gå i balanse etter at driftsstøtten fra Trondheim kommune falt bort fra og med 2012. Per i dag er alle arbeidslokaler utleid til 80 kulturnæringsaktører fordelt på 15 bedrifter, og selv om årsresultatet til stiftelsen er bedret er det fremdeles krevende å sikre stabil økonomi. Stiftelsen har derfor gjennomført flere tiltak for å stabilisere og styrke det økonomiske resultatet de tre siste årene. I 2016 ble konsertvirksomheten i Verkstedhallen og Lobbyen forsøksvis skilt ut i et eget selskap, Svartlamon Auto AS, som er heleid av Svartlamon kultur- og næringsstiftelse.

Selskapet hadde sitt første driftsår i 2016, og det forventes at denne driftsmodellen vil påvirke årsresultatet for 2017 positivt.

I 2016 ble Svartlamoen boligstiftelse og Svartlamoen kultur- og næringsstiftelse evaluert, og evalueringen ble politisk behandlet av formannskapet 2. august 2016 (sak [193/16](#)). I vedtaket ble Svartlamoen kultur- og næringsstiftelse tilbudt en forlengelse av gjeldende leieavtale på like vilkår som før, med varighet til 4. mai 2021. Husleien på 420 000 kroner per år skal reguleres årlig. Utestående husleie nedbetales med 100 000 kroner per år, og det skal ikke betales renter for den utestående husleien. Til tross for at driften av stiftelsen har vært krevende siden 2012, har stiftelsen nedbetalt gjelden til Trondheim kommune med 100 000 kroner per år siden 2014. Restgjelden var per 31. desember 2017 var på 462.625 kroner.

I samme vedtak fikk rådmannen i oppgave å opprette et samarbeidsforum for å knytte kommunen og stiftelsen tettere sammen, og i juni 2018 ble første møte avholdt. Samarbeidsforumet består av styremedlemmene i Svartlamoen Boligstiftelse og Svartlamoen kultur og næringsstiftelse, samt representanter fra områdene helse og velferd, kultur og næring, og byutvikling ved Byplankontoret, Miljøenheten og Eierskap i Trondheim kommune.

Høsten 2018 er det 20 år siden Trondheim bystyre vedtok at boligmassen på Svartlamoen ikke skulle rives, og at området skulle omreguleres fra industri til bolig. Dette markeres blant beboere av stiftelsene, der også samarbeidsforumet vil bidra med innhold i en jubileumskonferanse.

Rådmannens vurdering er at Svartlamoen kultur- og næringsstiftelse ser ut til å klare sine forpliktelser, som følge av formannskapets vedtak om reduksjon i husleien og opprettelsen av nedbetalingsavtale for utestående husleie til kommunen (sak [161/14](#)). Den økonomiske situasjonen må likevel karakteriseres som krevende, og den gir lite rom for videreutvikling.

Ved neste politiske sak om forlengelse av leiekontrakt mellom Trondheim kommune og stiftelsen i 2021, skal rådmannen særskilt drøfte en lengre leieperiode enn 10 år og en samordning av leieperioden for Svartlamoen boligstiftelse og Svartlamoen kultur- og næringsstiftelse.

Tabell 26-22 Nøkkeltall fra regnskap Svartlamoen kultur- og næringsstiftelse. Tall i 1000 kroner

	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter	2 743	2 546	3 378	3 769
Driftsresultat	146	-8	-53	387
Årsresultat	107	-17	-46	295

26.18.4 Boligstiftelsen for trygdeboliger

Boligstiftelsen for trygdeboliger har i henhold til vedtektene som formål å eie, oppføre og erverve boliger for økonomisk og sosialt vanskeligstilte boligsøkere i Trondheim kommune. Boligene disponeres og forvaltes på samme måte som Trondheim kommunes øvrige utleieboliger.

Boligstiftelsen eier 24 eiendommer, som utgjør 910 boliger. Boligene er utleid til Trondheim kommune, som igjen leier ut boligene til personer som oppfyller retningslinjene for tildeling av kommunal utleiebolig.

Gjennom leieavtalen mellom Trondheim kommune og Boligstiftelsen for trygdeboliger, som gjelder for perioden 1.1.2012 - 31.12.2021, har kommunen ansvaret for forvaltning, drift og vedlikehold. Begge parter har anledning til å si opp leieforholdet for enkelte eiendommer som omfattes av avtalen.

Tabell 26-23 Nøkkeltall fra regnskap Boligstiftelsen for trygdeboliger i Trondheim kommune. Tall i 1000 kroner

	2014	2015	2016	2017
--	------	------	------	------

Driftsinntekter	21 241	21 302	19 337	24 575
Driftsresultat	7 917	2 302	3 867	9 030
Årsresultat	10 626	3 087	4 108	9 748

26.18.5 Stiftelsen Skistua

Stiftelsen Skistua ble stiftet 30. juni 2004. Etter vedtak i bystyret 26.mai 2005 (bystyresak 0076/05), inngikk Trondheim kommune og Stiftelsen Skistua i 2006 en avtale om overdragelse av Skistua til Stiftelsen Skistua. Sammen med bygningsmassen fulgte tre mål tomt. Arealet er skilt ut til en egen eiendom. Formålet med overdragelsen var at stiftelsen skulle stå for forvaltning, drift og vedlikehold av Skistua. I tillegg forpliktet stiftelsen seg til å opparbeide utendørsarealer, parkeringsarealer og offentlige veier, i samsvar med gjeldende reguleringsplan. I forbindelse med overdragelsen av Skistua til Stiftelsen Skistua, ble det inngått tre avtaler som slår fast hvilke oppgaver og plikter som påligger stiftelsen som eier og drifter av eiendommen. Eiendommen kan ikke selges eller overdras uten samtykke fra Trondheim kommune.

Kommunen har forpliktet seg til å betale renter og avdrag for et lån på 6,7 millioner kroner. I formannskapssak 312/09 ble det vedtatt å gi Stiftelsen Skistua et tilskudd på til sammen én million kroner. Av dette skulle 0,5 millioner kroner gå til dekning av kortsiktig likviditetsbehov og 0,5 millioner kroner til rehabilitering av 2. etasje.

Tabell 26-24 Nøkkeltall fra regnskap Stiftelsen Skistua. Tall i 1000 kroner

	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter	1 026	1 106	1 077	1 175
Driftsresultat	207	348	316	365
Årsresultat	-200	-34	35	88

27 Hovedoversikter og tallbudsjett

[PDF i Google-site](#)

28 Kjøp fra andre, overføringer og tilskudd

[PDF i Google-site](#)

29 Forslag til investeringer og finansiering i 2019-2022

[PDF i Google-site](#)

30 Avgiftsbalanse vann, avløp, renovasjon, feiing og slam

I dette kapittelet gjøres det rede for avgiftsbalansen for vann, avløp, avfallsbehandling, feiing og slam.

Tabell 30-1 Utgifter og inntekter i løpende kroner 2019-2022, vann

	2019	2020	2021	2022
Direkte driftsutgifter	107 044 729	106 643 035	106 928 000	109 374 000
Indirekte kostnader	4 988 778	5 113 498	5 241 335	5 372 369
Avskrivninger	52 837 145	60 878 403	67 478 487	75 496 785
Kalkulatorisk rentekostnad	35 587 856	47 466 158	59 929 317	69 330 666
Sum utgifter (gebyrgrunnlag)	200 458 508	220 101 094	239 577 139	259 573 820
Gebyrinntekter	-188 713 786	-201 333 732	-214 765 839	-229 062 107
Andre inntekter	-12 892 279	-13 214 586	-13 544 951	-13 883 575
Sum inntekter	-201 606 065	-214 548 318	-228 310 790	-242 945 682
Resultat før avsetninger	-1 147 557	5 552 776	11 266 349	16 628 138
Avsetning til selvkostfond	1 147 557	0	0	0
Bruk selvkostfond		-5 552 776	-11 266 349	-16 628 138
Resultat etter avsetning	0	0	0	0
Inngående balanse selvkostfond	35 860 171	37 911 291	33 398 509	23 078 957
Netto avsetning selvkostfond	1 147 558	-5 552 775	-11 266 350	-16 628 138
Renter selvkostfond	903 562	1 039 993	946 798	538 918
Utgående balanse selvkostfond	37 911 291	33 398 509	23 078 957	6 989 737
Nominell endring gebyrnivå	6,3%	6,4%	6,4%	6,4%

Tabell 30-2 Utgifter og inntekter i løpende kroner 2019-2022, avløp

	2019	2020	2021	2022
Direkte driftsutgifter	119 871 000	121 773 000	124 527 000	127 880 000
Indirekte kostnader	4 448 742	4 559 961	4 673 960	4 790 809
Avskrivninger	68 251 615	77 061 876	82 845 931	90 233 431
Kalkulatorisk rentekostnad	43 014 611	58 214 420	73 251 898	84 278 858
Sum utgifter (gebyrgrunnlag)	235 585 968	261 609 257	285 298 789	307 183 098
Gebyrinntekter	-202 601 868	-228 218 156	-258 744 509	-293 243 750
Andre inntekter	-11 787 500	-12 082 188	-12 384 242	-12 693 848
Sum inntekter	-214 389 368	-240 300 344	-271 128 751	-305 937 598
Resultat før avsetninger	21 196 600	21 308 913	14 170 038	1 245 500
Avsetning til selvkostfond	0		0	0

Bruk selvkostfond	-21 196 600	-21 308 913	-14 170 038	-1 245 500
Resultat etter avsetning	0	0	0	0
Inngående balanse selvkostfond	61 555 888	41 623 035	21 230 792	7 543 126
Netto avsetning selvkostfond	-21 196 601	-21 308 913	-14 170 037	-1 245 499
Renter selvkostfond	1 263 748	916 670	482 371	252 594
Utgående balanse selvkostfond	41 623 035	21 230 792	7 543 126	6 550 221
Nominell endring gebyrnivå	12,5%	12,5%	13,0%	13,0%

Tabell 30-3 Utgifter og inntekter i løpende kroner 2019-2022, avfallsbehandling

	2019	2020	2021	2022
Direkte driftsutgifter	204 984 216	221 654 571	235 628 530	254 135 459
Indirekte kostnader	676 371	693 783	713 743	734 520
Avskrivninger	4 182 611	4 179 168	4 178 914	4 178 914
Kalkulatorisk rentekostnad	1 663 107	1 861 244	2 001 699	1 990 050
Sum utgifter (gebyrgrunnlag)	211 506 305	228 388 766	242 522 886	261 038 943
Gebyrinntekter	-198 019 593	-205 325 943	-220 865 730	-241 318 723
Andre inntekter	-14 570 375	-14 934 634	-15 308 000	-15 690 700
Sum inntekter	-212 589 968	-220 260 577	-236 173 730	-257 009 423
Resultat før avsetninger	-1 083 663	8 128 189	6 349 156	4 029 520
Avsetning til selvkostfond	1 083 664	0	0	0
Bruk selvkostfond		-8 128 189	-6 349 156	-3 999 521
Resultat etter avsetning	1	0	0	29 999
Inngående balanse selvkostfond	16 898 089	18 414 263	10 710 839	4 618 669
Netto avsetning selvkostfond	1 083 664	-8 128 189	-6 349 156	-3 999 521
Renter selvkostfond	432 510	424 765	256 986	95 590
Utgående balanse selvkostfond	18 414 263	10 710 839	4 618 669	714 738
Nominell endring gebyrnivå	2,7%	3,7%	7,6%	9,3%

Tabell 30-4 Utgifter og inntekter i løpende kroner 2019-2022, feiing

	2019	2020	2021	2022
Direkte driftsutgifter	13 781 182	14 114 352	14 470 456	14 835 592
Indirekte kostnader	366 315	380 261	394 900	410 126
Avskrivninger	470 459	470 459	470 459	470 159
Kalkulatorisk rentekostnad	89 003	92 303	90 293	80 431
Sum utgifter (gebyrgrunnlag)	14 706 959	15 057 375	15 426 108	15 796 308
Gebyrinntekter	-14 720 400	-15 235 614	-15 768 860	-16 241 926
Andre inntekter				

Sum inntekter	-14 720 400	-15 235 614	-15 768 860	-16 241 926
Resultat før avsetninger	-13 441	-178 239	-342 752	-445 618
Avsetning til selvkostfond	13 441	178 239	342 752	445 618
Bruk selvkostfond	0	0	0	0
Resultat etter avsetning	0	0	0	0
Inngående balanse selvkostfond	-881 387	-889 538	-732 003	-406 853
Netto avsetning selvkostfond	13 441	178 239	342 753	497 619
Renter selvkostfond	-21 593	-20 704	-17 603	-11 963
Utgående balanse selvkostfond	-889 539	-732 003	-406 853	78 803
Nominell endring gebyrnivå	4,4	3,5	3,5	3,0

Tabell 30-5 Utgifter og inntekter i løpende kroner 2019, slam	
	2019
Direkte driftsutgifter	4 319 000
Indirekte kostnader	58 733
Avskrivninger	
Kalkulatorisk rentekostnad	
Sum utgifter (gebyrgrunnlag)	4 377 733
Gebyrinntekter	-4 207 975
Andre inntekter	
Sum inntekter	-4 207 975
Resultat før avsetninger	169 758
Avsetning til selvkostfond	
Bruk selvkostfond	-169 758
Resultat etter avsetning	0
Inngående balanse selvkostfond	5 045 670
Netto avsetning selvkostfond	-169 758
Renter selvkostfond	123 028
Utgående balanse selvkostfond	4 998 940
Nominell endring gebyrnivå	-5,0%

Kommentar til tabellene

Budsjettkalkylen for 2019 er basert på en prognose for etterkalkylen for 2018.

Etterkalkyle for 2018 vil foretas ved regnskapsavslutningen for 2018. Inngående balanse på selvkostfond og bruk av selvkostfond for budsjettet 2019 vil påvirkes dersom etterkalkylen avviker fra prognosen for 2018. Kalkylene er utarbeidet i henhold til retningslinjer for beregning av selvkost for kommunale betalingstjenester, utgitt av Kommunal- og regionaldepartementet februar 2014 (H-3/14) [Retningslinjer selvkost](#).

Avskrivninger er beregnet med grunnlag i anleggsmidlenes netto anskaffelseskostnader og økonomiske levetider. Kalkulatorisk rentekostnad er avkastning på bundet kapital definert som avskrivningsgrunnlag i budsjettåret. Kalkylerenten settes lik 5-årig swaprente med et tillegg på ½ prosentpoeng. Det er for 2019 lagt til grunn en kalkylerente lik 2,48 prosent inklusiv et tillegg på 0,5 prosent. I de påfølgende årene i økonomiplanperioden er det, i tråd med prognosene til Norges bank, forutsatt et økende rentenivå. Det vil ha stor betydning for avgiftsbalansen, særlig innenfor vann- og avløpsområdet, dersom faktisk rente avviker vesentlig fra renten lagt til grunn i budsjettet. Blir avviket på ett prosentpoeng utgjør det nesten 20 millioner kroner i endrete renteutgifter for selvkostområdene.

31 Samlet oversikt over driftstiltak i økonomiplanen

[PDF i Google-site](#)

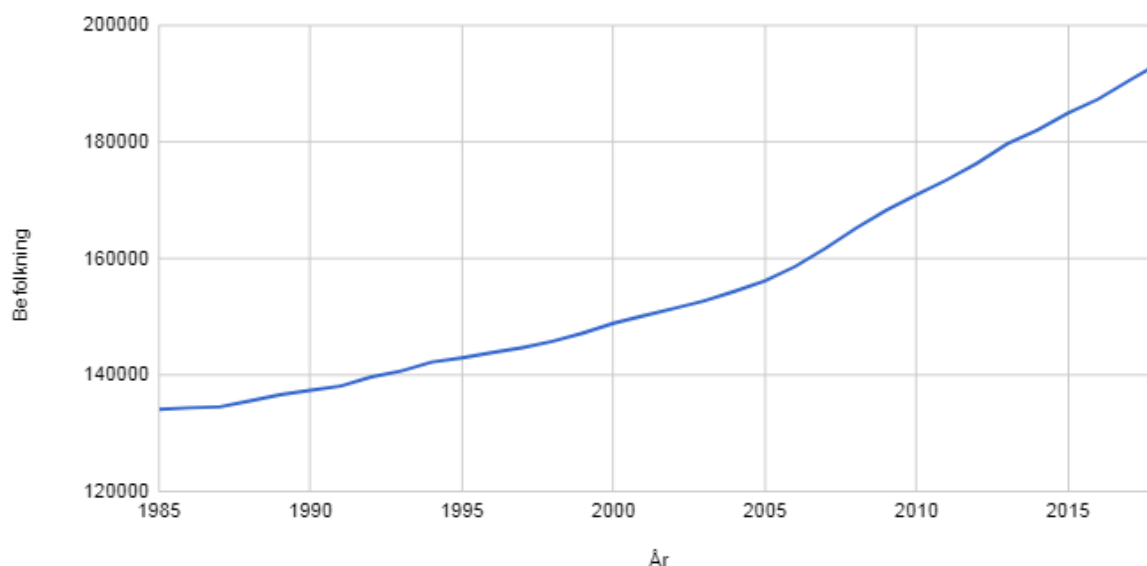
32 Befolkningsutvikling og demografikostnader

32.1 Befolkningsendringer og prognose på befolkningsutvikling

32.1.1 Utvikling til og med 2018

Vekst totalt

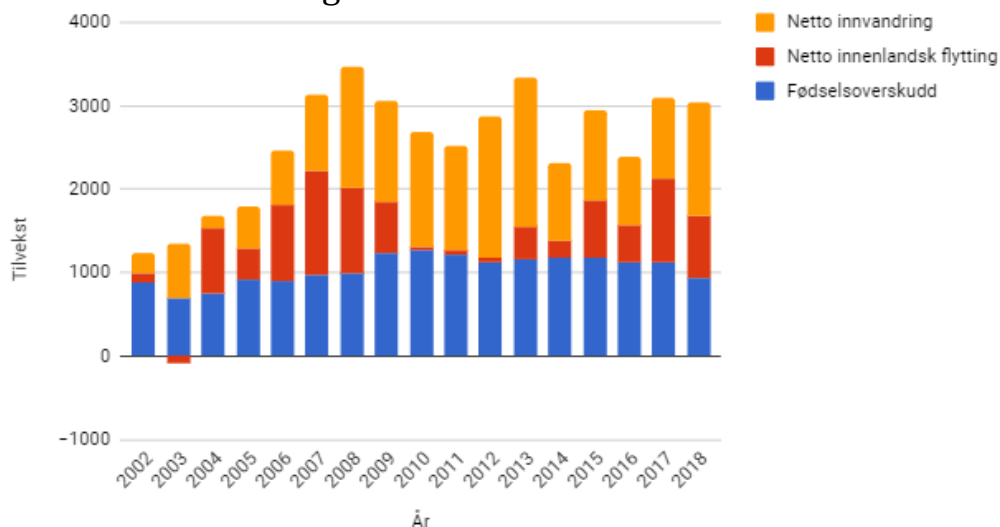
Trondheim kommune hadde per 1. januar 2018 totalt 193 501 innbyggere. Befolkningsveksten i 2017 var på 3 037 personer (1,6 prosent). Dette er noe høyere enn gjennomsnittlig vekst de foregående fem år.

Figur 32.1 Befolkningsutvikling i Trondheim kommune 1985-2018

I løpet av perioden 1985 til 2018 har befolkningen i Trondheim kommune vokst med om lag 59 500 innbyggere. Dette tilsvarer en årlig gjennomsnittlig vekst på 1 800 innbyggere. Befolkningsveksten har både relativt og absolutt sett vært sterkest de siste ti årene. I perioden 2009 – 2018 har årlig vekst svingt mellom 2 343 (2014) og 3 460 (2008) personer, og gjennomsnittet per år for perioden var på 2 831 personer.

32.1.2 Sammensetning av veksten

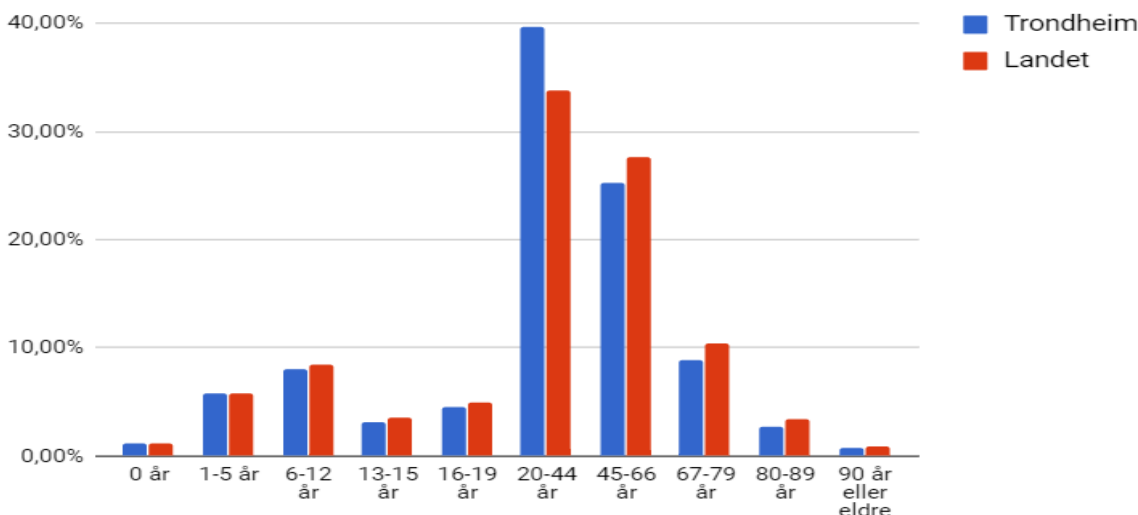

Figur 32.2 Sammensetning av befolkningsveksten for perioden 2002-2018. Tall per 1.1. i året. Antall.

Figur 32.2 viser at Trondheim har hatt et stabilt høyt fødselsoverskudd de siste årene, men noe lavere i 2018 enn i de foregående årene. Vekstbidraget fra innenlandsk flytting var stort i perioden 2006-2008 og lavt de neste fem årene. I 2013 har igjen veksten fra innenlandsk flytting steget. Netto innvandring har vært relativt høy de siste årene, men gikk noe ned fra 2014. I 2018 økte imidlertid netto innvandringen noe sammenlignet med de foregående årene.

32.1.3 Befolkningsstruktur

Figur 32.3 viser hvordan befolkningen i Trondheim var fordelt på aldersgrupper sammenlignet med landet per 1. januar 2018.

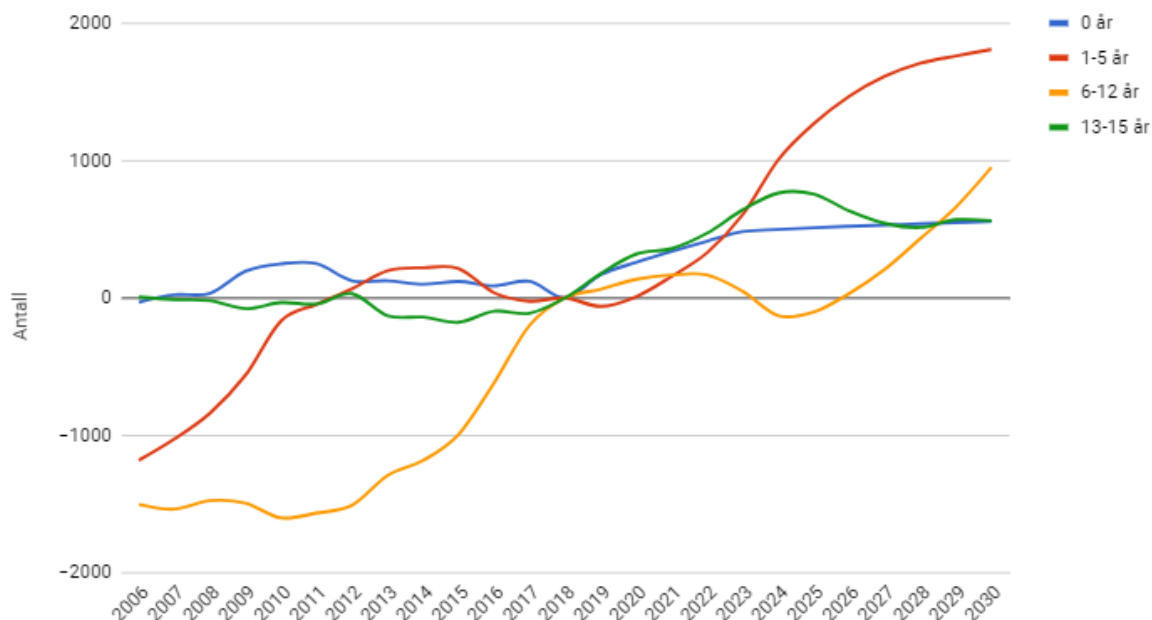

Figur 32.3 Befolkningen per 1. januar 2018 fordelt på aldersgrupper. Trondheim sammenlignet med landet. Prosent.

Figur 32.3 viser at Trondheim er mest forskjellig fra befolkningsstrukturen for landet når det gjelder aldersgruppen 20-44 år. Trondheims befolkning i denne aldersgruppen er seks prosentpoeng høyere enn for landet som helhet. Trondheim har noe lavere befolkningsandeler enn landet totalt både for de eldre aldersgruppene og for de i skolepliktig alder.

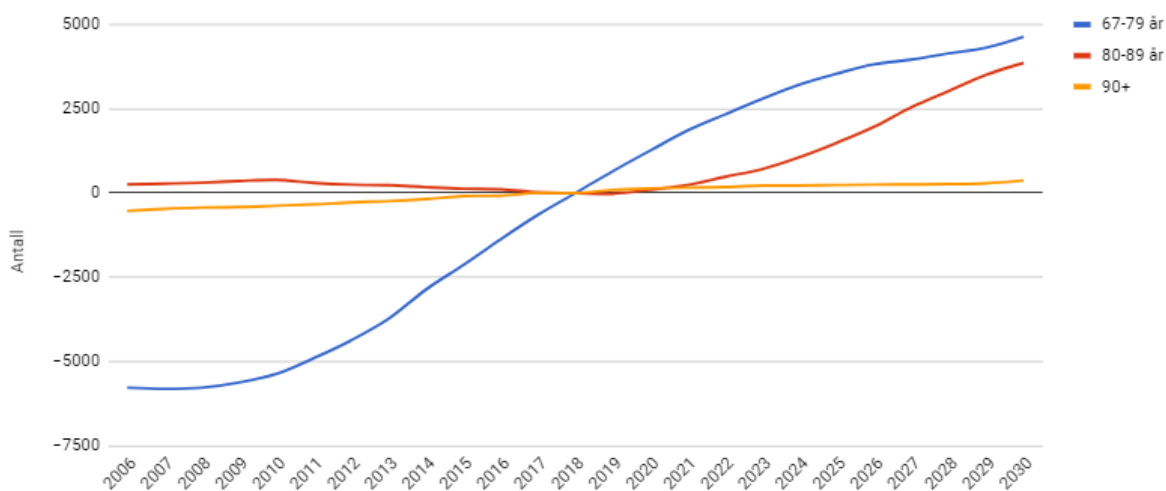
32.2 Befolkningsprognose

Figur 32.4 viser faktisk befolkningsutvikling for de yngste aldersgruppene fram til 2018 og prognose fram til 2030.

Figur 32.4 Befolkningsutvikling for aldersgruppene 0-15 år. Faktisk utvikling fram til 1. januar 2018 og prognose fram til 1. januar 2030. Kilde: TR2017M_T2018

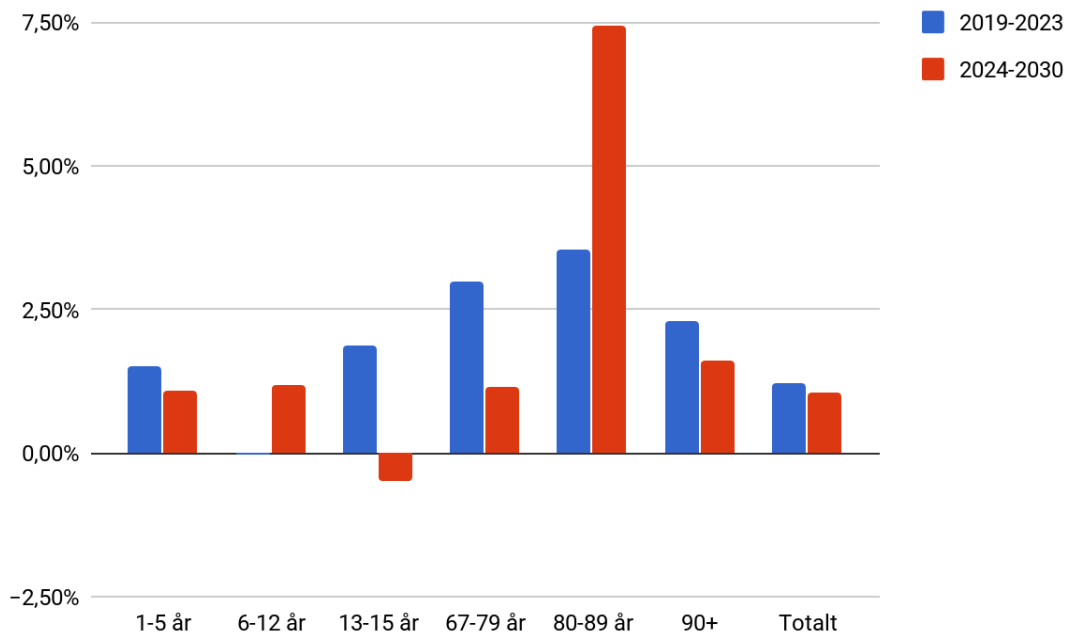
Figur 32.4 viser at antallet elever i grunnskolealder antas å øke med om lag 170 i planperioden. Antallet elever i ungdomsskolealder øker i hele perioden og det forventes knapt 500 flere elever ved inngangen til 2023. Utviklingen i de yngste aldersgruppene er vanskeligere å prognostisere. I denne prognosen, som ble utarbeidet i mars, ble det lagt inn en forventning om at antallet i barnehagealder fram mot 2023 øker med om lag 600 sammenlignet med inngangen til 2018. Byplan vil i oktober presentere en oppdatert befolkningsprognose. En foreløpig versjon av denne prognosen indikerer at veksten kan bli lavere, og som videre betyr færre barn i skolealder lengre frem i tid.

Figur 32.5 Befolkningsutvikling for aldersgruppene over 67 år. Faktisk utvikling fram til 1. januar 2018 og prognose fram til 1. januar 2030. Kilde: TR2017M_T2018.

Figur 32.5 viser at det er aldersgruppen 67-79 år som vokser mest i perioden. Dette er det som blir "eldrebølgen" rundt 2025. Antallet eldre over 80 år forventes å øke noe i slutten av planperioden.

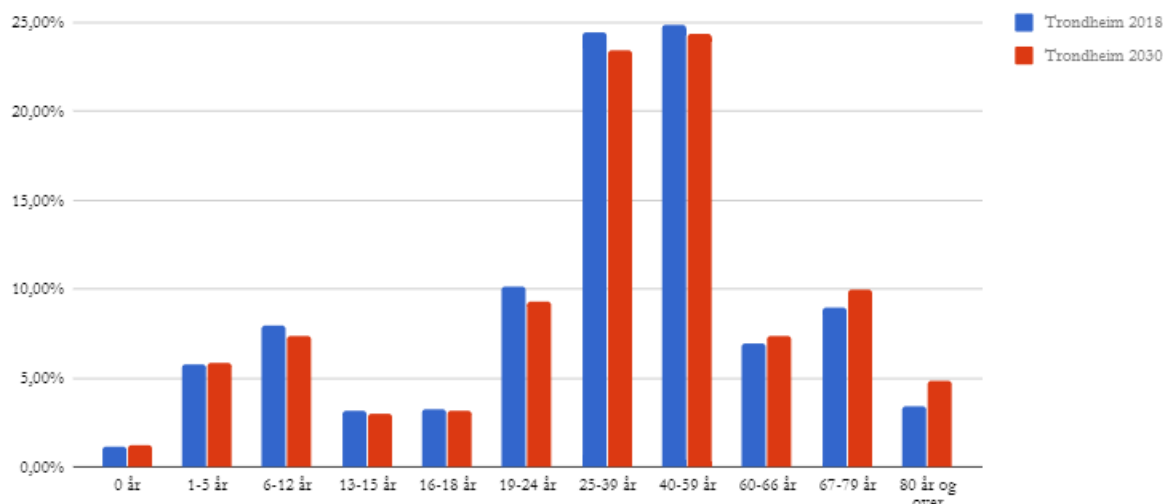
Figur 32.6 nedenfor viser at det er forskjeller i hvordan befolkningen endrer seg i denne planperioden sammenlignet med perioden 2024-2030, og at dette først og fremst gjelder den eldre delen av befolkningen.

Figur 32.6 Årlig gjennomsnittlig vekst i prosent for utvalgte aldersgrupper for periodene 2019-2023 og 2024-2030. Kilde: TR2017M_T2018.

Figuren viser videre at det er aldersgruppen 80-89 år som har desidert sterkest gjennomsnittlig årlig vekst i perioden 2024-2030. Antallet i denne gruppen øker med 3 500 personer, en økning i gjennomsnitt på vel 7 prosent per år.

I følge prognosen forventes den årlige gjennomsnittlige veksten for befolkningen totalt å bli noe lavere i perioden 2024-2030 enn i de kommende fire år.

I figur 32.7 er det vist hvordan forventet befolkningsendring fram mot 2030 gir endringer i befolkningsstrukturen.

Figur 32.7 Befolningssammensetning i 2030 sammenlignet med 2018.

Kilde: TR2017M_T2018.

Figur 32.7 viser at Trondheim i 2030 vil være en mer "alderstung" kommune enn i 2018. Antallet eldre blir høyere og vil også utgjøre større andel av den totale befolkningen. I 2018 utgjorde personer over 67 år 12 prosent av befolkningen, mens den i 2030 er antatt å utgjøre 15 prosent, altså en endring i andel på 25 prosent.

32.3 Demografikostnader

Befolkningsvekst og endringer i befolknings sammensetningen anslås å gi Trondheim kommune 67 millioner kroner i merutgifter i 2019. Anslaget er basert på forutsetninger om uendret standard og uendret kvalitet i tjenesteytingen. Gitt disse forutsetningene er anslaget uttrykk for hva det vil koste kommunen å bygge ut tjenestetilbudet for å holde tritt med befolkningsutviklingen. Merutgiftene er høyest innenfor helse- og omsorg og skole. Demografikostnadene er for alle områder, med unntak for barnehage, beregnet med utgangspunkt i prognose TR2017M_T2018. Prognosen ble produsert i mars 2018. Demografikompensasjonen til barnehage er beregnet med utgangspunkt i en revidert prognose fra månedsskifte august/september. Ny befolkningsprognose vil foreligge i oktober måned.

Befolkningsvekst gjør at vi må utvide kommunens bygg- og anleggskapasitet. Tekniske tjenester, eiendomstjenester og idrett- og friluftsliv kompenseres derfor for driftsmessige konsekvenser som følge av endring i infrastrukturen. Samlet utgjør denne kompensasjonen 13 millioner kroner i 2018.

For en nærmere omtale av metoden som ligger til grunn for beregningen av demografikostnadene vises det til [vedlegg 2 i rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan 2017-2020, budsjett 2017](#).

32.4 Beregnede demografikostnader i 2019

Tabellen under viser beregnede demografikostnader for de ulike tjenesteområdene i 2019.

Demografikompensasjonen inngår som en del av rådmannens forslag til driftsrammer til det enkelte tjenesteområde. Tidligere år har demografikompensasjonen til barnehage og deler av kompensasjonen til kvalifisering og velferd vært budsjettert under tjenesteområdet sentralt plasserte bevilgninger. I rådmannens forslag til økonomiplan for perioden 2019-2022 er også demografikompensasjonen til de to områdene budsjettert i driftsrammene til tjenesteområdene.

Tabell 32.1 Anslag på demografikostnader. Tall i millioner kroner.

	Befolknings- endring 2019	Økt areal	SUM
Barnehage	-14,6		-14,6
Skole	16,1		16,1
BFT	4,5		4,5
Helse- og omsorg	44,6		44,6
Kvalifisering og velferd	4,0		4,0
BOA	5,7		5,7
Rus og psykisk helse	2,0		2,0
Plan- og bygningstjenester	0,2		0,2
Miljøtjenester	0,3		0,3
Tekniske tjenester	0,1	3,8	3,9
Eiendomstjenester	0,2	7,2	7,4
Kultur og kirke	2,0		2,0
Idrett og friluftsliv	0,4	1,8	2,2
Næring	0,1		0,1
Interne tjenester	0,9		0,9
Rådmannen	0,3		0,3
Bystyresekr og revisjonen	0,2		0,2
SUM	67	13	80

Demografikostnadene er beregnet basert på prognoser på befolkningsvekst for de neste årene. Ettersom prognosetall ikke treffer 100 prosent på faktisk befolkningsutvikling, justeres kompensasjonen i ettertid ut fra faktisk befolkningsvekst. Faktiske befolkningstall viser at tjenesteområdene fikk 3,4 millioner kroner for lite i kompensasjon i 2017. Driftsrammene til tjenesteområdene ble justert for dette i forbindelse med 2. økonomirapport 2018. I tabellene som viser rådmannens forslag til driftsrammer for de ulike tjenesteområdene framgår dette som en teknisk endring av opprinnelig vedtatt budsjett 2018.

33 Sykefravær

33.1 Innledning

Sykefravær, slik det fremstilles statistisk, omfatter alt fravær meldt som sykdom til arbeidsgiver fra fast ansatte medarbeidere.

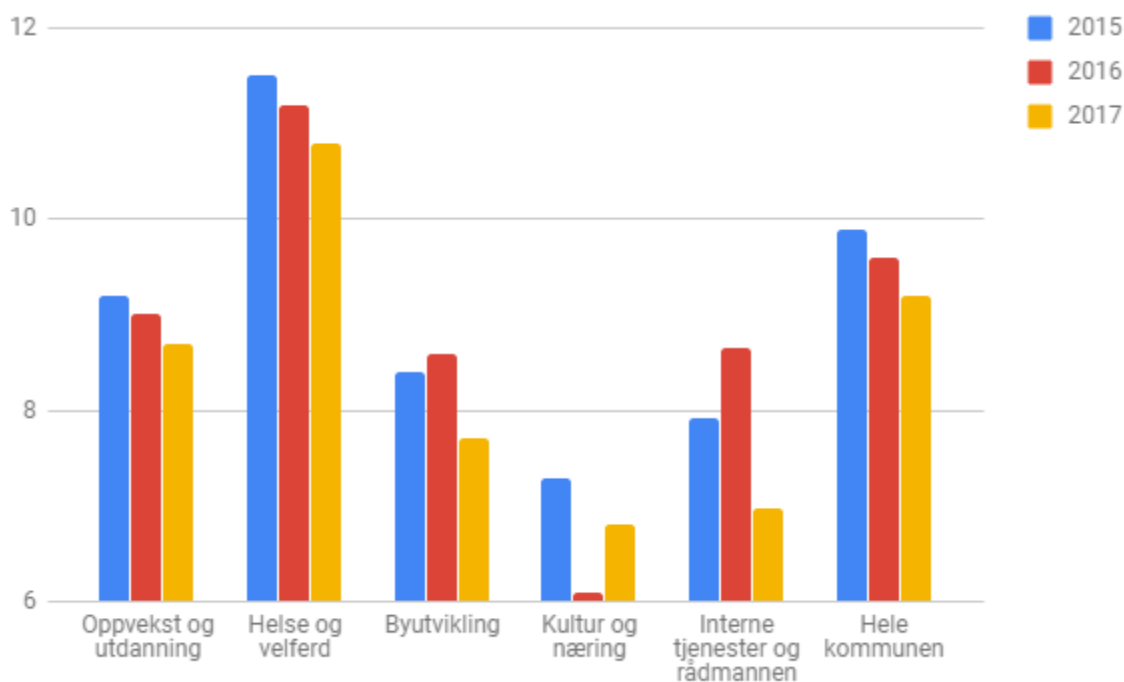
Størrelsen på sykefraværet måles som andel av det potensial for utført arbeid som de fast ansatte kan utføre. Har vi for eksempel en arbeidsstokk på 10 000 fast ansatte årsverk og et meldt sykefravær, både korttids- og langtidsfravær, på 1000 så er sykefraværet på 10 prosent. Sykefraværsprosenten er altså et mål på tapte dagsverk på grunn av egen sykdom, i prosent av avtalte dagsverk.

Statistikken som inngår i fremstillingen er hentet fra Bluegarden Portal, og har tidligere blitt presentert i sykefraværssrapporter. Verktøyet i seg selv setter begrensninger med tanke på muligheter for differensiering og detaljering av sykefraværssdata. Det finnes p.t. ingen muligheter for å differensiere på variabler som for eksempel alder, stillingsgruppe og type ansettelse. Bluegarden, leverandøren av kommunens HR-system, har etablert et prosjekt med overordnet mål om å erstatte dagens rapportløsning, som forventes å gi et betydelig sterkere verktøy i arbeidet med sykefraværssstatistikken. Verktøyet skal etter planen være klart til bruk i løpet av 2018.

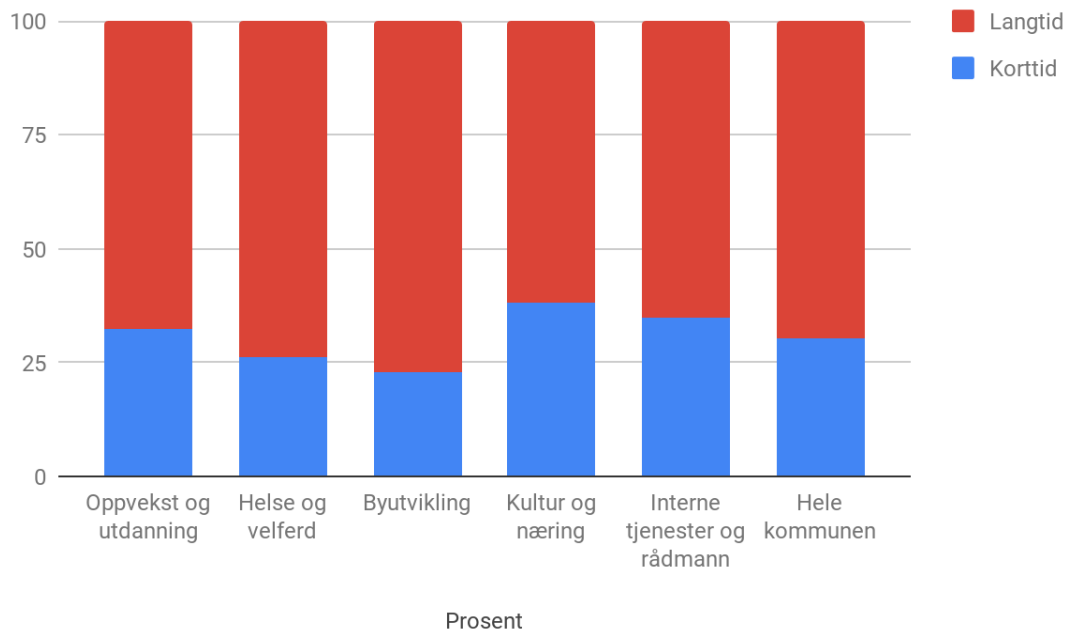
I fremstillingen nedenfor er utviklingen i sykefraværet de siste tre år vist, både for kommunen som helhet og per sektor. Ulike dimensjoner av hva sykefravær betyr økonomisk er også beregnet og drøftet.

33.2 Utvikling i sykefravær

Hele kommunen

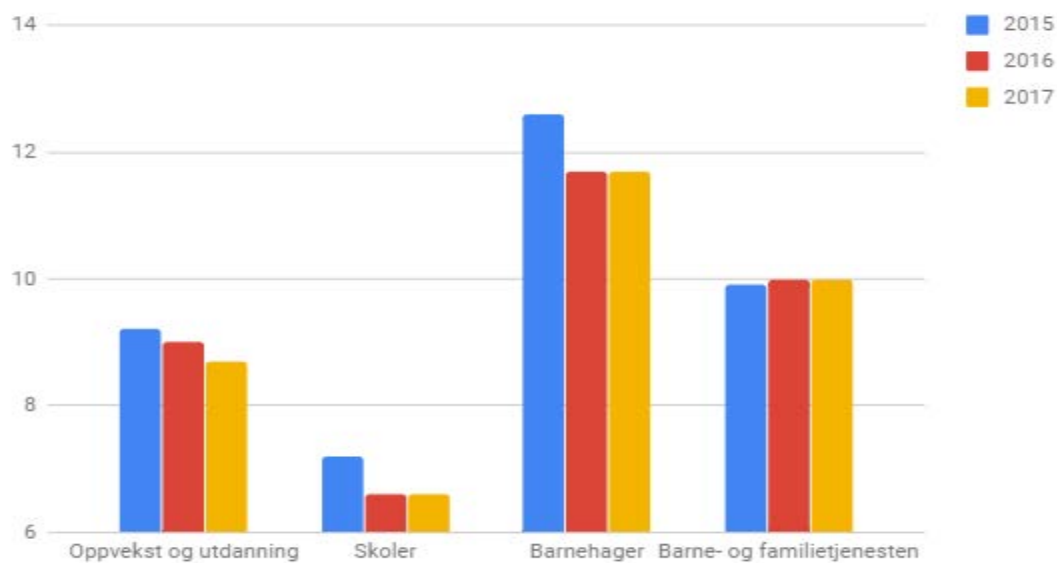
Figur 1 Utvikling av sykefravær 2015-2017 i prosent.

Figur 2 Sykefraværet fordelt mellom korttids- og langtidsfravær i prosent. Tall for 2017.

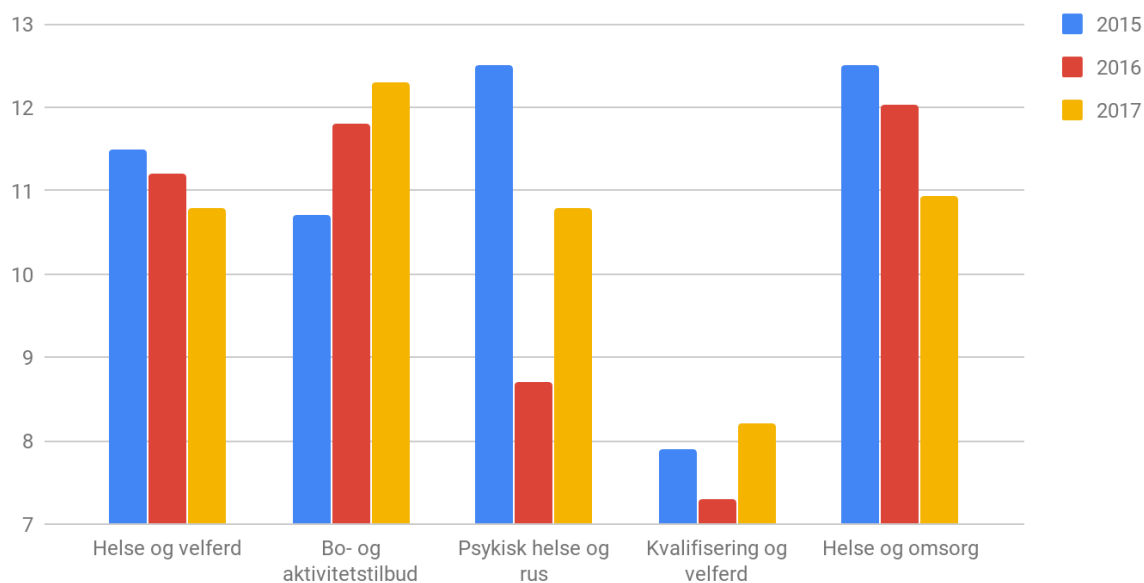
33.3 Områder

33.3.1 Oppvekst og utdanning

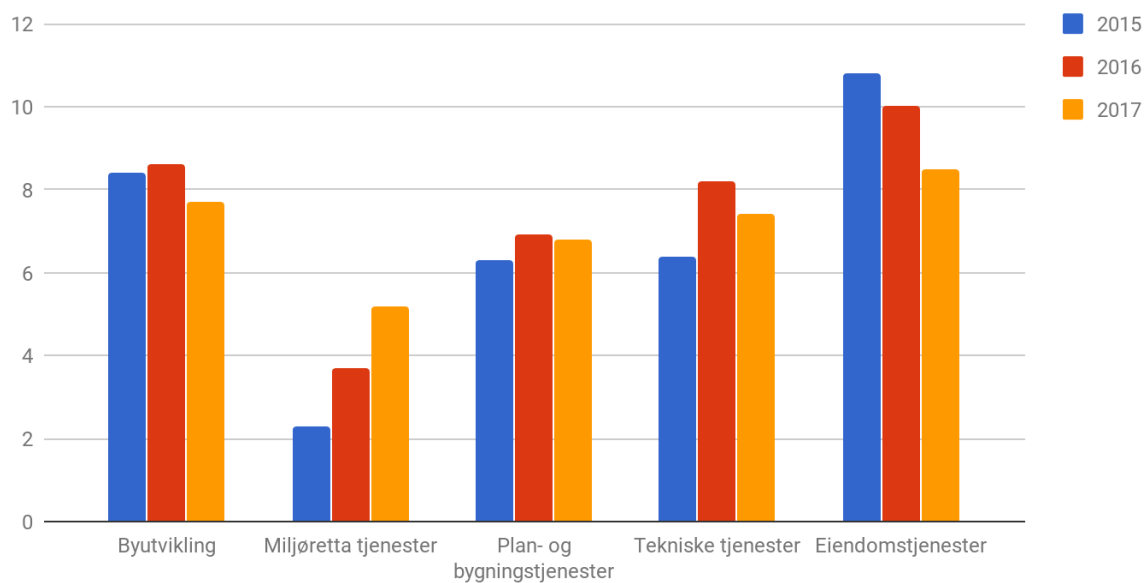
Figur 3 Utvikling av sykefravær 2015-2017 i prosent.

33.3.2 Helse og velferd

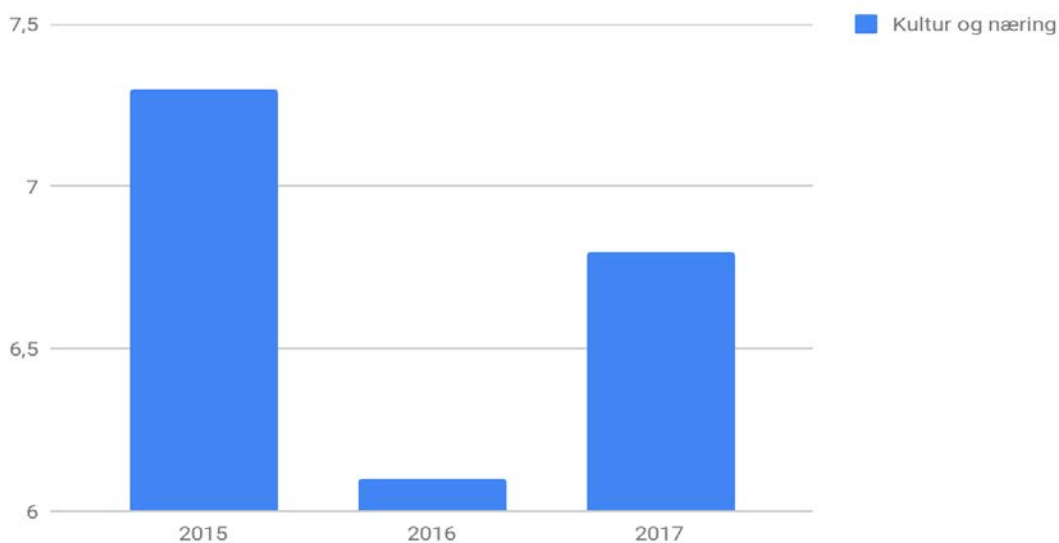
Figur 4 Utvikling av sykefravær 2015-2017 i prosent.

33.3.3 Byutvikling

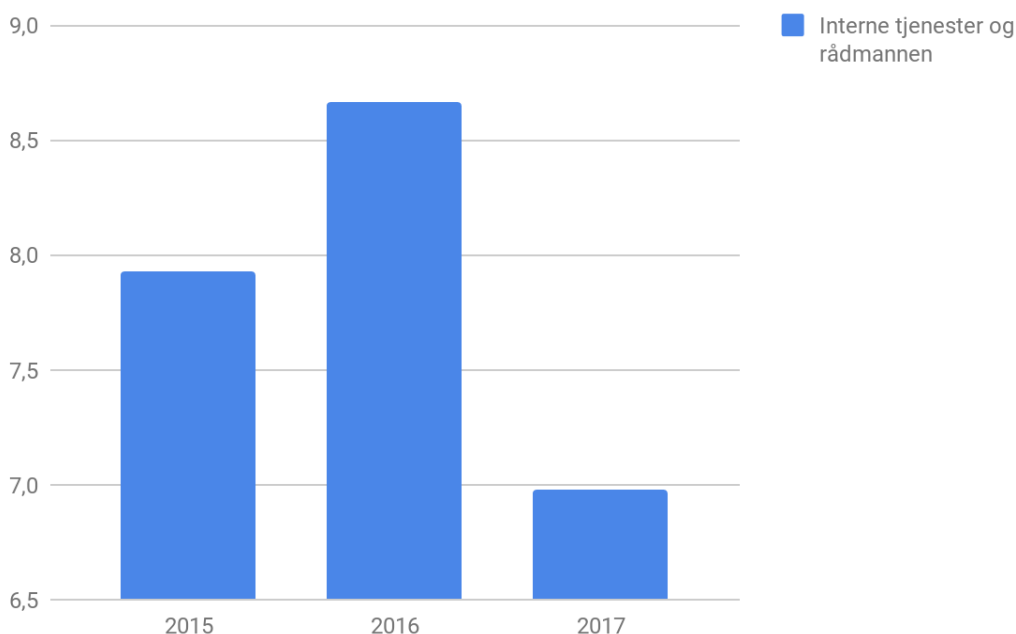
Figur 5 Utvikling av sykefravær 2015-2017 i prosent.

33.3.4 Kultur og næring

Figur 6 Utvikling av sykefravær 2015-2017 i prosent.

33.3.5 Interne tjenester og rådmannen

Figur 7 Utvikling av sykefravær 2015-2017 i prosent.

33.4 Økonomiske konsekvenser av sykefravær

33.4.1 Generelt

Rådmannen utarbeider ikke et særskilt anslag på utgifter til sykefravær i forslaget til budsjett. Utgifter til sykefravær inngår som en del av forslaget til driftsramme for hvert tjenesteområde. Når budsjettet er vedtatt fordeles den økonomiske rammen for tjenesteområdene på de enhetene som hører til tjenesteområdet. For mange av områdene fordeles budsjettene ved hjelp av kriteriemodeller. Det varierer mellom områdene på hvilken måte, og i hvilken grad, man budsjetterer utgifter til sykefravær (i form av sykepengerefusjon som inntekt). Som en følge av dette gir budsjettet ikke troverdig informasjon om kommunens utgifter til sykefravær.

Det er fra regnskapssystemet ikke mulig å ta ut en oversikt over kostnader til vikarer knyttet til sykefravær. Under konto for vikarer så er det ikke bare sykevikarer som utgiftsføres, men også vikarer for svangerskapspermisjoner, vikarer for andre permisjoner, ansatte i ulike prosjekter av kortere varighet mv. Det må derfor gjøres et estimat på kostnader til vikarer ved sykefravær.

33.5 Beregning av kostnader

Kostnader som følge av sykefravær kan deles opp i tre dimensjoner:

- Kostnader som følge av et produksjonstap
- Kostnader fordeles mellom kommune og stat
- Budsjettmessig effekt av sykefravær

33.6 Produksjonstap

I utgangspunktet har Trondheim kommune et potensial for produksjon av velferdstjenester og andre kommunale oppgaver tilsvarende ca 12000 årsverk. Dette tilsvarer en verdi målt i lønnskostnader, inkl sosiale utgifter, på om lag 7 milliarder kroner. Har vi et sykefravær på 10 prosent så representerer dette en kostnad for samfunnet på 700 millioner kroner. Reduseres fraværet med et prosentpoeng så kan vi altså produsere flere tjenester og utføre flere oppgaver tilsvarende 70 millioner kroner. I dette resonnementet ligger det ikke noen vurderinger av hva som er høyt, lavt eller passende nivå på sykefraværet. Dette er kun ment som illustrative tallstørrelser for å gi perspektiver på omfanget, og som grunnlag for den videre drøfting nedenfor.

33.7 Fordeling av kostnader mellom stat og kommune

Sykefraværet deles mellom korttids- og langtidssykefravær. Korttidssykefraværet omfatter fravær inntil 16 dager og hvor kostnader i sin helhet bæres av kommunen. Fra om med dag 17 av et sykefravær mottar kommunen refusjon fra staten. Refusjonen fra staten omfatter ikke alle de kostnader kommunen har til en medarbeider, og utgjør om lag 70 prosent. Statistikken om sykefravær viser at om lag 70 prosent av sykefraværet er langtidssykefravær og 30 prosent er korttidsfravær. Ut fra dette gir beregninger at staten tar om lag 370 millioner kroner (53 prosent) av kostnaden, mens kommunens andel er på om lag 330 millioner kroner (47 prosent).

33.8 Budsjettmessige effekter av sykefravær

Beregningen ovenfor viser at kommunens totale kostnad for sykefravær på 10 prosent, og med de forutsetninger som er lagt til grunn, er på om lag 330 millioner kroner. Dette ville også vært den budsjettmessige effekten, altså det beløp vi måtte legge inn til dekning av utgifter til sykefravær, hvis alt sykefravær skulle dekkes inn. Det er imidlertid ikke slik at sykefravær dekkes inn fra dag en, og det er også grunn til å understreke at innleie av vikarer for sykefravær varierer mye mellom tjenesteområdene.

Ved langtidssykefravær anslås det at det for kommunen totalt leies inn vikarer for 2/3 av sykefravær. Med dette som forutsetning vil sykepengerefusjonen tilnærmet være lik de merutgifter vikarinnleien medfører.

Korttidsfraværet utgjør ca 30 prosent av det totale sykefraværet. Hvis vi forutsetter at det leies inn vikarer for halvparten av de som er har et korttids sykefravær, vil utgiften ved dette være om lag 100 millioner kroner på årsbasis.

Innleie av vikarer ved korttidsfravær vil ikke bli refundert, og dersom det leies inn vikarer ved korttidsfravær vil man få en utgift i tillegg til kostnaden ved at en ansatt er syk.

Oppsummering I sum vil dette, med forutsetninger nevnt, gi en kostnad ved sykefravær på om lag 100 millioner kroner for kommunen totalt sett.

Det presiseres at dette er veldig usikre estimater, da innleie i de ulike tjenesteområdene varierer. Når det gjelder administrative kostnader som følge av sykefravær har vi ikke kostnadsanslag på dette. Vi har et refusjonsteam som jobber med å sikre at kommunen mottar korrekte sykepengerefusjoner og en IA-seksjon (IA=inkluderende arbeidsliv) som gjennomfører tiltak på enheter for å redusere fraværet. I tillegg kommer administrasjonstid for ansatte med personalansvar til oppfølging, tilrettelegging og organisering. Det er grunn til presisere at tallene som er presentert er usikre.

33.9 Et eksempel

Det er ovenfor vist at sykefraværet varierer mye mellom tjenesteområdene, og at praksis med innleie av vikarer for å dekke opp tapt produksjonskapasitet varierer. For å belyse dette nærmere trekker vi frem tjenesteområdet barnehage.

De kommunale barnehage hadde i 2017 i gjennomsnitt 1763 årsverk til å utføre tjenester og oppgaver. Det gjennomsnittlige sykefraværet var på 11,7 prosent, altså et produksjonstap på 120 millioner kroner.

Hvis vi også her forutsetter at innleie av vikarer for langtidssykefravær dekkes av sykepengerefusjonen fra staten, altså innleie for 70 prosent av sykefraværet, så påføres ikke kommunen kostnader direkte av sykefraværet. Innleie ved korttidsfravær må kommunen derimot dekke selv. Vi har ovenfor anslått at kommunen som gjennomsnitt leier inn vikarer for 50 prosent av korttidsfraværet. Det er grunn til å anta at barnehagene ligger over dette. Hvis alt korttidsfravær erstattes med innleie av vikarer så utgjør dette en kostnad på om lag 18 millioner kroner. Ut fra dette kan vi anta at den budsjettmessige effekten av sykefravær for barnehagene utgjør mellom 9 og 18 millioner kroner.

Hva skjer dersom sykefraværet reduseres med ett prosentpoeng?

En reduksjon av sykefraværet med ett prosentpoeng gir en reduksjon av utgifter til innleie av vikarer for alt korttidsfravær på om lag 1,5 millioner kroner.

33.10 Oppsummering

Vi har ovenfor konkludert med at kommunen som helhet ikke har direkte merutgifter som følge av langtids sykefravær. I gjennomsnitt leier vi ikke inn flere vikarer enn det sykepengerefusjonen fra staten dekker. Det vil si at når langtidssykefraværet går ned så reduseres utgifter og inntekter i takt, og det har dermed ingen direkte økonomisk virkning verken for kommunen som helhet eller for enheter. Reduseres derimot korttidsfraværet så kan dette ha en direkte økonomisk virkning. Hvor stor effekten vil være avhenger av i hvilken grad virksomheten leier inn vikarer ved korttidsfravær.

Sykefraværstall for de tre siste årene viser en synkende tendens. Tallene viser videre at det er langtidssykefraværet som er redusert, mens korttidsfraværet er på samme nivå. Ut fra resonnementet ovenfor fører ikke reduksjonen til en umiddelbar bedret økonomisk situasjon. Det som imidlertid også er viktig å trekke frem er at en generell reduksjon av sykefraværet har positive effekter på tjenestetilbudet.

Trondheim kommune
Postboks 2300 Torgarden
7004 Trondheim

www.trondheim.kommune.no

m1458 • september 2018
Kommunikasjonsenheten
Forsidefoto: Geir Hageskal

